G. GLEZERMAN

A KIZSÁKMÁNYOLÓ OSZTÁLYOK FELSZÁMOLÁSA ÉS AZ OSZTÁLYKÜLÖNBSÉGEK MEGSZÜNTETÉSE A SZOVJETUNIÓBAN

SZIKRA

FRANKLIN NYOMDA

Minöségileg rendben

Ellenörizte:

KOMAROMI

G. GLEZERMAN

A KIZSÁKMÁNYOLÓ OSZTÁLYOK FELSZÁMOLÁSA ÉS AZ OSZTÁLYKÜLÖNBSÉGEK MEGSZÜNTETÉSE A SZOVJETUNIÓBAN

SZIKRA
BUDAPEST 1951

Az orosz eredeti címe:

Г. ГЛЕЗЕРМАН

ЛИКВИДАЦИЯ ЭКСПЛОАТАТОРСКИХ КЛАССОВ
И ПРЕОДОЛЕНИЕ
КЛАССОВЫХ РАЗЛИЧИЙ В СССР

ГОСПОЛИТИЗДАТ 1949.

Fordította:

TOLNAI PÁL

Felelős kiadó a Szikra Könyvkiadó vezérigazgatója

ELŐSZÓ

Ez a könyv a marxi-lenini tanítások egyik legfontosabb részéről — az osztályokról és az osztályharcról — szól. Ismerteti a Szovjetunió munkásosztályának tapasztalatait, amely a bolsevik párt vezetésével megvalósította nagy történelmi feladatát, — felszámolta országunkban a kizsákmányoló osztályokat, megszüntette embernek ember által való kizsákmányolását — és ismerteti az osztálykülönbségek teljes leküzdésének útját.

Lenin és Sztálin műveikben zseniálisan elemzik a szovjet társadalom osztályszerkezetét, megmutatják az országunkban kialakult új társadalmi rend alapvető sajátosságait, tisztázzák az osztályerők egymáshoz való viszonyát a szocialista építés különböző szakaszaiban. Lenin és Sztálin zseniális eszméinek tanulmányozása, a Szovjetunió osztályainak kölcsönös viszonyában és szociális természetében beállott változások tanulmányozása konkrét anyag alapján, fontos és hálás feladat. A szovjet társadalomelmélet egyik leglényegesebb problémája ez, melynek fejlesztésére Zsdanov elvtárs hívott fel bennünket 1947 nyarán a filozófiai vita során.

Az olvasó szíves figyelmébe ajánlott könyvem először (lásd II. fejezet) a Szovjetunió osztályait és osztályharcát jellemzi a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában. Munkámnak ez a része a Szovjetunió népei számára már a multat, de más országok dolgozói számára, akik még az osztályelnyomás alóli felszabadulásukért, az ember ember által való kizsákmányolásának megszüntetéséért harcolnak, nagyrészt a jövőt jelenti.

Jó negyedszázaddal ezelőtt, amikor a Szovjetország dolgozói még éppen csak hozzáfogtak, hogy lerakják a szocia-

lista gazdálkodás alapjait, Lenin a következőket írta: „Az a feladat, amelyet mi most egyelőre — ideiglenesen — csak egyedül oldunk meg, úgylátszik, mintha csupán orosz feladat volna, valójában azonban olyan feladat, amellyel minden szocialista szembetalálja majd magát. A kapitalizmus elpusztul; pusztulása okozhat ugyan még száz- és ezermillió embernek mérhetetlen szenvedést, de nincs olyan erő, amely feltartóztathatná bukását. A munkások és parasztok szövetségén alapuló új társadalom létrejötte elkerülhetetlen. Előbb vagy utóbb, húsz évvel előbb vagy húsz évvel később, eljön ez a társadalom és amikor mi a munkás-paraszt szövetség körvonalait kidolgozzuk, ennek a társadalomnak akarunk segítségére lenni...“[1]

A történelem igazolta Leninnek e látnoki szavait a kapitalizmus múlhatatlan pusztulásáról, valamint az új társadalom építése során a Szovjetunió tapasztalatainak világtörténelmi jelentőségéről. Ezeknek a tapasztalatoknak összessége vezérlőcsillag a népi demokrácia államaiban élő sokmillió dolgozó számára, lelkesíti őket, megmutatja nekik az elnyomó osztályok felszámolásához és a munkásosztály vezette munkás-paraszt szövetség megszilárdításához vivő utat.

A könyv utolsó két fejezete (III. és IV. fejezet) a fejlődés mai fokán levő szovjet társadalom osztályszerkezetének elemzésével foglalkozik és részletesen megmutatja, hogyan küzdik le a Szovjetunióban az osztálykülönbségeket. A könyvnek ebben a részében a szerző arra törekedett, hogy feltárja Sztálin elvtárs azon lángeszű tételeinek tartalmát és jelentőségét, amelyek a munkásosztály és a parasztság, valamint e két osztály és az értelmiség közti határvonal eltörlésére vonatkoznak. Sztálin elvtárs tanításai megmutatják a szocializmus felépítésének és a kommunizmusba való fokozatos átmenetnek harcos útját, amelyen a szovjet nép a bolsevik párt vezetésével halad.

---

[1] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVII. köt. 140—141. old. (oroszul).

MARX ÉS ENGELS, LENIN ÉS SZTÁLIN AZ OSZTÁLYOK MEGSZÜNTETÉSÉNEK MÓDJAIRÓL

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmével egy új, szocialista világ építése kezdődött el. Először fordult elő a történelemben, hogy az állam kormányzását azok az osztályok vették kezükbe, amelyeket azelőtt a legjobban elnyomtak és megaláztak, először történt meg, hogy a *politikai* hatalom a kizsákmányolóktól a munkásosztály vezette kizsákmányoltak kezébe ment át. A Szovjetunióban a társadalom egész *gazdasági alapja* szívós harc és munka árán gyökeresen átalakult és megszilárdult az új, szocialista gazdasági rendszer. Ez az alap mély változást idézett elő az emberek *ideológiájában*, felfogásában, jellemében és szokásaiban is.

A szocializmus győzelme gyökeres fordulatot jelent az emberiség történetében. A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet azt jelenti, hogy az évezredeken át fennálló antagonisztikus osztálytársadalmat egy új társadalom váltja fel, amelyben nincs kibékíthetetlen osztályellentét, nincs osztályelnyomás és embernek ember által való kizsákmányolása.

A társadalmi rend mély, forradalmi átalakítása országunkban a bolsevik párt és a Szovjetállam vezetésével valósult meg.

A szocializmus az első olyan társadalom a történelemben, amely nem spontán alakul ki, hanem tudatosan, élenjáró tudományos elméleten alapuló előre meghatározott terv szerint épül fel. Ez az elmélet, amelyet a marxizmus-leninizmus megalapítói dolgoztak ki, helyesen tükrözi a társadalom anyagi élete fejlődésének megérett szükségleteit. A marxizmus-leninizmus megalapítói felismerték a szocializmus történelmi szükségszerűségét és tudományos alapon már sokkal előbb látták az új társadalom leglényegesebb vonásait, még mielőtt a munkásosztály-

nak módja lett volna az új társadalmat gyakorlatilag megvalósítani. Országunkban, a bolsevik párt vezetésével a szocializmus építéséért folyó gigászi munkánál, a marxi-lenini elmélet útmutatásait tartjuk mindenben szem előtt.

Ezért jelenti a szocializmus győzelme a Szovjetunióban a marxi-lenini elmélet hatalmas diadalát. Ez az elmélet mutatta meg a történelemben először a kizsákmányoló osztályok felszámolásának és minden osztálykülönbség teljes leküzdésének útját.

A marxi-lenini elmélet megbízható iránytűjének segítségével a Szovjetunió munkásai és dolgozó parasztjai, Lenin—Sztálin pártjának vezetésével először törtek utat az új társadalom számára, felszabadították magukat minden kizsákmányolás alól, örök időkre végeztek mindenfajta és mindenrendű kizsákmányolóval és elnyomóval.

A Szovjetuniónak, a győzelmes szocializmus országának tapasztalata, példája és testvéri segítsége lelkesíti más országok dolgozóit is. Felbecsülhetetlen előnyt jelent számukra, hogy felhasználhatják a kipróbált és gyakorlatilag bevált tapasztalatokat, amelyek a szocialista építésnél a Szovjetunióban kialakultak. Ezek a tapasztalatok — a bolsevikok nagy pártjának, egy olyan pártnak a tapasztalatai, amely először vezet a világon szocialista államot — világtörténelmi jelentőségűek és hatalmas eszmei tőkét jelentenek, amelyet a bolsevik párt a szocializmusért vívott évtizedes harcban szerzett.

1.

A marxista párt végső célja az osztályok megszüntetése és az osztálynélküli kommunista társadalom megteremtése. Már a „Kommunisták Szövetsége", az első kommunista szervezet, melyet Marx és Engels alapított, ezt a célt hirdette. Az 1847-ben elfogadott alapszabály szerint: „A Szövetség célja a burzsoázia megbuktatása, a proletariátus uralma, a régi osztályellentéteken alapuló polgári társadalom megszüntetése és új, osztály- és magántulajdonnélküli társadalom megalapítása"[1].

A munkásosztály harcának a célját tudományosan először

[1] *Marx—Engels.* A Kommunista Párt kiáltványa. (A marxizmus-leninizmus kis könyvtára. 7—8. szám.) Szikra 1949. 81. old.

Marx és Engels, a tudományos szocializmus megalapítói határozták meg.

A *tudományos szocializmus elméletének* felállítása mélyreható forradalmi változást idézett elő a társadalmi gondolkodás történetében. Az eddigi utópisztikus szocializmustól eltérően, amely csupán egyesek álma volt, Marx és Engels megalkották a tudományos szocializmust, amely a proletártömegek, a következetesen forradalmi osztály — a proletariátus ideológiája. Egy jobb társadalmi rend feletti fantasztikus ábrándozás helyébe Marx és Engels az exakt tudományokból levont következtetéseket állították. A marxizmus először határozta meg tudományos pontossággal a kapitalista társadalom minden egyes osztályának helyzetét és szerepét és félreérthetetlenül megfogalmazta a proletariátus történelmi hivatását, mint az egyetlen osztályét, amely vezetni tudja a harcot a kapitalizmus megdöntéséért és az új, kommunista társadalom megteremtéséért.

Marx és Engels két hatalmas felfedezése nyomán jutott el odáig, hogy a társadalmi gondolkodás történetében megvalósítsa ezt a gyökeres fordulatot. E két hatalmas felfedezés — a történelem materialista értelmezésének feltárása és az értéktöbblet elmélet felállítása.

Marx és Engels a materializmust kiterjesztették a társadalmi élet jelenségeinek megismerésére és ezen keresztül arra a következtetésre jutottak, hogy a társadalom fejlődését anyagi élete változásának és fejlődésének feltételei, a termelési módok változása és fejlődése szabja meg. Marx és Engels ezen keresztül feltárták a társadalom osztályokra tagozódása és a termelési módok jellege közötti összefüggést és bebizonyították, hogy a társadalom osztályszerkezete a társadalomban uralkodó termelési módok sajátosságából következik. Ennek eredményeként a társadalom története törvényszerű folyamat, melyet a termelési módok fejlődése és meghatározott termelési módok alapján keletkezett osztályharc határoz meg. A történelmi materializmus elméletének felállítása a társadalomtörténetet először emelte tudományos fokra.

Marxnak és Engelsnek az értéktöbblet felfedezése adta meg azt a lehetőséget, hogy leleplezzék a kapitalista kizsákmányolás titkát. Ezen a felfedezésen keresztül sikerült bebizonyítaniok, hogy a tőkefelhalmozás alapja a meg nem fizetett munka

elsajátítása és hogy a tőkés, még ha meg is fizeti a munkaerő teljes értékét, jelentékenyen nagyobb értéket sajtol ki belőle és hogy ez az értéktöbblet a tőkés gazdagságának forrása.

Marx és Engels ezeknek a hatalmas felfedezéseknek alapján, melyek a társadalmi gondolkodás történetében korszakalkotóak voltak, kidolgozták az osztályok és az osztályharc tudományos elméletét. E között az elmélet és az eddigi burzsoá elmélet közötti elvi különbségre Marx 1852 március 5-i Weydemeyerhez intézett levelében mutat rá:

„... Ami mármost engem illet, nem az én érdemem sem a modern társadalomban levő osztályok létezésének, sem ezek egymás között folyó harcának a felfedezése. Polgári történetírók jóval előttem leírták az osztályok e harcának történelmi fejlődését, polgári közgazdászok pedig — az osztályok gazdasági anatómiáját. Ami újat én cselekedtem, az az volt, hogy bebizonyítottam: 1. hogy az *osztályok létezése* csak *a termelés fejlődésének meghatározott történelmi szakaszaihoz* van kötve; 2. hogy az osztályharc szükségszerűen a *proletariátus diktatúrájához* vezet; 3. hogy maga ez a diktatúra csak átmenet *valamennyi osztály megszüntetéséhez* és az osztálynélküli társadalomhoz"[2].

A burzsoá elmélettel szemben, mely a társadalom osztálytagozódását örökérvényűnek jelentette ki, Marx és Engels *történelmileg* nyúltak az osztálytagozódás kérdésének elemzéséhez: az osztályt nem tekintették valami örökkévalónak és megingathatatlannak, ellenkezőleg feltárták az osztálytársadalom minden egyes formájának és általában az osztálytagozódásnak átmeneti jellegét a történelemben. Rámutattak arra, hogy az osztályok a társadalom történeti fejlődésének termékei, s a termelési módok fejlődéséből eredtek. Marx „A kapitalista termelést megelőző formák" című kéziratában, „A tőke" és más munkáiban, Engels pedig az „Anti-Dühring"-ben, „A család, a magántulajdon és az állam eredete" című müveiben kimutatta, hogy az osztályok az ösközösségi rend felbomlásának eredményeként jöttek létre, ami a különböző népeknél különböző időben ment végbe.

---

[2] Marx—J. Weydemeyerhez. Lásd *Marx—Engels*. Válogatott levelek. Szikra 1950. 76. old.

A társadalmi munka termelékenységének növekedése, a többlettermék megjelenése voltak az első és legáltalánosabb előfutárai az osztályok megjelenésének. Amíg az emberi munka termelékenysége alacsony volt, amíg nem volt többlettermék, nem is merülhetett fel az osztálykizsákmányolás. „A munka bizonyos fokú termelékenysége nélkül a munkásnak ily idő nem áll rendelkezésére, ily fölös idő nélkül pedig nincs túlmunka, tehát nincsenek tőkések, de nincsenek rabszolgatartók, hübérurak, szóval nincs semilyen nagy birtokososztály sem"[3]. Csak a munka termelékenységének emelkedése teszi lehetővé az osztályok megjelenését. Hogy ez a lehetőség valóra is váljék, ahhoz meghatározott feltételek szükségesek.

Ezeket a feltételeket a termelőerők fejlődése hozta létre, ami a társadalmi munkamegosztás kialakulását és növekedését, valamint a csere és a magántulajdon megjelenését eredményezte. A termelőerők fejlődésével kapcsolatban egyes családok elkülönültek, kiváltak a nemzetségből, a régi nemzetségi kötelékek meglazultak és elszakadtak. „A család, a magántulajdon és az állam eredete" című halhatatlan művében Engels rámutatott arra, hogy a nemzetségi szervezetet: „Felbomlasztotta a munkamegosztás és annak eredménye: a társadalom osztályokra szakadása"[4].

A marxizmus megalapítói bebizonyították, hogy az osztályok olyan jelenségek, amelyek a történelem folyamán nemcsak alakulnak, hanem meg is szűnnek. Ugyanabból a szükségszerűségből, amelyből annakidején az osztályokra szakadás megszületett, az osztályoknak később meg is kell szűnniök.

Amikor a marxisták az osztályok megszüntetésének feladatát tűzik maguk elé, egyáltalában nem azt hirdetik, hogy menjünk vissza abba a korba, amelyben a társadalom még nem ismerte az osztálykülönbségeket. A mult számtalan gondolkodójával ellentétben, a marxisták sohasem azt az értelmetlen célt tűzték maguk elé, hogy megállítsák, vagy visszafelé fordítsák a történelmi fejlődést.

„A vadak és félvadak között — jegyzi meg Engels — gyakran szintén nincs osztálykülönbség és minden nép átment ilyen

---

[3] *Marx*. A tőke. 1. köt. Szikra 1949. 552—553. old.

[4] Engels. A család, a magántulajdon és az állam eredete. Lásd *Marx—Engels*. Válogatott művek. 2. köt. Szikra 1949. 313. old.

állapoton. Ezt az állapotot visszaállítani már csak azért sem juthat eszünkbe, mert — a társadalmi termelőerők fejlődése során — belőle jönnek létre szükségszerűen az osztálykülönbségek. Csak a társadalmi termelőerők fejlettségének egy bizonyos, még a mi jelenlegi viszonyainkhoz képest is elég magas fokán válik majd lehetségessé a termelés olyan fokozása, hogy az osztálykülönbségek megszüntetése igazi és maradandó haladás lehet, anélkül, hogy veszteglést vagy még visszaesést is idézne elő a társadalmi termelési módban. Ezt a fejlettségi fokot pedig a termelőerők csak a burzsoázia kezében érhetik el"[5].

Csak a kapitalizmus korszakában — amikor a gazdasági feltételek már megértek arra, hogy a társadalom átmenjen a felsőbb, a kommunista rendbe — szünt meg az osztályok megszüntetésére szóló felhívás fantasztikus volta és csak ekkor kapott reális tartalmat. Egyes elszigetelt haladó gondolkodók követelése így vált széles proletártömegek követelésévé, a széles proletár tömegmozgalom jelszavává, mely jelszó magával ragadta a proletárok millióit. Ez azzal magyarázható, hogy csak a tőkés nagyipar fejlődése alakította a proletariátust olyan forradalmi osztállyá, mely céljául tüzhette ki nemcsak egyik vagy másik kizsákmányoló osztály megszüntetését, hanem általában az osztályok megszüntetését. Még azzal is magyarázható ez, hogy a tőkés nagyipar fejlődése teremtette meg a burzsoáziában azt az osztályt, mely képtelennek mutatkozott azon termelőerők feletti uralmának megtartására, amelyeket saját maga hozott létre, mivel ezek a termelőerők már túlnőttek a kapitalizmus termelési feltételeinek szük keretein.

Az osztályok megszüntetésének szükségességét most már sokkal nyomósabb okokra lehetett alapítani, mint az „osztályegyenlőtlenség igazságtalansága". Engels rámutatott arra, hogy eddig semilyen társadalmi haladást sem lehetett, így a szocialista átalakulást sem lehet csupán arról szóló meggyőzéssel megvalósítani, hogy az osztályok létezése ellentétben áll az igazságossággal, egyenlőséggel stb. Puszta óhajjal ezeket az osztályokat nem lehet megszüntetni, hanem csupán új gazdasági feltételek elérésével.

Engels hangsúlyozta, hogy a multban nem voltak meg az

---

[5] Engels. Az oroszországi társadalmi viszonyokról. Lásd *Marx—Engels*. Válogatott művek. 2. köt. 43—44. old.

osztályok megszüntetésének feltételei és az osztályok létezése történelmi szükségszerűség volt. „Amíg a társadalmi összmunka csupán olyan hozadékot ad, amely csak kevéssel haladja meg azt, ami mindenki szükös megélhetéséhez szükséges, amíg tehát a munka a társadalom tagjai nagy többségének minden, vagy csaknem minden idejét igénybe veszi, mindaddig a társadalom szükségképpen osztályokra oszlik. Emellett a kizárólag a munkában robotoló nagy többség mellett egy, a közvetlen termelő munka alól felmentett osztály alakul ki, amely a társadalom közös ügyeit: munkavezetést, állami ügyeket, jogszolgáltatást, tudományt, művészeteket stb. látja el. Az osztályokra oszlás alapja tehát a munkamegosztás törvénye"[6].

De amíg az osztályok létezése azelőtt történelmi szükségszerűség volt, a későbbiekben már lejárt az idejük. A kapitalista termelés fejlődése olyan feltételeket teremtett meg, amelyek mellett az osztályok létezése már anakronizmus. Nemcsak az egyik vagy másik kizsákmányoló osztály uralma idejétmúlt, de idejét múlta, hogy egyáltalában van még kizsákmányoló és kizsákmányolt, van még osztályokra szakadás. Az osztályokra szakadás a továbbiakban már akadályozta a társadalom gazdasági, politikai és szellemi fejlődését. Ezért az osztályok megszüntetése történelmi szükségszerűség lett.

Marx és Engels felismerve ezt a történelmi szükségszerűséget, kitűzték az osztályok megszüntetésének feladatát, ami a tudományos szocializmus egyik alaptétele. Ilyenformán az osztályok megszüntetésének szükségszerűsége Marxnál és Engelsnél nem elvontan „az emberi értelem elveiből", nem is az „általános morál" követeléséből következik, hanem a társadalom anyagi élete konkrét viszonyaiból, a társadalmi fejlődés törvényszerűségéből.

Marx és Engels azzal, hogy feltárták a társadalom osztályokra szakadásának legmélyebb gyökereit, egyben világos útmutatással fegyverezték fel a proletárok pártját, hogy az osztályok megszüntetésénél milyen irányban kell tevékenykedniök. Amint Marx Weydemeyerhez intézett (előbb idézett) levelében megjegyzi, az osztályok létezése a termelés fejlődésének meghatározott történelmi szakaszaihoz van kötve, tehát meghatározott termelési módokhoz.

---

[6] *Engels.* Anti-Dühring. Szikra 1950. 290—291. old.

A marxizmus a történelmi korszakokat aszerint különbözteti meg, hogy az emberek milyen módon termelik a szükséges anyagi javakat. A termelőerők fejlődésében elért színvonalnak megfelelően meghatározott termelési viszonyok alakulnak ki. E viszonyok milyenségét az jellemzi, hogy kinek a birtokában vannak a termelési eszközök: az egész társadalom, vagy egyes emberek, csoportok, osztályok birtokában. Minden termelési mód a termelési eszközök meghatározott megoszlását tételezi fel a társadalom tagjai között. Ez a megoszlás a társadalom fejlettségi fokától függ.

Ha a termelési eszközök fölött az egész társadalom rendelkezik (amint ez például az ősközösségben volt), akkor nincs talaja különböző osztályok létezésének. Ha a termelési eszközök a társadalom egyik vagy másik részének tulajdonában vannak (mint például a rabszolga-, hűbéri vagy kapitalista társadalomban), akkor fennáll a társadalom osztályokra szakadása. Az osztálytársadalom fő jellemvonása, hogy a társadalom olyan csoportokra oszlik, amelyek közül egyes csoportok rendelkeznek termelési eszközökkel, más csoportok pedig részben vagy teljesen meg vannak fosztva a termelési eszközöktől. Ez azután a társadalom egyik részének módot ad arra, hogy elsajátítsa mások munkáját.

Az osztálykizsákmányolásnak mindig az az alapja, hogy az uralkodó osztályok elsajátítják a közvetlen termelők munkáját. „Mindenütt, ahol a társadalom egy része a termelési eszközök monopóliumával rendelkezik, a munkásnak — akár szabad ember, akár nem — az önmaga fenntartásához szükséges munkaidőt többlet munkaidővel kell megtoldania, hogy a termelési eszközök tulajdonosai számára létfenntartási cikkeket termeljen; mindegy, hogy a tulajdonos atheni... (nemes), etruszk teokrata (papi főúr), civis romanus (római polgár), normann báró, amerikai rabszolgatartó, román bojár, modern földesúr vagy tőkés“[7].

Emellett minden antagonisztikus termelési módnak megvan a maga sajátos formája az idegen munka elsajátítására, a maga sajátos módja az osztálykizsákmányolásra. Hogy milyen termelési eszközök (föld, munkaeszközök vagy maga a munkás, mint termelési eszköz) válnak osztálymonopóliummá, az a kon-

[7] *Marx*. A tőke. 1. köt. 251. old.

krét történelmi viszonyoktól, az adott termelési mód sajátosságaitól függ. Ennek kapcsán megváltoznak a kizsákmányolás formái is.

„Az a sajátos gazdasági forma, amelyben a meg nem fizetett többletmunkát a közvetlen termelőből kisajtolják — írta Marx — meghatározza az úr-szolga viszonyt, amint az közvetlenül a termelésből sarjad és a maga részéről meghatározó módon visszahat erre. De ezen a formán alapul magukból a termelési viszonyokból kinőtt gazdasági közösség egész alakzata s ezzel egyben sajátos politikai alakzata is. Mindig a termelési feltételek tulajdonosainak közvetlen viszonya a közvetlen termelőkhöz — e viszony minden adott formája természetszerűen mindig megfelel a munka meghatározott fejlettségi fokának és így a munka társadalmi termelőerejének — az a viszony, amelyben az egész társadalmi szerkezet, következésképpen a szuverenitási és függőségi viszony politikai formájának, röviden a mindenkori sajátos államformának legmélyebb titkát, rejtett alapját megtaláljuk“[8].

Ez volt a legelső tudományos válasz arra a kérdésre, hogy a társadalom osztályokra szakadásának mi az alapja és lényege. Marx mutatta meg, hogy a társadalom osztályokra szakadásának alapja a termelési eszközök meghatározott megoszlása az emberek között.

Marx tanításai szerint nem a termékek elosztásának módja, hanem a termelési mód határozza meg a társadalom osztályszerkezetét. „A politikai gazdaságtan bírálatához“ című munka bevezetésében Marx ezeket írja: „... De az elosztás, mielőtt a termékek elosztása volna, előbb: 1) a termelési szerszámok elosztása és 2) — ami ugyan e viszony további meghatározása — a társadalom tagjainak elosztása a termelés különböző fajtái között. (Az egyének alárendelése meghatározott termelési viszonyoknak.) A termékek elosztása nyilvánvalóan csak eredménye ennek az elosztásnak, amely magában a termelési folyamatban bennefoglaltatik és amely meghatározza a termelés tagozódását“[9].

Tehát a jövedelemelosztást a különböző osztályok között

---

[8] *Marx.* Das Kapital. 3. kot. Dietz, Berlin 1949. 841—842. old.

[9] *Marx.* Bevezetés a politikai gazdaságtan bírálatához. (A marxizmus-leninizmus kis könyvtára. 78. szám.) Szikra 1951. 21. old.

a termelési eszközök megoszlása határozza meg és maga az elosztás módja is a termelés módjától függ. Ebből következik, hogy az osztályok megszüntetése nem történhetik csupán az elosztás módjának megváltoztatásával, hanem a termelés módját kell gyökerében megváltoztatni.

Az osztályokra szakadás előfeltétele a termelési eszközök *magán*tulajdona, ami a termelési eszközök egyenlőtlen megoszlására vezet a társadalom tagjai között. Következésképpen, hogy az osztályokat megszüntethessük, meg kell szüntetni a termelési eszközök magántulajdonát és létre kell hozni ezeknek az eszközöknek *társadalmi* tulajdonát.

„Az osztályokat megszüntetni — írja Lenin — azt jelenti, hogy a társadalom összes termelési eszközeit illetően *minden* polgárt azonos helyzetbe kell hozni, azt jelenti, *minden* polgár részére egyformán hozzáférhetővé kell tenni, hogy dolgozhasson a társadalmasított termelési eszközökkel, a társadalmasított földön, a társadalmasított gyárakban stb."[10].

Az idejétmult kapitalista termelési mód felszámolása, helyettesítése új, szocialista termelési móddal — ez az a feladat, melynek teljesítése elkerülhetetlenül szükséges az osztályok megszüntetéséhez.

Marx és Engels tudományos szocializmusa elvileg újszerű választ adott arra a kérdésre is, ki fogja megszüntetni az osztályokat, *milyen társadalmi erővel* és milyen úton lehet és kell ezt a történelmi átalakulást megvalósítani.

Az utópista szocializmus képtelen volt erre a kérdésre válaszolni. Alapvető hibája az volt, hogy nem értette meg a munkásosztály történelmi szerepét. Az utópista szocializmus képviselői úgy tekintettek a munkásosztályra, mint a legszegényebb, a legtöbbet szenvedett osztályra, melynek helyzete minden együttérzést megérdemel és amelynek helyzetén javítani kell. Miközben az utópista szocialisták a munkásosztály sorsa felett siránkoztak, nem ismerték fel öntevékenységének történelmi jelentőségét.

A nyugateurópai utópista szocialisták az új társadalmi rend megteremtésének tervezésénél minden reménységüket abba vetették, hogy majd a társadalom tehetős, „művelt" rétegei segíteni fognak, naivul azt hitték, hogy ezek hamarabb megértik a

[10] *Lenin* Művei. 4. kiad. 20. köt. 128. old. (oroszul).

szocializmus előnyeit, mint a „tudatlan", „műveletlen" proletárok. De ezenfelül féltek is attól, hogy a proletárok önállóan megjelennek a történelmi cselekvés porondján. Saint-Simon, amikor 1802-ben a „tulajdonnélküli osztály"-hoz fordult, kijelentette: „Nézzétek csak, mi történt Franciaországban, amikor a ti elvtársaitoké volt a hatalom: éhséget idéztek elő"[11].

Az utópista szocialisták többsége elvetette a proletariátus önálló harcának bármilyen formáját és úgy képzelte a társadalmi egyenlőtlenség megszüntetését, hogy az világméretű felvilágosító munkának és az osztályok közötti békés megegyezésnek lesz majd az eredménye.

Nem nehéz megállapítani, hogy az effajta meggyőződés az *idealista* történelemfelfogásból ered. Elméleti alapja az az elképzelés volt, hogy a történelem menetét döntő mértékben az emberek eszméi és nézetei irányítják, a közvélemény ereje határozza meg. Az utópista szocialisták, mivel nem értették meg, hogy az emberek osztályhelyzetét tükröző eszméket anyagi tényezők határozzák meg, naivul azt hitték, hogy lehetséges az uralkodó osztályokat „áthangolni" és a szocializmus számára megnyerni.

A történelmi folyamatot hasonlóképp idealista módon értelmezte a nyugateurópai utópista szocializmusnak az a néhány képviselője is, akik, mint például Blanqui, elismerték ugyan, hogy a társadalom átalakításához erőszakos módszerek szükségesek, az osztályharc jelentőségét azonban nem értették meg és nem a tömegek forradalmi tevékenységében reménykedtek, hanem olyan fordulatban, amelyet kisszámú, jól megszervezett illegális összeesküvő csoport valósít majd meg.

A nyugateurópai utópista szocialistákhoz képest a nagy orosz forradalmi demokraták és szocialista utópisták, különösen Belinszkij, Csernisevszkij, Dobroljubov hatalmas lépést tettek előre. Mindannyian jól látták a nyugateurópai utópista

---

[11] *Saint-Simon.* Válogatott művek. 1. köt. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája 1948. 131. old. (oroszul). Meg kell jegyezni, hogy Saint-Simon későbbi munkáiban némileg megváltoztatta a proletariátussal kapcsolatos nézeteit, közvetlenül halála előtti munkájában, az „Új kereszténység"-ben (1825) „... egyenesen a munkásosztály szószólójaként lép fel és a munkásosztály felszabadítását jelenti ki törekvései végső céljának". Lásd *Marx.* Das Kapital. 3. köt. 653. old. Saint-Simon azonban még ebben a művében sem látta meg a proletariátusban azt az erőt, amely képes lenne kiharcolni felszabadulását.

szocializmus gyengeségét és hibáit. A „békés" szocialista utópizmus illúzióit bírálva már Belinszkij így ír: „... nevetséges még csak gondolni is arra, hogy ez magától sikerül majd, idővel, erőszakos forradalmak, vér nélkül"[12]. A társadalom forradalmi megváltoztatása Csernisevszkij és Dobroljubov világfelfogásának központi eszméjévé lett. Egész elméleti és gyakorlati működésük arra irányult, hogy előkészítsék a parasztforradalmat és — Lenin szavai szerint — Oroszországot „... a nyílt osztályharc útjára"[13] vezessék. Csernisevszkij és Dobroljubov a parasztforradalom eszméjét a történelmi haladásra vonatkozó szemléletükből alakították ki. A történelmi fejlődés úgy jelent meg előttük, mint a néptömegek harca elnyomóik ellen, amely harcban a tömegek arra törekszenek, hogy megvalósítsák „természetes törekvéseiket" — kielégítsék anyagi és szellemi szükségleteiket, elérjék, hogy „mindenkinek jó sora" legyen. És habár Csernisevszkijnek és Dobroljubovnak nem sikerült teljesen leküzdeni idealista történelemfelfogásukat, mégis nagy utat tettek meg a történelmi folyamatok materialista megértése felé és így messze túlszárnyalták a nyugateurópai utópista szocialistákat a társadalom átalakításának módszereiről vallott felfogásukban.

Ellentétben a nyugateurópai utópista szocialistákkal, akik távol álltak a tömegektől, a nagy orosz forradalmi-demokraták és szocialista utópisták a nép felé fordultak, a szocializmus megteremtését összekapcsolták azzal, hogy a széles néptömegeket, mindenekelőtt a parasztságot, önálló tettekre késztessék. Leleplezték a nyugateurópai szocialisták ábrándjait, akik az uralkodó osztályok jóakaratára építettek, arra, hogy amint azt Dobroljubov gúnyosan megjegyezte „... az idősebb testvér majd nagylelkű lesz a fiatalabbhoz"[14]. Ha e nagy orosz gondolkodók azt tűzték is ki célul, hogy felkeltsék a tömegben a forradalmi tettvágyat és a parasztforradalom győzelmére vettek is irányt — Oroszország fejletlen kapitalista viszonyai miatt nem voltak még képesek arra, hogy megértsék a proletariátusnak, mint a szocialista társadalom megteremtőjének, történelmi sze-

[12] *Belinszkij.* Válogatott filozófiai művek. 1. köt. Goszpolityizdat 1948. 592. old. (oroszul).

[13] *Lenin* Művei. 1. köt. Szikra 1951. 294. old.

[14] *Dobroljubov.* Válogatott filozófiai művek. 2. köt. Goszpolityizdat 1946. 132. old. (oroszul).

repét. Csernisevszkij és Dobroljubov az elnyomott néptömeg egészéből még nem emelték ki a proletariátust, egy osztályba, az „egyszerü emberek", a dolgozók osztályába fogták össze a földmüveseket, a napszámosokat, a munkásokat, ezt tekintették a legalacsonyabb és a legnépesebb osztálynak.

Csak a marxizmus, a tudományos szocializmus fejezi ki tudatosan a proletariátus érdekeit. Marx és Engels nyiltan kijelentették magukról, hogy ök a proletariátus képviselöi, az egyetlen osztályé, amely nemcsak arra képes, hogy magát szabadítsa fel, hanem felszabadít minden dolgozót az osztályelnyomás alól.

A tudományos szocializmus, ellentétben az utópista szocializmussal, a történelem materialista értelmezésén épül fel, amely szerint a történelmi folyamatok mozgató ereje az osztályharc. Ebböl kiindulva Marx és Engels megoldották a társadalom átalakításához szükséges reális eszközök kérdését is. Valóságában tárták fel azt az eröt, amely hivatott a forradalmi átalakulás megvalósítására.

Marx és Engels már korai munkáikban felfedezték a munkásosztály világtörténelmi szerepét, mert ez az egyetlen osztály, amelyik képes megdönteni a kapitalizmust és elvezetni a társadalmat a kommunizmusba. E lángeszü gondolat elsö megfogalmazását Marx 1843—44-ben adja a „Német-francia évkönyvben", majd Marx és Engels 1844-ben irt és 1845-ben megjelent együttes munkájában, a „Szent család"-ban, „... a proletariátus forradalmi szerepére vonatkozólag Marx majdnem teljesen kialakult nézetét"[15] találjuk.

Ebben a munkában Marx és Engels rámutatnak arra, hogy a proletariátus végrehajtja azt az ítéletet, amelyet a magántulajdon önmaga felett kimondott, amikor megszülte a proletariátust. A proletariátus gyözelmével feltétlenül meg kell szüntetni a magántulajdont és ezzel együtt megszünik a proletariátus is. Marx és Engels megjegyzik, hogy a kapitalista társadalom létviszonyai a proletariátus létviszonyaiban érték el az embertelenség tetöfokát. Ezért a proletariátus csak úgy szabadíthatja fel magát, ha felszámolja saját létviszonyait. „Nemhiába járja végig a *munka* kemény, acélossá formáló iskoláját. Nem arról van szó, hogy az egyes proletár, vagy akár az egész

[15] *Lenin.* Filozófiai füzetek. Ogiz 1947. 12. old. (oroszul).

proletariátus miben *látja* célját a jelen pillanatban. Arról van szó, hogy *mi* is a proletariátus és hogy e létének megfelelően mit kell történelmi vonatkozásban tennie. Célját és történelmi cselekvését saját életviszonyai, valamint a jelenlegi burzsoá társadalom egész szervezete írja elő neki a legvilágosabban és a legelvitathatatlanabbul"[16].

Ilyenformán Marx és Engels már ezekben a korai munkáikban, amikor — a történelem materialista értelmezésének megfelelően — elemzés alá vették a proletariátus társadalmi létének viszonyait, egyben meghatározták történelmi szerepét. Marx és Engels későbbi müveikben részletesebben megindokolták és továbbfejlesztették ezt az alapgondolatot, kimutatták, hogy a proletariátus a kapitalista termelés rendszerében elfoglalt objektív helyzeténél fogva az akkori társadalom egyetlen következetesen forradalmi osztálya. A többi elnyomott osztály, közte a dolgozó parasztság, iparosok stb. bizonyos körülmények között lehetnek a proletariátus szövetségesei, de vezetni őket és a harcot a szocializmusért végigvinni csakis a forradalmi proletariátus képes.

Ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy a proletariátus olyan osztály, amely meg van fosztva a termelési eszközök magántulajdonától, nincs semmije, csak a saját munkaereje és proletár helyzeténél fogva a leginkább forradalmi. Ebben különbözik más elnyomott rétegektől, mint például a kisparasztságtól, az iparosságtól stb., amelyek kisebb vagy nagyobb mértékben, de szorosabban füződnek a termelési eszközök magántulajdonához és így már természetüknél fogva sem képesek arra, hogy a harcot a kizsákmányolás legmélyebb gyökereinek megsemmisítéséig következetesen végigvigyék. A proletárok a forradalomban csak láncaikat veszthetik el, de nyerhetnek egy egész világot, mondja Marx és Engels „A Kommunista Párt kiáltványá"-ban.

A proletariátusnak, mint az egyetlen következetesen forradalmi osztálynak történelmi szerepét az is meghatározza, hogy a proletariátus olyan dolgozó osztály, amely a legfejlettebb gazdasági formával — a nagyiparral függ össze. Ezzel ellentétben, a parasztok és az iparosok a legelmaradottabb termelési formához — a kisárutermeléshez kapcsolódnak. A kapita-

[16] *Marx—Engels.* Gesamtausgabe. 3 kot. I. rész. Berlin 1932 207. old.

lizmus fejlődése aláássa a parasztságnak mint osztálynak alapjait; a parasztság a kapitalizmus viszonyai között lassan, de feltartóztathatatlanul szétesik, szétszóródik, rétegekre bomlik, egyfelől létrehozza a kulákságot, másfelől a szegényparasztságot és a földmunkást. A proletariátus mint osztály ezzel szemben a kapitalizmus fejlődésével feltartóztathatatlanul együtt növekszik és fejlődik. Eltérően a parasztoktól, iparosoktól és más kispolgári dolgozó rétegektől, a proletariátus egy új, a kapitalizmusnál magasabb termelési módnak, a szocialista termelési módnak hordozója. Éppen ezért a proletariátusé a jövő.

A proletariátus további megkülönböztető vonása, hogy az egyetlen osztály, amely végig tudja vinni az osztályharcot a kapitalizmus ellen. A kapitalista termelési rendszerben a burzsoázia és a proletariátus osztályhelyzete merőben ellentétes. Az egyik rendelkezik a termelési eszközökkel, a másikat megfosztották tőlük, az egyik kizsákmányolja az idegen munkát, a másik alá van vetve a kizsákmányolásnak. Ez az ellentét érdekeiket kibékíthetetlenné teszi és éles osztályharcot teremt közöttük. A proletariátus ebben a harcban következetesen forradalmi osztállyá erősödik. Erősödését az is elősegíti, hogy munkafeltételei révén a nagyiparban hatalmas tömegekbe tömörül és így leginkább szervezhető, míg a többi dolgozó réteg szétszórt, szétforgácsolt és így nehezen lehet szervezetbe fogni. A proletariátus minden más dolgozó osztálynál alkalmasabb arra, hogy összeforrottan, öntudatosan, szervezetten lépjen fel.

Marx és Engels, amikor a proletariátus történelmi szerepét a kapitalista termelési rendszerben elfoglalt *objektív* helyzete alapján kifejtették, egyben arra is rámutattak, hogy a proletariátus ezt a szerepét csak akkor tudja betölteni, ha az tudatossá válik benne. Az objektív előfeltételeken kívül, amelyek alkalmassá teszik a proletariátust, hogy következetesen forradalmi osztály legyen, *szubjektív* feltételek is szükségesek, mégpedig a proletariátus szocialista tudata, szervezettsége — zárt tömörülése politikai pártja köré.

Marx és Engels „A Kommunista Párt kiáltványá"-ban rámutatott arra, hogy a proletariátus nem egyszerre ismeri fel társadalmi helyzetét, és hogy a kapitalizmus ellen vívott harcának több fázisa van. A kapitalizmus elleni harcot először egyes gyárak munkásai vezetik, azután egy egész szakma egy helységben dolgozó munkásai. A fejlődésnek ezen a fokán a mun-

kásosztály még elszigetelt, még nem ismerte fel alapvető osztályérdekeit és még megmaradt „magábanvaló" osztálynak. De a történeti fejlődés szükségszerűen a munkásosztály megszilárdulásához vezet. Megkezdődik a munkások együttes fellépése, a kapitalisták elleni közös harcra felállítják szervezeteiket. Az idők folyamán azután a különböző helységek munkásainak harca a kapitalizmus elleni országos harcban egyesül; a proletárok harcát egyes kizsákmányolók ellen felváltja az egész kapitalista osztály és az osztályt védő állam elleni harc; a proletariátus felismeri alapvető osztályérdekeit és „magáért való" osztállyá válik. Megvalósul „a proletároknak... osztállyá és így politikai párttá szerveződése"[17].

Ebből látható, hogy „a proletariátus osztállyá szerveződése" lehetetlen politikai párt nélkül. A proletariátus csak önálló, osztályjellegű politikai párt által szilárdulhat meg és csak így képes öntudatos harcban teljesíteni történelmi feladatát — a kapitalizmus megdöntését és a kommunizmus megteremtését.

Az osztályharcok története vitathatatlanul bebizonyította, hogy gyakorlott és hozzáértő forradalmi párt nélkül a proletariátus nem győzheti le osztályellenségeit. A párt viszi a proletártömegbe a szocialista tudatot, a párton keresztül ismeri fel a proletariátus történelmi hivatását. Marx és Engels ezért tekintették forradalmi tevékenységük főfeladatának a proletariátus önálló, minden más párttól teljesen független osztálypártjának megteremtését. Abból indultak ki, hogy ennek a pártnak forradalmi pártnak kell lennie, mert a munkásosztály felszabadulása csak a kapitalista rend erőszakos megdöntésével valósítható meg.

A proletariátus világtörténelmi szerepének felfedezése Marx és Engels tevékenységének egyik leghatalmasabb érdeme. Marx és Engels voltak az elsők, akik tudományosan megindokolták és meghatározták a proletariátus világtörténelmi szerepét, feladatát, elhivatását: forradalmi harcra kelni a tőke ellen, ebben a harcban egyesíteni a dolgozókat és kizsákmányoltakat, megragadni az államhatalmat és felépíteni az osztálynélküli kommunista társadalmat.

Marx és Engels az utópista szocialistákkal ellentétben a

[17] Marx—Engels. A Kommunista Párt kiáltványa. Lásd *Marx—Engels.* Válogatott művek. 1. köt. Szikra 1949. 19. old.

proletariátust nemcsak a legjobban kizsákmányolt, hanem a legforradalmibb osztálynak is tekintették, mely felszabadulását saját maga harcolja ki. Marx és Engels abban különböznek legjobban a régi szocialistáktól, hogy hittek a proletártömegek alkotó erejében, történelmi tettrekészségében.

Marx és Engels szívós harcokban védték meg a tudományos szocializmust a nemproletár szocializmus különböző árnyalataival szemben. A szocialista mozgalomban akkoriban uralkodó polgári és kispolgári áramlatokat az jellemezte, hogy nem értették meg a történelmi fejlödés materialista alapjait, nem tudták meghatározni a kapitalista társadalom különböző osztályainak szerepét és jelentöségét, igyekeztek a burzsoádemokratikus átalakulást az „igazságosságról", „egyenlöségről" szóló álszocialista frázisokkal leplezni.

A XIX. század elején fellépö nagy szocialista utópisták: Saint-Simon, Fourier, Owen még nem érthették meg a proletariátus történelmi szerepét, mert a kapitalista viszonyok még fejletlenek voltak, mert maga a munkásosztály még nem tömörült osztállyá, a későbbi polgári és kispolgári szocializmus képviselöinél azonban már egészen más értelme volt annak, hogy tagadták a proletariátus történelmi szerepét. Állásfoglalásuk kifejezte azt az igyekezetüket, hogy megakadályozzák a proletariátus osztályharcát, visszavessék fejlödésében, tompítsák az osztályellentéteket.

Marx és Engels ragyogó müveik egész sorában („Német ideológia", „A filozófia nyomora", „A Kommunista Párt kiáltványa") elméletileg szétzúzták a nemproletár szocializmusnak mindazon tanításait, melyek Nyugat-Európában a XIX. század negyvenes éveiben elterjedtek. A halálos csapást pedig az 1848-as forradalom mérte e tanításokra. Az 1848-as forradalmi események — amint ezt Lenin megjegyezte — végérvényesen megmutatták, „... hogy természeténél fogva egyedül a proletariátus szocialista... Minden tanítás, mely osztályok fölött álló szocializmust és osztályok fölött álló politikát hirdet, üres badarságnak bizonyul"[18].

Marx és Engels szembeszálltak az ilyen ellenséges irányzatokkal és rámutattak, hogy a szocializmus nem az osztályok

---

[18] Lenin. Marx Károly tanításának történelmi sorsfordulatai. Lásd *Lenin.* Válogatott müvek. 1. köt. Szikra 1949. 71—72. old.

közötti békés megegyezés gyümölcse, hanem a kibékíthetetlen osztályharc eredménye, melyet a proletariátus a kizsákmányoló világ ellen vív. A burzsoázia erőszakos megdöntése és a proletariátus politikai uralmának megteremtése — ez, Marx és Engels szerint a szocializmus megvalósításának fő eszköze.

A társadalom szocialista átalakítása csak hosszas, szívós osztályharc árán valósulhat meg és ebben a harcban nagy erőfeszítéssel kell az elhaló osztályok ellenállását leküzdeni. Ahhoz, hogy nyílt harcban törjük meg őket és végleges győzelmet arathassunk felettük, elengedhetetlen a proletariátus forradalmi diktatúrája.

A proletárdiktatúra szükségességének elismerése — az a vízválasztó, mely elválasztja Marx, Engels, Lenin és Sztálin tanításait minden polgári vagy kispolgári tanítástól. Ezt hangsúlyozta Marx abban a Weydemeyerhez intézett levelében, melyre már utaltunk és ezt hangsúlyozta rendkívül határozottan Lenin, amikor megmagyarázta és tovább fejlesztette Marx gondolatát:

„Marx tanításaiban a legfontosabb az osztályharc. Ezt mondják és írják nagyon sokszor. De ez helytelen. És éppen ebből a helytelen felfogásból fakad lépten-nyomon a marxizmusnak opportunista eltorzítása, meghamisítása olyan szellemben, amely a burzsoázia számára elfogadhatóvá teszi. Az osztályharcról szóló tanítást ugyanis nem Marx, hanem már Marx *előtt* a burzsoázia alkotta meg és az a burzsoázia számára általában *elfogadható*. Aki *csak* az osztályharcot ismeri el, az még nem marxista, az még megmaradhat a burzsoá gondolkodás és a burzsoá politika keretein belül. A marxizmust az osztályharc tanítására korlátozni — annyit jelent, mint a marxizmust megnyírbálni, meghamisítani, arra szorítani, ami a burzsoázia számára elfogadható. Csak az a marxista, aki az osztályharc elismerését *kiterjeszti a proletárdiktatúra elismeréséig* ... Ezen a próbakövön kell kipróbálni a marxizmus *valóságos* megértését és elismerését"[19].

A szocializmus olyan árulói, mint a renegát Kautsky, rágalmazó módon azt állították, hogy amikor Marx a proletárdiktatúra szükségszerűségét hírdette — véletlenül „eltévelye-

[19] Lenin. Állam és forradalom. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. Szikra 1949. 181—182. old.

dett". De éppen az ilyen állításokkal leplezték le magukat mint a proletariátus árulói, akik átpártoltak a burzsoáziához és hogy annak kedvébe járjanak, készek megnyomorítani a marxizmust. A valóság az, hogy Marxnál az államhatalom meghódításának szükségessége a proletariátus által, a forradalmi proletárdiktatúra megteremtése törvényszerüen és múlhatatlanul következik az osztályharc történetének egész elemzéséből. Marx nagy történelmi érdeme éppen az, hogy merészen és minden félelem nélkül kifejtette az osztályharc elismeréséből folyó elméleti és gyakorlati következtetéseket. Az osztályharc elismerését kiterjesztette a proletárdiktatúra elismerésére, megmutatta, hogy a proletariátus osztályharca szükségszerüen elvezet a politikai hatalom kivívásához. Ezzel Marx megbízható eszmei fegyvert adott a forradalmi proletariátus és pártja kezébe.

Marx és Engels tanítása a proletárdiktatúra szükségszerüségéről abból a felfedezésükből következik, mely megállapítja a proletariátusnak, mint az egyedüli következetesen forradalmi osztálynak világtörténelmi szerepét. Egy osztály diktatúrájának szükségszerüsége, mely osztály nem osztozkodik és nem osztozkodhat a hatalomban más osztállyal, feltételezi, hogy ez az osztály — a proletariátus — az egyetlen osztály, amely képes a kapitalizmus elleni harcot következetesen végigvinni. Lenin ismételten hangsúlyozta a marxizmus e két tétele közötti belsö és elszakíthatatlan kapcsolatot. A proletariátus diktatúrájának gondolatát jellemezve, amint azt „A Kommunista Párt kiáltványa" megfogalmazza, Lenin ezeket írja:

„«Az állam, vagyis az uralkodó osztállyá szervezett proletariátus» — Marxnak ez az elmélete elválaszthatatlanul egybeforr egész tanításával, mely a proletariátusnak a történelemben betöltött forradalmi szerepéröl szól. Ennek a szerepnek a betetözése a proletárdiktatúra, a proletariátus politikai uralma"[20].

A marxizmus ellenségei nem egyszer „csodálkozásuknak" adtak kifejezést afölött, hogyan fér meg egymás mellett Marxnál és Engelsnél a proletariátus diktatúrájának egy osztály politikai uralmát feltételezö jelszava minden osztályuralom megszüntetésének követelésével. A *Neue Deutsche Zeitung* szerkesztöje, bizonyos Lüning, 1850-ben közzétett egy kis cikket, melyben szemére hányta Marxnak, hogy a munkásosztály ural-

[20] Ugyanott, 175. old.

máért és diktatúrájáért száll síkra, ahelyett, hogy általában az osztálykülönbségek megszüntetését hirdetné. Marx, a szerkesztőséghez intézett válaszlevelében kimutatta ennek a szembeállításnak tarthatatlanságát. Marx rámutatott arra, hogy mind „A Kommunista Párt kiáltványában", mind a „Filozófia nyomorában", mindpedig az „Osztályharcok Franciaországban" című munkájában úgy tekinti egy osztálynak (a proletariátusnak) diktatúráját, mint valamennyi osztály megszüntetésének elengedhetetlen feltételét[21].

Ellentétben minden előző uralkodó osztállyal, a proletariátus nem azért ragadja meg a politikai hatalmat, hogy mindörökre megerősítse osztályuralmát, hanem azért, hogy megszüntesse a társadalom osztályokra tagozódásának minden fajtáját és megvalósítsa a kommunizmusba való átmenetet.

Ugyanolyan érveléssel, mint Lüning, nyilatkozott Bakunyin is a proletárdiktatúra gondolata ellen, aki „Államiság és anarchizmus" című művében azt fejtegette, hogyha a proletariátus uralkodó réteg lesz, ki fölött fog uralkodni? Tehát, marad egy másik proletariátus, amelyet az új uralom el fog nyomni?

„*Ez azt jelenti*, — válaszolta Marx — *hogy ameddig más osztályok léteznek, főleg pedig kapitalista osztály, ameddig a proletariátus harcol ellenük (mert a proletariátus hatalomra jutásával még nem tűnnek el ellenségei, még nem tűnik el a régi társadalmi rendszer), kénytelen az erőszak rendszabályait, tehát kormányzati rendszabályokat alkalmazni; ha a proletariátus még maga megmaradó osztálynak és ha még nem szüntek meg a gazdasági feltételek, amelyek az osztályharc és az osztályok létezésének alapját képezik, ezeket erőszakkal kell megszüntetni vagy átalakítani és átalakításuk folyamatát erőszakkal kell gyorsítani*"[22].

Kissé együgyűnek tettetve magát, Bakunyin arról biztosít, hogy maguk a marxisták is „átmeneti és rövid" proletárdiktatúrával vígasztalják magukat. Válaszában Marx gúnyosan megjegyzi: „*Non mon cher (nem, kedvesem)! A munkások osztályuralmának a régi világból ittmaradt rétegek ellen-*

[21] *Marx—Engels* Művei. 8. köt. 1931. VII—VIII. old. (oroszul).
[22] *Marx—Engels* Művei. 15. köt. 186. old. (oroszul).

állásával szemben egészen addig kell tartania, míg nem semmisülnek meg az osztályok létezésének gazdasági alapjai"[23].

A proletariátus osztályuralmával, mint az osztályok megszüntetésének eszközével szemben Bakunyin felállítja az „osztályok egyenlősítésének" követelését. „A Szocialista Demokrácia Szövetségé"-nek programjában, melyet Bakunyin állított össze, kinyilvánították „az osztályok politikai, gazdasági és társadalmi egyenlősítését". Ebből az alkalomból Marx ezeket írja: „Az «osztályok egyenlősítése» szószerinti értelmezésben nem más, mint a burzsoá szocialistáktól prédikált *«tőke és munka közötti összhang»* körülírása. A Nemzetközi Munkásszövetség végső célja nem az *osztályok* logikailag lehetetlen *«egyenlősítése»*, hanem a történelmileg szükségszerű *«megszüntetése»*"[24].

Marx és Engels kénytelen volt szívós harcot folytatni az „osztályok egyenlősítésének" jelszava ellen, melyet sok polgári és kispolgári „szocialista" arra használt fel, hogy az osztályellentéteket tompítsa és leplezze. Ez a jelszó nem arra szólított fel, hogy meg kell semmisíteni az osztályok létezésének alapjait, hanem csupán arra, hogy az osztályok között „igazságosabb" viszonyt kell teremteni. De az osztályok közötti „összhangra" való felhívás lényegében a társadalom osztálytagozódásának fenntartását jelentette.

Marx és Engels ezzel szemben bebizonyították, hogy az osztályok egyenlősítésével nem lehet a kizsákmányolást megszüntetni, hogy a kizsákmányolás felszámolására meg kell szüntetni azokat az okokat, melyek alapján az osztályok létrejönnek. Ennek pedig legfontosabb és a feladat megoldásánál nélkülözhetetlen eszköze — a proletariátus diktatúrája.

Hogy a tudományos kommunizmus megalapítói milyen jelentőséget tulajdonítottak e programtétel szabatos megfogalmazásának, az kitűnik Engels későbbi megjegyzéséből, melyet a német szociáldemokrácia erfurti programjához fűzött. A program első megszövegezésében volt egy tétel, hogy a szociáldemokrata párt nem új osztálykiváltságok és előnyök létesítéséért harcol, hanem minden osztályuralom megszüntetéséért[25].

---

[23] Ugyanott, 192. old.
[24] Marx — Engelshez. Lásd *Marx—Engels*. Válogatott levelek. 256. old.
[25] A programtervezet e pontja Engels javításával megtalálható a „Pro-

Engels nem értett egyet ezzel az elmosódott fogalmazással, mert nem domborította ki a tudományos kommunizmus alapvető követelését — az osztályok megszüntetésének követelését. Megjegyezte: „Az «osztályuralom» kifejezés után hiányzik: «és magukat az osztályokat is». Az osztályok megszüntetése alapvető követelésünk, enélkül az osztályuralom megszüntetése gazdasági képtelenség“[26].

Annak elismerése, hogy a proletárdiktatúra mint az osztályok megszüntetésének eszköze szükségszerű, magában foglalja egy egész forradalmi időszak szükségszerűségének elismerését, olyan időszak szükségszerűségének elismerését, amely arra szolgál, hogy a kapitalista társadalom kommunista társadalommá alakuljon át. Marx és Engels véget vetett annak a leegyszerűsített elképzelésnek — amely a régi szocialisták többségét jellemezte — mintha az osztályokat egycsapásra hatálytalanítani lehetne. Marx és Engels bebizonyította, hogy a kapitalista és kommunista társadalom között van egy átmeneti időszak, amelynek folyamán a győzedelmes proletariátus átalakítja a társadalom gazdasági alapjait és megteremti mindazokat a feltételeket, amelyek az osztályok megszüntetéséhez szükségesek.

Az átmeneti időszak alatt elkerülhetetlen az osztályok létezése, mert az osztályokat egyszerre sem „hatálytalanítani“, sem megszüntetni nem lehet. Ellentétben a politikai forradalmakkal, melyeket viszonylag rövid idő alatt, néhány hónap, sőt napok alatt is végre lehet hajtani, a termelési módok forradalmai, melyek a fennálló osztályok gazdasági alapjait változtatják meg, mindíg hosszabb ideig tartanak. A szocialista forradalom a politikai hatalom megragadásával kezdődik. A hatalmat a proletariátus döntő eszközeként és mint fontos emelőt arra használja fel, hogy mélyebb és egyben hosszabb időt igénybe vevő forradalmi átalakulást hajtson végre a társadalom gazdasági alapjaiban.

---

tokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, abgehalten zu Erfurt, 1891.“ (A Német Szociáldemokrata Párt 1891-ben, Erfurtban megtartott kongresszusának jegyzőkönyve.) 14. old.

[26] Engels. Zur Kritik des Sozialdemokratischen Programmentwurfes 1891. (Az 1891. évi szociáldemokrata programtervezet bírálatához.) Lásd *Karl Marx.* Kritik des Gothaer Programms. (A gothai program kritikája.) Neuer Weg, Berlin 1946. 73. old.

Marx és Engels a szocialista forradalmat nemcsak azért tartotta szükségesnek, hogy az a társadalom gazdasági alapjait megváltoztassa, hanem azért is, hogy a dolgozó tömegeknek, s közte magának a proletariátusnak tudatát is átformálja. Marx és Engels, akiktől mindenféle utópizmus távol állt, bebizonyították, hogy a proletariátus állandóan feltöltődik más osztályokból és így alá van vetve a burzsoá ideológia befolyásának, nem lehet mentes burzsoá előítéletektől. A proletariátus csak a forradalom során, pártja vezetésével szabadulhat meg ezektől az előítéletektől és lehet képes arra, hogy megvalósítsa a kommunista viszonyokat. Marx már 1850-ben a „Kommunisták Szövetsége" Központi Bizottságának ülésén élesen megbírálta Schapper és Willich nézeteit, akik fölöslegesnek tartották a tömegek közötti fáradságos politikai és szervezési aprómunkát és azt mondták a munkásoknak: „Azonnal hatalomra kell jutnunk, különben semmit sem tehetünk". Marx megvádolta ennek a nézetnek a híveit, hogy ők a materialista szemlélet helyébe az idealista szemléletet állítják, hogy a forradalom mozgató erejét egyszerűen az akaratban és nem a valóság körülményeiben látják, „Mi pedig azt mondjuk a munkásoknak: — jelenti ki Marx — «Nektek 15, 20, 50 éven át polgárháborút és nemzetközi harcot kell végigküzdenetek, nemcsak azért, hogy a fennálló viszonyokat megváltoztassátok, hanem azért, hogy magatok is megváltozzatok és képesek legyetek a politikai hatalom gyakorlására»"[27].

Marx, azokban a munkáiban, melyeket az 1848—1851. évi forradalom tapasztalatainak szentelt, különösen pedig a „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája" című művében, hangsúlyozta, hogy a szocialista forradalom, a burzsoá forradalmaktól eltérően, feladatait nem oldhatja meg egycsapásra, ahhoz egész történelmi korszak kell. Marx és Engels későbbi munkáikban továbbfejlesztették ezt a tételt, és arra a következtetésre jutottak, hogy a kapitalizmus és szocializmus között feltétlenül kell átmeneti időszaknak lenni.

Ezt a következtetést Marx legszabatosabban 1875-ben „A gothai program kritikája" című művében fogalmazta meg. Marx e munkájában kimutatta, hogy a kapitalista és a kommu-

[27] *Marx.* Enthüllungen über den Kommunistenprozess zu Köln. (A kölni kommunista-per leleplezése.) Idegennyelvű Könyvkiadó, Moszkva 1940. 32—33. old.

nista társadalom között fennáll az egyikből a másikba való forradalmi átalakulás korszaka és ennek megfelelően megvan politikai átmeneti korszaka is. Marx meghatározása szerint ennek az időszaknak nem lehet más állama mint a proletariátus forradalmi diktatúrája. Ennek a következtetésnek megfogalmazásával Marx újabb lépéssel vitte előre a tudományos szocializmus elméletét. Lenin a következő szavakkal jellemezte ezt a lépést:

„Azelőtt — (vagyis Marx régebbi munkáiban — *G. G.*) — a kérdésfeltevés ez volt: ahhoz, hogy a proletariátus kivívja felszabadulását, meg kell döntenie a burzsoáziát, meg kell hódítania a politikai hatalmat és meg kell teremtenie forradalmi diktatúráját.

Most Marx kissé másképpen teszi fel a kérdést: a kommunizmus felé fejlődő kapitalista társadalomból lehetetlen az átmenet a kommunista társadalomba «politikai átmeneti korszak» nélkül és ennek az átmeneti korszaknak állama csakis a proletariátus diktatúrája lehet"[28].

Marx és Engels a proletárdiktatúrát ilyenformán úgy tekintették, mint a munkásosztály politikai uralmának egész korszakát, amely szükséges a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet megvalósítására, az osztályok megszüntetésére. Az osztályok megszüntetése, minden osztálykülönbség leküzdése — ez a proletariátus diktatúrájának alapvető történelmi jelentősége.

A tudományos szocializmus Marx és Engels által megállapított e rendkívül fontos tételeinek hatalmas történelmi jelentőségük volt. Eszmei fegyvert adtak a proletariátus kezébe, segítették a proletariátust történelmi hivatása felismerésében, utat mutattak a régi kapitalista világ megdöntésére és az új, szocialista világ megteremtésére.

Marx és Engels elméletük kidolgozásával hatalmas forradalmi fordulatot idéztek elő a szocialista gondolkozás történetében, ami a régi, ábrándozó, erőtlen, utópista szocializmus pusztulását és az új, tudományos szocializmus megszületését jelentette. A tudományos szocializmus a tömegek kezében a forradalmi tevékenység hatalmas erejévé lett.

---

[28] Lenin. Állam és forradalom. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 225—226. old.

2.

A tudományos szocializmus megalapítói az osztályokról és az osztályharcról szóló tanításaikat a munkásosztály nagyszámú ellenségével vívott harc közben dolgozták ki és fejlesztették. Fennállásának első félévszázadában (a XIX. század negyvenes éveitől a kilencvenes évekig) a marxizmus legnagyobb ellenségei a munkásmozgalomban a különböző nemproletár szocialista irányzatok (proudhonisták, bakunyinisták, dühringiánusok stb.) voltak. Az ellenük vívott harcban a marxizmus döntő ideológiai győzelmet aratott. Fennállása második félévszázadának elejétől (a XIX. század kilencvenes éveitől) kezdve a marxizmus legnagyobb ellenségei a munkásmozgalomban a „szocialista" opportunisták voltak, akik azzal leplezték magukat, hogy szavakban elismerték a marxizmust, de igyekeztek abból minden szocialista tartalmat kiirtani.

Az opportunizmus csírái a munkásmozgalomban még Marx és Engels életében kezdtek megmutatkozni. Fejlődésüket a német szociáldemokráciában elősegítette a lassalleánusokkal való kompromisszum, amelyet 1875-ben a gothai kongresszuson Marx és Engels figyelmeztetése ellenére kötöttek. Ezek az opportunista irányzatok egészen nyiltan jutottak kifejezésre Höchberg, Bernstein és Schramm 1879-ben közzétett cikkében, mellyel Marx és Engels azonnal élesen szembeszállt. A cikk szerzői kijelentették, hogy a szociáldemokrácia „nem hajlandó az erőszakos, véres forradalom útjára lépni, a törvényes út, azaz a reformok mellett döntött". Az osztályharc megtagadására szólítottak fel, nehogy elijesszék a párttól „a művelt és jómódú osztályokból származó nagyszámú hívet". Marx és Engels, miután leleplezték ezt az elgondolást, levéllel fordultak Bebelhez, Liebknechthez és a német szociáldemokrácia más vezető személyiségeihez:

„Ami bennünket illet, egész multunk után csak egy út áll előttünk nyitva. Csaknem negyven év óta hangsúlyozzuk az osztályharcot, mint a történelem legközvetlenebb hajtóerejét és különösen a burzsoázia és a proletariátus közötti osztályharcot, mint a modern társadalmi átalakulás nagy mozgatóját; semmiesetre sem állhatunk tehát össze olyan emberekkel, akik ezt az osztályharcot törölni akarják a mozgalomból... Ha az

új pártlap olyan magatartást fog tanúsítani, amely összhangban van ezeknek az uraknak érzületével, tehát polgári és nem proletár — akkor számunkra nem marad más hátra, akármennyire sajnálnánk is, minthogy nyiltan felszólaljunk ellene és véget vessünk annak a szolidaritásnak, amellyel eddig a német pártot a külföld előtt képviseltük"[29].

A munkásmozgalom két kibékíthetetlenül ellenséges irányzata közötti ellentétek már abban az időben kezdtek kirajzolódni. A két irányzat: a forradalmi marxizmus, mely a proletariátus kibékíthetetlen osztályharcának útját hirdette, és a „szocialista" opportunizmus, mely az „együttműködést", az osztályok közötti „megbékülést" hirdette. A két irányzat harca és ellentéte is csak Marx és Engels halála után, a kezdődő imperializmus korszakában vált igazán élessé.

„Marx Károly tanításának történelmi sorsfordulatai", „Marxizmus és revizionizmus" című cikkeiben Lenin rámutatott arra, hogy a XIX. század kilencvenes éveiben Marx tanításai teljes győzelmet arattak a munkásmozgalomban. De a munkásosztály ellenségei részéről a harc egyáltalában nem szünt meg. „A történelem dialektikája olyan — írja Lenin —, hogy a marxizmus elméleti győzelme arra kényszeríti az ellenségeit, hogy marxista *lepelbe burkolózzanak*. A bensőleg megrothadt liberalizmus új életre próbál kelni a szocialista *opportunizmus* formájában. A nagy harcokra való erőgyüjtés korát úgy értelmezik, hogy az lemondás e harcokról. A rabszolgák helyzetének a bérrabság ellen folyó harc érdekében való javítását oly értelemben magyarázzák, hogy ezzel a rabszolgák egy pár garasért lemondanak szabadságra való jogukról. Gyáván «társadalmi békét» (vagyis a rabszolgasággal való megbékélést), osztályharcról való lemondást stb. prédikálnak"[30].

Az opportunizmus és az imperializmus közötti összefüggést Lenin tárta fel zseniális éleslátásával. Rámutatott arra, hogy az opportunizmus osztályalapja a megnőtt munkásarisztokráciában keresendő. A kirabolt gyarmatokból származó extraprofitból az imperialista burzsoázia megvásárolhatta a

---

[29] Marx és Engels — A. Bebelhez, W. Liebknechthez, W. Brackéhoz és másokhoz. („Körlevél".) Lásd *Marx—Engels*. Válogatott levelek. 388. old.

[30] Lenin. Marx Károly tanításának történelmi sorsfordulatai. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 1. köt. 72—73. old.

munkások bizonyos rétegeit és ezzel hasadást idézett elő a munkásság soraiban.

Az opportunisták a nyugateurópai szocialista pártokban mind nagyobb súlyra és befolyásra tettek szert azáltal, hogy a munkásarisztokráciára támaszkodtak, híveket szereztek a szocialista parlamenti képviselők között, a munkásmozgalom nagyszámú hivatalnokai és az „együttérző" értelmiség körében. Lenin szavai szerint a II. Internacionále „a kapitalizmus *házőrző kutyájává* és a munkásmozgalom *megrontójává*" lett.

Az imperializmus korszaka azonban akkor, amikor a legnagyobb imperialista államok (különösen Anglia, Németország, az Egyesült Államok stb.) munkásmozgalmában elősegítette az opportunizmus növekedését, ugyanakkor kiélezte a kapitalizmus minden ellentmondását. Már az első orosz forradalom (1905—1907) megmutatta, hogy a kapitalizmus fejlődésének „békés" szakasza végetért, új történelmi korszak kezdődött, az osztályok nyilt összeütközésének és a nagyszerű forradalmi harcoknak korszaka. Ezek a harcok elsősorban Oroszországban bontakoztak ki, mert oda tevődött át a forradalmi mozgalom központja, ott alakult ki a világ legforradalmibb proletariátusa, amely a későbbiekben a szocialista forradalom vezető eleme lett.

Az osztályharc fejlődésének új periódusa szükségessé tette az egész pártmunka átépítését új, forradalmi alapokon, a forradalom tartalékainak előkészítését és összevonását, szoros szövetséget más országok proletariátusával, a gyarmatok felszabadító mozgalmával stb. Azt hinni, hogy ezek az új feladatok megoldhatók a parlamentarizmus békés viszonyai között nevelkedett szociáldemokrata pártok erőivel, annyit jelentett volna, mint a proletariátust elkerülhetetlen vereségre kárhoztatni és fegyver nélkül hagyni a legnagyobb megpróbáltatások és az osztályharc ütközetei idején.

Át kellett vizsgálni a II. Internacionále teljes fegyvertárát, ki kellett onnan dobni a rozsdás fegyvereket és újfajtájú fegyvereket kellett kovácsolni. Lenin és Sztálin, a munkásosztály nagy vezetői, meg is oldották ezeket a feladatokat. Nemcsak új életre keltették a forradalmi marxizmust, amit a II. Internacionále árulói feledésre ítéltek, hanem továbbfejlesztették és új, magasabb fokra emelték.

Lenin és Sztálin megsemmisítő bírálattal illették és alap-

jában leleplezték az osztályokról és az osztályharcról szóló marxi elmélet opportunista elferdítését.

Az osztályharcról való lemondás, a proletárdiktatúráról, a forradalmi cselekedetekről való lemondás, a burzsoá törvényhozás feltétlen elismerése, a proletariátusba vetett hit hiánya és hit a burzsoáziában, Lenin szerint ez az opportunizmus politikai tartalma. Az opportunizmus legfőbb tanítása az osztályok együttműködéséről szól. Az opportunisták ennek nevében áldozták fel a proletariátus életbevágó érdekeit és vetették alá a burzsoázia érdekeinek. Az opportunisták megcsonkították és leszűkítették az osztályharcot a reformokért való harcra, a fennálló rend bizonyos „megjavítására". Az erőszakos forradalom marxista elméletével szembeállították a kapitalizmusnak a szocializmusba való békés belenövése „elméletét", amit merő gúnynyal már Engels úgy határozott meg, mint a régi disznóság üde, jámbor, vidám, szabad „belenövésének" hirdetését a „szocialista társadalomba". Az opportunisták elvetették az állam marxista értelmezését, mely szerint az állam az osztályuralom szerve és azt a kispolgári illúziót terjesztették, hogy az állam jellege „osztályfölötti". Azt akarták elhitetni az emberekkel, hogy a politikai szabadság, a burzsoá demokrácia, az általános választójog megszünteti az osztályharc alapjait.

Az osztályegyüttműködés reformista politikájának elméleti alapja az osztálykülönbségeket elosztással magyarázó elmélet, amit buzgón hirdettek Nyugaton a II. Internacionále árulói Bernsteintől Kautskyig. Oroszországban az „ökonomisták", eszerek stb. voltak ennek az elméletnek hívei. E szerint az elmélet szerint az osztályok elhatárolásának alapja az élvezett jövedelem forrása és mértéke. Ezzel az elmélettel elkenik az osztályantagonizmust. Ismeretes, hogy a jövedelem forrása és mértéke nemcsak az osztályok között, hanem az osztályokon belül, a társadalom különböző rétegei között is különböző. Ezen az alapon ennek az elméletnek sok képviselője külön osztályba sorolta a hivatalnokokat, a szabadfoglalkozásúakat stb. Két alapvetően antagonisztikus osztály helyett náluk egy egész sereg társadalmi csoport és réteg szerepelt, melyek ugyan harcolnak egymás ellen, de könnyen meg is egyezhetnek a társadalmi jövedelem „igazságosabb" szétosztása alapján.

Az osztálykülönbségeket elosztással magyarázó elmélet fő módszertani hibáját Lenin így jellemzi: „A társadalom külön-

böző osztályainak alapvető megkülönböztető jelét a jövedelem forrásában keresni azt jelenti, hogy az elosztási viszonyokat helyezzük elötérbe, amelyek pedig valójában a termelési viszonyok eredményei. Ezt a hibát már régen kimutatta Marx és vulgáris szocialistáknak nevezte azokat, akik e hibát nem látják meg. Az osztályok közötti különbség fő jellemzője — a termelésben elfoglalt helyük, tehát a termelési eszközökhöz való viszonyuk"[31].

A reformistákkal ellentétben, akik a proletariátus osztályharcának hatáskörét a kapitalista termelési mód alapján elért társadalmi jövedelem elosztásának átformálásáért való harcra akarták leszükíteni a fennálló rendszer határain belül, Lenin és Sztálin bebizonyította, hogy a proletariátus az osztályharcot a kapitalista termelési mód megsemmisítéséért, az egész társadalmi rend gyökeres átalakításáért vívja.

Lenin és Sztálin az orosz és nemzetközi munkásmozgalomban jelentkező opportunizmus elleni harcban megvédték és továbbfejlesztették az osztályokról és az osztályharcról szóló marxi elméletet. Kíméletlenül leleplezték a reformista illúziókat az antagonisztikus osztályok „megbékülésének" lehetőségéről, ezzel a kispolgári illúzióval szembeállították a kibékíthetetlen osztályharc rideg valóságát.

Lenin kimutatta, hogy az osztályok közötti ellentét „elsimításának", „kibékítésének" lehetőségét állítani nem más, mint a reformisták ostoba meséje, akik nem látják az antagonisztikus osztályok érdekeinek anyagi alapjait és azt hiszik, hogy az ellentéteket jókívánságokkal, idealista frázisokkal, puszta ígéretekkel meg lehet szüntetni. Amikor Lenin az osztályharcnak, a történelem egyetlen reális mozgatóerejének szocialista elméletét szembeállítja a „szolidáris", „társadalmi" haladás reformista elméletével, így ír:

„A szocializmus, azaz a marxizmus tanításai szerint... a történelem igazi mozgatóereje a forradalmi osztályharc... A burzsoá filozófusok szerint a haladás mozgatója — a társadalom minden elemének szolidaritása, amelyek belátják egyik vagy másik intézmény «tökéletlenségét». Az első tanítás — materialista, a második — idealista. Az első — forradalmi, a második — reformista"[32].

[31] *Lenin* Művei. 4. kiad. 6. köt. 235. old. (oroszul).
[32] *Lenin* Művei. 4. kiad. 11. köt. 54. old. (oroszul).

A „szolidáris" társadalmi haladás reformista hirdetése lefegyverzi a proletariátust osztályellenségeivel szemben, osztályérdekeit aláveti a burzsoázia érdekeinek és ilyenformán a szocializmus ügyének elárulásához vezet.

A kibékíthetetlen osztályharcról szóló forradalmi tanítás a proletariátust felfegyverzi osztályellenségei ellen, segíti, hogy felismerje alapvető érdekeit és azt, hogy ezek az érdekek ellentétesek a burzsoázia érdekeivel. Sztálin elvtárs szerint a kibékíthetetlen osztályharc tanítása a tudományos szocializmus *taktikai alapja*, mert ez a legjobb fegyver a proletariátus kezében. „A proletariátus osztályharca — ez az a fegyver, amelynek segítségével a proletariátus kivívja a politikai hatalmat és azután kisajátítja a burzsoáziát a szocializmus megteremtése érdekében"[33].

Lenin és Sztálin a proletariátus osztályharcának formáival foglalkozó kérdést műveikben igen alaposan kidolgozták. Már Marx és Engels rámutattak arra, hogy a proletariátusnak három területen kell az osztályharcot megvívnia: gazdasági, politikai és ideológiai területen. Marxtól és Engelstől származik az a gondolat is, hogy minden osztályharc politikai harc és ezzel kihangsúlyozzák a politikai harc elsődleges jelentőségét. A proletariátus osztályharcában a politika elsőségének gondolatát Lenin és Sztálin az „ökonomisták" és a mensevikek ellen vívott harcuk során minden részletében kifejtették és megindokolták.

Az opportunisták azon igyekeztek, hogy a proletariátus osztályharcát gazdasági harcra korlátozzák. Az „ökonomizmus" egyik oroszországi képviselője ezeket írja: „Melyik szociáldemokrata nem tudja, hogy Marx és Engels tanai szerint az egyes osztályok gazdasági érdekei a történelemben döntő szerepet játszanak és *következésképpen*, nevezetesen a proletariátusnak a maga gazdasági érdekeiért folytatott harca elsőrendű jelentőséggel kell, hogy bírjon a proletariátus osztályfejlődése és felszabadító harca számára?"

Lenin e szavakhoz megjegyzi: „Ez a «következésképpen» egyáltalán nem helyénvaló. Abból, hogy a gazdasági érdekek döntő szerepet játszanak, *egyáltalában nem lehet* semilyen következtetést levonni a gazdasági (szakszervezeti) harc első-

[33] *Sztálin* Művei. 1. köt. Szikra 1949. 370. old.

rendű jelentőségét illetően, mert az osztályok leglényegesebb «döntő» érdekei általában *csakis* gyökeres *politikai* átalakulások útján elégíthetők ki; nevezetesen, a proletariátus alapvető gazdasági érdeke csakis a burzsoázia diktatúráját a proletariátus diktatúrájával felváltó politikai forradalom útján elégíthető ki"[34].

Leninnek ezt a „Mi a teendő?" című munkájában kifejezésre juttatott gondolatát Sztálin elvtárs „Az osztályharc" című cikkében folytatta és továbbfejlesztette. Rámutatott arra, hogy a proletariátus gazdasági harcának célja: szakmai érdekeinek megvédése, tehát harc a munkabérek emeléséért, a munkaidő megrövidítéséért, a munkaviszonyok megjavításáért stb. De a proletariátusnak nemcsak szakmai, hanem általános osztályérdekei is vannak, melyek magukban foglalják a szocialista forradalmat és a szocializmus megteremtését. A proletariátusnak ezeket az alapvető, általános osztályérdekeit csak a politikai hatalom megragadásával lehet megvalósítani.

Az osztályharc marxista és liberális-reformista értelmezése közötti gyökeres ellentét rejlik abban is, hogy a reformisták meg akarják csonkítani, le akarják faragni az osztályharc valódi értelmét, amikor az osztályharcnak csak fejletlen, kezdeti formáját ismerik el, de elvetik fejlett alakját. Ha pedig a proletariátus osztályharcát leszűkítjük a trade-unionista harcra, hogy a munkaerőt kedvezőbb feltételek mellett adhassuk el a kapitalistáknak — ez azt jelenti, hogy a munkásságot örökös rabságra ítéljük. A munkások felszabadítása csak a kapitalista rendszer megsemmisítéséért vívott nyílt harcban valósítható meg, mely rendszer arra kárhoztatja a munkásokat, hogy munkaerejüket eladják a kapitalistáknak és alávessék magukat a kizsákmányolásnak. Ez a harc pedig elkerülhetetlenül politikai harc.

A proletariátus osztályharca csak akkor fejlődik ki teljesen, csak akkor lesz „az egész nemzetet átfogó", ha hozzálát ahhoz, hogy a gazdasági viszonyokon túlmenően átfogja a politikai viszonyok területét, ha kifejezésre jut benne a politikai hatalom megragadására irányuló harc.

A proletariátus részére igen nagy jelentősége van az ideológiai harcnak is. Már Marx és Engels rámutattak, hogy az

---

[34] Lenin. Mi a teendő? Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 1. köt. 215. old.

osztályharc visszatükröződik az ideológia területén is, éspedig a reakciós és a haladó, forradalmi eszmék közötti összeütközésben. A marxizmus elméletének fejlesztésekor Lenin és Sztálin különösképpen felhívták a figyelmet az új társadalmi eszmék nagy szerepére. Ezek az eszmék hivatva vannak, hogy szervezzék és mozgósítsák a tömegeket, hogy olyan politikai hadseregbe tömörítsék, mely képes az idejétmúlt rendet megdönteni. Lenin és Sztálin rámutattak arra, hogy a szocialista eszmék kidolgozása és elterjesztése a proletártömegek között, nem történhetik ösztönösen, mert a kapitalista társadalomban a munkások ösztönösen ragaszkodnak az uralkodó, a burzsoá ideológiához. Ezért állandó harcot kell vívni, hogy megszabadítsuk a munkásokat a burzsoá ideológiától és előítéletektől, hogy szocialista tudatot vigyünk be a proletártömegekbe. Ilyen harcot csak a proletariátus tudományos elmélettel felfegyverzett politikai pártja tud nagy arányokban kibontakoztatni. Az ösztönös munkásmozgalom csak a párt vezetésével képes a tudatos osztályharc fokára felemelkedni.

Mindezzel szoros összefüggésben vannak Lenin és Sztálin megállapításai a párt szerepének kérdését illetően, azzal kapcsolatban, hogy a párt a proletariátus osztályszervezetének legmagasabb formája és legfontosabb fegyvere. Ha pedig az osztályharc legmagasabb formája a politikai harc, akkor ebből az következik, hogy a proletariátus osztályszervezeteinek legmagasabb formája a politikai párt, amely a proletariátust harcosan vezeti.

A proletariátus többi szervezetei — szakszervezetek, szövetkezetek, kultúrszervezetek stb. a proletariátus támaszpontjai az osztályharcban, de az alapvető feladatot — a kapitalista rend felszámolását és a szocialista forradalom végrehajtását — ezek a szervezetek nem tudják megoldani. Csak a politikai párt képes egyesíteni és egy mederbe irányítani valamennyi proletárszervezet tevékenységét, csak a politikai párt változtathatja át a proletariátust öntudatos osztállyá és készítheti elő a szocialista forradalomra. A párt azért tudja megoldani ezt a feladatot, mert a proletariátus élcsapata, amely felszívja a munkásosztály tömegszervezeteinek legjobb embereit, amelynek a legtöbb tapasztalata van és a legedzettebb az osztályharcban.

A proletariátus osztályharcának viszonyai igen bonyolultak. Ezek a viszonyok nem kevésbbé bonyolultak, ha ugyan

nem bonyolultabbak, mint a modern háború viszonyai. És ahogy a háborúban egy hadsereg sem lehet meg tapasztalt vezérkar nélkül, hacsak nem akarja magát vereségre kárhoztatni, éppen úgy nem lehet meg az osztályharcban a munkásság sem politikai pártja nélkül. A párt — a proletariátus vezérkara, melyben a harci vezetés minden szála összpontosul.

A proletárpárt jelentősége különösen megnőtt az imperializmus korszakában, amikor a szocialista forradalom közvetlen gyakorlati szükségszerűség lett, amikor az osztályellentétek kiéleződése következtében elkerülhetetlenné vált, hogy a proletariátus a kapitalizmust közvetlenül megrohamozza.

„A párt nem emelkedhetett volna jelentőségében olyan magasra és nem szárnyalhatta volna túl a proletariátus szervezetének valamennyi többi formáját, ha a proletariátus nem állott volna a hatalom kérdése előtt, ha az imperializmus viszonyai, a háború elkerülhetetlensége, a krízis nem követelték volna meg a proletariátus minden erejének egy pontra koncentrálását, a forradalmi mozgalom valamennyi szálának összpontosítását egy helyre azért, hogy megdöntsük a burzsoáziát, hogy kivívjuk a proletariátus diktatúráját"[35].

Ez az új történelmi korszak új, harcos és forradalmi pártot követelt, mely képes a proletariátust a hatalomért harcba vezetni. Ilyen párt a bolsevik párt, melyet Lenin és Sztálin teremtett meg.

A bolsevik párt újtípusú párt, a szociális forradalom pártja, mely az elkeseredett osztályharcok viszonyai között nőtt fel és céljául tűzte ki, hogy előkészíti a proletariátust a burzsoázia elleni döntő összecsapásra és megszervezi a proletárforradalom győzelmét.

A cári Oroszországban uralkodó hallatlanul nehéz viszonyok között Lenin és Sztálin téglánként építették fel a proletárpárt alapjait, miközben visszaverték a cárizmus és testőreinek számos csapását, harcoltak a burzsoázia és a munkásmozgalmat eláruló ügynökei — mensevikek, trockisták, anarchisták, eszerek stb. — ellen. A pártépítésben fontos szerep jutott Lenin történelmi jelentőségű müveinek. A „Mi a teendő?", „Egy lépés előre, két lépés hátra", „A szociáldemokrácia két taktikája a

[35] Sztálin. A leninizmus alapjairól. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1951. 95—96. old.

demokratikus forradalomban", „Materializmus és empiriokriticizmus" lerakták az újtípusú párt ideológiai, szervezeti, taktikai és elméleti alapjait. „25 éven át nevelte Lenin elvtárs pártunkat és a világ legerősebb és legedzettebb munkáspártjává nevelte fel..."[36] — mondotta Sztálin elvtárs Lenin sírjánál.

Ahogy az egyes emberek, a politikai pártok is a megpróbáltatások idején, a harcban vizsgáznak le. Az első világháború kezdete óta eltelt évek nagy próbát jelentettek a világ valamennyi politikai pártja számára.

Mindenki előtt ismeretes, hogyan vizsgáztak le a nyugateurópai típusú régi szociáldemokrata pártok. Az első világháború éveiben aljasul elárulták a munkásosztályt és mind mélyebbre süllyedtek a burzsoázia kiszolgálásában. Az osztályok együttműködésének elméletét s politikáját hirdető opportunisták a munkásmozgalmat egyedül a kapitalizmus által „teljesíthető", „elfogadható" irányban vezették. Ezáltal a burzsoá politika eszközeivé, a burzsoá befolyás közvetítőivé váltak a munkásmozgalomban. Amikor a proletariátus osztályharca ezeknek az árulóknak minden fáradozása ellenére egy sor országban, mindenekelőtt pedig Oroszországban, a kapitalizmus közvetlen megrohamozására, szocialista forradalomra vezetett, a barikád tulsó oldalán, az imperializmus láncos kutyáiként a munkásosztály legádázabb ellenségeinek táborában látjuk őket. A szociáldemokrata pártok segítettek „saját" burzsoáziájuknak, hogy fegyveres beavatkozást indítsanak a Szovjetunió ellen, megmentették a kapitalizmust a proletárforradalomtól, véres leszámolást rendeztek a munkásokkal.

Németország és Ausztria éveken át uralmon levő szociáldemokrata pártjai a reakcióval való megegyezés politikáját folytatták és ezzel utat nyitottak a fasizmusnak. Angliában, Franciaországban, Belgiumban és más országokban, ahol a jobboldali szociáldemokraták ismételten hatalmon voltak, a fasiszta agresszió bátorításának politikáját folytatták. Ennek eredményeképpen a fasizmus leigázta Nyugat-Európa nagy részét és a leigázottaknak csupán a Szovjetunió hősies harca hozta meg a felszabadulást.

---

[36] Sztálin. Lenin halálára. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 1. köt. 19. old.

A „szocialista" pártoknak ezt a szégyenletes bukását nemcsak egyes vezetőik árulása okozta, hanem az osztályok „együttműködésének" egész elmélete és gyakorlata. Ez elkerülhetetlen eredménye volt annak, hogy megtagadták a kibékíthetetlen osztályharc marxista elméletét és gyakorlatát.

Az osztályok „együttműködésének" áruló elmélete ezideig a jobboldali szocialisták „hitvallása" volt. Az osztályharc megtagadásában ma azonban már tovább mentek, mint elődeik. Az imperializmusnak ezek a lakájai buzgón fecsegnek arról, hogy a kapitalista társadalomban az osztályellentétek kezdenek eltűnni és a szocializmus minden osztály közös ügyévé válik. A munkásosztály megrögzött árulója, a jobboldali francia szocialista banda élén álló Leon Blum kijelentette, hogy Marxnak a kibékíthetetlen osztályharcból kiinduló materialista elméletét el kell vetni. Blum állítása szerint a szocializmus nem az osztályharcon keresztül valósul meg, hanem az egyes emberek „erkölcsi tökéletesedése" útján. „Az életet azáltal kell jobbá tennünk, hogy magunkat igyekezzünk tökéletesebbekké tenni" — hírdette képmutatóan ez a hétpróbás gazember, aki mint a burzsoázia lakája, „apostoli" megbékülésre szólítja fel a munkásokat és rábeszéli őket: ne harcoljatok elnyomóitok ellen, hanem tökéletesedjetek lelkileg! Hogy helyesen ítélhessük meg Blum elmefuttatásának minden aljasságát, meg kell még jegyezni, miről akarja ő a munkásokat biztosítani. Blum azt akarja elhitetni a munkásokkal, hogy a „nagy angolszász országok" burzsoáziája beleegyezett olyan reformokba, melyek egyértelműek „önkéntes lemondásával", és hogy „a morális-humanisztikus gyógyulási folyamatot hátráltató fő akadály — a munkások osztályöntudata és osztályharca". Ezek szerint a munkások osztályharca lenne a szocializmus megvalósulásának legfőbb akadálya! Ez valóban a cinizmus és a burzsoázia előtti hajbókolás tetőpontja!

Blum állásfoglalásának megfelelően a francia szocialisták 1946-ban megtartott kongresszusukon törölték a párt programjából az osztályharcnak még a fogalmát is, mivel az állítólag „idegen a marxizmustól".

Ebből az állásfoglalásból indulnak ki az angol labouristák is. Vezetőjük, Attlee, az oxfordi egyetem labourista klubjában 1948 elején tartott beszédében kijelentette, hogy a labouristák már régen „túlnőttek az osztályokra tagozódás gondolatán".

Ugyanezt állította 1948 szeptemberében Crossman, a labourista párt egyik „teoretikusa", „Az osztályharc és a Nyugat nemzeti hagyományai" című előadásában. Arról igyekezett meggyőzni hallgatóit, hogy az osztályharc gondolata már „elavult", mivel Nagybritanniában és általában Nyugat-Európában nincs már burzsoázia, sem proletariátus a szó régebbi értelmezésében. A munkáskizsákmányolásnak már csak egyes „esetei" találhatók meg és ezek „nem a szabályt, hanem a kivételt" jelentik.

Az osztályok és az osztályharc marxista elméletének „elavultságát" széltében-hosszában erősítgetik a különböző országok reformista árulói. Azt bizonygatják, hogy most a XX. század negyvenes éveiben a történeti feltételek nem ugyanazok, mint a XIX. század közepén voltak, amikor Marx feltárta a proletár és burzsoá érdekek kibékíthetetlen ellentétét, hogy a kapitalista és a munkás közötti viszony állítólag megváltozott: a munkás már nincs elnyomva, hiszen élvezi a társadalombiztosítás minden jótéteményét, az országnak egyenjogú polgára stb.; ami pedig a kapitalistát illeti „az már rég eltűnt a legtöbb ember tudatából". Ezt hirdeti például a munkások elárulásában és becsapásában gyakorlott Karl Renner, az osztrák jobboldali szocialisták vezetője, 1946-ban megjelent „Az új világ és a szocializmus" című brosúrájában.

Azonban bármelyik munkás, aki saját bőrén tapasztalta a kapitalista kizsákmányolás minden szörnyűségét, megkérdezhetné ezeket az aljas hazudozókat: kinek a terhére nőnek a kapitalisták nyereségei, ha a kizsákmányolás már nem „szabály, hanem kivétel?" Miért csökken évről-évre Nagybritannia, Franciaország és a többi kapitalista ország nemzeti jövedelmében a munkásosztály munkabér része, és miért növekedik a kapitalisták profit része? Angol és francia munkások milliói miért kénytelenek nyomortanyákon élni és éhezni? És vajjon nem az „osztálybéke" megtestesítése-e, amikor 1948 és 1949-ben az angol dokkmunkások sztrájkja alkalmából a „szocialista" Attlee parancsára katonaságot vezényeltek a londoni kikötőbe, vagy amikor 1948 szeptember-októberében a francia bányászsztrájk idején Moch „szocialista" miniszter parancsára a rendőrség és a katonaság sztrájkolókat lőtt agyon és a fegyvertelen munkások ellen tankokat, könnyfakasztó bombákat és golyót használt?

A tények — makacs dolgok. És bármennyire is erősítget-

ték a reformista árulók, hogy elmosódtak a határvonalak és az ellentmondások a proletariátus és a burzsoázia között, ezek a hazug feltevések szertefoszlanak a kérlelhetetlen tények súlya alatt. A marxi-lenini osztály- és osztályharcelmélet igazságát és erejét az élet újból és újból bizonyítja. A kapitalizmus fejlődése igazolja Marx következtetéseit a munkásosztály relatív és abszolút elnyomorodásáról. Mindig mélyebb lesz a szakadék a kapitalista társadalom egyik pólusán felhalmozódó gazdagság és a másik pólusán növekvő szegénység között. Az elmult húsz évben (1899 és 1919 között) az Egyesült Államok hivatalos adatai szerint is 35 százalékkal csökkent a munkások részesedése a termelt javakban. A jövedelemelosztás tekintetében az 1939-ben lefolytatott kutatás megállapította, hogy az Egyesült Államok családjainak kétharmadát abba a csoportba kellett beosztani, amelynek tagjai „állandóan az éhség határát súrolják" vagy „nyomorral küzdenek". Ugyanakkor a legvagyonosabb családok 10 százaléka az Egyesült Államok nemzeti jövedelmének körülbelül 40 százalékát élvezi. A második világháború és az utána következő időszak még jobban elmélyítette a gazdagság és a szegénység közötti ellentétet. Hihetetlenül megnőtt az amerikai monopolisták nyeresége: a háború éveiben (1940—1945) 52,9 milliárd dollárt tett ki, a háború után pedig még tovább növekedett. Egyrészt a tőkés közvetlen támadása eredményeként, másrészt a munkanélküliség és az infláció növekedése folytán a munkásosztály reálbére csökkent és állandóan csökken. J. Kuczynski, a híres statisztikus adatai szerint a munkások helyzete az Egyesült Államokban a háborúutáni időszakban annyira romlott, hogy 1947 végén a munkabéreket majdnem 50 százalékkal fel kellett volna emelni, hogy csak a létfenntartási költségeket fedezzék[37].

Ha ilyen a proletariátus helyzete az Egyesült Államokban, mit szóljunk a marshallizált Európában élő munkások helyzetéről, amikor az amerikai monopoltőke a marshallizált országokat mind jobban és jobban alá akarja rendelni rabló törekvéseinek! Franciaországban a munkások és alkalmazottak bére 1938-ban a nemzeti jövedelem 45 százalékát tette ki, ami 1948

[37] *Kuczynski.* A munkaviszonyok története az Amerikai Egyesült Államokban 1789-től 1947-ig. Külföldi irodalom állami kiadója, Moszkva 1948. 385. old. (oroszul)..

első felében 39 százalékra csökkent. Ugyanakkor a kapitalisták jövedelme 29 százalékról 43 százalékra szökött fel. Az amerikai tőke nyomása következtében Franciaországban, Olaszországban és más nyugateurópai országokban csökken a közszükségleti cikkek gyártása. Az ezen iparágakban foglalkoztatott munkások az utcára kerülnek és növelik a munkanélküliek seregét. A jobboldali szocialisták, akik a kormányok élén állnak vagy résztvesznek bennük, segítik az amerikai és „hazai" kapitalistákat, hogy a háborúutáni nehézségek minden terhét a dolgozókra hárithassák. Közreműködésükkel és támogatásukkal „rögzítik" a munkások bérét akkor, amikor a közszükségleti cikkek ára emelkedik. A jobboldali szocialisták segítségével folyik a támadás a munkásosztály létérdekei ellen és növekszik évről-évre a kapitalisták nyeresége.

A jobboldali szocialisták évtizedeken át hitegették a munkásosztályt hazug mesékkel a kapitalizmus békés „belenövéséről" a szocializmusba, a „gazdasági demokrácia" és az „osztálybéke" gyönyöreivel. A kapitalista országok dolgozói azonban ma már világosan láthatják, hogy a kizsákmányolás igája alól csak egy úton lehet felszabadulni, azon az úton, amelyet már hosszú évekkel ezelőtt megmutatott a bolsevik párt, Lenin—Sztálin pártja. Ez az út pedig a proletariátus kérlelhetetlen osztályharcának útja, mely a szocialista forradalomhoz vezet és megdönti a kapitalizmust. A proletariátus csakis ezen az úton juthat el felszabadulásához. Szovjetország dolgozóit ezen az úton vezette a bolsevikok nagy pártja és el is vitte a döntő győzelemig.

A bolsevik párt az első világháború éveiben tisztán megőrizte a proletár internacionalizmus zászlaját; a régi cári Oroszország munkásainak és parasztjainak millióit indította harcba az imperialista háborúk és e háborúkat előidéző kapitalista rendszer ellen. Évek harcain keresztül elvezette országunk dolgozóit a szabad és boldog élethez. A Szovjetunióban a párt vezetésével megdöntötték, majd felszámolták a kizsákmányoló osztályokat, megszüntették az embernek ember által való kizsákmányolását, felépítették a győzelmes szocializmus fenséges épületét, a világ valamennyi dolgozójának támaszát és reménységét.

3.

Lenin és Sztálin a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tapasztalatai alapján továbbfejlesztették az osztályokról és az osztályharcról szóló marxista elméletet, meghatározták az osztályok megszüntetésének konkrét útjait.

Marx és Engels ezeket az utakat csak általánosságban jelölték meg, ami teljesen érthető, mert ők a forradalomelőtti periódusban éltek és nem rendelkeztek a győzedelmes szocialista forradalom tapasztalataival. Lenin és Sztálin konkretizálták az osztályok megszüntetésének feladatát, megmutatták a gyakorlati megvalósítás útjait és módjait. Mi, bolsevikok — mondja Lenin — „... vetettük fel először gyakorlatilag az osztályok megszüntetésének kérdését“[38].

Oroszország munkásosztályának, a bolsevikok pártjának sokkal bonyolultabb történelmi viszonyok között kellett megoldania az osztályok megszüntetésének feladatát, mint azt Marx és Engels feltételezték. Ennek mindenekelőtt az a magyarázata, hogy Oroszország munkásosztálya elsőként kezdte meg a szocialista forradalmat és győzött *egy*, kapitalista környezetben lévő országban. Ezt Marx és Engels nem látták és nem láthatták előre. Ismeretes, hogy az imperializmus korszaka gyökeresen megváltoztatta azt a kérdésfelvetést, hogy a szocializmus és a kommunizmus győzhet-e *egy* országban. Amíg régebben, a kapitalizmus imperializmuselőtti korszakában a marxisták lehetségesnek tartották a szocializmus egyidejű győzelmét valamennyi civilizált országban és lehetetlennek, hogy egy magában álló országban győzzön, addig az imperializmus korszakában, Lenin megállapítása szerint, lehetetlenné vált a szocializmus egyidejű győzelme valamennyi országban, de lehetségessé *egy* egyedülálló országban.

A szocialista forradalomnak ezek az új feltételei különösen éles és elkeseredett osztályharcot tettek szükségessé. Már Marx és Engels úgy tekintettek a proletárdiktatúrára, hogy az többékevésbbé hosszú ideig tartó korszak, mely tele lesz forradalmi összeütközésekkel és polgárháborúkkal. Természetes, hogy az összeütközéseknek különösen éleseknek kellett lenniük abban

[38] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVI. köt. 266. old. (oroszul).

az országban, ahol legelőször törték át az imperializmus világfrontját, ahol először valósították meg a proletárdiktatúrát, mert a kizsákmányoló osztályok ellenállásának elnyomása az országon belül itt a legszorosabban összekapcsolódott a külső kapitalista környezet ellen vívott harccal.

Az osztályok megszüntetése a Szovjetunióban azért volt különösképp bonyolult és nehéz feladat, mert kapitalista fejlődésben és gazdasági tekintetben viszonylag elmaradt országban aratott győzelmet a szocialista forradalom. Ez a gazdasági elmaradottság rányomta bélyegét a régi Oroszország osztályszerkezetére. Mint ismeretes, Oroszországban a kapitalista társadalom osztályai — a burzsoázia és a proletariátus — mellett megvoltak a kapitalizmuselőtti társadalom — a hűbéri társadalom — osztályai: a földesurak és parasztok is. Emellett az ország általános gazdasági elmaradottsága következtében az ország lakosságának túlnyomó többsége paraszt volt. Ez a körülmény az osztálynélküli társadalom megteremtésére szükségszerűen hosszabb időt és bonyolultabb átmeneti szakaszokat követelt meg. Lenin megjegyezte, hogy a túlnyomóan paraszti lakosságú országokban az osztályok sokáig, hosszú évekig elkerülhetetlenül megmaradnak.

Lenin mindezek figyelembevételével kidolgozta az osztályok országunkban való megszüntetésének módjait, egyben továbbfejlesztette a marxista osztályelmélet általános tételeit is. „A nagy kezdeményezés" című, 1919 júniusában írt híres brosúrájában felteszi a kérdést:

„De mit jelent «az osztályok megszüntetése»? Mindenki, aki magát szocialistának nevezi, elismeri a szocializmusnak ezt a végső célját, de korántsem mindenki gondolja át ennek a jelentőségét". És hogy erre a kérdésre válaszoljon, Lenin először az *osztályok* általános *meghatározását* adja:

„Osztályoknak nevezik az embereknek nagy csoportjait, amelyek a társadalmi termelés történelmileg meghatározott rendszerében elfoglalt helyük, a termelőeszközökhöz való (nagyrészt törvényekben szabályozott és megrögzített) viszonyuk, a munka társadalmi szervezetében játszott szerepük, következésképpen tehát a társadalmi javak rendelkezésükre álló részének megszerzési módjai és méretei tekintetében különböznek egymástól. Az osztályok olyan embercsoportok, amelyek közül

egyik eltulajdoníthatja a másik munkáját annak következtében, hogy a társadalmi gazdaság adott rendszerében különböző a helyzetük"[39].

A marxista irodalomban Lenin határozta meg először ilyen mélyen és minden részletre kiterjedően az osztályok jellemző vonásait. Tudjuk, hogy amikor Marx és Engels lefektették a tudományos osztályelmélet alapjait, náluk ez a meghatározás nem szerepelt. „A tőke" harmadik kötetének „Osztályok" című, utolsó, 52. fejezete nincs befejezve. Marx itt a következőket írja: „A legközelebbi kérdés, amelyre válaszolnunk kell, a következő: mi alkotja az osztályt, — de mivel erre a válasz magától értetődik, válaszoljunk mindjárt a másik kérdésre: minek következtében alkotnak a bérmunkások, a kapitalisták és a földtulajdonosok három nagy társadalmi osztályt?"[40] A fennmaradt töredékben Marx erre a kérdésre csak tagadó formában válaszol. Rámutat arra, hogy az elosztási viszonyok, a jövedelem forrásának és mértékének különbözőségét nem vehetjük alapul az osztálykülönbségek megmagyarázásánál. Itt megszakad a kézirat. Igaz, hogy Marx már a megelőző fejezetben egészen világosan megmondja, hogy hol kell keresni a választ az általa feltett kérdésre. Arra a következtetésre jutott, hogy az elosztás viszonyai a történelmileg megadott termelési viszonyok kifejezői. De Marx e tételéből le kellett még vonni az osztályok meghatározására vonatkozó következtetéseket, ami azonban Leninig nem történt meg[41].

Lenin meghatározásában rámutat az osztályok legfontosabb ismérveire és azokat a dialektikus materializmus követelményei szerint egységükben és összefüggésükben vizsgálja. Lenin mindenekelőtt azt bizonyítja, hogy az osztályokat a társadalmi termelés történelmileg meghatározott rendszerében elfog-

---

[39] Lenin. A nagy kezdeményezés. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 577—578. old.

[40] *Marx.* Das Kapital. 3. köt. 941. old.

[41] Jellemző, hogy például Plehanov, aki folytatni akarta Marxnak „A tőke" befejezetlen 52. fejezetében foglalt fejtegetéseit, arra a felette silány következtetésre jutott, hogy: „Most már tudjuk, hogy mit jelent a társadalmi osztály. Az embereknek kisebb vagy nagyobb kategóriáját jelenti, akik a többi kategóriához képest egyforma termelési viszonyok között vannak". Lásd *Plehanov* Művei. 12. köt. 291. old. (oroszul). Ez a meghatározás nemcsak hiányos és silány, de meg is hamisítja Marx gondolatát, amennyiben Plehanov osztálymeghatározásából „kicsúsztak" a kizsákmányolás elemei.

lalt helyük különbözteti meg. Minden antagonisztikus termelési módnak megvan a maga sajátos osztálytagozódása, amelyen belül ezek az osztályok homlokegyenest ellenkező helyet foglalnak el.

Az osztályoknak a társadalmi termelés rendszerében elfoglalt helyük e különbözősége a termelési eszközökhöz való viszonyuk különbözőségétől függ: rendelkeznek-e termelési eszközökkel és milyenekkel. Lenin megjegyzi, hogy az osztályok viszonyát a termelési eszközökhöz legtöbbször törvényekben szabályozzák és rögzítik; az állam megvédi az uralkodó osztály tulajdonát.

Az osztályok alapvető, döntő ismérveiből, tehát a termelési eszközökhöz való különböző viszonyukból következnek az osztályok többi ismérvei is. Olyan ismérveket, mint szerepük különbözőségét a munka társadalmi szervezetében, vagy a jövedelem mértékének és megszerzésének módjában fennálló különbségeket, nem lehet elszigetelten mint öncélú jelenségeket vizsgálni. Egyes revizionistáknak éppen az a kedvenc fogásuk, hogy az osztályok egyik vagy másik termelési ismérvét mint valami teljesen önálló jelenséget összefüggéséből kiragadják, és azt az osztálytagozódás alapjának nevezik ki. Ezzel a fogással elpalástolták a legfontosabbat, ami az osztályantagonizmust meghatározza és így egy hátsó kapu nyílt az osztályok „együttműködésének" prédikálására.

Az osztályokról szóló lenini meghatározás eredményeképpen kártyavárként omlottak össze a revizionisták építményei. Lenin feltárta az osztálykülönbségek valódi alapját, melyet az osztályoknak a társadalmi termelés rendszerében elfoglalt helyük különbsége, a termelési eszközökhöz való viszonyuk különbözősége határoz meg és rámutatott arra, hogy innen ered az osztályok közötti minden más különbség.

Az osztályokról szóló lenini meghatározás végezetül rámutat az antagonisztikus osztályok alapvető ellentétére; a társadalmi gazdaság meghatározott rendszerében elfoglalt különböző helyzetük lehetővé teszi, hogy egyik osztály eltulajdonítsa a másik munkáját. Ez teszi az antagonisztikus osztályok érdekeit objektíve kibékíthetetlenné és állandó osztályharcot szül köztük.

Lenin, amikor meghatározta az osztályok lényegét, egyben

megmutatta a bolsevik pártnak és a Szovjetállamnak, melyek az okvetlenül megoldandó gyakorlati feladatok az osztályok megszüntetésére:

„Világos, hogy az osztályok teljes megszüntetéséhez nemcsak a kizsákmányolókat, földesurakat és kapitalistákat kell megdönteni, nemcsak az *ő* tulajdonukat kell megszüntetni, hanem meg kell szüntetni a termelési eszközöknek *mindenféle* magántulajdonát, meg kell szüntetni a város és a falu közötti különbséget, valamint a fizikai munkát végző emberek és a szellemi munkát végző emberek közötti különbséget. Ez igen hosszadalmas dolog. Eléréséhez óriási lépésekkel kell előbbrevinni a termelőerők fejlődését, le kell győzni a kisüzem nagyszámú maradványainak ellenállását (gyakran passzív ellenállását, mely különösen konok, s amelyet különösen nehéz leküzdeni), le kell győzni az e maradványokkal összefüggő szokások és renyheség óriási erejét"[42].

Az osztályok megszüntetésének előfeltételéül mindenekelőtt hatalmas *politikai* forradalmat kellett megvalósítani: a földesurak és kapitalisták hatalmát megdönteni, a munkásosztály hatalmát megteremteni. De amint Lenin megállapította, maga a politikai forradalom még nem elegendő az osztályok megszüntetésére. Még sokkal nehezebb feladatot kell megoldani: hatalmas *gazdasági* forradalmat kell végrehajtani, meg kell szüntetni a kapitalista termelési módot, mely a termelési eszközök magántulajdonán alapul, a kisárutermelést társadalmi alapokra kell helyezni és így megszilárdítani az új, szocialista termelési módot.

A szocializmust megelőző termelési módok ösztönösen, az emberek akaratától és óhajától függetlenül keletkeztek. Így például a kapitalista termelési mód ösztönösen nőtt ki a hübériség talajából. Ezt követően a burzsoá forradalom feladata abban összpontosult, hogy a gazdasági alap változásának megfelelően megteremtse a politikai felépítményt, elzárja a hübériség útjait és teret nyisson az új, a kapitalista termelési mód fejlődésének.

Amint Lenin és Sztálin megmutatták, a szocialista termelési mód másként alakul ki. Természetesen, e termelési mód anyagi előfeltételeit alapjában éppen a kapitalizmus ösztönös

---

[42] Lenin. A nagy kezdeményezés. Lásd *Lenin.* Válogatott művek 2. kot. 578. old.

fejlődése teremti meg, amikoris bárkinek akaratától és óhajától függetlenül a termelés folyamata társadalmi jelleget ölt, ami azután elő is idézi annak szükségszerüségét, hogy gyökerében megváltoztassák a termelés társadalmi formáját. A szocialista termelési mód azonban a megelőző termelési módoktól eltérően nem a régi társadalom talajából fakad mint kész gazdasági alakulat.

A szocialista termelési mód alakulásának ezt a sajátosságát Lenin világosan meghatározza az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt VII. kongresszusán 1918 márciusában tartott beszámolójában: „A polgári és szocialista forradalom közötti fökülönbségek egyike az, hogy a feudalizmusból kinövő polgári forradalom számára a régi rendszer méhében fokozatosan létrejönnek az új gazdasági szervezetek, amelyek minden oldalról fokozatosan megváltoztatják a feudális társadalmat. A polgári forradalom előtt csak egy feladat állt: elsöpörni, félredobni, összetörni a régi társadalom összes béklyóit. Minden polgári forradalom, amely ezt a feladatot teljesítette, ezzel teljesíti mindazt, amit elvárnak töle: elősegíti a kapitalizmus növekedését.

Egészen más helyzetben van a szocialista forradalom. Minél elmaradottabb az ország, amelynek a történelem zegzugos vonala következtében meg kellett kezdenie a szocialista forradalmat, annál nehezebb számára az áttérés a régi kapitalista viszonyokról a szocialista viszonyokra. Itt a rombolás feladatához új, hallatlanul nehéz feladatok járulnak — szervezési feladatok“[43].

A szocialista termelési mód a társadalom gazdasági alapjának összehasonlíthatatlanul mélyebb átalakítását tételezi fel, mint bármely megelőző termelési mód. Minden eddigi termelési mód alapját, mely a megelőző rendszer méhében jött létre, a termelési eszközök magántulajdona képezte. Ilyenformán az új termelési módok egyes gazdaságok, vállalkozások képében kialakulhattak és létezhettek egy bizonyos időben a régi rend keretében; megjelenésük nem követelte meg mindjárt kezdettől fogva a társadalom egész gazdasági szerkezetének gyökeres megváltoztatását. Ezzel ellentétben a szocialista termelési mód alapját a termelési eszközök társadalmi tulajdona képezi. A

[43] Lenin. Előadói beszéd a háborúról és a békéről az OK(b)P VII. kongresszusán. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 337. old.

szocialista termelési mód tehát feltételezi a termelési eszközök társadalmi tulajdonná való átalakulását és így az egész társadalmi rend átalakulását. Ennek előfeltétele a burzsoázia megdöntése és a proletariátus politikai uralmának megteremtése. Csak politikai forradalom alapján, a kapitalista osztályok uralmának megdöntése után kezdődik a szocialista gazdaság építése.

Mindebből az is következik, hogy a szocialista termelési mód már elejétől fogva számol az új gazdasági viszonyok tudatos, tervszerű építésével. Nem ösztönösen, magától nő, hanem a dolgozók milliós tömegeinek tudatos, a kommunista párt által vezetett erőfeszítése által.

A szocializmus építésének első lépéseit Sztálin elvtárs így jellemezte 1920-ban mondott beszédében: „... mi nem burzsoá gazdaságot építettünk, ahol mindenki csak saját magánérdekeivel törődik és senki sem törődik az állammal mint egésszel, ahol senkit sem érdekel a gazdaság tervszerű szervezése állami méretekben. Nem, mi szocialista társadalmat építettünk. Ez azt jelenti, hogy nekünk számolni kell a társadalom mint egész szükségleteivel, azt jelenti, hogy tervszerűen, tudatosan, összoroszországi méretekben kell megszervezni a gazdaságot"[44].

Ilyen feladatot csak azzal a feltétellel lehet megoldani, ha az új államhatalom átalakítóan hat a gazdasági életre. Éppen ezért a proletariátus diktatúrájának döntő jelentősége van a szocialista termelési mód kialakításában és az osztályok megszüntetéséhez vezető gazdasági feltételek megteremtésében. A győzelmes proletariátus, mikor magához ragadja a politikai hatalmat, ezt a hatalmat mint eszközt, mint fontos emelőt arra használja fel, hogy megteremtse az új termelési módot, felszámolja a régit, megszüntesse az osztályokat és felépítse az osztálynélküli társadalmat.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején még megmaradnak a különböző osztályok létezésének gazdasági alapjai. Lenin elvtárs országunk gazdasági helyzetét a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után „Gazdaság és politika a proletárdiktatúra korszakában" című cikkében jellemezte és a társadalom gazdaságának ezekre az alapformáira mutatott rá: szocializmus, kisárutermelés és kapitalizmus. Ezek

[44] *Sztálin* Művei. 4. köt. Szikra 1950. 410—411. old.

a gazdasági formák alkották a fennálló három osztálynak: a proletariátusnak, a (nagyrészt parasztságból álló) kispolgárságnak és a burzsoáziának gazdasági alapját.

Az osztályok megszüntetéséhez ezek szerint két egymással szorosan összefüggő, habár különböző feladatot kellett megoldani: először, a kizsákmányoló osztályok felszámolását, másodszor, a dolgozók kispolgári rétegeinek szocialista átalakítását. Lenin az osztályok megszüntetésének feladatát a következőképpen szövegezi meg:

„Hogy az osztályokat meg lehessen szüntetni, elsősorban meg kell dönteni a földesurakat és a kapitalistákat. A feladatnak ezt a részét végrehajtottuk, ez azonban a feladatnak csak egy része, mégpedig *nem* is a legnehezebb része. Hogy az osztályokat meg lehessen szüntetni, ahhoz másodszor, meg kell szüntetnünk a munkás és a paraszt között fennálló különbséget — legyen mindegyik: *dolgozó*. Ezt nem lehet egyszerre megcsinálni. Ez hasonlíthatatlanul nehezebb és szükségszerüen hosszantartó feladat. Olyan feladat ez, hogy akármilyen osztályt döntünk is meg, azzal ezt nem lehet megoldani. Csak az egész társadalmi gazdaság szervezett átépítésével lehet ezt a feladatot megoldani, azzal, hogy a magános, elkülönített, kisüzemi árugazdaságról áttérünk a nagyüzemi társadalmi gazdaságra“[45].

Ezek szerint Lenin konkrétan felállította az osztályok megszüntetésének módjairól szóló kérdést, úgy, hogy tekintetbe vette minden egyes osztály helyzetét a proletariátus diktatúrájának korszakában.

A kizsákmányoló osztályok megszüntetése olyan feladat, amely természeténél fogva erőszakos rendszabályokat követel. A győzelmes proletariátusnak nyilt harcban kell megtörnie a kizsákmányolókat, különben lehetetlen megteremteni a feltételeket teljes felszámolásukhoz. Lenin és Sztálin állandóan kíméletlenül harcoltak az ellen az opportunista ábránd ellen, hogy a kizsákmányolókat állásaik önkéntes feladására „rá lehetne beszélni“.

A kizsákmányoló osztályokat lehetetlen erőszak nélkül el-

[45] Lenin. Gazdaság és politika a proletárdiktatúra korszakában. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 627. old.

távolítani a történelem színpadáról. Azonban ezt a feladatot csupán erőszakkal nem lehet megoldani.

A marxista szocializmus, többek között, ebben is különbözik a kispolgári álforradalmiságtól; nem elégszik meg azzal a leegyszerűsített elképzeléssel, mintha a kizsákmányolást pusztán erőszakkal meg lehetne szüntetni, hanem rámutat arra, hogy ehhez milyen társadalmi és gazdasági átalakulások szükségesek.

Marx és Engels műveiben megtalálhatók azok az általános gazdasági és politikai előfeltételek, melyek a kizsákmányoló osztályok felszámolásához szükségesek. Érthető azonban, hogy Marx és Engels még nem adhattak konkrét útmutatást a különböző kizsákmányoló kategóriák felszámolásának módjaira nézve, mert még hiányzott a szükséges tapasztalat. Marx és Engels munkáiban fellelhető gyakorlati rendszabályok (például „A Kommunista Párt kiáltványában" és későbbi műveikben) főleg a nagytőkések és nagybirtokosok erőszakos kisajátítására vonatkoznak. Azonban a mezőgazdaság kapitalista elemeinek felszámolásáról Marxnál és Engelsnél még nagy vonásokban sem történik említés[46]. Lenin és Sztálin konkrétan rámutatott arra, melyek azok a feltételek és eszközök, amelyek szükségesek valamennyi kizsákmányoló osztály felszámolásához, és milyen feladatokat kell evégből megoldani.

Mikor Lenin és Sztálin ezeket a feladatokat megfogalmazták, elsősorban abból indultak ki, hogy nem elegendő csupán a kizsákmányoló osztályok kisajátítása, hanem meg kell szüntetni létük és fejlődésük gazdasági forrásait is és a gazdaság régi, kapitalista formáit új, szocialista formákkal kell helyettesíteni.

Amint Lenin és Sztálin megmutatták, a nagybirtok és a nagyipar tulajdonosainak kisajátítása a kizsákmányoló osztályok felszámolásának csupán első — és nem is a legnehezebb

[46] Engels egyik utolsó munkájában (Parasztkérdés Franciaországban és Németországban) még azt is feltételezte, hogy a proletárforradalomnak sikerül elkerülni a kulákság erőszakos kisajátítását. Lenin 1919-ben rámutatott arra, hogy: „Oroszországban ez a feltevés nem igazolódott be: a kulákokkal nyílt polgárháborúban álltunk, állunk és fogunk állni. Ez elkerülhetetlen. Ezt a gyakorlatban tapasztaltuk." (Lenin. Az OK(b)P VIII. kongresszusának anyagából. Lásd *Lenin.* Az agrárkérdésről. 2. köt. Szikra 1950. 507. old.)

— feladata. Ezt a feladatot a szocialista forradalom győzelme után azonnal meg lehet és meg is kell oldani. A megoldás lehetőségét és szükségességét már elősegítette a kapitalizmus fejlődése, ami a termelés folyamatának társadalmi jelleget adott. Ez egycsapásra lehetővé teszi a kapitalista felső réteg „eltávolítását", az ipar, vasutak, bankok néptulajdonbavételét és így a nagyburzsoázia felszámolását.

De a kapitalista viszonyok felszámolásához szükséges anyagi feltételek nem alakulnak ki egyszerre a népgazdaság minden ágában. Csak elvontan lehet a kapitalizmust annyira fejlettnek elképzelni, mintha a termelés minden ága *teljességében* társadalmi jelleget öltött volna. Valójában ez egyetlen kapitalista országban sincs így. Annál kevésbbé volt ez meg Oroszországban, ahol az erősen fejlett ipari kapitalizmus mellett kapitalizmuselőtti viszonyokkal átszött, igen elmaradt mezőgazdaság volt. Lenin megjegyezte, hogy a szocialista forradalom nem kapja meg az új gazdasági viszonyok kész formáit, „... hacsak nem vesszük a kapitalizmus legfejletteb formáit, amelyek lényegében csak az ipar keskeny felső rétegében vannak meg és igen kevéssé érintették még a mezőgazdaságot"[47]. Ezért lehet a nagyiparban „egycsapásra" felszámolni a kapitalistákat. A mezőgazdaságban és a népgazdaság többi ágaiban azonban nem lehet. A kapitalista elemek kisajátításának lehetőségét itt először még *gazdaságilag* kell elökészíteni.

A szocialista forradalom előestéjén Oroszországban már megvoltak a nagyipari kapitalisták felszámolásához szükséges anyagi előfeltételek. Enélkül hozzá sem lehetett volna látni a társadalom szocialista átalakításához. Nem hiába jegyezte meg Lenin, hogy „... a kapitalizmus bizonyos fejlettségi foka nélkül — nem mentünk volna semmire"[48].

De ezek az anyagi előfeltételek nem voltak elegendőek ahhoz, hogy a kapitalista elemekkel egyszerre lehessen végezni az ipar minden ágában, a mezőgazdaságban és a kereskedelemben. Hogy a kapitalista elemek teljes felszámolásához szükséges feltételek létrejöjjenek, ahhoz — Lenin tanítása szerint — az ország egész gazdaságát, beleértve a földmüvelést is,

---

[47] Lenin. Előadói beszéd a háborúról és a békéről az OK(b)P VII. kongresszusán. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 338. old.

[48] Lenin gyüjemény. 11. köt. 397. old. (oroszul).

új technikai alapra, a modern nagyüzemi termelés alapjára kellett helyezni.

Lenin és Sztálin rámutattak arra, hogy a kizsákmányoló osztályok felszámolásának objektív előfeltételét alkotó anyagi és technikai alapok megteremtésénél hatalmas szerepe van a szubjektív tényezőknek is: a proletárdiktatúra átformáló hatásának a gazdasági fejlődésre, a kommunista párt és a szovjet kormány politikájának, a párt által vezetett dolgozók energiájának, egybeforrottságának és szervezettségének.

Lenin a szocialista építésnek már első éveiben, válaszolva a mensevikeknek, — akik azt bizonygatták, hogy Oroszország még nem érte el a termelőerők fejlődésének a szocializmus megvalósításához szükséges színvonalát — rámutatott arra, hogy a proletárforradalom által létrehozott új politikai hatalomnak milyen nagy, átformáló jelentősége van. „Ha a szocializmus megteremtéséhez meghatározott kulturális színvonalra van szükség (bár senki meg nem tudja mondani, hogy milyen ez a meghatározott «kulturális színvonal»), akkor miért nem szabad nekünk azzal kezdeni, hogy először forradalmi úton kivívjuk a szükséges előfeltételeket e meghatározott színvonal számára, hogy *azután*, már a munkás-paraszthatalom és a szovjet rendszer alapján induljunk el utólérni a többi népet?"[49]

Oroszország munkásosztálya nem követte a mensevikek kicsinyes elgondolását és nem várta be, míg a kapitalizmus gazdasági fejlődése megteremti a szocializmus valamennyi előfeltételét az ország gazdaságának kivétel nélkül valamennyi ágában, hanem forradalmi úton fogott hozzá a politikai hatalom kiharcolásához. Azután pedig hatalmas emelőként és az egész társadalmi rend szocialista átalakításának eszközéül használta fel ezt a hatalmat a gazdasági fejlődés meggyorsítására. Ez lehetővé tette, hogy a munkásosztály a bolsevik párt vezetésével igen rövid történelmi időszak, alig 12—13 év alatt felszámolja az ország évszázados elmaradottságát és biztosítsa a szocializmus győzelmét a Szovjetunióban. Sztálin elvtárs elgondolásai és terve szerint valósult meg a szocialista iparosítás, ami a Szovjetuniót agrárországból ipari országgá változtatta.

---

[49] Lenin. Forradalmunkról. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 1008. old.

A Szovjetállam és a bolsevik párt céltudatos tevékenysége meggyorsította annak az anyagi bázisnak megteremtését, amely szükséges volt ahhoz, hogy a magánkapitalista termelést szocialista termelés váltsa fel, másszóval, hogy megtörténjék a kapitalista osztályok teljes felszámolása.

Hogy a kizsákmányoló osztályokkal egyszer és mindenkorra végezni lehessen, ki kell tépni gyökereiket az ország gazdasági rendszeréből és be kell tömni a kapitalizmust szülő minden forrást. Ilyen források a termelési eszközök magántulajdona és az árutermelés. Ezért függ össze elválaszthatatlanul a kapitalista osztályok felszámolása a dolgozók kispolgári rétegeinek szocialista átformálásával.

Ezzel magyarázható végső fokon az osztályok megszüntetésének minden nehézsége. Ha a társadalom csupán bérmunkásból és tőkésből állana, akkor a feladat megoldása lényegében a tőke kisajátítása volna. A kapitalista társadalom osztályszerkezete azonban a valóságban sokkal bonyolultabb. Valamennyi kapitalista országban a proletárokon és kapitalistákon kívül még jelentékeny középrétegek is vannak. Ezek közé tartoznak a parasztság és a dolgozó városi kisemberek. Amint Sztálin elvtárs mondja, ide kell sorolnunk a kilenctizedrészükben középrétegekből álló elnyomott nemzetiségeket is[50].

Ezeknek a középrétegeknek az ország lakosságához képest igen jelentékeny az arányszámuk. „A legtöbb kapitalista országban — mondja Lenin — ezek az osztályok jelentékenyszámú kisebbséget képviselnek, hozzávetőlegesen a lakosság 30—45 százalékát"[51]. A kapitalista fejlődés alacsonyabb fokán álló országokban a középréteg az ország lakosságának jelentékeny többségét teszi ki (egészen 60—70 százalékig).

Gazdasági helyzetüket illetően ezek a középrétegek a kisárutermeléssel függnek össze, közbeeső helyük van a kapitalista osztály és a proletariátus között. Megőrzik létük gazdasági alapjait azután is, amikor a kizsákmányoló osztályok fő kategóriáit — a földbirtokosokat és a nagytőkéseket — már felszámolták. Addig pedig, amíg megmarad a kisüzemi árutermelés, nem lehet a kizsákmányoló osztályok felszámolását teljesen és véglegesen megoldani. A kisüzemi magántulajdonon ala-

[50] *Sztálin* Művei. 5. köt. Szikra 1951. 367. old.
[51] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVI. köt. 455. old. (oroszul).

puló termelésből származó kizsákmányoló elemeket csak akkor lehet felszámolni, ha a milliónyi kisüzemi árutermelő egyesül és szerveződik, ha a kisüzemi magántulajdonon alapuló árugazdaságból hatalmas, társadalmasított, szocialista gazdaság lesz.

Ezért kellett hosszan és gondosan elökészíteni az utolsó és legnagyobbszámú kizsákmányoló osztály — a kulákság — felszámolását. A kulákság mint osztály felszámolásának jelszavát a teljes kollektivizálás jelszavával legszorosabb kapcsolatban Sztálin elvtárs adta ki 1929 végén. A mezögazdaság kollektivizálása teremtette meg a kulákság mint osztály felszámolásának gazdasági alapját. A kulákságot mint osztályt csak azután lehetett felszámolni, miután hosszas elökészítő munkálatok eredményeképpen megerösödött a munkás-paraszt szövetség a munkásosztály vezetésével.

Amint ebből látható, a szovjet kormány és a bolsevik párt a kizsákmányoló osztályok felszámolását egy másik feladattal — a dolgozók kispolgári rétegeinek szocialista átformálásával — a legszorosabb kapcsolatban oldotta meg. Ezek a feladatok elválaszthatatlanul összefüggtek egymással, megoldásuk módja azonban különböző volt. A feladatok közötti kapcsolatot és megoldásuk módjának különbözöségét mindenekelött a kisüzemi árutermelök szociális természetének sajátossága és a társadalomban elfoglalt helye határozza meg.

A parasztok vagy iparosok kisüzemi árugazdasága alapjában egytípusú a kapitalista gazdasággal abban az értelemben, hogy a termelési eszközök magántulajdonán alapul és kapitalizmust szül. Ez a magántulajdon mégis annyiban különbözik a kapitalisták magántulajdonától, hogy elöször, kicsiny és nem nagy tulajdon, másodszor, hogy alapja az egyéni munka és nem idegen munka kizsákmányolása; harmadszor, hogy olyan osztály létének gazdasági alapját alkotja, amely osztály a proletariátus szövetségese és nem ellensége.

Ezzel kapcsolatban Lenin és Sztálin nyomatékosan hangsúlyozták a különbséget, amely a kizsákmányoló osztályok felszámolásának és a kisárutermelök osztálya átformálásának útjai, módjai és eszközei között fennáll. A kisárutermelök szocialista átformálásának feladatát más eszközökkel kell megoldani, mint a kizsákmányolók felszámolását: nem erőszakos kisajátítás útján, hanem meggyözéssel, szervező munkával, a paraszti tömegek türelmes átnevelésével.

„Az osztályokat megszüntetni nemcsak azt jelenti, hogy a földesurakat és kapitalistákat elkergetjük — ezt viszonylag könnyen elvégeztük —, hanem jelenti azt is, hogy a *kisárutermelőket is megszüntetjük*, azokat pedig *nem lehet elkergetni*, nem lehet elnyomni, *azokkal össze kell férni*, azokat csak igen hosszadalmas, igen lassú, óvatos, szervező munkával lehet (és kell) átformálni, átnevelni"[52].

A kizsákmányoló osztályok felszámolásánál szükséges és hasznos forradalmi erőszak csak árthat, ha azt a dolgozó parasztsággal szemben alkalmazzuk.

„Mindenekelőtt abból az igazságból kell kiindulnunk, hogy itt erőszakos módszerekkel a dolog természete szerint semmit sem lehet elérni. Itt a gazdasági feladat egészen más. Itt nincs meg az a felső réteg, amelyet le lehet vágni, meghagyva az egész talapzatot, az egész épületet. Olyan felső réteg, amilyen a városban a kapitalisták voltak, itt nincsen. *Itt erőszakot alkalmazni annyit jelent, mint az egész ügyet tönkretenni* "[53].

A munkásosztály, amikor az osztályok megszüntetését tüzte ki céljául, természetesen nem törekedhet arra, hogy fenntartsa a parasztságot mint kisárutermelő osztályt, amely a magántulajdon elvei alapján gazdálkodik. De magántulajdonukat társadalmi tulajdonná tenni csak a parasztgazdaságok egyesítésével, a parasztok önkéntes szövetkezésével lehetett. A feladat az volt, hogy a munkásosztálynak a parasztság zömével való szövetsége útján biztosítsuk a parasztság fokozatos bevonását a szocialista építésbe, valamint szocialista átnevelését.

Már Marx és Engels előrelátták, hogy a kis, egyéni gazdálkodásról a nagy, kollektív gazdálkodásra való áttérés legfontosabb eszköze a szövetkezés. „Hogy a kommunista gazdálkodásra való áttérés idején nekünk a szövetkezeti termelést mint átmeneti láncszemet nagy arányokban kell alkalmaznunk — ebben sem Marx, sem én sohasem kételkedtünk"[54] — mutatott rá Engels 1886-ban Bebelhez írt levelében. „A parasztkérdés Franciaországban és Németországban" (1894) című munkájában Engels részletesebben kifejtette ezt a gondolatot, rámutatva

---

[52] Lenin. „Baloldaliság" — a kommunizmus gyermekbetegsége. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 700 old.

[53] Lenin. Az OK(b)P VIII. kongresszusának anyagából. Lásd *Lenin*. Az agrárkérdésről. 2 köt. 523. old.

[54] *Marx-Engels* Művei. 27. köt. 524. old. (oroszul).

arra, hogy a kapitalizmus fejlődése a proletarizálódásnak alávetett kisparasztság pusztulásához vezet. Engels megjegyezte, a proletariátus pártja egyáltalában nem hivatott arra, hogy ezt a pusztulást beavatkozásával meggyorsítsa. „... ha az államhatalom birtokába jutunk, nem gondolhatunk arra, hogy a kisparasztokat erőszakkal (kárpótlással vagy anélkül, mindegy) kisajátítsuk, mint ahogy ezt a nagybirtokosokkal meg kell tennünk. Feladatunk a kisparaszttal szemben elsősorban az, hogy magánüzemét és magánbirtokát szövetkezeti tulajdonba vezessük át, nem erőszakkal, hanem példával és azzal, hogy társadalmi segítséget nyujtunk ehhez a célhoz"[55].

Marxnak és Engelsnek ezekből az eszméiből kiindulva Lenin és Sztálin kidolgozták a parasztság zömének a szövetkezés útján való fokozatos bevonását a szocialista építésbe, ami hatalmas fegyvert jelent a proletárdiktatúra kezében a kisparaszti gazdaság szocialista átalakításához. Lenin és Sztálin a falusi gazdálkodás kollektivizálásának harmónikus és egységes teoriájává fejlesztették Marx és Engels egyes tételeit és gondolatait. Kidolgozták a proletárdiktatúrának a szocialista ipar és kisparaszti mezőgazdaság közötti szövetséget biztosító gazdasági politikáját, valamint a mezőgazdaság szocialista átalakításának módjait.

Sztálin elvtárs, amikor meghatározza a mezőgazdaság és az ipar kölcsönhatását az átmeneti időszak viszonyai között, ezt írja:

„Iparunk egész népgazdasági rendszerünk vezető ereje, maga után vonja, előre viszi népgazdaságunkat, beleértve a mezőgazdaságot is. A maga képére és formájára szervezi át egész népgazdaságunkat, magával ragadja a mezőgazdaságot, és a parasztságot a szövetkezésen keresztül bevonja a szocialista építés medrébe"[56].

A szocialista ipar vezetőszerepe a mezőgazdasággal kapcsolatban kifejezi a *munkásosztály vezetőszerepét*, azt, hogy a munkásosztály a parasztság zömét magával ragadja a szocializmus felé.

---

[55] Engels. A parasztkérdés Franciaországban és Németországban. Lásd *Marx-Engels*. Válogatott művek. 2. köt. 432. old.

[56] *Sztálin* Művei. 8. köt. 132. old. (oroszul).

Marx és Engels gondolatait a proletariátus történelmi rendeltetéséről továbbfejlesztve, Lenin és Sztálin minden oldalról megindokolták a proletariátus vezetőszerepéről a társadalom szocialista átalakításában, valamint a munkásosztály és a parasztság zöme közötti szövetségről szóló tételeket. A proletariátus diktatúráját Lenin úgy tekintette, mint különös formáját a proletariátus osztálya és a nemproletár dolgozó tömegek, elsősorban a parasztság szövetségének, mely szövetségben a vezetőszerep a proletariátusé. Lenin kifejezése szerint ez a gazdaságilag, politikailag és lelkileg nem egyforma osztályok közötti szövetség a szocializmus törhetetlen híve és az ingadozó szövetséges közti szövetség.

Lenin mikor megindokolta a proletariátusnak, az egyetlen osztálynak vezetőszerepét, amely az osztályok megszüntetését meg tudja oldani, a következőket írta:

„Az elnyomott osztályok közül csak az az osztály képes megsemmisíteni diktatúrájával az osztályokat, amely a tőke elleni sztrájkok és politikai harcok évtizedei folyamán kiképződött, egyesült, kinevelődött, megedződött — csak az az osztály, amely elsajátította az egész városi, ipari, nagykapitalista kultúrát, amely eltökélt és képes arra, hogy ezt a kultúrát megvédje, minden vívmányát megőrizze, továbbfejlessze és az egész nép, az összes dolgozók számára hozzáférhetővé tegye — csak az az osztály, amely képes elviselni mindazokat a nehézségeket, megpróbáltatásokat, amelyeket a történelem elkerülhetetlenül ráró arra, aki szakít a multtal és merészen utat tör az új jövő felé — csak az az osztály, amelynek legjobbjait gyűlölet és megvetés tölti el minden iránt, ami nyárspolgári és filiszteri, azon tulajdonságok iránt, amelyek olyan buján tenyésznek a kispolgárság, a kishivatalnokság, az «értelmiség» körében — csak az az osztály, amely végigjárta a munka megacélosító iskoláját s amely munkaképességével minden dolgozóban, minden becsületes emberben megbecsülést tud maga iránt kelteni"[57].

Lenin és Sztálin a munkások és parasztok szövetségében a munkásosztály vezetését tartották a legfontosabbnak. Sztálin elvtárs ismételten hangsúlyozta, hogy mi nem a munkásosztály és a parasztság közti akármilyen szövetség álláspontján va-

[57] Lenin. Üdvözlet a magyar munkásoknak. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 566. old.

gyunk, hanem csak az olyan szövetségén, amelyben a vezetőszerep a munkásosztályé. A munkásosztály és a dolgozó parasztság közötti szövetségnek a proletárdiktatúra viszonyai között nem az a célja, hogy megőrizze a parasztságot mint osztályt, hanem az, hogy a parasztságot átnevelje és átformálja szocialista szellemben. A Szovjetállamnak és a bolsevik pártnak e szövetség megerősítésére irányuló politikája nem az osztályok megerősödését, hanem megszüntetését célozza. Ezért mondta Sztálin elvtárs, hogy „... a munkások és a parasztok szövetsége a proletárdiktatúra viszonyai közt nem egyszerű szövetség. Ez a munkásosztály és a parasztság dolgozó tömegei közti osztályszövetség különleges formája, amely céljául a) a munkásosztály hadállásainak erősbítését; b) e szövetségen belül a munkásosztály vezetőszerepének biztosítását és c) az osztályok és az osztálytársadalom megszüntetését tűzi ki. A munkások és a parasztok szövetségének minden más értelmezése opportunizmus, mensevizmus, eszerség, minden, amit akarnak, csak nem marxizmus, csak nem leninizmus“[58].

A bolsevik párt bölcs és előrelátó politikájának nagy szerepe volt abban, hogy a munkásosztály és a parasztság között helyes kölcsönös viszony alakuljon ki. Sztálin elvtárs megjegyezte, hogy a munkások és parasztok közötti szövetséget nem lehet a dolgok szabad folyásával biztosítani, hogy az uralmon lévő párt politikája „... alapvető körülmény, ami eldönti a munkások és parasztság közötti szövetség sorsát“[59]. Helytelen politika e két osztály közötti szakadáshoz, következésképpen a szovjet rendszer pusztulásához vezethetne.

A nép ellenségei — a trockisták, zinovjevisták, buharinisták — elleni harcban a bolsevikok pártja egyrészt megvédte a munkásosztály és a parasztság zöme közötti, a szocializmus építésére irányuló szövetség eszméjét, másrészt biztosította a munkásosztály vezetőszerepét a szövetségen belül. Sztálin elvtárssal az élén a párt megsemmisítette a trockistákat és zinovjevistákat, akik azt hirdették, hogy a parasztság elvileg „ellenségesen“ áll a szocializmussal szemben, és ezzel szakadást akartak előidézni a munkásosztály és a parasztság között. A troc-

[58] Sztálin. A gabonafronton. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 240. old.

[59] *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 9. kiad. 549. old. (oroszul).

kista-zinovjevista árulók tagadták, hogy különbség van a győzelmes proletariátusnak a kizsákmányoló elemekhez és a kispolgári dolgozó tömegekhez, a kuláksághoz és a középparasztsághoz való viszonya között. Ezért hirdetik a proletariátus és a parasztság közti szakadás elkerülhetetlenségét; innen származik az a kísérletük, hogy a parasztgazdaságot mint valamilyen „gyarmatot" tekintsék, amelynek költségére kellene az iparnak állítólag fejlődnie. Sztálin elvtárs kimutatta, hogy ezekben az áruló trockista elméletekben nemcsak az nyilvánult meg, hogy nem hisznek a parasztságnak, mint a munkásosztály szövetségesének forradalmi lehetőségeiben, hanem az is, hogy nem hisznek a munkásosztály erejében és abban a képességében sem, hogy magával tudja ragadni a parasztságot a szocializmus útján. Ez az „elmélet" kapituláns ideológiát fejezett ki, amely tagadta a szocializmus építését a Szovjetunióban és arra törekedett, hogy országunkat a kapitalizmus visszaállításának útjára terelje.

A bolsevik párt Sztálin elvtárssal az élén szétzúzta a buharinistákat is, akik tagadták a munkásosztály vezető szerepét a parasztsággal való szövetségben és a parasztsággal való szövetség leple alatt azt hirdették, hogy „össze kell fogni" a kulákokkal. Ezek az árulók, csakúgy mint a trockisták, országunkban a kapitalizmus visszaállítására törekedtek és a kapitalisták érdekében meg akarták hiúsítani a szocialista építést. Ideológiai „indokolásul" és áruló politikájuk leplezésére szolgáltak mindenfajta elméletek, mint: „a kulák békés belenövése a szocializmusba", „az osztályharc kialvása" stb.

Nagy jelentősége volt az ellenséges trockista és buharinista „elméletek" szétzúzásánál annak, hogy Lenin és Sztálin kidolgozták az osztályharc kérdéseit a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakára. Lenin és Sztálin bebizonyította, hogy miután a proletariátus kivívta a politikai hatalmat és megteremtette a proletariátus diktatúráját, az osztályharc nem szünik meg, sőt élesebb lesz.

Lenin forradalomelőtti munkáiban ismételten hangsúlyozta, hogy csak az marxista, aki az osztályharc elismerését kiterjeszti a proletárdiktatúra elismeréséig. „Állam és forradalom" című, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előestéjén és számos később írt művében Lenin továbbfejlesztette ezt a gondolatot. Arra a következtetésre jutott, hogy a proletárdiktatúra

tulajdonképpen az osztályharc folytatása, hogy a proletárdiktatúra korszaka egyben a legélesebb osztályharc korszaka. Lenin nyomatékosan rámutatott arra, hogy miben van az opportunizmus minden csalása. Abban, hogy: „... az osztályharc elismerését éppen a legfőbb pontra *nem terjeszti ki*, tudniillik a kapitalizmusból a kommunizmusba való *átmenet* korszakára, a burzsoázia *megdöntésének* és teljes megszüntetésének a korára. A valóságban ez a korszak elkerülhetetlenül a példátlan elkeseredettségü osztályharc korszaka, amikor ez az osztályharc eddig nem tapasztalt éles formát ölt..."[60]

A forradalmak mindig a legelkeseredettebb osztályharcok időszakai voltak, amikor az osztályok közötti harc életrehalálra folyik és a nyilt fegyveres összeütközés jellegét ölti. A nyárspolgárok állandóan a harc keménységén sopánkodtak és kiszámítgatták, hogy mennyi áldozatot lehetett volna „elkerülni", ha a néptömegek „megértőbbek" lettek volna. Ezek a rövidlátó emberek nem ismerték fel, hogy ezt az önmagát túlélt osztályt nem lehet semmiféle „józan" érvvel rábírni, engedje át helyét egy új, forradalmi osztálynak. Az osztályok sohasem adják meg magukat, sohasem adják át önként állásaikat. Éppen ezért a letünő osztályok ellen vívott elkeseredett harc nélkül egyetlen nagy forradalom sem tudta feladatát végigvinni és az új társadalmi rend a régiből mindig kemény harcok szenvedései közepette született.

Ha ez vonatkozik minden forradalomra, akkor kétszeresen, háromszorosan igaz a proletárforradalommal kapcsolatban. Vagy le kell mondani a szocializmusról, vagy el kell fogadni, hogy a vagyonos osztályok ellen vívott harc a legelkeseredettebb lesz az összes forradalmak közül. Így szól Lenin tanítása.

Mivel magyarázható, hogy az osztályharc különösen éles a proletárforradalom és a proletárdiktatúra korszakában? Mindenekelőtt azzal, hogy a proletárforradalom teljes szakítást jelent a megelözö tulajdonviszonyokkal. Mert míg a régebbi forradalmak az osztálykizsákmányolás és a magántulajdon egyik formáját csupán felváltották az osztálykizsákmányolásnak és a magántulajdonnak egy másik formájával, de nem érintették döntö alapjait, addig a proletár szocialista forradalom a társa-

---

[60] Lenin. Állam és forradalom. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 182. old.

dalom összehasonlíthatatlanul mélyebb átalakítását jelenti. Feladata, hogy megszüntessen mindenfajta kizsákmányolást, végezzen minden kizsákmányolóval, megszüntesse a termelési eszközök magántulajdonát és helyébe a társadalmi tulajdont tegye. Ezért ütközik a proletárforradalom a régi világ minden erejének — a burzsoáziának, a földbirtokosoknak és tányérnyalóik nagyszámú seregének — dühödt ellenállásába. Oroszországban a szocialista forradalom elleni elkeseredett osztályharcban egységfrontba tömörültek a régi világ valamennyi erői: a külföldi imperialistáktól kezdve egészen a hazai ellenforradalomig; a forradalomban szétjelvert burzsoá és kispolgári pártok maradékaitól kezdve egészen a trockista-buharinista kiszolgálóikig.

Az osztályharc rendkívüli feszültsége és élessége a proletárdiktatúra korában még azzal is magyarázható, hogy a proletárforradalom nem tudja feladatait egycsapásra megoldani. Míg a megelőző forradalmak általában csak a régi társadalom politikai felépítményének átalakítására szorítkoztak és így viszonylag gyorslefolyásúak voltak, rövid ideig tartottak, addig a proletárforradalom mélyen behatol a gazdasági alapba. Feladata nemcsak az, hogy megdöntse a burzsoázia politikai hatalmát, hanem, hogy új elvek alapján átalakítsa az egész gazdaságot, új termelési módot teremtsen, új kultúrát, új embert neveljen. Ezért a proletárforradalom egész történelmi korszak, melynek folyamán a társadalmi rend gazdasági alapjától kezdve egészen az ideológiáig átalakul. Mivel pedig ez az átalakulás a régi társadalom erői és hagyományai elleni harcban történik, a proletárdiktatúra az osztályharc igen bőséges és változatos formáit és eszközeit hozza felszínre. A proletariátus osztályharcának elengedhetetlen követelménye, hogy ne csak a kizsákmányoló osztályok elkeseredett ellenállását törje meg, hanem hogy leküzdje a kapitalizmus csökevényeit magukban a dolgozókban.

Amint előbb megjegyeztem, már Marx előre látta, hogy a proletariátusnak hosszú éveken át tartó osztályharcot kell vívnia, hogy ne csak a fennálló társadalmi viszonyokat változtassa meg, hanem hogy sajátmaga is megváltozzék és képes legyen a politikai uralomra. Lenin folytatta és továbbfejlesztette Marx gondolatát s a proletárdiktatúra egyik feladataként jelölte meg a proletariátus nevelését és edzését, mert a proletárok „... saját kispolgári előítéleteiktől nem egyszerre szaba-

dulnak meg, nem csoda útján, nem a szüzanya parancsára, nem valami jelszó, határozat, rendelet parancsára, hanem csak a kispolgári tömegbefolyások ellen folytatott hosszú és fáradságos tömegharc útján"[61].

A proletárdiktatúrára még bonyolultabb feladat hárul a dolgozók kispolgári rétegeinek átnevelése és szocialista átalakítása terén abban az irányban, amely biztosítja a szocialista termelés megszervezését. Ezekről a feladatokról Lenin így ír: „... a proletárdiktatúra alatt parasztok és kistulajdonosok millióit, az alkalmazottak, hivatalnokok, burzsoá értelmiségiek százezreit kell átnevelni, valamennyiüket a proletár államnak és a proletár vezetésnek kell alárendelni, amikor le kell bennük győzni a burzsoá szokásokat és hagyományokat..."[62].

A Szovjetállamnak és a bolsevik pártnak nemcsak a szükséges gazdasági előfeltételeket kellett biztosítania, hogy valamennyi kizsákmányoló osztállyal végezhessen, hanem a dolgozók szocialista nevelésének hatalmas munkáját is el kellett végeznie. Tömöríteni kellett a dolgozók kispolgári tömegeit a proletariátus, a szocialista forradalom vezetőereje köré, le kellett választani őket a kizsákmányolókról, és ez utóbbiakat el kellett szigetelni.

A dolgozók osztályöntudatának növekedése — ami a Szovjetállamnak a kizsákmányoló osztályok elleni harcában alulról jövő tömegtámogatást jelentett — a bolsevik párt hatalmas politikai, szervező és nevelőmunkájának volt az eredménye.

Mindebből látható, hogy az osztályok megszüntetésének bonyolult és sokrétű feladata a legkülönbözőbb: erőszakos és békés, politikai és gazdasági eszközök alkalmazását követeli meg. Fel kell használni a kényszer és meggyőzés, valamint az adminisztratív és az eszmei befolyásolás eszközeit.

4.

A Szovjetunió szocialista építésének tapasztalatai megmutatták, hogy az osztályok megszüntetésének folyamata mennyire bonyolult és sokoldalú. Nemcsak a Nagy Októberi Szocialista

---

[61] Lenin. „Baloldaliság" — a kommunizmus gyermekbetegsége. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 767. old.

[62] Ugyanott, 768. old.

Forradalom előtti időben, de még a Szovjeturalom első éveiben sem ismerhették mindazokat a szakaszokat, átmeneti fokozatokat, melyekkel az osztálykülönbségek teljes leküzdése során meg kellett birkózni.

A történelmi tapasztalat szerint az osztályok megszüntetésének két főszakasza van.

Az első szakaszban megvalósul a kizsákmányoló osztályok felszámolása, valamint megszünnek az alapvető különbségek a munkásosztály és a parasztság között. A termelési eszközök társadalmasítása megsemmisíti a kapitalizmus gazdasági gyökereit és megszünteti az okokat, melyek az osztályokat és az osztálykizsákmányolást szülik. Ezeknek a feladatoknak megoldása a társadalom forradalmi átalakítása útján a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején történik.

A második szakaszban a dolgozók között még fennmaradt osztálykülönbségeket kell leküzdeni: a munkásosztály és a parasztság közti különbséget, valamint ezek között az osztályok és az értelmiség közti különbséget. A társadalom szocialista fejlődése és a kommunista társadalomba való átnövés során ezek a különbségek fokozatosan eltünnek.

Marx és Engels müveikben e feladat — az osztályok megszüntetése — megoldásának csak az első szakaszát elemezték. Marx és Engels még nem rendelkeztek a szükséges történelmi tapasztalattal és így nem láthatták előre, hogy bizonyos osztálykülönbségek megmaradhatnak a kizsákmányoló osztályok felszámolása után is.

Lenin, amennyire „A nagy kezdeményezés" című brosúrájából és más munkáiból meg lehet ítélni, már számolt ezzel a lehetőséggel. Arravonatkozó utalásaiból, hogy az osztályok teljes megszüntetéséhez fel kell számolni a város és a falu, a fizikai és a szellemi munkások közötti különbséget, arra lehet következtetni, hogy a társadalom osztálytagozódásának nyomai megmaradnak egészen a kommunizmus felső szakaszáig. Azonban Lenin még nem adhatott konkrét útmutatásokat arranézve, hogy milyen osztálykülönbségek maradnak fenn a szocializmusban és mi lesz leküzdésük módja.

E probléma kidolgozásának új, rendkívül fontos fejezetét Sztálin elvtárs írta meg. A Szovjetunió győzelmes szocialista építésének tapasztalatai alapján Sztálin elvtárs elsőként mutatott rá a marxista irodalomban arra, hogyan változik meg a

szocializmus győzelmének hatása alatt a dolgozó tömegek — a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség — természete. Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a kizsákmányoló osztályok felszámolása, a termelési eszközök magántulajdonának megszüntetése után is fennmaradnak még osztálykülönbségek a munkások és a parasztok között. Sztálin elvtárs a Szovjetunió Alkotmánytervezetének tárgyalása során 1936-ban néhány elvtársnak válaszolva — akik túlságosan siettek és azt ajánlották, hogy a tervezetből hagyják ki a munkásosztály és a parasztság megemlítését — rámutatott arra, hogy ennek a javításnak a szerzői „nyilvánvalóan elöreszaladnak"[63].

A Szovjetunió Alkotmánytervezetéről szóló beszámolójában Sztálin elvtárs elemezte a szovjet társadalom osztályszerkezetét és rávilágított arra, hogy a Szovjetunióban alapjában véve már megvalósult a kommunizmus első fázisa, a szocializmus, de ezzel egyidőben külön osztályként még tovább megmaradnak a munkások és a parasztok, azonkívül mint külön társadalmi réteg — az értelmiség.

A szocialista építés tapasztalatai a Szovjetunióban megmutatták, hogy a kizsákmányoló osztályok felszámolásának feladata hamarabb megoldódik, mint a munkások és parasztok közötti osztálykülönbség teljes leküzdése. Ez az utóbbi feladat hosszadalmas munkát követel a már megszilárdult szocialista gazdaság, a szocialista termelési mód alapján. Ezek szerint az osztályok megszüntetése a földbirtokosok és tőkések felszámolásával *kezdődik* s a munkásosztály és parasztság közti valamennyi különbség megszüntetésével *fejeződik be.*

Sztálin elvtárs müveiben zseniálisan összefoglalja a szocialista társadalom fejlődésének tapasztalatait a Szovjetunióban és rámutat arra, hogyan mosódnak el a határvonalak a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség között. Sztálin elvtárs útmutatásai a szocialista társadalom különböző csoportjai közötti határvonalak fokozatos elmosódásáról a marxista-leninista elmélet újabb gazdagítását jelentik. Megvilágítják az osztálykülönbségek teljes leküzdésének útját, távlatot nyitnak a szocializmus építésének befejezésére és a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenetre.

---

[63] Sztálin. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 659. old.

OSZTÁLYOK ÉS OSZTÁLYHARC A SZOVJETUNIÓBAN A KAPITALIZMUSBÓL A SZOCIALIZMUSBA VALÓ ÁTMENET IDŐSZAKÁBAN

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában megvalósul a kizsákmányoló osztályok felszámolása és folyamatban van a munkásosztály és parasztság közti alapvető különbségek leküzdése. Ezzel együtt megszűnnek az osztálytagozódás leglényegesebb, legmélyebb alapjai.

E feladatok megoldására a Szovjetunióban mintegy két évtized kellett — egész történelmi korszak, amely magában foglalja a Nagy Októberi Szocialista Forradalomtól a szocializmus győzelméig terjedő időszakot. Ez alatt az idő alatt gyökeresen megváltozott a társadalom osztályszerkezete, az osztályok helyzete és megváltoztak az osztályharc formái is.

1.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom megvetette országunkban az osztályok megszüntetésének alapját. Megdöntötte a burzsoázia és földesurak politikai uralmát, aláásta hatalmuk gazdasági alapjait és uralomra juttatta a munkásosztályt.

Hogy világosabban meghatározhassuk azokat a változásokat, amelyek a szocialista forradalom első éveinek eredményeként az ország osztályszerkezetében végbementek, mindenekelőtt — ha csak röviden is — rá kell mutatni azokra a sajátosságokra, melyek a forradalomelőtti Oroszország egyes osztályainak helyzetét jellemezték.

Amint már megjegyeztük, Oroszországban a XIX. század végén — a XX. század elején még megvoltak a hűbéri társadalom osztályai: a földesurak és parasztok, de a társadalmi élet előterébe már a kapitalista társadalom osztályai: a tőkések és

proletárok léptek. Oroszország később tért a kapitalizmus útjára, mint sok nyugateurópai ország, ezért gyorsabban haladt ezen az úton előre. Lenin megjegyezte, hogy az 1861-es reform után „oly gyorsan haladt előre Oroszországban a kapitalizmus fejlődése, hogy néhány évtized alatt olyan változások történtek, melyek Európa némely régi országában egész évszázadokat vettek igénybe"[1]. Ezek a társadalmi és gazdasági átalakulások odavezettek, hogy a hübéri társadalom osztályai és társadalmi rétegei hamar eltűntek és kialakultak a kapitalista társadalom osztályai.

A következő táblázat összefogó képet ad Oroszország lakosságának osztályösszetételéről a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtti időből.

A lakosság osztályösszetétele 1913-ban

(A Szovjetunió határait véve alapul)[2]

Osztályok	Lélekszám[3]	Százalékos arányszám
I. Proletariátus (munkások, alkalmazottak stb.)	23 300 000	16,7
Ebből:		
Ipari proletariátus és alkalmazott (ipar, szállítás, építkezés, szociális-kulturális intézmények stb.)	17 300 000	12,4
Mezőgazdasági proletariátus	6 000 000	4,3
II. Parasztság (kulákok nélkül), házi és kisipari dolgozók	90 700 000	65,1
III. Kizsákmányoló osztályok (földbirtokosok, városi nagy- és kisburzsoázia, kereskedők, kulákok)	22 100 000	15,9
Ebből:		
Kulákok	17 100 000	12,3
IV. Egyéb lakosság (tanulók, hadsereg tagjai, nyugdíjasok stb.).....	3 200 000	2,3
Összlakosság	139 300 000	100,0

[1] *Lenin* Művei. 4. kiad. 17. köt. 95—96. old. (oroszul).

[2] A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala adatai szerint. Lásd *Molotov*. Cikkek és beszédek. Partyizdat 1937. 43—45. old. (oroszul).

[3] Családtagokkal együtt.

Ebből a táblázatból láthatjuk, hogy Oroszországban a proletariátus a lakosság kisebbségét alkotta, számaránya azonban a kapitalizmus fejlődése során gyorsan növekedett. Ez különösen szemléltetően mutatkozik meg akkor, ha az ipari proletariátus számadatait elkülönítjük a lakosság egész proletártömegének számadataitól. A cári Oroszország kapitalista fejlődése során a gyári munkások száma ötven év alatt 3,9-szeresére nőtt és 1913-ban 3.1 millió fő volt (családtagok nélkül)[4].

Az orosz ipart a forradalmat megelőző utolsó évtizedben hallatlan méretű koncentrációja jellemezte. Oroszországban a munkásság 54 százaléka dolgozott (ötszáznál több munkást foglalkoztató) nagyüzemekben, míg az Egyesült Államokban mindössze 33 százaléka. Sztálin elvtárs ezzel kapcsolatban megjegyezte: „... már ez az egy körülmény is, kapcsolatban azzal, hogy volt egy olyan forradalmi párt, mint a bolsevikok pártja, Oroszország munkásosztályát az ország politikai életében hatalmas erővé tette"[5].

Oroszország történelmi fejlődésének sajátosságai elősegítették az orosz proletariátus osztályedzettségének és szervezettségének növekedését. A kapitalista elnyomás összefonódása Oroszországban a hűbéri, gyarmati, katonai elnyomással; a szemérmetlen kizsákmányolás formái az üzemekben, a cári pribékek türhetetlen rendőrterrorja — mindez a forradalmi proletariátus különösen erős ellenállását váltotta ki. Így Oroszországban — Nyugat-Európától eltérően — minden komoly sztrájknak politikai jellege volt, amely a munkásságot szembeállította az országban uralkodó egész politikai rendszerrel.

Az oroszországi munkásmozgalom hajnalán, az orosz proletariátus nagy történelmi szerepének mintegy előhírnökeként hangzottak el Pjotr Alekszejev szövőmunkás híressé vált szavai. A cári csendőrség kezébe került Pjotr Alekszejev 1877-ben a bírósági tárgyaláson hatalmas beszédet mondott és felszólalását a bírósági jegyzőkönyv szerint így fejezte be:

„*Pjotr Alekszejev* (kezét felemelve beszél) ... a munkások milliói fel fogják emelni kemény öklüket...

---

[4] *Rasin.* Az ipari proletariátus alakulása Oroszországban. Szocekgiz 1940. 183. old. (oroszul).

[5] Sztálin. A leninizmus alapjairól. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1951. 54—55. old.

A bíróság elnöke, Petyersz szenátor (izgatottan felugrik és kiabálni kezd). Hallgasson el! Azonnal hallgasson el!

Pjotr Alekszejev (emelt hangon) ... és a deszpotizmus jármát, melyet szuronyok védenek, pozdorjává zúzzák!"[6]

Alekszejevnek ezekkel a látnoki szavaival fejezi be Lenin az *Iszkra* 1900 decemberében megjelent első számában írt „Mozgalmunk legfontosabb feladatai" című programotadó cikkét. „Ne feledjük el — mutatott rá Lenin — hogy az a harc, melyet a kormány ellen egyes követelésekért folytatnak, egyes engedmények kivívása — mindez csak apró csetepaté, előörsi csatározás az ellenséggel, a döntő összecsapás azonban még hátra van. Teljes erejében áll előttünk az ellenséges erőd, ahonnan ágyú- és puskagolyók záporát zúdítják ránk, amely elragadja legjobb harcosainkat. Ezt az erődöt be kell vennünk és be is vesszük, ha az ébredő proletariátus minden erejét az orosz forradalmárok minden erejével egy pártban egyesítjük, amely felé fog vonzódni minden, ami eleven és becsületes Oroszországban"[7].

Ilyen párt, amely maga köré egyesítette ami Oroszországban eleven és becsületes, Lenin és Sztálin pártja, a bolsevikok pártja volt. A párt vezetésével lett Oroszország proletariátusából sokéves harc eredményeként a világ legforradalmibb munkásosztálya. A három orosz forradalom: az 1905-ös polgári-demokratikus, az 1917-es februári polgári-demokratikus és az 1917-es októberi szocialista forradalom során Oroszország proletariátusa megedződött mint osztály; világossá vált, hogy vezető osztály, a forradalmi mozgalom vezére, amely maga köré tudja egyesíteni a dolgozók és kizsákmányoltak sokmilliós tömegeit. Az orosz munkásosztály dicső forradalmi hagyományai ebben a titáni harcban formálódtak ki; ebben fejlődött ki és izmosodott az oroszországi felszabadító mozgalomnak az a nagyszerű vonása, amelyet Sztálin elvtárs orosz forradalmi lendületnek nevezett.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme a gyakorlatban döntötte meg a II. Internacionále egyik legkárosabb dogmáját, amely szerint a proletariátus nem tudja és a proletariátusnak nem is szabad megragadni a hatalmat, ha nincs több-

---

[6] A SzK(b)P története. Szikra 1950. 43. old.

[7] *Lenin* Művei. 4. kiad. 4. köt. 346. old. (oroszul). Lásd még A SzK(b)P története. 43. old.

ségben az országban. A mensevikek, trockisták és mások e dogma alapján bizonygatták, hogy a szocialista forradalom „jogtalan" és „törvénytelen" Oroszországban. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének második napján Plehanov nyílt levélben fordult a petrográdi munkásokhoz, és ebben a levélben kijelentette, hogy az orosz proletariátus *„még egyáltalában nem veheti a teljes politikai hatalmat saját kezébe úgy, hogy ebből magának vagy az országnak haszna lehetne.* Ha pedig ráerőszakolunk ilyen hatalmat, akkor ezzel a legnagyobb történelmi szerencsétlenségbe döntenénk, ami egyben egész Oroszország számára is a legnagyobb szerencsétlenséget jelentené. Államunk lakosságában a proletariátus nem *többség, hanem kisebbség.* Márpedig a diktatúrát sikerrel csak akkor gyakorolhatná, ha többségben lenne"[8]. Plehanov ebből azt a reménytelen és kapituláns következtetést vonta le, hogyha az orosz proletariátus a politikai hatalom megragadása után végre akarja hajtani a szocialista forradalmat, akkor „azt országunk gazdasága már önmagában legkíméletlenebb vereségre ítélné". És ezt Plehanov azokban a napokban írta, amikor a hatalmas történelmi esemény már be is fejeződött — győzött a szocialista forradalom, szétjelszakította az Oroszországot behálózó függőség láncait, megszabadította az országot a katasztrófától, amelybe a kapitalisták és földesurak garázdálkodása sodorta!

Plehanov elgondolása a II. Internacionálénak a szocialista forradalomra vonatkozó általánosan elfogadott álláspontján alapult, amely szerint a proletariátus csak akkor győzhet, ha valamennyi fontosabb kapitalista országban a társadalom többségét teszi ki. Tagadva a proletariátus hegemóniájának gondolatát, a II. Internacionále árulói helytelenül azt állították, mintha a proletariátus a szocialista forradalomban minden szövetséges nélkül egyedül lépne fel valamennyi nemproletár réteg ellen. Ennek alapján azt tartották, hogy Európában még nem értek meg a szocialista forradalom feltételei és csak akkor fognak megérni, ha a társadalom további gazdasági fejlődése során a proletariátus a lakosság többségét teszi ki.

Lenin megdöntötte a II. Internacionálénak ezt az alapjában forradalomellenes megállapítását. Az új történelmi korszak

---

[8] *Plehanov.* Egy év otthon. 1917—1918-as cikkek és beszédek teljes gyűjteménye. 2. köt. Párizs 1921. 246. old. (oroszul).

— az imperializmus sajátságainak lángeszü elemzése alapján Lenin megalkotta a szocialista forradalom új elméletét. Lenin bebizonyította, hogy az imperializmus korszakában, az egyes országok gazdasági és politikai fejlődésének egyenlőtlensége következtében a szocialista forradalom győzelmének új feltételei alakulnak ki. Az imperialista rendszer egészében már teljesen megérett a szocialista forradalomra. Az, hogy ennek a rendszernek a keretében egyes országok ipari vonatkozásban még nem elég fejlettek, nem lehet a forradalom győzelmének leküzdhetetlen akadálya, mivel ezek az országok láncszemei egy egységes láncnak, melyet világgazdaságnak nevezünk. Ilyen körülmények között teljességgel lehetséges a szocialista forradalom győzelme egyes országokban, ahol a kapitalizmus fejlődése még nem ért el nagyon magas fokot és a proletariátus nem alkotja a lakosság többségét, de a kapitalizmus frontja gyengébb, mint másutt és a proletariátus azt át tudja törni. A nemzeti többséget nem alkotó proletariátus sikerrel megvalósíthatja a szocialista forradalmat, mert nem egyedül valósítja meg, hanem — mint e tömegek vezetője — a város és falu széles félproletár tömegeinek támogatásával.

„A proletariátus diktatúrájáról" című brosúrához írt 1919 második feléből származó lángeszü vázlataiban Lenin leleplezte a II. Internacionále árulóit és megjegyezte, hogy ezek a hatalom megragadását a proletariátus számára csak akkor tartják megengedhetőnek, ha a proletariátus eléri a lakosságnak legalább 51 százalékát. Lenin a következő táblázatot ismerteti[9]:

51 százalék minimum? (etwa[10])		
40 százalék közép (kisburzsoázia)	}	etwa
9 százalék kapitalista		
100		

Ez a táblázat szemléltetően mutatja a lakosságnak azt az osztályösszetételét, mely az opportunisták szerint szükséges ahhoz, hogy a proletariátus kivívhassa a hatalmat. De az opportunisták számításaikban teljesen figyelmen kívül hagyták az osztályerők egymásközti valóságos viszonyát. Lenin ellenkező számítást állított fel[11]:

[9] Lenin gyüjtemény. III. köt. 493. old. (oroszul).
[10] Etwa — körülbelül. — *G. G.*
[11] Lenin gyüjtemény. III. köt. 494. old.

és ha etwa: 20 százalék proletariátus	30 közép	
75 százalék kispolgár	30 szegény	
5 százalék kapitalista	15 gazdag	
100		

Lenin számításával bebizonyította: alkossa bár a proletariátus a lakosság kisebbségét, akárcsak 20 százalékát, de a hatalom felé haladva, mint szövetségest magával viszi a legszegényebb parasztokat, semlegesíti a középparasztot, tehát maga köré csoportosítja a lakosság többségét. Ez pedig azt jelenti, hogy a szocialista forradalommal nem kell addig várni, amíg a proletariátus a lakosság többségévé válik.

A leninizmus ezek szerint teljesen megdöntötte az opportunisták számításait, amelyek a proletariátus erejét csak számától, az egész lakosságban fennálló arányszámától tették függővé.

Mitől függ tehát általában a szocialista forradalmat végrehajtó osztály ereje? Lenin erre a kérdésre így válaszol:

„1) számától;
2) az ország gazdaságában vitt szerepétől;
3) a dolgozók tömegéhez való kapcsolatától;
4) szervezettségétől“[12].

Ha ebből a szempontból értékeljük a proletariátus erejét, akkor kitünik, hogy az a lakosság számához viszonyítva jelentékenyen nagyobb mint a proletariátus száma.

„A proletariátus ereje bármely kapitalista országban összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint a proletariátus száma az egész lakossághoz viszonyítva. Ez azért van így, mert a proletariátus gazdaságilag uralkodik a kapitalizmus egész gazdasági rendszerének központja és idegei felett, továbbá azért; mert a proletariátus gazdaságilag és politikailag a lakosság óriási többségének valódi érdekeit fejezi ki a kapitalista társadalomban“[13].

Oroszországban a XX. század elején a kapitalista viszonyok már eléggé fejlettek voltak ahhoz, hogy biztosíthatták a

[12] Lenin gyüjtemény. XI. köt. 391. old.

[13] Lenin. Az Alkotmányozó Gyülési választások és a proletárdiktatúra. Lásd *Lenin—Sztálin.* Az Októberi Forradalomról. Szikra 1949. 139—140. old.

legnagyobb ipari központok politikai és gazdasági túlsúlyát az ország egész gazdasági rendszerében. Ezzel együtt a kapitalizmus történelmi fejlődésének egész menete Oroszországban, Lenin kifejezése szerint, elősegítette, hogy a proletariátus és a nemproletár dolgozók helyzetében egymáshoz való „hasonlóság, közelség, kapcsolat" alakuljon ki. Ez magyarázza meg egyebek között azt a tényt, hogy a kisebbségben lévő orosz proletariátus képes volt maga köré tömöríteni a dolgozók hatalmas többségét, megdönteni a burzsoáziát és végrehajtani a győzelmes szocialista forradalmat.

Az orosz proletariátus erejét nem csupán a gazdaságban elfoglalt objektív helyzete határozza meg, hanem nagyszerű forradalmi képességei is. „A proletariátus diktatúrájáról" című brosúrához írt — és előbb említett — vázlatában Lenin megjegyezte, mennyire értelmetlen a proletariátus erejének értékelését egyedül számszerűséghez kötni.

„Többség? — jegyezte fel Lenin. — 51 százalék ($\alpha\alpha$) proletariátus kevesebb mint 20 százalék ($\beta\beta$) proletariátus, ha az $\alpha\alpha$-ban nagyobb az imperialista fertőzöttség és a kisburzsoázia ellenállása"[14].

Lenin azt vette tekintetbe, hogy bár olyan államokban, mint Anglia, Németország, az Egyesült Államok stb. a proletariátus arányszáma az ország lakosságához képest nagyobb volt, mint Oroszországban, ereje mégis kisebb volt, mert gyengítette a munkásarisztokrácia jelentékeny rétege, az imperialista előítéletek ereje, az imperialista burzsoázia által megvásárolt reformista, áruló pártok uralma. Oroszországban viszont a proletariátusnak — alacsonyabb arányszáma ellenére — hasonlíthatatlanul nagyobb volt az ereje, mert forradalmi harcokban megedzett osztály volt. Az osztály élén pedig a legforradalmibb és legkipróbáltabb proletárpárt, a bolsevikok pártja állt, mely megsemmisítő csapást mért minden megalkuvó pártra.

Ezt a gondolatot teljes erővel hangsúlyozta Sztálin elvtárs is a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előestéjén tartott beszédeiben. Az Oroszországi Szociáldemokrata (bolsevik) Munkáspárt petrográdi szervezetének rendkívüli konferenciáján és az Oroszországi Szociáldemokrata (bolsevik) Munkáspárt VI. kongresszusán Sztálin elvtárs megsemmisítő bírálat-

[14] Lenin gyüjtemény. III. köt. 498. old.

nak vetette alá a bolsevizmus ellenségeinek állításait, hogy Oroszországban a proletariátus diktatúrája lehetetlen, mert a proletariátus a lakosság kisebbségét alkotja. Azok, mondja Sztálin elvtárs, „... a többség erejét mechanikusan értelmezik. Hiszen a Szovjetek is csak 20 millió általuk szervezett embert képviselnek, de szervezettségüknél fogva az egész lakosságot magukkal vonják. Azt a szervezett erőt, amely meg tud birkózni a gazdasági bomlással, az egész lakosság követni fogja"[15].

A bolsevizmus ellenségei — trockisták, kamenyevisták, buharinisták és egyebek — a Nyugat előtti hajbókolás szellemétől áthatva azt állították, hogy a szocializmus csak Nyugatról jöhet, hogy Oroszország, mint elmaradt ország még csak ne is álmodjon szocializmusról, ameddig azt fejlettebb országokban nem valósítják meg. Sztálin elvtárs élesen visszavágott az árulóknak. Azt mondta: „Nincs kizárva az a lehetőség, hogy éppen Oroszország lesz az az ország, amely utat tör a szocializmushoz... El kell vetni azt az elavult felfogást, hogy csak Európa mutathat nekünk utat"[16].

Sztálin elvtársnak ezek a látnoki szavai beigazolódtak. 1917 októberében Oroszország proletariátusa és a legszegényebb parasztság, a bolsevik párt vezetésével, megdöntötte az idejétmúlt kapitalista rendet.

A Nagy Októberi Szocialista forradalom eredményeként a *proletariátus* elnyomott, kizsákmányolt, a termelési eszközök tulajdonától megfosztott osztályból uralkodó osztály lett. Ez az osztály, amely megvalósította saját diktatúráját, az egész dolgozó néppel együtt a nagyipar, a közlekedés, a bankok és a föld tulajdonosává lett.

Érthető, hogy ezt a hatalmas változást a proletariátus helyzetében nem lehetett egy kézlegyintéssel megvalósítani; ehhez idő kellett és a bolsevik párt hatalmas politikai és szervező munkája. A kizsákmányoló osztályok hatalmának megdöntése és a politikai hatalom megragadása a proletariátus által, néhány héten belül ment végbe: 1917 októberétől 1918 január-februárjáig a Szovjethatalom kiterjeszkedett a mérhetetlenül nagy ország egész területére. Ennél hosszabb időt vett igénybe a hatalmi apparátus felállítása, a gazdaság parancsnoki magaslatai-

[15] *Sztálin* Művei. 3. köt. Szikra 1950. 137. old.
[16] Ugyanott, 205, 206. old.

nak elfoglalása — a bankok, az egész nagyipar, a vasút, a kereskedelmi flotta stb. államosítása. E feladat megoldása néhány hónapig, 1917 végétől 1918 közepéig tartott.

Hogy kellően tudjuk értékelni e feladat minden nehézségét, tekintetbe kell vennünk, hogy hatalmas szociális forradalomról volt szó. Először fordult elő a történelemben, hogy a politikai hatalom és a gazdaság igazgatása a társadalom vagyonos rétegének kezéből átment a vagyontalan tömegek kezébe. Ennek az átmenetnek egyik nehézsége abban rejlett, hogy a proletariátus, ellentétben a burzsoáziával, kizsákmányolt, elnyomott osztály volt és így a forradalom előtt nem készíthette elő kulturális, gazdasági szervezőkből, vezető állami funkcionáriusokból álló kádereit.

„Magától értetődik, hogy nem hetek, hanem hosszú hónapok és évek kellenek ahhoz, hogy egy új társadalmi osztály, még hozzá egy eddig elnyomott, az ínség és sötétség által elnyomorított osztály otthonosan érezze magát az új helyzetben, körültekintsen, rendes kerékvágásba zökkentse munkáját, kitermelje szervezőit"[17].

E feladatok megoldásának nehézségeit még csak fokozta, hogy a régi állami tisztviselők, burzsoá szakemberek stb. jelentékeny része elkeseredett ellenállást fejtett ki. A proletárforradalom ellenségei abban reménykedtek, hogy a proletariátus nem tud urrá lenni az állami apparátus felett. „Kerenszkijt le lehet tartóztatni — írták a hivatalnokok ujságjukban — a hadapródokat agyon lehet löni ágyúkkal, de a legjobb ágyú sem pótolhat egy rossz írógépet és a legbátrabb matróz sem helyettesítheti valamilyen minisztérium szerény írnokát"[18]. Az Októberi Forradalom első napjaiban, válaszul a Szovjethatalom intézkedéseire, a magasabbrangú petrográdi és moszkvai hivatalnokok sztrájkokat szerveztek a zemsztvo és a város, az állam, a bankok és más intézmények alkalmazottainak részvételével. A Katonai Forradalmi Bizottság, hogy megtörje a szabotázst, kénytelen volt a nép ellenségeinek nyilvánítani mindazokat a hivatal-

[17] Lenin. A Szovjethatalom soronlevő feladatai. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. Szikra 1949. 382. old.

[18] A polgárháború évei a Szovjetunióban. 2. köt. Idegennyelvű Irodalmi Kiadó, Moszkva 1947. 526. old.

nokokat, akik az élet fontosabb területein szabotálták a munkát[19].

Hiába reménykedtek a forradalom ellenségei abban, hogy a munkásosztály nem lesz képes megszervezni a hatalmat. Elsősorban azért tévedtek, mert a győzelmes proletariátus, melyet Lenin és Sztálin eszméi vezettek, forradalmi bátorsággal és határozottsággal szétzúzta a régi államgépezetet. A régi államgépezet helyett a Szovjetek formájában új államhatalmi gépezet létesült. Ez végleg megdöntötte a szabotálók számításait, akik azt hitték, hogy a bolsevikok egyszerüen birtokba akarják venni a régi hatalmi gépezetet és abban reménykedtek, hogy a győzelmes proletariátust akadályozni fogják a hatalmi gépezet felhasználásában.

A munkások, katonák és parasztok Szovjetjeiben, a bolsevik pártszervezetekben a munkásosztály szervező eröi már a szocialista forradalom elött kijárták elsö iskoláikat. A szocialista forradalom után a munkásosztályból tíz- és százezernyi tehetséges állami, katonai és gazdasági káder került ki. A járási Szovjetek, a bolsevik párt bizottságai, a szakszervezetek, üzemi bizottságok és más proletárszervezetek újabb és újabb embereket küldtek vezető állami állásokba. Így például a Külügyi Népbiztosság munkatársainak legelsö kis csoportját a Siemens-Schuckert Müvek munkásai közül választották ki.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme megmutatta, hogy az alkotóerönek milyen kimeríthetetlen forrása, a tehetségek milyen tömege rejlett a munkásosztályban. A forradalomnak már az elsö hónapjai igazolták Lenin zseniális elörelátását, aki már 1917 szeptemberében arról írt, hogy van egy „csodaszerünk", amely egycsapásra *megtízszerezi* állami apparátusunkat. Olyan szer ez, amellyel semmiféle kapitalista állam sem rendelkezhet. „Ez a csodaszer — a dolgozók bevonása, a szegények bevonása az állam igazgatásának mindennapos munkájába"[20].

Amikor a proletariátus uralkodó osztállyá lett, százezreket emelt fel a társadalom úgynevezett „alsó rétegeiből", hogy résztvegyenek az általános állami feladatok, az államigazgatás inté-

[19] A Szovjetunió polgárháborújának okmányai. 1. köt. Goszpolityizdat 1940. 26. old. (oroszul).

[20] *Lenin* Müvei. 3. kiad. XXI. köt. 265. old. (oroszul).

zésében. A történelemben még nem fordult elö, hogy viszonylag ilyen rövid idö alatt az új káderek ilyen tömegét alakították volna ki és léptették volna elö vezetö funkciókba. És ami a legfontosabb, még sohasem történt meg, hogy állami funkcionáriusok ebböl a társadalmi kategóriából, a dolgozók köréböl — munkások, katonák, szegényparasztok köréböl kerültek volna ki.

A gazdasági vezetésre alkalmas káderek elökészítésénél nagy jelentösége volt a termelés fölötti munkásellenörzésnek, melynek megvalósítása a bolsevik párt felhívására már részben a Nagy Októberi Szocialista Forradalom gyözelme elött, a kettöshatalom idején megkezdödött. A munkásellenörzés átmeneti rendszabály volt az ipar államosítására. Egyben jó iskola volt arra, hogy a munkások nagy tömege elsajátítsa a termelés irányítását. A hatalom kiharcolása után, az Októberi Forradalom elsö hónapjaiban a munkásellenörzés segítette az élenjáró munkásokat abban, hogy megtörjék a kapitalisták szabotázsát és kezükbe vegyék a termelés irányítását[21].

A proletariátus tudatában nagy változást idézett elö az, hogy uralkodó osztállyá vált. A történelem során elöször nyílt lehetöség arra, hogy a munkásember felemelkedjen, kiegyenesítse a hátát, szabad embernek érezhesse magát, aki saját sorsának gazdája.

A munkásosztály tudatában beállott változás legfontosabb és legmélyrehatóbb jellemzöje a munkához való új viszonya. A közvetlen termelönek munkájához való viszonyában mindíg megnyilvánul a társadalmi rend jellege, a dolgozó helyzete a társadalmi termelés rendszerében.

A munkához való új viszony csírái akkor kezdtek megmutatkozni, amikor a munkások a termelés irányítását, a kapitalisták visszaszorításával kezükbe vették. Már 1917 öszén, a Kornyilov-lázadás elleni harc idején a munkások sok helyen úgy léptek fel, mint a termelés tényleges gazdái. Így például a Putyilov Müvek a bolsevikok kerületi bizottságának utasítására

[21] Petrográd számos uzemében 1917 végén — 1918 elején a munkásbizottságok már kezükbe vették a termelés vezetését. Így például a Petrográdi Fémárugyárban 1917 novemberében „munkásigazgatóságot" választottak a termelés irányítására. A Névai Hajóépítöüzemben 1918 januártól kezdve a legfontosabb termelési funkciókat a munkások „végrehajtóbizottsága" látta el. Lásd Petrográd iparvállalatainak munkásellenörzése és államosítása 1917—1919-ben. Dokumentumgyüjtemény 1. köt. Lenyizdat 1947. 254, 313. old. (oroszul).

sürgősen ágyúkat gyártott. Ezekben a napokban a munkások erejüket nem kímélve dolgoztak. A szerelőmühely öreg lakatosa, aki azelőtt nem volt hajlandó egy nehezebb géprészt maga felemelni, mert azt méltóságán alulinak tartotta, most segédmunkások nélkül látta el munkáját. Az idősebb mesterek, akik megszokták, hogy a multban egészen más volt a munkához való viszonya, csodálkozva figyelték.

Mit hajszolod úgy a munkát? — kérdezte az ágyúszerelő mühely mestere az egyik munkást.

És válaszul ekkor hangzott el először a mühely falai között:

— Nem a gazdának, hanem magunknak dolgozunk[22].

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme a munkásosztályt a termelés gazdájává tette, megteremtette az előfeltételeket, hogy a munkához való új viszony minél jobban terjedjen és fejlődjön. Hogy a munkás mennyire érdekelt a saját munkájában — ez a multban még sohasem tapasztalt szociális jelenség — a legszemléltetőbben a „kommunista szombatokban" nyilvánult meg. A kommunista szombatokat éppen az jellemezte, hogy a munkásokban tudatos volt a közösség érdekében végzett munka szükségessége, hogy felismerték ennek országos jelentőségét. Már az első kommunista szombat, melyet a Moszkva—Kazany vasút munkásai 1919 május 10-én végeztek, a termelékenységnek a szokottnál nagyobb fokát eredményezte. „A lelkesedés és az összetartás a munkában példátlan volt. Amikor a munkások, hivatalnokok, igazgatósági tisztviselők gorombáskodás és feleselés nélkül megragadták egy személyvonat mozdonyának negyvenpudos kerékabroncsát és mint szorgos hangyák a helyére gurították, az embernek repesett a szíve a kollektív munkán érzett örömtől és erősödött a munkásosztály győzelmének megingathatatlanságába vetett hite. A világ ragadozóinak nem fog sikerülni megfojtani a győzelmes munkásokat, a szabotálók pedig az országon belül hiába várják Kolcsak bevonulását"[23].

A kommunista szombatok a munkások kezdeményezéséből születtek és ebben rejlik legfőbb értékük. Nem felülről vezették

---

[22] A Putyilov Művek története. 2. kiad. Goszpolityizdat 1941. 557. old. (oroszul).

[23] Lenin. A nagy kezdeményezés. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 571. old.

be; amint Lenin megjegyzi, a szakszervezetek és a Munkaügyi Népbiztosság emberei eleinte rendkívül tartózkodóak, azt lehet mondani — pesszimisták voltak. De a mozgalom annyira telítve volt élettel, hogy az egész országban hamar elterjedt és ez megmutatta, hogy a Moszkva—Kazany vasút dolgozóinak kezdeményezésében a széles munkástömegek tényleges törekvései testesültek meg. „Ezt csak olyan osztály képes megtenni, amely határozottan és feltétlen bátorsággal tör célja, a teljes győzelem felé"[24] — írta Molotov elvtárs, a kommunista szombatok egyik megszervezője.

A munkához való új viszony kifejezésre jutott a termelési mód gyökeres változásában. A proletariátus, miután a bolsevik párt vezetésével kivívta a politikai hatalmat, ezt a hatalmat új, szocialista termelési mód megteremtésére használta fel. Az üzemek, gyárak, vasút stb. államosításával ezek a vállalatok következetesen szocialista típusúakká lettek. Itt a termelési eszközök már nem mint tőke állnak szemben a munkásokkal. A proletariátus megszüntette a munkaerő adás-vételét, felszámolta a munkás kizsákmányolását.

A társadalmi tulajdon létrehozása megszüntette a termelési eszközök elválasztását a termelőktől, amit a kapitalizmus teljes mértékben megvalósított. Ezáltal gyökeresen megváltozott a munkásosztály helyzete a társadalmi termelés rendszerében.

Az egész munkásság nem tudta egycsapásra felismerni a társadalmi létviszonyaiban bekövetkezett gyökeres változásokat. Szovjetoroszország munkásosztálya csak a párt vezetésével vívott harcokban küzdötte le saját soraiban a kapitalista mult maradványait. Kialakította a munkához, az államhoz való új viszonyát, felelősségtudatát az ország sorsa iránt. Az állam gazdájának lenni — ez az új érzés lett a forrása annak az erkölcsi erőnek, mely az orosz munkást képessé tette, hogy elviselje a forradalom első éveinek minden nehézségét és nélkülözését. Lenin nem egyszer hangsúlyozta, hogy az orosz munkás, amikor kezébe vette a hatalmat, a legnagyobb megpróbáltatásokkal találta magát szemben, amit a gazdasági pusztulás, a forradalom által megdöntött földbirtokosok és tőkések elkeseredett ellenállása, a külföldi imperialisták hadjáratai okoztak. Mikor

[24] Molotov. Még egy lépés a munka felszabadításához. Lásd Május elseji gyüjtemény. N.-Novgorod 1920. 6. old. (oroszul).

Lenin 1921-ben összehasonlította a nehézségeket, amelyek a dolgozók különböző rétegeinek vállaira nehezedtek, ezt mondta: „... senki sem szenvedett annyit mint a munkás“[25]. A munkásosztály kezébe vette a hatalmat, megteremtette diktatúráját, de „ez alatt a három és fél év alatt minden más osztálynál többet szenvedett, többet kínlódott, többön ment keresztül, többet nélkülözött és nyomorgott“[26]. És mégis volt elegendő erkölcsi ereje, hogy leküzdje ezeket a megpróbáltatásokat. Mind katonai téren, mind a munka területén a legnagyobb hősiességnek adta tanújelét, megvédte a Nagy Októberi Szocialista Forradalom vívmányait, megvédte a fiatal Szovjet Köztársaság szabadságát és függetlenségét. Ebben a kemény harcban a munkásosztálynak mind újabb és újabb rétegei értették meg a rájuk háruló nagy történelmi feladatot és ebből fakadt páratlan bátorságuk, állhatatosságuk és önfeláldozásuk.

2.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom döntő csapást mért a *kizsákmányoló osztályokra* és gyökerében megváltoztatta helyzetüket a társadalomban.

Oroszországban a forradalom előtt a földesurak és a burzsoázia alkották a legnagyobb kizsákmányoló osztályokat. Ez utóbbi több fontosabb csoportra oszlott: kapitalistákra — az iparban, kereskedőkre és spekulánsokra — a kereskedelem terén, kulákokra — a mezőgazdaságban.

A földesurak uralmának gazdasági alapját a hűbéri korszakból fennmaradt nagybirtok képezte. Lenin számításai szerint — az 1905-ös hivatalos adatok tekintetbevételével — 27 883 olyan nagybirtokos volt, akinek földbirtoka meghaladta az 500 gyeszjatyinát. Összesen 62 millió gyeszjatyina volt a birtokukban. E latifundiumok túlnyomó többsége, mégpedig 18 102 birtok a nemesség tulajdonában volt[27]. Ha ehhez hozzászámítjuk a koronaföldeket és az urali gyárosok mammut-birtokait, akkor a földbirtokosi tulajdon összesen 70 millió gyeszjatyinát tett ki.

---

[25] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVI. köt. 148. old. (oroszul).

[26] Ugyanott, 286. old.

[27] Lenin. A szociáldemokrácia agrárprogramja. Lásd *Lenin*. Az agrárkérdésről. 1. köt. Szikra 1950. 445. old.

„Nem egykönnyen találunk még Európában, sőt akár az egész világon országot, ahol ilyen szörnyű méretekben fennmaradt volna a feudális nagybirtok"[28] — írta Lenin 1913-ban. Ahogy Oroszországban nött a kapitalizmus, úgy tért át a földesurak egy része a kapitalista gazdálkodási módra, elburzsoásodott. A földesurak jelentékenyebb része azonban egészen a forradalomig hübéri módon gazdálkodott, a parasztot a robottal szolgaságban tartotta, a földesúri földet a parasztok munkaeszközeivel müveltette.

Az önkényuralom megdöntéséig Oroszországban a földbirtokosság volt a politikai uralkodó osztály. A kapitalizmus fejlődése során végbement eltolódások ellenére az orosz önkényuralom a feudális földesurak hatalmának kifejezője volt. Amikor 1912-ben a mensevik Jermanszkij kijelentette, hogy a nagytőke képviselői Oroszországban már elfoglalták „a szó szoros értelmében az uralkodó osztály helyét", Lenin ezt cáfolta:

„Ez — tökéletesen hamis. Itt elfeledkeztek egyrészt az önkényuralomról, másrészt arról, hogy a hatalom és a jövedelem változatlanul a hübéri földesurak kezében maradt. Jermanszkij úr hiába hiszi, hogy az önkényuralom nálunk *«csak* a XIX. század végén és a XX. század elején szünt meg *kizárólag* hübérinek lenni». Ez a «kizárólagosság» már II. Sándor idején sem volt meg, ha I. Miklós korával hasonlítjuk össze. De a hübéri rendszert, amely elvesztette azt a sajátosságát, hogy kizárólag hübéri legyen és a burzsoá monarchia felé közeledett, megengedhetetlen összekeverni «a nagytőke képviselőinek teljes uralmával»"[29].

A burzsoázia Oroszországban éppen úgy, mint más országokban, gazdasági hatalmának növekedéséhez mérten utat tört magának a politikai hatalom felé és befolyást gyakorolt az államvezetésre. Az orosz burzsoáziának azonban az volt a sajátossága, hogy erősen függött az abszolutizmustól. Az orosz burzsoázia gazdaságilag még nem erősödött meg és a kormány megrendeléseitől függött. Lenin megjegyezte, hogy „az önkényuralmat már régen a burzsoázia táplálja". Az orosz burzsoázia,

---

[28] Lenin. A mostani kormány (általános) agrárpolitikájának kérdéséhez. Lásd *Lenin*. Az agrárkérdésről. 2. köt. Szikra 1950. 162. old.

[29] *Lenin* Művei. 4. kiad. 18. köt. 53. old. (oroszul).

amely később alakult ki, mint a nyugateurópai, legelső lépéseinél félelmetes ellenfélbe — az orosz proletariátusba ütközött, amely már megkezdte önálló harcát osztályérdekeiért. Az orosz burzsoáziát ez a cárizmussal való megegyezés útjára szorította. A cárizmusban látta ugyanis azt az erőt, mely őt a forradalmi munkássággal szemben képes megvédeni.

Egy másik jellemző sajátsága az orosz burzsoáziának a külföldi tőkétől való függősége volt. Oroszország gazdasági és politikai elmaradottsága az orosz kapitalizmust közvetlen függőségbe hozta a nyugateurópai kapitalizmussal. 1914-ben a nyugateurópai tőke részesedése Oroszország teljes részvénytőkéjének 43 százaléka volt. A nemzetgazdaság olyan kulcságazatai, mint a kohászat, a szénbányászat, az ásványolajipar, majdnem teljes egészében a külföldi tőke tulajdonában voltak. A nyugati imperializmus nemcsak a nemzetgazdaságot kerítette hatalmába, hanem az orosz cárizmust is, mely a külföldi tőkével szemben adósi függőségben volt. Ennek a függőségnek a láncai nem szakadtak meg a cárizmus megdöntése után sem, amennyiben a februári polgári-demokratikus forradalom után a hatalom a burzsoázia kezébe ment át, az pedig minden lényeges dologban a cári politikát folytatta.

Csak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tudta ezt a láncot elszakítani és az orosz népgazdaságot a külföldi kapitalizmus karmaiból kiszabadítani.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom országunkban mindörökre megszüntette a földesurak és tőkések politikai uralmát. Az imperialista Ideiglenes Kormány és a régi államgépezet szétzúzása, a rendi társadalom és a nemzeti elnyomás uralmának megdöntése, az ellenforradalmi sajtó és ellenforradalmi szervezetek felszámolása, végül a burzsoá Alkotmányozó Gyűlés feloszlatása, biztosította a kizsákmányoló osztályok tényleges eltávolítását a politikai hatalom területéről. A Szovjet Köztársaság első alkotmányjogi alapokmányai megerősítették az elért eredményeket, nyíltan hirdették, hogy a kizsákmányolókat megfosztották a politikai jogoktól. A Szovjetek III. Összoroszországi kongresszusa által 1918 januárjában elfogadott „Nyilatkozat a dolgozó és a kizsákmányolt nép jogairól" kimondja: „Most, a kizsákmányolókkal vívott döntő harc idején a kizsákmányolók nem maradhatnak benn semmiféle hatalmi

szervben. A hatalomnak teljesen és kizárólag a dolgozó tömegek kezében kell lennie . . .“[30]

A szocialista forradalom megfosztotta a kizsákmányolókat a politikai hatalomtól és ezzel egyben megsemmisítette gazdasági hatalmukat is. A forradalom során a földesurakat és a kapitalistákat erőszakosan kisajátították.

A *földesurakat* a Szovjetek II. Összoroszországi kongresszusán, 1917 október 26-án (november 8-án) elfogadott, „A földről“ szóló dekrétum alapján sajátították ki. A dekrétum értelmében a földesúri földtulajdont azonnal és minden megváltás nélkül megszüntették. A föld magántulajdonát örökre megszüntették és a föld az egész nép, az állam tulajdonává lett. A földesurak, a cári család és a kolostorok földjeit a dolgozóknak ingyenes használatra adták át.

1917 szeptemberében-októberében, még a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előestéjén a parasztság mozgalma tömeges földesúri földfoglalásokban, a földesurak elleni felkelésekben nyilvánult meg. A Szovjethatalom a földről szóló dekrétum elfogadásával egyszerre és forradalmi úton valósította meg a földért harcoló parasztság reménységeit. A földesúri földtulajdont, mely a parasztság számára a hübériség legnyomasztóbb maradványát jelentette, teljesen és örökre felszámolták. A parasztság több mint 150 millió gyeszjatyina földet kapott, mely azelőtt a földesurak, a burzsoák, a cári család, a kolostorok és egyházak kezében volt. A parasztok megszabadultak a földesuraknak évről-évre fizetett haszonbértől, amelynek összege mintegy 500 millió aranyrubelt tett ki.

A II. Szovjetkongresszus által elfogadott dekrétum „A földről“ kimondja, hogy a földesúri birtokok minden élő és holt felszerelésükkel, uradalmi épületeikkel stb. a járási földbizottságok és a parasztküldöttek kerületi Szovjetjeinek rendelkezése alá tartoznak. A dekrétum kimondja, hogy az egész nép tulajdonát képező elkobzott vagyonnak bárminő rongálása a jövőben súlyos büncselekménynek számít.

E dekrétum alapján megtörtént a földesúri birtokok nagyrészének elkobzása. Elhamvadtak a tüzek, melyek a falvakban 1917 őszén az Októberi Forradalom előestéjén lángoltak fel annak jeléül, hogy a fellázadt parasztok elfoglalták, felgyujtot-

[30] A Szovjetunió polgárháborújának okmányai. 1. köt. 72. old.

ták és szétrombolták a földesúri birtokokat. Amikor 1917 november 29-én Volodarszkij elvtárs a Szovjetek II. Összoroszországi parasztkongresszusán felszólalt, megjegyezte, hogy kialakult a parasztok új viszonya a földesúri birtokokhoz: „Aki azelőtt felgyujtotta, az most úgy vigyáz rá, mint a sajátjára"[31]. A II. Szovjetkongresszuson elfogadott dekrétum „A földről" megfelelt a dolgozó parasztság követeléseinek és meggyőzte őket arról, hogy a Szovjethatalom ellátja a dolgozó parasztságot földdel. A forradalom első napjainak egyik szemtanúja, Tambov kormányzóság kozlovi járásából a következőket mondta: „Az Októberi Forradalom első dolga az volt, hogy áttért a szavakról a tettekre. Megkezdték a föld szervezett kisajátítását a földesuraktól és a dolgozó parasztság kezébe adták. A parasztság megnyugodott..."[32]

1917 októbere után a földesúri birtokokat általában azokban a kormányzóságokban pusztították elemi erővel, ahol a Szovjethatalom még nem alakult meg vagy még nem volt elég erős, és ahol a parasztoknak erőszakkal kellett a birtokukat védő földesurakat elkergetni. Ezzel szemben, ahol megszilárdult a Szovjethatalom, ott 1917 november és 1918 január között a földesúri birtokok elkobzása nagyrészt szervezetten, az egész leltári felszereléssel — berendezéssel és a gazdasági épületekkel együtt történt.

A földesúri földbirtokoknak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom első hónapjaiban történt felszámolása és a földesurak gazdaságának elkobzása halálos csapást mért a földesúri osztályra. A földesuraknak, mint osztálynak teljes és végleges felszámolása az egész országban (ha tekintetbe vesszük a fehérgárdisták és külföldi behatolók uralma alá került vidékeken végrehajtott kísérleteket a földesúri földtulajdon visszaállítására) a polgárháború befejezésével ért véget.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom a földesúri földbirtok felszámolását az egész földterület *nacionalizálásával* valósította meg. Nem korlátozódott arra, hogy elkobozta a földesurak földjeit és szétosztotta a parasztok között, hanem megszüntette a föld *bármiféle* magántulajdonát.

---

[31] A Szovjetek II. Összoroszországi parasztkongresszusának hírei. 11. szám. 1917. 4. old. (oroszul).

[32] 1917 falun. A parasztok visszaemlékezései. Giz, Moszkva—Leningrád 1929. 72. old. (oroszul).

A föld nacionalizálása, ha nem a szocialista forradalommal kapcsolatban vizsgáljuk, polgári-demokratikus átalakulást jelent, ami megszünteti a feudális csökevényeket és aláássa a földesúri osztály gazdasági alapjait. A szocialista forradalom révén megvalósított földnacionalizálás azonban új jelentőséget nyert. Amint Lenin előrelátta és a forradalmi tapasztalat megerősítette, ez lépés volt a szocializmus felé. Az, hogy a földtulajdon átment a proletárállam kezére, mint ahogy átment a gyárak és üzemek tulajdona is, megteremtette a feltételeket a szocialista gazdaság alapjának létrehozására. A föld nacionalizálása a későbbiekben a mezőgazdaság szocialista átépítésének egyik legfontosabb előfeltétele volt. Az, hogy a föld nem lehetett magántulajdon, megkönnyítette a Szovjetunióban a parasztok belépését a kolhozokba.

A szocialista forradalom során a *nagytőkéseket* is a földesurakhoz hasonló kisajátításnak vetették alá. 1917 november-december folyamán és 1918 első felében államosították a nagyvállalatokat az ipar minden ágában: széniparban, kohóiparban, ásványolajiparban, vegyiiparban, gépgyártóiparban, textiliparban, cukoriparban stb. Államosították a bankokat is, a gazdasági élet legfontosabb idegszálát. „A bankokat kivettük a burzsoázia kezéből és a burzsoázia, hogy úgy mondjuk, lélek nélkül maradt“[33] — mondta Sztálin elvtárs. Teljesen az állam kezébe mentek át a vasutak, a külkereskedelem, a kereskedelmi flotta stb.

A kapitalisták elkeseredett ellenállása, a vállalatok volt tulajdonosainak és a régi mérnöki-műszaki személyzet szabotázsa arra kényszerítette a Szovjethatalmat, hogy a burzsoázia gazdasági erejének megtörésére a legerélyesebb rendszabályokat hajtsa végre és ezzel siettesse az ipar államosítását. 1918 június végéig a kormány külön rendeleteivel 1553 vállalatot államosítottak[34]. Az ipar államosítása 1919 és 1920-ban fejeződött be, amikoris az állam kezében már nemcsak az egész nagyipar összpontosult, hanem a közép- és kisipar is.

Az ipar és bankok államosítása nemcsak az orosz, hanem a külföldi burzsoáziára is nagy csapást mért. A Szovjethatalom

---

[33] *Sztálin* Művei. 4. köt. Szikra 1950. 405. old.

[34] A szovjet gazdaság fejlődése. Gyűjtemény. Szocekgiz, Moszkva 1940. 87. old. (oroszul).

államosította az egész külföldi ipart, több mint 2 milliárd rubel értékben, érvénytelenítette a régi államadósságokat, beszüntette a külföldi tőkék után az osztalék- és nyereségkifizetést, ami évente többszázmillió frankot és fontsterlinget tett ki. A londoni tőzsde 1919-es évkönyve „Orosz számlák" címszó alatt a következőket jegyezte fel: „Az 1918-ra esedékes és az azóta járó kamatok hátralékosak"[35]. A külföldi tőkések erre a számlára már soha többé nem kaptak kamatokat!

Meg kell említeni az Októberi Forradalom győzelme után végrehajtott földesúri tőkés tulajdon nacionalizálásának néhány jellegzetes sajátosságát, mert ezeknek a sajátosságoknak nagy jelentőségük volt a kizsákmányoló osztályok felszámolásában:

1) A föld, az ipar, bankok stb. államosítását a Szovjetunióban *szocialista* állam hajtotta végre, amely a munkásosztály és a vele szövetséges dolgozó parasztság, tehát a nép zömének hatalmát képviselte. 2) A Szovjetunióban a földesúri és a kapitalista tulajdonok államosítása azonkívül a legkövetkezetesebb, a legteljesebb, a leghatározottabb formában, *elkobzás* formájában történt, anélkül, hogy a régi tulajdonos bármiféle megváltást vagy kártérítést kapott volna. 3) A Szovjethatalom az államosítást a tömegek közvetlen, aktív részvételével, *forradalmi* módszerekkel hajtotta végre.

Lenin a Szovjetek III. Összoroszországi kongresszusán világos képet ad ezekről a forradalmi módszerekről. Beszámolójában Lenin elmondja, hogyan történt a magánbankok államosítása:

„Nem úgy jártunk el, ahogy ezt a megalkuvók bizonyára tanácsolták volna: várjuk meg először az Alkotmányozó Gyűlést, azután esetleg dolgozzunk ki törvényjavaslatot, azt vigyük az Alkotmányozó Gyűlés elé, ezzel hívjuk fel a burzsoá urak figyelmét szándékainkra, hogy azok megtalálhassák a kibúvókat, mint lehet ebből a kellemetlen dologból kimászni... Mi egyszerűen jártunk el — folytatta Lenin — ... azt mondtuk: felfegyverzett munkásaink és parasztjaink vannak. Parancsuk van, hogy ma reggel elfoglalják valamennyi magánbankot... És azután, ha ez megtörtént és a hatalom a kezünkben lesz, majd csak akkor fogunk azzal törődni, hogy milyen intézkedéseket tegyünk. A bankokat reggel elfoglaltuk és este a Köz-

[35] *Sayers—Kahn.* A nagy összeesküvés. Szikra 1949. 109. old.

ponti Végrehajtó Bizottság meghozta határozatát: «a bankokat nemzeti tulajdonnak nyilvánítjuk». Megtörtént a banküg yek államosítása, társadalmasítása és átadása a Szovjethatalom kezébe"[36].

A kiéleződött osztályharc körülményei között, amikor le kellett küzdeni a vállalatok, bankok stb. tulajdonosainak szabotázsát és ellenállását, csak az ilyen forradalmi módszerek lehettek hatásosak. Az osztályharcban, ugyanúgy mint a háborúban, az győz, aki az ellenség döntő állásait idejében birtokba tudja venni.

A Szovjetköztársaságban az Októberi Forradalmat követő első években végrehajtott államosításnak tartalmát és módszereit illetően nincs semmi közös vonása azzal az „államosítással", amelyet jelenleg egyes kapitalista országokban végeznek.

Mint ismeretes, a háborúutáni Anglia gazdasági fejlődésének ellentmondásai és nehézségei a munkástömegek nyomására arra az elhatározásra kényszerítették a labourista kormányt, hogy államosítsa a gazdaság egyes ágait: a szénipart, a közlekedést, a villanytelepeket, sőt az Angol Bankot is. Az ország gazdasági életében ez azonban semmiféle lényeges változást nem idézett elő és a legkevésbbé sem érintette a kizsákmányoló osztályok létalapját. Egyes iparágak államosítása a *kapitalista* országban csak azt jelenti, hogy a magánkapitalista monopólium helyébe az államkapitalista monopólium lép, de ez a gazdasági rend jellegén, természetén mitsem változtat. Mivel a hatalom továbbra is a burzsoázia kezében van, az államosítás, ami Angliában amúgyis csak egyes veszteséges gazdasági ágra terjedt ki, a tőke helyzetét nem ássa alá, hanem még erősíti.

Angliában úgy történt ezeknek a gazdasági ágaknak az „államosítása", hogy a kapitalisták semmi veszteséget nem szenvedtek, tulajdonukért *teljes kártérítést* kaptak. Így például a bányatulajdonosok az államosított szénbányákért 165 millió fontsterlinget kaptak, ami lényegesen több a részvények piaci értékénél és biztosított magas jövedelmet nyujt nekik. Az államosítás egyben megkímélte őket attól, hogy nagy összegeket kelljen a bányák erősen elavult és műszakilag elmaradt berendezésének felújítására fordítaniuk. A szénipar berendezésének a felújítása az adófizetőknek 150 millió fontsterlingjükbe ke-

[36] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXII. köt. 214. old. (oroszul).

rült, úgyhogy az állam valójában csak a „veszteségeket államosította". Csupán három iparág (bánya, vasút, villanytelepek) volt tulajdonosai 2 884 millió fontsterling megváltást kaptak. Évi biztosított jövedelmük több, mint amire számíthattak, ha megmaradtak volna vállalataik tulajdonosának.

Nyilvánvaló, hogy az ilyen „államosítás" semmiféle változást nem okoz a nemzeti jövedelem elosztásában és érintetlenül hagyja a kapitalisták magas nyereségét. Nem hoz lényeges szervezeti változást sem a termelésben, mert a régi tulajdonosok a legtöbb esetben mint vállalatvezetők megmaradnak régi helyükön. A labourista kormány által a nacionalizált vállalatok vezetésére, illetve az egyes gazdasági ágak „ellenőrzésére" létesített igazgatóságok vagy bizottságok élére a monopolegyesülések volt igazgatói, pénzemberek, nagytőkések és a labourista bürokratizmus képviselői kerültek, akik összenőttek a tőkésekkel. Az ilyen igazgatóságok és bizottságok 18 elnöke közül 10 tőkés. 5 régi miniszteriális főtisztviselő, 2 labourista nábob, 1 nyugalmazott szakszervezeti tisztviselő. Az angol monopoltőke rajtuk keresztül éppen úgy kézben tartja az „államosított" iparágakat, mint azelőtt.

Mit érnek ezekután K. Rennernek, a szocializmus árulójának fejtegetései a nemzetgazdaság Angliában megindult „szocializálásáról"?! Renner szemrebbenés nélkül kijelenti, hogy a két legnagyobb világhatalmat — az orosz és a brit birodalmat — a munkásosztály vezeti[37]. Renner szélhámos módon elhallgatja és leplezi azt a tényt, hogy Angliában megmaradt a kapitalista rendszer, míg a Szovjetunióban felszámolták és szocialista renddel váltották fel. Ki ne látná világosan, hogy a labouristák uralomrajutása semmiben sem változtatta meg Anglia burzsoá államrendjének jellegét. Változatlanul megmaradt a kizsákmányoló államgépezet, a labouristák pedig maguk is folytatják a brit imperializmus hagyományos politikáját!

A kizsákmányolók gazdasági hatalma aláásásának első és múlhatatlan előfeltétele az államrend megváltoztatása, az, hogy a hatalom a kizsákmányolók kezéből átmenjen a munkásosztály, a kizsákmányoltak kezébe. Az állam osztályjellege határozza meg az államosítás tartalmát, mértékét és eredmé-

[37] *Karl Renner.* Die neue Welt und Sozialismus. (Az új világ és a szocializmus.) Wien 1946.

nyeit is. Csak az állam osztálytermészetének gyökeres megváltoztatása, mégpedig a hatalom kivívása a proletariátus által, biztosíthatja, hogy az államosítás a dolgozók érdekében és a kapitalisták *érdeke ellenére* történjék.

A kapitalista rend keretében, a tőkések politikai uralmának fenntartása mellett a gazdaság egyes ágainak államosítása gazdasági *reform* jellegü s nem képes gyökeresen megváltoztatni a termelési mód alapjait. Viszont, miután a hatalom átmegy a munkásosztály kezébe, az államosítás a gazdasági forradalom jellegét ölti; aláássa a kapitalista termelési módot és megveti a szocialista termelési mód alapját.

Ilyen körülmények között, ha a politikai hatalom a munkásosztály kezében van, a kapitalista termelési eszközök részleges megváltásának kérdését, a konkrét helyzettől függően, másként lehet megoldani. Már Engels rámutatott arra, hogy: „Mihelyt pártunk az államhatalom birtokába jut, egyszerüen ki kell sajátítani a nagybirtokosokat, csakúgy, mint az iparban a gyárosokat. Hogy ez a kisajátítás kártérítéssel vagy anélkül történik-e, ez nagyrészt nem tölünk fog függeni, hanem azoktól a körülményektől, amelyek között a hatalom birtokába jutunk, nevezetesen maguknak a nagybirtokosoknak a magatartásától is. A kártérítést semmiesetre sem tartjuk minden körülmények között elvetendönek; Marx nekem — éspedig hányszor! — mondotta, hogy nézete szerint számunkra az volna a legolcsóbb megoldás, ha az egész bandát kifizethetnénk“[38]. Világos azonban, hogy a volt tulajdonosok részleges kártalanításával végrehajtott államosítás a fejlödés hosszabb ideig tartó útját tételezi fel, mely idö alatt átmenetileg akár mint járadékot élvezö réteg megmaradnak a nagytökések. Ezzel szemben a megváltás nélküli államosítás, az elkobzás, a legbiztosabban elvágja a tökés létének minden gyökerét. Az osztályharc rendkívül élessége és elkeseredettsége forradalmunkban elkerülhetetlenné tette a Szovjethatalom számára, hogy a nagybirtokosok és nagyiparosok osztályának felszámolásánál ezt az erélyesebb módot kövesse.

Azoknak a mélyreható politikai és gazdasági átalakulásoknak eredményeként, melyek Oroszországban a Nagy Októberi

---

[38] Engels. A parasztkérdés Franciaországban és Németországban. Lásd *Marx—Engels*. Válogatott müvek. 2. köt. Szikra 1949. 436—437. old.

Szocialista Forradalmat követő években megvalósultak, felszámoltuk a kizsákmányolók fő osztagait — a földesurakat és a nagytőkéseket. A kizsákmányoló elemek az ország gazdaságában elvesztették döntő pozicióikat és *másodrangú, nem alapvető* osztály helyzetébe szorultak.

3.

A szocialista forradalom következtében nagy mértékben megváltozott a *parasztság* helyzete is.

A forradalomelőtti Oroszországban a parasztság volt a legnépesebb osztály. A parasztság (minden rétegét beleszámítva) az egész lakosságnak körülbelül 80 százalékát tette ki és erősen túlszárnyalta a parasztság például németországi, franciaországi stb. részarányát.

A kapitalista elnyomáson kívül a hűbéri elnyomásnak is alávetett orosz parasztság összehasonlíthatatlanul nehezebb viszonyok között élt, mint a kapitalista fejlettség magasabb fokán álló nyugateurópai országok parasztsága. Lenin ismételten megjegyezte, hogy a hűbériség megszüntetése után nem volt még egy ország, ahol a parasztság olyan pusztításon, annyi szenvedésen, olyan elnyomatáson és megaláztatáson ment volna keresztül, mint a cári Oroszországban[39].

Ezzel magyarázható, hogy Oroszországban az agrármozgalomnak összehasonlíthatatlanul nagyobb lendülete és határozottabb jellege volt, mint Nyugaton. Lenin a likvidátor Rozskovval vitázva, rámutatott arra, hogy „a falu és a jogviszonyok teljes burzsoá rendjében élő, a «rend pártját» megalakító nyugateurópai parasztság elégedetlenségét" nem lehet azonosítani és egy kalap alá venni az „oroszországi *éhinségekkel*, a falu *teljes* rendi megaláztatottságával, *teljesen* hűbéri rendszerével a jog terén stb."[40]. Mialatt Nyugaton a feudális-hűbéri megkötöttség alól felszabadult parasztság a burzsoá „rend" szociális támasza lett, azalatt a hűbériség csökevényeinek minden megpróbáltatását végigszenvedő orosz parasztság komoly forradalmi erővé vált.

---

[39] *Lenin* Művei. 4. kiad. 8. köt. 300. old. és 4. kiad. 17 köt. 65. old. (oroszul).

[40] *Lenin* Művei. 4. kiad. 19. köt. 444. old. (oroszul).

A polgári forradalmak után Nyugaton a parasztság szabad, kis földtulajdonosok rétegét alkotta, melyet elnyomott a tőke uralma. Széjjel voltak szórva, atomizálódtak és nem voltak képesek együttes cselekvésre. A kapitalizmus fejlődése szakadatlanul megbontotta a parasztságot, és a kapitalista társadalom sajátos osztályait — a burzsoáziát és a proletariátust formálta ki belőle. A burzsoá-demokratikus forradalom előestéjén álló Oroszországban a parasztság még osztály volt, de nem a kapitalista, hanem a hűbéri társadalom osztálya, tehát rendi osztály. Ugyanakkor a parasztság szociális rétegeződése Oroszországban már igen fejlett volt. „*Amennyiben* falvainkban — írta Lenin 1902-ben — a «modern» (polgári) társadalom kiszorítja a jobbágyságon felépülő társadalmat, *annyiban* a parasztság megszűnik osztály lenni, s falusi proletariátusra és falusi burzsoáziára (nagy-, közép-, kis- és törpeburzsoáziára) bomlik fel. *Amennyiben* még megmaradnak a jobbágyi viszonyok, *annyiban* a «parasztság» továbbra is osztály, vagyis, ismétlem, nem a polgári, hanem a jobbágyságon felépülő társadalom osztálya marad. Ez az «amennyiben» — «annyiban» a valóságban a mai orosz falu feudális és burzsoá viszonyainak *rendkívül bonyolult* egybefonódása formájában van meg"[41]. Az orosz falu feudális és burzsoá viszonyainak ez a bonyolult egybefonódása a proletariátus számára megnyitotta a szövetség lehetőségét éspedig a forradalom burzsoá-demokratikus szakaszában először az *egész* parasztsággal, azután a szocialista forradalomra való átmenetnél — a *szegény*parasztsággal, a lakosság félproletár rétegeivel.

Történelmi fejlődésének sajátossága folytán Oroszországban a burzsoá forradalom az osztályerők más csoportosulásával ment végbe, mint Nyugaton. Amíg Nyugaton a parasztság a burzsoázia hegemóniája alatt történt burzsoá-demokratikus forradalomban vett részt, addig Oroszországban a parasztság a proletariátus vezette burzsoá-demokratikus forradalomnak lett részese. Amíg Nyugaton a parasztság a burzsoázia kezéből kapta a földet és ezáltal a burzsoázia tartaléka lett, addig Oroszországban a parasztság csak a forradalmi proletariátus kezéből kaphatott földet. Ez megadta a reális lehetőséget, hogy

[41] Lenin. Az orosz szociáldemokrácia agrárprogramja. Lásd *Lenin*. Az agrárkérdésről. 1. köt. 237. old.

a parasztság, illetve kizsákmányolt többsége, a burzsoázia tartalékából — amit a nyugati burzsoá forradalmak idején alkotott — a proletariátus tartalékává, a proletariátus szövetségesévé váljék.

Amint Lenin és Sztálin rámutattak, a proletariátus és a parasztság viszonyában döntő jelentősége volt annak a körülménynek, hogy Oroszországban a burzsoá-demokratikus forradalom az osztályharc fejlettebb feltételei között ment végbe, mint Nyugaton: Oroszországban a proletariátus már önálló politikai erő volt, a liberális burzsoázia pedig, amelyet megijesztett a proletariátus forradalmisága, nem volt forradalmi.

A proletariátus forradalmi harcának hatására kibontakozó oroszországi parasztmozgalom összehasonlíthatatlanul lendületesebb volt, mint a nyugati parasztmozgalmak. Lenin megjegyezte, hogy „parasztságunk már az orosz forradalom első szakaszában sokkal erőteljesebb, határozottabb, politikailag tudatosabb agrármozgalmat indított meg, mint amilyenek a XIX. század megelőző burzsoá forradalmai voltak“[42].

A proletár befolyással szoros kapcsolatban áll az orosz parasztság agrárköveteléseinek nagymértékű radikálizmusa. Nyugaton a paraszt vágya a föld szabad, kis magántulajdona volt. „A parasztoknak a magántulajdonhoz való jogcíme az a talizmán, mellyel a tőke a parasztot eddig megbabonázta, az az ürügy, amellyel a parasztot az ipari proletariátus ellen bujtogatta“[43]. Az orosz parasztmozgalom már az első orosz forradalomban, 1905—1907 között eljutott oda, hogy a föld nacionalizálását, a föld magántulajdonának megszüntetését követelte. „A földesúri földtulajdon, a földesúri földbirtoklás elleni harcukban — írta Lenin 1906-ban — a parasztok szükségszerűen eljutnak és már el is jutottak oda, hogy élenjáró képviselőiken keresztül általában követeljék a föld minden magántulajdonának eltörlését“[44]. Ezt a követelésüket a parasztok rendesen arra való hivatkozással indokolták meg, hogy „a föld az istené, a népé, senkié“. A parasztok azért helyeselték a föld nacionalizálását, mert ösztönösen megértették, hogy meg kell szüntetni a középkori földtulajdont. Oroszországban a földdel kapcsola-

[42] *Lenin* Művei. 4. kiad. 15. köt. 37. old. (oroszul).
[43] Marx. Osztályharcok Franciaországban. Lásd *Marx—Engels*. Válogatott művek. 1. köt. Szikra 1949. 195. old.
[44] *Lenin* Művei. 4. kiad. 10. köt. 157. old. (oroszul).

tos viszonyokat annyira át- és átitatták középkori csökevények, hogy ezeknek gyökeres felszámolásához a nacionalizálás feltétlenül szükséges volt.

A föld nacionalizálásának követelésével a parasztok egyáltalában nem a szocializmus felé törekedtek; követelésüknek forradalmi-demokratikus jellege volt. De objektíve, függetlenül a parasztság kispolgári illuzióitól, követelésük messzebbre vitte őket. Megkönnyítette, hogy a parasztságnak a földesurak elleni általános demokratikus mozgalma egyesüljön a proletariátus szocialista mozgalmával. A földnek a Nagy Októberi Szocialista Forradalom által megvalósított nacionalizálása egyik előfeltétele volt annak, hogy a parasztság zöme közeledjék a proletariátushoz és hogy a parasztság a szocialista átalakulás útjára térjen.

A három orosz forradalom a parasztságért folyó harc története, amelyet a bolsevik párt vezetésével a proletariátus vívott a burzsoázia és annak pártjai ellen — a kadetoktól az eszerekig. A burzsoá-demokratikus forradalom előkészítésének időszakában, az 1905-ös forradalomtól az 1917-es februári forradalomig bezárólag, a parasztságért való harc főleg a kadetok (liberális burzsoázia) és a bolsevikok (proletariátus) között folyt. Amint Sztálin elvtárs rámutatott: „Ennek az időszaknak jellegzetes vonása — a parasztság felszabadulása a liberális burzsoázia befolyása alól, a parasztság *eltávolodása* a kadetoktól, a parasztság *fordulata* a proletariátus felé“[45], mert meggyőződött arról, hogy a kadetok révén sem földhöz, sem szabadsághoz nem jut. A szocialista forradalom előkészítésének idején, ami az 1917-es februári forradalomtól az 1917-es Októberi Forradalomig tartott, a parasztságért, a parasztok többségének megnyeréséért főleg az eszerek (kispolgári demokrácia) és a bolsevikok (proletárdemokrácia) közt folyt a harc. Ennek a szakasznak jellegzetességei közé tartozott: a parasztság további forradalmasodása, kiábrándulása az eszerekből, elfordulása tőlük, a parasztság új fordulata és közvetlen tömörülése a proletariátus, mint az egyetlen következetesen forradalmi erő köré. A parasztság meggyőződött arról, hogy az eszerek és mensevikek nem képesek az országot az imperialista háborúból

[45] Sztálin. A leninizmus alapjairól. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 53. old.

kivezetni, hogy mindenben az imperialista, kadetpolitikát követik és hogy tőlük a parasztság sem földet, sem szabadságot nem kaphat. Az eszerek politikai csődjét szemléltetően mutatja az a tény, hogy az Októberi Forradalom előestéjén, amikor a mensevikek mellett a magát „parasztinak" nevező eszerek pártja is hatalmon volt, az országban parasztfelkelések törtek ki. Az Ideiglenes Kormánynak a parasztfelkelések ellen indított büntető expedícióival az eszerek végleg bebizonyították, hogy elárulták a parasztságot és hogy átmentek a földesurak oldalára. Mindez a proletariátus vezetésével egyesítette a parasztok milliós tömegeit és a proletárforradalom közvetlen támogatásának útjára vitte. Így megvalósult a munkásosztály és a parasztság közti szövetség, amit Lenin „Kik azok a «népbarátok» és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?" című könyvében megjövendölt.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom teljesen megdöntötte a II. Internacionále dogmáját, hogy a parasztság nem képes a proletariátust követni, hogy a parasztság forradalmi lehetőségei már kimerültek. E dogma legtipikusabb tükröződésének tekinthetjük Plehanov fejtegetését, aki szerint a parasztság csak rövid ideig útitársa a proletariátusnak. „Képzeljétek el, — mondta Plehanov — Pétervárról Moszkvába megyünk vonaton, minden állomáson kiszáll az utasok egy része és csak azok maradnak végig a vonaton, akik Moszkvába utaznak; így van ez a forradalmi mozgalomban is: a forradalom minden új szakaszában az útitársak egy része lemarad az állomásokon, amelyeket a forradalmi mozgalom szakaszainak nevezünk; ezek az útitársak megérkeztek céljukhoz és átmennek azok *táborába, akik* meg vannak elégedve a fennálló renddel"[46]. E szerint az elképzelés szerint a parasztságnak meg kell elégednie a kapitalista renddel és a proletariátust ott kell hagynia még a szocialista forradalom előtt. Ennek folytán a proletariátusnak nem marad más hátra, mint hogy egyedül haladjon a szocializmus felé. A II. Internacionále teoretikusai szerint a parasztság a szocialista forradalom született ellensége és ezért a proletariátusnak a forradalommal feltétlenül addig „várni" kell, amíg a parasztság proletarizálódik.

---

[46] *Kalinyin.* Azokban az években. 2. könyv. Moszkva—Leningrád 1926. 399—400. old. (oroszul).

A leninizmus elvetette ezt a rothadt és forradalomellenes tanítást, amely tagadta a parasztság, illetve kizsákmányolt többségének forradalmi lehetőségeit. A szocialista forradalomnak Lenin által felállított elmélete abból a vitathatatlan tényből indult ki, hogy a tőke nemcsak a proletárokat zsákmányolja ki, hanem a város és falu félproletár rétegeinek millióit is, akik így a kapitalista iga alóli felszabadulásukért vívott harcukban a proletariátus szövetségesei lehetnek és kell is, hogy azokká legyenek. A leninizmus, felismerve a parasztságban meglévő forradalmi képességeket, követeli, hogy ezeket használják fel a proletárforradalom érdekében. A kapitalizmus megdöntését nem az elszigetelt proletariátus valósítja meg, hanem a hegemon proletariátus, úgy, hogy magával viszi szövetségeseit, a város és falu félproletár tömegeit. Sztálin elvtárs erre vonatkozólag ezt mondja: „Ez az elmélet azt tanítja, hogy a proletariátus vezetőszerepe (hegemóniája) a polgári forradalomban, amikor a proletariátus a parasztsággal van *szövetségben*, át kell hogy nőjön a proletariátus hegemóniájává a szocialista forradalomban, amikor a proletariátus a többi dolgozó és kizsákmányolt tömeggel van *szövetségben*...“[47]

A történelem teljes egészében igazolta Lenin és Sztálin meglátásait. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom rendkívül gyors és viszonylag könnyű győzelmét elősegítő okok egyik legfontosabbika, hogy Oroszország proletariátusának olyan komoly szövetségese volt, mint a paraszti lakosság túlnyomó többségét kitevő szegényparasztság. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előestéjén a parasztságon belül az egyes szociális csoportok a következőképpen oszlottak meg:

Szegényparasztok	.. 65 százalék	Lónélküliek	.. .. .. 30 százalék
Középparasztok	.. .. 20 százalék	Felszerelésnélküliek	.. 34 százalék
Kulákok	.. .. 15 százalék	Szántóföldnélküliek	.. 15 százalék[48]

Leninnek a forradalom kezdeti idejére vonatkozó hozzávetőleges számadatai szerint Oroszország 15 milliónyi paraszti portájából körülbelül 10 millió volt szegényparaszté, akik munkaerejük eladásából, vagy a gazdagok szolgaságában éltek, 3 millió középparaszti porta volt és csak 2 millió a kuláké.

[47] A SzK(b)P története. 94. old.

[48] A Szovjethatalom 20 éve. Gyüjtemény. Goszpolityizdat 1938. 46. old. (oroszul).

A szegényparasztság tehát a porták összességének körülbelül kétharmadát, másszóval a falusi lakosság túlnyomó többségét alkotta. A tőke általános nyomása, aminek a proletariátus és a félproletártömegek egyaránt alá vannak vetve, megteremtette a proletariátus és a szegényparasztság szövetségének reális alapját. „A munkásság és a szegényparasztság szövetsége döntő kihatással volt a középparasztok magatartására is, akik sokáig ingadoztak és csak az októberi felkelés előtt fordultak igazán a forradalom felé és csatlakoztak a szegényparasztsághoz"[49] — mondta Sztálin elvtárs.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom sajátossága az volt, hogy alapvető szocialista feladataival együtt, a megoldatlan burzsoá-demokratikus feladatokat is meg kellett oldania és végigvinnie. A parasztságot felszabadította a földesúri szolgaság alól és földet adott neki. A burzsoá-demokratikus forradalom végigvitele valójában egy egész, az Októberi Forradalom utáni időszakra húzódott el és nemcsak 1918, hanem 1919 (Volgamellék-Urál) és 1919—1920 (Ukrajna) egy darabkáját is magában foglalta[50]. A szocialista feladatok és a polgári forradalom végigvitelének ez az összekapcsolása biztosította a proletárforradalom egyesítését a paraszthábORúval, amiről Marx már a XIX. század ötvenes éveiben beszélt. Amennyiben a proletárforradalomnak „menetközben", „mellékesen" meg kellett oldania a burzsoá-demokrácia megoldatlan feladatait, annyiban biztosítva volt számára az *egész* parasztság támogatása.

A proletárforradalomnak ez a támogatása az egész parasztság részéről azonban igen feltételes és korlátozott volt, mert az Októberi Forradalom fő tartalmát egyáltalában nem a burzsoá-demokratikus forradalom végigvitele alkotta. Legfőbb feladata a szocialista forradalom megvalósítása volt, amit a proletariátus azonban csak a szegényparasztsággal szövetségben oldhatott meg.

A burzsoázia hatalmát megdöntve és saját politikai államát létrehozva, a proletariátus a szegényparasztságra támaszkodott és harcolt a burzsoázia ellen, ideszámítva a szocialista forradalommal szemben ellenállást kifejtő kulákságot is. Sztálin elvtárs megjegyezte:

---

[49] A SzK(b)P története. 259. old.

[50] Sztálin. A párt három fő jelszava a parasztkérdésben. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 203. old.

„Hogy lehet tagadni, hogy a dekrétum a föld nacionalizálásáról, a földmagántulajdon eltörléséről, a föld-adás-vétel megtiltásáról stb., noha nem is mondható szocialista dekrétumnak, a kulákság ellen vívott *harcban* jött létre és nem szövetségben vele?"[51]

„A földről" szóló dekrétum, továbbá a valamivel később kiadott „A föld szocializálásáról" szóló törvény (1918 február 19) kifejezésre juttatta a dolgozó parasztság széles tömegeinek követeléseit, így az egyenlősítő földhasználat követelését is. Ezek a törvények, amikor kimondták minden föld magántulajdonának megszüntetését, ugyanakkor megszabták, hogy a parasztság használatába kerülő földek felosztása a kiegyenlítőmunkanorma alapján történik. Kivételt csak a magaskultúrájú gazdálkodással megmüvelt földterületekkel tettek. Ezeket nem osztották fel, hanem mintagazdaságot csináltak belőlük és az állam használatába adták.

A bolsevikok nem voltak az egyenlősítő földhasználat hívei. Sohasem osztoztak a parasztság ábrándjában, hogy a föld igazságos felosztásával meg lehetne szabadulni a kizsákmányolás alól. De a bolsevikok pártja mégis engedett a parasztságnak és megvalósította követeléseit, mert ez szükséges volt ahhoz, hogy létrejöhessen a szövetség a munkásosztály és a parasztság zöme, a dolgozó többség között. A dolgozó parasztságnak ebben a szövetségben, a munkásosztállyal való szövetségben, a munkásosztály vezetésének biztosításával, a gyakorlatban kellett ábrándjaitól megszabadulni és megérteni, hogy nem a földek egyenlősítése, hanem a föld társas megmüvelésére való áttérés szabadítja fel őt a kulák iga alól. Már „A föld szocializálásáról" szóló törvény foglalkozott a mezőgazdasági artelek, kommunák és szövetkezetek előnyeivel és a földmüvelésben a kollektív gazdálkodás kifejlesztését ajánlotta.

A szocialista forradalom körülményei között a föld egyenlősítő felosztásának követelése nemcsak a földesúri, hanem a kulákföldbirtok ellen is irányult. A földesúri földbirtokok felszámolása után a szegényparasztság követelte valamennyi föld felosztását, úgy a földesúri földekét, mint a juttatott paraszti földekét. A kulákság ez ellen dühödten tiltakozott és minden erejével védte a „vásárolt földeket". Így a közös ellenség — a

[51] Ugyanott, 201. old.

földesúr — megdöntése után elkeseredett harcnak kellett kibontakoznia a parasztságon belül a falusi burzsoázia — a kulákság — és a falusi félproletariátus és proletariátus — a szegényparasztság és mezőgazdasági munkásság — között. Ez az osztályharc súlypontáthelyezésének természetes folyamata volt, a forradalom megváltozott feladatainak és e feladatok elmélyülésének megfelelően.

Hogy ezt a folyamatot szemléltessük, felsorolunk néhány adatot a Központi Feketeföld-területen kibontakozó osztályharcról. A voronyezsi és a tambovi kormányzóság 53 kerülete közül 1917 november-decemberben 34-ben (azaz 65 százalékában), 1918 január-februárban 14-ben, március-májusban 5-ben jegyeztek fel hivatalosan földesurak elleni parasztmegmozdulást. Ilyenformán 1917 végétől 1918 elejéig a földesurak elleni, nyilvántartott parasztmegmozdulások száma csökkent. Ezzel szemben a kulákok (tanyás gazdák) elleni megmozdulások hónapról-hónapra növekedtek. 1918 március-júniusában a szegényparasztság a földesurak elleni harcról áttért a kulákok elleni harcra, közben elvégezte a szántóföldek és rétek felosztását. A Központi Feketeföld-területen és az ország más vidékein 1918 közepétől a kulákok elleni harc nagymértékben kiszélesedett és igen elkeseredetté vált[52].

A kulákok elleni osztályharc szervei *a szegényparaszt bizottságok* voltak, melyeket a Szovjethatalom 1918 június 11-i dekrétuma hozott létre. A szegényparaszt bizottságoknak komoly szerepük volt mind a kulákság elleni harcban, mind a munkásközpontok és a Vörös Hadsereg élelmiszerellátása terén. A szegényparaszt bizottságok a kulákság kisajátításának végrehajtásával döntő gazdasági csapást mértek a falusi burzsoáziára. Az Októberi Forradalom után a kulákság a maga számára használta ki azokat az előnyöket, melyeket a földesurak felszámolása a parasztságnak hozott. A földesúri birtokok felszámolásakor a kulákságnak helyenként sikerült a maga szá-

[52] *Sesztakov.* Osztályharc a Központi Feketeföld-terület egy falujában, a hadikommunizmus idején. Voronyezs 1930. 17, 20. old. (oroszul). Meg kell jegyezni, hogy Sesztakov a földesurak elleni harc formáinak elemzésénél hiányos adatokkal dolgozott és arra a helytelen következtetésre jutott, mintha az Októberi Forradalom utáni első hónapokban a Központi Feketeföld-területen túlsúlyban lettek volna a romboló mozgalmak, azaz a földesúri birtokok nagyrészét szétdúlták volna.

mára megkaparintania a termelési eszközök javát. Gyakran megtörtént, hogy a kulákok összeszedtek vagy potom áron megvásároltak értékes gazdasági felszerelést, lovakat, haszonállatokat stb. „Míg a városokban már sikerült gyakorlatilag megsemmisíteni a nagyburzsoáziát, addig ezt egyelöre még nem mondhatjuk el a faluról"[53] — jelentette ki Szverdlov a Központi Végrehajtó Bizottság 1918 május 20-i ülésén. A szegényparaszt bizottságok alkalmasak voltak arra, hogy megfékezzék a falusi burzsoáziát. A földesuraktól elkobzott termelési eszközöket újra felosztották és a kisajátítás eredményeit a szegény- és középparasztság érdekeinek megfelelöen használták fel. A szegényparaszt bizottságok a kulákok kezén lévö termelési eszközök nagyrészét is elkobozták. 1918 öszén a földesuraktól elvett földek újrafelosztásán kívül nagyon sok vidéken a kulákföldeket is felosztották ismét. A Központi Feketeföld-területen a tanyák felét egészen megsemmisítették, a tanyás gazdák felétöl pedig elvették a fölös földeket; a Közép-Volgavidéken és az Alsó-Volgavidéken a tanyák egyharmadrészét megsemmisítették és a tanyás gazdák kétharmadrészétöl elvették a fölös földeket[54]. A 80 millió hektárnyi földterületböl, amely a forradalom elött a kulákoké volt, 50 millió hektárt vettek el. A föld elkobzása után ki kellett sajátítani a kulákok egyéb termelési eszközeit is, amelyekkel a szegényparasztot kizsákmányolták. Ezt a gazdasági szükségszerüség parancsolóan követelte, mert a szegényparasztoknak nem volt mivel megmüvelni a földet: de meg azért is múlhatatlanul szükség volt erre, mert meg kellett törni a kulákság ellenállását. A kulákság gabonaszabotázst szervezett, úgy hogy megtagadta a gabonaeladást a munkások, a városi és a falusi szegénység számára. 1918 nyarán és öszén a szegényparaszt bizottságok elkobozták a kulákok termelési eszközeinek javarészét. A szegényparaszt bizottságok kisajátították a kulákoknál felhalmozott pénzt és útját vágták a kulákság piaci spekulációs tevékenységének. A tambovi kormányzóságban müködö egyik szegényparaszt bizottság tevékenységének eredményeit 1918 szeptemberében a kormányzósági kon-

[53] *Szverdlov.* Válogatott cikkek és beszédek. 1917—1919. Szikra 1950. 95. old.

[54] Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság szegényparaszt bizottságai. Szegényparaszt bizottságok dekrétumainak és okmányainak gyüjteménye. Szovjet törvényhozás, Moszkva 1933. 9. old. (oroszul).

gresszuson a bizottság képviselője összegezte: „A ribini járásban a legszegényebb parasztság (proletariátus) teljesen maga alá gyürte a burzsoáziát... Gyors ütemben valósul meg a proletárdiktatúra... A gazdag kuláktól már régen elvettük a felszerelést... A magánkereskedelem gyökerében megsemmisül. A magánszemélyeknél, gazdag kulákoknál levő árut elrekviráltuk és átadtuk a szövetkezetnek. A gabonafeleslegeket a parasztok önként adják a közös magtárba, hogy fejenként 12 pudot osszunk szét az éhezők között"[55].

A szegényparaszt bizottságok a kulákság gazdasági hatalmának megtörésével együtt komolyan aláásták politikai befolyását is. A kulák elemeket eltávolították a helyi szovjet hatóságokból, a Szovjeteket pedig újra választották. A szegényparaszt bizottságok politikai szerepét világosan tükrözi a tambovi kormányzóság tambovi kerületében 1918 július 22-én Tokarevka község szegényparasztjainak gyülésén hozott következő határozat: „Tekintetbe véve, hogy a kulákok a Szovjethatalom előtt szegényparasztoknak, semmiféle párthoz nem tartozóknak álcázzák magukat, gyalázatos, hazug szavakkal megtévesztik a szegényparasztságot és egyes esetekben a Szovjethatalom ellen uszítják; miközben felkészülnek az ilyen uszításra, elkeverednek a szegényparaszti tömegek közé, mintha ők is dolgozó parasztok, szegény szorgoskodók lennének, amint ezt róluk a baloldali eszerek, Komkova és F. elmondta. Így behatolnak a Szovjethatalomba és a kulákok valamint az egész burzsoázia érdekében mindenféle politikai és gazdasági intézkedéseket tesznek, ugyanakkor a szegényparasztság és a földmunkások éheznek, nem élveznek gazdasági és politikai jogokat. Abból kiindulva, hogy mindez nem érdeke a szociális forradalomnak... *elhatároztuk:* a Szovjethatalom ellenségeit, a kulákokat, provokátorokat, spekulánsokat ki kell zárni a politikai életből, másszóval a falusi kulákok, provokátorok és spekulánsok ne legyenek benn a szovjet szervezetekben, ott számukra nincsen hely és ha a járási vagy falusi Szovjetbe bejut valami kulák, provokátor vagy spekuláns, azonnal ki kell zárni, a gyüléseken nem szabad megadni nekik a szót, ellenkező esetben a rendelet be nem tartása miatt a felsőbb szervekhez kell for-

[55] Szegényparaszt bizottságok. Anyaggyüjtemény. 2. köt. Selyhozgiz 1933. 62—63. old. (oroszul).

dulni. Le a kulákokkal! Éljenek a szegényparaszt bizottságok! Éljen a kommunista bolsevik párt!"[56]

A szegényparaszt bizottságok szervezete a falu szocialista forradalmának kibontakozásában új szakaszt jelentett. Lenin ismételten megjegyezte: „Ezzel a lépéssel átléptük azt a határvonalat, amely a polgári forradalmat elválasztja a szocialista forradalomtól, mert hiszen a munkásosztály győzelme a városokban és a gyárak átmenetele a proletár állam kezébe, egymagában véve nem lett volna képes létrehozni és megszilárdítani a szocialista rend alapjait, ha a faluban nem teremtettünk volna magunknak ugyancsak nem általános paraszti, hanem valóban proletár támaszt"[57].

A falusi szegénység szervezete megteremtette a falun ezt a proletár támaszt.

A falusi proletariátus és félproletariátus szervezésében döntő szerepet játszott a városi proletariátus. A bolsevik párt munkásokat küldött falura. A munkás brigádok, melyek mint „a Szovjethatalom öntudatos szószólói" (Lenin) mentek a falura, segítettek a szegényparasztságnak szervezkedésében és a kulákság elleni döntő harcra buzdították őket. Jellemző, hogy a szegényparaszt bizottságok vezetői között számottevő proletár mag volt. Így például a tambovi kormányzóságban a járási szegényparaszt bizottság vezetői között 22,4 százalék, a falusi szegényparaszt bizottság vezetői között pedig 26 százalék munkás volt[58]. Így volt ez a későbbiek folyamán is a szocialista forradalom kifejlődésének döntő pillanataiban a falun, amikor „... az élenjáró munkás, *mint a szegények vezetője*, *mint* a falusi dolgozó tömegek *vezére*, *mint a munka államának építője* «a nép» közé ment"[59].

Így volt ez 1918-ban, a Szovjethatalmat fenyegető évben is, amikor a forradalom megmentése a kulákság szétzúzásától, a város kenyérellátásától függött. Így volt 1929-ben is, amikor a falun hatalmas forradalmi átalakulás következett be és amikor

---

[56] Szegényparaszt bizottságok. Anyaggyüjtemény. 1. köt. 264—265. old.
[57] Lenin. Beszéd 1919 január 17-én. Lásd *Lenin.* Az agrárkérdésről. 2. köt. 468. old.
[58] Szegényparaszt bizottságok. Anyaggyüjtemény. 1. köt. 179. old.
[59] Lenin. Az éhínségről. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 405. old.

a kollektivizálás ügyét „országunk élenjáró munkásai vették a kezükbe"[60].

Amíg a burzsoáziát a városban közvetlenül az Októberi Forradalom győzelme után sajátították ki, addig falun ez a folyamat félévvel később, a szegényparaszt bizottságok idején kezdődött meg.

Meg kell említeni a burzsoázia kisajátításának méreteiben és eszközeiben mutatkozó különbségeket, amelyek a város és falu viszonyai közti különbségekből adódtak.

A várossal ellentétben, ahol a nagyburzsoáziát teljes kisajátításnak vetették alá, falun a kulákság kisajátítása nem jelentette egyben teljes felszámolását is. Az 1918. évi „kuláktalanítás" alatt nem a kulákság teljes megsemmisítését értjük, hanem vagyonának részleges elkobzását, ártalmatlannátételét mint kizsákmányoló, uzsorás, felvásárló stb. „Ez azonban nem jelent teljes kisajátítást"[61] — mondja Lenin.

Ezenkívül, a kulákoktól kisajátított termelési eszközökből nem lett népi állami tulajdon, amint ez a nagyburzsoázia és az ipar termelési eszközeivel történt, hanem széjjelosztották őket a szegényparasztok között. Ezeknek az eszközöknek csak egy részét (például cséplőgépeket, malmokat, olajütőket stb.) használták a parasztgazdaságok általános szükségleteinek kielégítésére vagy mezőgazdasági artelek és kommunák szervezésére, az eszközök nagyobbik része a kisgazdaságoknak jutott. Ez elkerülhetetlen volt, mert abban az időben még nem voltak meg a szükséges feltételek a társadalmasított gazdaság széleskörű megszervezésére.

Ezért a szegényparaszt bizottságok működése a falu „középparasztosítását" eredményezte. Csökkent a kulákok arányszáma, mert a kulákok nagy részét kisajátították. Csökkent a szegényparasztok arányszáma, mert a szegényparasztok egy része földet és termelési eszközöket kapott és középparaszttá emelkedett. A falun végbement társadalmi haladás eredményeit a következő táblázat tünteti fel:

---

[60] Sztálin. A nagy fordulat éve. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 358. old.

[61] Lenin. Az OK(b)P VIII. kongresszusának anyagából. Lásd *Lenin.* Az agrárkérdésről. 2. köt. 518. old.

Parasztgazdaságok megoszlása vetésterület szerint
(22 kormányzóságban)[62]

Év	Vetésterület szerinti csoportok (a gazdaságok százalékos arányában)				
	vetésterület nélkül	2 gyesz.-ig	2—4 gyesz.-ig	4—10 gyesz.-ig	10 gyesz. fölött
1917	10,6	30,4	30,1	25,2	3,7
1920	4,7	47,9	31,9	15,3	0,5

A falu szélsőséges szociális csoportjaiban beállott változást még világosabban mutatják az egyes gazdasági vidékek szerinti adatok[63]:

Járások	A vetésterületnélküli gazdaságok százalékos csökkenése 1917-től 1919-ig	A nagy vetésterületű (13 gyeszjatyina fölötti) gazdaságok százalékos csökkenése 1917-től 1919-ig
Alsóvolgai	16,3	68,6
Uralvidéki	19,8	63,3
Középvolgai	59,5	91,4
Központi-mezőgazdasági	60,7	91,8
Északnyugati	40,8	90,8
Központi-ipari	42,2	95,5
Tómelléki	19,2	100,0

Ez a táblázat megmutatja, hogy különösen a nagy vetésterületű gazdaságok csoportjában, tehát mindenekelőtt a kulákgazdaságoknál volt feltünő a csökkenés. Ha nem is ilyen mértékben, de csökkent a vetésterületnélküliek csoportja is.

Lenin 1921-ben a parasztság szociális összetételében mutatkozó változás jelentőségét értékelve, rámutatott arra, hogy a forradalom idején falunk „kispolgáribb" lett. A parasztság zöme a proletárdiktatúra segítségével példátlan gyorsasággal el-

[62] *Hrjascsev.* Csoportok és osztályok a parasztságban. 2. kiad. Moszkva 1926. 82. old. (oroszul). Az egyes kormányzóságok adatait lásd azonkívül: Az oroszországi agrárforradalom történetére vonatkozó adatok. 1. köt. Kommunista Akadémia 1928. (oroszul).

[63] A parasztság gazdasági rétegeződése 1917 és 1919-ben. 6. köt. Központi Statisztikai Hivatal, Moszkva 1922. 10. old. (oroszul).

seperte a földesurak uralmát. De minél gyorsabban szüntették meg a parasztok a földesurak uralmát, minél határozottabban számoltak le a kuláksággal, annál gyorsabban váltak maguk kisüzemi árutermelővé.

Országunk szociális szerkezete így már az Októberi Forradalom első évében megváltozott. A munkásosztály mint vezető erő mellett a legjelentősebb szociális erő a kisparasztság lett. A taktikáról írt és a Komintern III. kongresszusán 1921-ben ismertetett téziseiben Lenin azt mondja, hogy a Szovjetországban látjuk először a világtörténelemben, hogy évek során csak két alapvető osztály van, a proletariátus és a lakosság túlnyomó többségét alkotó kisparasztság. Sztálin elvtárs is rámutatott arra, hogy: „Két alapvető osztály áll előttünk: a proletárok osztálya és a magántulajdonosok osztálya, vagyis a parasztság"[64].

A földesurak és tőkések megdöntése után a parasztság lett az az osztály, amelyhez való viszonyától függött a proletariátus hatalmának fennmaradása. „Ez — önálló osztály, az egyetlen osztály, mely a földesurak és kapitalisták megsemmisítése, elkergetése után képes szembehelyezkedni a proletariátussal"[65].

A parasztságból, amely a kapitalizmusban szakadatlanul szétbomlik, elmosódik és így elveszti önálló osztály jellegét, a szovjet rendben a kisüzemi árutermelők többé-kevésbbé tömör osztálya lett. A munkásosztály és a dolgozó parasztság, illetve zömének — a középparasztnak — szövetségétől függött a Szovjetállam egész sorsa, egész jövője. Ezért mondta Lenin, hogy a munkásosztály és a parasztság szövetsége a Szovjethatalom alfája és omegája, a hatalom tartósságának múlhatatlan és alapvető feltétele.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme felszabadította a parasztságot a földesurak és a burzsoázia elnyomása alól és átadta a földet a parasztoknak, megteremtve ezzel a munkásosztály és a középparasztság szövetségének szilárd alapját. A városban a nagyburzsoázia szétzúzása és a falun a kulákellenállás felszámolása után, a középparasztság lelkiállapotában 1918 őszétől kezdve fordulat állott be — a közép-

[64] Sztálin. A szocializmus sorsa a Szovjetunióban. Lásd *Sztálin.* A Szovjetunió agrárpolitikájáról. Szikra 1949. 70. old.

[65] Lenin. Beszéd a szállítómunkások összoroszországi kongresszusán. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 826. old.

paraszt a Szovjethatalom felé fordult. A középparasztnak ezt a hangulatváltozását a párt addigi politikája készítette elö. Abban, hogy a középparasztot sikerült megnyerni a Szovjethatalom számára, nagy szerepe volt a kulákokat megsemmisítő szegényparaszt bizottságoknak. A párt és a Szovjethatalom tekintetbe vette ezeket az osztályeltolódásokat, változtatott a középparaszt iránti eddigi politikáján. A középparaszt semlegesítésének politikájáról áttértek a középparaszttal való tartós szövetség politikájára, úgy, hogy ebben a szövetségben a proletariátusé maradjon a vezető szerep. Az OK(b)P VIII. kongresszusán, 1919 márciusában, Lenin rámutatott arra, hogy a szocialisták azelött: „... *a parasztság semlegesítéséről*, vagyis arról beszéltek, hogy a középparasztságot olyan társadalmi réteggé kell átalakítani, amely ha nem is segíti tevőlegesen a proletariátus forradalmát, de legalább nem akadályozza, semleges marad és nem áll ellenségeink oldalára. A feladatnak ez az elvont, elméleti meghatározása teljesen világos számunkra. De ez nem elég. Mi a szocialista építés olyan szakaszába léptünk, amikor... kell... hogy a középparaszthoz való viszony tekintetében a *tartós szövetség útjára lépjünk*...“[66]

Lenin ezek szerint abból indult ki, hogy a szocializmus építésében a munkásosztály szövetségeseként a proletárdiktatúra számára nemcsak a falusi szegényparasztságot, hanem a parasztság zömét, a középparasztságot is meg lehet nyerni. A Plehanov által kifejtett „útitárs“-elmélet ellenére a szövetségesek tömege, melyet a munkásosztály magával visz, nem csökkent, hanem ellenkezőleg, a szocialista forradalom elmélyülésének mértékében növekedett. Míg a munkásosztálynak a szocialista forradalom első szakaszában csupán az a lehetősége volt meg, hogy a lakosság félproletár elemeivel, mindenekelőtt a szegényparasztsággal lépjen szövetségre, addig a proletárdiktatúra megszilárdulása után megnyílt a reális lehetősége arra, hogy megnyerje a maga számára a lakosság hatalmas kispolgári rétegeit, köztük a parasztság zömét. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom tapasztalata megmutatta, hogy a középréteg, mely a hatalomért vívott harc idején ingadozó, a munkásosztályt csak azután képes határozottan támogatni, amikor az

[66] Lenin. Az OK(b)P VIII. kongresszusának anyagából. Lásd *Lenin*. Az agrárkérdésről. 2. kot. 504. old.

a politikai hatalmat végleg kiharcolta, csak *azután*, amikor a munkásosztály leszámolt a nagybirtokosokkal és kapitalistákkal.

Összefoglalva az elmondottakat, a következőkben lehet megjelölni azokat a döntő körülményeket, amelyek elősegítették, hogy Oroszország parasztságának zöme a burzsoázia tartalékából a proletariátus tartalékává lett.

Először, a parasztság már a polgári-demokratikus forradalomban a proletariátus köré, mint vezetője köré csoportosult. Ennek az a magyarázata, hogy Oroszországban a polgári forradalom, Nyugat-Európától eltérően nem a burzsoázia, hanem a proletariátus vezetésével folyt le.

Másodszor, Nyugat-Európától eltérően Oroszországban a proletárforradalom közvetlenül a polgári forradalom nyomában bontakozott ki. Nyugaton a proletárforradalom első szárnypróbálgatásait hosszú időköz, több mint félévszázad választotta el a polgári forradalom kezdetétől; „... s ez alatt az idő alatt a parasztság erős és befolyásos falusi burzsoáziát termelt ki magából, amely összekötő híd volt a parasztság és a városi nagytőke között és ezzel megszilárdította a burzsoázia hegemóniáját a parasztság fölött"[67]. Oroszországban nem volt intervallum a burzsoá és proletárforradalom között, a proletárforradalom „... nem fél évszázaddal a burzsoá forradalom után, hanem annak nyomában ... kezdődött, s ez alatt az idő alatt a parasztság természetesen nem termelhetett ki erős és szervezett falusi burzsoáziát, a nagyburzsoázia pedig, melyet 1917 októberében megdöntöttek, később már nem tudott lábraállni"[68].

A bolsevik párt ezeket a kedvező körülményeket ki tudta használni, hogy megnyerje a szocialista forradalom számára a parasztság zömét és kivonja a burzsoá befolyás alól. Ez a bolsevik párt helyes politikájának volt az eredménye. Annak eredménye, hogy a szocialista forradalom menetközben megoldotta az agrárkérdést Oroszországban, kielégítette a parasztság égető szükségleteit és új utat nyitott meg előtte.

A szocialista forradalom megmutatta, hogy a munkásosztály szövetsége a parasztság zömével, a munkásosztály vezetése mellett, *tartós szövetség* lehet és kell is, hogy az legyen, mert a

---

[67] *Sztálin* Művei. 5. köt. Szikra 1951. 131. old.
[68] Ugyanott, 131. old.

parasztság legfőbb érdekei megegyeznek a munkásosztály érdekeivel, mert a parasztság számára a földesúri és kapitalista elnyomás, a nyomor és pusztulás alóli felszabadulásnak nincs más útja, mint a munkásosztállyal való szövetség, mint a szocialista irányban való fejlődés.

4.

Az osztályok egymáshoz való megváltozott viszonyához mérten megváltoztak a proletariátus osztályharcának formái is. „A proletariátus diktatúrája nem az osztályharc megszüntetését, hanem annak új formában és új eszközökkel való folytatását jelenti"[69] — mondja Lenin.

Az átmeneti időszakban a proletariátuson kívül két osztály van és ez határozza meg osztályharcának két alapvető feladatát. A kulákokkal és más kizsákmányolókkal szemben a proletárdiktatúra feladata, hogy politikai ellenállásukat kíméletlenül elnyomja, gazdasági növekedésüket korlátozza, úgy hogy végezetül minden kapitalista elemet kisajátítson és felszámoljon. A paraszti tömegek és általában a dolgozók kispolgári tömegei felé a proletariátus feladata egészen más: nem elnyomni, hanem vezetni, nem kisajátítani, hanem fokozatosan bevonni őket a szocialista építés medrébe, hogy idővel a kis egyéni gazdálkodásról áttérjenek a szövetkezeti, társadalmasított gazdálkodásra. Ezzel kapcsolatban Lenin „A proletariátus diktatúrája" című brosúrájának vázlatában (1919 végén—1920 elején) ezeket írja:

„Az osztályharc két alapvető feladata (és ennek megfelelően két új formája) a proletariátus diktatúrájában:

1) a kizsákmányolók ellenállásának elnyomása (és minden a kapitalizmus és a kapitalista hagyományok felé irányuló visszaesésnek, visszafordulásnak elnyomása)

2) a proletariátuson kívül minden dolgozó szisztematikusan irányított befolyásolása (ez is harc, mégpedig sajátos harc, bizonyos — igaz, hogy egészen másfajta — ellenállásnak másfajta leküzdése)"[70].

Ugyanennek a brosúrának későbbi vázlataiban Lenin rész-

[69] Lenin. Az OK(b)P taktikájáról a Komintern III. kongresszusán. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 879. old.

[70] Lenin gyüjtemény. III. köt. 494. old.

letezi az osztályharc új formáit és feladatait a proletárdiktatúra korszakában. Lenin megjegyezte, hogy a proletariátus, miután uralkodó osztály lett, nem szüntette meg osztályharcát a kizsákmányolók ellen, de megváltoztatta a harc formáit és új harci fegyverekre tett szert. E harci fegyverek legfontosabbika az új államgépezet. „A proletariátus diktatúrájában az állam csupán az osztályharc új fegyvere“[71] — állapította meg Lenin.

Lenin a szovjet államot olyan gépezetnek tekintette, „melynek révén a proletariátus bevonja a népet a burzsoázia elleni harcba“[72].

És így a proletariátus osztályharcának körülményei a hatalom kivívása után abban változnak, hogy a harcot most mint *uralkodó* osztály vívja, és ellenségei ellen az uralkodó osztály rendelkezésére álló minden eszközt felhasznál, az államhatalom minden fegyverét: hadsereget, bíróságot, börtönt, felderítő szolgálatot stb.

Ezzel kapcsolatban a proletariátus osztályharcának egy sor régi formája túlhaladottá válik. Sztrájkok, bojkott, felkelések és a harc ehhez hasonló formái többé már nem a proletariátus fegyverei, hanem ellenkezőleg, az osztályellenségé. Sztálin elvtárs kifejezése szerint azután, hogy a proletariátus megragadja a hatalmat, „... a harc állami formái“[73] kerülnek előtérbe.

„A proletariátus diktatúrája“ című brosúra vázlatában Lenin rámutatott a proletariátus osztályharcának öt új formájára a proletárdiktatúra korszakában.

A proletariátus osztályharcának első formája Lenin szerint — *a kizsákmányolók ellenállásának elnyomása.* A szocialista táborbeli árulók kísérleteit leleplezve, akik az osztályharcot szeretnék „fecsegéssel elintézni“, Lenin hangsúlyozta, hogy ez a harc elkerülhetetlen mindaddig, amíg kizsákmányoló osztályok vannak. A kizsákmányolók ellenállása megdöntésük előtt kezdődik és megdöntésük után élesedik, amikoris megtízszerezett energiával és dühvel harcolnak azért, hogy visszaszerezzék amit elvesztettek. Ilyen körülmények között elkerülhetetlenek „a kapitalizmusnak és felsőbb szakaszának megfelelő

---

[71] Ugyanott, 498. old.
[72] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXX. köt. 367. old. (oroszul).
[73] *Sztálin* Művei. 5. köt. 182. old.

új ellenállási formák (összeesküvések + szabotázs + a kispolgárság befolyásolása stb. stb.)"[74].

A proletariátus mint uralkodó osztály a kizsákmányolók ellen felhasználja a közvetlen katonai elnyomás módjait, megfosztja őket politikai jogaiktól és a gazdasági befolyásolás eszközeitől. A kizsákmányolók ellenállását azonban nemcsak politikai és gazdasági téren kell elnyomni, hanem ideológiai téren is. Sőt, az ellenállás éppen itt a legszívósabb, leghosszadalmasabb, legmélyebben fekvő és még azután is tart, amikor a proletariátussal szembeni ellenséges osztályok fegyveres ellenállását már megtörték.

A kizsákmányolók elnyomása — Lenin szerint „minden más háborúnál kíméletlenebb"[75]. A kizsákmányolók ellenállása, az egy országban kiharcolt proletárdiktatúra körülményei között múlhatatlanul *polgárháborúra* vezet. Ez, Lenin megállapítása szerint az osztályharc második új formája.

A II. Internacionále árulói tagadták a polgárháború elkerülhetetlenségét a proletárforradalom korszakában. Kautsky kijelentette, hogy a polgárháború a polgári forradalom elkerülhetetlen eszköze, viszont a proletárforradalomban nem normális jelenség. Kautskynak éppen effajta megjegyzései késztették arra Lenint, hogy fogalmazványában ezzel kapcsolatban így írjon: „A «szocialisták» tudatlansága és aljas gyávasága"[76].

A valóságban a XVIII. század végétől napjainkig lejátszódó európai forradalmak — ideértve az orosz forradalmat is — tapasztalatai azt mutatják, hogy „a polgárháború az osztályharc legélesebb formája, amikor a megismétlődő, halmozódó, szélesedő, élesedő gazdasági és politikai összecsapások és csatározások odáig jutnak, hogy egyik osztálynak a másik osztály elleni fegyveres harcává változnak. A csak valamennyire is szabad és haladó országokban a polgárháború leggyakrabban — sőt azt lehet mondani, hogy kivétel nélkül — azok között az osztályok között figyelhető meg, amelyek között az ellentétet a kapitalizmus egész gazdasági fejlődése, a világ legújabb társadalmának egész története mélyíti. Ez a két osztály pedig a burzsoázia és a proletariátus"[77].

---

[74] Lenin gyüjtemény. III. köt. 501. old.
[75] Ugyanott, 495. old.
[76] Ugyanott, 501. old.
[77] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXI. köt. 201. old. (oroszul).

A proletariátus, diktatúrájának korszakában mint uralkodó osztály folytat polgárháborút és közben megteremti erös hadseregét. Minthogy a tökések között szoros nemzetközi kapcsolat áll fenn, a nemzeti burzsoázia elleni háború elkerülhetetlenül a környezö kapitalista államok burzsoáziája ellen folytatott háborúba nö át. Lenin ezzel kapcsolatban vázlatában megállapította, hogy „a polgárháború feltétlenül egybekapcsolódik forradalmi háborúkkal"[78].

A kizsákmányolók ellenállása nemcsak a proletárdiktatúra elleni nyilt fellépésekben mutatkozik meg, hanem azokban a kísérletekben is, melyekkel a kispolgárságot befolyásolni és a proletariátus ellen izgatni törekszenek. Ezzel kapcsolatos a proletariátus osztályharcának Lenin által megjelölt harmadik új formája — *a kispolgárság, elsősorban a parasztság semlegesítése.* Ez az osztályharc sajátos formája, mely a kispolgárság helyzetének kettösségéből ered. A proletárdiktatúra korszakában a kispolgárságnak általában, a parasztságnak pedig különösképpen közbensö helyzete van. A paraszt egyrészt *dolgozó*, idegen munkát nem zsákmányol ki és ez a körülmény közelebb hozza a proletariátushoz; másrészröl azonban *magántulajdona* van és ez meg a burzsoázia felé hajtja. Ezzel magyarázható a parasztság elkerülhetetlen ingadozása a proletariátus és burzsoázia között. Ez az ingadozás nem szünt meg a proletárdiktatúra korszakában sem, jóllehet az Októberi Forradalom, amely megszabadította a parasztságot a földesúri szolgaságtól, nagymértékben elösegítette a munkásosztály és a parasztság zöme közötti közeledést.

A proletariátusnak a kispolgársághoz való viszonyában az a feladata, hogy kiragadja a burzsoázia befolyása alól, legyözze és megszüntesse ingadozását a burzsoázia felé, irányítsa, vigye magával és vonja be a kizsákmányolók elleni harcba és a szocializmus építésébe. „A semlegesítés összetevöi a meggyözés, a példa, a tapasztalatátadás, az elhajlások kényszerrel való megszüntetése stb."[79] — jegyzi meg Lenin.

E feladat megfogalmazása Leninnél a proletárforradalom elsö idöszakának felel meg, amikor a párt a középparaszt semlegesítésének politikáját folytatta. A párt a késöbbiekben a

[78] Lenin gyüjtemény. III. köt. 501. old.
[79] Ugyanott, 495. old.

középparaszt semlegesítésének politikájáról áttért a középparaszttal való tartós szövetség politikájára. Emellett azonban az osztályharc e formájának értelmezésénél tovább is megmaradt a Lenin által megjelölt alaptartalom: a proletariátus vezetésének megvalósítása az állhatatlan, ingadozó szövetségesek tömege irányában. „A proletariátus diktatúrája *egy* osztálynak, a proletariátusnak oktatómunkája minden dolgozót illetően, idem (ugyancsak — *G. G.)* vezetés"[80].

A proletariátus és a parasztság kölcsönös viszonyában a hatalom kiharcolása utáni időben az az új, hogy a proletariátus a parasztság irányítását *állami* úton valósítja meg. Ennek döntő jelentősége van abban a vonatkozásban, hogy a proletariátus a parasztságot megnyerje a maga számára. „Polgárháború Franciaországban" című művének vázlatában már Marx rámutatott arra, hogyha a Párizsi Kommün három hónapig tartott volna, akkor a parasztok „a városi proletariátust vezetőjüknek és idősebb testvérüknek kiáltották volna ki"[81]. Marx itt abból indult ki, hogy csak a proletárhatalom képes a parasztság döntő baján segíteni, a parasztot a nagybirtokosok kizsákmányolásától megmenteni, a fegyencmunkától, a nyomortól megszabadítani.

Marx e nagyszerű tanítását Lenin továbbfejlesztette és megmutatta, milyen jelentősége van a proletariátus államhatalmának a tekintetben, hogy az állhatatlan, ingadozó szövetségeseket magához vonja. „... *az államhatalom egy osztály, a proletariátus kezében eszközzé válhat és kell is hogy váljék arra, hogy a nemproletár dolgozó tömegeket a proletariátus oldalára vonja, olyan eszközzé, amely ezeket a tömegeket elhódítja a burzsoáziától és a kispolgári pártoktól*"[82] — mondja Lenin.

Az államhatalom igen fontos fegyver, melynek segítségével a proletariátus magához vonja a kispolgárság köréből az állhatatlan, ingadozó szövetségeseket, „... de ezeket a szövetségeseket a proletariátus csak az olyan eszköz, mint az államhatalom segítségével, azaz csak a burzsoázia leverése és állam-

---

[80] Ugyanott, 497. old.

[81] Arhiv Marksza i Engelsza. 3. köt. (VIII.) 339. old. (oroszul).

[82] Lenin. Az Alkotmányozó Gyűlési választások és a proletárdiktatúra. Lásd *Lenin—Sztálin.* Az Októberi Forradalomról. 127. old.

gépezetének széttörése után tudja megnyerni"[83] — mondja Lenin.

Milyen módon válik a proletariátus államhatalma osztályharcának fegyverévé a harcban, melyet a nemproletár tömegek befolyásolásáért, a burzsoáziától való elhódításukért vív?

A proletariátus ezt először azzal éri el, hogy szétzúzza a régi kizsákmányoló államgépezetet és megteremti az államhatalom új gépezetét — a Szovjethatalmat, a dolgozók hatalmát, mely közel áll a népi tömegekhez, azok létfontosságú érdekeit fejezi ki és védi meg. „Az államgépezet — mondta a XII. pártkongresszuson Sztálin elvtárs a Szovjetállamról — az a legfőbb tömegapparátus, mely a pártja által képviselt, hatalmon levő munkásosztályt egybekapcsolja a parasztsággal és lehetővé teszi a munkásosztálynak, melyet pártja képvisel, azt, hogy a parasztságot vezesse"[84].

Másodszor, a proletariátus elhódítja a burzsoáziától és a kispolgári pártoktól a nemproletár dolgozók nagy tömegeit, azáltal, „hogy forradalmi úton elégíti ki legsürgősebb gazdasági szükségleteiket a földesurak és a burzsoázia kisajátítása árán... Az oroszországi proletariátus éppen ezúton *hódította el* az eszerektől a *parasztságot* éspedig szószerint *néhány órával* azután, hogy a proletariátus meghódította az államhatalmat. Ugyanis, néhány órával a burzsoázia felett aratott petrográdi győzelem után a győzelmes proletariátus kiadta a dekrétumot «a földről» s ebben a dekrétumban teljes egészében és egyszerre, forradalmi gyorsasággal, eréllyel és fenntartás nélkül, *megvalósította* a parasztság *többségének* valamennyi leglényegesebb gazdasági követelését, a földbirtokosokat teljesen és megváltás nélkül kisajátította"[85]. Ezt a feladatot a proletariátus ugyancsak olyan fegyver segítségével oldja meg, mint amilyen az új államhatalom.

Így tehát a proletariátus harca a nemproletár tömegek, elsősorban a parasztság befolyásolásáért, nem szünik meg azután, hogy a proletariátus kezébe ragadta az államhatalmat, a harc csupán más formákat ölt. Amíg a paraszt kistulajdonos marad, amíg két lélek él benne — dolgozó lelke és kistulajdo-

---

[83] Ugyanott, 139. old.

[84] *Sztálin* Művei. 5. köt. 221—222. old.

[85] Lenin. Az Alkotmányozó Gyűlési választások és a proletárdiktatúra. Lásd *Lenin—Sztálin.* Az Októberi Forradalomról. 129—130. old.

nos lelke — elkerülhetetlenül ingadozni fog a proletariátus és a burzsoázia között. A szocialista forradalom története országunkban és különösen az 1918—1920. évi polgárháború, elég világosan megmutatták ezt az ingadozást. Csak, ha a saját élettapasztalata alapján állítja szembe és hasonlítja össze a proletariátus hatalmát a burzsoázia hatalmával, fordul a parasztság végleg a proletariátus felé.

Ezért látta Lenin a proletariátus osztályharcának egyik legfontosabb új formáját abban, hogy a proletariátus olyan fegyver segítségével vezeti a parasztságot, mint amilyen az államhatalom. „A proletárdiktatúra, — írja Lenin — a proletariátus osztályharca meghatározott eszköz, mégpedig az államhatalom segítségével, osztályharc, amelynek egyik feladata, hogy hosszú tapasztalatok alapján, a gyakorlati példák hosszú sora segítségével megmutassa a nemproletár dolgozó rétegeknek, hogy előnyösebb nekik a proletárdiktatúra mellett lenniök, mint a burzsoázia diktatúrája mellett, s hogy semmiféle harmadik út nincs és nem lehetséges"[86].

A befolyásolásnak ezt a fajtáját nemcsak a kispolgárság irányában kell alkalmazni, hanem a burzsoá értelmiség kiterjedt rétegei irányában is, mert az értelmiség egy része eleinte ellenséges magatartást tanusít a proletárdiktatúrával szemben. Ezzel függ össze a proletariátus osztályharcának negyedik formája, amelyet Lenin „*a burzsoázia felhasználásának*" nevezett. Hogy Lenin milyen tartalmat adott ennek a fogalomnak, azt a következő szavak mutatják: „az ellenséges érzületüek magunknak való alárendelése, hogy pozitív munkát végezzenek („szakemberek")"[87].

Amikor a proletariátus átveszi az államhatalmat, nem rendelkezik még elegendő tapasztalattal és tudással, ami a kormányzáshoz, a gazdaság vezetéséhez szükséges. Ebben is különbözik többek között minden megelőző uralkodó osztálytól. Ezeknek ugyanis már uralomrajutásuk előtt megvolt a lehetőségük, hogy a régi rend keretében formálják kultúrájukat, megszerezzék a kormányzáshoz szükséges tudást és gyakorlatot. Ezzel szemben a proletariátus számára csak akkor nyílik meg erre a lehetőség, ha az államhatalom kiharcolása, a régi

---

[86] Ugyanott, 134. old.
[87] Lenin gyüjtemény. III. köt. 495. old.

rend megdöntése után már lerázta magáról a kapitalista kizsákmányolás jármát.

A győzelmes proletariátus kénytelen szolgálatába állítani a burzsoá szakembereket, felhasználni tapasztalatukat és tudásukat, hogy megtanulja tőlük a kormányzás és gazdálkodás művészetét. Lenin gyerekesnek nevezte azt az elképzelést, mintha a szocializmust fel lehetne építeni anélkül, hogy tanulnánk a kapitalista szervezőktől. „Tanulnunk kell tőlük, — mondta Lenin — mert a proletárpártnak és a proletariátus legjobbjainak *nincs gyakorlata* olyan munkák önálló elvégzésében, mint a lakosság tízmillióinak szükségletét szolgáló hatalmas üzemek megszervezése"[88].

Lenin példaként hivatkozik 1918-ban írt „Kis kép nagy kérdések tisztázására" című cikkében a *veszegonszki* kommunisták tapasztalatára. Néhány hónappal a forradalom után, amikor már megtört a burzsoázia fegyveres ellenállása, a veszegonszki Végrehajtó Bizottság meghívta a három legnagyobb szakértelemmel rendelkező nagyiparost és szabadságvesztés, teljes vagyonelkobzás terhe mellett felszólította őket, hogy vegyenek részt egy fűrésztelep és egy börgyár felállításában. Az Októberi Forradalom első évfordulóján Veszegonszknak már két olyan üzeme volt, melyet hozzáértő volt kapitalisták közreműködésével szereltek fel.

Lenin nem úgy állította fel a kérdést, mint a burzsoá szakemberekkel való együttműködést, hanem úgy, mint a burzsoá szakemberek felhasználását, ami a proletariátus osztályharcának egyik feladata. Hogy ez osztályharc volt, mégpedig igen éles osztályharc, arról a burzsoá szakemberek makacs ellenállása tanúskodik.

Már Engels látta, hogy a proletárforradalom a burzsoá értelmiség egy részének ellenállásába fog ütközni. 1891 októberében Engels ezeket írta Bebelnek: „... a műszaki emberek elvi ellenségeink lesznek, ahogy csak tudnak becsapnak és elárulnak majd bennünket; kénytelenek leszünk eltávolítani őket és még mindig be fognak bennünket csapni"[89]. Forradalmunk eseményeinek menete tökéletesen igazolta ezt a meglátást.

Ellenállásuk még akkor sem szünt meg, amikor megtör-

---

[88] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXII. köt. 525. old. (oroszul).
[89] *Marx—Engels* Művei. XXVIII. köt. 365. old. (oroszul).

tük a burzsoá szakértök nyílt szabotázsát. Amikor a szovjet hatalomnál szolgálatra jelentkeztek, abban a reményben tették, hogy állásukat fel tudják használni céljaikra, a kapitalizmus visszaállítására. Erre próbálták öket „buzdítani" a mensevikek is. Dan, a mensevikek egyik vezetője 1918-ban „megjósolta", hogy a burzsoá szakemberek, akik bolsevik szolgálatba lépnek „ujjuk köré csavarják a bolsevikokat és mint kifacsart citromot dobják majd el, mihelyt kezükbe összpontosították a hadsereget, a pénzügyet, a szállítást és az egész államgépezetet"[90]. Ime, miben reménykedtek a Szovjethatalom ellenségei, de reményeik nem váltak valóra!

A bolsevik párt előre látta, hogy a burzsoá szakértök felhasználása ellenállásukba ütközik majd, tudta, hogy ezt az ellenállást le kell küzdeni, ami a proletariátus burzsoázia elleni osztályharcának egyik formája. Az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt programjának Lenin által megfogalmazott egyik pontja így szól: a pártnak kötelessége, hogy „egyrészt a legcsekélyebb politikai engedményt se tegye az illető burzsoá rétegnek és kíméletlenül elnyomjon minden ellenforradalmi kísérletet, másrészről — úgyanilyen kíméletlenül harcoljon az álradikális, valójában tudatlan önteltség ellen, mintha a dolgozók képesek lennének anélkül leküzdeni a kapitalizmust és a burzsoá rendet, hogy ne tanulnának a burzsoá szakértöktől, ne használnák fel öket és ne járnák ki mellettük a munka hosszú ideig tartó iskoláját"[91].

Az osztályharc ötödik, utolsó formája Lenin útmutatásai szerint — *az új fegyelemre való nevelés*. A dolgozó tömegeknek új, szocialista társadalmi fegyelemre való nevelését Lenin úgy tekintette, mint a burzsoázia megdöntésénél lényegesebb és nehezebb forradalom kezdetét. Ennek a feladatnak a megvalósítása az osztályharc sajátos formáját tartalmazza, amelyben a proletariátusnak nemcsak az osztályellenség ellenállását kell leküzdenie, hanem a dolgozók elmaradt csoportjainak és középrétegeinek ellenállását is, akik megcsontosodtak a kapitalizmus szokásaiban és hagyományaiban. „Talán a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakában nem abban áll-e az

---

[90] *Jaroszlavszkij*. A harmadik erő. Partyizdat 1932. 51. old. (oroszul).

[91] A SzK(b)P kongresszusainak, konferenciáinak és Központi Bizottsága teljes üléseinek határozatai és döntései. I. rész. 291. old. (oroszul).

osztályharc, hogy megvédjük a munkás*osztály* érdekeit azoktól a munkáscsoportoktól, rétegektől, amelyek makacsul ragaszkodnak a kapitalizmus hagyományaihoz (szokásaihoz) és a régi módon viszonylanak a szovjet államhoz: minél kevesebb és minél rosszabb munkát adni «neki» — minél több pénzt kiszedni «belőle»"[92] — írta Lenin.

Az osztályharc e formájának az a sajátossága, hogy 1) miután lesujtott a proletariátus osztályellenségére, utána egyenesen az osztályellenség befolyása alatt álló elmaradt emberek felé fordult, a kapitalizmus csökevényeinek magában a dolgozók közt lévő hordozói ellen; 2) ennek megfelelően a harc módszere nem a szétzúzás és az elnyomás, hanem főként a nevelés és meggyőzés. De mint az osztályharc minden más formájánál, itt is kell alkalmazni kényszerítő eszközöket, amelyeknek azonban ebben az esetben alárendelt szerepük van a meggyőzés eszközeivel szemben. A kényszernek ezek az eszközei a naplopók, munkakerülők, harácsolók és más ingyenélők ellen irányulnak, azok ellen, akik szembeszállnak az új fegyelem megteremtésével. Lenin azt követelte, hogy: „... egyetlen gazember se (köztük a munkakerülő se) sétáljon szabadon, hanem börtönben üljön, vagypedig a legsúlyosabb természetű kényszermunkával töltse le büntetését..."[93]

Lehetetlen észre nem venni, hogy a proletariátus hatalomrajutása után a tömegnevelés feladatai új formát öltöttek. Megváltozott a nevelés egész tartalma. Amíg a forradalom előtt a nevelés feladatai az osztályharcban a régi rend szétzúzására irányultak és a burzsoázia elleni gyűlölet fokozódását, a forradalmi harci tevékenység növekedését, az osztályöntudat kifejlődését, az erők tömörülését eredményezték, addig a proletariátus hatalomrajutása után ezek mellett a feladatok mellett építő feladatok kerülnek az első helyre éspedig: a munkához való szocialista viszonyra és új társadalmi fegyelemre, a Szovjetállam megerősítéséről való gondoskodásra, a szocialista haza megvédésének készségére nevelés és így tovább. A forradalom előtt ilyen feladatokat nem tűztek és nem tűzhettek ki.

Megváltoznak a nevelés eszközei is. A munkásosztály

---

[92] Lenin. Ujságaink jellegéről. Lásd *Lenin—Sztálin.* Párt és pártépítés. Szikra 1950. 332. old.

[93] Lenin. Hogyan szervezzük meg a versenyt? Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 301. old.

államhatalma, a Szovjetállam törvényei és megállapított jogszabályai lesznek az osztálynevelés legfontosabb eszközei. Így például a munkához való új viszonyra, az új munkafegyelemre nemcsak az agitáció és propaganda eszközeivel nevelnek, hanem a szovjet törvény erejével is, amely megállapítja a munkakötelezettséget és bünteti azt, aki ez alól a kötelezettség alól kivonja magát.

Ilyenformán az államhatalom nemcsak politikai és gazdasági téren, hanem eszmei-nevelő téren is a proletariátus fegyverévé válik az osztályellenség ellen vívott harcban. Ezért jellemezte Lenin a proletariátus diktatúráját úgy, hogy az „... szívós harc, véres és vértelen, erőszakos és békés, katonai és gazdasági, pedagógiai és adminisztrációs harc a régi társadalom erői és hagyományai ellen"[94].

Amikor a proletariátus kiharcolta a hatalmat, új formák mellett folytatja mind a gazdasági és politikai, mindpedig az ideológiai osztályharcot. Ez az utóbbi még élesebbé válik, mert: „A régi szokások és szabályok, hagyományok és előítéletek, amelyeket a régi társadalomtól örököltünk, a szocializmus legveszedelmesebb ellenségei. Ezek a hagyományok és szokások a dolgozók milliós tömegeit tartják hatalmukban, néha a proletariátus egész rétegeit behálózzák, néha roppant veszélyt idéznek elő, amely magát a proletárdiktatúra létét veszélyezteti"[95]. A dolgozók tudatában lévő maradványok, a régi társadalom eszmei befolyása elleni harc ezért egyik legfontosabb feladata a proletariátus osztályharcának, mert enélkül a proletariátus nem tudja politikai uralmát sem megszilárdítani.

*

A szocialista forradalom története során megváltozott a proletariátus osztályharca Lenin szerinti különböző formáinak egymáshoz való viszonya. Hol az egyik, hol a másik forma lépett előtérbe. Változott az osztályharc élességének foka is.

A proletárdiktatúra fejlődésének első szakaszában az osztályharc formái közül az első helyet a kizsákmányolók ellenállásának elnyomása foglalta el.

---

[94] Lenin. „Baloldaliság" — a kommunizmus gyermekbetegsége. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 700. old.

[95] Sztálin. Az ifjúság a leghálásabb talaj a jövő építése számára. Lásd *Lenin—Sztálin*. Az ifjúságról. Szikra 1950. 147—148. old.

„A kizsákmányolók ellenállása megdöntésük *előtt* kezdődik, azután *két* oldalról *élesedik*"[96] — tanította Lenin.

A proletariátus már a szocialista forradalom előtt a kizsákmányolók elkeseredett ellenállásába ütközött. A támadásba átment proletariátus elleni harcban a kapitalisták szabotázst, munkáskizárást alkalmaztak. 1917 augusztus-szeptemberben a vállalkozók 231 vállalatot zártak be és 51 000 munkást tettek az utcára. Ezekben a napokban a kereskedők és gyárosok moszkvai kongresszusán a milliomos Rjabusinszkij azt a reményét fejezte ki, hogy „az éhség és a nyomor csontos karja torkon ragadja majd a nép barátait, a különböző bizottságok és Szovjetek tagjait". Az Októberi Forradalom előestéjén már kezdett kibontakozni az osztályok közötti harc legélesebb formája — a polgárháború. A reakciós burzsoázia kezdte el, amely a Kornyilov-kalandon fellelkesedve arra törekedett, hogy szétkergesse a Szovjeteket és előkészítse a monarchia visszaállítását. „A kapitalisták ellenállása megtört" — hirdette ki határtalan naivitással a Szovjetek I. Összoroszországi kongresszusán 1917 júniusában az Ideiglenes Kormány élelmezési minisztere, a „népi szocialista" Pesehonov. „Ez a derék ember nem is gyanította, — jegyezte meg Lenin — hogy az ellenállást valóban meg kell *törni*, hogy meg *fogjuk* törni és hogy éppen ezt nevezik tudományos nyelven a proletariátus diktatúrájának, hogy a kapitalisták ellenállásának elnyomása, következésképpen egy egész osztály (a burzsoázia) és segítőtársainak rendszeres elnyomása egy egész történelmi időszakot jellemez"[97].

A kizsákmányolók ellenállása, amely már a forradalom előtt elkezdődött, megdöntésük után sokszorta erősebbé és élesebbé vált. „A megdöntött kizsákmányolók, akik megdöntésüket nem várták, nem hittek benne, még csak gondolni sem akartak rá, az első komoly vereség után megtízszerezett energiával, dühödt szenvedéllyel, százszorosra felfokozott gyűlölettel vetik magukat harcba a tőlük elvett «paradicsom» visszaszerzéséért, családjaikért, amelyek oly gondtalanul éltek és amelyeket most a «csőcselék» pusztulásra és nyomorra (vagy «közönséges» munkára...) ítél"[98].

---

[96] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXV. köt. 6. old. (oroszul).
[97] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXII. köt. 156. old. (oroszul).
[98] Lenin. A proletárforradalom és a renegát Kautsky. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 439. old.

Lenin csodálatos éleslátásával előre figyelmeztetett arra, hogy a burzsoázia ellenállása nem csökken, sőt ellenkezőleg, megdöntése után sokszorta erősebbé válik. Ez érthető is, mert a burzsoázia a forradalom után még hosszú ideig erősebb marad, mint az őt legyőző proletariátus. Lenin rámutatott a megdöntött burzsoázia ellenállásának és erejének három forrására:

Először is, a megdöntött burzsoázia megőrizte nemzetközi összeköttetéseit és a külföldi tőkétől támogatást kapott.

Másodszor, a kizsákmányolók a forradalom után még hosszú ideig megtartották pénzkészletük egy részét és némi ingóságot; gyakorlatuk volt a szervezésben, ismerték a kormányzás összes „titkait", jártasak voltak katonai ügyekben; felhasználták az értelmiség felsőbb rétegéhez fűződő összeköttetéseiket, kapcsolataikat a magasan képzett műszaki szakemberekhez stb.

Harmadszor, a kizsákmányoló osztályok a szokás erejére, a kisárutermelés erejére támaszkodtak. A kisárutermelés a kapitalizmus legbőségesebb forrása, mert állandóan kiválasztja magából, állandóan szüli a kapitalista elemeket. A kisárutermelő a proletariátus és a burzsoázia között ingadozik. A burzsoázia pedig arra használta fel a kispolgári tömegeknek ezt az ingadozását, hogy minél jobban alávesse befolyásának.

Az 1918 közepe táján lejátszódó események jellemzőek az osztályharc hallatlan élességére és feszültségére a forradalom első időszakában. Még 1918 május végén megkezdődött a csehszlovák hadtest felkelése, amelynek hamarosan sikerült birtokba venni az egész szibériai fő vasútvonalat Vlagyivosztoktól a Közép-Volga vidékéig. Július elején megkezdődtek az ellenforradalmi felkelések a Felső-Volgamenti városokban: július 6—21 között Jaroszlavlban, július 7-én Ribinszkben, július 8-án Muromban. Ezeknek a felkeléseknek közvetlen szervezője az eszer B. Szavinkov volt. Az összeesküvők tervei szerint a felkelésnek 23 városban egyidejűleg kellett megtörténnie. Július 6-án, ugyanaznap mint Jaroszlavlban, kezdődött Moszkvában a „baloldali" eszerek lázadása. A lázadók elfoglalták a távíróhivatalt és mindenféle sürgönyöket menesztettek, hogy megdöntötték a Szovjethatalmat és kezdik löni a Kremlt. Ezt az ellenforradalmi lázadást azonban egy nap alatt elnyomták. Nemsokára ezután a VCsK nagy összeesküvést fedezett fel,

melyet az angol diplomáciai misszió vezetője, Lockhart és a közismert kém, Sidney Reilly szervezett. Az összeesküvők katonai egységek provokációs felkelését készítették elő, továbbá a Központi Végrehajtó Bizottság valamennyi tagjának letartóztatását, Lenin és a Szovjethatalom más vezetőinek meggyilkolását. Az Antant megbízásából az eszerek is terrorista tevékenységet fejtettek ki. Július 20-án meggyilkolták Volodarszkijt, augusztus 30-án eszer terroristák Petrográdon meggyilkolták Urickijt és ugyanaznap Moszkvában megsebesítették Lenint.

Amint a későbbiekből kiviláglott, a csehszlovák lázadás, az eszer felkelés, Lockhart összeesküvése, mind láncszemei voltak az ellenforradalmi erők terveinek. A terv kidolgozásában és megvalósításában döntő szerepe volt Anglia, Franciaország, az Amerikai Egyesült Államok és más országok diplomáciai képviselőinek. A diplomáciai kémek bandája köré sereglett az országon belül minden ellenforradalmi elem: fehérgárdista tisztek, kadétpártiak, eszerek, mensevikek stb. Titkos cinkosaik közé tartoztak Trockij, Buharin és mások, akik segítettek a „baloldali" eszereknek, hogy lázadást készítsenek elő a Szovjethatalom ellen. A külföldi kémek tőlük telhetően segítették Trockijt és Buharint a bolsevik párt elleni harcukban. Lockhart, angol kém így ír emlékirataiban: „Sürgönyöket küldtem Londonba és hivatalos szempontokat kértem, hogyan szilárdítsam meg Trockij helyzetét". Lockhart közölte Londonnal, hogy „Trockij valóban «konkrét» megegyezésre akar lépni a szövetségesekkel"[99]. Amint Lockhart vallomásában később elmondta: „... arról ábrándozott, hogy sikerül majd valami nagyvonalú vállalkozást véghezvinni Trockijjal együtt"[100].

Az imperialisták arra számítottak, hogy a csehszlovák egységek és a moszkvai, valamint a Felső-Volgamenti városokban kirobbantott felkelések segítségével megnyitják az Arhangelszkben partraszállt angol expedíciós hadtest számára a Moszkvába vezető utat. De a Szovjethatalom szerveinek éberségén meghiúsult ez a terv, a különböző összeesküvéseket felgöngyölítették, az egyidejű fellépés nem sikerült.

A Szovjethatalom az ellenforradalmárok cselszövényeire kíméletlen elnyomással válaszolt. Hatalmas szerepe volt ebben

[99] House ezredes okmánytára. 3. köt. Szocekgiz 1939. 281. old. (oroszul).

[100] *Sayers-Kahn.* A nagy összeesküvés. 31. old.

az ellenforradalom, spekuláció és szabotázs elleni harc Összoroszországi Rendkívüli Bizottságának (VCsK), melynek élére Feliksz Dzerzsinszkijt állították. Válaszul az összeesküvésekre, valamint a belső és külső ellenforradalom kísérleteire, a Szovjethatalom vörös tömegterrort hirdetett. Lenin egész sor felhívásban, levélben és utasításban azt ajánlotta, hogy minden habozás nélkül számoljanak le az ellenforradalmárokkal. Mikor megtudta, hogy Zinovjev akadályozza a tömegterror-intézkedések végrehajtását, ezt írta Petrográdba a Központi Bizottság tagjainak:

„A Központi Bizottságban csak ma hallottuk, hogy Volodarszkij meggyilkolására a petrográdi *munkások* tömegterrorral akartak válaszolni és hogy Önök ... ezt megakadályozták. Erélyesen tiltakozom!

Meghazudtoljuk saját magunkat: Még a szovjetküldöttek határozataiban is tömegterrorral fenyegetőzünk és amikor cselekedni kell, *fékezzük* a tömegek *teljesen* helyes forradalmi kezdeményezését.

Ez le-he-tet-len!

A terroristák gyáváknak fognak bennünket tartani. Rendkívüli harci időket élünk.

Fokozni kell az ellenforradalmárok elleni terror erélyességét és tömegmegnyilvánulását, különösen Petrográdban, melynek példája *döntő*"[101].

A Szovjethatalom az ellenforradalmárok elleni harcra milliós munkás*tömegeket* szervezett és végeredményben ez biztosította a győzelmet.

Falun a kulákok a felkelések egész áradatát indították a Szovjethatalom ellen. Helyenként sikerült magukkal vinni a középparasztok egy részét is. De a falusi szegénység aktív segítségével a Szovjethatalom gyorsan elnyomta ezeket a felkeléseket.

Lenin 1918 augusztus 17-én a Donontúli Végrehajtó Bizottságnak küldött sürgönyében a következőket követelte: „A leghatározottabban lépjetek fel a kulákok és a velük egy követ fujó baloldali eszer söpredék ellen. Intézzetek felhívást a szegényparasztokhoz. Szervezzétek meg őket. Kérjetek segítséget Jelctől. A kulák vérszopókat kiméletlenül el kell tiporni"[102].

[101] Lenin gyüjtemény. XVIII. köt. 168—169.
[102] Ugyanott, 185. old.

Néhány nappal később, augusztus 20-án Lenin a liveni Végrehajtó Bizottságnak sürgönyzött:

„Üdvözlöm, hogy a kerületben olyan erélyesen elnyomják a kulákokat és fehérgárdistákat. Addig kell ütni a vasat, amíg meleg és minden percet ki kell használni a kerület szegényparasztságának szervezésére. A felkelésben résztvett kulákok minden gabonáját és vagyonát el kell kobozni, a felkelés kulákfelbujtóit fel kell akasztani, sorainkbeli megbízható vezetők mozgósítsák és fegyverezzék fel a szegényparasztokat, a gazdagok közül szedjenek túszokat és tartsák őket addig fogva, amíg járásaikban nem gyűjtik össze és nem hordják be az egész gabonafelesleget. Végrehajtásról sürgönyválaszt kérek"[103].

A kulákság elleni harc kimenetelére döntő jelentősége volt annak, hogy a szegényparasztság a falun támasza lett a Szovjethatalomnak, a középparaszt pedig azért támogatta a proletárhatalmat, mert attól tartott, hogy visszajön a földesúri uralom. A középparaszttal való szövetség által a Szovjethatalom megteremtette a szocialista forradalom külső és belső ellenségei feletti győzelem egyik leglényegesebb előfeltételét.

Az osztályellenség ellenállása már 1918 első felében a belső ellenforradalom és az Antant külföldi imperialistáinak a Szovjethatalom elleni együttes hadjáratában nyílvánult meg. Az oroszországi ellenforradalom szolgáltatta ehhez a hadjárathoz a katonai keretet, a főleg tisztekből, a kozákság felső rétegeiből, valamint kulákokból álló emberanyagot. A külföldi imperialisták adták a pénzt, a fegyvert és a felszerelést.

Ilyenformán az országonbelüli ellenforradalom által elindított polgárháború egybeolvadt a külföldi katonai intervencióval. Lenin már 1918 júliusában rámutatott arra, hogy: „... az angol-francia imperializmusnak és az ellenforradalmi orosz burzsoáziának ez az együttes erőfeszítése eredményezte, hogy a polgárháború nálunk ... a külső háborúval elszakíthatatlan egységbe olvadt"[104].

Az osztályharc külső és belső frontjai az 1918—1920-as években közvetlenül egymásba fonódtak. Ezt teljes világossággal megmutatja az a három hadjárat, amelyet az imperialista Antant a Szovjetország ellen szervezett. Ezekben a hadjára-

[103] Ugyanott, 186—187. old.
[104] *Lenin* Művei 3. kiad. XXIII. köt. 160. old. (oroszul).

tokban a fehérgárdista sereg, amely vissza akarta állítani Oroszországban a régi földesúri-kapitalista rendet, a külföldi imperializmus fegyvereként lépett fel. A külföldi imperializmus viszont Oroszországot a maga gyarmatává akarta változtatni. Az eszerek egyik vezetője, Borisz Szavinkov, a szovjet bíróság előtt később beszámolt arról a beszélgetésről, melyet az intervenció idején Churchillel folytatott:

„Churchill megmutatta nekem Dél-Oroszország térképét, amelyen zászlócskák jelezték Gyenyikin csapatait és az Önök csapatait. Emlékszem, mennyire megrendített engem, amikor odaléptünk a térképhez és Churchill a Gyenyikin csapatait jelző zászlócskákra mutatva hirtelen azt mondta: «Nézze, ez itt az én hadseregem»"[105].

Churchillnek, a hirhedt imperialistának, a Szovjetország ellen indított fegyveres antant-hadjárat fő szervezőjének, minden oka megvolt, hogy a fehérgárdista csapatokat „saját hadseregének" nevezze. A külföldi vezérkar és kémszolgálat utasításai alapján működő, az intervenciósok által felszerelt és kiképzett hadsereg a nyugati imperializmus politikai és gazdasági céljait szolgálta.

A történelem újra megismételte a régi igazságot: amikor a kizsákmányolók osztályérdekeit veszély fenyegeti, akkor szívesen lemondanak az általános nemzeti érdekekről. Annakidején az orosz földesurak és kapitalisták mindenkinél hangosabban szónokoltak „hazafiságukról", az „egységes és oszthatatlan Oroszországról". De alighogy megfosztották őket osztályuralmuktól, azonnal árulni kezdték Oroszországot a külföldi imperialistáknak nagyban és kicsinyben, háborút indítottak országuk, az orosz munkások és parasztok ellen. „...Valamikor, nem is olyan régen, Oroszország fiainak nevezték magukat, most pedig képesek lennének (ha módjukban volna) magával az ördöggel is cimborálni népük ellen... mindez szemléltetően mutatja mit jelent a haza iránti «hűségük»"[106] — mondta Kalinyin elvtárs.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után a megdöntött kizsákmányolók osztályérdekei és az általános nemzeti érdekek között kibékíthetetlen ellentét volt. Ezzel szemben az ura-

---

[105] Pravda. 196. sz. 1924. augusztus 30.
[106] *Kalinyin.* Azokban az években. 2. könyv. 376. old.

lomra került munkások és parasztok osztályérdekei teljesen egybeestek Szovjetoroszország függetlensége megőrzésének és megszilárdításának érdekeivel. Milliós népi tömegek keltek a Nagy Októberi Szocialista Forradalom vívmányainak, fiatal szovjet hazájuk szabadságának és függetlenségének védelmére s elzárták az utat az intervenciós és fehérgárdista hordák elöl.

A szovjet nép hallatlan erőfeszítés és áldozat árán visszaverte a külföldi katonai betörést és szétzúzta a belső ellenforradalom erőit. A szétvert fehérgárdista sereg maradványait Szovjetoroszország határain túlra kergették.

A forradalom első éveinek eredményeit összegezve, 1921-ben Lenin azt mondta, hogy Oroszországban a nagybirtokosokat és a nagytőkéseket „... teljesen kisajátították és politikailag tökéletesen szétzúzták... mint osztályt... Osztályszervezetüket megőrizték külföldön, emigráció formájában, amely valószínűleg 1,5—2 millió embert számlál; ennek az emigrációnak rendelkezésére áll a burzsoá és a «szocialista» (vagyis kispolgári) pártok ötvennél több napilapja, továbbá a hadsereg maradványai és rengeteg összeköttetése van a nemzetközi burzsoáziával. Ez az emigráció teljes erejével és minden eszközzel azon van, hogy a Szovjethatalmat megdöntse s a kapitalizmust Oroszországban visszaállítsa"[107].

5.

A polgárháború befejezése után, a népgazdaság helyreállításának békés munkájára való áttérés időszakában, lényegesen megváltozott az osztályerők egymáshoz való viszonya és megváltoztak az osztályharc formái is.

A munkásosztály és a munkásosztály vezette parasztság a háborúban történelmi győzelmet aratott, szétzúzta a földesurakat és a kapitalistákat, legyőzte a külföldi intervenciósokat. De a háború nagyon meglátszott az országon. A mérhetetlen gazdasági pusztulás, a gyárak és üzemek munkájának időleges megszakítása a munkáslétszám csökkenésével járt. A munkásosztály szerteszóródott a háború éveiben. Sokan a frontra mentek. A munkások egy része átmenetileg falura költözött.

---

[107] Lenin. Az OK(b)P taktikájáról a Komintern III. kongresszusán. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 875. old.

A Szovjetunió Szakszervezeteinek Központi Tanácsa által később végrehajtott adatösszeírásból megállapítható, hogy a férfimunkások közül, akik azokban az években az ipart otthagyták, 63,6 százalék fémmunkás és 52—62 százalék textilmunkás résztvett a polgárháborúban; falura ment a fémmunkások közül 29,1 százalék, a textilmunkások közül pedig 29—34 százalék. A nagyiparban foglalkoztatott munkások száma az 1913. évi 2 958 000-ről 1921-ben 1 223 000-re csökkent.

A munkások egy része deklasszálódott. Ez nemcsak a munkások számbeli csökkenésében mutatkozott, hanem abban is, hogy a nagy megszakításokkal dolgozó gyárakban a munkások kénytelenek voltak kézmüiparral foglalkozni, öngyujtókat készíteni stb.

Ez elkerülhetetlenül megnyilvánult abban is, hogy a munkások között nött a kispolgári, anarchista irányzat: „A proletár osztályöntudat fejlesztésének fö anyagi alapja — mondotta Lenin — a nagyipar, amikor a munkás látja a dolgozó gyárakat, amikor nap mint nap érzi azt az eröt, amely valóban képes megsemmisíteni az osztályokat“[108]. Amikor az ipar romokban hevert, a proletariátus diktatúrájának osztályalapja meggyengült. Lenin ebben nagy veszélyt látott a szovjet rendszer számára.

Ennél is nagyobb veszélyt jelentett, hogy a polgárháború befejeztével a parasztság körében elégedetlenség mutatkozott. A polgárháború évei alatt a munkásosztály és a parasztság között katonai és politikai szövetség jött létre, ami bizonyos egyességen alapult: a paraszt földet kapott a Szovjethatalomtól és védelmet a földesurakkal és a kulákokkal szemben, a munkásság pedig minden gabonafölösleg kötelezö beszolgáltatása után élelmiszert kapott a parasztoktól. A munkásosztály és a parasztság szövetségének ez az alapja most már elégtelennek bizonyult. A parasztság elégedetlenkedett az egész gabonafölösleg kötelezö beszolgáltatásának rendszere miatt, szabadon akart rendelkezni saját termékeivel. Lenin szavai szerint a hadikommunizmus egész rendszere összeütközésbe került a parasztság érdekeivel.

Az ország nehéz gazdasági helyzetét és a parasztság elé-

[108] Lenin. Előadói beszéd a terményadóról. Lásd *Lenin*. Az agrárkérdésről. 2. köt. 711. old.

gedetlenségét az osztályellenség saját céljaira akarta kihasználni. Szibériában, Ukrajnában, a tambovi kormányzóságban sikerült kuláklázadásokat szerveznie. 1921 márciusában a fehérgárdisták az eszerekkel, mensevikekkel és az idegen államok képviselőivel szövetkezve Kronstadtban ellenforradalmi lázadást szerveztek. A Szovjethatalom ezt a lázadást gyorsan felszámolta, de a lázadás ténye újra csak azt bizonyította, hogy az egész gabonafelesleg kötelező beszolgáltatásának rendszerét a legrövidebb idő alatt meg kell szüntetni, mert az a parasztságban elégedetlenséget kelt.

A bolsevik párt már ezt megelőzőleg hozzálátott, hogy a gazdasági építés terén új irányvonalat dolgozzon ki. Az OK(b)P X. kongresszusa az új gazdasági politika bevezetését elkerülhetetlennek tartva, elfogadta ezt az irányvonalat. Az egész gabonafelesleg kötelező beszolgáltatását terményadó váltotta fel. Bizonyos mértékű szabadkereskedelmet engedélyeztek, a parasztságnak megadták a lehetőséget, hogy terményfeleslegét szabadon adhassa el. Ez hozzájárult ahhoz, hogy a paraszt gazdaságilag érdekeltté váljék és elősegítette a mezőgazdaság gyors fellendülését. Az új gazdasági politika, a „nep" bevezetésével a Szovjethatalom és a bolsevik párt tekintetbe vette, hogy a munkásosztály és a parasztság szövetségét új, gazdasági alapon kell megerősíteni. Most már nem a földesurak és az intervenciósok fegyveres támadásának elhárításáról, hanem a munkásosztály és a parasztság *gazdasági* összefogásáról, a város és falu közötti gazdasági kapcsolat helyes megszervezéséről és a parasztságnak a szocialista termelésbe való fokozatos bevonásáról volt szó. És éppen ehhez vezetett az új gazdasági politika, amelynek végső célkitűzése a szocializmus építése volt országunkban.

Mint minden éles politikai fordulat, amelyet a kiéleződött osztályharc körülményei között hajtanak végre, az új gazdasági politikára való áttérés is ingadozást és ellenállást váltott ki a párt nem eléggé állhatatos elemeiből. Az OK(b)P még közvetlenül a X. kongresszus előtt is kénytelen volt kemény harcot vívni a trockista, buharinista, anarcho-szindikalista és más pártellenes csoportok ellen, amelyek a kispolgári ösztönösség nyomását tükrözték vissza. Jóllehet a harc a pártellenes áramlatokkal szemben a szakszervezetek szerepének kérdésével

kapcsolatban kezdődött, valójában a pártnak a munkásosztály tömegei között végzett munkája módszereiről és a parasztsághoz való viszonyáról volt szó.

A „nep" bevezetésével az ellenzék is szembeszállt. A leninizmus ellenségei elkeseredett harcot folytattak a párt Központi Bizottságának lenini irányvonala ellen. Nem akarták és nem is tudták megérteni az új gazdasági politika lényegét. Közülük egyesek — mindenfajta „baloldali" hangoskodók rémületbe estek; a „nep"-ben az Októberi Forradalom vívmányainak feladását látták és a kapitalizmushoz való visszatérést „jósolták", mások — a nyílt kapitulánsok, mint Trockij, Zinovjev, Buharin stb. térdet hajtottak a kapitalizmus „hatalmas ereje" előtt s nagy engedményeket követeltek a magántőke számára. De ezek és amazok is a „nep"-ben csupán visszavonulást és a kapitalizmus felélesztésének útját látták.

A bolsevik párt leleplezte és elszigetelte a pánikterjesztőket és kapitulánsokat és következetesen arra törekedett, hogy az új gazdasági politika segítségével országunkban megvesse a szocialista gazdaság alapjait. A párt álláspontja az volt, hogy az áruforgalom némi szabadsága fokozza a paraszt gazdasági érdekeltségét, ami a mezőgazdaság gyors fellendüléséhez vezet, hogy ezen az alapon helyre fog állni az állami ipar, hogy ezen az úton kellő mennyiségű anyagi eszközt halmozhatunk fel s így hatalmas ipart teremthetünk, amely a szocializmus gazdasági alapja. Amint ezt Lenin előre látta, a kapitalista elemek ellen csak ezen az alapon lehet döntő támadást intézni és végezni velük.

A kereskedelemnek a Szovjethatalom által engedélyezett bizonyos mértékű szabadsága azonban az első időben elkerülhetetlenül a városi és a falusi kapitalista elemek növekedéséhez vezetett. A bolsevik párt kénytelen volt átmenetileg visszavonulni, áttérni a kapitalizmus megrohamozásáról a hosszadalmasabb ostromra, hogy azután erőt gyüjtve, újra támadásba menjen át és biztosítsa a szocializmus győzelmét.

A Szovjethatalom ellenségei — a fehérgárdistáktól a mensevikekig és eszerekig — a „nep"-et teljes visszavonulásnak tekintették és abban reménykedtek, hogy Szovjetoroszország fokozatosan visszatér a kapitalizmushoz. A „nep" nem taktika, hanem a bolsevizmus evolúciója, jelentette ki Usztrjalov, az

úgynevezett „irányváltoztatók“[109] ideológusa. Usztrjalovnak ez a kijelentése a nepista burzsoázia, a burzsoá értelmiség nagyrészének és másoknak hangulatát tükrözi, akik a Szovjetállam „elfajulására“ számítottak. „Az irányváltoztatás — mutatott rá Sztálin elvtárs — a felnövő és a kuláksággal, valamint a zsoldos-értelmiséggel fokozatosan összeforró új burzsoázia ideológiája“[110].

Igen jellemző volt az a kérdés, amelyet a *Manchester Guardian* című angol lap tudósítója, *Ransom* tett fel Leninnek 1922 novemberében: „Nagy gazdasági élénkséget látok, mindenki vesz és elad, nyilvánvalóan megszületik az új kereskedőosztály. Azt kérdezem: *mi az oka, hogy a «nepman»*[111] *nem képvisel politikai erőt és semmi jele, hogy erre törekedne?*“

Ebben a kérdésben világosan visszhangzott a burzsoá körök nagyon elterjedt nézete, hogy az új nep-burzsoázia a gazdasági pozíciók kiharcolása után végeredményben komoly politikai hatalommá is válik. Lenin szellemes összehasonlítással kezdte Ransomnak adott válaszát:

„Az Ön kérdésének első része egy nagyon, nagyon régi londoni beszélgetésre emlékeztet. Egy szombat este történt. Húsz évvel ezelőtt egy barátommal sétáltam. Az utca szokatlanul élénk volt. A zsibárusok végig az utcákon kirakták áruikat, amelyeket petróleummal vagy valami más effélével megtöltött kis fémcsövek világítottak meg. A kis fények igen szépek voltak. Az utcákon valósággal rendkívüli forgalom volt. Mindenki vett vagy eladott.

Oroszországban akkoriban volt egy irányzat, amit mi «ökonomizmusnak» neveztünk. Ezen a kissé legénykedő elnevezésen Marx történelmi materialista nézeteinek gyerekes leegyszerűsítését értettük. Barátom «ökonomista» volt és mindjárt fitogtatni kezdte nagy bölcsességét: lám, mondja, ezt a rendkívüli gazdasági tevékenységet kell, hogy a politikai hatalomra való törekvés kövesse. Elnevettem magamat Marxnak

---

[109] „Irányváltoztatók“ — annak a burzsoá politikai áramlatnak hívei, mely 1921-ben külföldön az orosz burzsoá emigránsok között jött létre és nevét a *Szmena Vjeh* (Irányváltoztatás) című Párizsban kiadott folyóiratról kapta. — *Szerk.*

[110] *Sztálin* Művei. 7. köt. 341. old. (oroszul).

[111] Kereskedő, spekuláns, magánvállalkozó a „nep“ első szakaszában. — *Ford.*

ilyen értelmezésén. A kiskereskedőknek ez a sokasága és igen élénk tevékenysége még egyáltalában nem bizonyítja az osztály nagy gazdasági erejét, amiből «politikai erőre» lehetne és kellene következtetni. Nyilvánvaló, hogy Londonból egy kicsit bonyolultabb úton lett világméretű kereskedelmi, gazdasági és politikai erő, semmint azt társam elképzelte és a londoni utcai árusok nagy élénkségük ellenére nagyon messze vannak a «politikai» erőtől, de még csak az arra irányuló törekvéstől is.

Tartok tőle, hogy az Ön kérdése, miért nem árulja el nálunk ez a «nepman» (azaz utcai árus, kiskereskedő) semmi «jelét annak a törekvésnek, hogy politikai erővé legyen», mosolyt fakaszt és azt feleljük: ugyanabból az okból, amiért a szombatonként London utcáin sürgölődő vásárló és eladó tömeg Angliában sem adja «jelét annak, hogy politikai erőre törekedne» ... .

A «nepman» — ha már ezt a kifejezést használjuk, amely kifejezés sokkal inkább a könnyed ujságnyelv, semmint a komoly politikai gazdaságtan szótárába való — jóval nagyobb lármát csap, mint ami gazdasági erejének megfelelne. Attól tartok, hogy az, aki «nepman»-unkkal kapcsolatban a történelmi materializmusnak annyira leegyszerűsített tételét alkalmazná, hogy a gazdasági erőt a politikai erőnek kell követnie, nagyot tévedne, söt egy egész sor nevetséges félreértésnek válna áldozatává ...

Befejezem a «politikai erő» kérdését: a munkások és a parasztság, ez a politikai erő alapja Oroszországban. A parasztot minden kapitalista államban a tőkések és földesurak egyaránt kifosztják. Minél öntudatosabbá válnak a parasztok, annál jobban megértik ezt. Ezért nem követi a lakosság tömege a «vásárló és eladó» nepmanokat"[112].

Ransom, a többi burzsoá vezetőemberhez hasonlóan, nem akarta megérteni, hogy a politika terén a „ki kit győz le" kérdés, az a kérdés, ki győz — a proletariátus-e vagy a burzsoázia — már eldőlt. A proletariátus már 1917 októberében *politikailag* legyőzte a kapitalizmust. A polgárháború során visszavertük a burzsoázia és a földesurak kísérleteit, akik az intervenciósok segítségével vissza akarták állítani politikai ha-

[112] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVII. köt. 326—327, 331—332 és 333. old. (oroszul).

talmukat; az öket támogató kispolgári pártok — eszerek, mensevikek, anarchisták, nacionalisták — pedig elpusztultak.

De gazdasági téren még nem dölt el a kérdés „ki kit győz le". A kapitalizmus az ország gazdaságában még megőrizte gyökereit éspedig elsősorban a kisüzemi árutermelésben, amely állandóan kitermeli, szüli a kapitalista elemeket. A Szovjethatalomnak, a szocializmusnak még döntő harcokat kellett a kapitalizmussal megvívni, hogy azt *gazdaságilag* legyőzze.

A városban a szocialista nagyipar helyreállításával párhuzamosan fejlödött a magántulajdonban lévö kisipar és a magánkereskedelem is. 1922 nyarán az országban körülbelül félmillió magántulajdonban lévö ipari vállalat volt. A magántöke különösen a kereskedelem területén fészkelte be magát, mert ott kevesebb volt a kockázat és az eszközök gyorsabban megtérültek. A „nep" elsö éveiben a magánkereskedök kihasználták az állami és szövetkezeti kereskedelem gyengeségét, azt, hogy ezek a szervek nem értettek a kereskedelemhez és kezükbe kaparintották az áruforgalom jelentékeny részét. 1924 nyarán magánosok kezén volt a kiskereskedelemnek körülbelül 80 százaléka és az együttes kis- és nagykereskedelemnek 50 százaléka.

A magántökés felhalmozás forrásainak elemzése a „nep" kezdetén azt mutatta, hogy ez a felhalmozás túlnyomórészt rabló jellegü volt. A szovjet törvények megkerülésével, az állami vagyon fosztogatásával, az állami és gazdasági gépezetben lévö cinkostársaik segítsége révén bérletek rabló kihasználásával a magánvállalkozók gyorsan meggazdagodtak. 56 bírósági eljárásnál megállapították, hogy az 1921—1923-as években magánszemélyek 54 millió aranyrubel értékü állami vagyont loptak el. A vádlottak padjára ültetett állami alkalmazottaknak 75 százaléka a régi értelmiséghez tartozott (mérnökök, jogászok stb.). Jellemzö, hogy abban az idöben, amikor ezek a perek tárgyalásra kerültek, tehát az 1924—1926-os években, a vádlottak több mint 60 százaléka már otthagyta az állami szolgálatot és magánvállalkozó lett.

Itt-ott elhangzik olyan vélemény, mintha a Szovjetunióban a — városi és falusi — burzsoá osztály a „nep" évei alatt újból megnött és kialakult volna. Ez a vélemény ellentmond a valóságnak. „A kulákok és a városi tökés burzsoázia osztállyá

«alakulása» természetesen nem csupán az új gazdasági politika bevezetése után történt — fejtegeti Sztálin elvtárs. — Az új gazdasági politika előtt is volt kulákság és városi tőkés burzsoázia mint osztály, de csak mint *másodrangú* osztály. Az új gazdasági politika a fejlődés első szakaszain bizonyos mértékben megkönnyítette ennek az osztálynak a növekedését. De még inkább elősegítette a szocialista szektor növekedését"[113].

A munkásosztály miután megszilárdította politikai hatalmát és megőrizte a népgazdaság parancsnokló magaslatait: a bankokat, nagyipart, vasutat, külkereskedelmet stb., rendelkezett azokkal az emelőkkel, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a burzsoáziát gazdaságilag legyőzhesse. A Szovjethatalom az új gazdasági politika első évében történt rövid ideig tartó visszavonulás után megerősítette gazdasági pozícióit és újra támadásba ment át a kapitalista elemek ellen.

A bolsevik párt és a Szovjethatalom az új gazdasági politika alapján fordulatot ért el a gazdasági fronton. A „nep" első évei már jelentékeny sikerekkel jártak a mezőgazdaság helyreállításában, az ipar és közlekedés fejlesztésében. Lenin felhívására a bolsevikok kezdték elsajátítani a kereskedelmet, kifejlesztették az állami és szövetkezeti kereskedelmet, kiszorították a magántőkét és ilyenformán egyengették a gazdasági összefogást a szocialista ipar és a paraszti gazdaság között.

Az ország gazdaságában végbement változások visszatükröződtek az osztályerők viszonyának változásában is. Az ipar fokozatos helyreállításával együtt megtörtént a munkásosztály erejének tömörítése, összevonása. Az OK(b)P XII. kongresszusán Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a proletariátus szétforgácsolódása megszűnt és „a proletariátus kezd újból összegyülni... A régi munkások, akik korábban kénytelenek voltak a falvakban szétszéledni, ismét visszaszivárognak a gyárakba"[114].

A munkásosztály növekedésének ezt a folyamatát és az ipar helyreállítását mutatják a következő adatok[115]:

---

[113] *Sztálin* Művei. 12. köt. Szikra 1950. 200. old.

[114] *Sztálin* Művei. 5. köt. 221. old.

[115] A Szovjetek IV. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. 1927. 224. old. (oroszul).

Év	Munkások százaléka a háborúelőtti színvonalhoz képest	Termelés százaléka a háborúelőtti színvonalhoz képest
1921—1922	48	22
1922—1923	54	32
1923—1924	62	41
1924—1925	74	66
1925—1926	95	89
1926—1927	106	103

Ezekből az adatokból látható, hogy a polgárháború befejezte után 5—6 évvel a munkások száma meghaladta háborúelőtti számukat. A munkások száma és a termelés színvonala közötti kezdeti nagy aránytalanságot (a termelés a háború alatt nagyobb mértékben csökkent, mint a munkások száma) fokozatosan küzdöttük le. Amíg 1921—1922-ben a munkások létszáma kisebb volt a háborúelőtti felénél, a termelés színvonala pedig kisebb a negyedénél, addig 1926—1927-re a szovjet ipar túlszárnyalta a háborúelőtti színvonalat, nemcsak a munkások száma, hanem a termelés terjedelmét illetően is.

Az ipar helyreállításával, a munkásosztály számbeli növekedésével, anyagi helyzetének javulásával együtt a munkásosztályban nagy minőségi változások is mutatkoztak.

Életerős munkásosztály lett belőle, melynek politikai öntudata és kultúrája napról-napra nőtt. Sztálin elvtárs 1925-ben a Szverdlov-egyetem üdvözlésénél megragadta az alkalmat, hogy mint a Szovjethatalom nagy vívmányát megemlítse: „Deklasszált munkásosztály nálunk már nincs többé — ez most a proletárok teljesen kialakult és életerős osztálya, amely kulturális és politikai tekintetben megnőtt... az utóbbi időben a munkásosztályban különösen kifejlődött az erő érzése és saját méltóságának érzése. Így érez a gazda, és ez az érzés megerősödött abban az osztályban, amely országunkban az uralkodó osztály. Ez, elvtársak, óriási vívmány egész munkánkban, mert az a munkásosztály, amely nemcsak dolgozó osztálynak, hanem kormányzó osztálynak is érzi magát — az az osztály csodákra képes“[116].

[116] Sztálin. A J. M. Szverdlov-Egyetemhez. Lásd *Sztálin.* A Szovjetunió agrárpolitikájáról. 112, 113. old.

A parasztságban is jelentékeny változások mentek végbe a „nep" első éveiben. A gazdasági élet helyreállítása elősegítette a parasztság politikai aktivitásának és gazdasági kezdeményezésének növekedését. A szovjet parasztságot jellemezve, Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy ez nem a régi parasztság, amelynek torkát a föld elvesztésének félelme szorítja és amelyik minden áldozatra kész, csak hogy megszabaduljon a földesurától. Ez új parasztság, szabad és tettrekész, amelyik elfelejtette már a földesurat és az a gondja, hogy olcsó árut kapjon és gabonáját minél jobban eladhassa.

A mezőgazdaság helyreállítása és az áruforgalom fejlődése siettette a parasztság rétegeződését. Sztálin elvtárs megjegyezte, hogy a mezőgazdaságban a helyreállítási folyamat másként ment végbe, mint az iparban. „Iparunk fejlődése tömöríti a munkásokat, megszünteti a munkásosztály deklasszáltságát és helyreállítja a munkásosztályt mint egészet, a faluban viszont, ellenkezőleg, a mezőgazdaság fejlődése a parasztság bomlására, rétegeződésére, két tábor kialakulására vezet: kialakul a falun vezető helyzetet elfoglalni törekvő kulákok és a kulák ellen szövetségest kereső szegényparasztság tábora"[117] — mondja Sztálin elvtárs.

A parasztság rétegeződésének, bomlásának ezt a folyamatát, mely a „nep" körülményei között ment végbe, nem lehet azonosítani a kapitalizmus idején történt rétegeződési folyamattal. Más, lassúbb lett a rétegeződés üteme. A kapitalizmusban fennáll a föld magántulajdona, a föld nagybirtokosok kezébe vándorol, a parasztságot szipolyozza a bank és az uzsorás. Mindez a parasztság gyors rétegeződéséhez vezet. A szovjet viszonyok között a kulákság növekedése elé akadályokat gördítettek, megszüntették a föld magántulajdonát, vagyis a föld megszünt adás-vétel tárgya lenni. A proletárállam továbbá adó-, hitel- és szövetkezeti politikájával korlátot szabott a kulákság kizsákmányoló irányzatának és így lassította a rétegeződést.

Megváltozott a parasztság rétegeződésének már a jellege is. A kapitalizmusban a rétegeződés arra vezetett, hogy a középparasztbirtokok eltüntek és így a parasztság zöme a szegényparaszt színvonalára süllyedt. Nálunk azonban a „nep" idején

---

[117] Sztálin. A párt soronlevő falusi feladatairól. Lásd *Lenin—Sztálin.* Párt és pártépítés. 546—547. old.

a rétegeződés a parasztság zömére kiterjedő általános gazdasági felemelkedés alapján történt és nem a középparaszt, hanem a szegényparaszt gazdaságok részarányának csökkenéséhez vezetett. Ezt a folyamatot áttekinthetően ábrázolja a következő táblázat, ahol a + jel az illető szociális csoport emelkedését, a — jel pedig a csökkenését jelenti:

	A kapitalizmusban	A „nep" idején
Szegényparasztok .	+	—
Középparasztok ..	—	+
Kulákok	+	+

A következő hozzávetőleges adatok a földmüves lakosság szociális összetételét mutatják a „nep" éveiben:

A lakosság csoportjai	Százalékarány a gazdaságok összességéhez képest		
	1924/25-ben	1925/26-ban	1926/27-ben
I. Mezőgazdasági proletariátus	4,4	5,0	5,3
II. Idénymunkást nem foglalkoztatók	88,7	87,4	86,8
Ezek közül:			
1) szegényparasztok	24,0	21,6	20,4
2) középparasztok	64,7	65,8	66,4
III. Idénymunkást foglalkoztatók	6,9	7,6	7,9[118]

Ha ezeket a számokat szembeállítjuk a parasztság forradalomelőtti szociális helyzetéről közölt adatokkal, akkor az alábbi következtetést vonhatjuk le:

A szegényparaszt gazdaságok részaránya a háborúelőttihez képest hozzávetőleg két és félszer-háromszorta alacsonyabb.

[118] Molotov elvtárs szerint az „idénymunkást foglalkoztatók" csoportját nem lehet teljes egészében kulákcsoportnak nevezni: legalább 2—3 százalék középparaszt van benne. [Az OK(b)P XV. kongresszusának gyorsírói jegyzetei. 1928. 1054. old. (oroszul).]

Emellett a szegényparaszt csoport részaránya a parasztság egészéhez képest a továbbiakban is csökkenő irányzatú volt. Ennek az az oka, hogy a szegényparasztság egy része a városba ment gyári munkára és proletár lett belőle, míg a másik, éspedig jelentékenyebb része a Szovjethatalom segítségével a középparaszt színvonalára emelkedett.

A középparaszt gazdaságok részaránya a forradalomelőttihez képest több mint háromszorosára emelkedett. Emellett a középparasztok csoportjába tartozók száma a szovjet viszonyok mellett évről-évre nőtt; ez a réteg nemhogy nem „satnyult el", söt, ellenkezőleg, erösödött. Ez azt jelenti, hogy a középparaszt nemcsak a polgárháború éveiben, hanem a „nep" idején is a mezőgazdaság legjelentékenyebb tényezője maradt.

A kulákság részaránya a forradalomelőtti időhöz képest majdnem negyedére csökkent. A parasztság rétegeződése azonban folytatódott és a kulákság növekedésére vezetett. Ezt a növekedést elsősorban a bérmunkást foglalkoztató és egyben földet bérlő gazdaságok számának emelkedése mutatja. A helyreállítási időszak befejeztével az ilyen gazdaságok száma az összes parasztporták 3,7 százaléka volt. A kulákok azonkívül, hogy kizsákmányolták a bérmunkást és a szegényparasztot, uzsorahitellel is foglalkoztak, árut vásároltak fel, hogy láncoljanak vele, spekuláltak stb.

A „ki kit győz le" kérdés sikeres megoldása, a népgazdaság szocialista elemeinek győzelme a kapitalista elemek felett, mindenekelőtt attól függött, hogy a város és falu között helyes gazdasági kölcsönviszony jöjjön létre, hogy a munkásság és a parasztság szövetsége új, gazdasági alapon megerősödjön.

E feladat megvalósításának útjait Lenin határozta meg az új gazdasági politikáról szóló cikkeiben és beszédeiben, különösen pedig 1923 január—márciusi cikkeiben, mint: „A szövetkezetekről", „Hogyan szervezzük át a Munkás- és Paraszt-Ellenőrzést?", „Inkább kevesebbet, de jobban". Lenin rámutatott arra, hogy a Szovjetköztársaságban a szociális rend két osztály: a munkásság és a parasztság együttmüködésén alapul. Ha ellentmondás van is e két osztály között, a mi társadalmi rendszerünk nem rejti magában szükségképpen a szakadás magvát. Lenin ezzel kapcsolatban azt a feladatot állította a párt elé: „hogy gondos figyelemmel kísérjék azokat a körülményeket, amelyekből szakadás keletkezhetik és megelőzzék

azokat. Köztársaságunk sorsa ugyanis végeredményben attól függ, együtt fog-e haladni a parasztság tömege a munkásosztállyal, hű marad-e a vele kötött szövetséghez, avagy lehetővé teszi-e a «nepmanoknak», azaz az új burzsoáziának, hogy közte és a munkásosztály között meghasonlást idézzen elő, hogy elszakítsák öt a munkásoktól"[119]. Ezzel összefüggésben kellett megoldani a Lenin által a „nep"-re való áttéréskor felállított „ki kit győz le" kérdést is, azt a kérdést, hogy a szocializmus győz-e, vagy a kapitalizmus.

Lenin ismételten hangsúlyozta, hogy ennek a harcnak a kimenetele mindenekelőtt a párt és a Szovjetállam politikájának helyességétől függ. Még a „nep"-re való áttérés idején ezeket írta vázlataiban:

„Quid est «politica»? (Mi a «politika»? — *Szerk.)*

1) a proletariátus élcsapatának viszonya *saját* tömegéhez.

2) a proletariátus viszonya a *parasztsághoz.*

3) a proletariátus (és a parasztság) viszonya a burzsoáziához"[120].

Máshelyütt Lenin ezeket mondja: „A politika az osztályok viszonya — ez dönti el a köztársaság sorsát"[121]. A bolsevik párt és a Szovjethatalom helyes politikájával sikerült megőrizni és megerősíteni a munkásosztály szövetségét a parasztsággal és legyőzni a burzsoáziát.

Leninnek halála előtti utolsó cikkeit is az a gondolat hatja át, hogyan lehet fenntartani a munkásosztály és a parasztság szövetségét, hogyan lehet biztosítani a munkásság vezető szerepét ebben a szövetségben.

„Inkább kevesebbet, de jobban" című cikkében Lenin olyan állam felépítésére és megerősítésére szólít fel, amelyben a munkások megőrzik vezető szerepüket és a parasztság bizalmát maguk iránt és amelyben az államvezetés a legnagyobbfokú takarékosság által a pazarlás bármely fajtájának még a nyomát is kiirtja.

---

[119] Lenin. Hogyan szervezzük át a Munkás- és Paraszt-Ellenőrzést? Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 1014. old.

[120] Lenin. „A terményadóról" című brosúra tervezete és vázlatai. Lásd *Lenin.* Az agrárkérdésről. 2. köt. 650. old.

[121] Lenin. Előadói beszéd a terményadóról az OK(b)P X. kongresszusán. Lásd *Lenin.* Az agrárkérdésről. 2. köt. 629. old.

„Nem jelenti-e ez azt, hogy országunk a paraszti korlátoltság országa lesz? — tette fel Lenin a kérdést. És így válaszolt rá: — Nem. Ha megőrizzük a munkásosztály vezető szerepét a parasztság fölött, akkor az államháztartásunkban keresztülvitt lehető legnagyobb takarékossággal elérhetjük, hogy minden legkisebb megtakarítást félre tudunk tenni gépesített nagyiparunk fejlesztésére, a villamosítás és a tőzegkitermelés fejlesztésére, a Volhov-művek[122] építésének befejezésére stb."[123].

Az ország egész gazdaságát — beleértve a földművelést — új technikai alapra, a modern nagyipar alapjára kell helyezni. Ezt jelölte meg Lenin, mint a szocializmushoz vezető utat. A nagyipar, mindenekelőtt a nehézipar megteremtésében látta Lenin a mezőgazdaság kollektív elvek szerinti átalakításának kulcsát. Csak az új technika alapján, a kollektív munka alapján — tanította Lenin — lehet a parasztságot kivezetni a nyomorból, a parasztnak — a kistulajdonosnak — lelkivilágát egészségessé tenni és megváltoztatni.

A Lenin által kidolgozott szövetkezeti terv megmutatta a bolsevik pártnak és a Szovjethatalomnak, hogy milyen úton és módon kell biztosítani a parasztság bevonását a szocialista társadalom építésébe. A *szövetkezet* fejlesztése, kezdetben az *értékesítés és beszerzés*, majd pedig a mezőgazdasági *termelés* terén, egyik legfontosabb eszköze volt annak, hogy a sokmilliós parasztságot bevonja a szocializmus építésébe. Ezen az úton kellett fokozatosan leküzdeni a munkások és parasztok szövetségén belül a két osztály között fennálló ellentmondásokat.

A szovjet társadalom két alapvető osztályát — a proletariátust és a parasztságot — szövetség, baráti viszony füzte egymáshoz. Ez azonban nem zárta ki, hogy voltak közöttük ellentmondások, amelyek azonban nem voltak antagonisztikus jellegüek. A dolog úgy állt, hogy a munkásosztály és a parasztság nem csupán gazdasági helyzetükben különböztek egymástól, de két különböző irányzatot is képviseltek. A munkásosztályt a *szocialista* irányzat jellemezte, a parasztságot pedig az *árutermelő-kapitalista* irányzat. Ezért is nevezte Lenin a pa-

---

[122] Volhov-művek — hatalmas villanytelep a Volhov folyónál, Leningrád közelében. Építését 1927-ben fejezték be. — *Szerk.*

[123] Lenin. Inkább kevesebbet, de jobban. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 1029. old.

rasztságot az „utolsó kapitalista osztálynak". Lenin szavait magyarázva, Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy: „Ez elöször. azt jelenti, hogy a parasztság külön osztály, mely a gazdaságot a munka- és termelési eszközök magántulajdona alapján építi s ennek következtében különbözik a proletárok osztályától, akik a gazdaságot a munka- és termelési eszközök kollektív tulajdona alapján építik.

Ez, másodszor, azt jelenti, hogy a parasztság olyan osztály, amely soraiból kapitalistákat, kulákokat és általában különféle kizsákmányolókat termel ki, szül és táplál"[124].

Az ebből elkerülhetetlenül folyó ellentmondások a munkásosztály és a parasztság között föleg a nemzeti jövedelem elosztása terén mutatkoztak. Sztálin elvtárs kimutatta, hogy a munkásosztály és a parasztság közötti harc föleg a következő kérdésekre összpontosult: az ipari és a mezögazdasági termékek ára, adó stb. 1924 körül bizonyos jelek azt mutatták, hogy a parasztság elégedetlen az ár- és adópolitikával. Sztálin elvtárs, amikor 1924 októberében az OK(b)P Központi Bizottságának plénumán felszólalt, világosan rámutatott, hogyan értelmezte a paraszt ezeknek a kérdéseknek a megoldását. „A paraszt mintegy ezt mondja nekünk: «veszélyesnek tartjátok a lehető legalacsonyabbra csökkenteni a városi gyártmányok árait, féltek a külföldi áruk beözönlésétől, ezért mindenféle vámkorlátozásokat létesítettek, amelyek elkerítik fiatal iparunkat a konkurrenciától, de nekem semmi közöm a ti iparotokhoz, én olcsó árukat követelek, akárhonnan jöjjenek is azok». Vagy pedig «nem meritek emelni a gabonaárakat, mert féltek a munkabér aláásásától, ezért agyaltatok ki mindenféle begyüjtö szerveket, ezért teremtettétek meg a külkereskedelmi monopóliumot és egyebet, de nekem semmi közöm a ti akadályaitokhoz és emelöitekhez, én magas gabonárakat követelek»"[125]. Sztálin elvtárs azt is megállapította, hogy a szovjet árpolitika elleni harc szítói a kulákok, a spekulánsok, akik a parasztság milliós tömegeit el akarják szakítani a munkásosztálytól. „Feladatunk ezért az, — mondta Sztálin elvtárs — hogy a kulákokat és spekulánsokat elszigeteljük, elszakítsuk tölük a dolgozó parasztságot és bevonjuk a szovjet épí-

[124] *Sztálin* Művei. 11. köt. Szikra 1950. 103—104. old.
[125] Sztálin. A párt falusi feladatairól. Lásd *Sztálin.* A Szovjetunió agrárpolitikájáról. 43. old.

tésbe, kivezető utat adva ezzel politikai aktivitásának. Ezt megtehetjük és már tesszük is, mivel a parasztság dolgozó tömegeinek és különösen a szegényparasztságnak érdeke a munkásokkal való szövetség, a proletariátus diktatúrájának fenntartása, valamint azoknak a gazdasági emelőknek a fenntartása, amelyeken a diktatúra nyugszik"[126].

A falusi osztályharc körülményei a „nep" idején lényegesen mások voltak, mint a polgárháború éveiben. Az Októberi Forradalom után, a szegényparaszt bizottságok idején, a munkásság előtt az a feladat állt, hogy kiszélesítse és elmélyítse a falun az osztályharcot, hogy mozgósítsa a szegényparasztságot a kulákság ellen, a középparasztságot pedig semlegesítse és meghódítsa a maga számára. Ez akkor a forradalom megmentését jelentette.

A polgárháború után megváltoztak a feladatok. Sztálin elvtárs 1925-ben megsemmisítő csapást mért a zinovjevista árulókra, akik a falu rétegeződésének tényére hivatkozva kijelentették, hogy a párt főfeladata — az osztályharc felszítása a falun. „A legfontosabb most korántsem az, hogy felszítsuk a faluban az osztályharcot. *A legfontosabb most az, hogy a középparasztokat a proletariátus köré tömörítsük, újból meghódítsuk őket*"[127].

1918-ban a közvetlen forradalmi átalakítás feladata állt előttünk, a kapitalista elemek kisajátításának feladata. Ehhez a falun feltétlenül a szegényparaszt bizottságok politikáját — a kuláktalanítás politikáját — kellett folytatni. A „nep" éveiben pedig át kellett térni a kapitalizmus közvetlen megrohamozásáról, a frontális támadásról az átkaroló mozdulatra, a kapitalizmus feletti teljes győzelemhez, gyökereinek kiirtásához szükséges feltételek aprólékos, hosszadalmas előkészítésére. A munkásosztálynak ezért mindenekelőtt össze kellett fognia a paraszti tömegek zömével, hogy magával ragadja, hogy együtt haladjanak a szocializmus felé.

E cél érdekében, ha a körülmények úgy követelték, a párt és a Szovjethatalom tett bizonyos engedményeket a középparasztságnak. A „nep"-re való áttérésnél a párt szükségesnek tartott ilyen engedményeket. Ezért az OK(b)P XIV. konfe-

[126] Ugyanott, 44. old.

[127] Sztálin. A párt politikája a falun. Lásd *Sztálin.* A Szovjetunió agrárpolitikájáról. 81—82. old.

renciája 1925-ben póthatározatokat fogadott el, amelyeknek az volt a céljuk, hogy erősítsék a munkásosztály és a középparasztság szövetségét. A mezőgazdaság fejlesztésére megszüntették a hadikommunizmus maradványait a falun, rövidlejáratú földbérleteket engedélyeztek és a szovjet törvények előírásainak szem előtt tartásával megengedték a bérmunka alkalmazását.

A munkásosztály és a parasztság közötti ellentmondások abban különböztek a munkásosztály és a kapitalista elemek közötti ellentmondásoktól, hogy nem voltak antagonisztikus jellegűek. Éppen ezért meg lehetett őket oldani a közös érdekek alapján, melyek a Szovjetország fejlődésének lényeges kérdéseiben egyesítik a munkásokat és parasztokat. A paraszt kettős helyzete, egyrészről mint magántulajdonos és másrészről mint dolgozó, nemcsak ellentmondást szült a munkásosztály és a parasztság között, hanem egyben megteremtette az ellentmondások megszüntetésének lehetőségét is. A munkásosztály, miközben a parasztságnak a magántulajdonhoz való vonzódása ellen harcolt, a parasztságra mint dolgozóra támaszkodott. Ezáltal lehetővé vált, hogy a munkásosztály magával ragadja a parasztság zömét és bevonja a szovjet gazdasági fejlődés általános rendszerébe.

Sztálin elvtárs, Lenin eszméit továbbfejlesztve, mélyrehatóan elemezte a munkásosztály és a parasztság közti ellentmondások leküzdését. Kifejtette, hogy a munkásosztálynak és a parasztságnak a fejlődés lényeges kérdését illetően közös érdekeik vannak, melyek felülmúlják, de mindenesetre felül tudják múlni a köztük lévő ellentmondásokat és bázisul, alapul szolgálhatnak a munkások és a parasztok szövetségének. Mind a munkásosztály, mindpedig a parasztság érdeke, hogy a mezőgazdaság fejlődése ne kapitalista, hanem szocialista módon történjék. A fejlődés kapitalista útja a parasztok többségének csak pusztulást hozhatott, mert a parasztok többségének elszegényedését tételezi fel a városi és falusi burzsoázia felső rétegeinek meggazdagodása érdekében. Ezért a parasztságot nem fűzi semmi érdek a fejlődés kapitalista útjához. Ezzel kapcsolatban Sztálin elvtárs a következőket mondja:

„Tehát, először, itt van a proletariátus és a parasztság érdekeinek közössége az alapvető kérdésekben, közös érdekeltségük a népgazdaság szocialista fejlődési útjának diadalában.

Innen a munkásosztály és a parasztság szövetsége. Másodszor, itt van a munkásosztály és a parasztság érdekei között fennálló ellentét a folyó kérdésekben. Innen a harc a szövetségen belül, az a harc, amelyet, jelentőségben, fedez az érdekek közössége és amelynek el kell tünnie a jövőben, amikor a munkások és parasztok megszünnek osztály lenni — amikor az osztálynélküli társadalom dolgozóivá válnak. Harmadszor, itt vannak eszközeink és útjaink arra, hogy ezeket a munkásosztály és a parasztság között fennálló ellentéteket a munkások és parasztok szövetségének fenntartása és megszilárdítása keretein belül, mindkét szövetséges érdekében megoldjuk. És nemcsak rendelkezünk ezekkel az utakkal és eszközökkel, hanem már eredményesen alkalmazzuk is azokat a «nep»-nek és a kapitalizmus ideiglenes stabilizációjának bonyolult körülményei között"[128].

Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a kérdés, fel lehet-e országunkban építeni a szocializmust, mindenekelőtt azt a kérdést tartalmazza, le tudjuk-e saját erőnkből küzdeni a munkásosztály és a parasztság közti ellentmondásokat. Sztálin elvtárs erre a kérdésre világos és határozott választ adott: „... igen, fel tudjuk építeni a szocializmust, és a parasztsággal együtt, a munkásosztály vezetésével építeni fogjuk"[129].

Sztálin elvtárs válaszával meggyőzte munkásainkat és parasztságunkat saját erejükről és megmutatta nekik a győzelemhez vezető egyenes utat. Sztálin elvtárs tanításaival felfegyverezve, a bolsevik párt kifejlesztette a harcot a szocializmus felépítéséért a Szovjetunióban.

6.

A kizsákmányoló osztályok felszámolása olyan országban, amelyet kapitalista államok vesznek körül, hatalmas nehézségekkel járt. Csak a bolsevik párt és a szovjet kormány helyes lenini-sztálini politikája, rendíthetetlen szilárdsága és állhatatossága ennek a politikának megvalósításában, biztosíthatták a rendkívül nehéz feladat megoldását.

Annak, hogy a népgazdaság szocialista elemei győzzenek

[128] Sztálin. Kérdések és feleletek. Lásd *Sztálin.* A Szovjetunió agrárpolitikájáról. 98. old.

[129] Sztálin. A szocializmus sorsa a Szovjetunióban. Lásd *Sztálin.* A Szovjetunió agrárpolitikájáról. 70. old.

a kapitalista elemek felett, döntő feltétele volt az ország iparosítása. 1925 decemberében a SzK(b)P XIV. kongresszusán Sztálin elvtárs harcra hívja fel a pártot az ország szocialista iparosításáért.

„Országunkat agrárországból ipari országgá változtatni, amely a szükséges berendezést saját erejéből képes előállítani — ez vezérvonalunk lényege, alapja"[130] — mondotta Sztálin elvtárs.

Sztálin elvtárs, Lenin tanításaira támaszkodva, kidolgozta az ország iparosításának megvalósítására szolgáló gyakorlati tervet. Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a szocialista iparosítás magja, alapja a nehézipar fejlesztése.

„Vannak elvtársak — mondta — akik azt hiszik, hogy az iparosítás általában minden ipar fejlesztése. Vannak még olyan csodabogarak is, akik úgy gondolják, hogy Rettegett Iván, aki megteremtette az ipar bizonyos kezdeti elemeit, már iparosító volt. Ha ezen az úton haladunk, akkor Nagy Pétert kellene az első iparosítónak nevezni. Ez természetesen nincsen így. Nem minden iparfejlesztés jelent iparosítást. Az iparosítás magja, alapja a nehézipar (tüzelőanyag, fémek stb.) fejlesztésében, végeredményben a termelési eszközök előállításában, a saját gépgyártás fejlesztésében van"[131].

Csak a nehézipar, elsősorban pedig a gépgyártás rendíthetetlen fejlesztése biztosíthatja kapitalista államokkal körülvett országunk gazdasági függetlenségét és védheti meg attól, hogy a világkapitalizmus függvényévé váljék. Az iparosítás szovjet módjának alapvető sajátsága az, hogy a kapitalista államokkal ellentétben, ahol az iparosítás általában a könnyűipar fejlesztésével kezdődött, a Szovjetunióban az iparosítás a nehézipar fejlesztésével indult el. Ez a nehezebbik út volt, de lehetővé tette, hogy országunkat a legrövidebb idő alatt agrárországból ipari országgá változtathassuk, biztosíthassuk gazdasági függetlenségét és tekintettel a fenyegető katonai támadás veszélyére, aktív védelemre készíthessük elő.

Sztálin elvtárs a legnagyobb alapossággal kidolgozta a szocialista ipar fejlesztéséhez szükséges felhalmozás forrásainak kérdését. Bebizonyította, hogy a kapitalista államok törté-

---

[130] A SzK(b)P története. 333. old.
[131] *Sztálin* Művei. 8. köt. 120. old. (oroszul).

nete az iparosítás különböző módjait ismeri. Egyes országok (így például Anglia) iparukat a kifosztott gyarmatok számlájára építették; mások (így Németország) a legyőzötteken behajtott hadisarcokból; harmadszor, voltak olyan országok, amelyek úgy igyekeztek fokozatosan az iparosítás útjára lépni, hogy rablókoncessziókat engedélyeztek és rablóhiteleket kaptak. Az iparosításnak mindezek a módjai kívülről jövő tőkebeáramlást vettek alapul, ezenkívül pedig már jellegüknél fogva sem voltak alkalmasak arra, hogy a Szovjetunió, a dolgozók állama igénybevehesse őket. A Szovjetunió számára csak egyetlen, a történelemben eddig még sohasem járt út volt nyitva — a kizárólag belső forrásokra támaszkodó szocialista felhalmozás útja. A Szovjetunió számára ezt az utat a földesuraknak és kapitalistáknak az Októberi Forradalomban történt kisajátítása, az ipar és bankok államosítása biztosította, mert ezáltal vált lehetővé a nehézipar megteremtéséhez szükséges eszközök gyors összegyűjtése.

Ahhoz, hogy sikerrel lehessen haladni az iparosítás útján, mindenekelőtt biztosítani kellett a szocialista felhalmozás állandó növekedését, a munka termelékenységének emelését, a termékek önköltségének csökkentését, a felhalmozott tartalékok észszerű felhasználását, szigorú takarékossági rend bevezetését stb. Áldozatokat is kellett hozni, nélkülözéseket vállalni egy időre, hogy felhalmozódjanak a nehézipar felépítéséhez szükséges eszközök. Kitartással és türelemmel kellett felvértezni magunkat, hogy saját erőnkből, külső segítség nélkül teremtsük meg a modern nagyipart.

Az ország szocialista iparosítása létrehozta a kizsákmányoló osztályok felszámolásának előfeltételeit. A *szocialista* termelés növekedése és a magánkapitalista termelés kérlelhetetlen kiszorítása voltak a felszámolás alapjai. A Szovjetunió iparosításával a kisárutermelő és a magánkapitalista szektor terhére megnőtt a szocialista típusú gazdálkodás részaránya mind a termelésben, mind az áruforgalom terén. A bolsevik párt és a szocialista állam a szocialista iparosítás alapján következetesen és hajthatatlanul döntő támadást készített elő a kapitalista elemek ellen, hogy felszámolja a kapitalizmus maradványait a Szovjetországban.

A magántőke elleni támadás először a kereskedelem területén indult meg. Amíg 1925—1926-ban a kicsinybeni forga-

lomnak több mint 42 százaléka volt magánkézben, addig 1926—1927-ben a magántőke részesedése 32 százalékra, 1927—1928-ban pedig 24,8 százalékra csökkent. 1927-től kezdve a magánkereskedelem forgalma nemcsak százalékszerűen, hanem abszolút vonatkozásban is csökkenni kezdett. A szocialista ipar, valamint az állami és szövetkezeti kereskedelem fejlődésének következtében a kis- és középkapitalisták ezerszámra mentek tönkre és semmisültek meg. 1927 végén a SzK(b)P XV. kongresszusán Sztálin elvtárs megállapíthatta, hogy a kérdés, „ki kit győz le", a kereskedelem terén már eldőlt a szocialista elemek javára. Sztálin elvtárs kijelentette, hogy ez a kérdés a kereskedelem területéről most átmegy a kézműipari és a mezőgazdasági termelés területére. A magántőke szerepe a nagyiparban akkor már jelentéktelen volt, ott a szocialista termelési rendszer uralkodott. De a kis- és kézműiparban a magántőkének volt még bizonyos szerepe. Így például a kézműipar bőr- és textilágazatában jócskán volt még új milliomos, aki szipolyozta a kisárutermelőket. A magántőke részaránya azonban már itt is évről-évre csökkent. Amíg a magánszektor 1924—1925-ben az egész ipari termelés 19 százalékát adta, addig 1926—1927-ben ez a szám már 14 százalékra csökkent, viszont a szocialista szektor ennek megfelelően 81 százalékról 86 százalékra emelkedett.

„Ez azt jelentette, hogy az iparosításnak a Szovjetunióban határozottan szocialista jellege van, hogy a Szovjetunió ipara a szocialista termelési rendszer győzelmének útján fejlődik, hogy az ipar terén ez a kérdés: «ki kit győz le?» — már eleve a szocializmus javára dőlt el"[132].

A Sztálin elvtárs vezetésével kidolgozott és a SzK(b)P XIV. kongresszusán elfogadott hatalmas szocialista iparosítási terv megvalósítása megteremtette a mezőgazdaság szocialista átépítésének anyagi előfeltételeit. A szocialista iparosítás sikereinek alapján a SzK(b)P XV. kongresszusa határozatilag kimondta, hogy minden módon szorgalmazni kell a mezőgazdaság kollektivizálását és fokozni kell a kulákok elleni támadást.

Sztálin elvtárs továbbfejlesztette a munkásosztály hegemóniájának lenini eszméjét és rámutatott arra, hogy a munkásosztály a szocializmus építésében *gazdasági* téren is a paraszt-

[132] A SzK(b)P története. 345. old.

ság zömének vezetője lehet és kell is hogy legyen, akárcsak 1917 októberében, amikor *politikai* téren volt a parasztság vezetője a burzsoázia hatalmának megdöntésében és a proletárdiktatúra megteremtésében. Ez azt jelentette, hogy a munkásosztálynak, mint a parasztság vezetőjének, hegemonjának élnie kell államhatalmával, hogy a dolgozó parasztságot a szocialista építés útjára vigye, segíteni kell neki, hogy gazdaságát a szocialista elvek alapján átalakítsa.

Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy e feladat megoldásánál döntő szerepe kell hogy legyen a szocialista iparosításnak. „Mi kell ahhoz, hogy biztosítsuk a parasztság proletár vezetését? Ehhez feltétlenül az ország iparosítása kell. Ehhez az kell, hogy szocialista iparunk nőjön és erősödjön. Ehhez az kell, hogy növekvő szocialista iparunk magával vigye a mezőgazdaságot"[133]. Sztálin elvtárs képletes kifejezése szerint minden új gyár, minden új üzem új erőd a proletariátus kezében, ami biztosítja számára, hogy vezesse a parasztság milliós tömegeit.

A kapitalista elemek ellen kifejlesztett támadás szükségszerüen mind a városban, mind a falun az osztályharc élesedésére vezetett.

A népgazdaság szocialista elemeinek nyomására visszavonuló új burzsoáziának természetesen megvolt az oka, hogy elégedetlen legyen a Szovjethatalommal. Az ellenforradalmi hangulat észrevehetően nőtt körükben. Az „irányváltoztatás" ideológiája, amint Sztálin elvtárs megjegyezte, divatos cikk lett az új burzsoázia politikai piacán.

A szocializmus nyomása alatt visszavonuló kapitalista elemek elkeseredett ellenállást fejtettek ki. Ez az ellenállás visszatükröződött a pártban is, ahol 1926—1927-ben a trockisták és zinovjevisták mint a tönkrement városi burzsoázia szócsöve léptek fel. „A trockisták lényegében arra törekedtek, hogy a Szovjetunióban megteremtsék az új burzsoázia politikai szervezetét, egy másik pártot alapítsanak — a kapitalista restauráció pártját"[134]. Ezek az aljas árulók a bolsevik párt elleni harcukban a többi szétvert ellenzéki csoport maradványaival pártellenes blokkba egyesültek. Blokkjuk a vereségpolitikát, a

[133] *Sztálin* Művei. 9. köt. 156. old. (oroszul).
[134] A SzK(b)P története. 337. old.

kapituláns szellemet testesítette meg és arra törekedett, hogy az imperialisták érdekében bomlassza a bolsevik pártot és az országot a kapitalizmus restaurációjának útjára vigye.

„Baloldali" frázisokkal leplezett behódolás a burzsoáziának — ez volt a trockizmus lényege. A trockizmus jellemvonásai közé tartozott, hogy nem hitt a proletárforradalom erőiben, nem bízott a munkás-paraszt szövetségben, tagadta a szocializmus építésének lehetőségét a Szovjetunióban.

A párt által széjjelvert opportunista áramlatok maradékai éppen azon a platformon egyesültek blokkba, hogy tagadták a szocializmus megvalósításának lehetőségét országunkban. „És mit jelent ez az álláspont? Ez kapitulációt jelent. Ki előtt? Nyilvánvalóan országunk kapitalista elemei előtt. És még ki előtt? A világ burzsoáziája előtt. Hát a baloldali frázisok, a forradalmi handabandázások ugyan mivé lettek? Szertefoszlottak. Kaparják meg jól ellenzékünket, dobják félre forradalmi szólamait — és előttünk áll az ellenség előtti meghódolás"[135].

A trockista-zinovjevista horda kapituláns beállítottságánál fogva tagadta építésünk szocialista jellegét, és „elfajulással" vádolta a Szovjetállamot. Saját burzsoá elfajulásukat ezek az árulók úgy palástolták, hogy a Szovjethatalom „elfajulásáról" szónokoltak. Ezzel kapcsolatos a trockisták áruló, defetista irányvonala a hírhedt „Clémenceau tézis" értelmében, mely szerint a trockista ellenzék a Szovjetunió ellen intézett katonai támadás esetén nemcsak hogy nem kel a Szovjethatalom védelmére, hanem bevárja, míg az ellenség 80 kilométerre megközelíti Moszkvát és felkelést robbant ki a Szovjethatalom ellen.

A trockisták programjának restaurációs lényege világosan megnyilvánul abban a magatartásukban, amellyel a Szovjetunió népgazdaságát alá akarták rendelni a kapitalista világpiacnak. Trockij, a burzsoázia lakája, „káros utópiának" jelentette ki a Szovjetuniónak gazdasági függetlenségre való törekvését. Az imperialistáktól kapott feladataikat teljesítve a trockisták ismételten azt ajánlották, hogy a Szovjetunió nyissa meg kapuit a külföldi tőke előtt. Trockij már 1922-ben azt ajánlotta, hogy iparvállalatainkat és trösztjeinket adjuk át a magántőkének. Zinovjev és Kamenyev pedig azt javasolták,

---

[135] Sztálin. Az ellenzéki blokk és a párt kozotti nézeteltérésről. Lásd *Lenin—Sztálin.* Az Októberi Forradalomról. 281. old.

hogy legnagyobb vállalatainkat olyan feltételek mellett engedjük át a külföldi tőkének, amelyek szolgai függőségbe hozzák az országot. 1925-ben a trockisták, a szocializmusnak ezek az ellenségei azt ajánlották, hogy országunk térjen át a „Dawes-terv" vonalára, vagyis, hogy váljunk a nyugateurópai és amerikai imperializmus gyarmatává. A trockista árulók minden reménységüket a koncessziókra alapították és arra készültek, hogy országunkat a külföldi tőkének aprópénzért kiárusítsák.

A trockista program áruló, restaurációs lényege kitünt a parasztokhoz való viszonyukból is. A trockisták minden erőfeszítésükkel azon voltak, hogy megszüntessék a munkásosztály és a parasztság szövetségét. Azt hirdették, hogy a munkásosztály és a parasztság között elkerülhetetlenek a „megoldhatatlan konfliktusok", a parasztságot a munkásosztállyal szemben ellenséges osztálynak tekintették és tagadták annak a lehetőségét, hogy a parasztságot bevonjuk a szocialista építésbe. A trockisták ezeket az antileninista megállapításokat különböző önkényes „elméletekre" alapították, mint amilyen ..az eredeti szocialista felhalmozás törvénye", mely szerint a Szovjetunióban az ipar fejlődése csak a parasztság tönkretételével, kisajátításával és proletarizálódásával történhet. A trockisták programja a gyakorlatban nem vezethetett volna másra, mint a szocialista iparosítás aláásására. A trockista „platform" a parasztsággal kapcsolatban a proletariátus vezető szerepének mensevik tagadásán alapult, annak tagadásán, hogy a proletariátus képes a parasztságot magával ragadni a szocialista építésben.

Nincs mit csodálkozni azon, hogy a trockista programba belekapaszkodott a proletárdiktatúra valamennyi ellensége. 1927-ben *Legújabb hírek* című fehérgárdista ujság örömmel közölte, hogy a trockista-zinovjevista blokk „kikristályosodott középpontja lesz mindazoknak a proletariátussal szembeni ellenséges eröknek, melyek tehernek érzik a proletárdiktatúrát és aktívan megdöntésére törnek".

A trockista-zinovjevista banda, hogy leplezze kétkulacsosságát, aljas aknamunkát folytatott a bolsevik párt ellen. Megalkotta földalatti szerveit, illegális gyüléseket rendezett, titkos nyomdát szervezett és szovjetellenes kiáltványokat adott ki. Kapcsolatot létesített a fehérgárdistákkal, akik a Szovjetállam ellen katonai müveleteket készítettek elő. A trockistáknak célja a bolsevik párt aláaknázása volt és ezért elkerülhetetlenül a

Szovjetállam aláásása, a szovjetellenesség, az ellenforradalmi tevékenység útjára kellett sodródniok; és valóban a szovjetellenesség mocsarába süllyedtek. A trockizmus miután vereséget szenvedett, miután a párt ideológiailag megsemmisítette, megszűnt politikai áramlat lenni és a trockisták politikai kétkulacsosok bandájává változtak, akiknek bármilyen eszköz jó volt arra, hogy a nép ellen harcoljanak. Amint később kitűnt, a trockista-zinovjevista blokk vezetői már sokkal régebben a külföldi kémszolgálat fizetett ügynökei voltak, sokkal régebben léptek imperialista szolgálatba és végeztek a kapott megbízatás alapján a Szovjetállam ellen kém- és kártevőmunkát.

Sztálin elvtárs vezetésével a párt szétzúzta a kapitalista restaurátorok trockista-zinovjevista bandáját. Sztálin elvtárs a trockizmust eszmeileg megsemmisítette, megvédte és továbbfejlesztette Lenin eszméit. A SzK(b)P XV. kongresszusa összeférhetetlennek minősítette, hogy valaki a trockista ellenzékhez tartozzék és megmaradjon a bolsevik párt soraiban. A trockista-zinovjevista ellenzék végleg elsüllyedt az ellenforradalom mocsarában, a bolsevik pártból kikergették őket és végezetül kémek, kártevők, gyilkosok bandája lett belőlük.

A trockizmus eszmei és szervezeti szétzúzása elengedhetetlen feltétele volt a Szovjethatalom megerősödésének mind a külső, mindpedig a belső osztályellenség ellen vívott harcában. Egyáltalában nem véletlen, hogy a trockisták legdühödtebb pártellenes támadásai időbelileg egybeestek az imperialista próbálkozásokkal, melyekkel nyomást akartak gyakorolni a Szovjetunióra, hogy meghiúsítsák, vagy legalább is fékezzék a szocialista iparosítást. Elegendő, ha olyan tényekre emlékeztetünk, mint a diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatoknak az angol kormány által 1927 májusában való megszakítása, angol ügynökök sorozatos diplomáciai provokációja, az 1927 nyarán Leningrádban végrehajtott diverzió, amikor bombát dobtak a pártklubra stb. Mindez egy-egy láncszeme volt az imperialisták egységes Szovjetunió elleni tervének. Nemhiába mondta abban az időben Sztálin elvtárs, hogy a Szovjethatalom ellen: „... valami egységfront-féle van kialakulóban Chamberlaintől Trockijig"[136].

---

[136] A SzK(b)P története. 341. old.

A Szovjetuniót körülvevő kapitalista államok nem hagyták abba kísérleteiket, hogy országunkban visszaállítsák a kapitalizmust. Miután az 1918—1920-as katonai beavatkozásaik nem sikerültek, egyszerűen megváltoztatták a harc eszközeit. Sztálin elvtárs 1928-ban erről a következőket mondta:

„Balgaság volna azt hinni, hogy a nemzetközi tőke békében hagy minket. Nem, elvtársak, ez nem így van. Osztályok vannak és van nemzetközi tőke s ez nem nézheti nyugodtan egy olyan ország fejlődését, mely a szocializmust építi. Azelőtt a nemzetközi tőke nyilt katonai beavatkozással akarta megdönteni a Szovjethatalmat. A kísérlet nem sikerült. Most arra törekszik, s ezután is arra fog törekedni, hogy alattomban, nem mindíg észrevehető, de meglehetősen nagyszabású gazdasági beavatkozással gyengítse gazdasági hatalmunkat olymódon, hogy kártevő munkát szervez, mindenféle «válságot» készítve elő egyik-másik iparágban, hogy ezzel megkönnyítse a jövendő katonai beavatkozás lehetőségét. Itt minden a nemzetközi tőke és a Szovjethatalom közt folyó osztályharccal függ össze és szó sem lehet véletlenről"[137].

Az imperialisták taktikájában az volt az új, hogy ugyanakkor, amikor megpróbáltak katonai és diplomáciai nyomást gyakorolni a Szovjetunióra, erőfeszítéseiket arra irányították, hogy a Szovjetunió gazdaságát kártevések szervezésével aláássák. A kártevés mint az osztályharc új formája egyenes folytatása volt annak a szabotázsnak, melyet a burzsoázia és a burzsoá értelmiség és a hivatalnokok felső rétege már az Októberi Forradalom első napjaiban és a polgárháború idején üzött. Az osztályharcnak ezt a formáját a Szovjethatalom ellenségei különösen messzemenően alkalmazták a szocialista építés időszakában.

Az Államvédelmi Hatóság 1928-ban széntermelésünk szívében, a Donyec-medence sahti körzetében kártevő szervezetet zúzott szét. Amint a bírósági tárgyaláson kiderült, a sahti kártevők és ellenforradalmi szerveik már 1919—1921-ben megalakultak, azonban romboló tevékenységüket nagyobb mértékben 1924—1928 között fejtették ki. A sahti kártevők taktikája időnként változott és fejlődésének három szakaszát különböztetjük meg. A kártevők az első szakaszban arra számítottak, hogy a

[137] *Sztálin* Művei. 11. köt. 59. old.

Szovjethatalom nem lesz hosszú életű. Ebben az időben „passzív szabotázst" alkalmaztak. Azon voltak, hogy a legrosszabb szénlelőhelyeket aknázzák ki, az értékesebbeket pedig fenntartották régi, „igazi" gazdáik számára, akiknek számításuk szerint hamarosan vissza kellett térniök. A sahti kártevők ezenfelül felderítő kémszolgálatot is végeztek, hogy az intervenciót előkészítsék. A Szovjethatalom gyors bukására épített számításaik azonban nem váltak be. Az új gazdasági politika bevezetésével a kártevők megváltoztatták taktikájukat. Most már a Szovjetunió gazdasági elfajulásában kezdtek reménykedni. Ennek megfelelően hátráltatni próbálták az ipar helyreállítását, a koncessziók kiszélesítésére törekedtek, hogy ezáltal siettessék a kapitalizmus restaurációját. Amikor ez a számításuk is megdőlt, amikor a Szovjethatalom sikerrel oldotta meg az ipar helyreállításának feladatait, a kártevők áttértek az új intervenció nyílt előkészítésére. A „passzív szabotázs"-ból aktív kártevés lett, bányákat, aknákat, gyárakat romboltak szét. A kártevők elrontották a bányák villany-, szellőző-, vízelvezető berendezéseit, megrongálták a szállítóeszközöket, diverziót szerveztek stb.

A kártevés a Donyec-medencén kívül kiterjedt az egész kőszéniparra és az ipar sok más ágára (aranybányászat, ásványolajkitermelés stb.). Mindezek a kártevő cselekmények az iparban láncszemei voltak a kapitalista államok Szovjetunió elleni *gazdasági intervenciójának.*

A megelőző katonai intervencióhoz hasonlóan a gazdasági intervenció is két szovjetellenes erő együttműködésének eredménye volt. Az egyik erő az országon belül jelentkezett — a burzsoá szakemberek képében, akiket szoros kapocs fűzött a volt kapitalistákhoz, a gyárak és üzemek volt tulajdonosaihoz. A sahti ügyben elítélt Kalganov mérnök ezeket vallotta a bíróság előtt: „Mi a kapitalista rendben bizonyos mértékben — hogy úgy mondjam — a tőke főpallérjai voltunk, hiszen a tőke éppen rajtunk keresztül valósította meg a kapitalizmusban elkerülhetetlen munkáskizsákmányolást; ez már egymagában bizonyos ideológiát szült, ami éket vert közénk és a munkások közé, ami szembeállított bennünket egymással. Ennek a rendnek a forradalomutáni gyökeres megváltozása sokakat közülünk kizökkentett a kerékvágásból, sokunk számára igen nehéz volt megváltoztatni világnézetünket és különösen az, hogy ezt

a gyakorlatba is átvigyük. Mindezek az okok és előfeltételek idézték elő számomra és sokunk számára azokat az ösztönző indokokat, melyek arra kényszerítettek bennünket, hogy a proletár- és szovjetellenes útra lépjünk"[138].

Az értelmiség abban az időben nem volt egységes szociális réteg. A rétegeződés és szakadás kínos folyamatát élte át. A régi értelmiség nagyrésze, főleg az átlagember becsületesen dolgozott a népért és követte a Szovjethatalmat. Egy másik, elég tekintélyes része a régi értelmiségnek, egyhelyben topogott, várta „az idők változását" és a legjobb esetben jóindulatú „tisztviselő lélek" volt. Végül, a régi értelmiség felső rétege, a legképzettebb és legbefolyásosabb réteg, melynek a multban szoros kapcsolata volt a magántőkével, határozottan ellenségesen viszonyult a Szovjethatalomhoz. Csak egy lökés kellett valahonnan, hogy a régi értelmiségnek ez a része, a Szovjethatalom iránti ellenséges viszonyból nyilt harcba menjen át. És ez a lökés hamarosan be is következett.

A burzsoá szakértők egyedül, külső segítség nélkül, nem tudtak komoly harcot indítani a Szovjethatalom ellen. A második erő, amely a gazdasági intervenciót előidézte, a nemzetközi tőke volt. A burzsoá kártevőket a kapitalista országok, mindenekelőtt Franciaország és Lengyelország kémszolgálata irányította, anyagi támogatást pedig a külföldi fehérgárdista szervezetektől kaptak. Amint a tárgyaláson kitünt, a sahtiak nemcsak a gazdasági kártevést tüzték ki céljukul, hanem azt is, hogy az elkövetkezendő háborús intervencióban segítsenek az ellenségnek.

Ugyanabban az évben, amikor a sahti ügyet leleplezték, a Szovjethatalomnak meg kellett ütköznie a falu kapitalista elemeinek komoly ellenállásával is. Országunkban számbelileg a kulákság volt a legnagyobb kizsákmányoló osztály. 1928-ban a Szovjetunió kizsákmányoló osztályaihoz 6 801 000 ember tartozott, az egész lakosság 4,5 százaléka, amiből a kulákok száma 5 618 000, vagyis a lakosság 3,7 százaléka volt. A kulákok nemcsak számbelileg voltak erősek. Mivel kezükben tartották a termelési alap bizonyos részét, lehetőségük nyílott arra, hogy tőkét gyüjtsenek, visszatartsák a gabonát és a piacon minden-

[138] Pravda. 105. sz. 1928 május 8.

féle manővereket hajtsanak végre. Így a szocializmus elönyomulásának erősen ellen tudtak állni.

A kuláksúg ellenállása különösen abban az időszakban mutatkozott meg, amikor a szocializmus támadása a kapitalista elemek ellen a kereskedelemben és az iparban már sikerrel járt és a mezőgazdaság terén is kibontakozott. Az osztályellenség nem tudja és nem akarja állásait harc nélkül átadni. Jóllehet a kapitalista elemek részaránya a Szovjetunió népgazdaságában csökkent, mert a szocialista elemek gyorsabban nőttek és fejlődtek, az osztályellenség ellenállása nemhogy csökkent volna, hanem még erősödött. Ellenállásuk éppen azért nőtt, mert érezték, hogy a szocializmus elönyomulása halálos veszélyt jelent számukra.

A kuláksúg ellenállása nem maradhatott nyom nélkül a párt soraiban sem és 1928—1929-ben ez meg is nyilvánult a Buharin—Rikov-féle ellenzékben. Molotov elvtárs azt mondta erről az ellenzékről, hogy az mindenekelőtt: „falunk veszendő burzsoá-kulák elemeinek sajátos jajveszékelése"[139].

A buharinisták úgy léptek fel, mint a kuláksúg védnökei és ideológusai s kifejtették jobboldali opportunista, burzsoá-restaurációs programjukat. „A kuláksúg békés belenövése a szocializmusba" volt programjuk sarktétele. A kapitalizmusnak ezek a restaurálói azt erősítgették, hogy szövetkezetek, bankok stb. útján a „kulák szövetkezeti gócok" fokozatosan belenőnek a szocialista gazdálkodás rendszerébe. Állításaik szerint a koncessziós vállalatoknak is bele kell nöniök a szocialista rendszerbe. Ennek az „elméletnek" valódi rendeltetése az volt, hogy bebizonyítsa: a kapitalista elemek szabad fejlődése kívánatos és fölösleges öket felszámolni. A buharinisták ebből az „elméletből" azt a következtetést vonták le, hogy az átmeneti időszakban, ahogy a szocializmushoz közeledünk, az osztályharc kialszik, fokozatosan elhal.

Sztálin elvtárs leleplezve ezt a burzsoá-restaurációs „elméletet" rámutatott, hogy a népgazdaság szocialista és kapitalista szektorainak egymáshoz való viszonya kibékíthetetlen harcon alapul. Ezek mögött a gazdasági formák mögött antagonisztikus osztályok állnak, amelyek között a harc életre-halálra

[139] A SzK(b)P XVII. konferenciája. Gyorsírói jegyzet. 1932. 142. old. (oroszul).

megy. Sztálin elvtárs alapjában döntötte meg a szocialista építés automatizmusának tételét és bebizonyította, hogy a kisparaszti gazdaság nem követheti spontán a szocialista ipart, mert ez a gazdaság alapjában mástípusú, mint amaz. Ebből Sztálin elvtárs azt a következtetést vonta le, hogy a szocialista államnak a falun, szovhozok formájában nagy szocialista gazdaságokat kell *létesítenie*, meg kell szerveznie és mindenképpen támogatnia kell a kolhozokat, hogy a parasztság zömét *elvezesse* a szocializmushoz.

Sztálin elvtárs a buharinistákkal vívott harcában részletesen kidolgozta és megindokolta a leninizmusnak azt a tételét, hogy az osztályok megszüntetésének egyetlen útja a proletariátus elszánt osztályharca. „... ki lehet-e szorítani a tőkéseket és meg lehet-e semmisíteni a kapitalizmus gyökereit elkeseredett osztályharc nélkül? Nem, nem lehet — mondja Sztálin elvtárs. — Meg lehet-e szüntetni az osztályokat, ha elméletben és gyakorlatban az az álláspontunk, hogy a tőkések belenőnek a szocializmusba? Nem, nem lehet. Az ilyen elmélet és gyakorlat csak ápolhatja és örökkévalóvá teheti az osztályokat, mert ez az elmélet ellentmond az osztályharc marxi elméletének"[140]. Az osztályok megszüntetését nem az osztályharc elaltatásával, hanem erősítésével lehet elérni.

Sztálin elvtárs felfedte a két irány elvi ellentétét:

A leninizmus vonala ebben a formulában jut kifejezésre: „Az osztályok megszüntetése *a proletariátus elkeseredett osztályharca útján*".

A jobboldali kapitulánsok vonalát pedig ez a formula fejezi ki: „Az osztályok megszüntetése *az osztályharc kialvása útján*".

Ez az utóbbi vonal a munkásosztály és a dolgozó parasztság leszerelésének vonala kibékíthetetlen osztályellenségeikkel szemben, a kulákság védelmének, a kapitalizmus restaurálásának és az előttük való meghódolásnak vonala.

A jobboldali kapitulánsok nem látták és nem is akarták látni az osztályharc élesedésének objektív alapjait az újjáalakítási időszakban. A kulákság törekvéseit juttatva kifejezésre, véletlen okokkal próbálták az osztályharc élesedését magyarázni, mint például: a helyi szovjet szervek „alkalmatlanságá-

[140] *Sztálin* Művei. 12. köt. 36. old.

val" munkatársaink „hibáival" stb. Sztálin elvtárs halomra döntötte az árulók érveléseit és bebizonyította, hogy az osztályharc élesedése *történelmi szükségszerűség.*

Az osztályharc élesedése két oknak volt törvényszerü következménye. Először, az iparban és mezőgazdaságban kibontakozó szocialista támadásnak, ami városban és falun a kapitalista elemek kiszorításához vezetett. Másodszor. annak a következménye, hogy a kapitalista elemek nem akartak önként távozni a színről.

Sztálin elvtárs felfedte az osztályharc összefüggéseit a proletárdiktatúra viszonyai között. Bebizonyította, hogy a kapitalisták ellenállásának növekedését nem lehet azonosítani részarányuk növekedésével, amint ezt a buharinisták tették. Valójában a kapitalista elemek nem azért fokozták ellenállásukat, mert erösebbek lettek, mint a szocialista elemek, hanem ellenkezőleg, mert gyengébbek lettek, mert érezték közelgő vesztüket. Ellenállásukat pedig azért tudták fokozni, mert abban az időben, bár fajsúlyuk csökkent, bár növekedésük a szocializmus növekedéséhez képest viszonylag kisebbedett, a kapitalista elemek abszolút számban mégis növekedtek. Ez pedig bizonyos lehetőséget adott nekik, hogy a szocializmus növekedésével szemben erőt gyüjtsenek az ellenállásra.

Sztálin elvtárs emellett arra is rámutatott, hogy a talajukat vesztett kapitalista elemek nem csökkentik ellenállásukat, sőt ellenkezőleg a harc még élesebb eszközeihez és formáihoz folyamodnak.

„Még nem fordult elö a történelemben — mondja Sztálin elvtárs —, hogy a halódó osztályok önként távoztak volna a színről. Még nem fordult elö a történelemben, hogy a halódó burzsoázia létének védelmére ne vetette volna latba minden csepp maradék erejét. Akár jó lesz alsófokú szovjet apparátusunk, akár rossz — elörehaladásunk, támadásunk ritkítani fogja a tökés elemek sorait és ki fogja öket szorítani, ök pedig, a halódó osztályok, bármi történjék is, ellenállást fognak kifejteni.

Ez az osztályharc élesedésének alapja országunkban"[141].

A Buharin—Rikov csoport kulákokat védö fellépése nem mult el nyomtalanul. „...most már tudták a kulákok, hogy

[141] Ugyanott, 41—42. old.

nincsenek egyedül, hogy Trockij, Zinovjev, Kamenyev, Buharin, Rikov és mások személyében vannak védelmezőik és pártfogóik. Érthető, hogy ennek a körülménynek szükségképpen fel kellett ébresztenie a kulákságban az ellenállás szellemét a Szovjetkormány politikájával szemben. És valóban, a kulákok egyre erősebb ellenállást kezdtek kifejteni"[142].

Az osztályharc élesedésének első komoly jele az 1928. évi gabonabegyüjtési válság volt. A kulákok megtagadták, hogy megállapított áron adják el gabonafeleslegüket az államnak. A városi dolgozót és a falusi szegényparasztot az éhség veszélyének tették ki. Miután összegyüjtöttek egy bizonyos gabonakészletet, úgy érezték, hogy náluk van az erő és időnként a szó szoros értelmében gúnyt üztek a szovjet megbízottakból. „A begyüjtési válság — mutatott rá Sztálin elvtárs — volt az új gazdasági politika viszonyai között a falu kapitalista elemeinek első komoly fellépése a Szovjethatalom ellen"[143].

A párt és a Szovjethatalom megsemmisítő csapással válaszolt erre a fellépésre. A szegény- és középparaszt tömegeket harcra mozgósította a spekuláns kulák elemek ellen. A kulákokkal szemben, akik gabonafeleslegeiket vonakodtak az államnak eladni, kivételes intézkedéseket alkalmaztak. A büntetőtörvénykönyv 107. szakasza értelmében a gabonafölöslegeket bírói úton elkobozták, a szegényparasztság pedig megkapta a kulákok elkobzott gabonájának 25 százalékát.

A bolsevik párt Sztálin elvtárs vezetésével szétzúzta a kulák ügynököket — a jobboldali kapitulánsokat. Ideológiájukat a párt mint a kapitalizmus restaurátorainak ideológiáját leleplezte, pártellenes mesterkedésükre megfelelő választ kaptak. A SzK(b)P Központi Bizottságának novemberi plénuma a párt tagságával összeférhetetlennek nyilvánította a jobboldali opportunista nézetek terjesztését. A jobboldali kapitulánsok szétzúzása elengedhetetlen feltétele volt annak, hogy a falu kapitalista elemei elleni harc és a tömeges kolhozmozgalom eredményesen kibontakozhasson.

A kulákok elleni támadás megteremtette a talajt a kolhozmozgalom gyors növekedéséhez. 1929 második felében megindult a faluban a parasztok — szegényparasztok és közép-

---

[142] A SzK(b)P története. 351. old.
[143] *Sztálin* Művei. 11. köt. 69. old.

parasztok — tömeges belépése a kolhozokba. A tömeges kolhozmozgalom megindulását a párt és a Szovjethatalom egész előző munkája készítette elő — a szocialista ipar növekedése, a mezőgazdasági szövetkezés fejlesztése, az első kolhozok és szovhozok kedvező tapasztalatai, a kolhozok érdekében kifejtett bolsevik propaganda és agitáció, végül a kulákok elleni erélyes harc az 1928. és 1929. évi gabonabegyüjtési kampány idején.

A lenini jelszó szem előtt tartásával: „Megegyezésre kell jutni a középparaszttal — egyetlen pillanatra sem mondva le a kulák elleni harcról és szilárdan csakis a szegényparasztságra támaszkodva"[144] a bolsevik párt biztosította a munkásosztály és a parasztság zöme közötti szövetség erősödését, elérte, hogy a szegényparasztság és a középparaszt a Szovjethatalom köré tömörült.

A parasztság fordulatát a kolhozok felé az is siettette, hogy a Szovjethatalom számolt a parasztságnak növekvő, az új technikát illető szükségletével és gépkölcsönző állomások felállításával, traktorosztagokkal, gép- és traktorállomásokkal idejében segítségére sietett. Ezen az alapon fejlődtek ki a város és falu közti összefogás új, *termelési* formái.

A már régebben megalakult kolhozok, valamint szovhozok szemléltetően mutatták be a parasztságnak a nagyüzemi mezőgazdaságot. Így például az északkaukázusi „Gigant" szovhoznak egyetlen évben, 1929-ben több mint 50 000 látogatója volt, nagyrészt egyénileg dolgozó parasztok. Az egyik látogató — a tyeri körzet Preobrazsenszk falujába való paraszt a következőkép foglalta össze véleményét: „Megnéztem a «Gigant» szovhozt, vagyis proletárállamunk gazdaságát, ahol évszázadokon át földesurak tanyáztak. De most elémtárult ez a vasparipa szántotta hatalmas föld. Hazaérve szülőfalumba meg kell mondanom társaimnak, szegény- és középparasztnak egyaránt, hogy az Októberi Forradalom tizenkettedik évfordulójára egy emberként menjünk be a kolhozba. És ha a kulák meg pereputtya meg akar akadályozni bennünket, betömjük a száját és elkergetjük a Murmanhoz. Ott foghatják nadrágjukkal a halat"[145].

Abban, hogy a parasztságot a kolhoz útjára irányították,

---

[144] A SzK(b)P története. 283. old.
[145] *Molotov.* Új szakaszban. Giz 1930. 36—37. old. (oroszul).

hatalmas szerepe volt a munkásosztály vezetésének. A munkásosztály, mint társadalmunk leghaladóbb osztálya, magával vonta a parasztságot, ami többek között abban is megmutatkozott, hogy munkásbrigádok mentek falura és a parasztságnak a kollektivizálásban közvetlen segítségére voltak. Az ilyen brigádok a munkások kezdeményezésére már 1929 nyarán és őszén elindultak. Amikor 1929-ben a SzK(b)P Központi Bizottságának novemberi plénuma elhatározta, hogy 25 000 munkást küld falura, akkor a párt felhívására rövid idő alatt vagy 70 000 élenjáró munkás jelentkezett[146]. Az élenjáró munkások elvitték a faluba a szocializmus eszméit, átadták a dolgozó parasztságnak a munkásosztály politikai és szervezési tapasztalatait, mozgósították a szegény- és középparasztot a kulákság elleni harcra.

Egész kerületek teljes kollektivizálása új szakaszt jelentett a falusi osztályharc fejlődésében. A teljes kollektivizálásra való áttérés, Sztálin elvtárs szerint, nem úgy történt, hogy a parasztság egyszerűen és békésen belépett a kolhozba, hanem az áttérés a parasztság tömegeinek a kulákság ellen vívott harca útján ment végbe. A teljes kollektivizálás egyben lavinaszerű, hatalmas kulákellenes megnyilvánulás is volt.

Ez azt jelentette, hogy a szovjet falu fejlődésében megérett az a nagy forradalmi változás, melynek az utolsó és számbeileg legerősebb kizsákmányoló osztály, a kulákság felszámolásához kellett vezetnie.

7.

A falvainkban 1929 végén megindult forradalmi változás jellegét és sajátosságait csak úgy értelmezhetjük helyesen, ha a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal való kapcsolatában szemléljük.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme az *első*

---

[146] Ha azt számítjuk, hogy munkásbrigádok már 1928, 1929, 1930-ban is mentek vetési és betakarítási kampányra, ha a patronáló munkát számítjuk, akkor a falura küldött különböző feladatokkal megbízott városi dolgozók száma eléri a negyedmilliót. „Ez a számszerű kifejezése a város szervező és segítő szerepének a falut illetően" — mondta Kaganovics elvtárs a SzK(b)P XVI. kongresszusán. Lásd A SzK(b)P XVI. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. Giz 1930. 67. old. (oroszul).

fontos lépés volt az osztályok megszüntetésének útján. Eredménye a földesurak és a nagyburzsoázia felszámolása volt. De ezzel a kizsákmányoló osztályok felszámolásának feladata még nem fejeződött be teljesen: hátra volt még a feladat nehezebbik része. Meg kellett tenni a *második* lépést — végezni kellett a kapitalista elemekkel, általában, végezni kellett a legnagyobbszámú kizsákmányoló osztállyal — a kuláksággal.

Ezt a második lépést nem lehetett azonnal, közvetlenül az első lépés után megtenni. Már csak azért sem, mert a kizsákmányoló osztályok teljes felszámolásának előfeltétele az egész népgazdaság átszervezése volt, le kellett küzdeni a sokféle gazdasági alakulatot és egységes szocialista gazdaságot kellett teremteni városban és falun egyaránt. Enélkül országunk gazdaságából lehetetlen volt kiirtani a kapitalizmus gyökereit. „Letartóztathatjuk és számüzhetjük a kulákok tízezreit és százezreit — mondta Sztálin elvtárs a SzK(b)P XVI. kongresszusán —, de ha ugyanakkor nem követünk el mindent, hogy meggyorsítsuk az új gazdasági formák építését, hogy új gazdasági formákkal helyettesítsük a régi, tőkés formákat, hogy betömjük és kiapasszuk a falusi kapitalista elemek gazdasági létének és fejlődésének termelési forrásait, mindhiába — a kulákság újjáéled és fejlődni fog“[147].

A Szovjetállam és a bolsevik párt politikája a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után, a kizsákmányolók hatalmának megdöntésével és a kizsákmányolókra mért döntő csapással most már arra irányult, hogy előkészítse a kizsákmányoló osztályok teljes felszámolásának feltételeit. Ehhez szükséges volt, hogy egy sor politikai és gazdasági rendszabállyal korlátozzák a kapitalista elemek növekedését és részben kiszorítsák őket, hogy megerősítsék a munkásosztály és a parasztság szövetségét, melyben a munkásosztályé a vezetés, minden erővel fejlesszék a szocialista ipart, amely hivatva van arra, hogy alapvető gazdasági emelő legyen a Szovjetunió egész népgazdaságának szocialista átalakításában. A szocializmus erőinek ebben az időszakban végbemenő fokozatos felhalmozása elökészítette országunkban a kapitalizmus utolsó támaszainak forradalmi megsemmisítését, újabb nagy lépést téve előre az osztályok megszüntetéséhez.

---

[147] *Sztálin* Művei. 12. köt. 332. old.

Ilyenformán a szocialista forradalom győzelme megindította a kizsákmányoló osztályok felszámolását, a kolhozrendszer győzelme pedig biztosította ennek a történelmi feladatnak a végrehajtását. „Míg a földesuri földek elkobzása *első* lépése volt az Októberi Forradalomnak a falun, — mondja a XVI. pártkongresszus határozata — addig a kolhozokra való áttérés a *második*, mégpedig a döntő lépés, amely igen fontos szakaszt jelent a szovjetunióbeli szocialista társadalom alapjának lerakása szempontjából"[148].

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme, a Szovjethatalom léte határozta meg a falvainkban 1929 végén meginduló forradalmi átalakulás jellegzetes sajátosságait, amely sajátosságok ezt a forradalmi átalakulást minden megelőző forradalomtól megkülönböztetik. Ez a forradalmi átalakulás ugyanis, a történelemben eddig még példátlanul álló körülmények között ment végbe, amikor is az államhatalom már a dolgozók kezében volt. Az Októberi Forradalomban létrejött új államhatalom volt valóban az az emelő, amelynek segítségével a falun ez a rendkívüli mélyreható forradalmi átalakulás megvalósult.

Amíg a mult forradalmi átalakulásait a haladó osztályok *alulról* jövő nyomása valósította meg, úgy, hogy megdöntötte az idejétmult rendszer támaszát, addig most a forradalom „... *felülről*, az államhatalom kezdeményezésére ment végbe, amelyet *alulról* a kulákiga ellen, a szabad kolhozéletért harcoló parasztok milliói közvetlenül támogattak"[149].

Meg kell jegyezni, hogy minden győzedelmes forradalomban, amely a forradalmi osztály hatalomrajutásához vezetett, a tömegek alulról jövő cselekvését felülről, az új államhatalom fejezte be és erősítette meg. Emlékezzünk arra, hogy Oroszországban 1905-ben, a burzsoá-demokratikus forradalom idején, Lenin és Sztálin a mensevikeket cáfolva, rámutattak arra, hogy a régi hatalom megdöntése és az új hatalom megteremtése után: „... az «alulról» jövő befolyást ki kell egészítenünk «felülről» jövő befolyással, hogy így a nyomás sokoldalúbb legyen"[150]. Akkor azonban olyan felülről jövő cselekvésről volt

---

[148] Ioszif Visszarionovics *Sztálin*. Rövid életrajz. Szikra 1949. 119. old.
[149] A SzK(b)P története. 368. old.
[150] *Sztálin* Művei. 1. köt. Szikra 1949. 154. old.

szó, amely az alulról jövő győztes mozgalmat kiegészítette és *befejezte*, míg a kolhozmozgalomban, a felülről cselekvő államhatalom az első pillanattól fogva mint kezdeményező, mint a falu forradalmi átalakulásának elindítója, mint az alulról jövő tömegmozgalom megszervezője lépett fel. Éppen az államhatalom tervszerű befolyásának és a tömegek hatalmas alkotó lendületének összekapcsolása biztosította a falun a szocialista átalakítás sikerét. Ez tette lehetővé, hogy megoldjuk a szocialista forradalomnak a hatalom kivívása utáni legnehezebb feladatát — hogy a szocializmus útjára vigyük a parasztok tízmillióit, akik évszázadok óta a saját kis egyéni gazdaságukban tevékenykedtek, hogy a kulákságot, a számra nézve legnagyobb kizsákmányoló osztályt felszámoljuk.

„E történelmi feladat megvalósítása rendkívül gondos előkészítést igényelt, amelyet mélysége és mérete tekintetében joggal lehet egy sorba állítani a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előkészítésével"[151]. A proletárforradalom lángeszű stratégájának, Sztálin elvtársnak vezetésével a bolsevik párt elvégezte ezt az előkészítést és a teljes kollektivizálás alapján megvalósította a kulákságnak mint osztálynak felszámolását.

Ennek a fordulatnak sikeres megvalósítása úgy vált lehetővé, hogy a párt és a Szovjethatalom helyesen mérlegelte a társadalmunk anyagi életének fejlődése során mutatkozó szükségleteket. Minden forradalom alapja az az ellentmondás, amely az új, növekvő termelőerők és az idejétmult, a termelőerők fejlődését akadályozó termelési viszonyok között van. Ez volt az alapja a falunk fejlődésében végbement forradalmi átalakulásnak is. Már 1927—1928-ban nyilvánvaló volt, hogy a kisparaszti gazdaságok elmaradottsága akadályozza a Szovjetunió termelőerőinek további fejlődését. A kisparaszti gazdaságok nagyrésze nemhogy a bővített újratermelést, hanem gyakran még az egyszerű újratermelést sem tudja megvalósítani. Ennélfogva ellentmondás állt elő a bővített szocialista újratermelés törvényei szerint gyorsított ütemben fejlődő szocialista nagyipar és a rendkívül lassan fejlődő és az ipartól rendszeresen elmaradó kisüzemi magángazdálkodás között. A szovjet társadalom anyagi élete fejlődésének égető követelménye lett, hogy a falu a nagyüzemi magastermelékenységű gazdaságra térjen át.

---

[151] Ioszif Visszarionovics *Sztálin*. Rövid életrajz. 107. old.

A bolsevik párt, Sztálin elvtárs vezetésével, helyesen értékelte ezt az égető gazdasági követelményt és a parasztság milliós tömegeit rá tudta vezetni a kollektivizálás útjára.

A szocialista iparosítás sikerei megteremtették a mezőgazdaság kollektivizálásának előfeltételeit. A bolsevik párt és a Szovjetállam „az évek során új termelőeröket hozott létre a falun, bevezette a modern technikát, traktorokat, kombájnokat stb., a szocialista mezőgazdaság számára kádereket nevelt, embermilliókat, akik a modern technikát elsajátítják ... A falun létrehozott új termelőerök elkerülhetetlenül új, szocialista viszonyt teremtettek az emberek között"[152].

Az 1929-ben elindult forradalmi átalakulás a falun gyökerében megváltoztatta a termelési viszonyokat és az emberek között új, szocialista termelési viszonyokat alakított ki, ami megoldotta a szocialista nagyipar és a kisparaszti gazdaság közötti ellentmondást és megteremtette nemcsak a városban, hanem a falun is a Szovjetunió népgazdaságának egységes szocialista alapját.

Amikor a multban megérlelödtek a mélyből fakadó forradalmi változások, anyagi előfeltételeiket ösztönös gazdasági fejlödés készítette elö, ami nem függött az emberek akaratától, sem tudatos, tervszerü tevékenységétől. A szovjet falu fejlödése terén 1929-ben végbement forradalmi változás sajátsága abban van, hogy anyagi előfeltételeit a bolsevik párt és a Szovjetállam tudatosan, tervszerüen teremtette meg.

A mezőgazdaság átállítását a szocializmus vágányára a párt évek hosszú során készítette elö és 1927 végén a SzK(b)P XV. kongresszusán közvetlen gyakorlati feladatként állította fel. Sztálin elvtárs ezen a kongresszuson azt ajánlotta, hogy: *„... falusi építőmunkánk soronlevő gyakorlati feladataként ki kell tűzni a szétforgácsolt paraszti gazdaságoknak az egyesített nagygazdaságok vágányára, a föld kollektív megmüvelésére való fokozatos átállítását a földmüvelés belterjesítése és gépesítése alapján azzal a számítással, hogy ez az út a legfontosabb eszköz a mezőgazdaság fejlődési ütemének meggyorsítására és a falu kapitalista elemeinek leküzdésére"*[153].

---

[152] Ugyanott, 119, 120. old.

[153] Sztálin. A Központi Bizottság politikai beszámolója a XV. Kongresszusnak. Lásd *Sztálin.* A Szovjetunió agrárpolitikájáról. 204. old.

Ez meghatározta a falu kapitalista elemei elleni *fő csapás irányát.* A falu forradalmi átalakulásának sikeres megvalósításánál nemkevésbbé nagy jelentőségű volt a csapás *időpontjának* helyes megválasztása.

Lenin már az OK(b)P XI. kongresszusán megmondta, hogy még egy utolsó és döntő csatát kell vívnunk az orosz kapitalizmus ellen, az ellen a kapitalizmus ellen, amely a kisparaszti gazdaságból nő ki. De akkor még nem lehetett pontosan tudni, mikor válik ez a csata időszerűvé. Sztálin elvtárs nagy érdeme, hogy teljes pontossággal meghatározta a falu kapitalista elemei elleni utolsó és döntő harc időpontját és zseniálisan megindokolta, hogy a kulák elemek korlátozásának régi politikájáról át kell térni a kulákság mint osztály felszámolásának új politikájára.

A nagy forradalmi átalakulások történetében, valamint a háborúk döntő ütközeteinek történetében a csata kimenetele nagymértékben függ a fő csapás időpontjának helyes megválasztásától. Sztálin elvtárs 1929 végén szokott zseniális éleslátásával rámutatott, hogy a kulákság elleni utolsó döntő harc ideje elérkezett.

Miből indult ki Sztálin elvtárs, mikor ezt az időpontot meghatározta?

Mindenekelőtt abból a tényből, hogy a parasztság fordulatot tett a kollektivizálás irányában. A parasztok most már nem egyes csoportokban léptek be a kolhozba, mint azelőtt, hanem egész falvak, járások, körzetek, söt egész kerületek parasztsága lépett be egyszerre. Ez azt jelentette, hogy a középparaszt elindult a kolhozba, hogy a paraszttömegek meggyőződtek a párt XV. kongresszusán elhangzott kollektivizálási jelszó helyességéről és hogy e jelszót magukévá tették. Következésképpen készek voltak arra, hogy tömegesen támogassák a pártot és a szovjet kormányt, készek voltak arra, hogy a kulákságot eltöröljék a föld színéről.

Sztálin elvtárs, amikor meghatározta a kulákság elleni utolsó döntő csata időpontját, számbavette, vajjon rendelkezésre áll-e az az anyagi alap, amely szükséges ahhoz, hogy végezni tudjunk a kuláksággal, meg tudjuk törni ellenállását, fel tudjuk számolni mint osztályt és termelését pótolni tudjuk a kolhozok és szovhozok termelésével. A zinovjevista-trockista ellenzék 1926—1927-ben a kulákság elleni azonnali „támadás"

demagóg politikáját hirdette. De gondos elökészítés, az anyagi alap megteremtése nélkül a falun, ez nem támadás, hanem kalandor összeütközés lett volna a kuláksággal, a kuláksággal való marakodás politikája. A párt ezt a politikát, mint veszélyes kalandot erélyesen elvetette, megállapította, hogy ennek semmi köze sincsen a kulákság elleni tényleges támadáshoz. „A Szovjetunió agrárpolitikájának kérdéseihez" című beszédében Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy 1927-ben a kulák több mint 600 millió pud gabonát termelt, s ebből közel 130 millió pudot adott el falun kívülre. A kolhozok és szovhozok ugyanakkor körülbelül 80 millió pudot termeltek és ebből mindössze körülbelül 35 millió pud volt az árugabona. Abban az időben a kulák termelését és a kulák árugabonáját még nem lehetett a kolhozok és szovhozok termelésével és árugabonájával helyettesíteni. De már 1929-ben, amikor a bolsevik párt szilárd irányvonalának eredménye megmutatkozott a kolhozok és szovhozok fejlödésében és a falut gépekkel ellátó szocialista ipar sikerei is érvényesültek, a helyzet megváltozott. 1929-ben a kolhozok és szovhozok gabonatermelése elérte a 400 millió pudot, amiből több mint 130 millió pud volt árugabona, tehát több mint amennyit 1927-ben a kulák adott. 1930-ban a kolhozoknak és szovhozoknak több mint 400 millió pud árugabonát kellett adniok (és adtak is), tehát hasonlíthatatlanul többet, mint amennyit 1927-ben a kulákság adott. „Amint látják, — mondta Sztálin elvtárs 1929 decemberében — most már megvan az anyagi bázisunk ahhoz, hogy a kulák termelését a kolhozok és szovhozok termelésével *helyettesítsük*"[154].

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy ha a kulákság ellen e feltételek nélkül akartuk volna megindítani a döntö támadást, biztosan kudarcot vallottunk volna. „Indíthattunk-e ilyen támadást a kulákság ellen öt, vagy akár három évvel ezelött? Számíthattunk-e akkor arra, hogy egy ilyen támadás sikerrel jár? Nem, nem számíthattunk. Ez a legveszedelmesebb kalandorpolitika lett volna. Ez a legveszedelmesebb játék lett volna a támadással. Mert minden bizonnyal kudarcot vallottunk volna és ezzel a kudarccal megerösítettük volna a kulákság állásait. Miért? Azért, mert akkor még nem álltak rendelkezésünkre a falun a szovhozok és kolhozok széles hálózata formájában azok

[154] *Sztálin* Művei. 12. köt. 182. old.

a támaszpontok, melyekre a kulákság ellen indított erélyes támadásnál támaszkodni lehetett volna. Mert akkor még nem volt rá lehetőségünk, hogy a kulák kapitalista termelését a kolhozok és szovhozok szocialista termelésével *helyettesítsük*"[155].

Csak az ország gazdaságában és az osztályok erőviszonyában beállott mélyreható változások alapján térhetett át a párt és a Szovjethatalom a falu kapitalista elemeit korlátozó és kiszorító politikáról a kulákság mint osztály felszámolásának — a teljes kollektivizálás alapján történő felszámolásának politikájára.

A kulákság mint osztály felszámolása csak a szovjet falu fejlődésének forradalmi átalakulása útján történhetett meg. Ez megkövetelte, hogy a falusi kapitalista elemek korlátozásának és kiszorításának politikájával felhagyva, a kulákság mint osztály felszámolásának új politikájára térjünk át.

Az eddigi politika — a kapitalista elemek korlátozásának és kiszorításának politikája — azt jelentette, hogy a Szovjethatalom az adóprés fokozásával, árszabályozással, a falusi bérmunkáról szóló törvénnyel stb. korlátozta a kapitalista elemek növekedését és részben kiszorította őket. Ez a politika a kizsákmányolók egyes osztagainak kiszorítására irányult és számolt azzal, hogy a kapitalista elemek ideig-óráig mint osztály még megmaradnak. Így csak a kulákság egyes osztagait lehetett a színről eltávolítani, de nem lehetett a kuláksággal mint *osztállyal* végezni, „... a kulákságot mint osztályt adó- és egyéb korlátozó rendszabályokkal lehetetlen kiszorítani, ha a munkaeszközöket a szabad földhasználat jogával együtt a kulákosztály kezén *hagyjuk* és ha gyakorlatunkban *fenntartjuk* a falusi bérmunkáról szóló törvényt, a haszonbérleti törvényt és a kuláktalanítás tilalmát"[156] — mondja Sztálin elvtárs.

Az új politika — a kulákságnak mint osztálynak felszámolása — azt jelentette, hogy a Szovjethatalom erőszakosan *kisajátítja* a kulákságot, megfosztja létének *termelési* forrásaitól (a földtől, a munkaeszközöktől, a bérmunka alkalmazásának jogától stb.) és ezáltal megszünteti mint *osztályt*.

A kulákságnak mint osztálynak felszámolására más módszerek voltak szükségesek, mint a még épségben megmaradt

[155] Ugyanott, 180. old.
[156] Ugyanott, 195—196. old.

városi kapitalista elemek kiszorítására. A városi burzsoáziát már a Nagy Októberi Szocialista Forradalom megfosztotta a termelésben elfoglalt vezető pozícióitól. Mivel az iparban a fontos parancsnoki magaslatok a munkásosztály kezében voltak, a városi burzsoázia a „nep" idejében is csak másodrangú pozíciókat foglalt el. Más volt a helyzet a falu kapitalista elemeivel, amelyek a termelésben még megtartották helyüket.

„Látnunk kell a nepmanok és a kulákok közötti különbséget, — mondotta Sztálin elvtárs 1930 elején. — A nepmanok alapjában véve már régen elveszítették *termelési* bázisukat és ennélfogva nincs komoly jelentőségük gazdasági életünkben. A kulákoknak azonban mindmáig óriási gazdasági súlyuk volt a falun és *csak most* fosztjuk meg őket *termelési* bázisuktól"[157].

Éppen ezzel magyarázható, hogy a kuláksságnak mint osztálynak felszámolása a kényszernek igen komoly, nem gazdasági jellegü módszereit követelte meg, amit csak erőszakos forradalmi átalakulással lehetett megvalósítani.

A falu kapitalista elemei abban különböztek a városi burzsoáziától, amely már el volt szigetelve és úgyszólván nem állt mögötte tömeg, hogy befolyásolhatták a paraszttömegeket és megkísérelték, hogy azokat maguk mellé állítsák. Ahhoz, hogy a kuláksággal végezni lehessen, nem volt elegendő az állami befolyás minden hatalma, hanem szükség volt az alulról jövő támogatásra, a szegényparasztság és a középparasztság nagy tömegeinek támogatására is. Ehhez pedig forradalom kellett, melynek aktív résztvevői szükségképpen a kulák elnyomás ellen harcra kelt milliós paraszttömegek lettek.

Mint minden forradalomnak, ennek a forradalomnak is meg kellett teremtenie a döntő feladatok megoldására képes politikai hadseregét. Ilyen hadsereg rendesen „... a harc folyamán, az osztályok összeütközései folyamán — alakul meg — abban a mértékben, ahogy maguk a tömegek saját tapasztalatuk alapján meggyőződnek a párt jelszavainak helyességéről, politikájának helyességéről"[158]. Hogy falun ilyen hadsereget teremtettünk, abban döntő szerepe volt a kulákok ellen a gabonabegyüjtési válság idején 1928-ban megindított támadásnak,

---

[157] Ugyanott, 200—201 old.

[158] Sztálin. Az Októberi Forradalom és az orosz kommunisták taktikája. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 121. old.

amikor a Szovjetállamnak „... megvolt a lehetősége, hogy a falu kulák és spekuláns elemei elleni erélyes harcot egybekapcsolja a széles dolgozó tömegek életbevágó érdekeiért folyó harccal és miután ezt sikerült elérnie, maga mellé tudta állítani a falu dolgozó tömegeinek többségét és el tudta szigetelni a kulákot"[159]. Ennek következtében a szegényparasztok és a középparasztok a kulákok elleni döntő harcra indultak, a kulákságot elszigetelték, a Szovjethatalom pedig megkapta a szükséges tömegtámogatást, hogy a kizsákmányolókra az utolsó, halálos csapást mérhesse.

A tömeges kollektivizálásra való áttéréssel az osztályharc a falun kiéleződött és rendkívül elkeseredetté vált. A kulákság, közeli vesztét érezve, a legszélsőségesebb harci eszközökhöz folyamodott: felgyujtotta a kolhozokat, rablótámadásokat szervezett, orvul meggyilkolta a kolhozok legtevékenyebb tagjait, mindenféleképpen ijesztgette a parasztokat, hogy eltérítse őket a kolhozba való belépéstől.

A Közép-Volga vidékén levő bezencsuszki gép- és traktorállomás körzetébe tartozó kolhozparasztok így emlékeznek vissza a kolhozokért 1929—1930. évben vívott harcokra: „Asszonyaink elhagyták otthonukat, gyermekeiket és elmentek azokba a falvakba, ahol lassan ment a kollektivizálás, ahol a kulákbefolyás különösen erős volt. Hónapokon át dolgoztak távol falujuktól, otthonuktól, agitáltak a középparasztság körében, kolhozokat szerveztek és biztatták a tömeget a kulákok felszámolására... Hogy hová fajultak nálunk a dolgok, azt a következő példából láthatjuk: a kolhozért agitáló egyik szegényparaszt aktivistánkat, Arisztov elvtársat megtámadták a kulákok és verekedés közben az egyik leharapta az ajkát... Ránklöttek, felgyujtották házainkat, nem egyszer megtörtént, hogy az ocsmány kulákagitáció által felbujtatott tömeg meglincselte embereinket — meghátrálásra mégsem gondoltunk"[160].

A dolgozó parasztok milliós tömegei aktív támogatást nyujtottak a szocialista államnak, amely egész hatalmával lesujtott a kulákokra. A szegényparasztságban a kulákok ellen évtizedek során felhalmozódott gyülölet most utat tört magának

---

[159] *Sztálin* Művei. 11. köt. 56. old.

[160] Kolhozparasztok levelei Sztálin elvtárshoz. Szelyhozgiz 1933. 10—11. old. (oroszul).

és a kuláktalanítás megvalósítására jellemző határozottságukban mutatkozott meg.

Az 1929—1930-as években végrehajtott kuláktalanítás lényegében más volt, mint az 1918. évi kuláktalanítás. Az 1918. évi kuláktalanítás arra irányult, hogy megtörje a kulákság ellenállását, korlátozza kizsákmányoló törekvéseit, de teljes felszámolását akkor még nem tüztük ki célul. 1929—1930-ban a kuláktalanítás már arra irányult, hogy aláássa a kulákság gyökereit és felszámolja mint osztályt. 1918-ban megengedhető volt az elkobzott vagyon szétosztása a szegényparasztság között; ezt szükségessé tette a kollektív gazdálkodás igen alacsony fejlettségi foka. 1929—1930-ban a kulákságnak mint osztálynak felszámolása szoros kapcsolatban történt a teljes kollektivizálással és az elkobzott kulákvagyon a kolhozok társadalmi tulajdona lett.

Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a kulákság likvidálása nélkül lehetetlen megvalósítani a teljes kollektivizálást, mert a teljes kollektivizálás azt jelenti, hogy a falu minden földje a kolhozok kezébe kerüljön, következésképpen előfeltétele, hogy a kulákot megfosszák a földtől és más termelési eszköztől. De éppenúgy nem lehet a kulákságot mint osztályt felszámolni teljes kollektivizálás nélkül, mert csak a teljes kollektivizálás teremti meg a feladat megoldásához feltétlenül szükséges gazdasági alapot. Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a kuláktalanítás megengedése kollektivizálás nélkül, anélkül, hogy a kollektivizálás részének tekintenénk, „azt jelentené, hogy azt a politikát, mely az elkobzott kulákvagyonnak a kolhozokban való *társadalmasítását* célozza, olyan politikával helyettesítenök, amely e vagyonnak egyes parasztok egyéni meggazdagodását szolgáló *szétosztására* irányul. Ez visszafelé tett lépés lenne, nem pedig haladás“[161]. Csak a kollektivizálás útján lehetett valójában társadalmasítani a kulákságtól elkobzott termelési eszközöket. „A kulákság mint osztály felszámolásának fő módszere a tömeges kollektivizálás módszere“[162] — jelentette ki Sztálin elvtárs.

A Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága és a Népbiztosok Tanácsa 1930 február 1-i rendelete a teljes kollektivi-

---

[161] *Sztálin* Művei. 12. köt. 203. old.
[162] Ugyanott, 201—202. old.

zálás alá kerülő kerületekben visszavonta a földbérletről és az egyéni parasztgazdaságok részére engedélyezett bérmunkáról szóló törvényt. Határterületi, területi végrehajtó bizottságok és az autonóm köztársaságok kormányai jogot kaptak, hogy ezekben a kerületekben minden szükséges intézkedést megtehessenek, beleértve a kulákvagyon teljes elkobzását és a kulákoknak a kerületek, területek és határterületek határain kívülre való kitelepítését. Egyben utasítás jelent meg, hogy a kulákgazdaságok elkobzott vagyonát, mint a kolhozokba belépő szegényparasztok és földmunkások járulékát, be kell adni a kolhozok oszthatatlan alapjába.

1930 közepén a kolhozok kereken 400 millió rubel értékü elkobzott kulákvagyont kaptak meg. Az elkobzott kulákvagyon értéke a kolhozok állóalapjainak körülbelül 15 százalékát tette ki. Az állóalapok további részét (körülbelül 65 százalékát) a kolhozban egyesült parasztok beadott termelési eszközei alkották, a hátralévő körülbelül 20 százalékot pedig az állami segítség tette ki, hitel és gépek formájában[163].

A falu forradalmi átalakulása következtében tehát kisajátították a kulákságot, ugyanúgy, mint 1918-ban az ipari tőkéseket. Azzal a különbséggel, — amint erre Sztálin elvtárs rámutatott — hogy a kizsákmányolók termelési eszközei nem az állam, hanem az egyesült parasztság kezébe, a kolhozok kezébe mentek át.

Szűklátókörü burzsoá elemek nem tudták felmérni ennek a forradalmi átalakulásnak teljes nagyságát és jelentőségét. Az *Economist* című angol folyóiratban 1930 elején cikk jelent meg ezzel a címmel: „Újjáépítés Oroszországban — traktorforradalom". Ebben a cikkben ez áll: „Akár megvalósul ez a remény, akár nem, az orosz agrárforradalom egyre fokozza lendületét és az a kísérlet, amely most egymillió orosz faluban folyik, egyik legkiemelkedőbb jelensége napjaink gazdaságtörténelmének"[164]. A cikk írója számára a szovjet faluban végbement hatalmas átalakulás nem jelentett egyebet, mint „traktorforradalmat", mint a mezőgazdasági technika változását.

Pedig ez hasonlíthatatlanul több volt. Ez a szó legszoro-

[163] A SzK(b)P XVI. kongresszusán ismertetett adatok. Gyorsírói jegyzet. 32 és 574. old. (oroszul).

[164] Economist. 1930 január 4. Idézet Molotov „Új szakaszban" című könyvéből. 67. old.

sabb értelmében forradalmi átalakulás volt falunk fejlődésében, amely nemcsak a mezőgazdaság termelőerőinek hatalmas változását jelentette, de a falu társadalmi és gazdasági viszonyainak megváltozását is.

Ennek a forradalomnak jelentősége nem korlátozódott csupán azokra a változásokra, amelyeket a népgazdaság egy ágában, a mezőgazdaságban hozott létre. Jóllehet közvetlen hatásterülete a mezőgazdaság volt, alapjában véve minőségi változást jelentett, ugrást az egész szovjet társadalom fejlődésében. Ennek mindenekelőtt az volt a magyarázata, hogy a falu fejlődésének forradalmi átalakulása hatalmas lépés volt előre a szocialista átalakulásban, amelyet országunk az Októberi Forradalommal kezdett el. Ez azt jelentette, hogy áttértünk a sokféle alakulatú gazdálkodásról az egységes szocialista gazdaságra. A falu fejlődésének forradalmi átalakulása megoldotta az évek folyamán érlelődő ellentmondást népgazdaságunk két fundamentuma — a szocialista nagyipar és a kisüzemi parasztgazdaság között. Éppen ezért nemcsak a mezőgazdaság további fejlődésére volt döntő jelentősége, de a szocialista ipar fejlődésére, a Szovjetunió egész népgazdaságára is. Sztálin elvtárs azt mondja, hogy óriási forradalmi átalakulás volt ez, ugrás a társadalom régi minőségi állapotából új minőségi állapotba, amely — következményeit tekintve — ugyanolyan jelentőségű volt, mint az 1917 októberi forradalmi átalakulás.

Sztálin elvtárs, e forradalom nagy történelmi jelentőségét értékelve, rámutatott arra, hogy ez a forradalom egycsapásra megoldotta a szocialista építés három életbevágó kérdését:

„a) Felszámolta országunk számra nézve legnagyobb kizsákmányoló osztályát, a kulákok osztályát, a kapitalizmus visszaállításának bástyáját;

b) A kapitalizmust szülő egyéni gazdálkodás útjáról a társadalmi, szocialista kolhozgazdálkodás útjára vezette országunk számra nézve legnagyobb dolgozó osztályát, a parasztság osztályát;

c) Megvetette a Szovjethatalom szocialista alapját a népgazdaság legkiterjedtebb és életbevágóan fontos, de egyúttal legelmaradottabb ágában, a mezőgazdaságban“[165].

---

[165] A SzK(b)P története. 368. old.

A mezőgazdaság volt a népgazdaság utolsó nagy területe, ahol a termelési eszközök magántulajdona még túlsúlyban volt. A kolhozrendszer győzelmével a népgazdaságnak ebben az ágában is megszilárdult a termelési eszközök társadalmi tulajdona. Ez azt jelentette, hogy a szocialista tulajdon és a szocialista gazdasági rendszer döntő győzelmet aratott.

A szocialista rendszer győzelme az iparban, a mezőgazdaságban és a kereskedelemben törvényszerű következménye volt a szocialista rendszer gazdasági fölényének a kapitalista és a kisárutermelő gazdasági forma fölött. Az iparban ez a fölény abban nyilvánult meg, hogy szocialista iparunk hasonlíthatatlanul gyorsabb ütemben fejlődött, mint a magánkapitalista ipar. Szocialista iparunk mint a legnagyobb és legjobban koncentrált ipar, a proletariátus diktatúrájára, a munkásosztályra, mint egész fejlődésünk vezetőjére támaszkodva, minden szükséges eszközzel rendelkezett ahhoz, hogy legyőzze a magánkapitalista ipart. A bolsevik párt és a Szovjetállam a szocialista rendszer előnyei révén az egész szocialista ipart néhány év alatt új, modern technikával láthatta el. Mindez a szocialista ipar teljes győzelmére és a magánipar pusztulására vezetett a Szovjetunióban.

A mezőgazdaságban a szocialista rendszer óriási előnye a kisárutermelő és kapitalista gazdasággal szemben megmutatkozott a kolhozokban, szovhozokban, gép- és traktorállomásokban. A szovhozok és kolhozok a legnagyobb és legjobban gépesített, a modern technikával legjobban felszerelt mezőgazdasági üzemek. Egyik legnagyobb előnyük a magas áruhozam, aminek igen komoly jelentősége van az ország ellátása szempontjából. A párt és a Szovjetállam ezekre az előnyökre támaszkodva harcolta ki a kolhozrendszer győzelmét.

Az ország iparosításával és a parasztgazdaságok kollektivizálásával gyökeresen megváltozott a különböző társadalmi-gazdasági formák egymáshoz való viszonya. A következő táblázat a közül az öt társadalmi-gazdasági forma közül háromnak egymáshoz való viszonyát mutatja, amiről Lenin „A terményadóról" című munkájában írt:

A fő termelési alapok szociális szektorok szerint

(százalékokban)

	1925	1934
Szocialista gazdaság	48,8	95,81
Kisárutermelő magángazdaság	44,7	4,10
Kapitalista szektor	6,5	0,09
	100,0	100,00[166]

Amint ezekből az adatokból kitünik, a kapitalista gazdasági formát 1934-re valójában már felszámoltuk, a kisárutermelö forma másodrangú helyre szorult, a szocialista forma osztatlanul uralkodó és egyedül parancsnokló erö lett az egész népgazdaságban.

Ezek a mélyreható változások az ország gazdaságában gyökeresen megváltoztatták az osztályerök egymáshoz való viszonyát.

A következö táblázat azokról a változásokról ad képet, amelyek a lakosság összetételében 1928 és 1934 között végbementek.

Az imént arról beszéltünk, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idöszakában a szovjet társadalomban három osztály volt: munkásosztály, dolgozó parasztság és a másodrangú osztályt képviselö kapitalista elemek. A szocializmus gyözelme folytán megváltozott társadalmunk osztályszerkezete, és csak két osztály maradt — a munkásosztály és a parasztság. A kapitalista elemek maradványai nem tüntek el teljesen, de amint Molotov elvtárs megjegyezte, „szinte csak emlékek már" és nem is alkotnak külön osztályt. 1934 elején 174 000 volt a számuk, azaz a lakosság egytized százaléka.

A Szovjetunió lakosságának túlnyomó többsége ebben az idöben már szorosan összefonódott a szocialista gazdasági formával. Ha a két alapvetö társadalmi csoportot — a gyorsan növekvö munkásosztályt és a kolhozparasztságot — vesszük, azt látjuk, hogy 1934 elején azok a lakosság háromnegyed részét tették ki.

---

[166] *Molotov.* Cikkek és beszédek 1935—1936. 70. old.

A lakosság osztályösszetétele 1928. és 1934. években[167]

A lakosság osztályok szerint	1928		1934 január 1-én	
	népesség száma	százalékos arány	népesség szama	százalékos arány
I. Proletariátus (munkások, alkalmazottak, mérnöki-műszaki dolgozók stb.)	26 343 000	17,3	47 118 000	28,1
Ebből:				
ipari proletariátus...	24 124 000	15,8	41 751 000	24,9
mezőgazdasági proletariátus	2 219 000	1,5	5 367 000	3,2
II. Kolhozparasztok és szövetkezetbe tömörült kézműiparosok, háziipart űzők	4 406 000	2,9	77 037 000	45,9
III. Egyénileg dolgozó parasztok és szövetkezetbe nem tömörült kézműiparosok, háziiparosok	111 131 000	72,9	37 902 000	22,5
IV. Burzsoázia	6 801 000	4,5	174 000	0,1
Ebből:				
Kulákok	5 618 000	3,7	149 000	0,09
V. Egyéb lakosság (tanulók, katonák, nyugdíjasok stb.)	3 671 000	2,4	5 769 000	3,4
Összlakosság....	152 352 000	100	168 000 000	100

A kolhozparasztok és a szövetkezetbe tömörült kisiparosok száma 1928-tól 1934-ig 77 037 000-re növekedett, míg ugyanezen idö alatt az egyénileg gazdálkodó parasztok és a szövetkezeten kívüli kisiparosok és háziiparosok száma 37 902 000-re csökkent. Ez azt jelentette, hogy a dolgozó parasztok túlnyomó többsége már szakított a magántulajdonon alapuló termelési móddal és a szocializmus útjára lépett.

Az egyénileg gazdálkodó parasztok részaránya a mezögazdasági termelésben gyorsan csökkent, másodrendü erövé

[167] Ugyanott, 43, 45. old.

vált, amelynek alkalmazkodnia kellett a kolhozrendszerhez. „El kell ismerni, — mondta Sztálin elvtárs 1934-ben — hogy a dolgozó parasztság, a mi szovjet parasztságunk, végleg és visszavonhatatlanul a szocializmus vörös zászlaja alá állott"[168].

Gyakorlatban cáfoltuk meg tehát a leninizmus ellenségeinek azon állításait, hogy a parasztság képtelen a szocialista fejlődésre. A Szovjetunió forradalmi gyakorlata ragyogóan igazolta Lenin és Sztálin előrelátását, hogy a parasztságnak a proletárdiktatúra körülményei között a munkásosztály vezetésével a szocialista fejlödés útjára kell lépnie és feltétlenül erre az útra is lép, mert nincs és nem is lehet számára más kiút a nyomorból és elszegényedésből, mint a munkásosztállyal való szövetség. Tömeges szövetkezés útján be kell illeszkednie a szocialista fejlödés közös medrébe. Az emberek millióinak tapasztalata bebizonyította, hogy az elmaradt, alacsonytermelékenységü kis és törpe egyéni gazdaságról lehetséges a *közvetlen átmenet*[169] a nagy, kollektív, magastermelékenységü szocialista gazdaságra.

A parasztság, amely azelött helyzeténél fogva nem szocialista, hanem kispolgári volt, azáltal, hogy rátért a kolhozok útjára, a szocializmus közvetlen építője lett. Míg a kollektivizálás előtt a szegényparaszt volt a Szovjethatalom támasza falun, addig most a Szovjethatalom új, szilárd támaszt kapott a parasztság zömét alkotó kolhozparasztban. A kolhozparasztból — mint a SzK(b)P XVI. kongresszusa megállapítja — *„a Szovjethatalom valóságos és szilárd támasza lett"*[170].

8.

A szocializmus sikeres támadása az egész fronton az osztályharc élesedését idézte elő, a Szovjetállam belső és külső ellenségeiben pedig az ellenállás új formáit váltotta ki. *„A burzsoá értelmiség* felső rétegének gonosz kártevése iparunk minden ágában, a *kulákság* állatias harca a gazdaság kollektív for-

---

[168] Sztálin. Beszámoló a párt XVII. kongresszusán. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 570. old.

[169] Azaz a parasztság zömének előzetes elproletarizálódása és elszegényedése nélküli átmenet.

[170] A SzK(b)P kongresszusainak, konferenciáinak és Központi Bizottsága teljes üléseinek határozatai és döntései. II. rész 422. old.

mái ellen a falun, a Szovjethatalom rendszabályainak szabotálása az apparátus *bürokrata elemei*, az osztályellenség ez ügynökei részéről — egyelőre ezek az elhaló osztályok ellenállásának fő formái országunkban"[171] — mondta Sztálin elvtárs a SzK(b)P XVI. kongresszusán.

Országunkban az elhaló osztályok ellenállását a Szovjetállam külső ellenségei kívülről támogatták.

A kulákságnak mint osztálynak felszámolása és a parasztság zömének rátérése a kolhozok útjára azt jelentette, hogy az országon belül megsemmisítettük „a kapitalizmus visszaállításának utolsó forrásait"[172]. Ez egyben azt is jelentette, hogy külső ellenségeink elvesztették belső támaszaikat a kapitalizmust visszaállító szándékaik megvalósítására, ami viszont elkerülhetetlenül arra vezetett, hogy siettessék a Szovjetunió elleni fegyveres támadási kísérleteket.

A Szovjethatalom szervei 1930—1931-ben egy sor kártevő ellenforradalmi szervezetet lepleztek le. Ilyenek voltak: az „Iparpárt", a „Dolgozó Parasztok Pártja", a mensevikek „Szovjetuniói Irodája" — melyek mind a katonai beavatkozást készítették elő.

Az „Iparpárt" a régi mérnöki-műszaki értelmiség felsőbb rétegeiből állott s kártevését elsősorban az iparban üzte. Az „Iparpárt" ellenforradalmi tevékenységét a cári Oroszország volt tőkéseinek szervezete, a „Torgprom" támogatta Párizsból (Rjabusinszkij, Konovalov, Nobel és mások). Az „Iparpárt" szoros kapcsolatban állott a külföldi államok kémszolgálatával és különösen a francia burzsoázia vezető köreivel, élükön Poincaréval.

A „Dolgozó Parasztok Pártja" kulák-eszer szervezet volt, melynek élén Kondratyev, Csajanov és mások álltak. Ez a szervezet kártevő munkáját főleg a mezőgazdaság területén, falusi szervezetekben, mezőgazdasági szövetkezetekben végezte. Ez a kártevő banda a kulákgazdaságok fejlődésének elősegítésében, a szovhozok és kolhozok aláásásában együttműködött Buharinnal és Rikovval.

A mensevikek „Szovjetuniói Irodája" a mensevik párt külföldi Központi Bizottságának orosz fiókszerve volt. Éppúgy,

---

[171] *Sztálin* Művei. 12. köt. 324. old.
[172] A SzK(b)P története. 368. old.

ahogy az „Iparpárt" és a „Dolgozó Parasztok Pártja" ellenforradalmi vezetői, a mensevikek is elsősorban arra számítottak, hogy a „nep" a Szovjethatalom elfajulásához és a kapitalizmus visszaállításához vezet. Amikor reményeik nem valósultak meg, áttértek az aktív kártevő, kémtevékenységre és ezt főleg a terv- és pénzügyi szerveknél üzték (Állami Tervhivatal, Állami Bank stb.).

Ennek a három ellenforradalmi szervezetnek kártevése módszereiben némileg eltért a sahti kártevők munkájától. Míg ugyanis a sahti kártevők nyiltan és közvetlenül pusztították el az anyagi értékeket, megrongálták a felszereléseket stb., addig az „Iparpárt", a „Dolgozó Parasztok Pártja" és a mensevikek „Szovjetuniói Irodája" emellett aránytalanságot akartak előidézni a Szovjetunió népgazdaságában, arra törekedtek, hogy befagyasszák a beruházásokat, fékezzék a népgazdaság legfontosabb ágainak fejlődését, hogy ezzel — saját bevallásuk szerint — „általános válságot" idézzenek elő a gazdaságban.

A három ellenforradalmi szervezet körülbelül egyidőben — 1927 és 1928 körül — alakult meg. Amint a mensevikek „Szovjetuniói Irodája" perének tárgyalásakor kiderült, szoros kapcsolat volt a szervezetek között, sőt a Szovjethatalom elleni harcban megvolt a funkciók bizonyos elosztása is[173]. Céljuk közös volt: a szovjet rendszer megdöntése és a kapitalista rabság visszaállítása a Szovjetunióban; gazdájuk is közös volt: a nemzetközi burzsoázia és a „Torgprom", ahonnan a pénzt kapták; közös volt az ellenforradalmi munka módja is: a kártevés. Végeredményben, mindannyian egy tétre tették fel kártyájukat: az intervencióra, mint a Szovjethatalom megsemmisítésének legdöntőbb módjára.

Néhány külföldi állam vezérkara már meg is állapította a Szovjethatalom elleni intervenció időpontját: 1930-ra, vagy legkésőbb 1931 tavaszára. Az „Iparpárt" vezetői már fel is osztották egymás között a miniszteri tárcákat és Rjabusinszkij már számítgatta az intervencióból eredő hasznot. A Párizsban megjelenő *Vozrozsgyenyije*[174] című ujságban így elmélkedik Rjabusinszkij:

---

[173] Mensevik ellenforradalmi szervezetek pere. Szovjet törvényhozás, Moszkva 1931. 468. old. (oroszul).

[174] Vozrozsgyenyije — Újjászületés.

„Egymilliárd befektetéssel az emberiség (értsd alatta a külföldi kapitalistákat — *G. G.)* legalább ötmilliárd jövedelemre tesz szert, ami évi 500 százalékot jelent. A további kilátás pedig az, hogy ez a haszon évről-évre még 100—200 százalékkal növekszik. Hát van-e ennél jobb üzlet?"

De az intervenciósok reményei szertefoszlottak. Az „Iparpárt", a kondratyevisták, a mensevikek szétzúzása, az intervenciósok nagy reménységének, a Buharin-Rikov csoportnak veresége, a Szovjetunió döntő sikerei a szocialista iparosítás és kollektivizálás terén, keresztülhúzták számításaikat, és összezavarták kártyáikat. Ugyanilyen kevéssé sikerült az Oroszország elleni „keresztes hadjárat" megszervezésének kísérlete, megbukott az országunk elleni gazdasági és pénzügyi blokád terve. Az intervenció szervezői ezért elhatározták, hogy egyidőre visszavonulnak.

Mindez azt jelentette, hogy a Szovjethatalom külső ellenségeinek támadásait visszavertük, az országon belüli kapitalista elemek nyilt ellenállását pedig megtörtük.

A párt és a Szovjethatalom támadása a kapitalista elemek ellen, teljes sikerrel járt. Már 1932 elején, a SzK(b)P XVII. konferenciáján a párt megállapíthatta, hogy leraktuk a szocialista gazdaság alapját, ami eleve meghatározta a kapitalista elemek teljes felszámolását. A „lenini kérdés, «ki kit győz le», városban és falun teljesen és visszavonhatatlanul eldőlt a kapitalizmus ellen és a szocializmus javára"[175].

*

A szocialista gazdasági forma győzelme az országon belüli osztályellenséget arra kényszerítette, hogy megváltoztassa taktikáját. Most már nem léphetett fel nyiltan a Szovjethatalom, a kolhozrendszer ellen, mert tudta, hogy a tömegek nem támogatják. Számolt a megváltozott körülményekkel, azzal, hogy az új rendnek a falun nagy ereje és hatalma van és ennek megfelelően átszervezte munkáját, a kolhozok elleni nyilt támadásról áttért a „csöndes aknamunkára". A kulákok azelőtt nyiltan léptek fel a kolhozok ellen, most pedig a kolhozok híveinek tették magukat, a „jóindulat" hamis álarcát öltötték

[175] A SzK(b)P kongresszusainak, konferenciáinak és Központi Bizottsága teljes üléseinek határozatai és döntései. II. rész. 6. kiad. 1941. 488. old.

magukra, a gyüléseken a kolhozok „mellett" szólaltak fel, ugyanakkor pedig titokban kártevő munkát végeztek, igyekeztek bomlasztani a kolhozokat és aláásni a társas gazdálkodást, a munkafegyelmet, a kolhozérdekeket szembeállították az állami érdekekkel stb.

Vidéki funkcionáriusaink közül sokan nem értették meg és nem tudták megfelelően értékelni az osztályellenség megváltozott taktikáját, a kulákot leegyszerűsítve képzelték el és ezért nem vették észre kártevő munkáját. Sztálin elvtárs hatalmas érdeme, hogy idejében feltárta az osztályellenség megváltozott *taktikáját* és rámutatott a Szovjethatalom elleni harcának új *formáira.*

Sztálin elvtárs 1933-ban a párt Központi Bizottságának és Központi Ellenőrző Bizottságának közös teljes ülésén beszámolt arról, hogy az első ötéves terv megvalósítása folytán a népgazdaság minden ágában megszilárdítottuk a szocializmus elvét és kiüztük mindannyiból a kapitalista elemeket.

„Ez odavezetett, hogy kisiklottak vágányukból a haldokló osztályok utolsó maradékai: a gyárosok és azok pereputtya, a kereskedők és azok szekértolói, a volt nemesek és papok, kulákok és kulákbérencek, a volt fehér tisztek és csendőrmesterek, a volt rendőrök és zsandárok, a mindenféle soviniszta irányzatú burzsoá értelmiségiek és minden másfajta szovjetellenes elemek.

Ezek a vágányukból kisiklott, levitézlett emberek szétszóródtak a Szovjetunió egész területén, beférköztek gyárainkba, intézményeinkbe és kereskedelmi szervezeteinkbe, vasúti és hajózási vállalatainkba és főleg — a kolhozokba és szovhozokba. Beférköztek és elrejtőztek bennük, «munkások» és «parasztok» álarcát öltve magukra, sőt egyesek közülük még a pártba is befurakodtak.

Mit hoztak oda magukkal? Természetesen a Szovjethatalom iránti gyülöletet, a legvadabb, legellenségesebb érzést a gazdaság, az élet és a kultúra új formái iránt.

Ezeknek az uraknak már nincs erejük ahhoz, hogy nyilt támadásba menjenek a Szovjethatalom ellen. Ilyen támadásokat ők és osztályaik már néhányszor intéztek ellenünk, de levertük és szétszórtuk őket. Ezért az egyedüli lehetőség, amely még megmaradt számukra — az, hogy ártsanak és károkat okozzanak a munkásoknak és kolhozparasztoknak, a Szov-

jethatalomnak, a pártnak. S csöndes aknamunkával ártanak is, ahol csak tudnak. Felgyujtják a raktárakat és eltörik a gépeket. Szabotázst szerveznek. Megszervezik a kolhozokban és szovhozokban a kártevőmunkát és egyesek közülük, akiknek sorában itt-ott holmi professzorok is akadnak, kártevő buzgalmukban annyira mennek, hogy pestissel, szibériai fekélylyel oltják be a kolhozok és szovhozok jószágát, agyvelőburokgyulladást terjesztenek el a lovak között és így tovább"[176].

Az osztályellenség megváltozott taktikájának tipikus példája a kulák Oskin család bünpere, amelyet a szovjet bíróság 1933 közepén tárgyalt. Mihail Oskin kulák-kereskedőt, a család fejét, volt cári tisztet, aki a mordovi területen lakott, 1931-ben kuláktalanították és megfosztották választói jogától. Mihail Oskin erre azzal válaszolt, hogy felgyujtotta az egyik kolhozfunkcionárius portáját és merényletet követett el a falusi Szovjet elnöke ellen. Oskint akkor tízévi szabadságvesztésre büntették, de a szaranszki börtönből sikerült megszöknie. Alekszandr nevü kisebbik fiához költözött, aki a repülőgépmotorgyártás tudományos kutató intézetéhez tartozó üzemnek volt a müvezetője. Oskin idősebb fia, Vaszilij, egy másik kulákfiúval, Popovval, Asztrahanyba utazott. Ott, kulák multját letagadva, az orvosi főiskola munkástagozatára iratkozott be. A kulákcsemeték szovjetellenes agitációt akartak kifejteni a diákság között, de hamarosan leleplezték és kizárták őket a főiskoláról. Erre átmentek Popov szülőfalujába, a Központi Feketeföld-terület szolncevszki kerületébe. Befurakodtak az ottani kolhozba és a helyi kulákok, valamint más gazemberek segítségével elkezdték züllleszteni a kolhoz termelőmunkáját. Ez eleinte sikerült is nekik, de azután a parasztság öntudatosabb része, élén a kolhozaktivista és SzK(b)P tagjelölt Szenjuskin elvtárssal, elhárította próbálkozásaikat. Vaszilij Oskin és Popov éjjel meglesték Szenjuskint és közvetlen közelből agyonlőtték. Ezután a gyilkosok Oskin atyjához menekültek.

Így együtt volt az egész Oskin-féle kulákbanda. A családfő, Mihail Oskin azután Sztyepanov álnéven fia, Alekszandr

[176] Sztálin. Az első ötéves terv eredményei. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 501—502. old.

segítségével raktárnoki állást kapott a gyárban. Popov a konyha és a közös étkezde vezetőjének helyettese lett. Folytatták szovjetellenes tevékenységüket, de most már más módszerrel dolgoztak. Mihail Oskin segítségükre volt a szökött kulákoknak, hogy befurakodhassanak szovjet vállalatokhoz és a Repülőgépmotorgyártás Központi Intézet és a falusi Szovjet ürlapjain okmányokat gyártott nekik. Az ürlapokat fiai szerezték meg. Popov segítségével az étkezdében osztályidegen elemek csoportját alakította meg, élelmiszerlopásokat szervezett és a munkahelyen tivornyákat rendezett. Az étkezdében nem ügyeltek az egészségügyi követelményekre, homokot, hajszálat, szögeket, üvegcserepet stb. szórtak az ételbe. Az ételt azért rontották el, hogy ezzel a munkások között elégedetlenséget szítsanak a Szovjethatalom ellen. A kulák kártevőket azonban minden képmutatásuk ellenére leleplezték és átadták a bíróságnak[177].

Amikor a szocializmus már győzött az egész népgazdaságban, az osztályellenség legfőbb erőfeszítése arra irányult, hogy fosztogassa és rombolja az állami és kolhozvagyont. A társadalmi, szocialista tulajdon fosztogatása a kulákelemek szocializmus elleni osztályharcának legjellemzőbb módja lett. Sztálin elvtárs azt mondja ezekről a „levitézlett emberekről": „Mintegy megérzik osztályösztönükkel, hogy a szovjet gazdaság alapja a társadalmi tulajdon, hogy ez az alap az, amit meg kell ingatni, ha valaki kárt akar okozni a Szovjethatalomnak, — és tényleg igyekeznek megingatni a társadalmi tulajdont, lopások és rablások tömeges méretekben való szervezése útján"[178].

Nem véletlen, hogy az osztályharcnak ez a formája abban az időben az első helyre került. Az ország szocialista iparosítása és a mezőgazdaság kollektivizálása politikájának sikeres megvalósítása folytán a szovjet társadalom alapja a társadalmi, szocialista tulajdon lett. Az osztályellenség ezért is irányította csapásait a szovjet rend alapját képező társadalmi tulajdon ellen. E működésüknél bőségesen kihasználták a kolhozparasztok tömegében még megmaradt régi magántulajdonosi csökevényeket. Az egyénileg gazdálkodó paraszt, ami-

[177] Pravda. 1933 július 9.

[178] Sztálin. Az első ötéves terv eredményei. Lásd *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 502. old.

kor belépett a kolhozba, természetesen nem tudta egyszerre levetközni magántulajdonosi szokásait és hagyományait, nem tudott azonnal megszabadulni a munkához, továbbá az államhoz, mint valami idegenhez, „kincstárihoz" való régi viszonyától stb.

A kolhozparasztok tudatában megmaradt magántulajdonosi csökevények kedvező talajul szolgáltak a társadalmi vagyon fosztogatását megszervező osztályellenség számára.

Az osztályellenség kártevő munkája a legszembetűnőbben Kubanyban és Ukrajnában mutatkozott meg 1932 őszén. A kolhozokba befurakodott kulákelemek megszervezték a gabonabeszolgáltatás szabotálását, kárt okoztak a termelésben, összezavarták az elszámolásokat, aláásták a munkafegyelmet, nagyszabású gabonalopásokat követtek el. A kulákelemeket Kubanyban volt kozáktisztek és menekült fehérek szervezték, Ukrajnában pedig burzsoá nacionalisták, akiknek működését külföldi kémszolgálat irányította. A trockista-buharinista banditák hatékonyan segítették őket.

A kolhozok harcát a kulákelemek ellen megnehezítette, hogy sok helyi kommunista idealizálta a kolhozokat. A SzK(b)P Központi Bizottsága Politikai Irodájának ülésén 1932 november 27-én Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a mi falusi kommunistáink „sokszor azt hiszik, hogy amennyiben a kolhoz a gazdaság szocialista formája, akkor ezzel már minden rendben is van, a kolhozokban már nem fordulhat elő semmi szovjetellenes vagy szabotázs-jelenség, ha pedig ilyenek mégis előfordulnának, akkor ezeket a tényeket nem kell figyelembe venni, mert a kolhozzal kapcsolatban csak a meggyőzés útját szabad követni és erőszakos módszerek nem alkalmazhatók sem az egyes kolhozokkal, sem a kolhoztagokkal szemben. Vitán felül áll, hogy az ilyen álláspontnak semmi köze a leninizmushoz. Lenin követőinek sohasem szabad idealizálni a kolhozokat és kolhoztagokat. A dolgokat józanul és konkréten kell nézni és minden fetisizmust kerülni kell a kolhozokkal és a kolhoztagokkal kapcsolatban.

...Mi is a kolhozparaszt? A kolhozparaszt a munkásosztály szövetségese. Ennek a parasztságnak túlnyomó *többsége* a Szovjethatalom támasza a falun. De ez még nem jelenti, hogy a kolhoztagok és kolhozok között ne lennének egyes csoportok, melyek a Szovjethatalom ellen fordulnak, tá-

mogatják a kártevőket, támogatják a gabonabeszolgáltatás szabotázsát. Ostobaság lenne, ha a kommunisták abból kiindulva, hogy a kolhoz a gazdaság szocialista formája, nem felelnének megsemmisítő csapással ezeknek a kolhoztagoknak és kolhozoknak támadására"[179].

A helyi kommunisták egy részének liberális fellépése a kulákokkal szemben, megkönnyítette az ellenség kártevő tevékenységét. A Szovjethatalom ezért tehát kénytelen volt a kulákszabotázs letörésére Kubanyban egy sor szigorú rendszabályt alkalmazni, beleértve egyes kozák falvak kitelepítését a határvidéken kívülre.

Az osztályellenség ellen viselt harcban igen nagy szerepe volt a szovjet kormány által a társadalmi vagyon védelméről 1932 augusztus 7-én hozott törvénynek. Ez a törvény a szocialista, társadalmi tulajdont szentnek és sérthetetlennek, és azt, aki ellene tör, a nép ellenségének nyilvánítja.

Amíg azelőtt és különösen a polgárháború éveiben a proletariátus és állama osztályharcának fő formája a kizsákmányolók nyilt katonai elnyomása volt, most előtérbe lépett az osztályharc új formája — a szocialista tulajdon védelme a tolvajok és a népvagyon fosztogatói ellen.

Ezzel együtt döntő jelentősége lett az új fegyelemre való nevelésnek, mint az osztályharc formái egyikének, mely formára annakidején Lenin mutatott rá.

A kizsákmányoló osztályok felszámolása után a szocialista építés legnagyobb akadályai az emberek *tudatában lévő kapitalista csökevények lettek.* Éppen ezért a párt teljes jelentőségében napirendre tüzte e csökevények leküzdésének feladatát, a kommunista nevelés, a tömegek öntudatos, szocialista munkafegyelemre való nevelésének feladatát, a társadalmi tulajdonról való szocialista gondoskodást stb. A pártszervezetek figyelmének középpontjában mind a kolhozokban és szovhozokban, mindpedig a gyárakban és üzemekben az új munkafegyelemért vívott harc állott. Ez sajátos formája volt az osztályharcnak, mert a csavargó, naplopó, a szocialista munkafegyelmet megszegő — akarva, nem akarva — az osztályellenséget segítette.

*

[179] A SzK(b)P Központi Bizottsága és Központi Ellenőrző Bizottsága közös teljes ülésének anyaga. (1933 január 7—12.) Partyizdat 1933. 144. old. (oroszul).

A „ki kit győz le" kérdésnek a szocializmusra nézve sikeres megoldása az országon belül még élesebben vetette fel ezt a kérdést nemzetközi vonatkozásban.

Külső ellenségeink, miután *katonai* intervenciójuk vereséget szenvedett és *gazdasági* intervenciós kísérleteik is sikertelenek voltak, most a Szovjetunió belügyeibe való beavatkozásnak új módszerére tértek át. Amint Molotov elvtárs a SzK(b)P XVIII. kongresszusán megállapította, ez a sajátos beavatkozás egynéhány imperialista államnak abban a kísérletében nyilvánult meg, hogy: „ügynökeit bejuttassa a Szovjetunió államhatalmi szerveibe. Tulajdonképpen a Szovjetuniónál is alkalmazni akarták azokat a gazdag tapasztalatokat, melyeket gyengébb burzsoá államokkal kapcsolatban szereztek, ahol időnként a legmagasabb kormányzati helyeken nem akárkik, hanem éppen a külföldi nagyhatalmak fizetett ügynökei és kémei ültek és intézkedtek. Bármennyire merész elképzelés is volt ez részükről, a Szovjetunióval kapcsolatban is tettek kísérleteket, és pedig olyan embereken keresztül, akik aljas hitszegésüket és árulásukat tegnap még párttagsági könyvvel álcázták"[180].

A Szovjetországnak ebben az időszakban nem az idegen államok által beküldött szokásos kémekkel és diverzánsokkal volt dolga. A külföldi kémszolgálat fizetett ügynökei szerepében most olyan emberek léptek fel, akik párttagsági könyvvel takaróztak és gondosan leplezték aljas politikai arculatukat. Éppen ezért sokkal veszélyesebbek voltak, mint a régebbi kártevők.

Az imperialista államok azelőtt főként olyan emberekre támaszkodtak, akik nyiltan szovjetellenesek voltak, tehát a burzsoá műszaki értelmiség felsőbb rétegeire és az országon belüli kizsákmányoló osztályokra. Ez a támaszuk azonban megszünt. A kizsákmányoló osztályokat felszámoltuk, a régi műszaki értelmiség hangulatában pedig változás állott be és egyrészük, amelyik azelőtt együttérzett a kártevőkkel, most a Szovjethatalom felé fordult. Ilyen körülmények között a külföldi kémszolgálatnak nagyon kapóra jöttek a szétvert antileninista ellenzéki pártok — a trockisták, zinovjevisták, bucharinisták, nacionalista elhajlók stb. — maradványai. A kül-

[180] A SzK(b)P XVIII. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet Goszpolityizdat 1939. 4 old. (oroszul).

földi kémszolgálat ezekben az árulókban bomlasztó és kémtevékenysége számára alkalmas emberekre talált.

Amint a szovjetellenes „jobboldaliak és trockisták blokkja" bünperének tárgyalásán kitünt, ennek a csoportnak vezetői — Trockij, Zinovjev, Buharin és mások — már a forradalom első éveiben a külföldi kémszolgálat beszervezett ügynökei voltak. Az imperialistáktól kapott feladat szerint 1918 elején meg akarták hiúsítani a breszti békét, összeesküvést szerveztek Lenin ellen és 1918 tavaszán Lenin, Sztálin, Szverdlov meggyilkolására készültek, szándékosan kiélezték 1921-ben a pártonbelüli nézeteltéréseket. Romboló tevékenységük azonban különösen a későbbi években bontakozott ki, amikor a trockistákat és buharinistákat a párt ideológiailag teljesen szétverte. Ekkor kémekké és gyilkosokká, fehérgárdista bandává váltak.

A Szovjethatalom szervei 1934—1938 között egész sor kártevő és kémszervezetet zúztak szét, amelyeket ezek az árulók szerveztek. Elegendő, ha a következő bünpereket említjük meg: Kamenyev, Zinovjev, és cinkostársaik ellen (1936 augusztus), Pjatakov és társai szovjetellenes trockista központja ellen (1937 január), a hadseregben lévő összeesküvők — Tuhacsevszkij, Jakir, Uborevics — felszámolása (1937 június), Buharin, Rikov, Jagoda, Rozengolc és társaik „jobboldaliak és trockisták blokkja" ellen (1938 március), burzsoá nacionalisták leleplezése Ukrajnában, Belorussziában, Kaukázusontúl, Közép-Ázsiában és másutt.

Ezek a bírósági tárgyalások feltárták, hogy a trockista-buharinista szörnyetegek az ország védelmi képességének aláásására, a külföldi katonai beavatkozás megkönnyítésére, a Szovjetunió feldarabolására törekedtek. A szovjet Tengermelléket, Belorussziát, Ukrajnát felkínálták a beavatkozóknak. Meg akarták semmisíteni a munkások és kolhozparasztok vívmányait és a Szovjetunióban vissza akarták állítani a kapitalista viszonyokat. Hogy ezt a céljukat elérjék, a külföldi kémszolgálatot megfelelő híranyaggal látták el, kártevést, diverziót, robbantásokat szerveztek, előkészítették a bolsevik párt és a szovjet kormány vezetőinek meggyilkolását.

A trockista-zinovjevista banditák kártevő munkájának jellege abban tért el a „sahtiak" és „iparpártiak" kártevésétől, hogy sokkal elkeseredettebb és dühödtebb volt. A trockista-buharinista szörnyek számára a tét nemcsak a gazdaság bom-

lasztása, hanem mennél több ember elpusztítása is volt. Ezek a gyilkosok robbantások és üzemi balesetek megszervezésével a munkások fizikai megsemmisítésére törtek, ezzel a tömegben felháborodást akartak szítani és így aláásni a Szovjethatalom iránti bizalmat. A kemerovszki kombinátban működő egyik trockista kártevő, Subin, bünös cinizmussal így beszélt erről: „Az öcskösök (a munkások — *G. G.*) a bányákban nemsokára rakásra döglenek, mint a patkányok..." A szovjet nép ellenségei éppen azért tértek át a harc legélesebb és legkegyetlenebb eszközeire, mert a tömegben teljesen elvesztették talajukat.

Sztálin elvtárs ismételten figyelmeztette a bolsevikokat, hogy a nép ellenségei utolsó napjaikat élik és nem hagyják abba a Szovjethatalom elleni harcukat, söt ellenkezőleg, a leghevesebb összeütközéseket idézik elő és a harc legélesebb fegyvereit használják. Sztálin elvtárs alapjában szétzúzta azt a rothadt opportunista elméletet: hogy minden egyes előre tett lépésünkkel az osztályharcnak egyre jobban le kell lohadnia, hogy az osztályellenség sikereink arányában egyre kezesebbé válik.

„Ez nemcsak rothadt elmélet, — mondta Sztálin elvtárs 1937-ben a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja Központi Bizottságának február—márciusi teljes ülésén — hanem veszedelmes elmélet is, mert elkábítja, csapdába csalja embereinket, az osztályellenségnek pedig lehetővé teszi, hogy felocsúdjon és folytassa a harcot a Szovjethatalom ellen.

Ellenkezőleg, mennél jobban haladunk előre, mennél több sikerünk lesz, annál jobban fognak dühöngeni a szétzúzott, kizsákmányoló osztályok maradványai, annál inkább folyamodnak majd a harc élesebb formáihoz, annál inkább igyekeznek majd ártani a Szovjetállamnak, annál inkább nyúlnak majd a legkétségbeesettebb harci eszközökhöz, mint a pusztulásra kárhozottak végső eszközeihez.

Nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a szétzúzott osztályok maradványai a Szovjetunióban nincsenek egyedül. Közvetlen támogatást kapnak a Szovjetunió határain túl élő ellenségeinktől. Hiba volna azt gondolni, hogy az osztályharc küzdőtere a Szovjetunió határainál végetér. Míg az osztályharc egyik vége a Szovjetunió határain belül fejti ki hatását, addig a másik vége a bennünket körülvevő polgári államok terü-

letére húzódik át. Ezt feltétlenül tudják a szétzúzott osztályok maradványai is. És éppen azért, mert tudják, a jövőben is folytatni fogják elkeseredett kirohanásaikat.

Erre tanít minket a történelem. Erre tanít minket a leninizmus"[181].

Ezeknek a sztálini útmutatásoknak birtokában a bolsevikok szétzúzták a trockista-buharinista kapitalista bérencek kártevő kémfészkeit. Ellenségeink újból elvesztették a játszmát.

Ennek a tisztogató munkának felbecsülhetetlen értékét szemléltetően megmutatta a német fasiszta rablóhódítók elleni Nagy Honvédő Háború.

Mindenki tudja, hogy a német fasiszták imperialista terjeszkedésének az ellenséges hátország bomlasztása volt egyik legfőbb módszere. A hitleristák a lakosság erkölcsi állhatatosságának aláásásával, az „ötödik hadoszlop" segítségével diverziót és kémkedést szerveztek és így megtisztították a könnyű győzelmekhez vezető utat hadseregük számára.

A hitleristák által 1938—1941 között elfoglalt valamennyi európai államban a hütlenség és árulás szociális támaszai az önző érdekektől hajtott kizsákmányoló osztályok lettek. A híres „kétszáz család" Franciaországban, a nagybirtokosok, élükön Beck „ezredeseinek" kormányával Lengyelországban, az uralkodó dinasztia, valamint a földesurak és kapitalisták uralkodó osztályai Romániában, Bulgáriában stb. — ezek azok, akik támogatták és táplálták a hitszegést és a nemzeti árulást. Ezen a szociális talajon tudták a hitleristák létrehozni kiterjedt és szétágazó „ötödik hadoszlopukat".

Hogy megsemmisíthessük a nemzeti árulás talaját, végezni kell a reakciós, kizsákmányoló osztályokkal. Hatalmas előnyt jelentett a Szovjetuniónak a háború nehéz éveiben, hogy a dolgozók a SzK(b)P vezetésével már régen felszámolták a kizsákmányoló osztályokat és ezzel betömték az árulást tápláló forrásokat. Igen nagy jelentősége volt annak is, hogy a Szovjethatalom és a bolsevik párt erőfeszítésével a Szovjetunióban jóval a hitleri Németország támadása előtt megsemmisítették a trockista-buharinista kém- és diverziós ügynökséget.

---

[181] Sztálin. A pártmunka fogyatékosságairól... Lásd *Lenin—Sztálin. Párt és pártépítés.* 716—717. old.

9.

A Szovjetunió tapasztalata, ahol már megvalósították a kizsákmányoló osztályok felszámolását, irányítást nyujt és fog nyujtani a jövőben más országok dolgozóinak is. A kizsákmányoló osztályok felszámolásának Lenin és Sztálin által kidolgozott konkrét módjai a sikeres szocialista építés formái és módszerei, a proletariátus gazdasági politikájának alapjai világtörténeti jelentőséggel bírnak az átmeneti időszakban.

A szovjet nép joggal lehet büszke arra, hogy egy új, a történelemben eddig még nem látott társadalmi rendnek elsőként tört utat.

Amikor a Szovjetunió dolgozói hozzáfogtak a szocializmus építéséhez, töretlen utakon kellett járniok. Sztálin elvtárs megjegyezte, hogy: „Az orosz kommunisták a szocializmus gyakorlati megvalósítása terén nem vehettek át, vagy alig vehettek át tapasztalatokat Európa fejlett országaitól (Európa főleg a parlamenti harc terén nyujtott tapasztalatokat), s ezért az orosz kommunistáknak úgyszólván saját eszközeikkel . . . kellett építeniök a szocializmus felé vezető utat“[182].

Más országok dolgozói ma már abban a helyzetben vannak, hogy a szocialista építésnek a Szovjetunióban kipróbált és a gyakorlat által igazolt útját követhetik. A Szovjetunió tapasztalata megmutatja más országoknak és népeknek a szocializmus építésének konkrét módjait és azt is, hogyan lehet megszüntetni az embernek ember által való kizsákmányolását.

Ez a tapasztalat mindenekelőtt arra tanít, hogy az embernek ember által való kizsákmányolását csak a forradalmi munkásosztály képes megszüntetni. A Szovjetunió szocialista építésének egész története megerősíti a marxizmus-leninizmus tanítását, hogy csak a munkásosztály képes megtörni a kizsákmányoló osztályok ellenállását, leküzdeni a dolgozók kispolgári rétegeinek ingadozását és elvezetni őket a szocializmushoz. E feladatok megoldásának elengedhetetlen eszköze a proletariátus diktatúrája.

A Szovjetunió tapasztalata arra tanít, hogy a munkásosz-

[182] *Sztálin* Művei. 5. köt. 2. old.

tálynak hegemónnak, vezetőnek kell lennie a parasztság zömével való viszonyában, de nemcsak politikai téren, tehát a földesurak és a kapitalisták hatalmának megdöntésében, hanem gazdasági téren, tehát a szocializmus építésében is. A munkásosztály, mint a társadalom szocialista átalakításának vezetője, hivatott arra, hogy tartós szövetséget hozzon létre a parasztság zömével, mely szövetségese a szocializmus építésében.

A Szovjetunió tapasztalata arra tanít, hogy a kizsákmányoló osztályok felszámolása nemcsak a kizsákmányoló földesurak és kapitalisták felszámolását jelenti, hanem a kulákság felszámolását is. A kulákságot mint osztályt csak a parasztság bevonásával a szocialista építésbe, a teljes kollektivizálás alapján lehet felszámolni. Ehhez hosszantartó, gondos elökészítés kell, éspedig a falu kapitalista elemeinek korlátozására és kiszorítására irányuló előzetes munka, a munkásosztály és a parasztság szövetségének megszilárdítása a munkásosztály vezetésével, a szocialista ipar fejlesztése, hogy az el tudja látni a mezögazdaságot gépekkel és biztosítani tudja szocialista elvek szerinti átszervezését.

A Szovjetunió tapasztalata arra tanít továbbá, hogy a kizsákmányoló osztályok felszámolása feltétlenül igen erös ellenállást vált ki belölük, hogy a munkásosztálynak és a dolgozó parasztságnak nyilt harcban kell megtörni osztályellenségeik ellenállását. Ennélfogva az osztályharc a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában nem alszik ki, hanem elkerülhetetlenül élesedik.

A Szovjetunió tapasztalata végül arra tanít, hogy a kizsákmányoló osztályok megszüntetése és a szocializmus győzelme csak akkor képzelhető el, ha a munkásosztálynak tapasztalt forradalmi pártja van, amely a marxizmus-leninizmus elméletével van felfegyverezve, ki tudja dolgozni a helyes politikai vonalat, azt meg is tudja valósítani, biztosítani tudja a vasfegyelmet és sorainak egységét mindenfajta opportunista elhajlás és ingadozás elleni elvi és kibékíthetetlen harc alapján. A kizsákmányoló osztályokat nem lehet felszámolni, ha nem mozgósítjuk a pártot és a dolgozók széles tömegeit az ellenük való harcra. Nem lehet a tömegeket a kizsákmányoló osztályok elleni döntö harcra mozgósítani, amíg nem számolunk le a kizsákmányoló osztályok saját sorainkban lévő ügynökségeivel.

A Szovjetunió nyomán most a népi demokráciák országai is, mint Csehszlovákia, Lengyelország, Bulgária, Románia, Magyarország stb. elindultak a szocializmus útján.

Ezek az országok, miután a német és olasz fasizmust — főképpen a Szovjetunió erői — katonailag szétzúzták, felszabadultak az imperializmus járma alól. Ezekben az országokban a nép a fasiszta német uralom alól való felszabadulása során a burzsoá-földesúri felső rétegeket és az őket képviselő pártokat, melyek azzal mocskolták be magukat, hogy segítőtársai voltak a német fasizmusnak, erőszakkal megfosztották a hatalomtól. A dolgozók, munkások, parasztok, a dolgozó értelmiség képviselői a munkásosztály és pártja vezetésével kerültek uralomra.

A népi demokratikus rendszer bevezetése hatalmas forradalmi változások megvalósítását tette lehetővé és egyben szükségszerűvé ezekben az országokban. Ezek a forradalmi változások arra irányultak, hogy a reakciós osztályokat megfosszák gazdasági bázisuktól. A földesúri birtokok felszámolása, a bankok, ipar, közlekedés államosítása nélkül nem lehetett volna megszilárdítani a népi demokráciát. Ezeknek az intézkedéseknek megvalósítása egyúttal elindulást jelentett a szocializmus felé. Ilyenformán a népi demokratikus országok fejlődése teljes egészében igazolta Lenin gondolatát, amelyet a Nagy Októberi Szocialista Forradalom küszöbén juttatott kifejezésre: nem lehet úgy előrehaladni a mai korszakban, hogy ne a szocializmus felé haladjunk, nem lehet forradalmi demokratikus átalakulást következetesen megvalósítani anélkül, hogy ezzel ne tennénk lépést a szocializmus felé.

A népi demokratikus országok gazdasági átalakulása *forradalmi* úton történt. Ennek előfeltétele az államrend gyökeres átalakulása volt, a hatalom átvétele a dolgozók által. Az agrárreform és az ipar államosítása is a néptömegek aktív részvételével történt ezekben az országokban. A néptömegek közvetlenül támogatták intézkedéseiben az új államhatalmat.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom tapasztalata, a bolsevik párt tapasztalata segítette a kommunista pártokat ezekben az országokban, hogy megtalálják a helyes utat a kizsákmányolók legyőzésére. A népi demokratikus országok dolgozói kommunista pártjuk vezetésével Szovjetoroszország munkásainak és parasztjainak példáját követték, amikor meg-

valósították az agrárreformot, államosították az ipart és a bankokat.

Ezen átalakulások megvalósításánál követett módszerek és eszközök sajátosságát mindenekelőtt az magyarázza meg, hogy Európa keleti és délkeleti országai az imperializmus bilincseiből népi felszabadító háborúban szakították ki magukat és felszabadulásuk a német fasiszta bitorlók hódítása alól szovjet fegyveres erők segítségével történt. A népi demokratikus országok fejlődésére az is jellemző, hogy első lépéseiket a szocializmus felé nem egyedül teszik meg, mint ezt a kapitalista államoktól körülvett Szovjetoroszországnak kellett megtennie, hanem a győzedelmes szocializmus országának, a szomszédságukban lévő hatalmas Szovjetuniónak közvetlen segítségével és támogatásával.

Ez a körülmény természetesen mérhetetlenül megkönnyíti az új demokráciák fejlődését. A Szovjetunió hatékony segítsége megvédi ezeket az országokat az imperialista támadóktól és megadja a lehetőséget, hogy sikerrel haladhassanak előre a szocializmus felé. Ez a magyarázata annak, hogy bár az osztályharc elkerülhetetlenül élesedik, mégsem ölti a polgárháború formáját, mint Szovjetoroszországban, ahol 1918—1920-ban a győztes munkásoknak és parasztoknak polgárháborút kellett folytatniok a belső ellenforradalom ellen és meg kellett védeni országukat a külföldi katonai intervenciótól.

A történelmi körülmények sajátossága megmagyarázza a népi demokratikus országokban megvalósult gazdasági átalakulás eszközeinek és módszereinek néhány sajátságát. Szovjetoroszországtól eltérően, ahol a földbirtokosok és kapitalisták egész tulajdonát elkobozták, a népi demokráciák országaiban elsősorban azokat a földeket, azokat a gyárakat kobozták el, amelyek a németeké és az ellenséggel együttműködőké voltak. Más tulajdonos kategóriákkal kapcsolatban gyakran bizonyos mértékű megtérítésre is sor került. A népi demokratikus országokban végrehajtott agrárreform sajátosságai közé tartozik e népek történelmi multjából kifolyólag az is, hogy a földet itt nem nacionalizálták, hanem felosztották a parasztság között és mint magántulajdont adták át neki.

A népi demokratikus országokban megvalósult társadalmi és gazdasági átalakulás következményeiben egyenlő jelentőségű a szocialista forradalommal: a burzsoáziát és a földes-

urakat megfosztották a politikai hatalomtól és tulajdonukat kisajátították; az államhatalmat meghódította a munkásosztály, amely tartós szövetségre lépett a dolgozó parasztsággal. Így a népi demokratikus országok alapjában véve elérték azt, amit a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme eredményezett Szovjetoroszországban.

A forradalmi átalakulások fejlődése és elmélyülése a népi demokratikus országokban, a népi demokrácia megszilárdulásához, a munkásosztály és pártja vezető szerepének megerősödéséhez vezetett. Elkeseredett osztályharcok során szétzúzták a reakciós pártokat, amelyek a kapitalizmus és az imperialista elnyomás visszaállítására törekedtek és a nemzet elárulásának útjára léptek. A kommunista pártok köré tömörült minden forradalmi erő, amely országa fejlődését előre akarta vinni a szocializmus felé. Ennek következtében megvalósult a szociáldemokrata pártok balszárnya és a kommunista pártok közötti egyesülés Romániában, Magyarországon, Csehszlovákiában, Bulgáriában, Lengyelországban. A munkásosztály marxizmus-leninizmus eszmei alapján álló egységes pártjának megteremtése megerősítette a munkásosztály vezető szerepét a népi demokráciák országaiban a társadalmi és állami élet minden területén.

A népi demokratikus országokban létrejött a munkásosztály hatalma, szövetségben a város és falu dolgozóival. A népi demokratikus országok fejlődésének tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a népi demokrácia sikerrel töltheti be a proletárdiktatúra szerepét, azaz a kapitalista elemek felszámolásának megvalósítását és a szocialista gazdálkodás megszervezését. Lényegében a népi demokratikus államforma és a szovjet államforma azonos tartalmú, csupán a proletárdiktatúra két formáját jelentik. A népi demokratikus országok munkásosztálya a kivívott hatalom birtokában, szövetségben a város és falu dolgozó tömegeivel, előre viszi országa fejlődését a szocializmus felé mindazoknak az életbevágóan fontos feladatoknak a megvalósítására, amelyeket a szovjet szocialista állam a Szovjetunióban már sikeresen megoldott.

A népi demokratikus országok ma már eljutottak a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmeneti időszakba.

A Szovjetunió dolgozói által megtett út nagy tanulságai, különösen pedig az átmeneti időszakban az osztályharc elke-

rülhetetlen élesedésére, valamint a munkásosztály és pártjának vezető szerepére vonatkozó következtetések döntő jelentőségűek a népi demokratikus országok fejlődésére is. Az olyan hatalmas politikai és gazdasági átalakulást — mint a földesúri birtokok felszámolását, a nagyipar és bankok államosítását — csak a munkásosztály marxizmus-leninizmussal felfegyverzett pártjának vezetésével lehetett megvalósítani. Közismert, hogy például Csehszlovákiában, Magyarországon, Bulgáriában és más népi demokratikus országokban a nagyipar teljes államosítása nem történt meg egyszerre. Először a nagy vállalatoknak csak egy részét államosították, éspedig elsősorban azokat, amelyek németek vagy a nép árulóinak birtokában voltak; azután törvényt hoztak az államosítás kiterjesztésére. Ezek a törvények a reakció erői ellen vívott szívós harcokban és az ingadozó elemek ellenállása mellett születtek meg.

Csehszlovákiában például 1945-ben, az államosítás első szakaszában a magántőkének az ipar és kereskedelem területén még jelentékeny pozíciói voltak. Az ipar néhány ágában (élelmiszer-, nyomdaiparban stb.) a magántőke kezén maradt a termelési kapacitás 50 százaléka, az építőipar pedig úgyszólván teljes egészében a magántőke birtokában volt. Ez lehetővé tette a kapitalistáknak, hogy fékezzék a népgazdaság fejlődését, szabotálják a kétéves tervet és aktív támogatást nyujtsanak a reakciónak. Csak a demokratikus erők győzelme és a reakciós összeesküvők 1948 februárjában történt szétzúzása után valósulhattak meg a munkásosztály követelései. Az új államosítási törvény alapján mindazok a vállalatok, amelyek ötvennél több munkást foglalkoztattak, az állam kezébe mentek át. Így lehetett a szabotázst megtörni és a magántőkét végleg elnyomni.

Csehszlovákiában, Lengyelországban és Magyarországon ma az államosított vállalatok az egész ipari termelés 90—95 százalékát adják, Bulgáriában, Romániában és Albániában pedig úgyszólván az egész ipart államosították.

A népi demokratikus országokban az agrárreform is a reakciós erők elleni harcban valósult meg. Ezek az erők ugyanis minden eszközzel meg akarták védeni a földesúri földbirtokokat. A munkásosztály, a dolgozó parasztsággal szövetségben, miután megtörte ezeket az erőket, leszámolt a feu-

dalizmus maradványaival, megvalósította a földesúri osztály felszámolását.

A népi demokratikus országok fejlődése újból igazolta a lenini gondolat helyességét. Amikor az államhatalom átmegy a proletariátus kezébe, lehetővé válik a proletariátus számára, hogy megnyerje a parasztság többségét, úgy, hogy a parasztság gazdasági szükségleteit a kizsákmányolók terhére forradalmi úton kielégíti.

Európa keleti és délkeleti országaiban: Lengyelországban, Romániában, Magyarországon, Bulgáriában és Albániában, a parasztság alkotja a lakosság zömét, 60—75 százalékát. Csak az iparilag fejlett Csehszlovákiában nem éri el ez az arányszám a 35 százalékot. Az ezekben az országokban megvalósult, mélyreható politikai és gazdasági átalakulás felszabadította a parasztságot a reakciós osztályok befolyása alól és rávezette az új útra. Ilymódon ismét beigazolódott a lenini tanítás, hogy a parasztság a burzsoázia tartalékából a munkásosztály tartalékává válhat.

A népi demokrácia országainak fejlődése ismét bebizonyította, hogy a szocializmus sikeres építése lehetetlen a kizsákmányoló osztályok elleni támadás nélkül. A földesúri osztály felszámolása, a nagytőkések kisajátítása ezekben az országokban azonban még nem jelenti a kapitalista elemek teljes megszüntetését.

A Szovjetunió példája megmutatja, hogy a kizsákmányoló osztályok ennél sokkal határozottabb kisajátítása, a föld nacionalizálása és a föld adás-vételének megszüntetése ellenére is mindaddig még megmaradnak a kapitalizmus gazdasági gyökerei, amíg a falu túlnyomóan egyéni kisüzemi gazdálkodást folytat. Csak a kulákságnak mint osztálynak a parasztgazdaságok teljes kollektivizálása alapján történő felszámolása szüntetheti meg az embernek ember által való kizsákmányolását. Csak a termelési eszközök magántulajdonának teljes megszüntetésével (ezalatt nemcsak a földet, hanem valamennyi lényeges termelési eszközt értve) oldható meg a feladat, melyet Sztálin elvtárs így fogalmazott meg: „be kell tömni és meg kell semmisíteni minden csatornát, amelynek segítségével osztályok születnek, mindenekelőtt pedig tőke születik, meg kell teremteni a termelés és elosztás olyan feltételeit, melyek

határozottan és közvetlenül az osztályok megszüntetéséhez vezetnek"[183].

A népi demokratikus országok kommunista pártjai és kormányai, amelyeket a Szovjetunió tapasztalatai vezetnek, megvalósítják a kapitalista elemek korlátozásának és kiszorításának politikáját, kifejlesztik a támadást a kapitalista elemek ellen, előkészítik a népgazdaság szocialista elemei teljes győzelmének feltételeit nemcsak a városban, hanem a falun is.

A Szovjetunió példája nyomán bontakoznak ki ezekben az országokban a mezőgazdaság szocialista átalakulásának feltételei. Ez a célja a gép- és traktorállomások, állami gazdaságok fejlesztésének, ezért növekszik a parasztgazdaságok önkéntes egyesülésén alapuló termelőszövetkezeti mozgalom. Ezek a mezőgazdasági termelőszövetkezetek még nem ugyanazok, mint a Szovjetunió kolhozai; a parasztok összeadják a termelési eszközeiket, együttesen művelik meg a földet, de a föld továbbra is a paraszt tulajdonában marad. A jövedelemelosztásnál, amely általában a végzett munka szerint történik, a bevitt földek tulajdonosai földjáradékot kapnak. A termelőszövetkezetek további fejlődése során a parasztok meg fognak győződni a földjáradék csökkentésének és végül teljes megszüntetésének szükségességéről. Említésreméltó, hogy Romániában már 1949-ben megalakultak az első olyan kollektív gazdaságok, ahol a jövedelemelosztás kizárólag a munka alapján történik.

A föld magántulajdona természetesen még külön nehézséget okoz a mezőgazdaság szocialista átalakításának megvalósításában. Mint azonban a Bolgár Kommunista Párt ötödik kongresszusán Dimitrov elvtárs megjegyezte, a szegény- és középparaszt fokozatos bevonása a mezőgazdasági termelőszövetkezetbe, a gép- és traktorállomások fejlesztése, a föld adásvételének korlátozása és megszüntetése, megteremtik a feltételeket a föld nacionalizálásának gyakorlati megoldására, úgy, hogy minden föld a kollektív gazdaságok örök használatába kerül.

A népi demokratikus országok sikeres haladása a szocializmus felé, törvényszerűen kiváltja az osztályellenség fokozott ellenállását mind az országon belül, mind pedig az

[183] *Sztálin* Művei. 9. köt. 23. old. (oroszul).

országon kívül. A népi demokratikus országok fejlődése újólag bizonyítja, hogy a proletárdiktatúra megteremtésével az osztályharc nem fejeződik be, hanem csak új formákat ölt, még elkeseredettebbé válik.

Az imperialista tábor, élén az Egyesült Államok és Anglia kormányával, egyáltalában nem akar megbékülni azzal, hogy Közép- és Délkelet-Európa népei lerázták magukról az imperializmus bilincseit. Arra törekszik ez a tábor, hogy visszaállítsa a kapitalista rendet, a népi demokratikus országokban meghiúsítsa a szocialista építést, ezeket az országokat a Szovjetunió ellen fordítsa és új háborút robbantson ki. Az imperialista reakció ezekben az országokban mindenekelőtt az országon belüli reakciós erőkre, a népi demokratikus rendszer nyilt ellenségeire, a burzsoá és megalkuvó pártokra, az „ellenzékiekre" próbált támaszkodni, amelyek valójában ellenforradalmi csoportok voltak, mint Petkov csoportja Bulgáriában és mások. Az imperialisták elvesztették ezt a játszmát: a nép előtt leleplezett burzsoá és megalkuvó pártok csődbe jutottak. De az imperialista kémszolgálatnak még maradtak gondosan álcázott ügynökei.

Rajknak, a hétpróbás gonosztevőnek és cinkosainak magyarországi pere megmutatta, hogy az angol-amerikai kémszolgálat a trockista Tito-klikkel Jugoszláviában már a háború alatt megszervezte kémügynökségét és ügynökeit beküldte Közép- és Délkelet-Európa más országainak kommunista pártjaiba. Titót, a jugoszláv fasiszta banditák fejét, és legközelebbi cinkostársait — Rankovicsot, Gyilaszt és másokat — az angol-amerikai imperialisták már régen megnyerték kémszolgálatuk számára. Az Egyesült Államok és Anglia vezető körei arra számítottak, hogy a Tito-klikk segítségével befészkelik magukat a balkáni és a Duna-medencében lévő államokba és ott elnyomják a népi demokratikus mozgalmat. A Tito-klikkel való megegyezés elválaszthatatlan része volt az angol-amerikai imperialisták háborúalatti úgynevezett „balkáni-dunai stratégiájának". Most derült ki, hogy Titóék abban állapodtak meg Churchillel, hogy az Adriai-tenger jugoszláv partvidékét megszállják, és arra készültek, hogy az angol-amerikai csapatokat beengedik Belgrádba. A Szovjet Hadsereg sikeres előnyomulása azonban halomra döntötte ezeket a bűnös terveket.

A második világháború befejezése után Közép-, valamint

Délkelet-Európában a népi demokratikus rendszer győzelmével új helyzet állott elő. Az angol-amerikai imperialisták ekkor még nagyobb reményeket fűztek Tito-klikkjéhez. Arra számítottak, hogy ezekben az országokban megdöntik a népi demokratikus rendet és kémkedés, összeesküvés, diverzió, gyilkosság és beavatkozás útján visszaállítják a kapitalista rendszert. Az angol-amerikai imperialisták ebben a sötét ügyben a Jugoszláviában hatalomra jutott trockista-fasiszta áruló Tito-klikknek szánták a főszerepet.

Júdás-Tito és cinkostársai Jugoszláviában visszaállították a kapitalista rendet, felszámolták a jugoszláv nép demokratikus vívmányait és fasiszta-gestapo típusú terrorista rendszert vezettek be. A Tito-banda véreskezű hóhérai a jugoszláv nép legjobbjait ezerszámra börtönbe vetették és kivégezték, Jugoszláviából fasiszta kínzókamrát csináltak. Az amerikai imperialisták Tito, a kém és provokátor segítségével úgy garázdálkodnak Jugoszláviában, mint saját gyarmatukon.

Az imperialisták hasonló sorsot szántak Közép- és Délkelet-Európa többi népének is. Titóék, ezek a fasiszta kutyák, a világimperializmus rohamcsapatai lettek a Balkánon. Az amerikai és angol kémszolgálat utasítására kém- és diverziós szervezeteket létesítettek a népi demokratikus országokban, kidolgozták az ellenforradalmi összeesküvések, diverziók, gyilkosságok terveit. Összetoborozták maguknak a nép árulóit — a trockistákat, a burzsoá nacionalistákat, kémeket és provokátorokat, mint amilyen többek között Rajk László volt Magyarországon és Kocsi Dzodze Albániában.

Az angol-amerikai imperialisták és ügynökeik tervében szerepelt a népi demokráciák elleni fegyveres beavatkozás is. Magyarország ellen ilyen fegyveres beavatkozást 1949 tavaszára, vagy nyár kezdetére terveztek, ami azonban meghiúsult, mert a dolgozók ébersége idejekorán leleplezte a bűnös összeesküvést.

A Szovjetunió dolgozóinak tapasztalatai, akik Lenin-Sztálin pártjának vezetésével szétzúzták a belső és külső ellenség minden kísérletét, forradalmi éberségre és a nép ellenségei elleni engesztelhetetlenségre tanítják a népi demokráciák dolgozóit. A Szovjetunió népeitől, a nagy bolsevik párttól nemcsak azt tanulják meg a többi népek, hogyan kell építeni az új

társadalmat, hanem azt is, hogyan kell leszámolni az ellenséggel.

Az egyes népi demokratikus országok fejlődésének természetesen megvannak a sajátosságai. De azok a kísérletek, melyek be akarnák bizonyítani, hogy ezeknek az országoknak a fejlődése valami különleges, a Szovjetuniótól teljesen eltérő módon lehetséges, elméletileg nem helytállók, gyakorlatilag pedig az osztályharc marxi-lenini politikájának, a munkásosztálynak és a szocializmusnak elárulását jelentik.

A marxizmus-leninizmus arra tanít, hogy az egyes országok fejlődésének különleges sajátosságai, melyek gazdasági és politikai helyzetükből, az egyes nemzetek történeti fejlődésének sajátosságaiból erednek, nem változtatják meg az osztályharc általános törvényeit. Amikor 1926-ban az Angol Kommunista Párt egyik vezetője megkísérelte, hogy elvvé emelje az angol munkásmozgalom különleges sajátosságait, Sztálin elvtárs megjegyezte: „Az angol munkásmozgalomnak természetesen vannak különleges sajátosságai, amelyekkel feltétlenül számolni kell. De ezeket a sajátosságokat elvvé emelni és a munka alapjává tenni, annyit jelent, mint elfogadni azoknak az álláspontját, akik azt hirdetik, hogy a marxizmus nem alkalmazható az angol viszonyokra“[184].

A jobboldali szocialista táborban levő munkásárulók szenvedélyesen igyekeznek mostanában bizonyítani, hogy a marxizmus és az osztályharc elmélete nem alkalmazható országuk fejlődésében. Igy például K. Renner „Új világ és szocializmus“ című 1946-ban megjelent brosúrájában kijelenti, hogy nemcsak minden korszaknak, hanem minden országnak is megvan a „saját marxizmusa“. A labourista párt egyik „teoretikusa“, Crossman, az oxfordi egyetem tanára és angol parlamenti képviselő 1948 szeptemberében „Az osztályharc és a Nyugat politikai hagyományai“ címmel megtartott előadásában azt bizonygatta, hogyha az osztályról és osztályharcról szóló marxista elmélet alkalmazható is más országokra, de semmiképp nem alkalmas „az események értelmezésére Nyugat-Európában“.

Nem nehéz megérteni az efféle állítások hátterét. Arra irányulnak, hogy aláássák a marxizmus-leninizmus nemzet-

[184] *Sztálin* Művei. 8. köt. 202. old. (oroszul).

közi jelentőségét, a Szovjetunió dolgozói harci tapasztalatainak nemzetközi jelentőségét. A leninizmus ellenségeinek állításai arra irányulnak, hogy a nyugateurópai munkásokban téves benyomásokat keltsenek, mintha az osztályharcnak azok a módszerei és eszközei, melyek segítségével a Szovjetunió dolgozói olyan fényes győzelmet arattak, nem lennének alkalmasak és alkalmazhatók más országokban. Ez kísérlet arra, hogy a kapitalista országok dolgozóiban valamiképpen csökkentsék a Szovjetunió példájának hatalmas forradalmasító hatását.

A népi demokratikus országokban felléptek burzsoá-nacionalista elemek is, mint a jobboldali szociáldemokratáknak, a burzsoázia e gyalázatos lakájainak, cinkostársai. Azt próbálták bebizonyítani, hogy ezeknek az országoknak fejlődése a szocializmus felé, valami egészen „új", a Szovjetunió népei által megtett úttól lényegében eltérően történhet, éspedig: proletárdiktatúra nélkül, élesedő osztályharc nélkül, a föld magántulajdonának fenntartásával stb. A szégyenteljes csőd, melyhez Tito bünös klikkje Jugoszláviában eljutott, megmutatja a valódi értelmét ennek az „új" útnak, amely egyedül a kapitalizmus visszaállítására és a burzsoázia újjászületésére vezethet. A szocializmushoz vezető külön, „jugoszláv"' útról szóló demagóg fecsegés a titóistáknak csak arra kellett, hogy becsapják a dolgozókat, hogy leplezzék az ellenség által diktált restaurációs, ellenforradalmi politikájukat.

A Kommunista Pártok Tájékoztató Irodájának a Jugoszláv Kommunista Párt helyzetéről hozott határozataival felfegyverezve Lengyelország, Bulgária és más országok kommunista pártjai megsemmisítő csapást mértek a burzsoá nacionalizmus hordozóira.

A történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy a szocializmushoz egyetlen járható út visz, éspedig az, amelyet Marx és Engels, Lenin és Sztálin nyitott meg és amely a Szovjetunióban már elvezetett a szocializmus győzelméhez. A szocializmus létrejöttének és fejlődésének törvényei egyformák minden nép számára, amint egyformák a kapitalizmus fejlődésének törvényei is. Ezek az általános törvények a részleteket illetően az egyes országok fejlődésében különbözőképpen jelentkeznek éspedig bizonyos sajátosságokkal a társadalmi és gazdasági környezet sajátosságainak megfelelően, melyek azután módosítják a fejlődés formáját és rendjét.

Marx, annakidején, „A tőke" 1. kötetéhez írt előszavában azt mondja, hogy: „Az iparilag fejlettebb ország a kevésbbé fejlettnek csak saját jövője képét mutatja"[185]. Marx itt a kapitalizmus klasszikus országára, Angliára gondolt, amelynek fejlődése az európai kontinens többi országainak megmutatta azok saját jövőjét — az osztályellentétek kérlelhetetlen kiéleződését, a széles tömegek elproletarizálódását, a kíméletlen gazdasági megrázkódtatásokat és válságokat.

Marx e gondolata ma másként hangzik. A Szovjetunió — a világ első országa, melyben győzött a szocializmus — egész történelmi korszakkal előzi meg a többi országokat. A Szovjetunió sikeres fejlődése megmutatja a többi országoknak fényes jövőjüket. Megmutatja ez országok dolgozóinak, hogyan rázhatják le ők is az osztályelnyomás jármát, hogyan számolhatnak fel minden néven nevezendő kizsákmányoló osztályt, hogyan szabadulhatnak meg a kapitalizmus gyógyíthatatlan betegségeitől.

[185] *Marx.* A tőke. 1. köt. Szikra 1949. 10. old.

A SZOCIALIZMUS GYŐZELME A SZOVJETUNIÓBAN ÉS A SZOVJET TÁRSADALOM OSZTÁLY-SZERKEZETÉNEK MEGVÁLTOZÁSA

1. A kizsákmányoló osztályok felszámolásának történelmi jelentősége

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban gyökeres változást hozott társadalmunk osztályszerkezetében. Sztálin elvtárs 1939 márciusában, a SzK(b)P XVIII. kongresszusán országunk társadalmi és politikai fejlődésének legnagyobb vívmányaként jelölte meg „... a kizsákmányoló osztályok maradványainak végleges felszámolását, a munkások, a parasztok és az értelmiség egységes munkafrontba való egybeforrását, a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységének megerősítését, az országunk népei közti barátság megerősödését..."[1].

Ebben az időben országunk lakosságának szociális összetétele a következő volt[2]:

Társadalmi csoportok	Lélekszám	Százalékarány
1. Városi és falusi munkások	54 566 283	32,19
2. Városi és falusi alkalmazottak . . .	29 738 484	17,54
3. Kolhozparasztok	75 616 388	44,61
4. Szövetkezetben tömörült kézművesek .	3 888 434	2,29
5. Szövetkezeten kívüli kézművesek . .	1 396 203	0,82
6. Egyénileg dolgozó parasztok	3 018 050	1,78
7. Nemdolgozók	60 006	0,04
8. Társadalmi csoportjuk nincs megadva	1 235 279	0,73
Összesen	169 519 127	100,00

[1] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1951. 715. old.

[2] Az 1939-es összeírás adatai szerint (az új köztársaságok, valamint Ukrajna és Belorusszia nyugati területeinek lakossága nélkül).

Mint ebből a táblázatból látható, 1939-ben a munkások és alkalmazottak a lakosság felét (49,7 százalék), a kolhozparasztok és a szövetkezetben tömörült kézművesek ennél valamivel kevesebbet (46,9 százalék) tettek ki. Ilyenformán országunknak majdnem egész lakossága (96,6 százalék) közvetlen kapcsolatban volt a szocialista rendszerrel.

Az itt felsorolt számok megmutatják azt is, hogy a szocializmus győzelmének eredményeképpen megvalósult országunkban valamennyi kizsákmányoló osztály felszámolása. A Szovjetunióban az utolsó és számbelileg legnagyobb kizsákmányoló osztály a kulákság volt. Azzal, hogy a kulákságot mint osztályt felszámoltuk, egyben végeztünk is a kizsákmányoló osztályokkal.

Természetesen, ez még nem jelentette az osztálykülönbségek teljes megszüntetését, mivel a munkások és parasztok még két külön osztályt, az értelmiség pedig külön társadalmi réteget alkotott. De már azt jelentette, hogy társadalmunk (elenyésző kivételtől eltekintve) dolgozókból állt és így az osztályok megszüntetéséhez vezető út fontos és döntő szakaszát megtettük.

A kizsákmányoló osztályok felszámolása annak a mélyreható szociális és gazdasági átalakulásnak volt az eredménye, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után országunkban megvalósult. Ez az eredmény rendkívül fontos az Októberi Forradalom történelmi jelentőségének, a világtörténelemben elfoglalt helyének értékelésénél.

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a mult minden forradalmától eltérően: „Csakis az Októberi Forradalom tűzte ki céljául *minden* kizsákmányolás megszüntetését, *minden néven nevezendő* kizsákmányoló és elnyomó felszámolását"[3].

A kizsákmányoló osztályok felszámolásával megvalósítottuk ezt a célt és az országon belül teljesítettük az Októberi Forradalom fő feladatát.

Mi a kizsákmányoló osztályok felszámolásának történelmi jelentősége?

Először, az új, haladó osztály — a proletariátus hatalomrajutása és a reakciós osztályok megdöntése elhárította orszá-

[3] Sztálin. Beszéd az élenjáró kolhozparasztok első összszövetségi kongresszusán. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései, 524. old.

gunk fejlődésének minden akadályát, amelyek a multban meggátolták, hogy évszázados gazdasági és kulturális elmaradottságát felszámolja és amelyek a nyugateurópai kapitalista országoktól való szolgai függőségre ítélték. A régi Oroszországban uralkodó földesúri és kapitalista kizsákmányoló osztályok fékezték országunk fejlődését. A cárizmus szélsőségesen reakciós politikai rendszere, a hübéri földbirtok rendszer, a külföldi tőke uralma, amely maga alá gyürte a gazdasági életet és úgy garázdálkodott Oroszországban, mint gyarmatán — mindez súlyosan nehezedett az ország fejlődésére. Oroszország gazdaságilag évről-évre mind jobban elmaradt a főbb kapitalista országoktól.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom alapjaiban megsemmisítette Oroszországban a földesúri és burzsoá uralmat, felszabadította az országot félgyarmati helyzetéből. A munkásosztály és parasztság Lenin-Sztálin pártjának vezetésével megdöntötte a földesurak és kapitalisták hatalmát, megvédte hazája nemzeti függetlenségét.

Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a régi Oroszország egyetlen uralkodó osztálya — sem a feudális arisztokrácia, sem a burzsoázia nem tudta felszámolni az ország elmaradottságát. Söt, ezt a feladatot még csak fel sem tudta vetni valamennyire is kielégítő formában. Ezek a reakciós osztályok Nyugat-Európa előtt hajbókolva, a kulturális és szellemi „alacsonyabbrendüség" ideológiáját akarták népünkre erőszakolni, azt a badar felfogást terjesztették, hogy az orosz nép csak maradjon mindig a Nyugat „tanítványa".

Csak a munkásosztály volt képes — diktatúráját megteremtve — a szocialista építés útján sikerrel megoldani országunk évszázados elmaradottságának felszámolását, az ipar, a mezögazdaság, a katonai, a kulturális elmaradottság megszüntetésének feladatát. Sztálin elvtárs 1929 januárjában, amikor a Szovjetországban a nagy ipari építkezés csak elkezdődött, ezeket mondta: „Oroszország régi és új vezetői között egyebek közt az a különbség, hogy a régi vezetők az ország elmaradottságát mint valami pozitív vonást tekintették, «nemzeti sajátságot», «nemzeti büszkeséget» láttak benne, az új emberek, a szovjet emberek azonban úgy harcolnak ez ellen az

elmaradottság ellen, mint valami rossz ellen, amit meg kell szüntetni. Ebben van sikerünk záloga"[4].

És a szovjet emberek munkája sikerrel is járt. A kizsákmányoló osztályok felszámolása felszabadította a dolgozó nép alkotó erejét és a nép bebizonyította, hogy nemcsak a régit képes megsemmisíteni, hanem újat is tud alkotni. Építeni és alkotni saját erőnkre támaszkodva a burzsoázia nélkül és a burzsoázia ellenére! Országunk példátlanul rövid történelmi idő alatt gyökeresen megváltoztatta arculatát. Oroszország régi gazdasági, technikai és kulturális elmaradottsága végleg a multé lett. A Szovjetunió elmaradt országból élenjáró országgá, agrárországból ipari országgá vált. 1913-ban a népgazdaság össztermelésében az ipar 42,1 százalékkal részesedett, 1937-ben pedig már 77,4 százalékkal. Új iparágak keletkeztek, mint például az automobil-, traktor-, repülőgépipar, szerszámgép-, finomműszergyártás stb., ami egyáltalán nem volt a régi Oroszországban. Új iparvidékeket létesítettek az ország keleti és északi részén, Közép-Azsiában és Kaukázusban. Megalkották a második fém- és szénipari bázist (Ural—Kuznyeck vidék), az ország második ásványolaj bázisát (Volga és Ural közti vidék). Biztosították a Szovjetunió technikai és gazdasági függetlenségét. Míg például 1913-ban a köszén 19,8 százalékát, az automobil 100 százalékát, a kerékpár 100 százalékát, a szükséges gyapot 46,9 százalékát külföldről hozták be, addig 1937-ben a Szovjetunió ezekben a cikkekben és sok más árucikkben már nem szorult behozatalra, hanem szükségletét teljesen el tudta látni a hazai termelésből. A szocialista iparosítás biztosította a mezőgazdaság technikai átszervezését is.

Sztálin elvtárs — összehasonlítva a második világháborút közvetlenül megelőző 1940-es év adatait az első világháborút közvetlenül megelőző 1913-as év adataival — rámutatott arra, hogy országunk milyen sokat haladt előre. A második világháború kezdetén országunk csaknem négyszerannyi nyerssvasat termelt mint 1913-ban, az acéltermelés négy és félszer, a széntermelés öt és félszer, az ásványolajtermelés három és félszer volt nagyobb stb. „A termelés ilyen hallatlan növekedését lehetetlen az ország egyszerű és szokásos fejlődésének tartani

[4] Sztálin elvtárs beszélgetése Campbell úrral 1929 január 28-án. Lásd Bolsevik. 1932. 22. sz. 11—12. old.

a haladás útján az elmaradottságból. Ez ugrás volt, amellyel Hazánk elmaradott országból élenjáró országgá, agrárországból ipari országgá lett"[5].

A marxizmus-leninizmus megalapítói nemhiába nevezték a forradalmat a történelem mozdonyának. A forradalmi korszakokat — a dialektikus ugrások korszakait a történelemben — a társadalmi fejlődés rendkívüli gyorsulása jellemzi. Éppen ezért jelentette a kizsákmányoló osztályok felszámolása a történelemben a társadalom legmélyebbre ható forradalmi átalakítását, s egyúttal a társadalmi fejlődés soha nem látott ütemű gyorsulását.

Másodszor, az élősdi osztályok felszámolása megszüntette az embernek ember által való kizsákmányolását. Sok évszázados és évezredes osztályelnyomás után a dolgozók először szabadultak meg teljesen a kizsákmányolástól. A kizsákmányoló osztályok felszámolása megszabadította a társadalmat az élősdi rétegektől, amelyek a társadalom, a dolgozók bőrén éltek.

A kapitalista országokban a lakosság jelentéktelen kisebbségét alkotó kizsákmányoló osztályok maguknak sajátítják el a nemzeti jövedelem jelentékeny részét (legalább 40—60 százalékot). Az 1908-as adatok szerint a burzsoázia a cári Oroszországban a fogyasztási adó alá nem eső gyáripari jövedelem 56,4 százalékát, a fogyasztási adó alá esőnek pedig 75 százalékát sajátította el. Végeredményben Oroszország lakosságának 15,9 százalékát képviselő kizsákmányoló osztály a nemzeti jövedelem 75 százalékában részesült, míg a lakosság 84,1 százalékát kitevő dolgozóknak a nemzeti jövedelemnek csupán 25 százaléka jutott.

A nemzeti jövedelem elosztásának ez a kiáltó igazságtalansága a kapitalista országokban ma is megvan, sőt, néhány burzsoá közgazdász kénytelen bevallani, hogy az Egyesült Államok „... lakosságának túlnyomó többsége igen szűkösen keres, egy jelentéktelen kisebbségnek nagy a jövedelme, egy egész kis csoport ember pedig mesébe illő jövedelmet élvez"[6].

A második világháborút megelőzően az Egyesült Államok

---

[5] *Sztálin.* Beszéd Moszkva Sztálin-kerületének választói gyűlésén. Lásd Olvasókönyv a marxizmus-leninizmus tanulmányozására. 1. kiad. I. rész. Szikra 1949. 211. old.

[6] *Linch.* A gazdasági hatalom koncentrációja az Egyesült Államokban. Külföldi irodalom állami kiadója. 1948. 203. old. (oroszul).

dolgozói, akik a lakosság 78,6 százalékát tették ki, a nemzeti jövedelemnek csupán 44,4 százaléka felett rendelkeztek; Angliában, ahol a dolgozók a lakosság 88,2 százalékát tették ki, a nemzeti jövedelem 40,8 százalékát kapták[7].

Emellett igen jellemző, hogy az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország és más kapitalista országok nemzeti jövedelmében a kizsákmányoló osztályok részesedése az utóbbi évek folyamán tovább nőtt, míg a munkásosztály részesedése jelentékenyen csökkent. Így például az amerikai monopóliumok nyeresége 1939-ben 6,4 milliárd dollár volt, ami a második világháborúban évi 24 milliárdra emelkedett, 1948-ban pedig elérte a 34 milliárdot.

Angliában 2348 nagy részvénytársaság nyeresége az 1945-ös évi 336,4 millió fontsterlingről 1946-ban 361,5 millióra, 1947-ben 431 millióra és 1948-ban 545,1 millióra emelkedett (1948 első felének adatai szerint).

A Szovjetunió munkásosztálya a kizsákmányoló osztályok felszámolásával véget vetett az ilyen igazságtalanságnak. A szocialista társadalom hatalmas fölényét bizonyítja, hogy ebben a társadalomban: „... a nemzeti jövedelem elosztása nem a kizsákmányoló osztályok és nagyszámú élősdi cselédségük gazdagodásának érdekében, hanem a munkások és parasztok anyagi helyzetének rendszeres javítása s a városi és falusi szocialista termelés bővítése érdekében történik ...“[8]

A szocialista építés során a kizsákmányoló elemek elvesztették pozíciójukat az ország gazdasági életében, részesedésük a nemzeti jövedelemben pedig csökkent. 1927—1928-ban a kulákok és városi kapitalisták részesedése a nemzeti jövedelemben 8,1 százalék volt, 1928—1929-ben 6,5 százalék és 1929—1930-ban már csak 1,8 százalék. A kulákság mint osztály felszámolásával pedig részesedésük a nemzeti jövedelemben teljesen megszűnt. Ez azt jelenti, hogy azok a jövedelmek, amelyeket a kizsákmányolók azelőtt a nép munkájából kipréseltek, most maguknak a dolgozóknak maradnak meg. A szocializmusban az egész nemzeti jövedelmet a dolgozók társadalmi és személyes szükségleteinek fedezésére fordítják.

---

[7] A szocializmus és a kapitalizmus gazdasági versengése. Gyüjtemény. (Számanyag) 1939. 34. old. (oroszul).

[8] *Sztálin* Művei. 12. köt. Szikra 1950. 343—344. old.

A nemzeti jövedelem elosztásának ez a gyökeres megváltozása mindenekelőtt a dolgozók — a munkások, parasztok, értelmiség — anyagi helyzetének állandó javulását eredményezte. A kapitalista gazdasági rendszer felszámolása és a szocialista rendszer megszilárdítása végleg megszüntette a munkanélküliséget a városban, a parasztság rétegeződését és az agrártúlnépesedést a faluban. A kizsákmányoló osztályokkal együtt mindörökre elmúltak a gazdasági válságok, a munkanélküliség, a nyomor. Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy Októberi Forradalmunk az első volt a forradalmak történetében, amely anyagi eredményeket hozott a népnek, amely a dolgozóknak nemcsak politikai szabadságot adott, de megteremtette a jómódú és kulturális élet lehetőségeit is. Az Októberi Forradalomnak ez a sajátossága egyenesen következik a kizsákmányoló osztályok felszámolásából, a kizsákmányolás megszüntetéséből.

A Szovjetunió nemzeti jövedelmének elosztásában történt mélyreható változás kihatott a társadalmi újratermelés ütemének meggyorsítására. Az új társadalom, amely már nem volt kénytelen eltartani a kizsákmányoló osztályokat és nagyszámú élősdi cselédségét, a nemzeti jövedelemnek sokkal nagyobb részét fordíthatta a termelés kiszélesítésére. Ez kifejezésre jut a felhalmozási alap növekedésében. A cári Oroszországban a felhalmozás nem haladta meg a nemzeti jövedelem 9 százalékát; a főbb kapitalista országokban pedig csak fejlődésük leghatékonyabb szakaszában volt 10 százaléknál több. Az első világháború után a felhalmozás ezekben az országokban lényegesen csökkent: az Egyesült Államokban 1,4 százalékra (1929—1937 között), Angliában 6,7 százalékra (1937-ben), Németországban 5 százalékra (1925—1937 között)[9]. Ezzel szemben a Szovjetunióban a felhalmozás ugrásszerűen növekedett, emellett — a kapitalista országokkal ellentétben — nálunk csakis belső tartalékok szolgálnak a felhalmozás forrásául. 1932-ben a Szovjetunióban a felhalmozás (a tartalékok növekedésével együtt) a nemzeti jövedelemnek 26,9 százaléka, 1937-ben 26,4 százaléka volt, 1950-ben pedig 27 százalékot fogunk erre a célra fordítani. Így elérjük azt, hogy a termelőerők növekedé-

[9] Bolsevik. 1947. 12. szám. 32. old.

sének üteme óriási mértékben meggyorsul és ezzel együtt meggyorsul az egész társadalmi fejlődés is.

Harmadszor, az, hogy a termelési eszközök társadalmi tulajdonba mentek át és megszűnt embernek ember által való kizsákmányolása, gyökeresen megváltoztatta a munka jellegét, új ösztönzést adott a munkára.

A Szovjetunió dolgozói már nem a kizsákmányolóknak, hanem saját maguknak, a maguk társadalmának dolgoznak. A Szovjetunió társadalma már nem tagozódik dolgozókra, akik nem élvezik fáradságuk gyümölcsét, és nemdolgozókra, akik az élet minden javában duskálnak. Országunkban alakult ki először az a társadalom, amelyben „... senki sem hárithatja másra a termelő munkában, az emberi lét e természetes feltételében való részét..."[10]

Amint a marxizmus megalapítói előrelátták, a szocializmusban a termelő munka az emberek felszabadításának eszközévé vált, „... mert minden egyes embernek módot nyujt arra, hogy minden testi és szellemi képességét egyaránt minden irányban kifejlessze..."[11] A kizsákmányolás alól felszabadult, szabad szocialista munka már nem gyülöletes és súlyos teher a munkásoknak, hanem becsület és dicsőség dolgává válik.

Az emberiség történelme során minden új társadalmi rend megteremtette meghatározott sajátos módszereit, hogy az embereket munkára buzdítsa.

Valamennyi osztálytársadalomban — a rabszolgatársadalomban, a hübériségben és a kapitalizmusban — bár a munkára való kényszer formái változtak, a munka kényszer volt. A szocialista rendszer, amely megszüntette az embernek ember által való kizsákmányolását, a munkának új, sokkal magasabbrendü ösztönzöit teremtette meg. A kizsákmányolók évezredes osztályuralma után először valósult meg a történelemben, hogy a kényszermunkából szabad munka lett, amelyet saját magának, társadalmának és saját szocialista államának végez a munkás. „Az a tudat, hogy a munkások nem a tőkéseknek, hanem saját államuknak, saját osztályuknak dolgoznak, ipa-

[10] *Engels*. Anti-Dühring. Szikra 1950. 304. old.
[11] Ugyanott.

runk fejlődésének és tökéletesedésének hatalmas hajtóereje"[12] — mondotta Sztálin elvtárs.

A munkások új viszonya munkájukhoz csak annak alapján jöhetett létre, hogy megszűnt az embernek ember által való kizsákmányolása. Csakis ezen az alapon születhetett meg és terjedhetett el a szocialista verseny. Sztálin elvtárs, rámutatva a Sztahanov-mozgalom gyökereire, nemhiába jegyezte meg, hogy a mozgalom egyik legdöntőbb forrása a kizsákmányolás megszüntetése.

A munkásoknak ez az új, szocialista viszonya a munkához, hatalmas mértékben elősegítette a termelőerők fejlődésének meggyorsítását.

Negyedszer, a kizsákmányoló osztályok felszámolása az országonbelüli kibékíthetetlen osztályellentétek megszüntetéséhez vezetett, amelynek döntő jelentősége volt a társadalmi fejlődés meggyorsításában.

Sok évszázadon és évezreden keresztül a társadalom antagonisztikus, egymással ellenségesen szembenálló osztályokból állt, amelyek között állandó harc folyt. Emlékezzünk a „Kommunista Párt kiáltványá"-nak megállapítására, hogy szabad és rabszolga, patricius és plebejus, nemes és jobbágy, burzsoá és proletár, röviden: elnyomó és elnyomott folytonos ellentétben álltak egymással, szakadatlan, majd lappangó, majd nyilt harcot folytattak.

A Szovjetunióban — a szocializmus országában — már nincsenek egymással szembenálló osztályok, tőkések és bérmunkások, földesurak és parasztok. A szovjet nép egységes: a város és falu kommunizmust építő szabad dolgozóiból (munkásokból, parasztokból, értelmiségből) áll.

„A jelenlegi szovjet társadalom valamennyi kapitalista társadalomtól eltérő sajátossága abban rejlik, — mondotta Sztálin elvtárs — hogy ebben a társadalomban nincsenek többé antagonisztikus, ellenséges osztályok, a kizsákmányoló osztályokat felszámoltuk, a munkások, parasztok és az értelmiség viszont, akik a szovjet társadalmat alkotják, barátságos együttműködés alapján élnek és dolgoznak"[13].

---

[12] Sztálin. Az első amerikai munkásküldöttséggel folytatott beszélgetésből. Lásd *Lenin—Sztálin*. A munkáról. Szikra 1950. 226. old.

[13] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 732. old.

A kizsákmányoló osztályok felszámolásával megszünt minden, ami a dolgozókat azelött akadályozta, hogy közeledjenek egymáshoz, megszünt minden, ami súrlódást okozott közöttük. A szocialista gazdasági rendszer győzelmének alapján megváltozott országunkban a dolgozók: a munkásosztály, parasztság, értelmiség arculata. Mint a szocialista társadalom dolgozói közelebb kerültek egymáshoz, csökkent a köztük lévő távolság, kezdtek a határvonalak elmosódni.

Ötödször, a kizsákmányoló osztályok felszámolása megszüntette a nemzeti ellentétek forrásait és elősegítette a Szovjetunió népei közötti barátság kifejlődését.

Sztálin elvtárs ismételten hangsúlyozta, hogy a nemzetek közötti nézeteltéréseket és összeütközéseket a kizsákmányoló osztályok idézik elő. A nemzeti elnyomás megszüntetéséhez feltétlenül meg kell dönteni ezeket az osztályokat. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom meg is valósította ezt. Leszámolt a nemzeti elnyomással és biztosította minden nép egyenjogúságát. A szocialista átalakulás folyamán a Szovjethatalom felszámolt minden kizsákmányoló osztályt és ezáltal biztosította a Szovjetunió népeinek további közeledését.

„Az, hogy nincsenek kizsákmányoló osztályok, amelyek fő szervezői voltak a nemzetek egymásközti viszályainak; az, hogy nincs kizsákmányolás, amely a kölcsönös bizalmatlanságot ápolta és szította a nacionalista szenvedélyeket; az, hogy a munkásosztály van hatalmon, amely minden elnyomás ellensége és hűséges hordozója a nemzetköziség eszméjének; az, hogy a népek valóban kölcsönösen segítik egymást a gazdasági és társadalmi élet minden területén; végül az, hogy föllendült a Szovjetunió népeinek nemzeti kultúrája, amely formájára nemzeti, tartalmára szocialista — mindezek és más ezekhez hasonló tényezők odavezettek, hogy a Szovjetunió népeinek képe gyökeresen megváltozott, eltünt náluk a kölcsönös bizalmatlanság érzése, kifejlődött a kölcsönös barátság érzése s ilymódon megalapozódott a népek igazi testvéries együttmüködése az egységes szövetségi állam rendszerében“[14].

Ilyenformán a kizsákmányoló osztályok felszámolása megszüntette mind az osztály-, mind a nemzeti összeütközések

[14] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 643—644. old.

forrását, elősegítette, hogy a Szovjetunió népei egyetlen baráti családba tömörülhessenek és ezzel biztosította a szovjet rend további megszilárdulását is. A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége, amelyet a szocializmus alapján ért el, biztosítja a legnagyobb belső állhatatosságot, szilárdságot és azt a képességet, hogy ellenálljon a külső agressziónak.

A szovjet társadalomnak ez a sajátossága legfényesebben a Nagy Honvédő Háború éveiben nyilvánult meg. A háború megmutatta, hogy hiábavaló az ellenség minden reménye, nem sikerült szakadást vagy egyenetlenséget előidézni a munkások és parasztok között, sem a nemzetek közt konfliktusokat és összeütközéseket szervezni, vagy réseket találni társadalmi rendszerünkben. A valóság mást bizonyított: a közös ellenség előtt a szovjet emberek még szorosabban zárkóztak fel a Szovjethatalom és a bolsevik párt mögé, még szorosabb lett a munkások és parasztok szövetsége, amelynek erejét csak fokozta a dolgozó értelmiséggel való szövetség. Sztálin elvtárs a háború folyamán tartott beszédeiben ismételten megemlékezett arról, hogy az ellenség szétzúzásában milyen nagy segítséget nyujtott munkásosztályunk, kolhozparasztságunk, értelmiségünk. A Szovjetunió népeinek barátsága hatalmas erőnek bizonyult a háború éveiben. Ez a barátság kiállta a legnagyobb nehézségeket és megpróbáltatásokat s a Szovjetunió népeit egységes, megingathatatlan táborrá változtatta, amely a Szovjet Hadsereget a hátországból önfeláldozóan támogatta.

A munkásosztály, parasztság és értelmiség közötti együttműködés, a Szovjetunió valamennyi nemzete és nemzetisége közötti együttműködés kifejlődése, a kizsákmányoló osztályok megsemmisítése alapján, társadalmunk *teljes* erkölcsi-politikai egységének megszilárdításához vezetett. Ennek az erkölcsi-politikai egységnek egyik kifejezője, hogy a szovjet hazafiság eszméi az egész nép tudatát áthatották s olyan hatékony erővé váltak, amelyek meghatározták a szovjet társadalom valamennyi rétegének, nemzetének és népének magatartását.

A háború évei világosan bebizonyították, hogy a társadalom erkölcsi-politikai egysége milyen hatalmas fölényt biztosít a Szovjetuniónak. A Szovjetunió hősiessége a Honvédő Háborúban példátlanul áll a történelemben. Az *egész* nép önfeláldozóan és bátran egy emberként kelt hazája védelmére. És amíg a szocializmus győzelme előtt a Szovjetunióban csak elméleti-

leg lehetett megindokolni, hogy az osztályantagonizmus megszüntetése milyen előnyöket nyujt a társadalomnak, most ezeket az előnyöket az ellenség fölött aratott hatalmas győzelmünk mérhetően és láthatóan bebizonyította a gyakorlatban.

*

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban gyakorlatilag döntötte meg a burzsoá ideológusok koholmányait, hogy a társadalom osztályokra, kizsákmányolókra és kizsákmányoltakra tagozódása „örökkévaló" és „természetes". A Szovjetunió példája megmutatja más országok dolgozóinak is, hogy a kizsákmányolás alóli felszabadulásuknak megvan a reális lehetősége és ezzel a Szovjetunió példája hatalmas forradalmasító hatást gyakorol rájuk.

Ez a körülmény szükségszerűen nagy nyugtalanságot kelt a kapitalizmus ideológusai és védelmezői körében. Sokan közülük már nem is tudják eltitkolni azt a tényt, hogy a kapitalista társadalmat mély belső ellentmondások szaggatják, hogy ez a kapitalista társadalom belső bizonytalanságának forrása és komoly veszélyt rejt magában, különösen háború idején. Annál szenvedélyesebben igyekeznek becsapni a dolgozókat a „társadalmi béke" hazug hirdetésével és bebizonyítani, hogy az osztályantagonizmust meg lehet szüntetni a kapitalizmus keretei között.

A külföldi társadalmi és politikai irodalom még a második világháborút közvetlenül megelőző időben széltében-hosszában tárgyalta azokat az eszközöket és módokat, amelyekkel el lehetne érni a „társadalmi egységet".

Angell, amerikai szociológus „Az amerikai társadalom integrációja" című 1941-ben megjelent könyvében szomorúan állapította meg a „társadalmi bomlás veszélyét", vagyis az érdekek és nézetek eltérésének, a különböző társadalmi rétegek elkülönülésének veszélyét. Ebben a társadalomban hiányzik a „közös orientáció", kesereg Angell. „A nagyipari kapitalizmus... eltérést hozott létre a munkaadó és a munkaerő orientációja között." „... az osztályok különböző világban élnek. A Park Avenue lakójának nincs és nyilvánvalóan nem is lehet ugyanaz az elképzelése az emberi méltóság elvének határairól

és korlátairól, mint a newyorki munkáskerületek lakóinak"[15]. Afeletti sajnálkozásában, hogy a különböző osztályok nézetei nem egységesek, Angell akaratlanul is elárulja nyugtalanságának okát. Kiderül, hogy öt legföképpen az nyugtalanítja, hogy „a munkaerő kezdi elveszíteni a kapitalizmus elveibe vetett bizalmát"[16]. Itt van a kutya eltemetve! Hát persze, hogy nyugtalankodik a kapitalizmus tudós lakája, amikor a munkás bizalmatlan kezd lenni a kapitalista rendszer „szent eszméi"-vel szemben!

Harcolni kell a „társadalmi rendszer oszthatatlanságáért" — hangzik Angellnek, a kapitalista rend védelmezőjének, felhívása. Ezért azt ajánlja, hogy támogatni kell a „közös, elismert értékeknek", azaz azoknak az eszméknek tekintélyét és jelentőségét, amelyek minden osztálynak drágák. Angell ide sorolja a hazafiságot, az egyén erkölcsi méltóságába vetett hitet stb. Borúsan állapítja meg Angell, hogy a közös értékek az „egyedüli szálak, melyek visszatartanak minket a szakadék széléről"[17]. Ő maga azonban szemmelláthatóan nem nagyon bízik ezeknek a szálaknak a tartósságában és ezért azt tanácsolja, hogy támogassák az osztályok közötti „kölcsönös megértést". Angell elismeri, hogy a tulajdon és jövedelem egyenlőtlen megoszlása akadályozza ezt a megértést, de képmutatóan annak a reményének ad kifejezést, hogy az egyenlőtlenség fokozatosan csökkeni fog.

A kapitalizmus „megmentésének" Angell által ajánlott valamennyi receptje csupán szolgalelkű buzgóságáról tanúskodik, de a kapitalizmust éppen olyan kevéssé fogja „meggyógyítani", mint a halottat a meleg borogatás. Hiszen mindenki tudja, hogy az Egyesült Államoknak nemcsak hogy nincs is szándékában a jövedelemelosztást és a tulajdon „egyenlőtlenségét" valahogyan rendezni, hanem ellenkezőleg, arra törekszik, hogy az egyenlőtlenséget fokozza és kiélezze. A vagyonok növekvő koncentrációja „hatvan család" kezében, akik a nemzeti vagyon nagyrészét birtokolják, kisvállalkozók, farmerek stb. százezreinek pusztulása, a munkanélküliség és a proletariátus

[15] *R. C. Angell.* The Integration of American Society. (Az amerikai társadalom integrációja.) New York 1941. 214. old.
[16] Ugyanott, 211. old.
[17] Ugyanott, 215. old.

elnyomorodásának növekedése — ez a valóság az Egyesült Államokban.

Angell okoskodása tipikus példája annak az útnak, melyet a burzsoá szociológia hirdet az osztályellentétek leküzdésére. Ez az osztályok „kibékítésének", „egyesítésének", „közös értékek" keresésének útja, ami állítólag alkalmas arra, hogy egyesítse a kibékíthetetlenül ellenséges osztályokat.

A második világháború után ismét megkísérelték az osztályok megbékélésének ezt a hazug, burzsoá eszméjét megindokolni. Tudjuk, hogy a második világháború antifasiszta, felszabadító jellegü háború volt. A háború folyamán a burzsoádemokratikus országokban, mint például Angliában és az Egyesült Államokban a munkások gyakran elálltak a sztrájktól, igyekeztek munkájuk termelékenységét növelni, hogy ezzel is hozzájáruljanak a fasizmus feletti győzelemhez. Hogyha a cselekvés egységét el lehetett érni a háborúban, miért ne sikerülhetne ugyanez a béke éveiben — teszi fel most sok burzsoá szociológus a kérdést.

A háborúutáni kapitalista valóság azonban, amely az elkeseredett osztályharc képét tárja elénk, kiábrándítja öket. Muelder, amerikai professzor, keserüen jegyzi meg: „Az elcsendesedett csaták után a demokratikus álmok szertefoszlanak a hétköznapok szürkeségében. A nép nagy nemzeti célok nélkül marad és a társadalmi törekvések felszínre hozzák a társadalmi konfliktusokat. A nemzetnek nagy szüksége van arra, hogy a társadalom eröit az alkotó tevékenység területére irányítsuk és ezáltal megoldjuk az egyes csoportok konfliktusait és leküzdjük ezek elöítéleteit"[18].

Hasonló gondolatok nemcsak a publicisztikai irodalomban jutnak kifejezésre. D. Priestley „Három új ruha" címü háborúutáni müvében egyik hösét — Allan Street leszerelt örmestert szólaltatja meg. Allan Street azt mondja, hogy a hadseregben volt valami jó „... mert a hadsereg egyesíti az embereket. Az emberek egy cél felé haladnak. Ez pedig jobb, mint ami eddig volt..." Street ilyen egységre törekszik a béke napjaiban is. „Ha tudunk együtt rombolni és gyilkolni, akkor két-

[18] *W. G. Muelder.* National Unity and National Ethics. The Annals of the American Academy of Political and Social Science. (Nemzeti egység, nemzeti etika. Az amerikai Politikai és Társadalomtudományi Akadémia évkönyve.) 1946 március.

ségtelen, hogy tudunk együtt építeni és új életet teremteni. Ha pedig nem tudunk, akkor nem is húzzuk sokáig. Válaszúton vagyunk, nem térhetünk ki elöle. Ugyanúgy mint 1940-ben... Most újra választanunk kell. Nagy néphez méltóan cselekszünk-e újra, vagy átkozva és marcangolva egymást elmerülünk a sötétségben?"

Ez a reformista ábrándok szellemétöl áthatott okoskodás elhallgatja azokat a mély különbségeket, amelyek a különböző osztályok céljaiban és törekvéseiben mutatkoznak és a háború alatt is megvoltak.

Akik „társadalmi egységet" hirdetnek a kapitalista rendszer keretében, mint igazi idealisták, lényegileg feje tetejére állítják a dolgokat. Abban a társadalomban akarnak eszmei, szellemi egységet elérni, amelyben nincs meg az anyagi egység. Majd kibujnak a börükből, hogy a kapitalista társadalmat szellemi „közös értékek" mulandó szálaival erösítsék meg és közben nem veszik tekintetbe az anyagi érdekek nagy ellentétét, amely az osztályok eltérését alkotja. Ez a büvészmutatvány eddig még senkinek sem sikerült!

Hiszen még akkor is, amikor az objektív körülmények a népet általános nemzeti feladatok elé állítják, amikor a különböző osztályok közös ellenség ellen harcolnak, mindenki a maga módján cselekszik, saját céljait és érdekeit követi. Lenin rámutatott arra, hogy nem szabad megfeledkezni annak szükségességéről, hogy a „... *különböző* osztályoknak azokat a különböző érdekeit, melyek bizonyos meghatározott és korlátozott közös feladatokban megegyeznek, pontos elemzés"[19] alá vegyük. A felszabadító háború idején is, amikor az ország megvédése a külsö ellenség ellen bizonyos idöre megkívánja a különböző osztályok együttmüködését, az egyes osztályok magatartása szociális természetük, a társadalomban elfoglalt helyzetük, érdekeik szerint alakul ki.

Régi igazság például, hogy az uralkodó kizsákmányoló osztályok „hazafisága" egyáltalában nem azonos a néptömegek hazafiságával. Minden esetben, amikor a nemzeti érdekek nem fedik az uralkodó kizsákmányoló osztályok osztályérdekeit, ezek az osztályok következetesen elárulják a nemzeti érdekeket.

---

[19] *Lenin* Művei. 4. kiad. 12. kót. 363. old. (oroszul).

Így volt ez például 1870-ben Franciaországban, amikor Párizst a támadó poroszok ellen csak a proletariátus felfegyverzésével lehetett volna megvédeni, ez azonban a szocialista forradalom felfegyverzését jelentette volna. A nemzeti kötelesség és az osztályérdek közötti konfliktusban — amint Marx írta — a nemzeti védelem kormánya ingadozás nélkül átváltozott a nemzeti árulás kormányává. A Thiers-kormány egyik tagjának kijelentése szerint a valódi ellenség, amely ellen fegyverkeztek, „... nem a porosz katona, hanem a párizsi munkás"[20] volt.

És vajjon nem ismétlödött-e meg néhány évtizeddel később ugyanez a kép, amikor a népi mozgalom növekedésétől megrémült francia pénzmágnások Hitler igájába hajtották hazájukat? A. Simon, a „Vádolok" című könyv szerzője, jogosan jegyezte meg Franciaország legnagyobb tőkéseiről: „Elég világosan megmutatták, békében és háborúban, hogy a nemzeti érdekek náluk csak akkor számítanak, amikor egybeesnek egyéni érdekeikkel"[21].

Csak a menthetetlenül vakok vagy a burzsoázia megvetett uszályhordozói állíthatják, hogy ezeknek a tehetős társadalmi rétegeknek önző érdekei a háború idejére eltünnek és átadják helyüket az egyetemes nemzeti érdekeknek. A történelem elég világosan megmutatta, hogy a nemzeti érdekek egyetlen következetes és hajthatatlan védelmezője nem az uralkodó kizsákmányoló osztály, amely valamikor kinevezte magát a hazafiság hivatalos képviselöjének, hanem a széles néptömeg, vagyis a proletariátus és a parasztság.

Az osztálytársadalom történetében voltak esetek, amikor a közös ellenség a különböző természetü osztályok és államok időleges szövetségét hozta létre. Ilyen helyzet alakult ki például az elmúlt háborúban is, mely jellegére nézve antifasiszta, felszabadító háború volt. Ebben a háborúban, mint ismeretes, kialakult az antifasiszta államok koalíciója, melyben a Szovjetunió, az Amerikai Egyesült Államok, Nagybritannia és más államok vettek részt. Ez azonban nem jelenti, hogy a koalícióban résztvevő államok célja ugyanaz volt. Ellenkezőleg:

---

[20] Arhiv Marksza i Engelsza. 3. köt. (VIII.) 1934. 383. old. (oroszul).

[21] *A. Simon* és mások. Azokról, akik elárulták Franciaországot. Goszpolityizdat, Moszkva 1941. 48. old. (oroszul).

„A szövetségesek táborában... már a háború alatt mind a háború céljai, mind a háborúutáni elrendezés feladatainak meghatározása tekintetében különbség volt. A Szovjetunió és a demokratikus országok a háború fő céljának Európában a demokratikus rend helyreállítását és megszilárdítását, a fasizmus felszámolását és a Németország részéről fenyegető új agresszió lehetőségének megelőzését és az európai népek közötti teljes és tartós együttműködés megteremtését tekintették. Az Egyesült Államok és velé egyetértésben Anglia más célt tűztek maguk elé a háborúban: azt, hogy megszabaduljanak világpiaci versenytársaiktól (Németország, Japán) és biztosítsák uralkodó helyzetüket"[22].

De a kapitalista országokon, mint például az Egyesült Államokon és Anglián belül sem voltak az ellentétes osztályok céljai azonosak. A háborúban is minden osztály saját természetének, saját érdekeinek megfelelően cselekedett. Példaként elegendő arra emlékeztetni, hogy az 1942—1943-as években Anglia néptömegei, akiknek érdekükben állott a háború gyors befejezése, a fasizmus szétzúzása, követelték a második front azonnali megnyitását. Az uralkodó körök viszont, melyek a monopoltőke érdekeit képviselték, arra törekedtek, hogy elodázzák a második front megnyitását és húzzák a háborút, mert arra számítottak, hogy ezáltal kimerítik a Szovjetuniót, megsokszorozzák háborús nyereségeiket stb. Kétségtelen, hogy a háború mikénti folytatásának kérdésében az *osztályérdekek* közötti mélyreható különbség tükröződött vissza. A háború befejezése teljesen törvényszerüen és szükségszerüen a proletariátus és a burzsoázia közötti osztályharc élesedéséhez vezetett a kapitalista országokban.

Vajjon nem ezt bizonyítják-e azok az események, melyek az utóbbi években Angliában és az Egyesült Államokban lezajlottak? Egyrészről a sztrájkmozgalom növekedése, másrészről a reakció támadása a munkásosztály pozicióí ellen — mennyire nem hasonlít ez az osztályok „békés együttmüködésének" képéhez, amelyről a reformisták himnuszokat zengtek.

A marxizmus-leninizmus, leleplezve a reformistáknak azt a kísérletét, amely „általános nemzeti" zászlóval takargatja az

[22] A Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának határozatai. Szikra 1951. 7. old.

osztályantagonizmust, egyáltalában nem tagadja, hanem ellenkezőleg, erőteljesen hangsúlyozza az általános nemzeti feladatokért vívott harc jelentőségét a proletariátus számára, ha ezek a feladatok a történelmi fejlődés során merültek fel. Lenin már az első világháború éveiben leleplezte a bolsevizmus olyan ádáz ellenségeit, mint Buharin, Pjatakov, akik tagadták a nemzeti felszabadító mozgalom és a nemzeti hagyományok jelentőségét. Lenin mint „imperialista ökonomizmust" bélyegezte meg álláspontjukat, amelyet álbaloldali frázisokkal takargattak. Már maga ez az elnevezés mutatta, hogy Lenin úgy tekintette a nemzeti mozgalom és a nemzeti szuverenitásért vívott harc nihilista tagadását, mint a más népek leigázására irányuló *imperialista* hódító politika védelmét.

A mai helyzetben — különösen pedig a második világháború befejezése után — a nemzeti szuverenitásért folytatott harcnak rendkívül nagy jelentősége van Nyugat-Európa, Ázsia, Afrika stb. népei számára. A német fasizmus és szövetségeseinek katonai szétzúzása után az osztályerők csoportosulása jelentékenyen megváltozott mind a kapitalista államokon belül, mindpedig nemzetközi téren. Két tábor alakult ki: a demokrácia, a szocializmus tábora, élén a Szovjetunióval, és az imperialista reakció tábora, amelynek vezetője az Egyesült Államok és Anglia, mint másodhegedüs. Az Egyesült Államok imperialistái dühödt erőfeszítéseket tesznek, hogy meghódítsák és leigázzák Európát és az egész világot. Hogy ezt a céljukat elérjék, gazdasági és politikai támadásokon kívül ideológiai támadásokat is folytatnak. Az imperializmus ideológusai a nemzeti szuverenitás eszméjét az Egyesült Államokon kívül minden állam számára „idejétmúlt"-nak hirdetik, mert a nemzetek szuverenitása ellentmond az amerikai imperializmus terjeszkedési politikájának. Az Egyesült Államok vezető körei megpróbálnak hurkot vetni Európa és Ázsia népeinek nyakába, megpróbálják ezeket a népeket katonailag, gazdaságilag és politikailag az amerikai tőkének alárendelni. Hódító politikájukat a kozmopolitizmus ideológiájával takargatják és „indokolják". A nemzeti szuverenitás kozmopolita tagadása, „világkormány" és „világpolgárság" megteremtésének hirdetése nem más, mint a militarista amerikai nacionalizmus és sovinizmus másik oldala.

A nyugateurópai országokban uralkodó kizsákmányoló

osztályok buzgó segítőtársai az amerikai imperializmusnak abban a sötét munkában, amely a népek leigázására irányul. Franciaország, Ausztria, Olaszország, Belgium, Hollandia és más nyugateurópai országok burzsoáziája fél a népi demokratikus mozgalom növekedésétől, reszket tőkéje épségéért, a nemzeti szuverenitást mint felesleges lim-lomot félredobja, és inkább az amerikai monopoltőke szolgálatába áll, csak hogy megőrizze a kapitalista rendszer épségét.

Érthető, hogy ilyen történelmi feltételek között a nyugateurópai országok proletariátusa előtt újból felmerül az osztályfeladatuk és általános nemzeti feladatuk közötti összefüggés.

A német fasizmus katonai támadása, majd utódjának — az amerikai imperializmusnak — politikai és gazdasági támadása folytán ezeket az országokat nemzeti függetlenségük elvesztésének veszélye fenyegeti, ami arra készteti a népet, hogy megvédje hazája függetlenségét.

Ilyen körülmények között a nyugateurópai országok forradalmi proletariátusára nagy történelmi feladat hárul. Harcolni kell az imperialista tábor fő ereje, az amerikai imperializmus ellen, amely a népek nemzeti függetlenségére és szuverenitására tör. A forradalmi proletariátus a kommunista párt vezetésével az egyetlen osztály, amely képes arra, hogy maga köré csoportosítson minden demokratikus és hazafias erőt, megvédje a demokráciát, a nemzeti szuverenitást, az ország szabadságát és függetlenségét. A proletariátus mint a békét, a biztonságot, a népek nemzeti függetlenségét fenyegető imperialista reakció elleni általános demokratikus harc hegemonja, vezetője lép fel. Éppen azért, hogy a proletariátus ezt a feladatot sikerrel oldja meg, a kizsákmányoló osztályokra kell döntő csapást mérnie, melyek eladják és elárulják hazájukat az amerikai imperializmusnak.

A nyugateurópai burzsoázia, amely a multban, a burzsoá forradalmak korszakában, a nemzeti zászló alatt, a hazafiság zászlaja alatt lépett fel, már régen eldobta ezt a zászlót és a nemzeti árulás, a kozmopolitizmus fekete zászlójával cserélte föl. Ezért a mai viszonyok között a burzsoázia és proletariátus közötti „osztálybéke", amelyet a reformisták hirdetnek, nemcsak a proletariátus osztályérdekeinek, hanem az általános nemzeti érdekeknek elárulásához vezet. Ez a politika a nemzeti árulás politikája.

Az olyan típusú jobboldali szocialisták, mint Franciaországban a blumok, Angliában az attlee-k és bevinek, Németországban a schumacherek, Ausztriában a rennerek, Olaszországban a saragatok stb., az amerikai imperializmus cinkosainak szerepében lépnek fel, melynek rabló politikáját a „demokráciáról" és a „szocializmusról" zengett hamis frázisokkal leplezik. Az árulás sötét munkájában ezek az imperialista lakájok felülmúlják II. Internacionále-beli elődeiket — Kautskyt és Hilferdinget, MacDonaldot és Renaudelt. És ha az utóbbiak „saját" nemzeti burzsoáziájuknak árulták el a proletariátus érdekeit, úgy a mai jobboldali szocialisták amerikai gazdáiknak nemcsak a proletariátus érdekeit, hanem az általános nemzeti érdekeket, országuk nemzeti függetlenségét is elárulják.

A jobboldali szociáldemokraták a „társadalmi egység", az osztályok megbékélésének hirdetésével a munkásosztály akcióegysége és a dolgozók széles tömegeinek az elnyomók elleni harcra való egyesülése ellen lépnek fel. Úgy cselekedtek és cselekszenek mint az imperialisták hűséges segítőtársai, szakadást visznek a munkásosztály soraiba, bomlasztanak. Az egységen mindig csak az imperialistákkal való „egységet" értették és arra törekedtek, hogy a dolgozók érdekeit alárendeljék az imperialista reakció érdekeinek.

„Legyetek engedékenyek, hogy fenntarthassuk a társadalmi békét", „mérsékeljétek követeléseiteket, nehogy megharagítsátok gazdáitokat!" Hányszor szólították fel a reakció ügyes prókátorai engedékenységre a dolgozókat. És mennyi szenvedést okozott a dolgozóknak, ha hallgattak az ilyen mérgező felhívásra!

A legújabb kor történelmében a társadalmi antagonizmusok megszüntetésének két útja került elötérbe:

— az osztályok „megbékülésének", „egyesülésének" útja;

— a kibékíthetetlen osztályharc és a kizsákmányoló osztályok felszámolásának útja.

Az első út, amelyet a burzosázia lakájai, reformista kiszolgálói védelmeznek, a multban is és ma is odavezet, hogy alárendeli a dolgozókat a burzsoáziának. A reakció tobzódásához vezetett és vezet, amely a „társadalmi béke" képmutató hirdetésével leplezi magát.

A második út — és egyedül csak ez az út — vezet a reak-

ció megfékezéséhez, a dolgozók felszabadításához az osztályelnyomás és kizsákmányolás alól, a társadalom igazi erkölcsipolitikai egységéhez. A legfontosabb lépés ezen az úton a kizsákmányoló osztályok erőszakos megdöntése, mert ők az országon belül a reakció támaszai és a nemzet elárulásának melegágyai. Így és csak így lehet biztosítani a társadalom belső egységét és állhatatosságát a külső ellenség nyomásával szemben.

Lenin rámutatott az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalom előestéjén, amikor a háborútól kimerült Oroszország a katasztrófa szélén állott, hogy csak a szocializmus győzelme vezetheti ki az országot abból a zsákutcából, amelybe a földesurak és kapitalisták garázdálkodása vitte. Lenin Oroszország megmentése, védelmi képességének helyreállítása érdekében a halódó földesúri és kapitalista rend elleni forradalmi leszámolásra szólított fel. Lenin azt hirdette, hogy könyörtelenül „... el kell söpörnünk mindent, ami régi, *gazdasági tekintetben* meg kell újítanunk, új életre kell keltenünk Oroszországot"[23]. Ezt a történelmi feladatot valósította meg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom.

Szétzúzva a szocializmus árulóit a mensevikeket és eszereket, — akik a kapitalizmus egységét és épségét védelmezték s szakadást hoztak létre a munkásosztály soraiban — a bolsevik párt 1917 októberében világtörténelmi jelentőségű győzelmet aratott.

A bolsevik párt miután leszámolt a trockista-zinovjevista és buharinista árulókkal, akik az országot hátrafelé, a kapitalizmus visszaállítása felé húzták, elökészítette és biztosította a szocializmus győzelmének feltételeit a Szovjetunióban.

Ennek a világtörténelmi jelentőségű győzelemnek gyümölcsét ma már látja az egész világ. A szovjet társadalom, amely felszabadult a kizsákmányolás igája alól és mentes az osztályösszeütközésektől, a történelemben példátlanul álló szilárdságról és életerőről tett tanúságot. A Nagy Honvédő Háborúban aratott győzelmünk különösen világosan bebizonyította, hogy a szovjet rend a társadalom felépítésének olyan formája, amely biztosítja a nép igazi egységét, amely legjobban megfelel a

[23] Lenin. A fenyegető katasztrófa és hogyan kell ellene harcolni. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. Szikra 1949. 125. old.

nemzeti fejlődés érdekeinek és bármely más rendhez képest a legnagyobb szilárdságot és védelmi képességet biztosítja az országnak.

„Most már nem arról van szó, hogy életképes-e vagy nem életképes a szovjet társadalmi rend, — mondotta Sztálin elvtárs 1946 február 9-én — mivel a háború szemléltető leckéi után ezek közül a kételkedők közül egy sem merészeli többé a szovjet társadalmi rend életképességét kétségbevonni. Most már arról van szó, hogy a szovjet társadalmi rend életképesebbnek és szilárdabbnak bizonyult, mint a nem szovjet társadalmi rend, hogy a szovjet társadalmi rend a társadalmi szervezet jobb formája, mint bármely más nem szovjet társadalmi rend"[24].

2. A munkásosztály szociális természetének megváltozása a Szovjetunióban

A szocializmus győzelmével újból felmerültek az osztályokkal, a társadalom osztályszerkezetével, a még meglévő osztálykülönbségek megszüntetésének módjával kapcsolatos kérdések.

A Szovjetunió munkásosztálya a kapitalista gazdasági rendszer felszámolásával megszüntette a termelési eszközök magántulajdonát, megsemmisítette a társadalom osztályokra szakadásának legfőbb alapjait.

Lenin a társadalom osztálytagozódásának lényegét megfogalmazva a következőket állapította meg: „Az osztályok olyan embercsoportok, amelyek közül egyik eltulajdoníthatja a másik munkáját annak következtében, hogy a társadalmi gazdaság adott rendszerében különböző a helyzetük"[25]. Lenin szerint az osztályokra szakadás legjellemzőbb vonása, hogy a társadalom egyik része kizsákmányolhatja a másikat.

„És mik az osztályok általában? Az, ami lehetővé teszi,

---

[24] *Sztálin.* Beszéd Moszkva Sztálin-kerületének választói gyűlésén. Lásd Olvasókönyv a marxizmus-leninizmus tanulmányozására. 1. kiad. I. rész. 208. old.

[25] Lenin. A nagy kezdeményezés. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 578. old.

hogy a társadalom egyik része a másik rész munkáját magának eltulajdonítsa"[26].

Olyan társadalmi csoportok, amelyek bármelyike eltulajdoníthatja a másik munkáját, a szocializmusban már nincsenek. A szocializmus feltételezi a kizsákmányoló osztályok végleges felszámolását, azoknak az okoknak megszüntetését, amelyek létrehozzák embernek ember által való kizsákmányolását. Ez azt jelenti. hogy a Szovjetunióban már megszünt az osztálytársadalom legfőbb alapja.

A szocializmus győzelme azonban még nem jelenti a dolgozók közötti valamennyi osztálykülönbség megszüntetését. A szocializmusban, mint a mult maradványai, a társadalmi fejlődés adott fokán még elkerülhetetlenül megmaradnak bizonyos osztálykülönbségek a munkásság és parasztság között. Ez visszatükröződik a Szovjetunió 1936-os Alkotmányában, amely törvényben rögzíti le azt a tényt, hogy a Szovjetunióban győzött a szocializmus, egyben pedig leszögezi a munkásság és a parasztság között még meglévő osztálykülönbségeket. A Szovjetunió Alkotmányának 1. cikkelye világosan és határozottan megmondja a szovjet társadalom osztályösszetételéről: „A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége a munkások és parasztok szocialista állama."

Így tehát a kizsákmányoló osztályok felszámolása után mint két különböző osztály még megmarad a munkásság és a parasztság. Társadalmunk alapjábanvéve már megvalósította a kommunizmus első fázisát, a szocializmust és ugyanakkor, amint Sztálin elvtárs rámutatott, „... két osztályból áll, munkásokból és parasztokból"[27].

A kapitalista társadalomból a kommunista társadalomba való átmenetnél le kell küzdeni a történelem során egyrészt a város és falu, másrészt a fizikai és szellemi munka között kialakult ellentétet, meg kell . szüntetni nemcsak a kapitalista viszonyokat, de meg kell változtatni a kapitalizmus előtti viszonyok maradványait is, amely a társadalmi fejlődés megelőző fokainak öröksége. A kommunizmus első fázisában, a szocializmusban, a város és a falu, a fizikai és szellemi munka

[26] Lenin. Az ifjúsági szövetségek feladatai. Lásd *Lenin—Sztálin.* Az ifjúságról. Szikra 1950. 123. old.

[27] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 658. old.

közötti ellentét még nem szünik meg teljesen. Ennek következtében a társadalmi csoportok létezése a társadalmi termelésben elfoglalt helyük szerint még elkerülhetetlen.

A szocializmusban azonban éppen úgy megváltozik az osztály fogalma, mint például az államé. Hasonlóan ahhoz, hogy a szocialista társadalomban az állam már nem az egyik osztály elnyomó szerve a másikkal szemben, az osztályok sem alkotják többé az emberek olyan csoportjait, melyek egyike eltulajdoníthatná a másik csoport munkáját. A szocialista társadalomban csupán dolgozó osztályok vannak. Ezek a termelés rendszerében történelmileg meghatározott helyzetüknél fogva, a termelési eszközökhöz való viszonyukban, a társadalmi jövedelemben való részesedésük szerint még különböznek egymástól, de mindezek már nem alapvető különbségek.

A szocializmus győzelme nemcsak a kizsákmányoló osztályok felszámolását jelenti, hanem a dolgozó osztályok arculatának döntő megváltozását is. Az alapvető különbségek, melyek azelőtt elválasztották a munkásosztályt a parasztságtól és mindkét osztályt az értelmiségtől, eltünnek. Ezeknek a szociális csoportoknak társadalmi helyzete, tevékenységük jellege és általában egész arculata megváltozik. Anyagi életfeltételeik megváltozása megváltoztatja lelkivilágukat, nézeteiket, gyakorlatukat és szokásaikat. Sztálin elvtárs nemhiába jellemezte úgy munkásságunkat és parasztságunkat, mint új osztályokat, melyekhez hasonlót még nem látott az emberiség története.

Ezek az osztálykülönbségek természetesen nem a szocialista rendszerből erednek. A munkásosztály, a parasztság, az értelmiség gyökerében megváltozott ahhoz képest, amilyen a kapitalista rendszerben volt. Ezek az osztályok egészen új vonásokat vettek fel, melyek azonban nem különítik el öket egymástól, söt ellenkezőleg, általuk közelebb kerülnek egymáshoz. A dolgozók körében végbemenő változások egyáltalában nem új osztálykülönbségek kialakulását jelentik, hanem csupán azt, hogy az osztálykülönbségek megszüntetésének útján haladunk. A Szovjetunió munkásosztályának, parasztságának és értelmiségének új vonásai az egységes osztálynélküli társadalom dolgozóinak vonásai, olyan vonások, amelyek olyan mértékben fejlödnek és erösödnek, amilyen mértékben eltünnek az osztálykülönbségek.

*

Először vizsgáljuk meg a *munkásosztály* helyzetében és összetételében beállott változásokat, amelyeket a szocializmus országunkban aratott győzelme eredményezett. Sztálin elvtárs a Szovjetunió Alkotmánytervezetéről tartott előadói beszédében (1936 novemberében) rámutatott arra, hogy munkásosztályunkat már nem lehet proletariátusnak nevezni.

Proletariátusnak a szó valódi értelmében a bérmunkások osztályát nevezzük, amelyet megfosztottak a termelési eszközöktől, amelyet a termelési eszközök egyedüli birtokosa, a tőkésosztály kizsákmányol. Marx megjegyzi: „«Proletár»-on közgazdaságtanilag a bérmunkás értendő, aki «tőkét» termel és értékesít s akit az utcára dobnak, mihelyt «Monsieur Kapital» értékesítése szükségletei szempontjából ... fölöslegessé válik"[28]. A proletariátusnak ezeket a legfontosabb gazdasági ismérveit már nem lehet vonatkoztatni a Szovjetunió munkásosztályára. Munkásosztályunk nemcsak, hogy nincs megfosztva a termelési eszközöktől, hanem ellenkezőleg: az egész néppel együtt ura a termelési eszközöknek. Munkásosztályunk már nem kizsákmányolt osztály, mert a Szovjetunióban felszámoltunk minden kizsákmányoló osztályt.

„Lehet-e munkásosztályunkat ezek után proletariátusnak nevezni? Világos, hogy nem lehet — állapítja meg Sztálin elvtárs. — ... a Szovjetunió proletariátusa teljesen új osztállyá lett, a Szovjetunió munkásosztályává, amely megsemmisítette a gazdaság kapitalista rendszerét, megszilárdította a munka- és termelési eszközök szocialista tulajdonát s a szovjet társadalmat a kommunizmus útján vezeti"[29].

Ezek a mélyreható változások a Szovjetunió munkásosztályának helyzetében annak a történelmi útnak eredményei, amelyet a munkásosztály a szocializmus építésének idején megtett.

Előbb már utaltunk arra, hogy országunk munkásosztálya a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének eredményeképpen uralkodó osztállyá vált és a proletariátus kizsákmányolástól megszabadított új osztállyá kezdett alakulni. A szocialista vállalatokban dolgozó szovjet munkás nincs ki-

[28] *Marx.* A tőke. 1. köt. Szikra 1949. 663. old.

[29] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 640—641. old.

zsákmányolásnak alávetve, mert itt nincsenek és nem is lehetnek egymással szembenálló osztályok, mint amilyen a magántulajdonosok és tőkések osztálya, valamint a tulajdontól megfosztott, vagyontalan proletariátus volt.

Egészen addig azonban, amíg országunkban nem győzött a szocializmus, a szocialista üzemekben dolgozó munkásosztály alapvető részén kívül volt még egy olyan része a munkásságnak, amelyik magánkapitalista üzemekben dolgozott. Ezenkívül jelentékeny számú mezőgazdasági proletariátus volt még — a kulákok által kizsákmányolt mezőgazdasági munkás.

Hogy fogalmunk legyen az akkori idők munkásosztályának összetételéről, felsorolunk néhány számadatot a helyreállítási időszak végéről. A bérmunkások teljes létszáma (nem számítva a munkanélkülieket) 1926—1927-ben elérte a 10 346 000 embert, ebből fizikai munkás 7 060 000 volt. A munkanélküliek száma 1 048 000-et tett ki, ami a munkások és alkalmazottak összlétszámának 9,6 százalékát alkotta. A kis- és háziipari magánvállalatoknál körülbelül 200 000 ember dolgozott, a kereskedelemben 75 000 (1925—1926-os adatok szerint). A mezőgazdasági munkások száma körülbelül 1 355 000 embert tett ki[30]. Így a munkások és alkalmazottak egy része még alá volt vetve a magántőke és a kulákság kizsákmányolásának. A Szovjetállam a munkatörvénykönyv, adók stb. segítségével korlátozta a kizsákmányolást, amit azonban abban az időben egészen megszüntetni még nem lehetett.

A Szovjetunióban a szocializmus győzelme eredményeképpen gyökeres változások történtek mind a munkásosztály összetételében, mind fejlődésének körülményeiben.

A Szovjetunió munkásosztálya most teljes egészében *szocialista* vállalatok dolgozóiból áll. Munkásosztályunkban nincs már senki, aki magánkapitalista vállalatnál dolgozna, nincs többé mezőgazdasági proletár — béres és zsellér. A munkások az egész néppel együtt rendelkeznek a termelési eszközökkel. Munkaerejüket már nem adják el a kapitalista osztálynak, saját maguknak, saját osztályuknak, saját társadalmuknak dolgoznak. Ilyenformán a Szovjetunió munkásosztálya teljesen

[30] Meg kell jegyezni, hogy a mezőgazdasági munkások összlétszáma körülbelül mégegyszer annyi volt, de csak a fele dolgozott egyéni parasztgazdaságban, míg a másik fele állami, szövetkezeti, illetőleg társadalmi (például a föld közös művelésére alakult egyesülések) szervezeteknél dolgozott.

felszabadult a kizsákmányolás alól, ennélfogva nem nevezhető többé proletárnak.

A Szovjetunió munkásosztálya már nem oszlik két részre — aktív és tartalék részre — mint a kapitalizmusban, mert nálunk *nincs munkanélküli tartalékhadsereg*. A munkanélküliséget teljesen felszámoltuk. A népgazdaság szocialista megszervezése lehetetlenné teszi a gazdasági válságokat és a szovjet társadalom állandóan növekvő termelőereje biztosítja a lakosság állandóan növekvő bevonását a társadalmi termelőmunkába.

A kapitalista országoktól eltérően, ahol a gazdaság időszaki válságoknak van alávetve és ahol ennélfogva a termelésben foglalkoztatott dolgozók számának növekedése nem állandó, a Szovjetunió népgazdasága a bővített szocialista újratermelés törvényei szerint fejlődik, ami biztosítja a munkások számának *állandó* növekedését.

A munkások száma a régi burzsoá-földesúri Oroszországban, mint más kapitalista államban is, erősen ingadozott. Ha a gyár- és bányafelügyelet ellenőrzése alá tartozó oroszországi vállalatok munkáslétszámát 1901 januárban száznak vesszük, akkor a következő években — a válság és a pangás éveiben — azt látjuk, hogy ez a szám csökkent, azután emelkedni kezdett és 1914 januárjában 134,9 volt. A munkások számának évi átlagos növekedése Oroszországban ezekben az években (1900-tól 1913-ig) 2,5 százalék volt.

A szovjet társadalomban a szocialista ipar gyors fejlődése következtében a munkáslétszám emelkedésének üteme is sokkal gyorsabb. 1927 és 1936 között a munkáslétszám évi emelkedése a Szovjetunióban 11,4 százalék, tehát ötszörte magasabb, mint a régi Oroszországban[31]. Emellett a Szovjetunióban a munkásosztály létszámának emelkedése nem ingadozik évről-évre, hanem folyamatos. 1940-ben a Szovjetunió munkásainak és alkalmazottainak létszáma elérte a 30 400 000-et.

Az állandó emelkedés folytán a munkásosztály számszerint az ország egész lakosságához képest állandóan növekszik. Az 1939-es összeírás adatai szerint a munkásosztály

[31] *A. G. Rasin.* Az ipari proletariátus alakulása Oroszországban. Szocekgiz 1940. 134. old. (oroszul).

(családtagokkal együtt) majdnem egyharmadát tette ki az ország lakosságának.

A munkásosztály általános növekedésével egyidejüleg *nemzeti összetétele* és *területi elhelyezkedése* is változik az országon belül. Közismert, hogy a régi Oroszországban az ipar nagy része (több mint $^3/_4$-e) a központi iparvidéken és Ukrajnában összpontosult; az ország keleti vidékén, valamint Közép-Ázsiában az iparosítás igen fejletlen volt. Ami pedig nemzeti összetételét illeti, a munkásosztály főleg oroszokból állt, még Ukrajna városaiban is túlnyomóan orosz munkások dolgoztak. A Szovjetállam szocialista építésének évei a termelőerők elhelyezésében is nagy változást hoztak. Arra törekedtek, hogy az iparosítás egyenletesebb és gazdaságosabb elhelyezésü legyen, hogy közelebb kerüljön a nyersanyag és tüzelőanyag forrásokhoz, fokozza az ország védelmi képességét, biztosítsa a nemzetiségi határterületeken élő és a régi rendszerben elnyomott népek gazdasági és kulturális felemelkedését.

A termelőerők szocialista elosztása gigászi munkájának eredményeképpen az egyes nemzetek munkássága jelentékenyen megnövekedett. Az orosz munkásosztály testvéri segítségével kialakult a nemzeti köztársaságok munkásosztálya. 1934 augusztus 1-én az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság nagyiparában 59,9 százalék, a Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaság 63,5, az Azerbajdzsan 36,5, a Grúz 70,3, az Üzbek 41,7, a Turkmen 32,9, az Örmény Szovjet Szocialista Köztársaság nagyiparában pedig a foglalkoztatottak 39 százaléka tartozott az őslakossághoz. Természetes, hogy ezek a változások a munkásosztály nemzeti összetételében elősegítették a munkásosztály közeledését a nemzeti köztársaság paraszti lakosságának zömével. A munkások egyenletesebb elosztása az országban hozzájárul ahhoz, hogy a munkásosztály befolyása és vezetőszerepe még jobban kihasson az ország dolgozó lakosságának egész tömegére.

Azzal, hogy győzött a kolhozrendszer falun, megváltozott a munkásosztály feltöltésének forrása is. Azelőtt agrártúlnépesedés volt falun, ami a parasztot arra kényszerítette, hogy a városban nézzen kereset után. Ez okozta „a muzsik menekülését a faluból a városba". A kolhozrend győzelmével megszünt a parasztság rétegekre tagozódása, megszünt a nyomor a falun.

A parasztot most már a nyomor nem kergeti a városba, mert hiszen könnyen találhat munkát a kolhozban. Az új technika bevezetése és a mezőgazdasági munka termelékenységének emelése módot ad a kolhozoknak a mezőgazdaság megkárosítása nélkül arra, hogy a munkások egy részét átengedjék a növekvő szocialista iparnak.

A munkásosztály feltöltésének forrásaiban beállott változással együtt megváltozik az ipar munkaerőellátásának módszere is. Sztálin elvtárs a gazdasági funkcionáriusok 1931. évi értekezletén elmondott beszédében rámutatott arra, hogy a munkásosztály feltöltése azelőtt csak úgy magától történt, mert a szegényparasztok, akik kénytelenek voltak elhagyni a falut, maguktól mentek a gyárakba, üzemekbe, bányákba. A kolhozok győzelmével megszünt a parasztság rétegeződése és ezért ma az ipar munkaerőellátása — amelyet nem bízhatunk a dolgok szabad folyására — megköveteli a Szovjetállam és a gazdasági szervek állandó gondoskodását. Át kell térnünk arra a politikára, mely az ipar számára a munkásokat *szervezett* úton toborozza, úgy, hogy a gazdasági szervezetek szerződést kötnek a kolhozokkal és kolhozparasztokkal. Az ipar munkaerőellátásának másik jelentős forrása a szakmunkás káderek minél nagyobbmérvü előkészítése az állami munkaerőtartalék rendszerében. 1940 decemberétől 1945 októberéig az üzemi ipariskolák és ipariskolák 2 250 000 ifjúmunkást adtak az iparnak, 1946—1950 között 4 500 000-et kell adniok, ami a munkásosztály kiegészítésének több mint kétharmada.

Nagy jelentősége van annak a ténynek is, hogy a szocializmus győzelmével megváltozott a munkásosztály újfajta kiegészítésének minőségi összetétele is. Ma már nem a régi egyénileg gazdálkodó parasztok jönnek üzemeinkbe, akik úgy tekintettek az ipari munkára, mint valami átmeneti jelenségre, hanem ifjú kolhozparasztok, akik már a kolhozban végigjárták a szocialista munka iskoláját. Ez természetesen megkönnyíti az új munkások kommunista nevelését és általában elősegíti a munkásosztály kulturális és technikai színvonalának emelését.

A szocializmus termelési technikájának tökéletesedésével együtt állandóan emelkedik a munkásosztály kulturális és *technikai színvonala.* A technikai haladás, a munkaigényes folyamatok gépesítése elvezet a nehéz és szakképzettséget nem

követelő szakmák (mint teknőhúzó-csillés munkája a szénbányászatban, szánvontatás a vaskohászatban stb.) elhalásához. Új szakmák születnek, amelyek a munkásoktól nem annyira fizikai erőt kívánnak, mint inkább magas képzettséget, széles műszaki látókört. A munkásosztály általános számbeli növekedése mellett különösen gyorsan nő a szakképzett munkásréteg. Így például 1926-tól 1939-ig a lakatosok száma 3,7-szeresre, az esztergályosoké 6,8-szeresre, a marósoké 13-szorosra, a gépészeké 4,4-szeresre emelkedett.

Azok a nagy változások, amelyeket a Szovjetunióban a szocializmus győzelme hozott a munkásosztály helyzetében és összetételében, megmutatkoztak a munka jellegének és a munkások öntudatának megváltozásában is.

Rendkívüli fontossága van mindenekelőtt annak a ténynek, hogy a kizsákmányolás alól felszabadult munka közvetlen társadalmi jelentőségre tett szert. Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a munka a kapitalizmusban személyes, magánjellegü. A munkás ott azért dolgozik, hogy megszerezze magának azt, ami a megélhetéshez szükséges és egyáltalában nem foglalkoztatja öt saját munkájának társadalmi jelentősége. „Ha többet termeltél, többet kapsz és élj magadnak, ahogy tudsz. Senki se tud rólad és nem is akar tudni. A kapitalisták számára dolgozol, azokat gazdagítod? Hát lehet ez másképp Azért fogadtak fel, hogy gazdagítsd a kizsákmányolókat. Ha nem tetszik — eredj a munkanélküliek sorába és tengödj, ahogy tudsz, találunk másokat, akikkel lehet beszélni. Innen van az, hogy a kapitalista rendszerben az emberek munkáját nem sokra becsülik... Egész más a helyzet a szovjet rend viszonyai között. Itt a dolgozó embert megbecsülik. Itt a dolgozó nem kizsákmányolók javára dolgozik, hanem sajátmaga, saját osztálya javára, a társadalom javára. Itt a dolgozó ember nem érezheti magát elhagyottnak és egyedülállónak. Ellenkezőleg, nálunk a dolgozó ember országa szabad polgárának, társadalmi tényezőnek érzi magát. És ha jól dolgozik, ha megadja a társadalomnak azt, amit adni tud — a munka hősének számít, dicsőség övezi“[32].

A munka jellegének ez a változása nagyon megváltoztatta

[32] Sztálin. Beszéd a sztahanovisták első szovjetuniói tanácskozásán. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 627—628. old.

a munkás lelkivilágát is. A szocialista üzemben végzett munka szélesíti látókörét, megszokja, hogy saját mindennapi munkájában az új társadalom felépítésének és a dolgozók jólétének emelését szolgáló közös építő munkának egy részecskéjét lássa. Saját munkája társadalmi jelentőségének tudata lelkileg felemeli az embert, tevékenységének új, buzdító ösztönzést ad. Élenjáró munkásaink életrajzából igen sokat tanulhatunk. Élettörténetük megmutatja, hogyan fejlődött és erősödött bennük a szocialista munka hatására a közösségi érdek tudata, a gyárban, az üzemben, a bányában, a szovhozban végzett munkájuk társadalmi jelentőségének tudata.

Amikor Sztahanov, a bányaipari termelés újítómozgalmának kezdeményezője 1927-ben munkát vállalt a Donyec-medence egyik bányájában, arra számított, hogy majd eldolgozik ott egy ideig, megtakarít egy kis pénzt, azon lovat vesz magának és visszamegy a falujába.

„Őszintén megmondom, féltem a bányától — mesélte Sztahanov. — Egész idő alatt arra gondoltam, amit nagyapám mondott: «A bánya, az csak kényszermunka, hasztalanul pocsékolod az erődet, belepusztulsz».

Leszálltam a bányába egyszer, kétszer — nem lett semmi baj, kibírtam, azután megszoktam, megszerettem. Nemsokára lövezető lettem. Ez a munka nem volt új nekem, hiszen gyerekkorom óta hozzászoktam, hogy lóval bánjak. Nemsokára a fejtéshez kerültem. Először baltával dolgoztam, azután amikor bevezették a fejtőkalapácsot — azzal.

Azt tüztem ki célul, hogy mindenképpen megtanulom, hogyan kell jól dolgozni a fejtőkalapáccsal. Hozzáfogtam a tanuláshoz. Megfigyeltem, hogyan dolgoznak a többiek, lassanként elsajátítottam a munkát és naponta 5—6 tonnát értem el. Amikor pedig tanfolyamokat rendeztek a bányában, hogy megtanuljuk a fejtőkalapács helyes használatát, már meggyürköztem 12—13 tonnával is. Egy idő mulva «kitünő» eredménnyel letettem az állami müszaki vizsgát. Alaposan megfogtam a munka végét, teljesjogú mester lett belőlem és mint vájár, nem maradtam el a többiek mögött.

Bizony nagyon megváltozott közben a munkám. Megváltozott családi életem is... Feleségem hét év alatt megszokta a

bányaéletet, igazi bányászasszony lett belőle, őt is az érdekli ami engemet, a bánya"[33].

Nem kevésbbé jellemző az automobilipari élmunkásmozgalom kezdeményezőjének, A. Busziginnek élettörténete. Falun született, tizennégy tagú parasztcsaládban. A forradalom előtt nagy nyomorban éltek, roskatag kunyhóban, priccsen meg a földön feküdtek, szorosan egymás mellett. Apjuk halála után — már a Szovjethatalom idején — a testvérek felosztották egymás között a hagyatékot. Felosztották az állatokat meg a berendezést. Maradt egyetlen szekér is — azt is felosztották. Busziginnek két kerék jutott; a lószerszámból pedig a kantár és a gyeplő.

Elmult néhány év. A faluban egyszercsak híre ment, hogy Gorkijban nagy automobilgyár épül. A fiatal parasztgyerek elhatározta, hogy szerencsét próbál. Gyalog eljutott Urenyig, onnan pedig tehervonaton Kanavinba. Ott látott életében először emeletes házat, autót, villamost.

„Csupán azért jöttem a gyárba, — mesélte — hogy megkeressek egy kis pénzt és visszamenjek a falumba. De egy félév után már megváltoztattam a tervemet. Rájöttem, hogy a gyár lett az igazi otthonom.

Nemcsak arról volt szó, hogy elkezdtem írni-olvasni, hogy a kovácsmesterséget is megszoktam. Megfigyeltem, hogy társaimat mennyire érdeklik a termelés kérdései és velük együtt én is úgy kezdtem érezni, hogy gazdái vagyunk ennek a gyönyörü gyárnak.

A munka nagyon lekötött. Megszerettem a nagykalapácsot. Csodáltam hatalmas erejét és azt, hogy milyen szépen dolgozik. És minél inkább megtetszett a munka és minél jobban lelkesedtem érte, annál többet termeltem és annál többet kerestem..."

1935 őszén Buszigin kiemelkedő eredményt ért el: egy müszakban 1050 könyöktengelyt kovácsolt a norma szerinti 675 helyett. Termelési eredményeiben visszatükröződtek azok a változások, amelyek tudatában végbementek anélkül, hogy ezt ő maga észrevette volna. Buszigin a gyárban nemcsak szak-

[33] Sztahanovista munkások és munkásnők első összszövetségi tanácskozása. Gyorsírói jegyzet. Partyizdat 1935. 14—15. old. Lásd még *Sztahanov*. Életem történetéből. Szocekgiz 1937. 10—17. old. (oroszul).

képzettségre tett szert, hanem szélesedett általános látóköre, megváltozott érdeklődése is.

„Lassanként rájöttem arra — írta Buszigin — hogy menynyire lekötnek a műhely, a gyár dolgai. Sokat, nagyon sokat kaptam az én szeretett gyáramtól. Mikor idekerültem, olyan ember voltam, aki csak magára gondolt, a saját gazdaságára. A gyár csinált belőlem közösségi embert, a gyárban kezdtem el törődni azzal, ami az egész műhely, az egész gyár hasznára válik. Azután arra voltam büszke, hogy minden gépben van egy rész, ami az én munkám. Emlékszem az első hetekre, amikor a kovácsműhelyben dolgoztam. Észrevesz az ember egy új személy- vagy tehergépkocsit, amelyet éppen bejáratnak és azt gondolja: Az én munkám is benne van. És ha ma meglátom a GAZ típusú gépet, szeretnék neki egyet hunyorítani, mint valami régi jó ismerősnek. Megszerettem a tárgyakat, amelyeket csináltam. De amikor régen a kulák kovácsműhelyében dolgoztam, egyrement minden"[34].

Nem nehéz ezekben az életrajzokban az első sztahanovista nemzedék általános jellemvonásait felismerni. Megmutatják, hogyan kerültek a szocialista építés során a munkásosztály soraiba egyénileg dolgozó parasztok és megváltozott anyagi életük hatására hogyan változott meg lelkiviláguk, tudatuk. Már egymagában új, objektív helyzetük, hogy szocialista vállalat dolgozói voltak, kialakította szocialista tudatukat. A bolsevik párt és a Szovjetállam hallatlan nevelő munkája pedig siettette ennek az új szocialista vonásnak kialakulását, segítette őket abban, hogy megszabaduljanak a polgári és kispolgári szokásoktól és hagyományoktól.

A szocialista verseny és az élmunkásmozgalom elterjedése, a későbbiekben pedig a Sztahanov-mozgalom a legjobb bizonyítékai voltak annak, hogy milyen fordulat történt a szovjet munkásság nagy tömegeinek munkához való viszonyában. A szocialista munkaverseny a fejlődés során mindinkább tömegmozgalom lett és magával ragadta az egész munkásosztályt. Ma már számos olyan műhely és vállalat van, ahol a munkások túlnyomó többsége Sztahanov-módon dolgozik.

A munkások munkához való viszonyának gyökeres vál-

---

[34] *A. Buszigin.* Autóipari munkások. Profizdat 1938. 8—9. old. (oroszul).

tozása úgyszólván minden téren megmutatkozott — a munka termelékenységének növekedésében, abban a törekvésben, hogy feltárják a termelés új, még felhasználatlan tartalékait, az észszerűsítő gondolat állandó, alkotó ébrentartásában. Az életből vett két példával szeretném alátámasztani, hogy a szocializmusban a kapitalizmushoz viszonyítva a munkásosztály lelkivilága milyen mélyreható változáson ment keresztül.

Az egyik példát, amelyik a munkásoknak a munkához való viszonyát a kapitalizmusban mutatja be, a kapitalista termelés közismert racionalizátorának, F. Taylornak, a híres „verejtékeztető" rendszerről tartott előadásaiból vesszük. Ezeken az előadásokon Taylor, aki maga is a munkások közül került ki, megemlítette, milyen csökönyös ellenállásba ütközött, amikor megkezdte „verejtékeztető" rendszerének bevezetését. A midveli acélöntöüzem munkásai megegyeztek egymással, hogy csökkentik termelékenységüket, mert attól tartottak, hogy gazdáik leszállítják a teljesítménybért.

„Alig hogy munkavezető lettem, — mesélte Taylor — a hozzám beosztott munkások, akik természetesen tudták, hogy én tájékozva vagyok a szándékosan lassú munka és az előre megfontolt termeléscsökkentés felől, azonnal odajöttek hozzám és azt mondták: No, Friedrich, az ördög vigyen el, csak nem fogsz disznóságot csinálni a teljesítménybérrel? Azt feleltem nekik: Ha ezzel azt akarjátok mondani barátaim, benneteket aggaszt, hogy megpróbálok ezekből a munkapadokból nagyobb mennyiséget kihozni, az a válaszom, hogy igen — többet szándékozok kihozni. Azután így folytattam: Emlékeznetek kell rá barátaim, hogy amíg veletek dolgoztam, igazságos voltam hozzátok. Egy normát sem szegtem meg. Veletek álltam a sorompónak ugyanazon az oldalán. De most, hogy olyan kötelezettséget vállaltam, amelyik ennek a vállalatnak a vezetőségéhez füz, a sorompó másik oldalán vagyok és őszintén megmondom nektek, hogy igyekezni fogok többet kihozni ezekből a munkapadokból. Így kezdődött a harc a teljesítménybér körül és emlékezetem szerint körülbelül három (két vagy három) évig tartott. Ez alatt az idő alatt mindent elkövettem, ami hatalmamban állt, hogy növeljem a műhely termelését, ugyanakkor, amikor a munkások szilárdan elhatározták, hogy nem engedik emelni a termelést."

Taylor, hogy megtörje a munkások ellenállását, a leg-

aljasabb eszközökhöz folyamodott: megpróbált megvesztegetni egyes munkásokat és ha ez nem sikerült, kitette őket a gyárból. A szakképzett munkásokat különleges oktatásban részesített segédmunkásokkal — sztrájktörőkkel pótolta stb. De valahányszor csökkentette a munkabért vagy az újonnan betanított munkások közül valakit nagyobb munkateljesítményre kényszerített, valamelyik műszerész szándékosan eltört egy-egy gépalkatrészt.

„Koromat tekintve fiatal voltam, — emlékezett vissza keserűen Taylor — de szavamat adom Önnek, hogy mindez az átkozott civakodás, ocsmányság és hiábavalóság öregebbé tett, mint amilyen ma vagyok. Rettenetes élet az, amikor az ember egész nap nem nézhet egy munkásnak a szemébe anélkül, hogy ne találkozzon gyülölettel, és amikor az ember állandóan azt érzi, hogy az őt körülvevő emberek a legnagyobb ellenségei"[35].

A kapitalizmus odaadó szolgája, akarata ellenére, valóban hű képet adott arról, hogyan viselkednek a munkások a kapitalista vállalatoknál, amikor kényszeríteni próbálják őket, hogy emeljék a munka termelékenységét.

Most nézzük a másik példát, amelyik a szocialista vállalatoknál kialakult új viszonyt mutatja. Klavgyija Zenova — a „Vörös Óriás" gyár sárcipőüzemének munkásnője — Taylorhoz hasonlóan, egyszerű munkásból csoportvezető, majd a futószalag vezetője lett. De ő nem került „a sorompó túlsó oldalára", mert szocialista vállalatnál dolgozott, ahol nincs gyártulajdonos és nyomorult proletár, ahol a brigádvezető mester és az egyszerű munkás egyformán a termelés gazdája és egyformán érdekelt a munka termelékenységének emelésében. Klavgyija Zenova még mint egyszerű munkásnő észrevette, hogy a futószalagnál nem szokták visszaadni a hibás darabot a megelőző munkahelynek, így a selejtes sárcipő végigmegy valamennyi következő munkafolyamaton és csak az ellenőrzésnél kerül selejtbe, ami csökkenti az elsőosztályú kész sárcipő százalékarányát. Zenova azon törte a fejét: hogyan lehetne bevezetni a kölcsönös ellenőrzést? Amikor mester lett, megvalósította elgondolását. „Termelési értekezletein-

[35] *F. Taylor.* Taylor a taylorizmusról. „Az igazgatás technikája" kiadó, Moszkva 1931. 70—74. old. (oroszul).

ken Sztyepanova elvtársnővel (a sárcipőüzem művezetőjével — *G. G.*) együtt megmagyaráztuk a kollektívának, hogy mi az új eljárás jelentősége. Sztyepanova elvtársnő több cikket írt a műhelyujságba és részletezte a kölcsönös ellenőrzés fontosságát. A vége az lett, hogy szigorúan előírtuk: mielőtt valaki a saját munkafolyamatához kezdene, köteles megvizsgálni, hogyan dolgozott az előttelévő, és ha hibát vesz észre, azonnal visszaadja kijavításra a munkadarabot annak, aki átengedte a selejtet, vagy nekem adja oda. És ez így ment végig az egész futószalagrendszeren".

Ilyen észszerüsítést éppen azért lehetett bevezetni, mert hiszen minden egyes munkás tudatában volt saját munkája társadalmi jelentőségének és érezte, hogy mennyire létérdeke a termelékenység emelése és a termék minőségének javítása. A kölcsönös ellenőrzést természetesen lehetetlen ott megvalósítani, ahol nem alakul ki a munkások ilyen egységes szocialista kollektívája.

„A barátság, az elvtársi segítés — sikereink alapja — jelentette ki Zenova. — Mi nem félünk egymás szemébe mondani: «Te ma rosszul dolgozol». Az illető tudja, hogy öt senki sem kívánja rossz hírbe hozni és a figyelmeztetés csak arra szolgál, hogy segítse jobban dolgozni. A kölcsönös ellenőrzés olyan erővé vált, amely az egész kollektívának segítségére volt, hogy a termelésben vezető helyre kerüljön, hogy teljesíteni tudja az új, sztálini ötéves tervet"[36].

Ha beleképzeljük magunkat annak az üzemnek az életébe, amelyet az amerikai racionalizátor Taylor leír és elképzeljük azt az üzemet, amelyet Zenova, a szovjet munkásnő ismertet, akkor jól láthatjuk a mély ellentétet. Valóban két külön világ ez, ahol merőben ellentétes az emberek egymás közötti viszonya, egészen más a lelkivilágúk és felfogásuk. A kapitalista és szocialista termelési mód gyökeres ellentéte az, ami a munkásnak a munkához való viszonyában ezt az éles különbséget okozza.

„Míg a kapitalista társadalomban a munkás idegen és töle távol álló tulajdonnak, vagy valósággal fegyháznak tekinti a gyárat, a szovjet viszonyok között a munkás már nem tekinti fegyháznak a gyárat, hanem hozzá közel álló, testéből-véré-

[36] *K. Zenova.* A mi futószalagunk. Profizdat 1946. 20. old. (oroszul).

ből való dolognak, amelynek fejlesztése és javítása létérdeke — mondja Sztálin elvtárs, majd így folytatja:

Aligha kell bizonyítgatnunk, hogy a munkásoknak ez az új viszonya a gyárhoz, a vállalathoz, a munkásoknak ez az érzése, hogy közel áll a vállalathoz, egész iparunk hatalmas hajtóereje.

Ennek a körülménynek kell betudnunk azt a tényt, hogy napról-napra több munkás válik ipari technikai feltalálóvá és ipari szervezővé"[37].

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetnél a munkásoknak nemcsak a vállalathoz való viszonya változik meg; megváltozik a munkások egymás közti viszonya is. A kapitalista termelési mód megteremti a feltételeit a munkások osztályba tömörülésének, de ugyanakkor állandóan rombolja osztályszolidaritásukat, konkurrenciát szít közöttük a munka elnyeréséért, a magasabb munkabérért. A társadalomban uralkodó magántulajdon elkerülhetetlenül hatással van a munkások lelkivilágára, ha ők maguk meg is vannak fosztva a tulajdontól.

Közismert például, hogy abban az időben, amikor nálunk még a kapitalista rend uralkodott, a munkások gyakran eltitkolták munkamódszerüket. Azt mesélik, hogy a zlatouszti gyár Svecov nevü mestere magával vitte a sírba egy különleges acél — az úgynevezett damaszkuszi acél — gyártási titkát. Ez természetes volt abban a világban, ahol a konkurrencia uralkodott, ahol gyártási titok vagy akárcsak valami különleges gyártási fogás ütőkártyát jelentett az embernek létért való harcában. A szocialista rend megteremtette a munkások új viszonyát mesterségükhöz. A szocialista termelési viszony társi együttmüködést, egymás szocialista segítését jelenti és kizárja a munkások között a konkurrencia lehetőségét. Nálunk az élenjáró munkás már nem tekinti szakmai tudását és müvészetét „saját" egyéni titkának, hanem szocialista hazája tulajdonának. Büszkén beszél arról, hány munkatársát oktatta, hánynak adta át tapasztalatát, szakmai tudását. A szocialista termelés legkiválóbb újítói nem véletlenül teremtették meg követőik egész iskoláját.

---

[37] Sztálin. Az első amerikai munkásküldöttséggel folytatott beszélgetésből. Lásd *Lenin—Sztálin.* A munkáról. Szikra 1950. 227. old.

Az automobilipar híres sztahanovistájának, Jelizar Kuratovnak, amikor kidolgozta az alkatrészek sajtolásának új módszerét, legelsö gondja az volt, hogy újítása elterjedjen társai között. Jelizar Kuratovnak egy-kettöre sok követöje akadt.

„1946 januárjában — beszéli el Kuratov — sztahanovistáink gyülésre jöttek össze nálunk... Hallom, éppen Andrej Zagornij veszi át a szót. Elmondja, hogyan dolgozik, mire van szüksége, hogy még jobban dolgozzon és felszólalását így fejezi be:

— Kuratov módszerével dolgozom. Vállalom, hogy még jobb eredményt fogok elérni és Kuratovot saját módszerével «verem» le.

Általános nevetés, mindenki engemet figyel, hogy mit válaszolok. Szót kértem:

— Hiszen éppen azt akarom, — mondom — hogy minden kovács «verjen» engem saját módszeremmel. De ne csak nálunk, hanem valamennyi gyárban. Így javul meg a munka és így teljesítjük gyorsabban termelési tervünket".

A gorkiji „Molotov"-autógyár valamennyi kovácsa ma Kuratov módszerével dolgozik. Kuratov erről így emlékezik meg:

„Ebből a példából is látható, mi az a lényeges különbség, ami a mi szocialista versenyünk és a kapitalista konkurrencia között van. Ha ott valamelyik mérnök vagy munkás új módszerre bukkan, ami gyorsítja vagy megkönnyíti a munkát, akkor ezt a legnagyobb titokban tartja, nehogy más is felhasználhassa. De mi nem gubózunk be, nem örzünk titkokat, söt ellenkezöleg, becsületnek és dicsöségnek tartjuk, ha minél több munkatársunk használja módszerünket. De ez érthetö is: hiszen egy a feladatunk, és tapasztalatunk minden kis kásaszemének közös fazékba kell kerülnie"[38].

Ilyenformán a termelés szocialista rendszere biztosítja, hogy a termelési tapasztalatok és a munkában való gyakorlottság sokkal gyorsabban halmozódjon fel, mint régen. És ez, mint tudjuk, a társadalom termelöeröinek lényeges elemét alkotja, egyben pedig a kizsákmányolástól mentes emberek együttmüködése és kölcsönös segítsége új, kollektív vonó-

[38] *Kuratov.* Munkám, módszerem. Profizdat 1947. 13. old. (oroszul).

sokat alakít ki és megszűnnek a kapitalizmusból örökségképpen átvett individualista lelki vonások.

A szocialista termelési mód a munkás munkájának alkotó jelleget adott, tág teret nyitott alkotó kezdeményezésének kifejtésére. A kapitalista világban közismerten elterjedt az az elképzelés, hogy alkotni csak a szellemi munka területén lehet és abban a társadalomban igazi alkotásnak csak a művész, író vagy tudós stb. munkáját ismerik el. A kapitalista termelési mód lealacsonyítja és személytelenné teszi a fizikai munkát, megfosztja alkotó tartalmától. Marx szerint a munkásra nézve még a termelés tökéletesítése, a technikai haladás is csak: „... kínzóeszközzé válik, mert a gép nem a munkást szabadítja meg munkájától, hanem munkáját tartalmától"[39].

A burzsoázia ideológusai természetesnek és elkerülhetetlennek tartják, hogy a kapitalizmus végsőkig hajtja a fizikai és a szellemi munka közötti ellentétet. Nemhiába álmodik Taylor olyan munkásról, akit, akár egy lovat, megfosztottak minden szellemi munkától. „Minden munkástípus részére van megfelelő munka, — jelenti ki cinikusan Taylor — ugyanúgy, ahogy van munka az igavonó ló és a parádés ló számára." „Az az ember, aki fizikailag képes arra, hogy elcipeljen egy fémrudat és elég közömbös meg ostoba ahhoz, hogy ezt a saját számára foglalkozásnak tekintse, ritkán lesz képes arra, hogy megértse a fémrúdcipelés tudományát, és minél bonyolultabb munkára térünk át, annál nyilvánvalóbb lesz a munkás tehetségtelensége, hogy megértse azt a munkát, amelynek elvégzésére fizikailag alkalmas"[40].

A kapitalisták és tudós kiszolgálóik különben is szeretik úgy feltüntetni a kapitalista termelési mód gyalázatos következményeit, melyek az emberek elnyomorításához és általános fejlődésük akadályozásához vezetnek, mintha mindennek a fogyatékosságnak maga az emberi természet lenne az oka. Ford, a híres amerikai nagytőkés, még Taylornál is nagyobb cinizmussal állítja: „Az emberek nagy részénél büntetésnek számít, ha gondolkozniuk kell. Azt tekintik ideális munkának, amelyik semmiféle alkotó ösztönt nem követel meg tőlük"[41].

A Szovjetunió szocialista építésének gyakorlata megcá-

[39] *Marx.* A tőke. 1. köt. 456. old.
[40] *F. Taylor.* Taylor a taylorizmusról. 59, 129. old.
[41] *G. Ford.* Életem. Sikerem. Vremja 1928. 100. old. (oroszul).

folta az emberi fajnak ezt a gyalázatos megrágalmazását. A szocialista rend megteremtette az emberek általános fejlődésének feltételeit. A tudomány és technika minden vívmánya, ami a kapitalizmusban a dolgozók kizsákmányolásának fokozását célozza, a Szovjetunióban a felszabadult munkát szolgálja. A munkanap megrövidítése, az általános műveltségre oktató iskolák, szakiskolák és tanfolyamok stb. a fizikai munkások számára is hozzáférhetővé tették a tudást, a kultúrát. Az élenjáró szovjet munkásnak, akit áthatott a kommunizmus építésének szelleme, a munka az igazi alkotó lelkesedés forrása. A munkában nemcsak a létfenntartás eszközét látja, hanem egyéniségének, képességeinek megnyilvánulási formáját is.

A Sztahanov-mozgalom azért is figyelemreméltó, mert példát mutatott a világnak a munkában rejlő alkotóerőről. Egyszerű munkások, a termelés gyakorlati emberei és újítói a munkára összpontosították leleményességük, kezdeményezésük minden gazdagságát és ezzel megnyitották iparunk fejlődésének új útját. A Sztahanov-mozgalom, ahogy Sztálin elvtárs rámutatott, mélyen forradalmi mozgalom, amely a munka új termelékenységét eredményezte, megdöntötte az elavult műszaki normákat, kiigazította az előirányzott teljesítményt és a gazdasági terveket, új lehetőségeket nyitott meg a termelés fejlődése számára. Sztálin elvtárs a jövőbe vetett éleslátásával a Sztahanov-mozgalomban meglátta a kulturális és technikai felemelkedés csíráit. Erre a felemelkedésre azért van szükség, hogy megszünjön a szellemi és fizikai munka közötti ellentét és megvalósuljon a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet. „Nem világos-e, — kérdi Sztálin elvtárs — hogy a sztahanovisták iparunk újítói, hogy a Sztahanov-mozgalom iparunk jövőjét képviseli, hogy benne van a munkásosztály eljövendő kulturális és technikai fellendülésének magva, hogy ez a mozgalom nyitja meg számunkra az egyetlen lehetséges utat, amelyen haladva elérhetjük a munka termelékenységének azt a magasabb fokát, mely a szocializmusból a kommunizmusba való átmenethez s a szellemi és testi munka közötti ellentét megszüntetéséhez szükséges?“[42]

---

[42] Sztálin. Beszéd a sztahanovisták első szovjetuniói tanácskozásán. Lásd *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 624. old.

Külföldön sokan igyekeztek úgy feltüntetni a sztahanovistákat, mintha azok rendkívüli testi erővel rendelkező emberek lennének, akik termelési rekordjaikat izomerejüknek köszönhetik. A sztahanovisták sikereinek „titka" azonban egyáltalában nem ebben rejlik. A tudás, a technika mesteri kezelése megsokszorozva a természetes ésszel, a gondolat alkotó megfeszítése — ez nyitotta meg a sztahanovisták előtt az új utakat. Erről nem egyszer tanúskodtak az élenjáró munkások, a termelés újítói. L. Boriszkin, a híres szénfejtőmester mondja:

„Gyakran hallani: «Könnyű Boriszkinnak! Jó erőben van!» Igaz, nem panaszkodhatom, a természet bőségesen megáldott jó egészséggel és testi erővel. De nem ez a fontos! Felsorolhatnék egy egész sereg bányászt, akik nagy eredményeket értek el, néha még engem is elhagytak. Nem az erő a fontos, hanem a gyakorlat, a leleményesség... Tény, hogy a kezek dolgoznak, de csak azt csinálják, amit a fej diktál nekik"[43].

Pavlov, a híres orosz tudós a donyecmedencei sztahanovistáknak 1936-ban a következőket írta:

„Egész életemben szerettem és szeretem a szellemi és a fizikai munkát, talán ez utóbbit még jobban. A legnagyobb megelégedettséget különösen akkor éreztem, amikor a fizikai munkába valami problémát vittem bele, másszóval a fejemet összekötöttem a kezemmel.

Önök most éppen ide jutottak el. Szívemből kívánom, haladjanak tovább ezen az úton, az egyetlenen, amely az ember boldogságát biztosítja"[44].

A Szovjetországban nem egyesek, hanem ezrek és milliók haladnak ezen az úton. Az észszerűsítések, a munkás alkotó gondolkodásának szülöttei mind érzékelhetőbbé válnak a szocialista termelés fejlődésében. Különösen világosan megmutatkozott ez a háború idején 1941—1945 között, amikor a Szovjetunió munkásosztályára kivételesen nagy erőfeszítések hárultak. Nem véletlen, hogy éppen ezekben az években született meg az Ural üzemeiben az ezerszázalékosak, vagyis normájukat 1000 százalékra és még magasabban teljesítő munkások mozgalma. Az újítás tömeges jelenséggé vált a munkások kö-

[43] *L. Boriszkin.* Több szenet. Profizdat 1946. 8. old. (oroszul).

[44] Pavlov. Levél a szén mestereinek Donyec-medencei találkozójára. Lásd *I. P. Pavlov* összes művei. 1. köt. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája. 1940. 31. old. (oroszul).

zött a háború alatt. Így például a Sztálinról elnevezett ágyúgyár kollektívája 3500 észszerűsítési javaslatot nyujtott be. Megvalósításuk révén 725 munkás és 55 munkapad szabadult fel, azonkívül nagy anyag- és villamosenergia-megtakarítást értek el.

Egyes észszerűsítők és feltalálók mindenütt, a kapitalista vállalatoknál is akadnak. De *tömegessé* csak a Szovjetunióban lett az észszerűsítés, csak itt vált általános jelenséggé, hogy a munkapadnál dolgozó kísérletezéssel köti össze munkáját és a termelés jobb módszerei után kutat. Ez azt mutatja, hogy a szocialista termelési mód alapján a munkás mennyire érdekelt munkája eredményében. Ez fejezi ki a munkásosztály állandó kulturális és technikai fejlődését, ami csak a szocialista rendszerben lehetséges.

Az orosz munkásosztály évtizedekig járta ezt a hősi utat és ki is alakultak benne igazi hősi vonások. Még tartott a polgárháború, amikor Lenin már megmondta, hogy „a munkás nemcsak anyagi érdekeit áldozza fel, hanem feláldozza életét is"[45]. „Kitartás, állhatatosság és készség, eltökéltség és képesség százszor kipróbálni valamit, százszor kijavítani és törik-szakad célhoz jutni — ezeket a tulajdonságokat a proletariátus 10, 15, 20 éven át fejlesztette magában még az Októberi Forradalom előtt és továbbfejlesztette a forradalmat követő két év folyamán..."[46] — írta Lenin 1920-ban.

A Szovjetunió munkásosztálya megőrizte és még továbbfejlesztette ezeket a kiváló tulajdonságokat. Ezek teljes erővel mutatkoztak meg az elmúlt háború nagyszerű munkahőstetteiben, a munkásosztály hősi erőfeszítésében, amikor biztosította az ország keleti területeire evakuált vállalatok gyors üzembehelyezését. Megmutatkoztak abban, hogy a háború alatt állandóan növelték a termelés kapacitását. A munkásosztálynak ezek a kiváló tulajdonságai és éltető szovjet hazafisága megmutatkozik a gigászi helyreállítási munkákban, melyek a háború után az egész országban kibontakoztak.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom óta eltelt három évtized hozzászoktatta a munkásosztályt ahhoz az érzéshez,

---

[45] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXV. köt. 146. old. (oroszul).

[46] Lenin. Az évszázados rendszer megdöntésétől egy új rendszer megteremtése felé. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 677. old.

hogy ő az ország gazdája és ahhoz a tudathoz, hogy a Szovjetunió társadalmi és állami életében vezető, élenjáró szerepe van. A munkásosztály kezdeményezte a tömeges szocialista munkaversenyt. A Sztahanov-mozgalom, mely a munkások között született meg, átterjedt a kolhozparasztságra és országos mozgalom lett belőle. A kapitalizmus elleni hosszú évekig tartó osztályharc nagyszerű tulajdonságokat formált ki a munkásosztályban: kitartást, állhatatosságot, hajthatatlanságot. A szovjet rend, a szocializmus győzelme országunkban új, kiváló tulajdonságokat teremtett. Kalinyin, a Szovjetunió munkásosztályának lelkében beállt változást jellemezve a következőket mondta:

„Életünk javulásának egyik legfontosabb jele, hogy a munkás feje fölött ma már nem függ örökösen Damoklész kardja, a munkás nem fél, hogy holnap kenyér nélkül marad. Munkásaink közül a fiatalabbak, de még a középkorúak sem tudják már elképzelni, milyen érzés volt a multban reszketni a munkáért. Még a magasabb kategóriába tartozó munkások, akik nemcsak kereset dolgában, hanem munkájuk állandósága tekintetében is jobban voltak biztosítva, sem szabadulhattak meg attól a gondolattól, hogy bármelyik percben elveszíthetik keresetüket. Különösen érezhető volt ez a válságok és az úgynevezett gazdasági pangások idején...

Annak tudata, hogy állandó munkás a gyárban, annak tudata, hogyha valamelyik gyárban valamilyen okból kevesebb a munka, elhelyezik máshova, az állandóságnak e tudata és az, hogy a társadalomnak szüksége van az ő munkájára, az embernek önállóságot ad, emeli életaktivitását, lehetővé teszi, hogy a munkás a biztonság érzésével szentelhesse szabad idejét pihenésnek, szórakozásnak, emelhesse kulturális színvonalát, társadalmi és politikai szervezetekben tevékenykedhessen.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalomnak ez a vívmánya rányomja bélyegét egész munkásosztályunkra, megváltoztatja jellemét. A holnapban nem bízó, kétkedő emberből tetterős, derülátó ember lett"[47].

A szovjet rendszerben rendkívül megnőtt és megerősödött a munkásosztály mint uralkodó osztály felelősségtudata a

[47] *Kalinyin.* Cikkek és beszédek, 1936—1937. Partyizdat 1938. 110—112. old. (oroszul).

haza sorsáért, amelynek ma már maguk a dolgozók a gazdái. Ez munkásosztályunk lángoló hazaszeretetének egyik forrása.

A Szovjetunió munkásosztálya, mint élenjáró osztály megvalósította az állam társadalmi igazgatását és a kommunizmus építésében a dolgozók hatalmas hadseregének élén menetel. A szocializmus győzelme a Szovjetunióban, a munkásosztály politikai öntudatának, valamint kulturális és technikai színvonalának emelkedése még csak fokozta hazafias aktivitását. A szocialista haza jólétéről való gondoskodás mind a háború idején, mindpedig a békés építés éveiben munkahőstettekre lelkesítette a munkásosztályt.

A szovjet munkás hazafisága, a jövőbe vetett szilárd hite világosan kifejezésre jut a termelésben élenjárók háborúutáni új mozgalmában. Moszkvában, Leningrádban, a Donyec-medencében és az egész országban a munkások tömegeinek egyéni vállalása úgy szólt, hogy határidő előtt befejezik évi tervüket, és magát az ötéves tervet is. Ennek a mozgalomnak tömegjellegéről akkor alkothatunk képet magunknak, ha számbavesszük, hogy Moszkva-területen és magában Moszkvában 1947-ben 40 000 olyan munkás volt, aki kétévi normát és 7000 olyan, aki háromévi normát teljesített üzemében. Az évi normák időelőtti teljesítéséért vívott harcban a szovjet ifjúság tevékenyen résztvett. A Lenini Komszomol 30. évfordulójára (1948 októberre) körülbelül 1,5 millió ifjúmunkás fejezte be évi normáját, több mint 450 000 már 1950-re dolgozott előre és 100 000 ifjúmunkás pedig öt és még több évi normáját teljesítette.

A háborúutáni ötéves terv új vonásokkal gazdagította a szocialista versenyt. A verseny még hatalmasabb lendületet vett. 1949 elején a Szovjetunióban a versenyben résztvevők száma meghaladta a munkások, mérnökök, a műszaki személyzet és alkalmazottak összlétszámának több mint 90 százalékát. Míg a Sztahanov-mozgalom kezdeti idején a mozgalom képviselői egyes élenjáró munkások voltak, addig ma már sok vállalatnál nemcsak brigádok és csoportok, hanem egész műhelyrészek dolgoznak sztahanovista módra. A mérnöki és műszaki dolgozók közvetlen segítségével megszervezik a kollektív sztahanovista munkát, ami új, magasabb követelményeket támaszt az egész termelés megszervezésével szemben.

A szocialista verseny során a munkásosztály hazafias kezdeményezésének mindig újabb megnyilvánulásai születnek.

A háborúutáni ötéves terv alatt mozgalom bontakozott ki a belső tartalékok mozgósításáért, a vállalatok jövedelmezőségéért, a tervenfelüli felhalmozásért, a forgóeszközök megtérülésének meggyorsításáért stb. Ez a mozgalom egészen világosan megmutatja, hogy a szovjet munkás a termelés gazdájának érzi magát és igyekszik megtakarítani a nép vagyonának minden egyes kopekjét. A pártszervezetek irányításával ez a mozgalom hatalmas méreteket öltött és 1948-ban az országnak több mint 6 milliárd rubel tervenfelüli felhalmozást hozott. Nagyszerű kezdeményezés volt, hogy a kiváló minőség biztosítására brigádokat szerveztek. Ennek a mozgalomnak elindítója Alekszandr Csutkih, a krasznoholmi fésűsfonókombinát helyettes mestere, a Moszkvai Szovjet küldötte volt. Példája nyomán sokezer brigád vállalt kötelezettséget, hogy csak kiváló minőségű terméket gyárt.

A hazafias kezdeményezésnek ezek a nagyszerű jelenségei Molotov elvtárs kifejezése szerint arról tanúskodnak, hogy milyen magasfokú a „... munkások és munkásnők szocialista öntudata"[48]. Ezek a kezdeményezések azt bizonyítják, hogy a szovjet munkások bizalommal néznek előre, öntudatosan építik a jövőt és egyéni munkájukat alávetik a Szovjetállam építése közös feladatainak.

3. A szovjet parasztság szociális természetének megváltozása

A szocialista építés éveiben gyökeres változáson ment keresztül a szovjet társadalom második alapvető osztálya — a parasztság is. A legmélyrehatóbb változások azonban a parasztságban később mentek végbe, mint a munkásosztályban. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme új utat nyitott meg a parasztság előtt, megszabadította a földesúri szolgaságtól, a kapitalista város kizsákmányolása alól. De még gyökerében nem változtatta meg a parasztságnak mint kisárutermelő osztálynak szociális természetét. Ilyen gyökeres változást csak a kolhozrendszer győzelme hozott a falun, amely lényegében átszervezte a mezőgazdasági termelési mód alapjait. 1933-ban, az élmunkás kolhozparasztok első szovjet-

[48] Molotov. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom harmincadik évfordulója. Lásd *Molotov*. A külpolitika kérdései. Szikra 1949. 595. old.

uniói kongresszusán Molotov elvtárs rámutatott arra, hogy: „Amíg a parasztok egyénileg gazdálkodtak, kisbirtokosok voltak, jóllehet állami földön dolgoztak, a szocializmus építéséhez mégiscsak közvetve járultak hozzá. Amíg a parasztok egyénileg gazdálkodtak, addig a szocializmus építésében úgy vettek részt, hogy támogatták a Szovjethatalmat, támogatták a munkásokat és a szocialista ipart. A parasztról akkor még nem lehetett elmondani, hogy a szocializmus építöinek sorába lépett. Csak azóta, amióta a dolgozó paraszt hozzálátott gazdaságának gyökeres átszervezéséhez és egyéni gazdaságát kolhozgazdasággá változtatta, lehet mondani, hogy a szocializmust építök sorába lépett. Azelött *támogatta* a szocializmus építését, most pedig *építi* a szocializmust. Ez győzelmünk hatalmas jelentösége“[49].

Az osztályok szociális természetének megváltozása mindíg a termelési mód mélyreható változásának eredménye. A falun ez a változás annak eredménye, hogy a régi kisárutermelö, kispolgári termelési módot felváltotta a szocialista termelési mód.

Mi a leglényegesebb változás, ami a parasztság helyzetében a szocialista termelési mód győzelmével beállott?

Mindenekelött az, hogy a szocializmus győzelmével parasztságunk teljesen megszabadult a kizsákmányolástól. Nemcsak a földesúri szolgaságtól szabadult meg, hanem a kulák, a kereskedö, az uzsorás, a spekuláns kizsákmányolása alól is.

Amíg a falun a régi, kispolgári termelési mód uralkodott, a parasztság jó egyharmadának, néha még nagyobb részének, — a szegényparasztságnak — a kulákszolgaság jármát kellett nyögnie. De még a kevésbbé tehetös középparaszt — a középparasztságnak több mint a fele — is közvetlenül a kuláktól függött. A kolhozrendszer győzelme megszüntette a parasztság rétegezödését, a kulákság mint osztály felszámolása a teljes kollektivizálás alapján megszabadította a parasztságot valamennyi kizsákmányolótól, akik az ö börén gazdagodtak.

A kolhozba belépett milliónyi szegényparaszt saját munkájának gazdájává vált és létét most már biztosítva láthatta. A kolhozrendszer szilárd alapot nyujtott neki, nem kellett fél-

[49] *Molotov*. Harcban a szocializmusért. 2. kiad. Partyizdat 1935. 429—430. old. (oroszul).

nie tönkremenéstől, nyomortól. „S mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy legalább 20 millió fönyi parasztlakosságot, legalább 20 millió szegényparasztot megmentettünk a nyomortól és a tönkremenéstől, megmentettük őket a kulákság jármától, és a kolhozok révén biztosítottuk megélhetésüket"[50].

Ezenkívül, a kolhozrendszer először nyitotta meg a történelemben a jómódú élet lehetőségét a parasztság *egész tömege* számára. Csak az új, szocialista termelési mód tette lehetővé az egész paraszti lakosság anyagi jólétének és kultúrájának általános felemelkedését. A régi egyéni gazdálkodás mellett a parasztságnak csak egy kis része tudta felküzdeni magát a jómódúak közé, de a kolhozrendszer minden parasztnak megadja a lehetőséget arra, hogy a jómódú élet színvonalára emelkedjen.

A tömeges kollektivizálás kezdetén Kalinyin beszélt az előttünk álló feladatról és azt mondta, hogy; „... nem a parasztság felső rétegének anyagi színvonalát kell emelni (amint ez az egyéni gazdálkodás rendszerében történik), hanem a dolgozó parasztság egészének jólétét. Ez tulajdonképpen a szocialista forradalom értelme, ez igazolja a proletariátus diktatúrájának létezését." *A nyomort megszüntetni* nagyszerű feladat, — folytatta Kalinyin — hiszen ez: *„egyet jelent azzal, hogy kiforgatjuk sarkából a világot"*[51].

A kolhozrendszer győzelmével ez a nagyszerű feladat megvalósult falvainkban. A parasztság nyomora és elproletarizálódása már a multé. „Régen elmult az az idő, amikor egész sereg falunknak — és nem véletlenül — olyan neve volt mint: «Aszályfalu» vagy «Éhségfalu»"[52] — mondta Molotov elvtárs a SzK(b)P XVIII. kongresszusán. A szovjet parasztság a kolhozrendszer alapján évről-évre emelni tudta anyagi jólétét. Elegendő megemlíteni, hogy 1928-tól 1940-ig a kolhozok oszthatatlan alapja 80,9 millió rubelről 21 milliárd rubelre emelkedett. A kolhozok pénzjövedelme 1932-ben 4,6 milliárd rubel volt, amely 1940-ben 20,6 milliárdra emelkedett. A kolhozpa-

---

[50] Sztálin. Beszéd az élenjáró kolhozparasztok első összszövetségi kongresszusán. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 530. old.

[51] *Kalinyin.* A mezőgazdaság szocialista átalakítása. Partyizdat 1934. 23. old. (oroszul).

[52] A SzK(b)P XVIII. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. 306. old. (oroszul).

rasztok egyéni jövedelme portánként az 1932. évi átlagos 2132 rubelről 1937-ben 5843 rubelre növekedett.

A kizsákmányolás alól felszabadult kolhozparasztság már nem tagozódik különböző társadalmi rétegekre, nem oszlik meg szegényparasztra, középparasztra és jómódúakra. A régi parasztságtól eltérően, de a kapitalista országok parasztságától is, a mi kolhozparasztságunk társadalmi összetétele egységes. Az egyes parasztok anyagi viszonyai között vannak még fokozati különbségek, de ezek a különbségek nem az illető régebbi társadalmi helyzetéből adódnak, hanem mindenekelőtt abból, hogy milyen lelkiismeretesen dolgozik és hogy általában hogyan folyik a gazdálkodás a kolhozban. A kolhozok fejlődésének és erősödésének megfelelően mindinkább eltűntek azok a különbségek, amelyek a szegény- és középparaszt anyagi viszonyai között voltak. Ma már az olyan szavakat, mint „szegényparaszt" és „középparaszt" egyáltalán nem használják a kolhozfaluban.

A szocialista termelési mód győzelmével gyökerében megváltozott a paraszti munka feltétele és jellege. Mint Sztálin elvtárs rámutatott, parasztságunk gazdaságának alapja „... nem a magántulajdon, hanem a kollektív tulajdon, amely a kollektív munka alapján fejlődött ki"[53].

Parasztságunk a kapitalista országok parasztságától eltérően nem a magántulajdon rabja, akit láthatatlan szálak kötnek kis darabka földjéhez, kis gazdaságához, hanem a termelési eszközök társadalmi, szocialista tulajdonán alapuló hatalmas kollektív gazdaság részese és tulajdonosa.

Tengernyi kis magángazdaság helyett (számuk országunkban a kolhozrend győzelméig körülbelül 25 millió volt) 222 000 kolhoz alakult nálunk (1947 január 1-i adatok szerint).

Parasztságunk már nem kisárutermelők osztálya, amely elszigetelten, szétszórtan, elmaradt technikával dolgozik a maga kis gazdaságában. Ellenkezőleg, túlnyomórészt kolhozparasztból áll, aki: „... munkáját és tulajdonát nem egyéni munkára és elmaradt technikára, hanem kollektív munkára és modern technikára alapozza"[54].

---

[53] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 641. old.

[54] Ugyanott.

Az egyénileg dolgozó paraszt munkája magánjellegű, elszigetelt. A sövények és mezsgyék jobban elválasztották az embereket, mint a folyók és hegyek s a falut sok apró, egymással lazán összefüggő gazdaságra darabolták fel.

A kollektivizálás egyesítette a parasztok munkáját és nagy lehetőségeket tárt fel a kizsákmányolástól mentes dolgozók testvéri együttműködése és kölcsönös segítése fejlesztésére a falun. A kolhoznak köszönhető, hogy a termelés a mezőgazdaságban társas jelleget öltött: a kollektivizálás eltörölte a mezsgyéket és egybeforrasztotta a paraszttömegek dolgos munkáját.

Már Marx rámutatott arra, hogy a szövetkezeti munka, — vagyis sok ember egyesített munkája a termelési feladatok tervszerű, közös elvégzésére — új termelőerőt alakít ki. Éppen úgy, ahogy egy lovasszázad támadóerejének vagy egy gyalogos lövészezred ellenállóerejének összessége nagyobb annál a támadó- vagy ellenállóerőnél, amelyet ugyanazok a lovasok és gyalogosok szervezetlenül, egy közös parancsnokság vezetése nélkül tudnak kifejteni, ugyanúgy a közös szövetkezeti munka termelékenységének összessége is sokkal nagyobb, mint az egyes munkások termelékenysége, ha külön dolgoznak. „Nemcsak arról van itt szó, hogy a kooperáció megnöveli az egyén termelőerejét, hanem arról, hogy új termelőerő jön létre, amelynek eleve *tömegerőnek* kell lennie“[55] — mondja Marx.

Ez az új termelőerő még jelentékenyebb, ha a *szocialista* szövetkezeti munka és termelési eszközök *társadalmi tulajdonának* alapján növekszik. A Szovjetunió kolhozépítésének tapasztalatai bebizonyították, hogy az egyénileg végzett munkáról a kollektív munkára való áttérés jelentékenyen növeli a termelékenységet és képessé teszi a kolhozokat olyan feladatok megoldására, amelyek meghaladják az egyénileg dolgozó falu erejét. Már a kolhozépítés első éveiben, amikor a kolhozok technikailag még sokhelyen alig különböztek az egyéni parasztgazdaságoktól, már a felszerelés együttes használata is óriási gazdasági eredménnyel járt. Ez kifejezésre jut abban is például, hogy a kolhozok vetésterülete 30—40—50 százalékkal megnőtt.

„Mivel magyarázhatjuk ezt a «szédítő» eredményt? —

---

[55] *Marx*. A tőke. 1. köt. 351—352. old.

kérdezte Sztálin elvtárs. — Azzal, hogy a parasztok, akik az egyéni munka viszonyai közt erőtlenek voltak, hatalmas erővé váltak, amikor munkaeszközeiket összeadták és kolhozokban egyesültek. Azzal, hogy a parasztoknak most már módjukban állott az egyéni munka viszonyai közt nehezen megművelhető, parlagon heverő és szűzföldeket megművelni. Azzal, hogy a parasztoknak módjukban állott a szűzföldeket kezükbe venni. Azzal, hogy lehetővé vált pusztán maradt földeket, félreeső földdarabokat, mezsgyéket stb. stb. munkába venni"[56]. Mindez bizonyítja a kollektív munka előnyét még ott is, ahol a korszerű technika nem volt meg.

A kollektív munka hatalmas előnye azonban éppen az, hogy tág teret nyit a fejlett technika alkalmazásának a mezőgazdaságban. Sztálin elvtárs szavai szerint a kolhozok a gépek és traktorok alkalmazásának legfőbb bázisai a földművelésben. A kis magángazdaság és az egyéni parasztmunka kizárja ezt a lehetőséget, mégpedig nemcsak azért, mert a nyomorából éppen csak kikászolódott parasztnak nincs meg a szükséges pénze ahhoz, hogy modern munkaeszközöket vegyen. Az alapvető ok az, hogy a kisgazdaság és az egyéni munka akadályozza ezeknek az eszközöknek kihasználását. Molotov elvtárs 1927-ben a SzK(b)P XV. kongresszusán rámutatott arra, hogy a kisgazdaságok egyharmadában, tehát körülbelül 8 millió legszegényebb gazdaságban nem érdemes még lovat sem tartani, mert nem fizetődik ki. „A gazdaságok egy részében még a jó vaseke sem fizetődik ki, nem beszélve arról, hogy a legszegényebbek meg sem tudják venni. Ami pedig a mezőgazdasági gépeket — aratógépeket, vetőgépeket és különféle cséplőgépeket illeti, ezek egyáltalában nem fizetődnek ki és a legkisebb paraszti gazdaságokban fel sem használhatók megfelelően. Ezért van nálunk, a Szovjetunióban, még ma is több mint 5 millió faeke"[57].

Ma ezek a tények a Szovjetunióban már csak a multat jelzik. A kolhozrendszer alapján a mezőgazdaságot a legélenjáróbb, legmodernebb technikai felszereléssel láttuk el. A következő táblázat megmutatja, hogyan növekedett a Szovjetunió

[56] *Sztálin* Művei. 12. köt. 167. old.
[57] A SzK(b)P XV. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. 1066. old. (oroszul).

mezőgazdaságában a traktorok, kombájnok és teherautók száma[58]:

	1928	1932	1938	1940
	gépek száma			
Traktorok	26 700	148 500	483 500	530 000
Kombájnok.....	2 000	14 500	153 800	182 000
Teherautók	700	14 200	195 800	228 000

Az új technika alkalmazása rendkívül megkönnyíti a parasztok munkáját. Kalinyin megjegyezte, hogy a kollektivizálás: „... egész sor igen nehéz fizikai munka alól mentesíti a parasztot. Elég, ha csak visszaemlékezünk a faekével vagy a kicsiny, úgynevezett rjazanyi vasekével történő szántásra, a cséplésre, aratásra, kaszálásra. Mindezek a munkák igen alacsony termelékenységgel és rengeteg erőfeszítéssel jártak"[59].

Ezeket a kézzel végzett munkaigényes folyamatokat most egyre nagyobb mértékben gépek látják el. 1940-ben a gépesítés színvonala már a következő volt: őszi szántás 71 százalék, ugartörés 82 százalék, őszi és tavaszi vetés 59 százalék, gabonaaratás kombájnnal 43 százalék.

A következő táblázat azt mutatja, hogy az új technika alkalmazásával milyen nagy volt a kolhozok munkamegtakarítása:

	Munkanapok száma	Évi munkáslétszám
A gép- és traktorállomások tényleges munkaráfordítása az 1937-ben végzett traktormunkálatoknál	220 800 000	1 900 000
A munkaráfordítás ugyanazoknál a munkáknál, ha a kolhozokban lóvontatással és kézzel végezték volna el	1 070 600 000	9 100 000
A munkaráfordítás ugyanazoknál a munkáknál, ha egyénileg dolgozó parasztgazdaságokban végezték volna el ...	1 505 800 000	12 800 000

[58] *Andrejev.* A mezőgazdaság emelkedésének mértéke a háborúutáni időszakban. Lásd A szovjet gazdaság fejlődése. Statisztikai anyagok. Pártfőiskolai kiadás Moszkva 1946. 66. old. (oroszul).

[59] *Kalinyin.* Cikkek és beszédek, 1936—1937. 119. old.

A táblázatból látható, hogy a kolhozoknak a gépállomások traktoraival és kombájnjaival végzett munkánál 7 200 000-rel kevesebb munkásra volt szüksége, mintha ugyanezt a munkát új technika nélkül végezte volna el és 10 900 000-rel kevesebb munkásra, mint amennyire az egyénileg dolgozó parasztgazdaságoknak lett volna szükségük[60]. Következésképpen a gépállomások munkája évi átlagban majdnem 11 millió munkást pótolt.

A gép alapjában megváltoztatta a szovjet paraszt munkáját és ennélfogva a paraszt jellegét is. A paraszt azelőtt szántóvetőnek mondta magát. Ma a faluban már sok új foglalkozási ág van. Az 1939. évi népszámlálásnál kiadott „Foglalkozások szisztematikus szótára" című speciális útmutató körülbelül 17 000 különböző foglalkozást ölel fel. A mezőgazdasági foglalkozások csoportja mintegy 700 különböző foglalkozást tartalmaz, kezdve a kombájn kormányosától a burgonyaültetőgép gépészéig és az ültetőgép kezelőjéig. A régi falu ezeknek a foglalkozásoknak túlnyomó többségét nem is ismerte.

A technikai haladás a mezőgazdaságban is ugyanolyan példátlan gyorsasággal növeli a szakmunkások számát, mint az iparban. Így például a traktoristák száma 1926-tól 1939-ig 215-szörösre nőtt. A gépállomásokon 1939-ben már 933 000 traktorista, 247 000 kombájnkezelő, 214 000 gépkocsivezető és 40 000 műszerész volt.

A kollektivizálás megadta a parasztságnak a lehetőséget a bővített újratermelésre. Tudjuk, hogy a kisparaszti gazdaság gyakran még az egyszerű újratermelést sem tudta megvalósítani. Ezzel szemben a kolhozok, mint nagy szocialista gazdaságok évről-évre növelik a mezőgazdasági termelés méreteit és a bővített szocialista újratermelés törvényei szerint fejlődnek. A falun kialakult új termelési viszonyok lehetővé teszik a termelőerők nagyarányú fejlődését a mezőgazdaságban. Ez megmagyarázza a mezőgazdaság hallatlanul gyorsütemű fejlődését. Az 1926—1929. években, amikor falvainkban még a kis, egyéni parasztgazdaság volt túlsúlyban, a mezőgazdasági össztermelés átlagosan évi 0,9 százalékkal emelkedett. 1932—1937-ben, amikor falun megszilárdult a kolhozrend-

[60] A szocialista mezőgazdaság a Szovjetunióban. Statisztikai gyüjtemény. Goszplanizdat 1939. 50. old. (oroszul).

szer, a mezőgazdaság össztermelése évente átlag 8,9 százalékkal nőtt. A szocialista termelési viszonyok alapján, az új modern technika alkalmazásával a mezőgazdaság termelése majdnem tízszeresére emelkedett.

A kis egyéni gazdaság általában spontán fejlődött. „Ez a tengere a kis gazdaságoknak — mondta Molotov elvtárs 1925-ben — közvetlenül a paraszt egyéni erőfeszítése által fejlődik és ezért van spontán jellege"[61]. A Szovjetállam hatással volt a paraszti gazdaság fejlődésére, olyan gazdasági emelők segítségével szabályozta, mint árak, adók stb., de a tervezésbe nem tudta közvetlenül beilleszteni. A kolhoz mint szocialista nagyüzemi gazdaság nem fejlődhet spontán, nem élhet terv nélkül. A kolhozok nagyszámú paraszt erőfeszítését egyesítik, megteremtik köztük a közös érdekeket, egyéni érdekeiket szorosan összekapcsolják az állam érdekeivel, amelyek egy egységes népgazdasági tervben jutnak kifejezésre.

További hatalmas előnye a falusi nagy kollektív gazdaságnak, hogy a különböző kedvezőtlen külső körülményekkel szemben összehasonlíthatatlanul ellenállóképesebb, mint a kis egyéni gazdaság. A marxizmus kispolgári kritikusai, David, Herz és mások, annakidején arra támaszkodva magasztalták a kisparaszti gazdaság „szilárdságát", hogy a kisparaszt sokat elbír, türelmes, kész bármilyen nélkülözést vállalni, csakhogy megvédje a maga darabka földjét stb. „Nem nehéz megérteni, hogy az effajta «szilárdság» rosszabb minden ingatagságnál"[62] — jegyzi meg Sztálin elvtárs.

A kisparaszti gazdaság ingatagsága különösen kedvezőtlen körülmények, mint például háború, aszály stb. esetén mutatkozott meg. A régi faluban, ha a családfő bevonult katonának, az gyakran a kis egyéni gazdaság elkerülhetetlen tönkremenését jelentette. Kujbisev-területen lévő „Út a szocializmus felé" nevű kolhoz tagja, Uszacsova, egy öreg parasztasszony, így emlékezik: „Emlékszem, amikor a törökök ellen harcoltunk, meg a japánok ellen, azután megint a németek ellen... Csakhogy akkor másképp volt. Amint a háborúba vitték a muzsikot, a gazdaság egyszerre tönkrement..."

---

[61] *Molotov*. A párt politikája falun. Cikkek és beszédek. 4. kiad. 1928. 285. old. (oroszul).

[62] *Sztálin* Művei. 12. köt. 162. old.

Nem csoda, hogy az első világháború idején a cári Oroszország bevetett területe a legfontosabb növényekben több mint 10 millió gyeszjatyinával csökkent.

A kolhozrendszer sziklaszilárdnak bizonyult és mezőgazdaságunk számára lehetővé tette, hogy sikeresen birkózzon meg a háborús nehézségekkel. Az ország keleti vidékeinek vetésterülete a háború alatt nemcsak hogy nem csökkent, hanem jelentékenyen nőtt, jóllehet kevesebb volt a munkáskéz, gép és ló. A baráti együttműködésen és a szocialista kölcsönös segítésen alapuló termelési viszonyok lehetővé tették a munka olyan megszervezését, hogy a kolhozban maradtak munkaaktivitásának fokozása kiegyenlítette azt a kiesést, amelyet a bevonulások okoztak.

A kolhozrendszer belső erejét még világosabban igazolta a háborúutáni fejlődés nehézségeinek leküzdése. Nem fér kétség ahhoz, hogy olyan méretű aszály, mint amilyen 1946-ban az ország sok vidékét sujtotta, helyrehozhatatlan csapást jelentett volna a kis egyéni gazdaságnak. Évtizedekre visszavetette volna, pusztulást és sokmillió paraszt nyomorbadöntését okozta volna. Csak a szocialista állam és a kolhozrendszer ereje birkózhatott meg ilyen hatalmas nehézségekkel és lendíthette fel egy év alatt újra a mezőgazdaságot.

A kolhozrendszernek, a társadalmi tulajdonon alapuló kollektív gazdaságnak ez a kiapadhatatlan belső ereje adott kolhozparasztságunknak biztonságot a jövőre vonatkozóan. Ilyen biztonságérzete az egyénileg dolgozó parasztnak nem lehet.

Mindezek a változások, amelyek parasztságunk helyzetében beállottak, szociális természetének gyökeres megváltozását is magukkal hozták. „... a szovjet parasztság teljesen új parasztság, melyhez hasonlót az emberiség története eddig nem ismert“[63].

Szovjet parasztságunk túlnyomó többségében kolhozparasztság, amely szakított a magántulajdonon alapuló termelési móddal és sorsát a szocialista termelési módhoz fűzte. A parasztság zömén kívül a Szovjetunióban van még egy jelentéktelen rétege az egyénileg dolgozó parasztnak. Ezek elálltak az

[63] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 641. old.

általános mozgalomtól, és megrekedtek a régi termelési mód talaján. 1940-ben az egyénileg gazdálkodó parasztok arányszáma 3,1 százaléka volt a parasztportáknak. Részesedésük a mezőgazdasági termelésben még számarányuknál is kisebb, egészbenvéve teljesen jelentéktelen. Andrejev elvtárs a SzK(b)P XVIII. kongresszusán megjegyezte, hogy „... az egyénileg gazdálkodó paraszt teljesen elvesztette önálló gazdasági jelentőségét és valahol a keresztútnál van a kolhoz és a gyár között"[64].

A kolhozrendszer győzelmével a parasztság és a munkásosztály közötti leglényegesebb, legdöntőbb különbségek megszüntek. E két osztály között még meglévő különbségek visszatükrözik annak az útnak sajátosságait, amelyen a kommunizmus felé haladnak. „A munkásosztály, osztályhelyzetének sajátos feltételei folytán — mondta Molotov elvtárs a XVII. pártkonferencián — a parasztság előtt halad, a szocialista gazdaság adott fejlődési fokának magasabb formáin keresztül. A dolgozó paraszti tömegek multbeli helyzetének sajátosságaiból következnek az osztálynélküli szocialista társadalom felé vezető útjának sajátosságai (egy sor kiegészítő átmeneti fok, nagyobb határidők stb.)"[65].

A Szovjetunió munkásosztálya és parasztsága közötti osztálykülönbség alapja mindenekelőtt a társadalmi, szocialista tulajdon két formája — az állami és szövetkezeti-kolhoztulajdon — közti különbség. A tulajdonnak e formái már történelmi eredetüknél fogva különbözőek.

A győzelmes proletariátus, amikor hozzáfog a gazdaság szocialista átalakításához, a magántulajdon két formájával találja magát szemben: a tőkések és földesurak idegen munka kizsákmányolására alapított hatalmas magántulajdonával és a dolgozó parasztok, kézművesek személyes munkáján alapuló kis magántulajdonával. A magántulajdon e két formájából a társadalmi tulajdonba való átmenet különböző módon történik és ennek megfelelően alakul ki a szocialista tulajdon két formája. Az állami szocialista tulajdon a kapitalista magántulajdon erőszakos kisajátításából, államosításából ered, mely

[64] A SzK(b)P XVIII kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. 119. old. (oroszul).

[65] A SzK(b)P XVII. konferenciája. Gyorsírói jegyzet. Partyizdat 1932. 147. old. (oroszul).

ezzel az egész nép tulajdonává vált. A szövetkezeti-kolhoztulajdon a dolgozó parasztok, kézművesek magántulajdonának önkéntes társadalmasításából ered és ennek megfelelően az egyes kolhozok vagy szövetkezeti egyesülések tulajdonát alkotja. Magától értetődik, hogy ez csak a kiindulópont, csak a szocialista tulajdon e két formája kialakulásának kezdete, a továbbiakban pedig ez is, amaz is a kizsákmányolástól mentes kollektív munka alapján nő és fejlődik. Ennek következtében a jelenlegi társadalmi vagyont képező termelési eszközök túlnyomó részét nem a multtól örököltük, hanem kollektív munkával, a szocialista építés során jöttek létre[66].

A társadalmi tulajdon győzelme az egész népgazdaságban megteremti azt a gazdasági alapot, amely előre meghatározza a munkásosztály és a parasztság további közeledését az egységes, osztálynélküli társadalomhoz vezető útjukon.

Az állami és szövetkezeti-kolhoztulajdon lényegében egytípusú, mert mind a két forma az emberek közti új, szocialista termelési viszonyt fejezi ki. A munkásosztály és a parasztság közti különbségek már ezért sem olyan mélyrehatóak mint régen, amikor ugyan baráti osztályok voltak, mégis különböző társadalmi és gazdasági alapon álltak. A munkásosztály és a parasztság között ma már nincsenek gyökeres különbségek, mindkét osztály egységes szocialista gazdasági rendszer keretében dolgozik. További fejlődésük *fő* és *döntő* tényezője az, ami *összeköti* a két osztályt, ez pedig a termelési eszközök szocialista tulajdona városban és falun egyaránt.

De az, hogy a szocialista tulajdon két formája egytípusú, még nem jelenti a két forma azonosságát. A szocializmus általános alapjai és elvei különbözőképpen valósulnak meg bennük. Ezzel kapcsolatosak a munkásság és parasztság között még meglévő osztálykülönbségek. Ezek az osztályok megőriztek még bizonyos különbségeket a társadalmi termelés történelmileg meghatározott rendszerében elfoglalt helyük, valamint a termelési eszközökhöz való viszonyuk, a munka társadalmi szervezésében betöltött szerepük és a jövedelemben való részesedésük szerint.

---

[66] Példaként említjük meg, hogy a kolhozok vagyona 1941-ben meghaladta a 20 milliárd rubelt, ezzel szemben a parasztok a belépésükkor fizetett hozzájárulással együtt mindössze 2 milliárd rubel értékű vagyont vittek be a kolhozokba.

A kolhozrendszer győzelmével megváltozott a parasztság helyzete a *társadalmi termelés történelmileg meghatározott rendszerében.* A parasztság túlnyomó többsége természete szerint már nem a kisárutermelők kispolgári osztályát alkotja, hanem a szocializmus közvetlen építőinek soraiba lépett.

A kolhozparasztságból azonban még nem tűntek el teljesen azok a jellegzetességek, amelyek a kisárutermelőt megkülönböztetik a munkástól. Állami vállalataink és a kolhozok jelenlegi artelformája között a termelési eszközök társadalmasításának fokában még van különbség. Az állami vállalatoknál *minden* termelési eszköz társadalmasított, míg a kolhozokban — a *fő* és *döntő* termelési eszközök. A Mezőgazdasági artel alapszabálya szerint a kolhoztag személyi tulajdonában marad a termelési eszközök egy bizonyos része: háztáji gazdaság, haszonállat, baromfi, kisebb mezőgazdasági felszerelés stb. A munkástól eltérően a kolhoztagnak megvan a saját portája, saját gazdasága, terménye, amit eladhat a piacon. Ennek az egyéni gazdaságnak kisegítő és főleg fogyasztási jellege van. Jelentőségének mértékéről a következő adatok adnak számot: a kolhoztagok háztáji vetésterülete 1938-ban az egész vetésterület 3,9 százalékát tette ki, a kolhoztagok személyi tulajdonában volt a lovak 4,7 százaléka, a szarvasmarhaállomány 49,3 százaléka, a juh- és kecskeállomány 46,2 százaléka, a sertésállomány 49,8 százaléka. A kolhoztagok egyéni gazdaságának 1937-es össztermelése a mezőgazdaság össztermelésének 21,5 százalékát tette ki[67].

A kolhozok helyes, bolsevik vezetésével a kolhoztagok egyéni gazdasága nem válhat magánkapitalista gazdagodás és idegen munka kizsákmányolásának forrásává. De az a tény, hogy ilyen gazdaság még létezik, bizonyítja, hogy a kolhozparaszt, jóllehet szocialista gazdaságban dolgozik, még megmarad parasztnak. Sztálin elvtárs erre vonatkozólag a következőket mondja: „... hogy a parasztok többsége áttért a kolhozgazdaságra, még nem jelenti azt, hogy megszűnt paraszt lenni, hogy nincs többé egyéni gazdasága, saját portája stb."[68]. A kolhozparasztság egészen új parasztságot képvisel, melynek a szocialista termelés

[67] Gazdasági problémák. 1940. 5—6 sz. 52. old. (oroszul).

[68] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 659. old.

dolgozójának megfelelően új vonásai vannak, de ugyanakkor megmaradtak még benne egyes, a parasztságra jellemző, történelmileg kialakult vonások.

A kolhozrend győzelmének következtében megváltozott *a parasztság viszonya a termelési eszközökhöz:* a magántulajdonos parasztból a társadalmi, szocialista tulajdon hordozója lett. A termelési eszközökhöz való viszonya azonban nem azonos a munkásokéval. A szocialista viszonyok gazdasági érettségének fokában még van különbség a kolhozok és az állami vállalatok: gyárak, szovhozok, gép- és traktorállomások stb. között. Míg az állami vállalatok a társadalmasítás magasabb fokát képviselik — ez az egész nép tulajdona, addig a szövetkezeti-kolhoztulajdon egyes kolhozok, szövetkezetek tulajdonát képezi.

Így tehát a munkások és parasztok között a termelési eszközökhöz való viszonyukat tekintve bizonyos különbségek még megmaradtak. A munkástól eltérően, aki az állam kizárólagos tulajdonában lévő gyárban, üzemben, szovhozban dolgozik, mely tehát nem az ott dolgozó munkáskollektíva tulajdona, a kolhozparaszt a kolhozban tömörült parasztok közös tulajdonát alkotó kolhozban dolgozik.

A szocialista tulajdon két formája között most vázolt különbség azonban a két forma reális egységében létezik. Lenin és Sztálin a kolhozokat (és általában a szövetkezeti vállalatokat) mint a gazdaság szocialista formáit jellemezve, azokat sohasem önmagukban, hanem mindig a szovjet társadalmi rendszerrel kapcsolatban vizsgálták, „... azzal kapcsolatban, hogy olyan földön működnek, amely az államé, olyan országban, ahol a termelési eszközök az állam tulajdonában vannak ..."[69] A kolhozok olyan földet művelnek, amely az állam tulajdona, de biztosították számukra a földek örök használati jogát és segítségül kapják az állam tulajdonát képező, gép- és traktorállomásokon összpontosított legfontosabb termelési eszközöket. A kolhozok részesei annak az egységes szocialista gazdasági rendszernek, melynek fejlődését az állam irányítja. Ennélfogva a kolhozok fejlődése és erősödése, a kolhoztagok jómódjának további növekedése szorosan összefügg egész szocialista gazdaságunk fejlődésével, a szövetkezeti-kolhoz és állami tulajdon növekedésével és erősödésével.

---

[69] *Sztálin* Művei. 12. köt. 175—176. old.

Az állami szocialista tulajdon megteremtésében és fejlesztésében a munkásosztálynak vezető szerepe van. De az állami tulajdon nem egyedül a munkásosztály tulajdona. Az *egész nép* tulajdona és a munkásosztály rendelkezik vele, az egész néppel együtt[70]. Nemcsak a Szovjetunió munkássága, hanem a szocialista államon keresztül a parasztság és az értelmiség is tulajdonosa az állami termelési eszközöknek.

Így tehát a szocializmusban a munkások és parasztok amellett, hogy a termelési eszközökhöz való viszonyuk tekintetében különböznek ugyan egymástól, mint két különböző osztály tagjai, egyben mint az egységes szocialista társadalom tagjai, mint a nép tulajdonát alkotó, legfontosabb termelési eszközök közös tulajdonosai azonos helyet foglalnak el. Ez a szovjet társadalom osztályszerkezetének egyik legjellegzetesebb sajátossága, amely elvileg különbözik a kapitalista társadalom osztályszerkezetétől.

A kolhozrendszer alapján gyökerében megváltozott a *paraszt szerepe a munka társadalmi szervezésében* is, megváltozott a paraszt munkájának jellege. Mint már említettük, a kolhozparaszt munkája ma közvetlenül társadalmi. Ezzel kapcsolatban a kolhozfalvakban igen elterjedtek a munka szocialista módszerei — a szocialista verseny és ennek legmagasabb formája, a Sztahanov-mozgalom. Következésképpen, a parasztság munkája közelebb jutott a munkásosztály munkájához.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy már megszüntek a parasztság és a munkásosztály szerepe közötti különbségek, amelyet a munka társadalmi szervezésében és a munka szervezésének formája tekintetében betöltenek.

A munkásosztály a társadalmi munka szervezésének legmagasabb formáját képviseli, mint „... a kommunista módon — egy óriási állam egységes méretében — egyesített munka..."[71] megvalósítója. Gyáraink, üzemeink egy tulajdonos — az állam birtokában vannak, tehát a különböző gyárakban dolgozó munkások munkája is egy egészet alkot. A kolhozok a munka társadalmasítását csak szükebb keretek között valósítják meg.

A munkásosztály a szocialista termelési viszonyok legma-

[70] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 640. old.

[71] Lenin. Gazdaság és politika a proletárdiktatúra korszakában. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 623. old.

gasabb formájának hordozója, így vezető szerepet tölt be általában a társadalmi munka megszervezésében és ezen belül a parasztság munkájának megszervezésében is. A munkásosztály „... a szovjet társadalmat a kommunizmus útján vezeti"[72]. A munkásosztály vezető szerepe a társadalmi munka szervezésében abban jut kifejezésre, ahogy a Szovjetállam az egész ország gazdasági életét vezeti. Ebben a Szovjetállam a népgazdaságban túlsúlyban lévő össznépi tulajdonra támaszkodik. A mezőgazdaság vezetésének legfontosabb emelői a gép- és traktorállomások, amelyek a szocialista ipar vezető szerepének megtestesítői a kolhozfaluban. A gép- és traktorállomás a szocialista város és falu termelési kapcsolatának a gyakorlat által igazolt szervezett formája. A gép- és traktorállomás segítségével valósítja meg az állam irányító befolyását a kolhozokban egyesült sokmilliónyi paraszt munkájának megszervezésénél. A SzK(b)P Központi Bizottsága 1930 december 29-i határozatában rámutat arra, hogy — mint azt a gép- és traktorállomások működése során szerzett óriási tapasztalatok bebizonyították — a fejlett technikával felszerelt kollektív nagyüzemi mezőgazdaság olyan szervezeti forma, amelyben a paraszttömegek önálló tevékenysége egybehangolódik a proletárállam szervező és technikai segítségével és irányításával.

A munka társadalmi szervezésének formáját tekintve a kolhozparaszt munkája bizonyos mértékben még különbözik a munkásétól. Ezt a különbséget a termelési eszközökhöz való viszonyának sajátossága határozza meg. Ez a különbség kifejezésre jut a gazdaság vezetésének módszereiben is.

Az állami vállalatoknál az állami szervek nevezik ki a gazdaság vezetőit: az igazgatókat, az üzemek vezetőit stb., akiknek kezében összpontosul a termelés megszervezése, a technológiai folyamatok, a teljesítménynormák, darabbér, a házirend stb. megállapítása. A kolhozokban a munka megszervezését a vezetőség irányítja, melyet az illető kolhoz tagjai maguk választanak. A Mezőgazdasági artel alapszabálya előírja, hogy a kolhoz életébe vágó fontosabb kérdéseket csak a közgyűlés jogosult eldönteni, melynek végrehajtószerve a kolhozvezetőség. A kolhoz szövetkezeti természetének megfelelően a kolhoztagok

[72] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 641. old.

maguk döntenek olyan kérdésekben, mint a kolhoz termelési és pénzügyi terve, teljesítménynormák megállapítása, belső rendszabályok stb. A kolhoztagok ezekben a kérdésekben a Mezőgazdasági artel mintaalapszabálya szerint döntenek a Szovjetállam és az állami népgazdasági terv utasításainak szem előtt tartásával.

A Szovjetállam a munkát minden munkaképes polgár kötelességének és becsületbeli dolgának tekinti. Az állami vállalatok és a kolhozok között azonban különbség van a munka szabályozásának módjában és formájában. Állami vállalatoknál, intézményeknél és szövetkezeti szervezeteknél a munkanap időtartamát törvény szabályozza. A kolhoztag munkanapjának időtartamát nem törvény állapítja meg, hanem a kolhoz vezetősége. Az állam szabályozó és irányító szerepe pedig megmutatkozik abban, hogy a munkaképes kolhozparasztok és parasztnők minimális évi munkaegységét törvény írja elő. A SzK(b)P Központi Bizottsága és a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának 1939 május 27-i határozata a következőket mondja: „Ajánlani (tanácsolni) kell a kolhozoknak, hogy amennyiben a munkaképes kolhozparasztok és parasztnők a megállapított normáknál egy év folyamán kevesebbet teljesítenek, úgy kell őket tekinteni, mint akik kiléptek a kolhozból és elvesztették a kolhoztag jogait“[73].

A kolhozok és az állami vállalatok munkaszervezésének formájában különbséget jelent az is, hogy a kolhoztagok háztáji gazdasággal is rendelkeznek. A kolhozparaszt — a munkástól eltérően — munkáját nemcsak a közös gazdaságba fekteti, hanem egyéni gazdaságába is. Ez teszi szükségessé, hogy a kolhozokban úgy szervezzék meg a munkát, hogy annak zöme a közös gazdálkodásra essen.

A munkásoknak és parasztoknak a termelési eszközökhöz való viszonyából következik a *jövedelemrészesedés módja*, az, hogy a társadalmi vagyonnak milyen része fölött rendelkeznek.

A kolhozrendszer győzelme a mezőgazdaságban, az iparhoz hasonlóan, megvalósította a szocializmus elveit: „Mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint“, „Aki nem dolgozik, ne is egyék“. A kolhozokban bevezették, hogy

[73] A mezőgazdaságra vonatkozó fontosabb döntések gyüjteménye 1938—1939-ben. Szelyhozgiz 1939. 47. old. (oroszul).

egyforma munkáért mindenki egyforma bért kap. Ennek különösen azért volt nagy jelentősége, mert felszabadította és önállóvá tette a parasztasszonyokat. A szocialista elosztás elve tehát érvényesült mind a városban, mind a falun.

Az állami és a szövetkezeti-kolhoztulajdon formája közti különbség következtében bizonyos különbségek vannak a munkások és parasztok jövedelemrészesedésének rendjében is.

Mindenekelőtt a jövedelemrészesedés *forrásában* is van bizonyos különbség. A munkások és alkalmazottak rendszerint egész jövedelmüket a szocialista gazdaságtól kapják. Az, hogy egyes munkásnak személyi használatra konyhakertje vagy gyümölcsöse stb. van, nem jellemző az egész munkásosztályra és a társadalomban elfoglalt helyzetére. A kolhoztagoknál a háztáji gazdaság azonban rendszeres, amit a Mezőgazdasági artel mintaalapszabálya is leszögez. Ezért a kolhozparaszt jövedelmét nem teljes egészében a szocialista gazdaságtól, hanem részben egyéni háztáji gazdaságából kapja. A kolhoz helyes megszervezésénél a becsületesen, lelkiismeretesen dolgozó kolhoztag jövedelmének fő, alapvető forrása a társadalmi gazdaság.

A kolhoztag és a munkás jövedelemrészesedésének *módja* között akkor is van különbség, ha ez a jövedelem a társadalmi gazdaságból ered. Az egész nép tulajdonában lévő állami vállalatoknál a termelt áru az össznépi felhalmozási és fogyasztási alapba kerül. A munkások és tisztviselők a társadalom jövedelmének egy részét munkabér formájában kapják meg. Ennek a jövedelemnek a mértékét előre megszabják: minden egyes munkás részére képzettsége és munkája szerint, a munkásosztály egészének pedig az össznépi fogyasztási alap szerint. A kolhoztagok tulajdonát alkotó kolhozokban nincs egységes felhalmozási és fogyasztási alap. Az állami kötelezettségek teljesítése (a beszolgáltatás, a gépállomásnak járó természetbeni fizetés stb.), a vetőmag és más társadalmi alapok ellátása után fennmaradó termékmennyiség a kolhoztagok között a munkaegység arányában kerül elosztásra. Így tehát a jövedelemelosztás módja más a kolhoztagoknál, mint a munkásoknál, nem munkabért kapnak, hanem részesedést a kolhoz pénzbeni és természetbeni jövedelméből. Ez a jövedelemrész nem állapítható meg előre; mindenegyes kolhoztagnál attól függ, hogy először is, mennyi munkaegysége van, másodszor, mennyit állapítottak meg munkaegységenként, ami nem egyforma minden kolhoz-

ban. A munkaegységért megállapított pénzbeni és természetbeni járandóság mértékében mutatkozik meg valóban a kolhoz helyzete: milyen magas termelékenységet értek el, milyen gazdaságosan, gondosan vezették a kolhozt stb.

A jövedelem módja közötti különbségnek megfelelően a munkások és kolhoztagok munkájáért járó fizetés *formája* is különböző. Míg a munkások munkabérüket csakis pénzben, addig a kolhoztagok jövedelmüket pénzben és természetben kapják.

A jövedelem forrásai, módjai és formái közötti különbségekből, másszóval az *elosztás* körébe tartozó különbségekből következnek azok a különbségek, melyek a *forgalom*, a csere körébe tartoznak. A munkás az áruforgalomban rendszerint csak mint vásárló vesz részt. amennyiben realizálja munkabérét, hogy a szükséges fogyasztási cikkeket megszerezze. A kolhoztag azonban nem csupán mint vásárló vesz részt a kereskedelemben, hanem mint eladó is. Nemcsak azt a terméket viszi a piacra, amit a kolhozban munkaegysége fejében természetben kapott, hanem részben azt is, amit egyéni gazdaságában termelt. A piacon mint eladó nemcsak az egyes kolhoztag jelenik meg, hanem maga a kolhoz is. A kolhozkereskedelem szükségszerűen következik a mezőgazdasági artel természetéből, mert az artelben összefonódik a közös gazdálkodás a kolhoztag egyéni gazdaságával.

A mezőgazdasági artel a gazdaság szocialista formáját képviseli, azonban egyszersmind különbözik is a következetesen szocialista állami vállalatoktól abban, hogy összekapcsolja a társadalmi és egyéni gazdaságot. A gazdasági viszonyoknak ez a formája megfelel annak a fejlődési foknak, amelyet a parasztság szocialista fejlődése elért. A SzK(b)P XVI. kongresszusának határozata megállapította, hogy a parasztság azzal, hogy a szocializmus útjára lépett, még nem tud egyszerre a gazdálkodás valamennyi régi módjáról lemondani. „Ha azt követelnénk, hogy a parasztság, amint belép az artelbe, azonnal lemondjon minden egyéni szokásáról és érdekéről, arról a lehetőségről, hogy a közös gazdálkodás mellett ne foglalkozhasson egyéni gazdálkodással (tehén- és juhtartás, baromfitenyésztés, konyhakert), hogy ne használja ki a külön kereset lehetőségét — ha ezt követelnénk töle, ez azt jelentené, hogy el-

felejtettük a marxizmus-leninizmus ábécéjét"[74]. A mezőgazdasági artel az a forma, amelyben a párt és Sztálin elvtárs megtalálta a kolhoz és kolhoztagok közös érdekeinek és a kolhozparaszt egyéni érdekeinek legmegfelelőbb összekapcsolását. Tehát a mezőgazdasági artel gazdasági alapja egyrészről azt bizonyítja, hogy mennyire megváltozott a paraszt szociális természete azzal, hogy a szocialista társadalom közvetlen dolgozóinak sorába lépett, másrészről pedig azt, hogy a kolhoztagok még nem vesztették el a parasztság minden jellemző vonását, még megmaradtak parasztnak.

A mezőgazdasági artel alapvető, vezérlő és döntő elve a szocialista, közösségi elv, mert a közös gazdálkodás biztosítja a kolhoz virágzását és a kolhoztagok jómódú életét. Éppen ezért az artel szervezeti és gazdasági megerősödésének és továbbfejlődésének fő kérdése az, hogy helyesen kapcsolja össze a közös társadalmi érdekeket az egyéni érdekekkel, hogy biztosítsa az egyéni érdek alkalmazkodását a közösségi érdekhez és rendelje alá az egyéni érdeket a közösségi érdeknek. A mezőgazdasági artel biztosítja az ilyen összekapcsolás lehetőségét, de a lehetőség még nem valóság.

Sztálin elvtárs rámutatott, hogy a kolhoz a gazdasági szervezetnek szocialista formája, de minden attól függ, hogy ezt a formát milyen tartalommal töltjük meg. Ez pedig mindenekelőtt a kolhoz vezetésétől függ. A kolhozokban a közösség és egység mellett a társadalmi és egyéni gazdálkodás között vannak bizonyos ellentmondások is. Ezeket az ellentmondásokat a kolhozok helyes, bolsevik vezetésével úgy kell megoldani, hogy mindenképpen a közösségi gazdálkodás fejlődjön és az egyéni gazdálkodás mint mellékgazdálkodás ennek legyen alárendelve. A kolhozok fejlődése ilyen feltételek mellett azon az úton halad előre, amely szocialista tartalmuk növekedését és erősödését jelenti.

De ezek az ellentmondások a kolhozokban, ha a vezetés nem bolsevik módon történik, az egyéni gazdálkodás mértéktelen felduzzadásához vezetnek a társadalmi gazdálkodás hátrányára, és a gazdálkodás alapja általában az egyéni gazdálkodás lesz. Ilyen esetben a kolhoz meglazul, szocialista tar-

[74] A SzK(b)P XVI. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. 731. old. (oroszul).

talma kezd eltűnni és végeredményben csak fedezék a magántulajdonos és harácsoló elemek számára, amelyek a kolhozformát spekuláció és egyéni nyerészkedés céljaira használják fel. A kolhozépítésnek ezeket az eltorzításait keményen bírálta a SzK(b)P Központi Bizottsága és a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa „Rendszabályok a kollektív gazdaságok társadalmi földjeinek hűtlen kezelése ellen" című 1937 május 27-i határozatában, valamint a Szovjetunió Minisztertanácsa és a SzK(b)P Központi Bizottságának 1946 szeptember 19-én hozott határozata „Rendszabályok a Mezőgazdasági artel alapszabálya megsértésének megszüntetésére a kolhozokban" címmel.

Csak a helyes bolsevik vezetés képes biztosítani a kolhozforma keretében a szocialista tartalom szakadatlan növekedését. Csak helyes bolsevik vezetéssel lehet a kolhoztagok tudatát sikeresen átalakítani és a kolhoztagokat kollektív szellemben nevelni. Az ilyen vezetés megköveteli a kolhoz érdekeinek szigorú összekapcsolását az általános állami érdekekkel, a kolhoztagok nevelését, hogy megértsék az állami érdekek elsőbbségének jelentőségét.

*

A kolhozrendszer győzelmének következtében a parasztság helyzetében beállott változás gyökeresen megváltoztatta egész szellemi alkatát, lelkivilágát.

A parasztság szokásainak és lelkivilágának szocialista átalakítása igen nehéz feladat. Számtalan jósolgatás hangzott el a leninizmus ellenségeinek táborából, hogy a bolsevikok elkerülhetetlenül kudarcot vallanak ezeknek a feladatoknak megoldásánál. Azt jósolgatták, hogy a kollektivizmus eszméje menthetetlenül megtörik a paraszt „antikollektivista koponyáján".

A bolsevik párt figyelembe vette azokat a nehézségeket, amelyeket a parasztság tudatának és szociális természetének átformálása jelentett. Tudta, hogy a régi szokások még nagyon erősen élnek, különösen a parasztságban, amely évszázadokon át megőrizte megszokott életformáját. Helyesen jegyezte meg Kalinyin elvtárs, a parasztság kiváló ismerője, hogy a parasztság lelkivilága évezredek alatt formálódott ki.

Még a szovjet rendszer körülményei között sem lehetett arra számítani, hogy a parasztság egymaga fejlessze ki magában a szocialista tudatot. Az a feladatunk, mondta 1928-ban

Kalinyin, hogy „... ezt a tudatot kívülről, a szocialista városból vigyük be a parasztság tömegébe. Lenin már nagyon régen megmondta, hogy a szocialista tudatot *még* a munkások közé is kívülről viszik be. Annál kevesebb okunk van azt hinni, hogy a dolgozó parasztság maga ébred erre a tudatra, ha magára hagyjuk"[75].

Ez a feladat — hogy szocialista tudatot vigyünk a tömegekbe — a parasztságnál ugyanolyan szükségszerűen vetődött fel, mint annakidején a munkásosztálynál. Szükséges volt a szocializmus eszméit bevinni a munkástömegekbe, hogy politikai hadsereggé tömörüljön, amely meg tudja dönteni az idejétmúlt kapitalista termelési módot. Hasonlóképpen a kollektivizmus eszméit be kellett vinni a paraszttömegek tudatába, hogy a falu fejlődésében megtörténjen a forradalmi átalakulás, a parasztság tömeges áttérése a kolhozútra. Ezt a feladatot azonban mindkét esetben nem lehetett egyformán felállítani és megoldani, mert a szocialista tudatot különböző feltételek mellett kellett bevinni a parasztság és a munkásosztály soraiba. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a szocialista tudat megfelelt a munkásosztály objektív helyzetének és ezért a szocializmus eszméit a munkások gyorsan megértették és magukévá tették. A parasztság azonban objektív helyzeténél fogva nem volt szocialista és ezért a parasztságnál magántulajdonos, kispolgári tudat alakult ki.

Hogyan is lehetett volna bevinni a szocializmus eszméit ennek a kistulajdonos tömegnek a tudatába?

A bolsevikok tudták azt, hogy ezt a nehéz feladatot csupán ideológiai eszközökkel nem lehet sikeresen megoldani. A történelmi tapasztalat azt mutatta, hogy „... a mult minden kísérlete, amely a kollektív életet csak ideológiai alapon akarta megoldani, bukással járt"[76]. Az idealizmusban megrekedt utópista szocialistáktól eltérően a marxizmus-leninizmus követői számításaikat szilárd materialista alapra építették. Tekintetbe vették a parasztság objektív helyzetét és lelkivilágának sajátosságait, úgy is mint dolgozóét, úgy is mint tulajdonosét.

Amikor Lenin a szövetkezeti tervet kidolgozta, rámutatott

---

[75] *Kalinyin.* Cikkek és beszédek, 1915—1935. Partyizdat 1936. 272. old. (oroszul).

[76] *Kalinyin.* Azokban az években. 2. könyv. Moszkva—Leningrád 1926. 293. old. (oroszul).

arra, hogy a szövetkezetben megtaláltuk az egyéni és társadalmi érdek olymértékü összekapcsolását, „... a magánérdek olyfokú alárendelését a közérdeknek, ami ezelőtt sok-sok szocialista számára nagy fejtörést okozott“[77]. A tömeges szövetkezésben olyan fokot találtak meg a paraszt sajátos érdekeinek az ország és a szocializmus építése általános érdekeivel való egyesítésére és ezeknek való alárendelésére, amely a parasztság számára elfogadhatónak és előnyösnek bizonyult. A bolsevik párt és a Szovjethatalom a mezőgazdasági szövetkezet fejlődését elősegítette azzal, hogy fokozatosan megtanította a parasztot a kollektív gazdálkodásra. „Mindent elkövetünk azért, hogy tudatosabbá tegyük a parasztokat, hogy felvilágosítsuk őket, közelebb hozzuk őket a munkásosztályhoz, mint forradalmunk vezéréhez ...“[78] — mondta Sztálin elvtárs. És a parasztság — amely helyzeténél fogva nem volt szocialista — követte a munkásosztályt a szocializmus útján. A parasztság széles tömegei eldobták maguktól „a magántulajdon szentségét“ hirdető burzsoá zászlót és a szocializmus vörös zászlaja alá tömörültek.

Helytelen lenne azonban azt hinni, hogy ezzel a parasztok egyszerre öntudatos szocialisták lettek. Molotov elvtárs megjegyezte, hogy a szegény- és középparasztok sokszor úgy léptek be a kolhozba, hogy nem gondolkoztak azon, hova is vezet a kolhozmozgalom: „A középparaszt, de még inkább a szegényparaszt nem azért áramlott a kolhozba, mert már öntudatos szocialista volt, hanem mert a kivezető utat — sokszor a kivezető útnak csak reménysugarát — látta benne, amely megszabadítja a nyomortól, a fegyencmunkától, az évszázados falusi vadságtól“[79]. A paraszt azért lépett be a kolhozba, mert hajtotta közvetlen létszükséglete, mert meggyőződött arról, hogy nincs más kivezető út a nyomorból és nélkülözésből. De amikor belépett a kolhozba, megváltozott objektív társadalmi helyzete, kollektíva tagja lett, a szocialista gazdálkodás részese és így lehetővé vált tudatának szocialista átalakítása.

Mikor a parasztság a kolhozok útjára tért, szocialista ne-

---

[77] Lenin. A szövetkezetekről. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 999. old.

[78] Sztálin. A parasztságról, mint a munkásosztály szövetségeséről. Lásd *Sztálin*. A Szovjetunió agrárpolitikájáról. Szikra 1949. 152. old.

[79] *Molotov*. A kolhozmozgalomról. A SzK(b)P KB novemberi plénumán tartott beszéd. 2. kiad. 1930. 30—31. old. (oroszul).

velésének kérdése is új formát öltött. Azelőtt, amikor a falun még a kis egyéni gazdálkodás volt túlsúlyban és a paraszt magántulajdonos volt, természetesen nem lehetett arra számítani, hogy tudata teljesen szocialista lesz. Éppen ezért, akkor még nem arról volt szó, hogy a parasztot igazi szocialistává változtassuk, hanem arról, hogy segítsük a szocialista út előnyének felismerésében, arról, hogy a kollektivizmus magvait fokozatosan elhintsük a parasztság között. Amikor a paraszt anyagi életének feltételei gyökeres minőségi változáson mentek keresztül, amikor a parasztság a kis magángazdálkodásról áttért a kollektív, szocialista gazdálkodásra, akkor ki lehetett tűzni azt a célt, hogy tudatát *gyökeresen* megváltoztassuk.

A kolhoz új, szocialista formájú gazdálkodás. Jelentősége éppen az, hogy megteremti a földművelésben a gépek és traktorok alkalmazásának bázisát és egyben megteremti a paraszt megváltoztatásának, lelkivilága szocialista szellemben történő átalakításának bázisát is. „A kolhozokat nem szabad csak anyagi és termelési oldalukról nézni — mondja Kalinyin. — A kollektív termelés az az alap, amelyen felépül falun a szocialista élet. Az embereknek megváltozik lelkivilágúk, látókörük kitágul, először annyira, hogy megértik a kolhoz közös feladatait, azután már a közös állami, szocialista feladatokat is“[80].

A paraszt lelkivilágának ez a változása nem ment magától; sok időt, fáradságot és kitartó nevelőmunkát követelt a Szovjetállamtól és a bolsevik párttól. Az a paraszt, aki tegnap még egyénileg dolgozott és ma belépett a kolhozba, nem egykönnyen válik meg a megszokott fogalmak és képzetek rendszerétől. Solohov az „Új barázdát szánt az eke“ című regényében élénk szinekkel festi azt a bonyolult és helyenként gyötrelmes folyamatot, amikor a paraszt régi lelkivilága törést kap. Emlékezzünk csak vissza Kondrat Majdannikovra, aki olyan kínzó fájdalommal bánkódik „saját“ lova után, amelyet beadott a kolhozba:

„Mikor szabadulok meg már végre töled, te átkozott tulajdon utáni fájdalom? Mikor fogsz kiszáradni, te mérges növény? Mikor múlik el a kínlódás? Mikor a kolhozistállóban elmegyek a többi ló mellett, nem gyötör a kétség. De ha megpillantom a saját lovamat, látom azt a feketecsíkos hátát, meg azt a meg-

[80] *Kalinyin.* A mezőgazdaság szocialista átalakítása. 61. old.

jegyzett balfülét, sajog a szívem. Az állat kedvesebb nekem, mint a feleségem. Mindíg jobb szénát szeretne adni neki az ember, finomabbat, édesebbet. A többiek is úgy vannak vele: mindenki csak a saját jószágával törődik. És mégis azt mondják, hogy nincsen idegen és nincsen saját ló többé. De ez nem segít. Sokan idegenül kezelik a jószágokat. Tegnap Kusenkov volt szolgálatban. Nem maga vitte itatni a lovakat, hanem a fiát küldte. A fiú felül egy lóra és hajtja öket a folyóhoz. Keveset törödik vele, hogy eleget ivott-e mindegyik. Pillanat alatt készen van és már jön is vissza, az istállóba. Szót se szabad szólni, mert mindjárt azt mondják: «te biztosan csak a saját lovad miatt aggódsz». Minden onnan jön, hogy ez a tulajdon annyi vérbe, verejtékbe került. Akinek kevés volt, az hamar beleszokik. Csak ne felejtsem el holnap megmondani Davidovnak, hogyan itatott Kusenkov. Ha így gondozzák a lovakat, tavasszal még egy boronát sem fognak tudni elmozdítani a helyükről"[81]. Solohov az igazi művész éleslátásával a valóságnak megfelelően mutatja meg, milyen görcsösen tartja fogva Kondrat Majdannikovot a régi ragaszkodás ahhoz, ami „sajátja". Ugyanakkor megmutatja, hogy születik meg az új gond azért, ami a „miénk", a kollektív tulajdonért, amelynek épségéért már nyugtalankodik.

Az „enyém" és a „miénk" régi és új fogalmának összeütközése élesen szembetünik abban az epizódban, amelyet az élenjáró kolhozparasztok I. összszövetségi kongresszusán Kaganovics elvtárs mondott el:

„Egy alkalommal beszélgettem egy kolhozban az egyik brigádvezetövel, akihez a lóistálló tartozott. Megkérdeztem: «Mondd csak, hol jobb, az egyéni gazdaságban, vagy itt? Hiszen a munkaegységed után szépen kerestél!» Erre így válaszol: «Hát persze, most jobb. Erről nem is lehet vitatkozni. No de azért régen valahogyan mégis csak a magam gazdája voltam, most pedig nem vagyok az».

Körülöttünk más kolhoztagok is álltak. Az egyik, egy öreg kolhozparaszt heves szemrehányást tett neki: «Miféle gazda voltál te azelött! Volt egy girhes lovad és már azt hitted, hogy módos gazda vagy. Most pedig brigádvezető vagy, akinek húsz lova van. Gondozd öket, hiszen a tiéid. Most nem olyan gazda

[81] *Solohov.* Új barázdát szánt az eke. Szikra 1950. 129. old.

vagy, akinek vagyona egy girhes gebe, ‚nagyobb' gazda vagy, kolhozgazda»"[82].

A paraszt viszonya a szocialista tulajdonhoz a kolhozépítés idején alapjaiban megváltozott. A kapitalizmus maradványai még ma is élnek a kolhoztagok tudatában, de az új győzelmét nem lehet letagadni. Az a milliónyi paraszt, aki végigjárta a kollektív munka iskoláját és saját kezével építette a kolhoz vagyonát, ma már nem úgy néz a közös vagyonra, mint „idegen" valamire, hanem mint a sajátjára, mint szívéhez közelálló tulajdonra. A kolhozparaszt jellemző vonása már a közös tulajdonról való gondoskodás.

A kollektív munka során elhal a régi, individualista lelkialkat. Közismert tény, hogy az egyénileg dolgozó paraszt a multban csak magában bízhatott. E tekintetben is gyökeres változást hozott a kolhozrendszer a paraszt lelkivilágában. Maremjana Golubkova, egy öreg arhangelszki mesemondó parasztasszony, igen színesen mondja el ezt a lelki változást, amikor összehasonlítja a régi falusi életet az újjal. A régi életről így mesél:

„Akkor is emberek között éltem, de hogy is mondjam, nem tudtam, hogy hová tegyem őket: magamfajtának nem mondhattam, de idegennek sem nevezhettem. És mégiscsak idegenek voltak.

Vegyük csak ezt az Okszina falut. Innen csak hét verszt, de mégis idegen. Az emberek se olyanok, mint a mieink.

De ha a szomszédokat nézzük, ott se lehet mindegyiket közelinek mondani: félvállról néznek rád és szóba se akarnak állni veled. Még a legközelebbi szomszédok között is akad ilyen. Nemhiába mondja a közmondás: ha fejsze kell neked, azt is idegenből kell kérni. És ezek az idegen emberek itt laknak a szomszédodban. Úgy tisztelnek meg téged, hogy az egyik kezükkel adnak, a másikkal meg hátbadöfik az embert. Ha találkozol velük, inkább hordd el magad, mert rádtaposnak".

Könnyű elképzelni, hogy milyen reménytelen sors várt a multban az ilyen Maremjana Golubkovára, aki ittmaradt férj nélkül családfenntartónak, nyakán egy csomó apró gyerekkel.

---

[82] *Kaganovics.* A kolhozok megerősítése és a tavaszi vetés feladatai. Partyizdat 1933. 38. old. (oroszul).

De a kolhozrendszer megváltoztatta a falun az emberek közti viszonyt. Erről így beszél az öregasszony:

„A kolhozban más az élet. Békességben élnek az emberek és emberségesek egymáshoz.

Onanij Seveljov, akinek pedig semmi jót sem tehettem, hányszor segített rajtam és megtisztelt engem: hol a szánkót javította meg, hol a gyerekek szőrcsizmáit foltozta ki. Amíg nem volt kolhoz, bizony ő is csak nyomorgott... Vaszilij Markov, Ignaty Tyerentyevics fia, azóta, hogy belépett a kolhozba, még rossz szót sem szólt hozzám, de még a többiek sem bántottak soha, hanem tettel és jó tanáccsal segítettek. A kolhozélet mindenkit megváltoztatott.

Amíg külön éltünk, mindenki csak a maga dolgával törődött, a maga munkáját ismerte. Nem osztoztak senki örömében-bújában.

De a kolhozban bizony megbeszéljük egymás dolgát. A munkát felosztjuk egymás között és minden oldalról megfogjuk a munka végét. És aki jobban végzi a munkáját, annak a kolhozban tekintélye van, nagy tiszteletben tartják, messziről leemelik előtte a sapkát és nagyot hajolnak előtte. A kolhoz egy nagy családot formált belőlünk, egyetértésben élünk és megszerettük a munkát. Ha pedig jól dolgozol, mindig tele az asztalod, ehetsz-ihatsz kedvedre“[83].

A régi, forradalomelőtti időben a parasztban nem fejlődött ki hajlandóság a kollektív munka iránt. Nehezen is tudta volna elképzelni, hogyan is dolgozhatnának az emberek együtt. Amikor G. Uszpenszkij meg akart győzni egy Ivan Jermolajevics nevű parasztot az együttes munka előnyeiről, nagyon jellemző ellenvetéssel találkozott:

„Mondja csak — szólt G. Uszpenszkij — nem lehetne-e közösen elvégezni az olyan munkát, amit az ember egyedül nem győz? Ott az a katona, az egyik munkása, az aki a száját járatja és a többi — mindegyik kínlódik, majd beleszakad, hazudik és csal, végül pedig mind nyomorog... De ha összeadják az erőiket, lovaikat és összeállnak a munkások, akkor erősebbek lennének a legerősebb családnál... Akkor bizony

---

[83] *Golubkova.* Két korszak egy félszázad alatt. „Szovjet Író“ kiadó, Moszkva 1946. 214, 215. old. (oroszul).

nem kellene a kiskorú gyerekeket is munkára fogni meg miegymás.

— Hát, hogy együtt dolgoznánk?

— Úgy, úgy.

Ivan Jermolajevics nagyot gondolkozott, azután rávágta:

— Nem! Ez nem megy...

Megint elgondolkozott, azután megintcsak kibökte:

— Hát nem! Hova gondol! Hogyan is lehetne... Itt tíz ember sem emel fel egy gerendát, én pedig felkapom egyedül, ha szükségem van rá... Nem, hogyan is lehetne! Az egyik elkezdené: «Hagyjuk abba gyerekek, menjünk ebédelni!» De amikor én dolgozni akarok... Hát akkor hogyan lesz? Az elmegy, én meg dolgozhatok helyette! Nem ezt nem lehet megcsinálni! Hogyan is lehetne!"[84]

A kolhozrendszer megvalósította a parasztok közös, kollektív munkáját. A kollektivizálás megkövetelte minden egyes paraszttól, hogy jobban szervezze meg a munkáját, hogy összekapcsolja a más munkájával, és nem csupán egy kolhozon belül. Csak a kolhozrendszer alapján, csak a bolsevik párt szervező munkájával születhetett meg oly nagyszerű kollektív munka, mint amilyenek a népi építkezések, amelyek a különböző kolhozokból és vidékekről a parasztok tíz- és százezreit egyesítették. Karélia, a Leningrád-terület, a belorussz erdővidék, Észak-Kaukázus, Kaukázusontúl parasztjai közös munkával több mint kétmillió hektár mocsarat csapoltak le. Üzbekisztán 160 000 kolhozparasztja pedig 1939-ben 45 nap alatt építette meg a Sztálinról elnevezett Nagy Fergana-csatornát. A népi építkezés hasonló módszerei teremtették meg a sztálini ötéves tervek idején a Molotovról elnevezett taskenti csatornát, az Észak-Fergana-, a Dél-Fergana-csatornát stb. Minden egyes ilyen építkezés a kollektív munka valóságos iskolája, amely felemeli a résztvevőket az állami feladatok megértésének magaslatára.

A multban nem volt osztály, amely alkalmatlanabb lett volna a szervezkedésre, mint a parasztság. 1924-ben Kalinyin ezeket mondta: „...eddig nem ismerünk egyetlen olyan parasztszervezetet sem, — és ez nemcsak nálunk van így,

---

[84] *G. Uszpenszkij.* Válogatott művek. Gihl, Moszkva 1938. 513. old. (oroszul).

hanem Nyugat-Európában is — amely át tudta fogni a parasztság zömét és amelyet viszonylag hosszú ideig maga a parasztság vezetett... Kétségtelenül voltak nagy parasztmozgalmak — voltak — de hogy a parasztság olyan szervezetet teremtett volna, amely többé-kevésbbé felöleli a parasztság többségét és ezt a szervezetet maga is vezeti — ilyenre nem emlékszem a történelemben, pedig ezt a kérdést nemcsak a jelenre, hanem a multra vonatkozóan is tanulmányozom"[85]. Ennek oka végeredményben magában a termelési módban gyökerezik, amely elkülönítette egymástól a kis parasztgazdaságokat[86].

Az új, szocialista termelési mód gyökeresen megváltoztatta a parasztság anyagi életének feltételeit és képessé tette a parasztságot a szervezettségre. A szovjet társadalom a történelemben először teremtette meg a parasztság egyesülésének szervezett formáját, amely az egész parasztságot össze tudja fogni. Ilyen szervezeti forma lett a kolhoz, amely egyesítette a parasztgazdaságok túlnyomó többségét.

A kolhoz jelentősége nem csupán az, hogy megszervezi a falu dolgozóinak gazdasági tevékenységét, hanem egyben a parasztság milliói társadalmi és politikai tevékenységének iskoláját is jelenti. A kolhozdemokrácia rendkívül alkalmas arra, hogy a parasztságból szervezöket neveljen ki. Bármelyik, csak valamennyire is jól megszervezett kolhozban tucatjával találunk tehetséges szervezöket, kezdve a kolhozelnöktől, aki egy nagy és bonyolult társadalmasított üzemet vezet, egészen a brigád- és csoportvezetőkig. Igen figyelemreméltó az a tény, hogy a tehetséges szervezök jelentékeny része a parasztasszonyok közül került ki, tehát a falusi lakosságnak abból a részéből, amelyet a multban a legjobban elnyomtak és megaláztak. Amikor 1935 novemberében a népaföldek élmunkás kolhozparasztnőinek fogadásán Dadikina kolhoztag, a párt vezetőségének üdvözlésére beszédet mondott, Sztálin elvtárs azzal fogadta üdvözlését, hogy: „Most önök is vezetők és szervezők"[87].

---

[85] *Kalinyin.* Azokban az években. 2. könyv. 321—322. old.

[86] A nyugateurópai kisparasztságról Marx azt írta: „... óriási tömeget alkotnak, melynek tagjai hasonló helyzetben élnek, de anélkül, hogy szoros kapcsolatba lépnének egymással. Termelési módjuk elszigeteli őket egymástól, ahelyett hogy kölcsönös érintkezésbe hozná őket." Lásd *Marx—Engels.* Válogatott művek. 1. köt. Szikra 1949. 310. old.

[87] Pravda 350. sz. 1935 november 11.

A kolhozrendszerben a parasztok és parasztasszonyok milliói eljutottak odáig, hogy az új, szocialista élet tudatos alkotói legyenek és kibontakoztassák képességüket és szervezőtehetségüket.

A kolhozrendszer megteremtette falun a munka hőseit, akik mélyen átérzik munkájuk társadalmi jelentőségét. A falvainkban kialakult új társadalmi viszonyok jellemző vonásai mélyen bevésődtek életükbe. Vajjon kivételnek számít nálunk az olyan élet, mint amilyen Praszkovja Angelinának, a sztarobesevszki gép- és traktorállomás női traktoros brigád vezetőjének élete? A régi tudatlan gazdasági cselédből a szocializmus országának állami funkcionáriusa és egyben a Szocialista Munka Hőse lett. Amikor a New Yorkban kiadásra kerülő „Életrajzok világenciklopédiája" körkérdésére válaszolt, P. Angelina ezt írta:

„Nem a személyem a fontos... hanem az, hogy az én felemelkedésem nem kivétel. És amíg az az úr,[88] az ujság helyesen írja, a *«népből emelkedett ki»*, «a népből jött» és úgy lett lord, addig *én együtt emelkedtem az egész néppel...* És ez a fontos"[89]. P. Angelina azért tudott a néppel együtt felemelkedni, mert a Szovjethatalom és a kolhozrendszer megnyitotta előtte az utat ahhoz, hogy állami funkcionárius legyen.

A szocialista forradalomnak egyik legfontosabb eredménye, hogy kibővült a parasztság szellemi látóköre. A régi rendszerben a paraszt látóköre véget ért az udvar, a falu határánál, amely az egész „világot" jelentette neki.

Világos, hogy a történelem válságos szakaszaiban maga az élet törte össze hatalmas megrázkódtatásaival ezt a korlátot. Így például, a nagy felszabadító háborúk ideje — amikor meg kellett védeni a hazát, az otthont a külső ellenség támadása ellen — a parasztságot dicsőséges, hazafias hőstettekre serkentette. Az orosz paraszt hazafisága megmutatkozott 1612-ben és 1812-ben a beavatkozók elleni népi harcokban.

A hübéri elnyomás elleni ösztönös lázadás a parasztfelkelésekben jutott kifejezésre. E felkelésekben a parasztság

[88] Lord Beaverbrookról van szó, aki az amerikai ujság szerint fényes karriert csinált, mert egyszerű ujságkihordóból milliomos lett.

[89] *Angelina.* Ami a legfontosabb. Válaszom az amerikai körkérdésre. Pravda, Moszkva 1948. 5. old. (oroszul).

közös ügyéért harcolt s nem a rabszolga alázatosságával, hanem bátran, áthatva a szabadság szeretetétől.

Az orosz parasztságnak ezek a vonásai világosan megmutatkoztak azokban a hatalmas, forradalmi lendületü felkelésekben, amelyeket Ivan Bolotnyikov, Sztyepan Razin, Jemeljan Pugacsov vezettek.

Az orosz parasztságból fejlődésének sajátos történelmi körülményei, mindenekelőtt pedig a hallatlan hübéri elnyomás hatalmas ellenálló erőt váltott ki, amely komoly, forradalmi erővé kovácsolta.

A falu megszokott, mindennapi élete, a gazdasági és kulturális elmaradottság, az elnyomatás és az elemi eröktől való függőség azonban múlhatatlanul rányomta bélyegét a paraszt tudatára és leszükítette látókörét. A falusi életnek ezt a korlátozottságát és elszigeteltségét a parasztság csak a munkásosztály vezetésével, a régi társadalom forradalmi átalakításával és a szocializmus felépítésével tudta leküzdeni.

Oroszország parasztságának hatalmas politikai iskolát jelentett, hogy a munkásosztály vezetésével résztvett a forradalmi harcban. Oroszország parasztsága Sztálin elvtárs meghatározása szerint: „Az a parasztság, mely három forradalom iskoláján ment keresztül, mely a proletariátussal együtt és a proletariátussal az élén, a cár és a burzsoá hatalom ellen harcolt, az a parasztság, mely a proletárforradalom kezéből kapott földet és békét és ennek következtében a proletariátusnak lett tartaléka..."[90]

A Szovjetunió munkásosztálya megerősítette szövetségét a parasztsággal, bevonta a parasztságot a szocialista építésbe, kiszélesítette a parasztság látókörét és tudatosította benne az egész népet érintö érdekeket.

A kolhozrendszer megszüntette a parasztság szellemi korlátozottságát, véget vetett eddigi szük gondolatvilágának és ezzel hozzászoktatta ahhoz, hogy állami méretekben gondolkozzon. Az élenjáró arató-cséplögépkezelök és kezelönök értekezletén 1935-ben világosan megmutatkozott az új történelmi jelenség: az állami méretekben gondolkozó falu. Az értekezlet egyik résztvevője saját multjáról beszélve, megjegyezte:

---

[90] Sztálin. A parasztkérdés. Lásd *Sztálin.* A Szovjetunió agrárpolitikájáról. 19. old.

„Amikor a faluból a katonasághoz kerültem, egészen tudatlan ember voltam, azt sem láttam meg, ami körülöttem történik. *Sztálin:* Most pedig szónok! *(Taps, nevetés.)* És még hozzá jó szónok"[91].

És ez a szónok annak teljes tudatában, hogy munkája az egész ország szempontjából jelentős, megbírálta a szovhoz vezetőségét, amiért nem értékeli kellőkép a kombájnt, beszélt jövő terveiről és arról, hogy feltétlenül fokozni kell a kombájngyártást. Ilyen embereket — akik az új élet igazi alkotói — adott a kolhozrendszer és nevelt a bolsevik párt.

A kolhozrendszerben megnövekedett és új vonásokkal gazdagodott a parasztság hazafisága is.

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy „A Szovjetunió parasztjai, akik az elmaradt mezőgazdaságot a békés építés évei alatt a kolhozrendszer alapján élenjáró mezőgazdasággá alakították át, a Honvédő Háború idején a falu történetében példátlanul álló magasfokú öntudatot tanusítottak az általános népérdekek iránt"[92].

A kolhozparasztság magasfokú öntudatot tanúsított az általános népérdekek iránt, amikor a háború alatt önfeláldozó hazafias munkával biztosította a Szovjet Hadsereg és a város ellátását élelemmel, az ipart pedig nyersanyaggal. Igen jellemzőek a kolhozok háborúalatti munkaaktivitásának emelkedésére vonatkozó adatok. Egy kolhozparaszt átlagos munkaegysége az 1940. évi 254-röl 1942-ben 352-re emelkedett. Nemcsak kolhozok, hanem egész vidékek voltak, ahol valamennyi kolhoztag ledolgozta a megállapított minimális munkaegységet.

A kolhozparasztság hazafiságát mutatta az is a Nagy Honvédő Háború alatt, hogy gyüjtést indítottak tankok, repülőgépek gyártására, a hadsereg élelemmel való segítésére. Ferapont Golovatij, a Szaratov-területen lévő „Sztahanovec"-kolhoz tagja, aki ennek a hazafias mozgalomnak a kezdeményezője volt, később így írt erről:

„Nem nehéz megérteni, honnan merítette a kolhozparaszt a hősi erőfeszítést és a szocialista haza iránti nagy hüséget. Sok-

---

[91] A Szovjetunió élenjáró kombájnvezetőinek és kombájnvezetőnőinek tanácskozása a SzK(b)P Központi Bizottsága és a kormány tagjaival. Partyizdat 1935. 69. old. (oroszul).

[92] *Sztálin.* A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra 1949. 111—112. old.

évszázados története alatt a dolgozó parasztság először a Szovjetunióban lett a föld gazdája, az állam gazdája. Én, a szovjet paraszt két repülőgépet adhattam a Vörös Hadseregnek, államomnak, mert az enyémek, mert közel állnak hozzám, mert a nép érdekeit védik. De vajjon érezhetett-e mást mint gyülöletet és vad haragot a régi Oroszország cári burzsoá és földesúri hatalma ellen az apám, a földnélküli paraszt, a földesurak és tökések rabszolgája, akinek még egy lova sem volt! A szovjet paraszt a Nagy Honvédö Háborúban a legdrágábbat — a földet, a kolhozokat, a haza szabadságát, becsületét és függetlenségét védte"[93].

A háború a kolhozrendszer próbatétele volt. A háború megmutatta, milyen mélyen élnek parasztságunk életében és tudatában azok az új vonások, amelyeket a szocialista viszonyok hoztak létre a faluban. A német rablók a háború elején arra számítottak, hogy fel tudják éleszteni a parasztság évszázados ragaszkodását a magántulajdonhoz és ezzel el tudják szakítani a parasztságot a szovjet rendszertöl. Az *Új út* című szennylapban, amelyet a hitleristák rövid kalugai tartózkodásuk idején adtak ki, hangzatos cikk jelent meg a következő címmel: „Kitártuk a kapukat a saját földtulajdon számára!" A hitleristák tudatlanságukban nem gondoltak arra, hogy parasztságunk nagyon megváltozott a szocialista építés éveiben, hogy a kolhozföld gazdájának érzi magát, mert a kolhoz a földet örökös használatra kapta és nem lehet öt egy darabka „saját" föld hangzatos igéretével elcsábítani.

A kolhozrendszer a parasztság életmódja lett, amely közel áll hozzá és amelyet sajátjának érez. És bármennyire dühöngött az ellenség, nem tudta kiirtani a szovjet parasztból a kollektív gazdálkodás szellemét, a kolhoz nevelését. 1941-ben, ösz utóján, amikor Tula-terület szerebrjano-prudi kerülete német megszállás alatt volt, a „Marx"-kolhoz tagjai titokban gyülésre jöttek össze. A kolhoz elnöke, A. P. Kocsetkov, idös, pártonkívüli paraszt tette fel megvitatásra azt a kérdést, hogy: „Mi legyen a kolhozzal?" A gyülés úgy döntött, hogy a kolhozt meghagyják. Ugyanezen a területen a tyeplo-ogarjovi kerületben lévö „Párizsi Kommün"-kolhoz parasztjai a német megszállás

[93] *F. Golovatij.* A szovjet paraszt szava. Lásd Izvesztyija. 1945 november 3.

alatt hatszor jöttek össze titkos gyülésre, hogy megtárgyalják a kolhoz ügyeit. A kolhozparasztok eldugták a kolhoz vagyonát, a magkészletet, így a felszabadulás után a kolhoz hamarosan talpraállt. Ahogy egy csepp vízben meglátni a tengert, úgy tükröződik vissza ezekben a tényekben a kolhozrendszer legyőzhetetlen életereje!

A kolhozrendszerben felnövekedett, a bolsevik párt által nevelt új ember ragyogó jellemzését találjuk abban a levélben, melyet Kurszk-terület mezőgazdasági élmunkásai küldtek Sztálin elvtársnak:

„A falu új embere — rendszerünk, pártunk nagy eredménye. Vajjon a mi csoportvezetőink, brigádvezetőink, kolhozelnökeink, a mi egyszerű kolhoz-sztahanovistáink, a termés mestereinek ezrei és milliói hasonlítanak-e a régi egyénileg dolgozó paraszthoz? «Mit érdekel engem a más dolga!» — mondta azelőtt az egyénileg dolgozó paraszt. Vajjon össze lehet-e hasonlítani ezzel a mi szovjet parasztunk érdekeit? Úgy érzi, hogy az egész szovjet föld gazdája és mindennel törődik. A Szovjethatalom tudatos hazafit nevelt belőle. Munkájának nagy társadalmi jelentősége van, az egész ország felfigyel rá. A szovjet paraszt munkahőstette egyenértékű a katona hőstettével. De vajjon ki törődött azelőtt a paraszt dolgával, kit érdekelt, hogy mit csinál kis földecskéjén? És ha még olyan jól dolgozott is, ki mondott ezért köszönetet?

A bolsevik párt állandóan figyeli embereink fejlődését, észreveszi és felemeli a tehetségeseket. Évről-évre új meg új parasztnevek válnak híressé az egész országban. Ugyan melyik kapitalista ország dicsekedhet híres parasztokkal? Próbáljanak Amerika és Anglia hangoskodó burzsoá «demokratái» országukból csak egy híres parasztot is megnevezni. Nem tudnak! A hazugság és csalás világában nem ismerik a dolgozó embert, csak azt, aki az egyszerű emberek munkáján meggazdagodott"[94].

A kurszki parasztoknak jogos hazafias büszkeséggel áthatott egyszerű szavai beszédesen bizonyítják a szovjet parasztság társadalmi helyzetében és öntudatában beállott hatalmas változást.

---

[94] *Doronyin.* A kolhoztömegek megszervezése gazdasági és politikai feladatok teljesítésére. Goszpolityizdat 1948. 92. old. (oroszul).

Visszatekintve arra az útra, amelyet a kollektivizálás évei alatt tettünk meg, a parasztság szocialista tudatának átalakításában a következő szakaszokat, fokokat különböztethetjük meg:

A szocialista építés első éveiben a parasztok többsége még egyénileg gazdálkodott. A párt úgy igyekezett bevinni tudatukba a kollektivizmus eszméjét, hogy fokozatosan fejlesztette a szövetkezeti mozgalmat. A párt rámutatott a kollektív gazdálkodás előnyeire az egyéni gazdálkodással szemben, megmagyarázta a kolhozok jelentőségét, mint egyetlen kiutat, amely megszabadítja a parasztságot nélkülözéstől és nyomortól. A bolsevik párt kitartó és következetes politikai és szervezési munkájának az volt az eredménye, hogy a kollektivizálás eszméje behatolt a parasztok millióinak tudatába. Ezek a parasztok a kolhoz útját választották.

Azután, hogy a faluban végbement a nagy fordulat és a parasztok zöme belépett a kolhozba, megvolt a szükséges anyagi alap a parasztság szocialista tudatának megteremtésére. De mivel társadalmi tudatuk elmaradt társadalmi életformájuk változása mögött, még nem változott meg gyökerében lelkiviláguk sem.

1933 januárjában Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy: „A kolhoztagok, helyzetük szempontjából, már nem egyénileg gazdálkodó parasztok, hanem kollektivisták, tudatuk azonban egyelőre még a régi, magántulajdonosi tudat“[95].

A kolhozrendszer fejlődése és megszilárdulása, a kolhozok szervezeti és gazdasági megerősödése, a tömegek nevelésének hatalmas munkája, amelyet a bolsevik párt vezetett — minőségi változást idézett elő a kolhozparaszt tudatában. Jelenleg teljes joggal elmondhatjuk, hogy a kolhoztagok többségében már nem él a régi, magántulajdonos tudat. Az új, szocialista helyzetben és a bolsevik párt óriási nevelő munkája következtében kialakult a parasztság új, szocialista tudata.

Ugyanakkor azonban még élnek a parasztságban a kapitalizmus maradványai és ezek a kolhozparasztság elmaradt részénél magántulajdonosi törekvésekben, a közvagyon fosztogatásában, a kolhozmunka elhanyagolásában stb. jelentkeznek. Ezek a kapitalista csökevények a parasztság tudatában hason-

[95] Sztálin. Az első ötéves terv eredményei. Lásd *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 502. old.

líthatatlanul nagyobb mértékben vannak meg, mint a munkások tudatában. Ennek nemcsak az a magyarázata, hogy a parasztság szívósabban ragaszkodik a régi hagyományokhoz, hanem az is, hogy a falu és város szocialista gazdaságának formája gazdasági érettség dolgában különböző fokon áll.

A parasztság régebbi kistulajdonos ideológiája szertefoszlott, azonban a maradványai, csökevényei még megmaradtak. A Szovjethatalom és a bolsevik párt kitartó harcot folytat ezek ellen az egész parasztság kommunista nevelésével.

4. Az értelmiség szociális természetének megváltozása

Azoknak a változásoknak megfelelően, amelyek társadalmunk gazdasági alapjában végbementek, hatalmas változások történtek az értelmiség szociális természetében is. Az értelmiség, mint társadalmi réteg, összetételében mindíg kifejezi a társadalom osztályszerkezetét. Éppen ezért azok a változások, amelyek a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a szocializmus győzelmének eredményeképpen társadalmunk osztályszerkezetében mutatkoztak, szükségképpen kifejezésre jutottak a szovjet értelmiségnél.

A Szovjethatalom előtt az értelmiséggel kapcsolatban két döntő feladat állott: 1) felhasználni a régi értelmiséget, a szocialista építés szolgálatába állítani és ezen az alapon átformálni, átnevelni; 2) kinevelni a munkásokból és parasztokból az új, szocialista értelmiséget.

Ezek a feladatok megoldásuk mértékét, feltételeit és határidejét tekintve különböztek egymástól. Erre még Lenin hívta fel a figyelmet azokkal a megjegyzéseivel, amelyeket Szkvorcov-Sztyepanovnak a *Pravdá*-ban 1922-ben megjelent „Mi a szakember?" című cikkéhez fűzött.

Szkvorcov-Sztyepanov azt bizonygatta, hogy: „... a proletárdiktatúra megbukik, ha: először, nem állnak rendelkezésre minden kategóriabeli szakemberek, másodszor, hogyha ezek nem lesznek a saját szakemberei, *olyanok, akik feladatukat a munkásosztály diktatúrájának megerősítésében és fejlesztésében látják*". Lenin aláhúzta a mondatnak ezt a befejező részét és megjegyezte:

„Az aláhúzott rész helytelen. Ilyen szakembereink nekünk sokáig nem lesznek, nem lesznek addig, amíg nem tűnnek el a

burzsoá és *kispolgári* szakemberek, amíg minden szakember nem válik *kommunistává*. Egyébként pedig egyáltalában nincsen arról szó, hogy a proletárdiktatúra *«megbukjék»*. Állítsunk fel *kevesebb* feltételt éspedig az elsöt. A második az nem veszélyes. Elegendő, ha «rendelkezésre állnak».

A kételyek, bizalmatlanság, fondorlat, árulás stb. még sokáig fennmaradnak. A második feltétel a diktatúra *végéig* elhúzódik, tehát *nem feltétele a diktatúrának*"[96].

Az első feladatot — a burzsoá szakemberek felhasználását és átalakítását Lenin már a forradalom elején egész terjedelmében megszabta és a következőképpen fogalmazta meg: „... nem lehet elkergetni és megsemmisíteni a burzsoá értelmiségieket, hanem le kell győzni, át kell alakítani... át kell nevelni őket..."[97]

A bolsevik párt követte Leninnek ezt a tanítását, igyekezett bevonni és a Szovjethatalom szolgálatába állítani a régi értelmiséget. A kiéleződött osztályharc idején, amikor a régi műszaki értelmiség egy részét megfertőzte a kártevés ragálya, a Szovjetállam politikája az volt, hogy az aktív kártevőket megsemmisítette, a semlegeseket elszigetelte és a lojális elemeket megnyerte. Ez a politika a harmincas évek elején a szocialista építés általános sikerei kapcsán odavezetett, hogy a régi üzemi műszaki értelmiség a Szovjethatalom felé fordult.

A második feladat — a saját proletárértelmiség megteremtése — a szocialista építés széleskörű kibontakozásának idején jelentkezett teljes nagyságában. Ezt a feladatot Sztálin elvtárs határozta meg és minden vonatkozásban behatóan megindokolta.

A munkás- és parasztértelmiség kialakítása már a forradalom első éveiben megkezdődött, mindenekelőtt a társadalmi élet olyan területein, mint a hadsereg, az államigazgatás stb. A szocialista iparosítás idején azonban megváltozott ez a feladat és más lett a jelentősége is. Az ország szocialista átalakításának gigászi terve a sztálini ötéves tervekben öltött formát, amelyet nem lehetett megvalósítani a munkásosztály üzemi műszaki értelmiségének megteremtése nélkül. A kapitalizmus-

---

[96] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIX. köt. 469. old. (oroszul).

[97] Lenin. „Baloldaliság" — a kommunizmus gyermekbetegsége. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 766. old.

tól örökségbe kapott régi szakember aránylag kisszámú volt. Az értelmiség kialakításának mértéke a multban megfelelt az agrár Oroszország elmaradt szintjének és természetesen nem felelhetett meg az iparosítás útján hatalmas ütemben fejlödö Szovjetállam növekvö szükségleteinek. De az olyan bonyolult feladatokat, mint az ország iparosítása és a mezögazdaság szocialista újjáépítése, sem lehetett a régi iskola szakembereivel megoldani, akik még nem voltak a szocializmus hívei. Ez az oka annak, hogy a forradalom elsö éveitöl eltérően az új értelmiség, különösen pedig az üzemi müszaki értelmiség kialakítása a Szovjetállam fejlödésének, a proletárdiktatúra megszilárdításának egyik legdöntöbb feltétele lett.

„A munkásosztály nem lehet az ország igazi gazdája, — mondta Sztálin elvtárs 1928 májusában a Szovjetunió Lenini Kommunista Ifjúsági Szövetségének VIII. kongresszusán — ha nem tudja levetközni a kulturálatlanságot, ha nem tudja megteremteni saját értelmiségét, ha nem sajátítja el a tudományt és nem tudja a gazdaságot a tudomány alapján igazgatni"[98]. Sztálin elvtárs néhány évvel késöbb, a gazdasági funkcionáriusok értekezletén mondott beszédében rámutatott, hogy országunk olyan fejlödési szakaszba lépett, amikor a munkásosztálynak meg kell teremtenie a saját üzemi müszaki értelmiségét, amely meg tudja védeni érdekeit a termelésben, valamint azokat az érdekeket, amelyek uralkodó osztály mivoltából erednek.

„Egyetlen uralkodó osztály sem lehetett meg saját értelmiség nélkül. Semmi okunk sincs kételkedni abban, hogy a Szovjetunió munkásosztálya sem lehet meg saját müszaki értelmiség nélkül"[99].

Ennek az értelmiségnek kialakítása nálunk sajátos úton haladt, amely eltért azoktól az utaktól, amelyek a régi uralkodó osztályok értelmiségének kialakításához vezettek.

A kapitalista társadalomban az értelmiség nagyrészt spontán alakult ki és fejlödött. A szovjet társadalomban az értelmiség kialakulását és fejlödését az állam tudatosan és tervszerüen irányítja. A szovjet rendszer lehetövé tette, hogy ország-

---

[98] *Sztálin* Müvei. 11. köt. Szikra 1950. 83. old.

[99] Sztálin. Új helyzet — új feladatok a gazdasági építömunkában. Lásd *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 442. old.

gos méretekben nevelhessünk képzett munkaeröket és hogy az új értelmiség megteremtésének feladata mint nagy állami feladat szerepeljen és ennek megfelelően nyerjen megoldást. A Szovjetállam olyan rövid idő alatt valósította meg magasképzettségű káderek kiképzésének gigászi programját, amelyet egyetlen kapitalista állam sem tudott elérni. Az értelmiség számszerű növekedése nálunk hasonlíthatatlanul gyorsabb ütemű volt, mint a kapitalista országokban. Mindössze egy évtized alatt, 1927-től 1937-ig, a Szovjetunió értelmiségének száma 2 424 000-ről 9 591 000-re emelkedett, vagyis majdnem a négyszeresére.

Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a szovjet rendszer elhárította a továbbképzés elől azokat az akadályokat, amelyeket a burzsoá-földesúri rend gördített a dolgozók útjába.

„Míg azelőtt, a kapitalista rendszerben, a főiskolák az úrigyerekek monopóliumát jelentették, addig ma, a szovjet rendszerben, a munkás- és parasztfiatalság a főiskolai hallgatók közt az uralkodó csoportot alkotja"[100] — mondta Sztálin elvtárs.

A szovjet értelmiség azonban nemcsak a főiskolát végzettekből fog kikerülni, hanem olyan emberekből, akik a gyakorlati munkában tettek szert müveltségre. Erre mutatott rá 1931-ben Sztálin elvtárs, amikor azt mondta, hogy: „A szocialista verseny kezdeményezői, a rohambrigádok vezetői, a munkalendület gyakorlati serkentői, a munka szervezői az építőmunka egyik vagy másik frontján — ez a munkásosztálynak az az új rétege, amelynek a főiskolát végzett elvtársakkal együtt a munkásosztály értelmiségének, iparunk vezetőrétegének magvát kell alkotnia"[101]. Amíg a kapitalizmusban ritka kivétel volt, ha képzett szakmunkásnak lehetővé tették, hogy mérnök vagy technikus legyen, addig a szovjet rendszerben ez tömegjelenség lett. A gyakorlati munkások tíz- és százezreinek van meg a lehetősége, hogy elméleti tudását fejleszthesse. Jellemző, hogy a fő- és középiskolákból az üzemekbe kerülő mérnökök és technikusok száma 1929-től 1938-ig 3,8-szeresére emelkedett, míg a mérnöki-müszaki állásokra kiemelt gyakorlati munkások száma ugyanezen idő alatt 5,8-szeresre.

---

[100] Ugyanott.
[101] Ugyanott.

A kapitalista államoktól eltérően, a Szovjetunió értelmisége az egész nép általános kulturális felemelkedésének alapján jön létre. A milliós néptömegek kulturális és szellemi felemelkedése teremti meg azt a széles bázist, amely az értelmiség állandó és folyamatos bővítésének alapja. Ezért a szovjet rendszerben mindenütt nevelődik értelmiség, tehát nemcsak az iskolákban és a tanintézetekben, a különböző kultúrközpontokban, amelyek száma óriási mértékben megnőtt, hanem a gyárakban és üzemekben, a szovhozokban és kolhozokban is.

A szovjet értelmiség nálunk a kultúrforradalom alapján jött létre. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a szocializmus építése a Szovjetunióban megteremtette a kultúrforradalom előfeltételeit, amelyek a néptömegek kulturális színvonalának hatalmas emelkedésében jutnak kifejezésre. A kultúrforradalom egyik legfontosabb eredménye az új, népi, szocialista értelmiség megszületése. Ez az értelmiség gyökeresen különbözik a régi értelmiségtől, mind összetételében, mind szociális és politikai tekintetben.

Hogyan mutatkozik meg országunkban az értelmiség szociális természetének megváltozása?

Mindenekelőtt megváltozott az értelmiség *összetétele.* A régi értelmiség szociális összetétele nem volt egységes. Az értelmiség társadalmi réteg volt, amelynek tagjai a különböző társadalmi osztályokból kerültek ki. Sorait azonban elsősorban a vagyonos osztályokból egészítette ki, mindenekelőtt a nemesség és a burzsoázia gyarapította ezt a réteget, kis részben a parasztság és jelentéktelen mértékben a munkásság. Ennek megfelelően az értelmiség között megtaláltuk a gazdag felső réteget, amely helyzeténél fogva szorosan kapcsolódott a vagyonos osztályokhoz, volt egy demokratikus alsó réteg, amely a parasztsággal és a munkásosztállyal állt kapcsolatban. Az értelmiség többsége azonban osztályösszetételében, de még inkább tevékenységének jellegében burzsoá és kispolgári volt. Lenin rámutatott arra, hogy mint külön szociális réteg „az orosz értelmiség lényegében burzsoá és kispolgári . . .“[102]

Az új szovjet értelmiség visszatükrözi az osztályantagonizmustól mentes szovjet társadalom új osztályösszetételét. Ez a társadalom egyforma szociális összetételében, mert mind az

[102] *Lenin* Művei. 4. kiad. 6. köt. 176. old. (oroszul).

értelmiség „felső rétegei" vagyis a legképzettebbek, mindpedig az „alsó réteg", tehát az egyszerű munkások is a dolgozók, elsősorban a munkások és a parasztok közül kerültek ki. Sztálin elvtárs 1936-ban rámutatott, hogy a nemesség és burzsoázia maradványai értelmiségünknek már csak jelentéktelen részét teszik ki; a szovjet értelmiség 80—90 százaléka a munkásosztályból, a parasztságból és más dolgozó rétegekből került ki. A szocialista építés idején a munkások, parasztok és alkalmazottak közül kikerülő fiatalok százezrei végeztek tanfolyamokat, főiskolát, technikumot stb. és növelték az értelmiség számát. „Friss vért öntöttek az értelmiségbe és új életre, szovjet-életre keltették. Saját képükre és hasonlatosságukra változtatták meg az értelmiség arculatát. A régi értelmiség maradványai teljesen elvegyültek az új, szovjet, népi értelmiség tömegével"[103].

A Szovjetunió értelmiségének azonban nemcsak osztályösszetétele, hanem *nemzeti* összetétele is megváltozott. A kapitalista országokban az értelmiség főleg az uralkodó nemzetek soraiból kerül ki; az elnyomott, nem teljesjogú nemzetek és népek csaknem teljesen el vannak zárva a művelődéstől. A szovjet rendszer megszüntette a nemzetek és népek felosztását teljes- és nem teljesjogúakra. A Szovjetunió népeinek egyforma jogaik vannak a gazdasági, társadalmi, állami és kulturális élet minden területén.

A bolsevik párt elérte, hogy a Szovjetunió népeinek egyenlősége ne csak jog legyen, hanem valóság is. Ehhez szükséges volt az ipar gyorsított ütemű fejlesztése, főiskolák, kultúrintézmények stb. létesítése a nemzeti köztársaságokban és területeken. A Szovjetunió népei tényleges egyenlőségének megvalósítását az a testvéri segítség biztosította, amelyet a nagy orosz nép nyujtott a régebben elmaradott népeknek. Az orosz nép, amely gazdasági és kulturális tekintetben a legfejlettebb volt, igen nagy gazdasági és kulturális segítséget nyujtott ezeknek a népeknek. Az élenjáró orosz kultúra jótékony hatására fejlődött a Szovjetunió népeinek kultúrája, amely formájára nemzeti, tartalmára szocialista kultúra. Sok nép csak a Szovjethatalom idején kapott ábécét (ilyen nép több mint negyven van),

[103] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 754. old.

teremtette meg irodalmi nyelvét, fejlesztette saját nemzeti kultúráját.

Az 1939-es összeírás azt mutatta, hogy míg a Szovjetunióban átlagosan minden 1000 ember közül 223 tanult, addig a Turkmen Köztársaságban 291, a Kirgiz Köztársaságban 303, Üzbekisztánban 330, Tadzsikisztánban 394. Ezek a számok azt mutatják, hogy mennyire meggyorsult a nemzeti köztársaságok kulturális fejlődése. Ezek a köztársaságok megkapták a reális lehetőséget arra, hogy megszüntessék régi elmaradottságukat.

Hogy a népek közötti egyenlőség ténylegesen megvalósuljon, a Szovjetállam biztosította az azelőtt elmaradott népek gyorsabb gazdasági és kulturális fejlődését. Közlünk néhány adatot az általános- és középiskolák részvevőinek számbeli növekedéséről:

	1914	1948	Hányszorosára emelkedett
Azerbajdzsan Szovjet Szocialista Köztársaság	73 000	534 000[104]	7,3
Kazah SzSzK	105 000	1 100 000	10,4
Kirgiz SzSzK	7 000	244 000[104]	34,9
Üzbek SzSzK	17 000	1 144 000	67,2
Tadzsik SzSzK	400	294 000	735
Összesen a Szovjetunióban	7 896 000	33 250 000	4,2

A táblázatból látható, hogy az Azerbajdzsan, Kazah, Kirgiz, Tadzsik és Üzbek Szovjet Szocialista Köztársaság tanulóinak száma a szovjet rendszer idején sokkal gyorsabban emelkedett, mint az egész Szovjetunió területén.

A helyi értelmiség kialakításában rendkívül nagy jelentősége volt annak, hogy a nemzeti köztársaságokban főiskolák létesültek. A forradalom előtt a jelenlegi Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság és az Ukrán SzSzK területén kívül egyetlen főiskola volt, 1941-ben pedig már 146. Régebben Belorusszia, Azerbajdzsan, Örményország, Turkmenia, Üzbekisztán, Kazahsztán, Tadzsikisztán, Kirgizia területén

[104] 1946—1947. évi adatok.

egyáltalában nem volt főiskola; ma pedig az Azerbajdzsan SzSzK-ban 15 főiskola, néhány tucat technikum, körülbelül 60 tudományos kutatóintézet van; az Üzbek SzSzK-ban 37 főiskola és 67 technikum, a Kazah SzSzK-ban 24 főiskola és 85 technikum stb.

Sok olyan nép van a Szovjetunióban, amelynek azelőtt szinte egyáltalában nem volt művelt embere, ma pedig jelentős számú értelmiséggel rendelkezik. Így például Üzbekisztánban, ahol a forradalom előtt az őslakosságnak alig 2—3 százaléka tudott írni-olvasni (és az is főként a hivatalnokok és kereskedők közé tartozott), ma egyáltalában nincsen írástudatlan. Üzbekisztánban 1939-ben már 100 000 körül járt az értelmiség száma. Azerbajdzsanban a forradalom előtt mindössze 12 azerbajdzsan nemzetiségű mérnök volt, ma pedig több mint 3000. Kirgiziában a forradalom előtt egyetlen kirgiz sem rendelkezett főiskolai képzettséggel, ma pedig több mint 8000 a kirgiz tanító, orvos, mérnök, agronómus és zootechnikus száma.

A Szovjethatalom idején tudományos akadémiákat létesítettek Ukrajnában, Belorussziában, Grúziában, Üzbekisztánban, Örményországban, Azerbajdzsanban és Kazahsztánban. Az 1945-ben alapított kazahsztáni tudományos akadémiának 16 tudományos kutatóintézete, egy sereg kutatóállomása és laboratóriuma van. Tudományos intézményeiben körülbelül 1000 tudományos munkatárs dolgozik, köztük 60 a tudomány doktora vagy professzora, 140 a tudomány kandidátusa vagy magántanár. Az Örmény SzSzK Tudományos Akadémiáján 1944-ben 187 örmény tudományos munkatárs dolgozott.

Az értelmiség általános emelkedésével párhuzamosan a nemzeti köztársaságokban kialakult és megnőtt a helyi, őslakosságból kikerülő saját nemzetiségi értelmiség is. Ilyenformán a Szovjetunió értelmiségének mai összetétele visszatükrözi államunk soknemzetiségű összetételét. Mind szociális, mind nemzeti összetételében hű képe társadalmunknak.

Ez azt jelenti, hogy mély elvi különbség van a mi értelmiségünk és a kapitalista rendszer értelmisége között. A kapitalista társadalomban az értelmiség összetétele sohasem tükrözheti pontosan a lakosság szociális és nemzeti összetételét. A kapitalista társadalomban az értelmiség összetételében a kizsákmányoló osztályok uralma, az államalkotó nemzetek uralma tükröződik vissza. Az értelmiség túlnyomó többsége

ebből a körből kerül ki, míg a jogfosztott, kizsákmányolt tömeg, a jogfosztott, elnyomott nemzetek számára a kultúra a valóságban elérhetetlen. Éppen ezért a különböző társadalmi csoportok, a különböző nemzetek a kapitalista társadalomban nem a lakosság összességének arányában jutnak az értelmiség soraiba. A szocializmusban éppen ellenkezőleg, az értelmiség összetétele mindinkább a legpontosabb és legmegfelelőbb tükre a lakosság szociális és nemzeti összetételének.

Az a tény, hogy a Szovjetunióban kialakult az új értelmiség és ez az értelmiség magából a népből jött, nagy jelentőségü az egész szovjet nép számára. Azt jelenti, hogy a nép most már korlátlanul kifejtheti alkotóerőit.

Emlékezzünk csak vissza, hány tehetség pusztult el a multban a cárizmus idején, a burzsoá-földesúri Oroszországban. Keller akadémikus elbeszélte, hogy a szaratovi kormányzóság petrovszki kerületének egyik falujában élő Sz. I. Akramovszkij tanító megmutatta neki az iskolás parasztgyerekek orosznyelvü dolgozatait. „Ezek az írások az irodalmi tehetségnek valóságos drágakövei voltak. No, de ez a cári Oroszországban volt, 1895-ben és a tehetséges parasztgyerekek, Akramovszkij tanítványai, abban az időben elmerültek valahol a falusi élet reménytelen nyomorúságában"[105]. A régi értelmiség összetétele már egymagában bizonyítja, hogy milyen nehezen tudta a munkás vagy a paraszt felküzdeni magát a tanult emberek közé. Sőt ez vonatkozott a falusi értelmiség alsóbb rétegeire is. Kalinyin megjegyezte: „Felcser még valahogyan csak lehetett valaki közönséges paraszt vagy munkás létére, úgy, hogy a felcseri képesítését a katonaságnál kapta. A falun gúnyosan «lódoktornak», «gyógykovácsnak» hívták őket. A bábák már kispolgári környezetből kerültek ki, főleg kulákcsaládokból. A tanítók általában lelkészek, kulákok, kishivatalnokok stb. gyermekei voltak. Hogy középparaszt-, vagy még hozzá szegényparaszti családból tanító került volna ki, a legnagyobb ritkaságszámba ment"[106].

A szocialista rendszer lehetőséget adott mindenki számára, aki a népből jött, hogy kifejthesse képességeit és tehetségét. Zaporozsje-terület pologovi kerületének Novopetropavlovka

---

[105] *Keller.* Proletárforradalom és szovjet értelmiség. Szocekgiz Moszkva 1937. 8. old. (oroszul).

[106] *Kalinyin.* Cikkek és beszédek, 1936—1937. 122. old.

községében a szegényparasztok közül a szovjet rendszerben tíz szovjet funkcionárius lett, közülük az egyik a területi Szovjet Végrehajtó Bizottságának elnöke, továbbá 13 gazdasági vezető, köztük trösztigazgatók, gép- és traktorállomás-vezetők, 22 tanító, 5 mérnök, 11 agronómus és zootechnikus. A Nagy Honvédő Háborúban 14 olyan tiszt vezényelt katonai alosztályt, aki ebből a faluból indult el valamikor.

A hasonló esetek nem véletlenek, hanem általánosak a szocializmus országában. Ezek megmutatják a szovjet demokrácia tipikus vonásait, amely — függetlenül szociális helyzetétől és nemzeti származásától — minden polgára előtt megnyitja a kultúra kincsesházát. Ezért értékelte Molotov elvtárs az új, szovjet értelmiség megszületését úgy, mint az igazi népi demokrácia hajnalát: „Országunk kulturális életének gyors felemelkedése és az a tény, hogy ma az értelmiség, mint társadalmunk leghaladóbb és legképzettebb része, összeolvadt népével és ezzel a szovjet társadalom erkölcsi és politikai egységét még magasabb fokra emelte, mindez a szovjet demokrácia új fellendülését jelenti . . ."[107]

A szovjet társadalomban az értelmiségnek nemcsak összetétele, de *tevékenységének jellege is megváltozott.* A forradalom előtt az értelmiség zöme a tőke járszalagjához volt kötve és az uralkodó osztályt szolgálta ki. Ma az értelmiség a népet szolgálja. Az új szovjet értelmiség összefog a munkássággal és a parasztsággal és együtt dolgoznak a szocialista társadalom felépítéséért.

A multban az értelmiség — és különösen a narodnyik értelmiség — gyakran osztályokon felülinek tekintette magát. „Független", „osztályonkívüli" erőnek hirdette magát, amely a társadalom magasabb igazságának, értelmének stb. eszméjét hordozza. A hirhedt Bergyajev, a „Vehi" (Határkövek) című gyalázatos kadet cikkgyüjteménynek egyik szerzője kijelentette, hogy „. . . az osztályok felett álló értelmiség az emberiségnek az a része, amelyben az emberi szellem eszményi fele legyőzte a csoportkorlátoltságot". Valójában azonban az értelmiség a kapitalizmusban testestül-lelkestül kiszolgálja a vagyonos osztályt, támogatja és megvédi piszkos, haszonhajhászó

[107] *Molotov.* A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 28. évfordulója. Goszpolityizdat 1945. 22. old. (oroszul).

érdekeit. Ezt legjobban bizonyítja magának Bergyajevnek az esete, aki mint fehérgárdista emigráns az angol-amerikai reakció szolgálatában fejezte be életét.

Az értelmiség „függetlenségi", „osztályok feletti" illúzióit a marxisták már régen, jóval a forradalom előtt megfosztották nimbuszától, a forradalom idején pedig maga az élet gondoskodott arról, hogy ezek az illúziók semmivé legyenek. Elegendő emlékeztetni arra, milyen makacs ellenállást fejtett ki a szocialista forradalom ellen a régi értelmiség legbefolyásosabb része, amikor a proletariátus támadást indított a kapitalizmus „megszentelt pillérei" ellen. Milyen hosszú és kínos folyamat volt a régi értelmiség differenciálódása és széttörése, amikor az értelmiségnek választania kellett, hogy kivel menjen: népével, a kizsákmányolás alól felszabadult munkásokkal és parasztokkal, vagy a nép ellen, a forradalom által szétvert földesurakkal és kapitalistákkal.

Sztálin elvtárs rámutatott, hogy azelőtt az értelmiség „... kénytelen volt a vagyonos osztályokat szolgálni, mert más lehetősége nem volt. Ma a népet kell szolgálnia, mert kizsákmányoló osztályok többé nincsenek"[108].

Az értelmiség, mint társadalmi réteg, nem képes önálló politikát folytatni, így tevékenységét az határozza meg, hogy milyen osztályt szolgál. Ezért gyökeresen megváltozott az értelmiség tevékenységének jellege azzal, hogy megváltozott a társadalom osztályszerkezete, hogy a munkásosztály uralkodó osztály lett, hogy felszámolták a kizsákmányoló osztályokat.

A szovjet rendszer megfosztotta az értelmiséget a „függetlenség", az „önállóság" illúziójától és cserébe a nép fennkölt szolgálatának valóságát adta, amit a régi értelmiség legjobb képviselői osztályrészül is választottak. A szovjet rendszer felszabadította az értelmiséget a tőke és a pénzeszsáktól való szégyenletes és lealázó függőség alól. Abban a társadalomban, amely megszüntette az elnyomást és kizsákmányolást, új értelmiség született, amely a népből jött, a nép része és a népet szolgálja.

Az értelmiséget testvéri kapcsolat füzi a néphez, amit az bizonyít, hogy tevékenyen résztvesz a nép alkotómunkájában

---

[108] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 642. old.

és a szocialista rend megszilárdításáért és fejlesztéséért vívott harcban. Ez a testvéri kapcsolat legvilágosabban a Nagy Honvédő Háborúban mutatkozott meg, amikor: „A szovjet értelmiség alkotómunkájával felbecsülhetetlen szolgálatot tett az ellenség szétzúzása ügyének“[109].

A szocializmus győzelmével megváltozott az értelmiség szerepe is a társadalom fejlődésében. A kapitalizmussal összehasonlítva a szocializmusban hallatlanul megnőtt az értelmiség társadalmi jelentősége és tényleges befolyása a társadalmi fejlődés menetére.

A kapitalizmusban a tőke cselédjének szerepére ítélt értelmiség a valóságban nem képvisel erőt. Bárhogy is vigasztalja magát olyan reményekkel, hogy a jövő a „technokráciáé“ (vagyis a műszaki értelmiség hatalmáé), reményei csak illuziók maradnak. Az ilyen illuziók hirdetői néha arra hivatkoznak, hogy a tőkés fokozatosan elveszti szervező funkcióját a termelésben, amely átmegy az értelmiség képviselőinek, a technikusoknak, a vállalatok kereskedelmi és pénzügyi vezetőinek, adminisztrátoroknak, mérnököknek stb. hatáskörébe. Ezen az alapon kockáztatta meg a szocializmust eláruló Renner azt a furfangos kijelentést, hogy a tőkés „eltűnt“, hogy a műszaki és adminisztratív értelmiség lesz az az erő, amely mint valami „majordomusz“, megfosztja a királyt trónjától.

Renner fejtegetéseinek egy célja van: elvonni a tömegeket a magántulajdon elleni támadástól. Ami pedig az értelmiség szerepét illeti a kapitalizmusban, valóban nagy adag csalás és arcátlan szofizmus kell ahhoz, hogy a tőke bérenceit, akik a tulajdonos parancsára hajtják végre az igazgatás és ellenőrzés funkcióit, úgy tüntesse fel, mint a termelés gazdáit és tényleges vezetőit.

Sztálin elvtárs Wells-szel folytatott beszélgetésében, rámutatott arra, hogy mennyire illuzórikus az elképzelés a műszaki értelmiség önálló „szervező“ szerepéről a kapitalista termelésben. „A kapitalizmust — mondotta Sztálin elvtárs — a munkásosztály fogja megszüntetni, nem pedig a termelés «szervezői», a műszaki értelmiség, mert ennek a rétegnek nincsen önálló szerepe. Hiszen a mérnök, a termelés szervezője nem dolgozhat úgy, ahogyan szeretne, hanem csak úgy ahogyan megpa-

[109] *Sztálin.* A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. 154. old.

rancsolják neki, ahogyan azt a tulajdonos érdeke megköveteli"[110]. És itt Sztálin elvtárs rámutat arra a legfontosabb feltételre, amelynek szem előtt tartásával az értelmiség illuzórikus erő helyett valóságos erőre tehet szert:

„Az értelmiség csak akkor lehet erős, hogyha egyesül a munkásosztállyal. Ha a munkásosztály ellen foglal állást, semmivé válik"[111].

Az értelmiség ilyen erővé csak a Szovjetunióban lett. A munkásosztállyal, a dolgozó néppel egyesülve a társadalmi élet befolyásolásában olyan lehetőségekre tett szert, amelyekről azelőtt nem is álmodhatott. Régen a multé már az értelmiség tragikus tehetetlensége, amiről Gorkij olyan nyugtalansággal írt, amikor a régi, cári Oroszország életét figyelte. „Egész életemben többé-kevésbbé állandóan üldözött engem az a nyugtalanító érzés, hogy az értelmiség — az észszerüség képviselője — szellemileg elszakadt a népi elemi eröktől." Gorkij így folytatja vallomását: „A müvelt emberek sokasága nehéz, nélkülözéssel teli, megalázó életet élt, értékes erejét arra fecsérelte, hogy egy darabka kenyeret szerezzen magának, körülötte pedig az élet értelemben oly szörnyen szegény"[112].

Az értelmiség csak akkor lett hatalmas erővé, amikor szervesen összeforrott a néppel, a munkásokkal és parasztokkal.

Hogy mennyire megnövekedtek a szovjet értelmiség alkotó befolyásának lehetőségei a gazdaság, a kultúra, a nép életfeltételeinek fejlödése terén, arról reális képet kapunk, ha megnézzük bármelyik, akár a legkisebb kerület vagy falu életét országunkban. Vegyük például a Gorkij-terület kerületeit. A nyizsnyijnovgorodi kormányzóságban (a mai Gorkij-terület) 1914-ben mindössze 42 agronómus és 39 állatorvos volt. Minden 160 helységre egy agronómus jutott és minden 172-re egy állatorvos. Még ha bármilyen nagy lelkesedés és öszinte vágy is fütötte öket, hogy megjavítsák a paraszt gazdaságát és emeljék a paraszt kulturális színvonalát, teljesen tehetetlenek voltak. Ennek nemcsak az volt leküzdhetetlen akadálya, hogy falun kevés felvilágosodott ember volt, hanem elsösorban a parasztság helyzete. A földesúri elnyomásban meggyötört, ke-

---

[110] *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 10. kiad. 605. old. (oroszul).
[111] Ugyanott, 611. old.
[112] *Gorkij* Müvei. XVIII. köt. 1930. 128, 155. old. (oroszul).

vés földdel rendelkező paraszt elmaradt gazdaságát nem lehetett tervszerüen fejleszteni stb. Ma a Gorkij-terület kolhozaiban több mint ezer agronómus és körülbelül 800 állatorvos, felcser és zootechnikus van. Ennek az elég nagyszámú falusi értelmiségnek a hatása érezhető a kolhozparaszt gazdaságában és életében. A kolhozparasztok és az agronómiai tudományok szoros barátságáról beszélt Busajev — az ureni kerületben lévő „Traktor"-kolhoz elnöke — beszámolójában, melyet a gorkiji mezőgazdasági intézet tudományos konferenciáján tartott:

„A mi kolhozunk, a «Traktor»-kolhoz azért ér el sikereket, mert a tudomány nyomán jár. 1938 előtt nálunk ugyanazok a lehetőségek, ugyanazok az emberek voltak, mint ma, de a termés teljesen az időjárástól függött, a véletlenen mult. A füves vetésforgós rendszer alkalmazásának, a mélyszántásnak, a nemesített vetőmag, szerves- és ásványi trágya használatának köszönhetjük, hogy bármilyen időjárás esetén a helyzet urai maradunk. A háború alatt a kolhoz legalacsonyabb gabonatermése 14,6 mázsa volt hektáronként. De például a tavalyi rendkívül aszályos évben is 17,4 mázsánk termett hektáronként. Ma már a kolhoz minden tagja meggyőződött arról, hogy fáradhatatlan munka az agronómia tudományával karöltve, csodákat müvel"[113].

A szocializmus ellenségeinek rágalmazó koholmányai ellenére a Szovjetunió gyakorlata bebizonyította, hogy a szocializmus győzelme nem a kultúra hanyatlását, hanem eddig még nem látott virágzását jelenti. Nem az értelmiség szerepének lebecsülésével, hanem ellenkezőleg, az értelmiség jelentőségének és erejének hatalmas növekedésével jár.

Az értelmiség szerepének növekedését a szocializmusban nem lehet csupán az értelmiség szociális természetének változásával és a néppel való szerves összeolvadásával magyarázni. Az értelmiség szerepének növekedését megmagyarázzák a szocialista társadalom alapvető sajátosságai is, mert a szocialista társadalom fejlesztése elképzelhetetlen nagyszámú értelmiség nélkül.

---

[113] A számok és adatok a *Gorkiji kommuna* című ujság 1947 szeptember 26-i 226-os számából vannak. Lásd még A Gorkij-terület mezőgazdaságának 30 éve. Gyüjtemény. Ogiz, Gorkij 1948. (oroszul).

A szocialista társadalom soha nem látott lehetőségeket nyit meg a technika és tudomány fejlődése előtt, tág teret nyujt a tudomány alkalmazására a termelésben. A termelés állandó és szakadatlan emelkedése, a technika tökéletesítése, ez a szocialista népgazdaság törvénye, amely megköveteli megfelelő értelmiség nevelését.

A szocialista társadalomban válik először lehetővé, hogy az egész nép anyagi és szellemi igényei teljes mértékben kielégüljenek. Mint magasabb társadalmi forma, a szocializmus hivatott arra, hogy a kultúrának olyan gazdagságát teremtse meg, amely mérhetetlenül fölülmúlja mindazt, amit a megelőző társadalmak alkottak. De ezt a feladatot nem lehet megoldani megfelelő új értelmiség nélkül.

Az értelmiség szerepének növekedése a szocializmusban azzal is magyarázható, hogy a szocialista társadalomban megváltozik a gazdasági fejlődés jellege is. Míg az eddigi történelmet az anyagi termelés spontán fejlődése jellemzi, addig a szocialista gazdasági rendszer — melynek alapja a termelési eszközök társadalmi tulajdona — természeténél fogva tudatos, tervszerü vezetést követel. Léte és fejlődése függ ilyen vezetéstől. A szocialista rendszerrel összeférhetetlen a spontaneitás. A szocialista állam a népgazdaság fejlesztését előre kidolgozott, tudományosan megalapozott terv szerint irányítja.

Ez azt jelenti, hogy a vezetés hatalmas mértékben kiterjed és bonyolulttá válik, mivel a párt és a Szovjetállam vezeti a társadalmi élet olyan részeit is, amelyeket azelőtt nem befolyásoltak tudatosan, hanem spontán fejlődtek.

Nem nehéz megérteni, hogy a tudatos vezetés jelentősége és szerepe pontosan a szocialista gazdaság fejlődésének és megszilárdulásának megfelelően növekszik. Sztálin elvtárs az első ötéves terv éveiben mondta, hogy iparunk fejlődésének új viszonyai megkövetelik tőlünk, hogy új módon vezessünk. Így például a szocialista viszonyok megteremtése városban és falun az ipar munkaerőbiztosításának új módszereit követeli meg. A munkanélküliség eltünése után már nem lehetett arra számítani, hogy a munkaerő spontán áramlik az üzemek felé. Át kellett térni a munkások szervezett toborzására és elökészítésére az ipar számára, ki kellett fejleszteni a legmunkaigényesebb folyamatok mechanizálását stb.

A mezőgazdaság irányítása is nehezebbé vált. Sztálin elv-

társ „A falusi munkáról" mondott beszédében 1933-ban bírálat alá vette néhány funkcionáriusunk tévedését, akik azt remélték, azzal, hogy áttértünk a kollektív gazdálkodásra a falun, „a továbbiakat rábízhatjuk a dolgok természetes folyására, az ösztönös fejlődésre, abban a hiszemben, hogy a kollektivizálás majd maga megteszi a magáét, majd magától felvirágoztatja a mezőgazdaságot... Valójában az áttérés a kollektív gazdálkodásra... nem csökkenti, hanem növeli" a párt és a Szovjetállam gondjait a mezőgazdaság terén. „Amíg a falun az egyénileg gazdálkodó paraszt volt túlsúlyban, a párt a mezőgazdaság fejlesztésének ügyébe való beavatkozását a segítés, a tanácsadás vagy figyelmeztetés egyes aktusaira korlátozhatta". De amikor a falun megszilárdul a kollektív gazdálkodás, a pártnak „... kezébe kell vennie a kolhozok vezetését, magára kell vennie a felelősséget a munkáért és segítenie kell a kolhozparasztoknak abban, hogy gazdaságukat a tudomány és a technika eredményei alapján vigyék előre". A kolhoz mint szocialista nagygazdaság csak tervszerű vezetéssel fejlődhetik. „Rá lehet-e hagyni az ilyen gazdaság vezetését a dolgok úgynevezett természetes folyására, az ösztönös fejlődésre? Világos, hogy nem lehet... a Szovjethatalom rendszeres beavatkozása nélkül a kolhozszervezés ügyébe, a Szovjethatalom rendszeres segítsége nélkül, ilyen gazdaságot rendbehozni lehetetlen"[114].

Ezért nőtt meg a szocialista viszonyok megteremtésével oly mérhetetlenül a párt és a Szovjetállam vezetésének jelentősége a népgazdaság és a kultúra felemelésében és fejlesztésében. Természetes, hogy ilyen körülmények között hallatlan mértékben megnőtt az értelmiségnek mint a szovjet társadalom azon rétegének jelentősége is, amely nélkül lehetetlen ezt a vezetést megvalósítani.

A szocialista államnak vannak olyan új funkciói, amelyeket az előző államok nem gyakoroltak. Mint újtípusú állam teljesíti a gazdasági-szervező és a kulturális-nevelő munkával kapcsolatos funkciókat. Kötelességei közé nemcsak a népgazdaság megszervezése tartozik, hanem az egész nép politikai nevelése, a kultúra fejlesztéséről való gondoskodás és a dolgozók kulturális színvonalának emelése is. Ezeknek a feladatoknak

---

[114] Sztálin. A falusi munkáról. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 512, 513, 514. old.

megoldása elképzelhetetlen az értelmiség nagyszámú hadserege nélkül. Szükség van: „... párt-, komszomol-, szovjet-, gazdasági, szövetkezeti, kereskedelmi, szakszervezeti, mezőgazdasági, oktatási, katonai káderekre, vagyis káderekre a párt-, állam- és kolhozapparátus számára, melyek segítségével a munkásosztály és a parasztság a Szovjetek országát igazgatja"[115].

Ezek a káderek is a szovjet értelmiség hatalmas hadseregét alkotják.

A SzK(b)P XVIII. kongresszusán Molotov elvtárs táblázatot mutatott be, amely értelmiségünk számbeli adatait és szakmák szerinti megoszlását tartalmazta[116]. Ime a táblázat:

A szovjet értelmiség összetétele 1937 januárban

1. Vállalatok, intézmények, üzemek, szovhozok, kolhozok stb. vezetői	1 751 000
2. Mérnökök és építészek (vállalatok és üzemek vezetői nélkül)	250 000
3. Középfokú műszaki képzettségű alkalmazottak (technikusok, munkavezetők, erdészek, vasúti állomásfőnökök)	810 000
4. Agronómusok	80 000
5. Egyéb agrotechnikai személyzet (földmérők, földrendezők, agrotechnikusok, zootechnikusok)	96 000
6. Tudományos dolgozók (professzorok, főiskolai tanárok stb.)	80 000
7. Tanítók	969 000
8. Kulturális-felvilágosító munkások (ujságírók, könyvtárosok, klubvezetők stb.)	297 000
9. Művészek	159 000
10. Orvosok	132 000
11. Középfokú egészségügyi személyzet (felcserek, szülésznők, ápolónők)	382 000
12. Közgazdászok, statisztikusok	822 000
13. Könyvelők, segédkönyvelők	1 617 000
14. Bírósági, ügyészségi dolgozók (bírák, ügyészek, nyomozók stb.)	46 000
15. Főiskolai hallgatók	550 000
16. Az értelmiség egyéb csoportjai (beleértve a katonai értelmiséget is)	1 550 000
Összesen	9 591 000

Az értelmiség — családtagjaikkal együtt számítva — már 1937-ben a Szovjetunió lakosságának körülbelül 13—14 százalékát tette ki.

---

[115] A SzK(b)P kongresszusainak, konferenciáinak és Központi Bizottsága teljes üléseinek határozatai és döntései. II. rész. 6. kiad. 1941. 682. old. (oroszul).

[116] A SzK(b)P XVIII. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. 310. old. (oroszul).

Az értelmiség hatalmas számbeli növekedése növekvő társadalmi szerepét tükrözi. Ha egyetlen modern állam, egyetlen ország sem lehet meg saját értelmisége nélkül, akkor „... az értelmiségnek még fokozottabb jelentősége van az olyan országban, mint a mienk, ahol az állam irányítja a gazdaság és a kultúra minden ágát és ezen belül a mezőgazdaságot, ahol minden egyes állami funkcionáriusnak ismernie kell az állam politikáját és feladatait az országon belül és az országon kívül ahhoz, hogy tudatosan és sikerrel végezhesse munkáját“[117].

A szocialista társadalmi rend olyan méretű feladatokat állít az értelmiség elé, amilyen a multban még sohasem állott elötte. Nézzük meg például a gazdasági szervezés feladatait. A kapitalista rendszerben ezeket a feladatokat egyes vállalatok, esetleg trösztbe vagy szindikátusokba tömörült vállalatcsoportok keretén belül oldják meg. A kapitalizmusban megvalósíthatatlan a nemzetgazdaság országos méretekben történő megszervezése és igazgatása. Ilyen feladatot csupán a szocialista rendszer állíthat maga elé és oldhat meg. Ez pedig azt jelenti, hogy a szocializmus olyan politikai és gazdasági vezetőket követel, akik meg tudnak birkózni a gazdasági szervezés országos méretü feladataival. A szocialista gazdálkodás egyben új követelményekkel lép fel az egyes vállalatok, üzemek, kolhozok stb. vezetöivel szemben is. Szervezőképesség, előrelátás, az általános állami feladatok megértése — ezek azok a tulajdonságok, amelyeket nemcsak a vezetöktől, hanem az „alsóbb“ funkcionáriusoktól is meg kell kívánni. Mindenki a saját posztján egy „kis csavarja“ a hatalmas társadalmi gépezetnek, amelynek hibátlan munkája sokmillió ember jól megszervezett tevékenységétől függ.

A szocialista rendszer az értelmiség alkotóerejének kifejtésére a multban soha nem látott lehetőségeket nyit meg. A szocialista gazdasági rend mentes a termelöerök és a termelési viszonyok közötti ellentmondástól, nem ismeri a müszaki és tudományos haladásnak azokat az akadályait, amelyeket a kapitalista rendszer lépten-nyomon felállít. A kapitalizmus a tudományos és technikai fejlödést alárendeli a haszonszerzés érdekének, a tudomány és technika alkalmazását olyan szük kere-

[117] A SzK(b)P kongresszusainak, konferenciáinak és Központi Bizottsága teljes üléseinek határozatai és döntései. II. rész. 683. old.

tek közé szorítja, amely megfelel a magántulajdon viszonyainak. Ezzel megláncolja az értelmiség alkotóerejét.

A külföldi értelmiség legjobbjai ezt el is ismerik. Blackett, a híres angol tudós, még a háború előtt írt egy cikket, amelyben azzal foglalkozott, hogy milyen a tudomány helyzete a kapitalizmusban. A cikknek nagyon jellemző a címe: „Zsákutcában van a tudomány". Blackett megállapítja, hogy a kapitalista társadalom nem tudja megfelelően kihasználni a tudományt és kénytelen korlátozni a tudomány alkalmazását. Az egyetlen út, amelyik korlátlan lehetőséget nyujt a tudomány és technika fejlődésének — a szocializmus útja. „A szocializmusnak szüksége van minden tudományra, amihez csak hozzá tud jutni, hogy a lehető legtöbbet termelje"[118]. Egy másik angol tudós — Bernal professzor megjegyzi, hogy a modern tudomány számos igen nagyjelentőségü müszaki problémát vetett fel (mint például a villamosenergia tervszerü elosztását kontinentális méretekben), amit lehetetlen a kapitalizmus keretein belül megoldani. „Hogy fenntartsuk a jelenlegi gazdasági rendszert — írja Bernal — tovább is primitív módszerekkel termelünk. Ahhoz, hogy a tudományt az emberiség javára használhassuk fel, az szükséges ... hogy szemétdombra hajítsuk ezt a gazdasági rendszert és egy észszerübbet vezessünk be ... Amíg a tudományt arra használják fel, hogy alacsony munkabérrel és kényszermunkával minél több profitot biztosítson, addig nem tudja kifejteni a benne rejlő lehetőségeket". A végső következtetést Bernal professzor igen röviden és határozottan fogalmazta meg: „Ha a tudomány segíteni akar az emberiségen, akkor új gazdát kell keresnie"[119].

Ilyen gazda pedig csak a szocialista rendszer lehet, amely felszabadította a tudományt és müvészetet a tőke kapzsi érdekei alól és a társadalom érdekeinek szolgálatába állította. A tudomány, technika és müvészetek határtalan fejlődésének lehetőségei csak ilyen feltételek mellett bontakozhatnak ki. Kalinyin megjegyezte, hogy csak a szocialista rendszer adja meg az értelmiségnek azt a lehetőséget, hogy kifejtse alkotó erejét, képességeit, tehetségét. Kalinyin ezt a gondolatát a Moszkvában akkor épülő metró példáján magyarázta meg:

[118] Zsákutcában van a tudomány. Cikkgyüjtemény. Szocekgiz, Moszkva 1938. 18. old. (oroszul).

[119] Ugyanott, 27, 36, 42. old.

„Mondják csak: vajjon a mi építészünk, aki a metróállomásokat tervezi, ugyanolyan helyzetben van, mint mondjuk egy párizsi építész? Hiszen Párizsban is ugyanaz az alkotóvágy füti az építészt, hogy a közönségnek valami szépet, ízléseset, kényelmeset nyujtson; ő is valami szépet, valami gyönyörüt, szóval mesterművet szeretne alkotni. Ez természetes is. Azt hiszem, hogy minden építész erre törekszik. De vajjon a burzsoá társadalomban szabadjára engedheti-e alkotó lendületét? Nem, ezt nem teheti meg. Miért? Azért, mert ott a metrót kapitalista építi. A kapitalista pedig nem mestermüvet akar, öt a kapitalista vállalkozás, a minél nagyobb haszon érdekli. A pénzzel pedig neki is számolnia kell: hiszen, ha drágán épít, vesztesége lesz.

És nálunk mi a helyzet? Nálunk mindent a szocialista állam épít. Nincsen a világon tökés, aki olyan gazdag lenne, mint a szovjet szocialista állam... Amikor nálunk az építészt megbízzák egy feladattal, megmondják, hogy olyan épületet kell felépítenie, amely megfelel a nép érdekének, kényelmének és müvészi igényeinek.

Az értelmiség helyzete közti különbség a burzsoá és a szocialista társadalomban onnan ered, hogy ott a kapitalistáké a hatalom, nálunk pedig a dolgozóké"[120].

Ez az oka annak az alapvető különbségnek is, ahogy az értelmiség az alkotáshoz közeledik. Mások a kritériumok, amelyekkel az alkotómunka termékét a kapitalizmusban és a szocializmusban mérik és ezek másként is hatnak a szellemi munkások sorsára. A magántulajdonon alapuló kicsinyes, korlátolt tökés érdek szükségszerüen ellentétbe kerül az alkotás érdekeivel. Csak az egész nép érdekeit átfogó, emelkedett tartalmú ismérvek biztosíthatják az értelmiségnek az alkotás korlátlan lehetőségeit és szolgálhatnak az igazi lelkesedés forrásául.

*

A Szovjetunió értelmiségének összetételében és objektív helyzetében történt változással együtt mélyreható változások mentek végbe lelkivilágában is. Az értelmiség lelkivilágának átalakítására nagy hatással van a szocialista építés, amelyben ő is résztvesz.

---

[120] *Kalinyin.* Cikkek és beszédek, 1936—1937. 171—172. old.

Már Lenin meglátta, hogy az értelmiséget és különösen a szakembereket és mérnököket csak akkor lehet a Szovjethatalom mellé állítani, ha a Szovjethatalom gyakorlatilag bebizonyítja, hogy valóban képes az ország termelőerőit fejleszteni. „Nem elég nekik ezt elméletileg bebizonyítani, gyakorlatilag kell bebizonyítanunk"[121]. Az élet teljesen igazolta Lenin meglátását. Az alkotó, teremtő munka nagyszerű méretei magukkal ragadták és lelkesedéssel töltötték el a becsületes szakembereket, akik a munka során megszabadultak régebbi elképzeléseiktől, a megkövesedett hagyományoktól és előítéletektől.

Az egyik legismertebb előítélet, mely a forradalom kezdetén a régi értelmiség számos tagját visszatartotta attól, hogy az új társadalom építésében résztvegyen, az volt, hogy a népet tudatlan tömegnek tekintették, olyannak, amely a kultúrát legfeljebb csak lerombolni tudja. Az értelmiségnek ezek a képviselői pedig azt tartották magukról, hogy ők a „szellem arisztokratái", a kultúra egyedüli építői. Még azok is, akik együttéreztek a nép szenvedéseivel és felszabadításukban őszintén segíteni akartak, néha aggódva gondoltak arra, hogy milyen sors vár a kultúrára, ha ez a „képzetlen tömeg", az „egyszerű nép" kerül uralomra. Bargyin akadémikus visszaemlékezéseiben elbeszéli, hogy milyen volt a régi mérnökök egy részének hangulata a forradalom kezdetén:

„Mi, régi mérnökök, akik a morál és az erkölcsi magatartás burzsoá értelmezésén nevelkedtünk és a tőkés szekeréhez voltunk láncolva mint fegyenc a talicskájához, a forradalomnak csak egyik oldalát láttuk, azt, amely bennünket visszarettentett — a rombolást. Sokunknak közülünk, így jómagamnak is, kiknek mint mérnököknek hivatása volt az építés, éppen ez a — mint később megértettem, elkerülhetetlen — része a forradalomnak volt ellenszeves"[122].

De mult az idő és az élet megmutatta, hogy milyen hatalmas teremtő, alkotóerő van a népben elrejtve. A régi értelmiség képviselői csodálkozással figyelték a bolsevikok nagyszerű terveit, amelyek megvalósításával átformálják az ország térképét, átalakítják a természetet és a néptömegeket döntő rohamra sorakoztatják fel a régi Oroszország évszázados elmaradott-

[121] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVI. köt. 462. old. (oroszul).
[122] *Bargyin.* Egy mérnök élete. Ifjú gárda 1938. 62. old. (oroszul).

sága ellen. És amikor az értelmiség résztvesz ezeknek az alkotó terveknek a megvalósításában, nemcsak a korlátolt burzsoá elképzelések alól szabadul fel, hanem megnő alkotóereje is, kibontakoztatja tehetségét, amint ez Bargyinnal, a kuznyecki kohászati üzem építőjével is történt, aki gyakorló mérnökből a Tudományos Akadémia tagja lett. Az alkotó szocialista munka hatalmas tüze megolvasztotta a régi értelmiség tudatát, megtisztította az idejétmúlt életszemlélet salakjától és elszakíthatatlanul összeforrasztotta a népből jött új értelmiséggel.

Ha összehasonlítjuk szovjet értelmiségünket a burzsoá-földesúri Oroszország értelmiségével, észre kell venni a lelkivilágában megmutatkozó új vonásokat. A bolsevik párt és a Szovjetállam hatalmas nevelő munkájával elősegítette, hogy az értelmiség szellemileg elszakadjon a kapitalista világtól, hogy tudata megtisztuljon a burzsoá világnézet megbecstelenítő befolyásától és hogy eljusson a kommunista világnézethez.

A régi értelmiséget az jellemezte, hogy szellemileg függött a kapitalista világtól és elszakadt a néptől. Önhitten a „kritikai gondolkodás" hordozójának nevezte és „függetlennek" nyilvánította magát, valójában azonban a burzsoázia kegyeit leste és fogvatartották a burzsoá előítéletek.

A burzsoá társadalom azzal áltatja az embereket, hogy a tudomány, művészet, erkölcs független a politikától. A valóságban a tőke hatalmába kerítette a tudomány és művészet embereit és az anyagi függőség láncaival, a burzsoá előítélet erejével szorosan szekeréhez kötötte. Ez az ideológia olyan területein mutatkozik meg a legvilágosabban, amelyek legközelebb állnak a társadalmi élet kérdéseihez. Lenin nemhiába nevezte a burzsoá közgazdász professzorokat a tőkésosztály tudós kereskedősegédeinek, a filozófus professzorokat pedig a hittudomány tudós kereskedősegédeinek.

Ugyanakkor a régi értelmiség jelentékeny része kitért az elől, hogy résztvegyen a társadalmi és politikai életben; apolitikus, eszmenélküli, korlátolt látókörű volt.

A szovjet rendszer az értelmiséget a nép szolgálatának magasztos céljaira buzdította és felfegyverezte a marxizmus-leninizmus minden babonától és burzsoá előítélettől mentes új, valóban tudományos világnézetével.

Magas eszmeiség lett az új szovjet értelmiség jellemző vo-

nása. Az eszmeiség pedig az alkotás sikerének alapfeltétele az ideológia minden területén, legyen az irodalom, művészet vagy tudomány. Csak akkor, amikor a tudományos és művészi alkotás magasztos eszmén alapul, amikor nem zárkózik el az egyéni érdek szűk kis világában, hanem az egész nép közös életét éli, csak akkor jönnek létre igazán nagy alkotások.

Lenin rámutatott a „Pártszervezet és pártirodalom" című, 1905-ben írt cikkében a magas eszmeiség jelentőségére a művészetben és ezzel kapcsolatban a pártosság elvét hangoztatta az irodalomban:

„Az irodalomnak pártos irodalommá kell lennie. A polgári erkölcsök, a polgári vállalkozói, üzleti sajtó, a polgári irodalmi karrierizmus és individualizmus, az «úri anarchizmus» és a profithajhászás ellensúlyozására — a szocialista proletariátusnak fel kell állítania a *pártos irodalom* elvét, ki kell építenie és a lehető legteljesebb és legtisztább formában valóra kell váltania ezt az elvet.

Miben áll ez az elv, a pártos irodalom elve? Nemcsak abban, hogy a szocialista proletariátus számára az irodalom művelése nem lehet egyes személyek vagy csoportok profitjának forrása, egyáltalán nem lehet a proletariátus egyetemes ügyétől független magánügy. Le a pártatlan írókkal! Le az irodalmi Übermenschekkel! Az irodalmi munkának az egyetemes proletármunka *részévé* kell lennie..."[123]

Lenin keresztül-kasul hazugnak tartott mindenféle fecsegést, amely a burzsoá társadalomban az értelmiség „abszolút szabadságáról" és a társadalmi és politikai élettől való függetlenségéről mesélt. Az irodalom és a művészet mindig visszatükrözi a társadalom befolyását, azonban a burzsoá művészet képmutatóan leplezi, hogy függ az uralkodó osztályoktól, míg mi azért az irodalomért lelkesedünk, amely összeforr a proletariátussal és nyiltan szolgálja „...a dolgozók millióit és tízmillióit, akik az ország virága, ereje, jövendője"[124].

A dolgozók millióit és tízmillióit szolgálni, akik az ország virága, ereje, jövendője, ez lett a szovjet értelmiség magasztos célja. A szocialista rendszer megvalósította a régi értelmiség legjobbjainak álmait, akik a tudomány és demokrácia, a tudás

[123] *Lenin* Művei. 4. kiad. 10. köt. 27. old. (oroszul).
[124] Ugyanott, 14. old.

és munka szoros kapcsolatát hirdették. A Szovjetállamban megvalósultak Tyimirjazev látnoki szavai: „Csak a kölcsönös megértésen alapuló, szabad és szoros szövetségre lépett, a világbékét szimbolizáló közös vörös zászlóval borított tudomány és demokrácia, tudás és munka győz le mindent és alakítja át az egész emberiséget"[125].

Az értelmiség tevékenységének jellegében történt változással sok olyan vonás tünt el, amely az értelmiség lelkivilágát jellemezte a mult társadalomban.

A régi értelmiséget individualizmus s a fegyelemre és szervezkedésre való képtelenség jellemezte. Lenin erről 1904-ben a következőket írta:

„Senki sem tagadhatja, hogy az *értelmiséget mint speciális rétegét* a modern kapitalista társadalomnak, általában és egészében *éppen az individualizmus* és a fegyelemre és szervezkedésre való képtelenség jellemzi... ebben rejlik egyik magyarázata az intellektuel petyhüdtségnek és állhatatlanságnak, amit oly gyakran megérez a proletariátus; és az értelmiségnek ez a tulajdonsága elszakíthatatlan kapcsolatban van szokásos életkörülményeivel, kereseti viszonyaival, melyek igen sok tekintetben megközelítik a *kispolgári életmód* körülményeit (egyedül vagy nagyon kis kollektívekben végzett munka stb.)"[126]. Tudjuk, hogy az értelmiségnek ez a vonása rendkívül károsan mutatkozott meg sok olyan értelmiségi magatartásában, akik csatlakoztak a proletariátus forradalmi mozgalmához. Lenin nemhiába állította szembe a burzsoá-értelmiségi individualizmus követőit a proletár szervezettség és fegyelem híveivel.

A régi értelmiség másik nem kevésbbé jellemző vonása volt az elmélet és a gyakorlat közötti szakadás. Az értelmiségből hiányzott a képesség és a tehetség, hogy a megkezdett dolgot befejezze. Lenin a burzsoá társadalom egyik legvisszataszítóbb vonásának nevezte a szó és a tett, az elmélet és a gyakorlat

---

[125] Tyimirjazev 1919 szeptemberben írta ezeket a szavakat bevezetésül a „Tudomány és demokrácia" című könyvhöz. Lásd *Tyimirjazev*. Tudomány és demokrácia. Cikkgyüjtemény, 1904—1919. Giz Moszkva 1920. XVI. old. (oroszul).

[126] Lenin. Egy lépés előre, két lépés hátra. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 1. köt. Szikra 1949. 411. old.

közti szakadást. A régi értelmiséget erre egész életformája nevelte.

„Ez a lomposság, rendetlenség és hanyagság, gondatlanság, pontatlanság, ideges kapkodás, a hajlamosság arra, hogy a cselekvést vitákkal, a munkát beszélgetésekkel helyettesítsék, a hajlamosság arra, hogy a világon mindenhez hozzáfogjanak és semmit be ne fejezzenek — a «képzett emberek»-nek egyik olyan sajátossága, mely egyáltalában nem gonosz természetükből, még kevésbbé rosszakaratból fakad, hanem összes életszokásaikból, munkakörülményeikből, a túlfeszített munkából, a szellemi és fizikai munka természetellenes különválasztásából és más hasonlókból folyik"[127]. A „képzett emberek"-nek ez a fogyatékossága nemcsak a gyakorlati, szervezési feladatok megoldásánál volt érezhető, hanem rányomta bélyegét a régi értelmiség egész gondolkodásmódjára. Sokaknál ez a gyakorlat önhitt lebecsülését, vagy azt eredményezte, hogy elvonuljon távol az élettől, a „tiszta" tudomány bérkeibe stb. Mindez elkerülhetetlenül megakadályozta az értelmiség alkotó lehetőségeit, mivel a tudományban nem lehet elképzelni igazi alkotást kollektív erőfeszítés nélkül, elképzelhetetlen olyan elméleti kutatás, amely elszigetelődik a megtermékenyítő gyakorlattól.

A Szovjetunióban ezen a téren is gyökeres változások történtek. Kalinyinnak nagyon is igaza volt, amikor kijelentette, hogy „... a mi szovjet értelmiségünk nemcsak összetételében népi, — azáltal, hogy a munkásság és kolhozparasztság tömegei megszakítás nélkül áramlanak az értelmiség soraiba — de népi munkájának körülményeiben is". Hogy ezt a gondolatát példával világítsa meg, Kalinyin emlékeztetett arra, hogy Darwin, amikor a fajok eredetéről szóló nagyszabású munkáján dolgozott, a világ minden tájáról sokszáz önkéntes munkatárssal levelezett, akik kérésére figyelték az állatok és madarak életét. „De még a kollektív munkának ez a módszere is jelentéktelen a szovjet értelmiség kollektív munkájához képest...

Tudományunkban — a tudomány csúcsáig — olyan embereket látunk, akiket ezer szál füz a néphez. Agronómusainknak és tudományos munkásainknak, akik a biológiát tanulmányozzák, nagyszerű intézeteken kívül számtalan kolhoz-labo-

[127] Lenin. Hogyan szervezzük meg a versenyt? Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 299. old.

ratórium áll rendelkezésre, amelyek készséggel segítik tudományos kísérleteikben. És látjuk, hogy nagy tudósaink élnek is ezzel a segítséggel. Legjobb példa erre Liszenko akadémikus.

A fizikai és a kémiai tudomány munkásainak, különösen a kísérleti téren dolgozóknak számtalan kutatóintézeten, üzemi laboratóriumon kívül rendelkezésére állnak feltaláló körök. Amint látják, nagy tudósaink mindig támaszkodhatnak számos ilyenfajta munkatárs segítségére"[128].

Hogy ezek az új munkamódszerek milyen hasznosak, azt a természet nagy átalakítójának, Micsurinnak példája bizonyítja, akinek munkássága éppen a szovjet rendszerben ért el eddig elképzelhetetlen lendületet. Micsurint gyakran összehasonlították Luther Burbank kiváló amerikai növénynemesítővel — Micsurin azonban maga tiltakozott ez ellen az összehasonlítás ellen. Megmagyarázta, hogy nemcsak munkájuk módszerében van nagy különbség, de munkájuk gyakorlati eredményében is. 1934-ben így írt erről:

„Ha megnézzük bármely kerti növénnyel foglalkozó amerikai vagy nyugateurópai cég árjegyzékét, évtizedeken keresztül alig találunk benne néhány tucat új minőséget. Megkérdezem, hol van akkor ez a sokezer új minőség, amit Burbank és más külföldi híresség kitermelt és amiről olyan gyakran írt a külföldi és sokszor még a szovjet sajtó is. Úgy látszik, hogy ebből nagyon sok (amiről írtak) csak az ujságírók fantáziájában élt, vagy pedig alkalmatlan volt gyakorlati felhasználásra. Ez egészen természetes is, hiszen minden nyugati szakemberre ránehezedik a burzsoá rend életformája, amelyben szinte minden tevékenység a spekulatív hatásra korlátozódik és az emberek egy kicsiny felső rétege szívja magába a dolgozó tömeg munkájának úgyszólván minden eredményét.

Egész mást látunk a Szovjetunióban, a szovjet rendszerben. Nálunk mindennek az az alapja, hogy a legnagyobb mértékben fokozzuk a dolgozók jólétét.

Így például nálunk most olyan figyelmet fordítanak a gyümölcstermelés fejlesztésére, hogy a legrövidebb időn belül néhányezer hektárnyi nagy összefüggő területek alakulnak át kertekké. A Szovjetunió gyümölcstermelését csak az Októberi

---

[128] *Kalinyin.* A Szovjetállam hatalmassága. Goszpolityizdat 1944. 25—26. old. (oroszul).

Forradalom győzelme lendíthette ilyen mértékben előre, mert felszabadultak a föld bilincsbe vert erői és a hatalom a proletariátusnak, a szocialista társadalom élenjáró osztályának kezébe került"[129].

Micsurin ugyanebben az évben levelet intézett Sztálin elvtárshoz, amelyben arról ír, hogy azt a szegényes kis földterületet, amelyen 60 évvel ezelőtt új gyümölcsfajták kitermelésével kísérletezett, a Szovjethatalom az ipari gyümölcstermesztés és tudományos növénytermesztés országos központjává alakította.

„A Szovjetállam és az Ön által vezetett párt — írja tovább levelében Micsurin — engemet, az elszigetelten álló kísérletezőt, akit sem a hivatalos tudomány, sempedig a cári földmüvelésügyi hivatalnokok nem ismertek el, sőt kigúnyoltak, százezernyi növény kísérletezésével foglalkozó központ vezetőjévé és szervezőjévé tett meg. Megvalósult életem minden álma: az új, értékes gyümölcsfajták, amelyeket kitermesztettem, a kísérleti helyekről nem a gazdag kulákokhoz vándorolnak, hanem a hatalmas kolhoz- és szovhozkertekbe, hogy helyettesítsék az alacsonyhozamú, régi rossz fajtákat"[130].

A szocialista mezögazdaság tapasztalatai megtermékenyítették Micsurin alkotó szellemét és ez lehetővé tette, hogy új, hatalmas lépéssel vigye előre a darwinizmust. Az élő gyakorlat tapasztalatai alapján Micsurin új, magasabb fokra emelte a darwinizmust. A növény- és állatfajták fejlődésének folyamatát magyarázó tudományból — ami a darwinizmus elsősorban volt — ezeket a fajtákat *megváltoztató* tudománnyá fejlesztette azzal a céllal, hogy a növényi és állati szervezeteket a szocialista társadalom javára gyakorlatilag megváltoztassa. Micsurin müvei alapján kialakult a szovjet darwinizmus iskolája, amelynek élén ma Liszenko akadémikus áll.

Liszenko akadémikus és munkatársainak tudományos alkotásai világos példái a szovjet tudomány népi voltának. A biológia hatalmas elméleti és gyakorlati kérdéseinek megoldásánál Liszenko akadémikus és munkatársai sokezer kolhoztag tapasztalatára támaszkodnak, ezeket a tapasztalatokat elbírálják és összegezik, azután új következtetésekkel gazdagítják. A népellenes, reakciós idealista Weismann—Morgan irányzat

---

[129] *Micsurin* Művei. 1. köt. Szelyhozgiz 1948. 621—622. old. (oroszul).
[130] Ugyanott, 599—600. old.

szétzúzása a biológiában egyben a Micsurin és Liszenko által képviselt valóban népi materialista tudomány diadala volt.

Hogy a szovjet tudományban és technikában mennyire elterjedtek a kollektív munkamódszerek, azt a Sztálin-díjak odaítéléséből is láthatjuk. A kiemelkedő találmányok és a termelőmunka tökéletesítésének legjelentősebb módszerei, amelyek az elmúlt évek során Sztálin-díjat kaptak, túlnyomórészt kollektíváktól származnak. Ezek a munkák a kollektív erőfeszítés gyümölcsei, ami azonban semmivel sem csökkenti a résztvevők egyéni képességeit és tehetségét.

Az új az, hogy a tehetséges tudós, aki azelőtt egymagában volt, a szovjet rendszerben általában tudományos iskola vezetőjeként lép fel. „A forradalomelőtti Oroszországban — jegyezte meg Vavilov — amikor a tudományról beszéltek, a valóságban mindig egyes tudósokra: Lomonoszovra, Lobacsevszkijre, Mengyelejevre gondoltak. A szovjet időben megszokott és magától értetődő, hogy iskolákról, intézetekről beszéljünk, a Pavlov-iskoláról, a Kurnakov-iskoláról, a Központi Aerohidrodinamikai Intézetről, az Állami Optikai Intézetről és így tovább, vagyis a tudósok nagy kollektívájáról"[131].

Szoros kapcsolatban van ezzel az a körülmény, hogy a szovjet társadalomban a tudomány fejlődése megszűnt valamely tudós magánügye lenni, és az egész népet érdeklő közügy lett belőle. Az elméleti kutatások és gyakorlati felhasználásuk között olyan elválaszthatatlan kapcsolat van, hogy ez szükségessé teszi a tudomány tervszerűségét. Vavilov akadémikus szerint a tudományos kutatások tervszerűsége a szocialista társadalom tudományának egyik alapvető tulajdonsága[132].

Nagyon sok példán meg lehet mutatni, hogy ezeknek az új munkafeltételeknek milyen termékenyítő hatása volt a szovjet értelmiség alkotó tevékenységére. Kitágították a tudomány és művészet képviselőinek látókörét és felszabadították régebbi korlátozottsága és egyoldalúsága alól.

Az elhúnyt Keller akadémikus az értelmiségről szóló brosúrájának egyik fejezetét így nevezte el: „Hogyan lettem bolsevik." Ebben a fejezetben elmondja, hogy a forradalom előtt

---

[131] *Vavilov.* A szovjet tudomány új szakasza. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája 1946. 16. old. (oroszul).

[132] *Vavilov.* A szovjet tudomány harminc éve. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája 1947. 394. old. (oroszul).

tudományos munkáját nem tudta gyakorlatilag felhasználni. „A növénytannak szenteltem minden erőmet, amelyet akkor még nagyon vékony szálak fűztek a gyakorlathoz, a tapasztalathoz. Ez pedig károsan hatott tudományos gondolkodásomra, gátolta fejlődésemet. Kutatásaimban túltengett a leíró rész, a formális kapcsolat és a kölcsönös viszony megállapítása a növényzet és környezete — a talaj és az éghajlat között. A megfelelő jelenségek dinamikája gyakran majdnem egészen felderítetlen maradt."

Amikor eljött az Októberi Forradalom, Keller már elmúlt 43 éves, de világnézete kialakulatlan volt.

„Közvetlenül a forradalomelőtti időben — írja Keller — alapjábanvéve nem volt világos politikai, de még természettudományos világnézetem sem. Ösztönös materialista voltam, elmélyült megalapozottság nélkül." Az Októberi Forradalom nagyon megváltoztatta a tudós gondolkodását: „Alkotómunkám hasonlíthatatlanul gazdagabb lett és gyorsan ívelt felfelé. Mintha a tudományos és társadalmi életben újjászülettem volna. És a bizonytalanul baloldali meggyőződésű emberből a proletárforradalom bolsevikot formált, aki a bolsevik párt tagja lett. És a középszerű vidéki tudósból is a proletárforradalom formált akadémikust, két akadémia — a Szovjetunió Tudományos Akadémiája és a Szovjetunió Lenin Agrártudományi Akadémiája — rendes tagját"[133].

Ilyen eredménye van a társadalmi életkörülmények befolyásának a Szovjetunióban, különösen a tudományos munka új helyzete befolyásának, amely szorosan összefügg a tudósok kollektív erőfeszítését követelő szocialista építés gyakorlatával.

„A forradalom előtt — beszéli el Keller — egy-két munkatárssal dolgoztam, a forradalom után már kollektív módon, munkatársaim és tanítványaim egész iskolát alkottak, voltak harmincan vagy még többen is.

... 1908—1910 között három botanikai expediciót vezettem az Altáj hegyvidékbe. Ezeknek az expedicióknak az volt a feladata, hogy új területeket keressünk, melyek alkalmasak a parasztok áttelepítésére Oroszország európai részéből. A továbbiakban a cári kormányzat már nem törődött azzal, hogy mi lesz az új helyen a parasztgazdaságokkal.

---

[133] *Keller.* Proletárforradalom és szovjet értelmiség. 26. old.

Az altáji expedició során anyagot gyüjtöttem az altáji rétek eredetéről, növényzetének összetételéről és jellegzetességeiről stb. De semmi sem ösztönzött arra, hogy elméleti és termelési szempontból az anyagot jobban feldolgozzam. Később azután beszámoltam a gyüjtött adatokról egy könyvben, melynek címe «Az altáji hegyeken és völgyeken keresztül». Munkám első kötete 1914-ben látott napvilágot, a második kötetet, amelyben komolyabb igényü elméleti és termelési következtetéseimet akartam levonni, nem írtam meg. Majdnem harminc évvel később azonban, 1936-ban újra elkerültem az Altáj hegységbe mint a Szovjetunió Tudományos Akadémiája által szervezett mezögazdasági komplex expedició tudományos vezetője. Az expedició főfeladata az volt, hogy segítséget nyujtson a «Nagy Altáj» mezögazdasági bázisának fejlesztésére, hatalmas érckészletének, vízierejének, rendkívül gazdag földmüvelési és állattenyésztési lehetőségeinek stb. kiaknázására. És most, harminc év után sor került könyvem: «Az altáji hegyeken és völgyeken keresztül» második kötetének kiadására, de egészen más társadalmi viszonyok között és egészen más tudományos és termelési szempontok figyelembevételével. Ez kollektív cikkgyüjtemény lesz «Altáji rétek és legelők» címmel és tartalmazni fogja a rétek és legelők kezelésének elméleti alapját és megjavításuk gyakorlati módszereit az intenzív állattenyésztés bevezetése érdekében. Az altáji rétek eredetére vonatkozó elgondolásaimat továbbfejlesztve megállapítható, hogy azok helyén nagyrészben azóta kiirtott különböző típusú erdők voltak. Ezek az elgondolások már az első altáji expedició idején felmerültek bennem, de akkor csirájukban maradtak."

Teljesen megváltozott a tudós világnézete, ami kihatott szakmájához való viszonyára is. Erről így nyilatkozik:

„Annak a felismerése, hogy jobban el kell mélyednem tudományom lényegébe és megállapításaimat minél hamarabb hozzáférhetövé kell tennem a szocialista gyakorlat számára elvezetett a dialektikus materializmushoz.

Egészen más szemmel nézek arra a legfőbb valamire, amit egész életemen át tanulmányozok — a növényre. A növényt most valóban élőnek látom az állandó dialektikus fejlödés folyamatában, állandó többé-kevésbbé rugalmas átalakulásban éspedig szoros kölcsönhatásban az örökké mozgó és változó környezettel. Ennek következtében lelkes követője lettem Mi-

csurin és Liszenko szemléletének és módszereinek. Az ő következtetéseik alapján formálom át új, dinamikus alapon szűkebb tudományágamat, a botanika ökológiának nevezett részét, amely a növények és környezetük közötti viszonnyal foglalkozik. A régi, főleg statisztikai ökológia át kell hogy adja helyét az új, dinamikus ökológiának"[134].

Keller akadémikus mondanivalóját azért közöltük ilyen részletesen, mert igen szemléltetően mutatja a tudósok világnézetében beállott változás útját, amely nemcsak az ő esetére jellemző. A szovjet értelmiség egyéb képviselői — művészek, műszaki emberek, tanítók, orvosok stb. — a maguk módján hasonló utat jártak végig. Az élet mind aktívabb részvételre késztette őket a szocialista építés terén, a marxizmus-leninizmus eszméi mind mélyebben és nagyobb mértékben hatoltak tudatukba és azt új, kommunista módon formálták át. Hogy az alkotásban előbbrejutottak, az a bolsevik párt hatalmas szellemi befolyásának eredménye, amely új távlatokat nyitott meg előttük és beléjük oltotta a merész újító szellemet. Ezért a régi típusú szakember, aki bezárkózott a saját szűk szakmájába és távoltartotta magát a politikai és társadalmi élettől, kezd a multé lenni és átadja helyét az újtípusú szakembernek, akinek tágabb az eszmei és kulturális látóköre, aki felvértezte magát a marxi-lenini világnézettel és képes arra, hogy előbbrevigye kultúránkat.

A fiatal, friss erők tömeges beáradása az értelmiség soraiba szellemi megújhodással is járt. A szovjet értelmiség soraiba olyan fiatal emberek özönlöttek, akik a munkások és parasztok közül jöttek, magukkal hozták az ipar és mezőgazdaság élenjáró dolgozóinak legjobb tulajdonságait: azt a feltétlen harci készséget a közös ügyért, amely nem hátrál meg a kudarcok elől, az állhatatosságot és kitartást, az egészséges gyakorlatiasságot és tárgyilagosságot, azt a képességet, amely a szót tette változtatja át stb. Az értelmiség ennek folytán szellemileg közelebb került a munkásokhoz és parasztokhoz és magába szívta azok legjobb tulajdonságait. Kalinyin találó megjegyzése szerint: „... a szovjet értelmiségi arcán fel lehet ismerni a munkás és paraszt jellemvonásait egyaránt"[135].

---

[134] Ugyanott, 30, 31, 33. old.
[135] *Kalinyin*, Cikkek és beszédek, 1936—1937. 171. old.

A kapitalista világ szellemi függőségétől felszabadulva, az értelmiség megszerezte azt az öntudatot, amely annyira hiányzott sok régi értelmiséginél. Ez a tőke láncaitól megszabadult szovjet ember öntudata, aki ennek következtében Sztálin elvtárs szavai szerint: „... magasabban áll, mint bármely külföldi magasállású hivatalnok, aki vállán hordja a kapitalista rabság igáját..."[136] A szovjet értelmiség öntudatát különösen megerősíti, hogy felismeri tevékenységének állami jelentőségét. A szovjet társadalomban, ahol az állam irányítja a kultúra minden ágának fejlődését, ahol a könyvkiadás, ujság, folyóiratok, színház, filmszínház, tudományos intézetek nem magánvállalkozások, hanem az egész népet szolgálják, az értelmiség szerepének fokozott jelentősége van. A szovjet értelmiség túlnyomó többsége ezt megértette, ami különösen a háború alatt mutatkozott meg. „A háború világosan megmutatta, mivé vált az értelmiség a Szovjethatalom idején — mondta Molotov elvtárs. — Ma már senki sem beszél régi és új értelmiségről. Maga az élet szüntette meg ezt a problémát. Az értelmiség túlnyomó többsége becsülettel és sikeresen teljesíti fontos kötelességeit a gazdasági munka megszervezésében, új szakemberek nevelésében, a lakosság egészségvédelmében és kulturális színvonalának emelésében. Teljes megelégedéssel mondhatjuk, hogy a szovjet értelmiség méltó a szovjet néphez és hűségesen szolgálja Hazáját"[137]. A szovjet értelmiség tevékenységének vezérelve lett az a hazafias törekvés, hogy emelje hazája dicsőségét, biztosítsa gazdaságának és kultúrájának további fejlődését.

Az értelmiség körében azonban még meg lehet találni a mult maradványait, sőt sokkal élőbben, mint a munkások és parasztok közt. A legvisszataszítóbb maradványok egyike, amely az értelmiség egyes képviselőit megfertőzte, a nyugati burzsoá kultúra előtti hajbókolás. Az irodalom és művészet néhány művelőjénél ez abban mutatkozik meg, hogy bírálat nélkül elfogadja és utánozza Nyugat dekadens burzsoá művészetét, némely színház pedig követi az alacsonyrendű burzsoá műsorösszeállítást stb. A reakciós nyugati kultúra előtti hajbókolás jelentkezett a tudomány terén is, megmutatkozott az a

[136] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 733. old.

[137] *Molotov.* A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 28. évfordulója. 20—21. old.

hazai tudomány elsőbbségének lebecsülésében, egyes tudósok és feltalálók hazafiatlan viselkedésében. Ezek egyéni hírnevet hajszolva, siettek külföldön adatokat közölni munkáikról, melyek pedig az állam tulajdonát képezték. A külső fénytől, a burzsoá kultúra talmi csillogásától elvakulva ezek az elmaradt emberek nem ismerték fel a burzsoá kultúra reakciós lényegét, a benne rejlő sorvadást és rothadást. A burzsoá Nyugat előtt való hajbókolás a cári Oroszország átkozott multjából származó maradvány. Az akkori uralkodó osztályok az orosz nép kulturális és szellemi alacsonyabbrendűségének ideológiáját terjesztették és a nép erejében való hitetlenséget hirdették.

Az imperialista táborban lévő ellenségeink, különösen pedig az amerikai és angol imperialisták minden eszközzel megkísérlik, hogy az orosz emberbe beoltsák a burzsoá Nyugat előtti hódolat szellemét. Támaszpontokat szeretnének kiépíteni nálunk szovjetellenes propagandájuk számára és ezért értelmiségünk ingatag rétegeiben megkeresik a gyenge és sebezhető pontokat. Az értelmiségnek a társadalomban elfoglalt helyzeténél fogva természetesen sok alkalma nyílik, hogy érintkezésbe kerüljön a kapitalista világgal, annak kultúrájával. És azok az elmaradott emberek, akiket megfertőzött az a ragály, hogy hétrét görnyedjenek minden előtt, ami külföldi, akiket megfertőzött a kozmopolitizmus hazafiatlan szelleme, ezek kerülnek legkönnyebben a rothadt szovjetellenes propaganda hatása alá.

Mindebből világos, hogy milyen nagy jelentősége van az értelmiség között végzett ideológiai munkának. A bolsevik párt ezért lankadatlan figyelmet fordít a szovjet értelmiség nevelésére. A háborúutáni időben, amikor az ideológiai munka jelentősége még fokozódott, a SzK(b)P Központi Bizottsága meghozta történelmi fontosságú határozatát az irodalom, színház, filmszínház, zene kérdésében. Ezek a határozatok megsemmisítő csapást mértek a művészi alkotásokban megnyilvánuló eszmenélküli apolitikusságra és magasra emelték a szovjet irodalom és művészet bolsevik pártosságának zászlaját. A SzK(b)P Központi Bizottsága rámutatott arra, hogy íróinkat és művészeinket alkotásaikban a nép érdekeinek, a párt politikájának kell vezetnie, amely a szovjet rendszer alapja. Ez múlhatatlan feltétele az olyan művek megalkotásának, amelyek alkalmasak arra, hogy népünket magas eszmeiségre neveljék, hogy beléjük oltsák az ügyükbe vetett hitet, megtanít-

sák arra, hogy ne féljenek a nehézségektől és készek legyenek a kommunizmushoz vezető úton minden akadályt legyőzni. A SzK(b)P Központi Bizottságának határozatai hangsúlyozták, hogy milyen hatalmas társadalmi és nevelő szerepe van a szovjet irodalomnak és művészetnek és milyen felelősségteljes feladatok állnak a kultúrfrontnak ezen a szakaszán dolgozó szovjet értelmiség előtt.

A bolsevik párt ennek megfelelően nagy gondot fordít a szovjet tudomány fejlesztésére, a szovjet tudósok nevelésére. A SzK(b)P Központi Bizottságának kezdeményezésére és irányítása mellett 1947-ben filozófiai vitát rendeztek Alekszandrov „A nyugateurópai filozófia története" című könyve felett, 1948-ban pedig a Szovjetunió Lenin Agrártudományi Akadémiája ülésszakán megvitatták a szovjet biológiai tudomány fejlődésének kérdéseit. A bolsevik párt feltárta annak a veszélyét, hogy a tudomány művelői között bizonyos mértékben talajra talált a burzsoá objektivizmus. A bolsevik párt támadó szellemű harcra hívta fel a tudósokat és arra, hogy elméleti munkájukban legyenek pártosak. A biológiai tudomány kérdéseiről folyó vita hangsúlyozta „... a materialista elveknek a tudomány minden ágára vonatkozó alkotó jelentőségét, aminek nálunk elő kell segíteni a tudományos és elméleti munkák gyorsabb ütemű fejlődését"[138]. Ezeknek az elveknek diadaláért és a haladó szovjet tudomány fejlesztéséért folytatott harc elszakíthatatlanul össze van kötve a bolsevik kérlelhetetlenség fokozásával minden ideológiai elferdítés, minden burzsoá befolyás és különösen a rothasztó, a szovjet hazafisággal szemben gyökeresen ellenséges indulatú kozmopolita ideológia ellen.

Sztálin elvtárs képletes kifejezése szerint, az értelmiség a szovjet talaj sója. Ez kifejezi a szovjet értelmiség hatalmas szerepét a kommunizmus építésében. Az értelmiség felfegyverzése marxista-leninista világnézettel, eszmei megerősítése, a szovjet hazafiság szellemében való nevelése és a burzsoá kultúra előtti hajbókolás szellemének kiirtása jelenti olyan káderek felnevelését, akiktől államunk, népgazdaságunk és kultúránk gyors fejlődése függ.

---

[138] *Molotov.* A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 31. évfordulója. Goszpolityizdat 1948. 20. old. (oroszul).

5. Az erkölcsi-politikai egység a szocializmus győzelmének eredménye és egyben a szovjet társadalom hajtóereje

A munkásosztály, a parasztság és az értelmiség szociális természetének megváltozása ezeknek a társadalmi csoportoknak fokozódó közeledését eredményezte. A szocializmus győzelmének következtében megszünt az, ami azelőtt elválasztotta őket, ezek a gazdasági csoportok gazdasági, politikai és szellemi vonatkozásban közelebb kerültek egymáshoz.

Mint már megjegyeztük, a munkásosztály és a parasztság nem képvisel különböző termelési módokat. A szocialista termelési mód győzelme városban és falun mint a szocialista gazdasági rendszer dolgozóit egyesítette őket.

Ez a változás a munkások és parasztok gazdasági viszonyában megváltoztatta egymáshoz való viszonyukat politikai téren is. Tudjuk, hogy a Szovjetállam fejlődésének első szakaszában elkerülhetetlen volt az osztályok politikai jogainak bizonyos mértékü egyenlőtlensége. Az első szovjet alkotmány, az 1918. évi Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjet Köztársaság alkotmánya, majd a Szovjetunió 1924. évi alkotmánya a választói jog tekintetében kiváltságos helyzetet biztosított a munkásosztálynak a parasztsággal szemben. Ezek a kiváltságok abban jutottak kifejezésre, hogy a Szovjetek Összoroszországi és Összszövetségi Kongresszusára történő küldöttválasztásoknál a túlnyomóan munkáslakta városok Szovjetjeinek 25 000 *választója* választott egy küldöttet, míg a kormányzósági (később területi és határterületi) szovjetkongresszusok, ahol parasztok voltak többségben, 125 000 *lakos* után választottak egy küldöttet. Az alkotmány azzal, hogy ezt a munkások számára kiváltságos helyzetet törvénybe foglalta, tulajdonképpen csak az életben kialakult tényleges viszonyt fejezte ki. A népképviseletnek ezeket a normáit még a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt akkor állapították meg, amikor a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek Összoroszországi Kongresszusait és a Parasztküldöttek Összoroszországi Kongresszusait külön hívták egybe. Ezeket a normákat azután is fenntartották, amikor 1918-ban megtörtént a Parasztküldöttek III. Összoroszországi Kongresszusának egybeolvadása a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek III. Összoroszországi

Kongresszusával. „A proletariátus szervezkedése sokkal gyorsabban haladt előre, mint a parasztságé, ami a munkásokat a forradalom talpkövévé tette és ténylegesen kiváltságos helyzetet biztosított számukra“[139] — mondta Lenin.

A bolsevik párt rámutatott arra, hogy a munkásosztály e kiváltságos helyzete csak átmeneti jellegü. A munkások és a parasztok választójogának bizonyos egyenlőtlenségére azért volt szükség abban az időben, mert a parasztlakosság jelentős számbeli fölénye miatt biztosítani kellett a munkásosztály politikai vezető szerepét. Enélkül nem lehetett volna fenntartani a Szovjethatalmat, a munkásosztály diktatúráját, enélkül nem lehetett volna megszabadítani a parasztokat és a munkásokat a földbirtokosok és a tőkések jármától, megóvni a földesúri és a kapitalista szolgaság visszaállításától.

A szocialista építés diadalmas fejlődése országunkban a munkás-paraszt szövetség megszilárdulásához vezetett. A munkásosztály vezetésével és a munkásosztályt követve a parasztság a szocializmus közvetlen építőinek sorába lépett. Ezzel megnyílt az út a munkások és a parasztok közti különbségek és elsősorban a választójog közti különbség megszüntetésére.

A Szovjetunió 1936-os Alkotmánya, amely a szocializmus országunkban aratott győzelmét törvényben tükrözte, megszüntette a munkások és a parasztok választójoga közti egyenlőtlenséget. Az Alkotmány rögzítette az általános választójogot és a bizonyos fokig egyenlőtlen választójog helyébe az egyenlő, a lépcsőzetes választójog helyébe pedig a közvetlen választójogot iktatta. Ezáltal a Szovjetunió polgárai, függetlenül osztályhelyzetüktől, jogot nyertek, hogy a választásokon egyforma alapon vehessenek részt. A Szovjetunió új alkotmánya kifejezi azt a reális viszonyt, amely az osztályok között társadalmunkban már kialakult. A parasztok és munkások választójogának egyenlővé tétele azt a tényt juttatja kifejezésre, hogy a parasztság végérvényesen rátért a szocialista útra. Ezt csak úgy lehetett elérni, hogy a munkásosztály fokozta a társadalom politikai irányítását. A munkásosztály magával vitte a parasztságot és elvezette a szocializmus győzelméhez. A kizsákmányoló osztályok felszámolása végleg felszabadította a paraszt-

[139] Lenin. Előadói beszéd az OK(b)P VIII. kongresszusán a pártprogramról. Lásd *Lenin*, Válogatott művek. 2. köt. 530. old.

ságot ezek befolyása alól. A parasztság azzal, hogy a szocialista útra tért, közelebb jutott a munkásosztályhoz. Így a munkásosztálynak, mint a társadalom élenjáró osztályának diktatúrája szélesebb bázist kapott, amit Sztálin elvtárs úgy fejezett ki, hogy „... a diktatúrát a társadalom állami vezetésének rugalmasabb, tehát hatalmasabb rendszerévé fejlesztjük..."[140]

A munkások és parasztok politikai közeledésével párhuzamosan megvalósult eszmei, szellemi közeledésük is. Régebben, a szocializmus győzelme előtt a Szovjetunióban, bár a munkások és parasztok alapvető érdekei közösek voltak, mégis nagy különbség volt a két osztály világnézetében, ideológiájában. Bizonyos ellentmondások tudatukban is megmutatkoztak. Sztálin elvtárs 1924-ben kifejtette, hogy „... számításba kell venni a parasztoknak azt a természetes bizalmatlanságát a városi emberekkel szemben, amely a faluban még mindíg megvan és amely bizonyára nem is tünik el egyhamar"[141]. A bolsevik pártnak nagy erőfeszítésébe került, hogy leküzdje ezt a bizalmatlanságot és megerősítse a munkás-paraszt szövetséget. A „nep" első idejének politikai hangulatára nagyon jellemző epizódot beszélt el Kalinyin a XII. pártkongresszuson:

„Az ivanovo-voznyeszenszki konferencián vettem részt. Pártonkívüli kormányzósági parasztkongresszus volt. Egész napon át folyt a szócsata. Sok volt az eszer és mensevik. A szócsata elejétől fogva tartott. Már a záróbeszédre került a sor, amikor egy komiszkodó cédulát kaptam, amelyen ez állt: Ki kedvesebb a Szovjethatalomnak, a munkás vagy a paraszt? És ki tett többet a forradalomért, a munkás vagy a paraszt? Amikor felolvastam a cédulát, nagy taps és gúnyos nevetés tört ki: arra gondoltak, hogy fog ebből a helyzetből Kalinyin kimászni... A kérdés váratlan volt és én így válaszoltam rá: «Hát mi kedvesebb az embernek, a jobblába-e vagy a bal? Kijelentem, ha valaki azt mondja, hogy forradalmunkban többet ért a munkás mint a paraszt, az annyi lenne, mint a forradalomnak, akárcsak az embernek, levágni a jobblábát vagy a ballábát». Ez volt a válaszom a cédulára. Utána hatalmas taps

[140] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 653. old.

[141] Sztálin. A párt falusi feladatairól. Lásd *Sztálin.* A Szovjetunió agrárpolitikájáról. 45. old.

tört ki és végeredményben a parasztok meg voltak elégedve, hogy a Szovjethatalom elismeri a paraszt jelentőségét"[142].

A parasztságnak abban az időben a munkásosztály vezetése mellett már gazdag forradalmi harci tapasztalata volt, de a parasztok egy részében még éltek a várossal szemben érzett régi bizalmatlanság maradványai. A kollektív gazdaság építésének évei kellettek ahhoz, amit a szocialista város hatalmas termelési, szervezési és egyéb segítségével hajtottak a falun végre, hogy ennek a bizalmatlanságnak még a maradványai is végleg eltűnjenek. Ezen az alapon is ment végbe a paraszt lelkivilágának gyökeres megváltozása, a város felé fordulása. Sztálin elvtárs már 1929-ben észrevette ennek a fordulatnak a tüneteit: „A régi típusú paraszt, aki állati bizalmatlansággal tekintett a városra, mert kirablóját látta benne, hátrába szorul. Felváltja az új paraszt, a kolhozparaszt, aki a városra azzal a reménnyel tekint, hogy reális *termelési* segítséget kap onnan"[143].

A város és falu gazdasági közeledése, a kolhozok fejlődése és megerősödése elősegítette a parasztság szocialista tudatának kialakulását és ez mind közelebb hozta szellemi vonatkozásban a munkásosztályhoz. Kalinyin az élenjáró kolhozparasztok össztatár kongresszusán 1933 tavaszán a következőket mondta:

„A kolhozparaszt gondolkodásában, világnézetében, szokásaiban és végül igyekezetében a szocializmus építését illetően évről-évre egyre jobban közeledik a munkásosztályhoz. Most igazán el lehet mondani, hogy a munkások és a parasztok ugyanannak a munkának két végét fogják. Ez hatalmas eredmény, ez az osztályok közeledésének gyakorlati útja, az osztályok megszüntetésének útja, mely elvezeti a mi soknemzetű, a kultúra legkülönbözőbb fokán álló népünket az egységes, szocialista társadalomhoz"[144].

A munkások és parasztok közeledésével egyidejűleg jelentősen közeledett az értelmiség is ezekhez az osztályokhoz.

---

[142] Az OK(b)P XII. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. Glavpolitproszvet 1923. 413—414. old. (oroszul). Hasonló példák találhatók *Kalinyin*. Azokban az években. 1. könyv. Giz 1926. 27. old. és 3. könyv. Giz 1929. 306. old. (oroszul).

[143] *Sztálin* Művei. 12. köt. 173. old.

[144] *Kalinyin*. A mezőgazdaság szocialista átalakítása. 116. old.

Ebben döntő jelentősége volt annak a körülménynek, hogy megszületett az új, a néphez szervesen kapcsolódó értelmiség.

Az értelmiség és a nép közötti viszony alapvető megváltozása meglátszik az élet mindennapos eseményeiben, amire Kalinyin elvtárs indokoltan felfigyelt.

„Értelmiségünknek már nem kell megrendezni, hogy «a nép közé menjen», hiszen maga is szerves része a népnek, ugyanaz az érdeke mint a népnek, ugyanazért lelkesedik, amiért a nép. A mai diák nem megy a nép közé, hanem szünidőben hazamegy, a saját otthoni környezetébe. 1937 nyarán Harkov-terület novoszenzsarszki kerületének Malaja Peresecsepina nevü községében vagy ötven diák üdült, a község kolhoztagjainak fiai, lányai. Ez az egy tény eléggé bizonyítja, hogy népünk életében milyen nagy kulturális változás ment végbe és hogy a nép kitermeli magából a saját értelmiségét"[145].

Az értelmiség közeledése a néphez azt eredményezi, hogy a munkás és paraszt leküzdi az értelmiséggel szemben táplált régi bizalmatlanságnak még a maradványait is. Azelőtt, amikor az értelmiség a vagyonos osztályok emlöin táplálkozott és kiszolgálta ezeket az osztályokat, országunk forradalmi elemei és elsősorban a munkások, „... nemritkán gyülöletbe átcsapó bizalmatlanság"[146]-ot tápláltak az értelmiséggel szemben. Ez a bizalmatlanság teljesen indokolt volt a régi értelmiséggel szemben. Soraikból ugyan kikerültek egyes bátor és forradalmi emberek, akik sorsukat maradéktalanul összekötötték a munkásosztály sorsával, de ilyen ember igen kevés volt és nem tudták az értelmiséget teljesen megváltoztatni. Most azonban, amikor az értelmiség szorosan összeforrott a néppel és túlnyomó többségében bizalommal és meggyőződésből szolgálja, megszünt az értelmiséggel szembeni régi bizalmatlanság is. A bolsevik párt, élén Sztálin elvtárssal, igen élesen elítélte azokat, akik megkísérelték, hogy az új körülmények között továbbra is bizalmatlanságot tápláljanak az értelmiséggel szemben és lenéző magatartást tanúsítottak vele szemben. „Az új értelmiség tekintetében új elméletre van szükség, amely rámutat a vele való barátságos viszony, a róla való gondoskodás, az

---

[145] *Kalinyin.* Cikkek és beszédek, 1936—1937. 124. old.

[146] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 753. old.

iránta való tisztelet, valamint a munkásosztály és a parasztság érdekében való együttműködés szükségességére"[147] — mondja Sztálin elvtárs.

A munkások, parasztok és értelmiség egymáshoz való viszonyának mindezek a változásai megteremtették a szoros, közös munkafrontot és kialakították a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységét.

*

Az erkölcsi-politikai egység azt jelenti, hogy társadalmunk már nem szakad egymással szembenálló antagonisztikus osztályokra, mint a kapitalizmusban, hanem egymással rokon társadalmi csoportokból áll, melyeknek közös a céljuk és a baráti együttműködés elvei alapján élnek.

A társadalomnak ez a multban soha nem látott egysége kétfajta tény hatásának eredménye. Az egység egyik előfeltétele az ország *gazdaságának* szocialista átalakulása, mely népgazdaságunk sokrétüségének megszüntetéséhez vezetett. A szocializmus győzelmének következtében egységes, szocialista gazdálkodás alakult ki nálunk. A szocialista gazdasági rendszer győzelmével ez a rendszer osztatlan uralomra jutott és az egész népgazdaságban az egyetlen parancsnokló erő lett, egyben megteremtette a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységének gazdasági alapját. Ezen az anyagi alapon épült fel a népnek eddig még sohasem látott politikai és szellemi egysége.

Az erkölcsi-politikai egység másik előfeltétele a dolgozók — munkások, parasztok, értelmiség — politikai egybeforrottsága a bolsevik párt vezetése alatt. Ezt az egybeforrottságot a bolsevik párt kitartó harca készítette elő, amellyel megszilárdította a munkás-paraszt szövetséget és a dolgozókat a bolsevizmus politikája és jelszavai köré tömörítette. A bolsevik párt azzal, hogy maga köré tömörítette a dolgozó tömegeket és politikájának megvalósítására harcos egységgé kovácsolta, meggyorsította az ország gazdaságának szocialista átalakulását. A dolgozók ellenségei — a földesurak, kapitalisták, kulákok stb. — elleni közös harcban, a szocializmus építésének együttes hősi munkájában megszilárdult a munkás-paraszt szövetség, amihez azután az értelmiség is csatlakozott. A munkás-

[147] Ugyanott, 55. old.

paraszt szövetség a szocializmus győzelme alapján magasabb fokra emelkedett és meghozta a társadalom erkölcsi-politikai egységét.

Ezt az egységet legjobban az a tény fejezi ki, hogy nálunk az *egész* nép *egy* párt, a bolsevikok pártja köré tömörül. A burzsoá politikusok, ujságírók és írók nem akarják, de nem is tudják megérteni ennek a ténynek a törvényszerüségét. Szinte tökélyre tettek szert olyan „bizonyítékok" felkutatásában, amelyek szerint a Szovjetunióban szükség van más pártokra is. Közben féktelen rágalomhadjáratot folytatnak a bolsevik párt ellen és annak monopolisztikus helyzetét furfang és cselszövés eredményének tüntetik fel.

Pedig a bolsevik pártnak ez a helyzete valójában törvényszerü kifejezése annak az útnak, amit a nép politikai fejlődése során megtett. A bolsevik párt mint a szocialista átalakulás vezetője, már a Nagy Októberi Szocialista Forradalom idején maga köré tömörítette a dolgozók és kizsákmányoltak túlnyomó többségét és kiragadta őket a burzsoá és félburzsoá pártok befolyása alól. A forradalom győzelmével és a munkásosztály diktatúrájának létrehozásával a bolsevik párt kormányzó párttá lett.

A győzelmes proletariátus megfosztotta a burzsoáziát a termelési eszközöktől, a gyáraktól, üzemektől, bankoktól stb., elvette tőlük a politikai jogokat, ezen belül a politikai szervezkedés jogát is. A burzsoá pártokat, az ellenforradalom és a kapitalizmus visszaállítására irányuló kísérletek szervezőit, már a proletárdiktatúra első szakaszában szétverték és azok hamarosan el is tüntek.

Hasonló sors érte a megalkuvó pártokat, az eszereket, mensevikeket, anarchistákat, nacionalistákat, melyeknek az Októberi Forradalom előtt még volt bizonyos befolyásuk a munkásosztályra és a parasztságra. Mindezek a pártok még az Októberi Forradalom megindulásakor eljutottak fejlődésük végéhez, burzsoá pártokká változtak, amelyek minden erejükkel védték a kapitalista rend épségét és sértetlenségét. A forradalom győzelme után pedig ezek a pártok a fehérgárdista generálisokat és az intervenciósokat segítették, hogy fegyveres harcot folytassanak a Szovjetköztársaság ellen, ellenforradalmi összeesküvéseket és felkeléseket szerveztek, terrorcselekményeket kíséreltek meg szovjet vezetők ellen. Mindezekkel a cselek-

ményeikkel mint ellenforradalmi pártok véglegesen leleplezték magukat a néptömegek előtt. „A polgárháború és intervenció időszaka az, amelyben ezek a pártok politikailag végleg megsemmisülnek és a Szovjetországban véglegesen diadalmaskodik a kommunista párt"[148].

Amilyen mértékben az eszerek, mensevikek és hasonló pártok elveszítették a tömegek támogatását, ugyanolyan mértékben nőtt és erősödött a kommunista párt tekintélye. A tömegek saját tapasztalatuk alapján győződtek meg arról, hogy csak a kommunista párt képes megvédeni a nép érdekeit, hogy csak a kommunista párt képviseli a dolgozók érdekeit.

Így a szocialista forradalom azt eredményezte, hogy a kommunista párt lett a Szovjetunióban az egyetlen politikai párt. Sztálin elvtárs erre vonatkozólag megjegyezte:

„Pártunknak, mint az ország egyetlen legális pártjának helyzete (a kommunista párt monopóliuma) nem mesterkélt és kitalált valami. Ilyen helyzetet nem lehet mesterségesen, adminisztratív manipulációkkal stb. létrehozni. Pártunk monopóliuma az életből fakadt, történelmileg alakult ki annak eredményeként, hogy az eszer és a mensevik párt rendszerünkben teljes kudarcot vallott és lekerült a színről"[149].

Amíg országunkban kizsákmányoló osztályok voltak, — a városban magánkereskedők és iparosok, a falun pedig kulákok — elkerülhetetlenül megkísérelték, hogy új pártokat, a kapitalizmus visszaállítását szolgáló pártokat alakítsanak. A proletárdiktatúra azonban szorongatta őket és nem tette lehetővé, hogy ezeknek a kísérleteknek legális formát adjanak, ezért a szocializmus ellenségei elsősorban azt remélték, hogy sikerül egyenetlenséget szítaniok a kommunista pártban. Ügynökeik, a trockisták, zinovjevisták, buharinisták és más árulók arra törekedtek, hogy megbontsák a párt egységét és létrehozzanak a Szovjetunióban egy másik pártot, a kapitalizmus visszaállításának pártját.

A bolsevik párt Sztálin elvtárs vezetésével szétzúzta ezeket a kísérleteket. A párt szent kötelességének tartotta, hogy vigyázzon a lenini örökségre és megvédje a párt sorainak egységét, mint a szeme világát. „Nekünk, akiket kapitalista kör-

[148] A SzK(b)P története. Szikra 1950. 299. old.
[149] *Sztálin* Művei. 10. köt. 114. old. (oroszul).

nyezet vesz körül, — mondotta Sztálin elvtárs 1924-ben — nem is csak egységes, nem is csak egybeforrott pártra, hanem igazi acélpártra van szükségünk, amely ki tudja állni a proletariátus ellenségeinek nyomását, döntő harcra tudja vezetni a munkásokat"[150].

A szocialista rendszer győzelme országunkban meghiúsította az ellenségnek azt a reményét, hogy a pártban szakadást idézhessen elő. Volt idő, amikor tényleg fennállt a pártszakadás veszélye, de ez elsősorban azáltal szünt meg, hogy nem volt már tere a munkásosztály és a parasztság közötti szakadásnak, hogy felszámolták a kizsákmányoló osztályokat, melyek ellenállásukkal táplálták és szülték a párton belül az opportunista elhajlásokat. Példátlanul megnőtt a párt összeforrottsága, megszilárdult eszmei és szervezeti egysége. A párt szétzúzta és teljesen leleplezte a dolgozók előtt általános irányvonalának ellenségeit, akik később a külföldi kémszervezetek szolgálatában a nép ellenségévé, kártevők bandájává, diverzánsokká, kémekké és gyilkosokká lettek.

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban végérvényesen megszilárdította a kommunista pártnak mint egységes és egyetlen pártnak helyzetét és megszüntette a talajt bármely más párt létezése számára az országban.

„A párt az osztály egy része, élenjáró része — mutatott rá Sztálin elvtárs. — Több párt, tehát szabadság több párt részére, csak olyan társadalomban lehet, ahol antagonisztikus osztályok vannak, melyeknek érdekei ellenségesek és összeegyeztethetetlenek, ahol vannak, mondjuk, kapitalisták és munkások, földbirtokosok és parasztok, kulákok és szegényparasztok és így tovább. A Szovjetunióban azonban olyan osztályok, mint kapitalisták, földbirtokosok, kulákok stb. már nincsenek. A Szovjetunióban csak két osztály van, munkások és parasztok, akiknek érdekei nemcsak nem ellenségesek, hanem éppen ellenkezőleg — barátiak. Vagyis a Szovjetunióban nincs talaj több párt létezése számára, tehát ilyen pártok szabadsága számára sincs. A Szovjetunióban csak egy párt, a Kommunista Párt számára van talaj. A Szovjetunióban csak egy párt létezhetik, a kommunisták pártja, amely bátran és mindvégig következetesen védi a munkások és parasztok érdekeit. S hogy ez a párt nem rosz-

[150] *Sztálin* Művei. 6. köt. Szikra 1951. 25. old.

szul védelmezi ezeknek az osztályoknak érdekeit, abban aligha lehet valakinek kétsége"[151].

A kommunista párt a Szovjetunió dolgozóinak elismert vezetője és irányítója. A párt, mint a Szovjetunió Alkotmánya kimondja: „a dolgozók élcsapata a szocialista rend erösbítéséért és fejlesztéséért folytatott harcukban". Nemcsak a munkások, hanem a parasztok és a szovjet értelmiség is saját pártjának tekinti a kommunista pártot, gondolataik és érzéseik közösek a párttal. A szocializmus győzelme a Szovjetunióban elvezetett oda, hogy az egész nép a kommunista párt köré tömörült. Ez jelenti a szovjet nép erkölcsi-politikai egységét. A nép sziklaszilárd egységét tükrözi vissza a kommunisták és pártonkívüliek blokkja, amikor a dolgozók megválasztják küldötteiket a Szovjetekbe.

A szovjet nép politikai egysége szoros kapcsolatban van a nép szellemi egységével. Népünkben egységesek a *szellemi* vonások, az erkölcsi elvek, amelyek meghatározzák a szovjet ember magatartását. Természetesen vannak nálunk haladó és vannak elmaradott emberek; a szocializmus öntudatos építöinek döntö többsége mellett — akik elöre mennek — vannak olyanok, akik visszafelé húznak bennünket a kapitalizmus hagyományai és megszokásai felé. Ennek ellenére azonban elmondhatjuk, hogy népünk ideológiája egységes. Ez az ideológia pedig a marxizmus-leninizmus, a leghaladóbb és egyedül tudományos világnézet, amely mindinkább tért hódít a tömegek között.

Ez az egyik alapvetö különbség a szocialista társadalom és a kapitalista, valamint a többi antagonisztikus osztálytársadalom közt, ahol nincs és nem is lehet egységes ideológia, egységes erkölcs, mert a különböző osztályoknál életfeltételeiknek megfelelöen különböző tudat alakul ki.

A szocialista termelési mód győzelme megteremtette a szükséges anyagi elöfeltételeket, hogy kialakuljon a szovjet nép egységes szocialista tudata. De ez nem ment magától. Hogy kialakuljon ez az egységes szocialista tudat, ahhoz szükséges volt a bolsevik párt hatalmas nevelömunkája, a kapitalista maradványok, szokások és hagyományok elleni kitartó harca.

---

[151] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 655. old.

A polgári és kispolgári ideológia felett aratott győzelem megszilárdította a tömegekben az egységes szocialista tudatot.

Népünk egységes szocialista tudatának, az egységes ideológiának kialakítása elmaradhatatlan feltétele volt annak, hogy létrejöjjön a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége. Ahogyan a proletariátus csak akkor alakulhatott osztállyá, amikor nem csupán a kapitalista termelési rendszerben elfoglalt objektív helyzete tette egységessé, hanem ez az egység tudatossá is vált benne és megértette alapvető osztályérdekeit; ugyanúgy a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége csak akkor jött létre, amikor a szovjet nép nem csupán a szocialista termelési rendszerben elfoglalt objektív helyzete következtében vált egységessé, hanem amikor ennek az egységnek tudatára ébredt, amikor megértette alapvető, legdöntőbb érdekeinek közösségét. A közös érdekek felismerésének legfényesebb bizonyítéka az egész szovjet népet — munkásokat, parasztokat és értelmiségieket — egyesítő szovjet hazafiság eszméinek hatalmas fejlődése és elterjedése.

Népünk erkölcsi-politikai egysége kifejezésre juttatja, hogy milyen győzelmi eredménnyel zárult a szovjet társadalom egész fejlődésének történelmi útja.

„A Szovjetunió néptömegeinek erkölcsi-politikai egysége — mondotta Molotov elvtárs — a burzsoá-földesúri osztályok és a külföldi intervenciósok ellen vívott hősi harcok megpróbáltatásaiban kovácsolódott ki. És ez az egység a munkás-paraszt szövetség alapján a népgazdaság fellendítésének munkája közben erősödött meg. De csak a szocialista társadalom megteremtése után, amikor becsukódott az ajtó minden kizsákmányoló és az embernek ember által való minden kizsákmányolása előtt, mutatkozott meg a nép hatalmas erőt képviselő új erkölcsi-politikai egysége"[152]. Így a szocializmus győzelme folytán nemcsak a közös politikai célokért harcoló néptömegek akcióegységét értük el, hanem a dolgozó rétegek szüntelenül növekvő közeledését, ami végső fokon az osztályok közti határok teljes megszűnéséhez vezet.

*

A kizsákmányoló osztályok felszámolása, a munkások,

[152] *Molotov.* Az Októberi Forradalom 20. évfordulója. 1937. 38. old. (oroszul).

parasztok és értelmiségiek növekvő közeledése a régi *osztálykiváltságok* eltünéséhez vezetett.

Az embereket a multban, a kizsákmányolók uralma idején, számtalan társadalmi korlát választotta el, amely a társadalom osztálytagozódásából született. A társadalom kiváltságos helyzetben lévő rétegeit mély ür választotta el azoktól, akik nem voltak kiváltságos helyzetben. Döntő módon meghatározta az egyik vagy a másik osztályhoz való tartozását az egyes ember helyzete és sorsa. Az osztálykiváltság éppen ebben nyilvánult meg.

A kapitalizmus megszüntette ugyan a rendi korlátokat és privilégiumokat, de egyáltalában nem szüntette meg, sőt elmélyítette az osztálykiváltságot. A születési kiváltságokat a tulajdon kiváltsága váltotta fel. Amíg a hübériségben az ember társadalmi helyét származása, ehhez vagy ahhoz a rendhez való tartozása határozta meg, addig a kapitalizmusban az ember helyzetét vagyona, tehát valójában egyik vagy másik osztályhoz való tartozása határozza meg. De a kapitalista országok nagyrészében a rendi korlátokat sem teljesen, hanem csupán részben rombolták le.

A kapitalizmus legcinikusabb és legnyiltabb védelmezői megpróbálták igazolni az osztálykiváltságot és bebizonyítani a rendi és osztálykülönbségek jótékony hatását. Így például a „szociális darwinizmus" iskolájának egyik megalapítója, Otto Ammon, XIX. századvégi német szociológus, azt állította, hogy a társadalom osztályokra tagozódása egyben az embereknek képességeik, biológiai és szociális értékük szerinti osztályozását is jelenti. Így tehát a társadalomban „minden ember az öt megillető helyet foglalja el és minden helyet a megfelelő ember tölt be"[153]. Más, különösen angol-amerikai burzsoá szociológusok és politikusok rengeteget fáradoztak annak bebizonyításán, hogy a kapitalizmusban állítólag semmiféle osztálykiváltság nincs. Ezek a burzsoá lakájok egy szemernyi szégyen nélkül azt állították, hogy a kapitalista társadalomban az ember helyzetét egyéni képességei határozzák meg, másszóval minden ember azt a helyet foglalja el, amelyet megérdemel. A porosz szellemtől áthatott Ammontól eltérően ők nem keltek ilyen nyil-

[153] *Ammon.* Die Gesellschaftsordnung und ihre natürliche Grundlagen. (A társadalmi rendszer és természetes alapjai.) Jena 1896. 38. old.

tan a rendi és osztálykorlátok védelmére. Ellenkezőleg, képmutatóan azt állították, hogy az Egyesült Államokban ilyen korlátok nincsenek is, ott minden tehetséges ember számára nyitva áll a meggazdagodáshoz vezető út.

Az amerikai burzsoá sajtó példátlan pimaszsággal és szemérmetlenséggel terjesztette (és terjeszti ma is!) azt a legendát, hogy az Egyesült Államok az „ígéret földjét" jelenti, hogy ott minden cipőtisztítóból milliomos lehet; ehhez nem kell más, csak vállalkozó szellem, türelem, érzék a takarékossághoz stb. stb. És ha valakiben nincsenek meg ezek a képességek, az vessen magára! a kapitalista rendszer erről igazán nem tehet. Jellemző, hogy Torp, az Amerikai Egyesült Államok képviselője az Egyesült Nemzetek Szervezete Gazdasági és Szociális Tanácsának ülésszakán, 1948 augusztusában arról mert szónokolni, hogy az Egyesült Államokban nincsenek különböző osztályok és hogy ott a munkások a vállalkozók és a vállalkozók a munkások.

Ezeket az egyszerű emberek megtévesztésére összetákolt meséket a kapitalista valóság lépten-nyomon megcáfolja. Bármennyire is bizonygatják az amerikai munkás vagy farmer előtt, hogy nincsenek osztálykorlátok, osztálykiváltságok, hogy korlátlan lehetőségek vannak magasabb társadalmi helyzet elérésére, a szavak csak szavak maradnak. Valójában a kapitalista társadalomban az ember helyzetét — majdnem úgy, mint a hübéri társadalomban — a születés határozza meg. Csakhogy ez itt másként valósul meg. Nem jogi kiváltságok révén, hanem a műveltség megszerzésének lehetőségével kialakuló tényleges különbség folytán és azáltal, hogy önállósításakor kinek milyen anyagi eszközök állnak rendelkezésre az első beruházások megtételére stb. Milyen sors vár például tíz eset közül kilencben a proletárra? Eléggé körülhatárolt: dolgozik, amíg erővel bírja, állandóan fenyegeti a munkanélküliség réme, azután, ha elérte a 45—50. évét, azon veszi észre magát, hogy kitették a gyárból és idő előtt befejezheti életét. Nem véletlen, hogy a háborút közvetlenül megelőző időben sok gyár kapujában ott függött a hirdetmény, hogy 40 évesnél idősebb munkást nem vesznek fel.

A kapitalizmusban az ember helyzetében beállott minden eltolódás, minden változás, amennyiben nem egyes embereket érint, hanem a tömeget, csak *lefelé* visz. A parasztok proletari-

zálódása, a kézműiparosok tönkremenése, a munkások egy részének munkanélkülivé, lumpenproletárrá válása csak fokozza, kiélezi a kapitalizmus alapvető osztályai közti ellentétet és ezzel még jobban kidomborítja az osztálykiváltságot.

Csak a szocializmus vet véget minden osztálykiváltságnak és osztályegyenlőtlenségnek. A szocializmus megszünteti a társadalom antagonisztikus osztályokra való tagozódását, a dolgozókat közelebb hozza egymáshoz, ami ahhoz vezet, hogy a különböző társadalmi csoportok közötti határok leomlanak, eltűnnek. A szocializmus, amely minden polgárnak, függetlenül osztályhovatartozásától, széleskörű politikai és szociális jogokat nyujt és biztosítja, hogy élni is lehessen ezekkel a jogokkal, megnyitja mindenki előtt az egyéni fejlődés teljes lehetőségét. A szocializmusban az ember társadalmi helyzetét már nem születésének körülményei határozzák meg. „Az egyes állampolgároknak a társadalomban elfoglalt helyét nem vagyoni helyzetük, nem nemzeti leszármazásuk, nem nemük, nem hivatali állásuk állapítja meg, hanem személyes képességeik és személyes munkájuk"[154] — mondotta Sztálin elvtárs.

Ez azt jelenti, hogy a Szovjetunióban nemcsak rendi válaszfalak nincsenek (ezt már 1917 októberében megszüntettük), hanem osztálykorlátok sem, amelyek az egyéniség érvényesülését megakadályozhatnák. Ez azt jelenti, hogy a munkások és parasztok milliói előtt nyitva van az út, hogy művelődjenek, hogy résztvegyenek a gazdasági-szervező és állami vezetésben.

A régi osztálykiváltság eltünését bizonyítja az a tény, amit a Szovjetunióban mindennap megfigyelhetünk, hogy ugyanabban a családban nemcsak különböző foglalkozási ágak vannak együtt, hanem különböző társadalmi csoportok képviselői is. Bármely munkástelepen, bármely kolhozban például számtalan család van, ahol a szülök munkások vagy parasztok, a gyermekek azonban képezik magukat és értelmiségi dolgozók — mérnökök, tanítók, agronómusok, orvosok stb. — lesznek belőlük. A különböző nemzedékek itt különböző társadalmi csoportokat képviselnek, egészében pedig az ilyen család mintegy élő megtestesülése annak, hogy a szocializmusban a régi osztályhatárok eltünése folyamatban van.

---

[154] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 648. old.

Nézzük meg példaképpen a Brjanszk-terület sztarodubszki kerületének Osztrogljadovo falujában élő Kliscsenko nevü parasztcsaládot. A család legöregebb nemzedékét Praszkovja Kliscsenko, egy százesztendös parasztasszony képviseli. Praszkovja Kliscsenko gyermekei analfabéták voltak, vagy éppen csak hogy írni-olvasni tudtak: az unokák és dédunokák azonban már képezték magukat. A Kliscsenko családból három mérnök került ki, két pedagógus, három Komszomol funkcionárius, négy tisztviselö, három katonatiszt, két munkás és huszonegy kolhozparaszt[155].

A Szovjetunió munkásosztályára jellemzö példa N. A. Kudrin sztaroszormovói öntö családja. Kudrin hat gyermeke közül háromnak középfokú, háromnak pedig felsöfokú képzettsége van (két fia mérnök, lánya orvos).

Az ilyen példák tipikus, általános jelenségek országunkban, visszatükrözik a régi osztálykiváltság megszünésével kialakult új társadalmi viszonyokat.

A szocializmus azonban, amikor eltörölte az osztálykiváltságot, még nem törölte el teljesen a társadalmi egyenlötlenség minden nyomát.

A társadalmi egyenlötlenség alapvetö forrását — a termelési eszközök magántulajdonát és az embernek ember által való kizsákmányolását már felszámoltuk. A Szovjetunió dolgozói egyformán felszabadultak a kizsákmányolás alól, egyforma kötelességük, hogy dolgozzanak és egyformán joguk, hogy munkájuk szerint kapják a fizetést. Az emberek fizikai és szellemi képessége azonban különböző, s a termelést illetöen különböző képzettségüek, és életfeltételeik is eltérnek egymástól, így az emberek anyagi életében ténylegesen fennáll még bizonyos különbség.

A Szovjetunió polgárainak anyagi életében megnyilvánuló különbség azonban nem vezethet osztályegyenlötlenségre és osztálykülönbségre. Ezek a különbségek az egyéni munka minöségéből és mennyiségéből erednek, amivel az egyes dolgozó hozzájárul a társadalmi termeléshez. Tehát ezek a különbségek elvileg más jellegüek, mint a kapitalizmusban a különböző osztályok különböző nagyságú jövedelmei. Ott a jövedelemel-

[155] A Kliscsenko család részletesebb története megtalálható a *Komszomolszkaja Pravda* 1947 december 20-i számában.

osztás mértékének (és módjának) különbözősége visszatükrözi a vagyonos és vagyontalan osztályok, a kizsákmányolók és kizsákmányoltak közötti ellentétet, a termelési eszközök tulajdonosai és a termelési eszközöktől megfosztottak közötti ellentétet. A Szovjetunióban ilyen egyenlőtlenség az osztályok között nincs és nem is lehet.

A szocialista társadalom minden dolgozónak megadja a lehetőséget, hogy képességeit fejlessze és felhasználja. A Szovjetunióban ennélfogva a minősítés és a munkabér szintje igen gyorsan változik. Leggyakoribb jelenség, hogy a mai segédmunkás rövid időn belül szakmunkássá válik, a szakmunkásból pedig technikus vagy mérnök lesz stb. A szocializmusban meglévő vagyoni egyenlőtlenség maradványai ezért nem idéznek elő semmiféle társadalmi válaszfalat és így nem ássák alá a társadalom erkölcsi-politikai egységét. A meglévő egyenlőtlenség maradványát a dolgozók anyagi jólétének általános emelkedésével küszöböljük ki és ez az emelkedés megnyitja az utat, hogy a jövőben a munka szerinti elosztásról áttérjünk a szükséglet szerinti elosztásra.

*

A szocializmus győzelmének alapján kialakult a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége, amely további gyors előrehaladásának döntő tényezője lett.

Sztálin elvtárs a nép erkölcsi-politikai egységét úgy határozta meg, hogy az a szovjet társadalom egyik legfontosabb hajtóereje. Sztálin elvtárs a SzK(b)P XVIII. kongresszusán, amikor szembeállította a szovjet társadalmat a kapitalista társadalommal, azt mondta:

„Míg a kapitalista társadalmat a munkások és tőkések, a parasztok és földbirtokosok közötti kibékíthetetlen ellentétek szaggatják széjjel, ami a kapitalista társadalom belső helyzetének bizonytalanságára vezet, addig a szovjet társadalom, amely felszabadult a kizsákmányolás igája alól, nem ismer ilyen ellentmondásokat, mentes az osztályösszeütközésektől s a munkások, parasztok és az értelmiség baráti együttműködésének képét tárja elénk. És éppen ennek a közösségnek az alapján bontakoztak ki olyan hajtóerők, amilyenek: a szovjet társada-

lom erkölcsi-politikai egysége, a Szovjetunió népeinek barátsága, a szovjet hazafiság"[156].

Mint ismeretes, minden megelőző, az osztályok antagonizmusán alapuló társadalmi alakulatban a történelmi fejlődés hajtóereje az elkeseredett osztályharc volt. A társadalmi fejlődés útján minden előre tett lépés az osztályok összeütközésének és harcának eredménye. Még a technikai haladás is ellentmondásos formában ment végbe, mert a termelési eszközök tökéletesedése a kapitalisták kezében a munkásosztály fokozottabb leigázására és elnyomására szolgált. Marx például megállapította, hogy „1825 óta a gépek feltalálása és alkalmazása csak a munkáltatók és munkások közötti harc eredménye"[157].

Marx és Engels előrelátták, hogy a szocializmus győzelmével eltűnik az osztályok közötti antagonizmus, megszűnnek a történelmi fejlődés hajtóerejeként szereplő osztályösszeütközések. De azt nem tudták még határozottan megmondani, hogy milyen hajtóerők váltják fel az osztályharcokat. Sztálin elvtárs határozott választ adott erre a kérdésre, amikor rámutatott a szovjet nép erkölcsi-politikai egységének, a Szovjetunió népei barátságának, a szovjet hazafiságnak jelentőségére. Megmutatta a szocializmus, az osztályösszeütközésektől mentes új társadalmi rendszer új hajtóerőit.

Minden eddigi társadalmi formában, amely az osztályantagonizmuson alapult, a történelmi fejlődés hajtóereje az elkeseredett osztályharc volt. A szocialista társadalomban ezzel ellentétben a fejlődés alapja a társadalmat alkotó csoportok — munkásosztály, parasztság, értelmiség — baráti együttműködése. A szovjet társadalom új osztályszerkezetét tükrözi az, hogy fejlődésének olyan hajtóerői vannak, mint *a nép erkölcsi-politikai egysége, a Szovjetunió népeinek barátsága, a szovjet hazafiság*. Mindezek a hajtóerők elválaszthatatlanul összefüggnek egymással.

A szovjet hazafiság a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eredményeként létrejött új szovjet társadalommal együtt született, amely a polgárháború és a külföldi intervenció elleni harcok során, a szocializmus építése közben fejlődött és erösö-

---

[156] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 732. old.

[157] Marx — P. V. Annyenkovhoz. Lásd *Marx—Engels*. Válogatott levelek. Szikra 1950. 32. old.

dött. De a szovjet hazafiság éppen a szocializmus győzelme és társadalmunk erkölcsi-politikai egységének megteremtése alapján vált igazán az *egész nemzetet átfogó* ideológiává, amely a munkásokat, parasztokat és értelmiséget a dolgozók meghitt családjába tömöríti. A szovjet hazafiság a szocializmus győzelmének eredményeként hatalmas fejlődést ért el és a szovjet társadalom rendkívül fontos hajtóereje lett.

A szovjet hazafiság sajátosságaiban kifejezésre jutnak országunk társadalmi szerkezetének sajátosságai. A szovjet hazafiságban teljes mértékben kibontakozott a hazaszeretetnek az az érzése, amely sajátja volt az orosz népnek a forradalom előtt is és amely Oroszország nagy haladó egyéniségeit lelkesítette. A szovjet rendszer azonban példátlan erőt adott ennek az érzésnek és a hazafiságot új vonásokkal gazdagította. A szovjet hazafiság a *szovjet szocialista* haza iránti szeretetet jelenti, ahol minden hatalom a dolgozóké, ahol megszüntek a kizsákmányoló osztályok és nincs sem osztály-, sem nemzeti elnyomás, ahol a dolgozó nép az ország gazdája. Természetesen az ilyen haza iránti szeretet eddig még soha nem látott erőt kölcsönöz. A szovjet hazafiság a munkásokat, parasztokat, értelmiséget hősi tettekre lelkesíti. A szovjet nép munkahőstettei a hátországban, katonáink dicső hőstettei a frontokon a Nagy Honvédő Háború idején, mindezek fényesen bebizonyították az éltető szovjet hazafiság legyőzhetetlen erejét.

A dolgozók hazaszeretetét a régi időkben megmérgezte az a keserű tudat, hogy az ország gazdái az ő elnyomóik — a cár és hivatalnokai, földesurak és kapitalisták voltak. A munkások és parasztok forrón szerették a földet, ahol születtek, a népet, amely közt felnőttek, de gyülölték az Oroszországban fennálló földesúri-kapitalista társadalmi és államrendet. A dolgozó tömegek országuk és népük iránt táplált szeretetének magától értetődő érzése csak a szovjet hazafiságban olvad elválaszthatatlanul össze azzal a szeretettel, amelyet a bolsevik párt vezetésével saját maguk által teremtett leghaladóbb társadalmi és állami rend iránt éreznek.

A szovjet hazafiságban kifejezésre jut, hogy a dolgozók büszkék hazájukra, amely leküzdötte a régi elmaradottságot és az egész haladó emberiség élére került. A szovjet ember jogosan büszke a szocializmus vívmányaira, amelyeket Lenin—Sztálin pártjának vezetésével ért el. A szovjet hazafiságban a

dolgozók kifejezésre juttatják a szocialista rend történelmi fölényének tudatát a kapitalista rend felett, a szovjet kultúra fölényét a burzsoá kultúra felett.

A szovjet hazafiság nemcsak a társadalom erkölcsi-politikai egységével függ össze a legszorosabban, hanem a Szovjetunió népeinek barátságával is. A szovjet hazafiság jellemző sajátossága, hogy kifejezi a nagy orosz nép köré tömörült Szovjetunió népeinek elválaszthatatlan barátságát; kifejezi, hogy a Szovjetunió népei Lenin—Sztálin pártjának vezetésével meghitt családként építik a kommunizmust. A szovjet hazafiság alapja a nép feltétlen odaadása és hűsége a szovjet haza iránt, az ország valamennyi nemzete dolgozójának testvéri összefogása. „A szovjet hazafiságban — mutat rá Sztálin elvtárs — harmonikusan olvadnak egybe a népek nemzeti hagyományai és a Szovjetunió minden dolgozójának közös érdekei. A szovjet hazafiság nem választja el, hanem ellenkezőleg, egységes testvéri családban tömöríti országunk valamennyi nemzetét és népét"[158].

A Szovjetunió népeinek barátsága kifejezi az országunkban élő nemzetek és nemzetiségek dolgozóinak egységét. A népek barátságának ideológiájában kifejezésre jut a Szovjetunió népeinek testvéri együttműködése és egymás kölcsönös baráti megsegítése a kommunizmus építésében és a haza hatalmának megvédésében, megszilárdításában. A népek barátsága a proletár internacionalizmus gyakorlati megtestesítése és hozzájárul a Szovjetunió népei együttműködésének megszilárdításához, az egymásközti kapcsolat megerősítéséhez, elősegíti tömörülésüket a nagy orosz nép körül, amely a Szovjetunióhoz tartozó valamennyi nemzet közül a legkiválóbb.

Amíg az erkölcsi-politikai egység a tényleges együttműködés és a szocialista társadalom osztályai és társadalmi csoportjai közötti kölcsönös szocialista segítségnyujtás kifejezője, addig a Szovjetunió népeinek barátsága kifejezi a mi nagy, soknemzetü Szovjetuniónk területén lakó nemzetek és nemzetiségek szoros együttműködését és kölcsönös segítségét.

A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége, a Szovjetunió népeinek barátsága és a szovjet hazafiság egyesítik országunk dolgozóit, közös célokra tömörítik és buzdítják őket, szo-

[158] *Sztálin.* A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. 155. old.

cialista hazájuk boldogulásáért pedig hősi tettekre lelkesítik.

Mindez megnyitja a szocializmus előtt a társadalmi fejlődés gyorsított ütemének eddig még sohasem tapasztalt lehetőségeit.

Az osztálytársadalom eddigi történetét az emberek törekvéseinek és érdekeinek ellentéte jellemezte. Minden egyes ember, minden társadalmi csoport saját céljait követte, de az emberek sokaságának törekvései és cselekedetei keresztezték egymást, aminek hatására olyan eredmény jött létre, amit senki közülük előre nem láthatott és lehet, hogy nem is kívánt. Ezért a történelem eddigi menetében egészbenvéve spontán, előre nem látott erők uralkodtak.

A burzsoá szociológusok közül sokan azt tartották, hogy a társadalmi fejlődésnek ez a jellege elkerülhetetlen és hogy ebben megmutatkozik az emberi természetből következő „célok különféleségének" törvénye (vagyis az emberek céljainak különbözősége, ellentmondásossága). Ebből vonták le azt a következtetést, hogy miután az emberi társadalom emberek tömegéből áll, akik a saját egyéni céljaikat követik, ez a társadalom valójában nem is képes egységes célokat kitűzni és tudatosan fejlődni. „A kollektív telezis (tudatosan meghatározott cél irányában történő fejlődés — *G. G.)* olyan ritka jelenség, hogy tulajdonképpen csak elméletileg létezik"[159] — állította Lester Ward, amerikai szociológus.

A társadalmi fejlődésnek ezt a jellegzetességét valójában nem az emberek természete, hanem anyagi életük feltételei határozzák meg. A termelési eszközök magántulajdona, az árutermelés és a piac elidegenítette az embereket egymástól és ellentétes törekvéseket hozott létre.

A társadalom anyagi élete feltételeinek megváltoztatásával, a szocialista viszonyok megteremtésével megváltozott a társadalmi fejlődés jellege. A termelési eszközök társadalmi tulajdona és a közös munka egyesíti az embereket és kiváltja belőlük az akarat és törekvés egységét. A szocializmusban nincsenek többé ellenséges, antagonisztikus osztályok, nincs talaja az engesztelhetetlen gyűlöletnek az emberek, az egyén és a társadalom között. A szocializmusban a társadalmi élet alapja a

[159] *Ward.* Szociológiai vázlatok. Moszkva 1901. 150. old. (oroszul).

társadalom erkölcsi-politikai egysége. A szocialista társadalomban nemcsak az egyes emberek, hanem az egész nép, az egész társadalom tudatosan cselekszik, határozott és emellett közös célokat tüz maga elé. Ezért a szocializmusban a történelmi fejlődés már nem a különböző irányokba ható számtalan egyéni akarat és törekvés összeütközésének eredménye, hanem az emberek általános és egyirányban ható törekvéseinek következtében valósul meg. Ezért esnek egybe az elérendő eredmények az emberek szándékaival és törekvéseivel. A szovjet emberek tudatosan formálják saját történelmüket az elöre kitüzött céloknak megfelelően. Most elöször alakul úgy a történelem, hogy megegyezik a lakosság túlnyomó többségének vágyaival és törekvéseivel.

Természetesen, ez egyáltalában nem zárja ki olyan erök és irányzatok létezését a szocializmusban, melyek a társadalom fejlödésének közös irányzatával szemben ellenállást fejtenek ki. Ez elkerülhetetlen, mert az emberek tudatában még számtalan kapitalista maradvány él, ami megmutatkozik például olyan irányzatokban, amelyek a magántulajdon felé törekednek. Ezek a magántulajdon felé törekvö irányzatok elemi erőként lépnek fel a tudatosan a kommunizmus felé haladó szovjet társadalom fejlödésével szemben. Leküzdésük a tömegek kommunista öntudatának növekedéséhez mérten történik és aszerint, hogy milyen mértékben biztosítja a bolsevik párt kitartó és következetes politikai és szervezömunkája a tömegek mind aktívabb és öntudatosabb részvételét a kommunizmus építésében.

A megelözö társadalmi alakulatokban az emberek nagy többsége elmerült mindennapos gondjaiba és nem is elmélkedett afelöl, hogyan történik és hová vezet a társadalmi fejlödés. Ezzel szemben a szocialista társadalomban a lakosság túlnyomó többsége felismeri a társadalom fejlödésének távlatait és aktívan harcol megvalósításáért. És ez az alapja a történelmi fejlödés példátlanul gyors iramának a szocializmusban.

Látjuk tehát, hogyan valósul meg a Szovjetunióban az, amit Lenin lángeszü meglátásával, még az Októberi Forradalom elött megírt, hogy „... *csupán* a szocializmussal kezdödik majd a gyors, igazi, valóban tömegeket átfogó, a lakosság *többségének*, azután pedig az egész lakosságnak részvételével végbemenö haladás a társadalmi és egyéni élet minden terüle-

tén"[160]. A tömegek tudatos alkotó tevékenysége a szocializmusban a társadalom haladásának állandó forrása lesz.

A társadalom erkölcsi-politikai egysége megadja a lehetőséget arra, hogy az emberek millióinak erőfeszítését egyesítsük és ezt az erőfeszítést a közös cél felé irányítsuk. Ez biztosítja az egész nép munkájában az akarat és a cél egységét. És ez a fiatal, felnövekvő szocialista világ hatalmas fölényét jelenti a roskadozó, rothadó kapitalista világ fölött.

„Vegyük példának akár a legvirágzóbb kapitalista államot — mondja Kalinyin. — Az ilyen államok uralkodó osztályainak sincsenek olyan céljaik, amelyek valamennyi becsületes embert egyesítenék, — célok, amelyek lelkesítenék az embereket és felemelnék olyan fokra, hogy képesek lennének mindenüket, még az életüket is feláldozni. A burzsoá országokban az uralkodó osztályok nagy része még háború idején is fosztogat, spekulál, hasznot hajhász.

És nálunk? Nálunk az egész népnek egy közös célja van. És ez a cél — harc a kommunizmus felépítéséért"[161].

Az egységes cél, amely összeforrasztja az egész népet, lehetővé teszi, hogy a szocialista társadalom olyan feladatokat tűzzön ki magának és oldjon meg, amilyenekkel a kapitalizmus nem képes megbírkózni. A cél egysége meggyorsítja a szocialista társadalom fejlődését. Ezt meggyőzően bizonyítja az állandóan határidő előtt teljesített sztálini ötéves tervek gyakorlata. Tudjuk, hogy az első ötéves terv megvalósítására csak négy év és három hónap volt szükséges; ugyanennyi idő alatt teljesítettük a második ötéves tervet is. Most, a háború befejezése után a Szovjetország élenjáró dolgozóinak kezdeményezésére vállaltuk, hogy a Szovjetunió népgazdasága helyreállításának és fejlesztésének ötéves tervét négy év alatt, vagyis határidő előtt teljesítjük. Ez a meggyorsított ütem annak az eredménye, hogy megnőtt népünk öntudata, hogy a nép lelkesedik a magasztos célért, amelyet a bolsevik párt kitűzött és minden erejét megfeszíti, hogy ezt a célt el is érje. Látjuk, hogy maga az ötéves terv milyen hatalmas mozgósító és szervező erővé válik és a tömegeknek a terv teljesítése során megnyilvánuló tudatos akti-

---

[160] Lenin. Állam és forradalom. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 238. old.

[161] *Kalinyin*. Cikkek és beszédek, 1936—1937. 168. old.

vitása és lelkesedése a termelés fokozását elősegítő új lehetőségeket tár fel. Így tehát a tömegek tudatos aktivitása és akaratuk egysége lényeges tényezője és feltétele annak, hogy a szocialista bővített újratermelés üteme a kapitalista újratermelés ütemét jelentékenyen felülmúlja.

A mult tapasztalata megmutatta, milyen előnye van a baráti szolidaritásnak és kölcsönös segítségnek bármely területen, és milyen erőt képvisel például az osztályszolidaritás. A régi, antagonisztikus társadalmakban azonban elképzelhetetlen volt az egész társadalmat átfogó szolidaritás és kölcsönös segítség. Ezt megakadályozta az osztályok közti viszálykodás és megakadályozták a nemzeti ellentmondások. Csak a Szovjetunió tapasztalata mutatott eddig soha nem látott példát egy hatalmas országot átfogó baráti szolidaritás és kölcsönös segítség megvalósítására.

Példaként hivatkozunk egy emlékezetes tényre, amelyről az Ukrán SzSzK dolgozói Sztálin elvtárshoz intézett levelükben számoltak be[162]. Ebben a levélben arról van szó, hogy Moszkva, Leningrád és más városok dolgozói milyen hatalmas segítséget nyujtottak a Donyec-medence helyreállításánál. Amikor a leningrádi „Elektroszila" gyárban generátorokat készítettek Kagyijevka és Dnyepropetrovszk számára, Leningrád még blokádgyürüben volt, a front öt kilométernyire húzódott a gyártól. Nem volt még város, amely a háború alatt annyit szenvedett volna, mint az ostromlott Leningrád. És a leningrádiak mégsem csak magukra gondoltak, hanem az egész országért dolgoztak. Több mint 70 leningrádi gyár vett részt a Donyec-medence műszaki felszerelésének elkészítésében. A Donyec-medence szívében, Sztálino város helyreállított kohóüzemének turbina műhelyében emléktábla hirdeti: „5000 kilowattos turbógenerátor, készült Leningrádban a blokád idején."

A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége a háború alatt megerősödött és még magasabb fokot ért el, ami teljes erővel megmutatkozik háborúutáni fejlődésünkben is. Ellentétben a kapitalista országokkal, ahol a háború befejezése az osztályok közti ellentmondások fokozott kiéleződését idézte elő, a Szovjetunióban a háborúutáni időszak a nép további egybeforrottságát a bolsevik párt és a Szovjetállam köré való foko-

[162] Pravda. 307. szám. 1947 november 18.

zott tömörülését jelentette. A nép egységének élénk bizonyítékául szolgál például a SzK(b)P Központi Bizottsága (1947 februári) teljes ülését követően a mezőgazdaság fejlesztéséért országos méretben kibontakozó harc.

Képzeljük el egy pillanatra, hogy valamelyik kapitalista országnak kellett volna megbírkóznia a háború alatt feldúlt vidékek helyreállításának ilyen nehézségeivel, rossz terméssel és aszállyal, mint amilyen 1946-ban érte mezőgazdaságunkat. Ez ott nyilvánvalóan a magánérdekek összeütközéséhez, a kapitalista versengés kiéleződéséhez, sokak tönkremenéséhez és ezek szerencsétlenségén keresztül kevesek meggazdagodásához vezetett volna.

A Szovjetunióban azonban a háborúutáni helyreállítás nehézsége a dolgozók együttes erejének példátlan megfeszítését váltotta ki. Azokat a vidékeket és területeket, amelyeket az ellenség legjobban feldúlt, az egész nép támogatta. A város dolgozói a falu dolgozóinak segítségére siettek. A magas termés-eredményekért nemcsak a kolhoztagok harcoltak, hanem a traktoripar, a mezőgazdasági gépgyártás munkásai és mérnökei, a közlekedési dolgozók stb. is. És ma már látjuk gyümölcseit ennek az országos méretű erőfeszítésnek. Szocialista mezőgazdaságunk egy év alatt helyrehozta az 1946-os súlyos aszály következményeit, ami bármely más ország mezőgazdaságát évekre visszavetette volna.

Ezekből a példákból láthatjuk, mit jelent a gyakorlatban társadalmunk erkölcsi-politikai egysége, miként biztosítja sokmillió szovjet ember megfeszített munkájának egyesítését.

A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységének országunk életében és sorsában már eddig is igen nagy szerepe volt, és ez az egység hatalmas hajtóereje további fejlődésünknek is a kommunizmus felé vezető úton.

Sztálin elvtárs a SzK(b)P XVIII. kongresszusán meghatározta a párt feladatait a belpolitika terén és felhívott arra, hogy „... erősítsük a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységét és a munkások, a parasztok és az értelmiség baráti együttműködését, mindenképpen erősítsük a Szovjetunió népeinek barátságát, fejlesszük és ápoljuk a szovjet hazafiságot“[163].

[163] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 735. old.

Ezeknek a feladatoknak a teljesítése megköveteli, hogy fáradhatatlanul harcoljunk az emberek tudatában meglévő kapitalista maradványok ellen, állandóan gondoskodjunk a szovjet ember politikai öntudatának és bolsevik eszmeiségének továbbfejlesztéséről.

A bolsevik párt, mint a Szovjetállam irányító ereje biztosítja a Szovjetunió népei erkölcsi-politikai egységének és barátságának megszilárdítását, fejleszti és ápolja a tömegekben a szovjet hazafiságot és a szocialista társadalomnak ezeket a hajtóerőit felhasználja arra, hogy meggyorsítsa haladásunkat a kommunizmus felé.

6. Az új szovjet területek osztályszerkezetének megváltozása

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban hallatlanul megnövelte a Szovjetország vonzóerejét és befolyását a kapitalista országok dolgozóira.

A Nagy Honvédő Háborút megelőzően a Szovjetunióhoz jelentékeny új területek csatlakoztak. A multban fennálló történelmi igazságtalanságokat orvosolták és megvalósult az ukránok, belorusszok, moldvaiak lakta területek egyesítése. 1939 szeptemberében Észak-Belorusszia egyesült a Szovjet Szocialista Köztársasággal. Ugyanakkor valósult meg Nyugat-Ukrajna egyesülése Ukrajna szovjetunióbeli részével. 1940 júniusában Észak-Bukovina és Besszarábiának ukránok lakta hotyinszki, akkermanszki, izmailszki kerületei léptek be a Szovjetunió kötelékébe. A Csehszlovákiával 1945 júniusában kötött szerződés értelmében megtörtént Kárpát-Ukrajna egyesítése Szovjet-Ukrajnával. Ilyenformán az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaságban egyesült minden ukrán terület. Ugyancsak egyesültek a moldvai lakosságú területek is: 1940 júniusában a Szovjetunió visszakapta Besszarábiát, melyet 1918-ban Románia szállt meg; Besszarábia és a Moldva Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság egyesült és létrejött a Moldva Szovjet Szocialista Köztársaság. 1940 augusztusában, mint szövetségi köztársaságok, a balti államok — Litvánia, Lettország és Észtország — léptek be a Szovjetunió kötelékébe.

A szocialista társadalmat felépítő, politikai, gazdasági és katonai hatalmát megszilárdító dolgozók példamutatásának lel-

kesítő ereje volt az a legfőbb tényező, amely elősegítette a Szovjetunió kiszélesítését. Mindez a Szovjetunióval határos kapitalista államok dolgozói közt megindult felszabadító mozgalomnak, továbbá annak az eredménye, hogy erősödött a Szovjetunió iránti rokonszenvük és az a törekvésük, hogy ledobják magukról a kapitalizmus jármát és elinduljanak azon az úton, amelyen a Szovjetunió dolgozói haladnak.

A fiatal szovjet köztársaságok *fő* és *alapvető* vonatkozásokban megismétlik azt az utat, amelyet a többi szovjet köztársaságok már végigjártak. Mivel később csatlakoztak a Szovjetunióhoz, nem tudtak ezen az úton még annyira előrejutni, mint a régi szovjet köztársaságok.

Az új szovjet területek számára természetesen lényegesen lerövidült a szocializmushoz vezető út. Mint ismeretes, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmétől a szocialista gazdaság alapjainak megteremtéséig a Szovjetunióban körülbelül tizenöt év telt el, amiből néhány évet elvett a polgárháború. Az új szovjet területek, amelyek akkor csatlakoztak a Szovjetunióhoz, amikor ott már győzött a szocializmus, ezt az utat sokkal gyorsabban megtehetik. Gyorsított fejlődésük lehetőségét két alapvető körülmény határozza meg.

Először is, felhasználják a Szovjetunió szocialista építésének gazdag tapasztalatait. Nem kell szűztalajon utat törniük. A Szovjetunió szocialista építésének története mutatja az utat.

Másodszor, hatalmas előnye az új szovjet területeknek és gyorsítja fejlődésük lehetőségét az a körülmény, hogy az egész Szovjetunió segítségét élvezik, mindenben támaszkodhatnak a többi szovjet területekre.

Ebből bizonyos sajátosságok következnek az új szovjet területek népgazdaságának szocialista átalakulásában, az osztályharc formáiban stb.

Azonkívül tekintetbe kell venni minden egyes új szovjet területen a történelmileg kialakult sajátos viszonyokat. Nem lehet nem meglátni a különbséget a történelmi feltételekben, melyek között a szocialista építés megkezdődött, mondjuk az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságban és a balti szovjet köztársaságok vagy Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszia fejlődésének feltételei között. Ezek a különbségek rányomják bélyegüket ugyanannak a szocialista átalakulásnak

különböző megvalósítási formáira, módszereire, anélkül, hogy magát a lényeget megváltoztatnák.

Az új szovjet területek fejlődésén meglátszanak még a történelmi mult nyomai és ezek nagyon is különbözőek.

Az első világháború befejeztéig ezeknek a területeknek nagyobbik része (Esztország, Lettország, Litvánia, Nyugat-Belorusszia, Nyugat-Ukrajna egy része) szervesen a cári Oroszországhoz, míg a kisebbik része (Kelet-Galicia, mely Nyugat-Ukrajna egy részét képezte, Észak-Bukovina) Ausztria-Magyarországhoz tartozott. Történelmi sorsuk másként alakult az első világháború befejezése és a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után. Esztország, Lettország, Litvánia az 1918—1919. években szovjet köztársaságokká lettek, de a külföldi imperialisták beavatkozására hamarosan visszaállították a burzsoá uralmat. A burzsoá demokráciát azonban ezekben az országokban csakhamar felváltotta a fasiszta diktatúra. Kalinyin jellemzése szerint ez volt „... a balti országok fejlődésének közös útja: a Szovjethatalom elfojtása — demokrácia (mint a hatalom átmeneti formája) — fasizmus"[164]. Esztország, Lettország és Litvánia a fasiszta uralom alatt csak formális függetlenséget élveztek, valóban teljesen a nagy imperialista államoknak voltak alárendelve, azok adófizetőjévé váltak. Nyugat-Ukrajnát és Nyugat-Belorussziát, ahol a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után szintén megalakult a Szovjethatalom, 1920-ban Lengyelország erőszakosan elfoglalta és ezek a területek félgyarmati helyzetbe kerültek. Ugyanez a sors érte Besszarábiát, amelyet 1918-ban Románia foglalt el erőszakkal.

Gazdasági tekintetben ezeknek a területeknek nagy többsége (Lettország és Esztország kivételével) elmaradt agrárvidék volt. Különösen elmaradt volt a szinte teljesen ipar nélküli Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszia. Nem sokkal kevésbbé volt elmaradott Besszarábia, ahol a lakosság 9/10 része mezőgazdasággal foglalkozott. A balti köztársaságok közül az ipari fejlettség magasabb fokán állt Lettország és Esztország, amelyek Oroszországtól való elszakításuk előtt ipari-agrárterületnek számítottak. Lettország nagyipara a továbbiakban azon-

[164] *Kalinyin.* A litván nép új úton. 2. kiad. Szovjet-Litvánia, Vilnius 1946. 8. old. (oroszul).

ban hanyatlásnak indult. A Szovjetuniótól elszakított Lettország Európa nagy imperialista államainak agrárnyersanyag függvényévé, tipikusan agrárországgá változott. Míg az ipar részesedése az egész termelésben 1913-ban 52 százalék volt, addig 1940-ben lecsökkent 38 százalékra[165]. Ugyanez a folyamat ment végbe a többi Oroszországtól elszakított nyugati területen. Esztországban a több mint 50 munkást foglalkoztató gyárak munkáslétszáma 1913-ban 44 000 volt, míg 1940-ben csak 38 600. A legerősebb volt a csökkenés a nehéziparban. A tallini Orosz-Balti gyár az első világháború előtt 5—6000 munkással dolgozott, 1938-ban pedig mindössze 400-zal. Besszarábiában az amúgyis jelentéktelen ipar a román megszállás alatt teljesen tönkrement. 1926-ban 5400 munkás dolgozott és ez 1937-ig egy harmadával, 3500-ra csökkent[166]. Így tehát valamennyi nyugati terület, amely azelőtt Oroszországhoz tartozott és később elszakították Oroszországtól, a burzsoá uralom idején méginkább agrárjellegűvé vált.

Nyugat-Ukrajnában, Nyugat-Belorussziában és Besszarábiában a földbirtoklást nagybirtokos- és kulákgazdaságok uralma jellemezte. Amellett nagy számban voltak kevés földdel rendelkező és teljesen földnélküli parasztgazdaságok. Nyugat-Ukrajnában a föld fele a földesuraké volt; a szegényparasztok $^2/_3$ részét tették ki a parasztgazdaságok számának. Nyugat-Belorussziában a földnek legalább 40 százaléka volt a földesurak kezén.

Mindezeken a területeken a burzsoá kormány agrárpolitikája erősen nacionalista jellegű volt: fokozottabban elterjedt a kiváltságos nemzet uralkodó osztályainak burzsoá-földesúri földbirtoklása. Nyugat-Ukrajnában és Nyugat-Belorussziában tért hódítottak a lengyel földesúri és kulákgazdaságok, az „ostromlók". A falvakat erőszakos lengyelesítésnek vetették alá. Besszarábiában és Észak-Bukovinában pedig románosították. A paraszttömegek nyomására 1919—1922 között kihirdették az agrárreformot, amit azonban az uralkodó osztályok a végsőkig megnyirbáltak és leszűkítettek. Lengyelországban — Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszia területén — ezeket a

[165] *Deglavsz.* Lettország a szocialista úton. Mószkva 1947. 8. old. (oroszul).

[166] Moldva Szovjet Szocialista Köztársaság. Szovjetunió Tudományos Akadémiája, Moszkva—Leningrád 1947. 75. old. (oroszul).

reformokat egyáltalában végre sem hajtották. A balti államokban — Esztországban, Lettországban és Litvániában — pedig arra használták fel, hogy megerősítsék a kulákok, az úgynevezett „szürke bárók" gazdaságát. A földnélküli vagy kevés földdel rendelkező parasztok, akik kaptak valami földet, nem tudták azt sokáig megtartani, hanem kénytelenek voltak a nagy földtulajdonosoknak átengedni[167].

E területek dolgozói, miután lerázták magukról a kizsákmányolók jármát és egyesültek a Szovjetunióval, megindultak a fejlődés új, szocialista útján.

Az új szovjet köztársaságokban nagy társadalmi átalakítást valósítottak meg, elsősorban a föld nacionalizálását, a földesúri birtok felszámolását, a bankok, a nagyipar és a közlekedés államosítását.

Nyugat-Ukrajnában és Nyugat-Belorussziában a föld nacionalizálását 1939 októberében a nemzetgyülés mondta ki. Észak-Bukovinában a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje Elnökségének 1940 augusztus 15-én kiadott rendelete értelmében nacionalizálták a földet. Besszarábiában, mivel azt Románia által jogtalanul elszakított szovjet területnek tekintették, a felszabadulás után újra érvénybe léptették „A földről" szóló dekrétumot, amelyet 1917 október 26-án fogadtak el. A balti köztársaságokban a föld nacionalizálását 1940 július 22—23-án a litván és lett szejm, Esztországban pedig az állami duma deklarálta. A lett szejm deklarációja így hangzik: „A dolgozó parasztság életbevágóan fontos érdekei által vezettetve és az egész dolgozó nép kívánságát kifejezve a szejm minden földet és a föld méhének minden kincsét, az erdőket, tavakat és folyókat az egész nép, vagyis az állam tulajdonának nyilvánítja. A dolgozó parasztság kezén meghagyott föld nem lehet több, mint 30 hektár. A megállapított mértéken felül minden föld az állami földalapba kerül, hogy az állam földjuttatással segítséget nyujthasson a földnélküli vagy kevés földdel rendelkező parasztoknak"[168]. Ezzel megegyezik a litván szejm és az eszt állami duma deklarációjának fogalmazása is.

---

[167] Adatok Lettország, Litvánia és Esztország parasztgazdaságainak számáról, amelyeket azokban az években elárvereztek. Lásd *Kazancev.* A Lett, a Litván és az Eszt Szovjet Szocialista Köztársaságok földtörvénye. Szovjet állam és szovjet jog. 2. sz. 1946. 61. old. (oroszul).

[168] Pravda. 1940 július 23.

A paraszti földhasználat formáinak sajátosságai rányomták bélyegüket a balti köztársaságokban a földtulajdon viszonyok átalakításának módszereire. Míg az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságban a forradalom elején a paraszti földközösség volt túlsúlyban, addig a balti köztársaságokban a paraszti földhasználat portánkénti (telkek szerinti) és tanyai formája. Itt a földtulajdont illetően nem voltak olyan jelentékeny maradványai a hübéri rendszernek, mint Oroszország központi kormányzóságaiban. Nem volt egyenlősítő földhasználatra való törekvés, mint ami a paraszti választói utasításokban megmutatkozott Oroszországban 1917-ben és amellyel a bolsevikoknak akkor számolniok kellett. Ennek következtében az új szovjet köztársaságokban elfogadott földtörvények nem állapítanak meg egyenlősítő földhasználatot. Eltérően attól, ahogy Szovjetoroszországban a forradalom első éveiben történt, a földnélkülieknek és a kevés földdel rendelkezőknek nem az egyenlősítő elv alapján juttattak földet, hanem normák szerint, melyek megállapították a juttatott föld maximumát és minimumát. A parasztgazdaságok legfelsőbb határát mind a három köztársaságban egyformán 30 hektárban állapították meg. Az alsó határ Lettországban és Litvániában 10 hektár, Esztországban pedig 12 hektár volt (abban az esetben, ha a juttatott föld nem volt elég termékeny, úgy az alsó határ 15 hektárig mehetett). Azok a parasztok, akiknek kevés földjük volt, eddig a határig kiegészítést kaptak, a földnélküliek pedig eszerint kaptak földet. A juttatott föld átment a parasztok ingyenes és határidő nélküli használatába, aminek igazolására megfelelő állami okmányt adtak ki.

Nyugat-Ukrajnában 1939—1940-ben a parasztok között több mint egymillió hektár földet osztottak fel. 400 000 kevés földdel rendelkező vagy földnélküli paraszt jutott földhöz; Nyugat-Belorussziában a parasztok több mint 430 000 hektár földet kaptak, Lettországban körülbelül 660 000 hektárt; ebből 23 000 kevés földdel rendelkező paraszt kapott pótlólag földet és körülbelül 52 000 földnélküli jutott földhöz. Litvániában több mint 400 000 hektár került felosztásra. 72 000 paraszt között[169].

[169] Az adatok *P. Tolsztoj* professzor „A föld nacionalizálása az új nyugati köztársaságokban és területeken" című cikkéből. Lásd Szovjet állam és szovjet jog. 3. sz. 1941. 89. old. (oroszul); Szovjet-Lettország. 1945 július 21.

Hasonló következetességgel ment végbe az agrárreform a többi új szovjet köztársaságokban és területeken.

A földtulajdon viszonyok gyökeres átalakításával elsöpörték a földesúri földtulajdont és a paraszt megvalósíthatta évszázados álmát.

Az új szovjet területek társadalmi viszonyainak megváltoztatásában a föld nacionalizálásán kívül nagy jelentősége volt a nagyipar, a közlekedés, a bankok államosításának. A bankok és a nagyipar államosítását a balti államokban egyidöben hirdették ki a föld nacionalizálásával. Az egész nép vagyonává, vagyis állami tulajdonná nyilvánították a nagyipari, nagykereskedelmi és közlekedési vállalatokat, továbbá a bankokat minden értékükkel együtt.

Ennek a törvénynek megfelelöen például Litvániában 600 nagy iparvállalatot és 1137 nagykereskedelmi vállalatot államosítottak, összesen 550 millió Lit. értékben. Ezek a vállalatok azelött két és fél ezer nagytökés család birtokában voltak, akik Litvánia nemzeti vagyonának körülbelül 1/3 részét tartották kezükben[170]. Esztországban a törvény elfogadása utáni 2—3 hónap alatt hajtották végre a nagyipar és a bankok államosítását. Igen figyelemreméltó, hogy „az ipar államosítása úgy ment végbe, hogy egy percre sem állt le egyetlen vállalat sem és egyetlen iparág sem csökkentette termelését ezekben a napokban. Ez elsösorban azzal magyarázható, hogy a széles néptömegek lelkesen támogatták a Szovjethatalmat, ami lehetetlenné tette a kapitalisták aktív ellenállását"[171]. A kapitalisták megkísérelték, hogy gazdasági szabotázst szervezzenek, azonban minden ilyen kísérletet gyorsan elfojtottak. A nagyipar, a közlekedés és bankok államosítása gyökerében aláásta a burzsoá osztály gazdasági hatalmát és megsemmisítette a kapitalisták legfőbb osztagait.

A nagyipar államosításával az ipari munkásság zöme felszabadult a kizsákmányolás alól és megmenekült a munkanélküliség rémétöl. Az új szovjet területek számára megnyilt a lehetöség, hogy iparukat új, szocialista alapon a leggyorsabban fejlesszék és leküzdjék ipari elmaradottságukat.

---

[170] Szovjet-Litvánia. 1945 július 24.

[171] *Veymer*. Az Eszt Szovjet Szocialista Köztársaság népgazdaságának problémái. Cikk- és beszédgyűjtemény. Egiz. „Politikai irodalom", Tallin 1947. 19. old. (oroszul).

Így, például Esztországban már a Szovjethatalom első évében az ipari munkások száma 59 700-ról 94 000-re emelkedett és megszünt a munkanélküliség.

A törvény kezdetben csak a nagyvállalatok államosítását írta elö, a kis magánvállalatok nem kerültek államosításra. Ezt kifejezésre juttatja az új szovjet köztársaságok: Lettország, Litvánia, Esztország, valamint Moldva alkotmánya. Ezeknek az alkotmányoknak 6. cikkelye arról szól, hogy állami tulajdont, tehát nemzeti vagyont képeznek a *nagy*üzemek és gyárak (ezzel szemben a Szovjetunió Alkotmányának megfelelö cikkelye „üzemekről, gyárakról stb." beszél). A Szovjetunió Alkotmányától eltér a lett, litván, eszt alkotmány 8. cikkelyének, továbbá a moldva alkotmány 9. cikkelyének a fogalmazása. Ezek a cikkelyek kimondták, hogy a gazdálkodás szocialista rendszerén kívül „megengedhetö az egyénileg dolgozó parasztok, kézmüvesek és háziiparosok magángazdasága, valamint a kisipari és kiskereskedelmi magánvállalkozások is a törvényben elöírt keretek között"[172]. Ezeknek a cikkelyeknek szövege a Szovjetunió Alkotmányának idevonatkozó 9. cikkelyétöl elöször abban különbözik, hogy nemcsak az egyénileg dolgozó paraszt és kézmüves tevékenységét engedélyezte, hanem a magánkézben lévö kisipari és kiskereskedelmi vállalkozásokat is a törvényben megszabott keretek között, másodszor abban, hogy hiányzik belöle a Szovjetunió Alkotmányában foglalt feltétel, amely szerint csak olyan kis magángazdaság engedhetö meg, amely egyéni munkán alapul és kizárja az idegen munkaerö kizsákmányolását.

Ilyenformán az új szovjet köztársaságok alkotmánya azt tartalmazza, ami ténylegesen megfelelt a fejlödés első szakaszában kialakult társadalmi viszonyoknak. Ezek a társadalmi viszonyok azonban nem maradtak változatlanok, mert a Szovjethatalom elkövetett mindent, hogy a népgazdaság szocialista elemei minél gyorsabban fejlödjenek és visszaszorítsák a

[172] A Litván Szovjet Szocialista Köztársaság Alkotmánya. A Litván Szovjet Szocialista Köztársaság Politikai irodalmának állami kiadója 1945. 4. old.; a Lett Szovjet Szocialista Köztársaság Alkotmánya. Rigai kiadó 1945. 4 old.; az Eszt Szovjet Szocialista Köztársaság Alkotmánya. Politikai irodalom, Tallin 1946. 4. old.; a Moldva Szovjet Szocialista Köztársaság Alkotmánya. Moldvai állami kiadó, Kisinyov 1947. 3. old.

magántőkés elemeket. Ezen a téren már a háború előtt jelentékeny eredmények voltak.

A háború megszakította a szocializmus építését az új szovjet köztársaságokban. 1941-ben az új szovjet területek kivétel nélkül és teljes mértékben a német fasiszták megszállása alá kerültek. A német fasiszta rablóhódítók a megszállott területek népgazdaságát kifosztották és hallatlan anyagi károkat okoztak: a lakosság egyrészét Németországba és más általuk megszállt területre hurcolták. A német rablóhódítók megpróbálták a Szovjethatalom által megvalósított szocialista átalakulás minden eredményét megsemmisíteni. Azokkal a parasztokkal, akik a Szovjethatalomtól földet kaptak, állati módon számoltak le, a földet elvették tőlük és német földbirtokosoknak és telepeseknek adták.

Mikor ezek a területek felszabadultak, a Szovjethatalom intézkedett, hogy a parasztok visszakapják a németek által elvett földeket. Újra érvénybe léptek a földről szóló szovjet törvények. Visszaállították a földnélküli, a kevés földdel rendelkező és a középparasztoknak az 1940-es törvény szerint kapott földre vonatkozó jogait.

Az új szovjet területeken a felszabadulás után végrehajtott szociális változások azonban sem a mezőgazdaságban, sem az iparban és kereskedelemben egyáltalában nem szorítkoztak a háborúelőtti állapot egyszerű visszaállítására. Lehetségesnek és szükségesnek mutatkozott szélesebbkörű szocialista átalakulások megvalósítása, melyek a kapitalista viszonyok további leküzdéséhez és a szocialista viszonyok fejlődéséhez vezettek.

Mindenekelőtt tekintetbe kell venni, hogy a kapitalista osztályok képviselőinek jelentékeny része a német fasiszta rablók megszállása idején a megszállók szolgálatába állott és tevékenyen segítette őket. Az új szovjet területek felszabadulása után ez a körülmény komoly intézkedéseket követelt meg e népellenes elemek ellen.

Az 1944—1945. években végrehajtott földreformok nagy mértékben megnövelték az állami földalap fejlesztésének forrását. A háborúelőtti években, 1940—1941-ben, a balti köztársaságokban a parasztok közötti felosztásra kerülő állami földalapba tartozott a földesurak, az egyház földje, a 30 hektárt meghaladó lehasított földek, a nép ellenségeinek és a speku-

lánsoknak földje (ez utóbbiakat teljes mértékben kisajátították). Ezenkívül 1944—1945-ben teljes egészében besorolták az állami földalapba a német telepesek földjeit és azokét, akik elmenekültek a német rablókkal, azonkívül részben azokét is, akik tevékenyen együttműködtek a németekkel. Ezeknek telkeit megkurtították (Lettországbán 5—8, Esztországban pedig 5—7 hektárt hagytak meg nekik). Azonkívül megállapították, hogy a parasztok kezén (főleg a kulákok kezén) lévő földekből nem (mint a háború előtt) a 30, hanem a 20—30 hektáron felüli részt hasítják le. A földdel együtt elkoboztak minden épületet, állatot, mezőgazdasági felszerelést, ami a német megszállóké vagy a velük elmenekült árulóké volt, a németekkel együttműködők vagyonának egy részét kobozták el. Így tehát az 1944—1945-ben végrehajtott földreform sokkal eröteljesebb csapást mért a kulákokra, mint az 1940-es.

A balti köztársaságok állami földalapjának fejlesztésére vonatkozó 1944—1945-ös számadatokat a következő táblázat mutatja[173]:

A föld osztályozása	Lett SzSzK		Eszt SzSzK		Litván SzSzK	
	Földterület (hektárban)	százalék	Földterület (hektárban)	százalék	Földterület (hektárban)	százalék
A nép ellenségeitől és a spekulánsoktól elvett földek	273 294	18,0	47 410	5,3	302 885	26,2
Gazdátlan földek	368 538	24,3	158 648	17,8	317 759	27,4
A németekkel együttműködőktől lehasított földek	133 547	8,8	79 278	8,9	64 834	5,6
20—30 hektáron felüli földekből lehasítva	605 302	39,9	586 822	65,6	360 574	31,2
Egyéb földek.	136 684	9,0	21 528	2,4	111 885	9,6
Összesen:	1 517 365	100,0	893 686	100,0	1 157 937	100,0

[173] *Udacsin.* Földreform Szovjet-Lettországban. Latgoszizdat, Riga 1948. 390. old. (oroszul).

A táblázatból látható, hogy a legtöbb föld az állami földalapba a 20—30 hektáron felüli gazdaságokból került mint levágott föld. Ezek a földek az egész állami földalapnak egyharmadtól (Litván Szovjet Szocialista Köztársaság) egész kétharmadig (Eszt Szovjet Szocialista Köztársaság) terjedő részét alkotják. A második legnagyobb csoport a gazdátlan földek csoportja. Ezek többnyire olyan földek voltak, melyek gazdái a német megszállókkal együtt önként elmentek, vagy olyanoké, akiket a németek nyugatra tereltek és többé nem jöttek vissza. Végül az állami földalap jelentékeny részét alkották azok a földek (különösen a Litván és Lett Szovjet Szocialista Köztársaságokban), melyeket a nép ellenségeitől és spekulánsoktól vettek el.

Az állami földalap összterülete 1944—1945-ben jelentékenyen több volt mint 1940-ben és ez lehetővé tette, hogy felemeljék a parasztoknak juttatott föld mértékét. Litvániában és Lettországban a juttatott föld mértékét a háborúelőtti 10 hektár helyett 15 hektárban, míg Esztországban 12—18 hektárban szabták meg.

Jelentékenyen megnött a földnélküli és a kevés földdel rendelkezők között felosztásra kerülő földterület.

A földterület legnagyobb részét (az állami földalap 40 százalékát) a földmunkások és a földnélküli parasztok kapták, ami nagyszámú új parasztgazdaság megteremtéséhez vezetett. A földek jelentékeny részét a kevés földdel rendelkező parasztok kapták földterületeik kiegészítésére.

Lettországban több mint 48 800 földnélküli paraszt 606 000 hektár földet kapott. körülbelül 20 900 kevés földdel rendelkező paraszt pedig 90 000 hektárt. Litvániában körülbelül 47 800 földnélküli parasztnak 421 000 hektár jutott, míg 37 800 kevés földdel rendelkező parasztnak kiegészítésül 193 000 hektár. Esztországban 25 000 földnélküli paraszt 362 000 hektár juttatásban részesült, több mint 20 000 kevés földdel rendelkező pedig körülbelül 100 000 hektárt kapott.

A földesúri birtok felszámolása és a kulákbirtokok leszűkítése, a kevés földdel rendelkező és a földnélküli parasztok földhöz és mezőgazdasági felszereléshez juttatása a parasztság szociális összetételét jelentékenyen megváltoztatta az új szovjet területeken. Számban és részarányban csökkent a kulákbirtok; ugyancsak csökkent a szegényparasztok száma.

Ugyanakkor (amint ez az Októberi Forradalom után más szovjet területeken is történt) megnőtt a középparasztgazdaságok száma. Így, például Lettországban a földreform következtében a 30 hektáron felüli gazdaságok csoportja, amely azelőtt a gazdaságok 17,8 százalékát, az összes földeknek pedig 46,4 százalékát foglalta magába, teljesen megszünt. Hirtelen megnövekedett a 10-től 20 hektárig terjedő gazdaságok száma. Részarányuk a gazdaságok számához képest 33 százalékról 47,4 százalékra, földterületben pedig 25,5 százalékról 51.5 százalékra emelkedett. Nemcsak a földterület nagyobbik része összpontosult a kezükben, hanem az igavonó- és a haszonállat többsége is. Ennek, a főleg középparaszt-gazdaságokból álló csoportnak gazdasági jelentősége nagyobb mértékben nőtt, mint számszerüsége: amíg az ebbe a csoportba tartozó gazdaságok száma másfélszeresre nőtt, addig a földhasználatban, az igavonó- és haszonállatban való részesedése körülbelül a kétszeresére.

A földreform következtében a parasztság szociális összetétele a többi új szovjet területen is megváltozott. A középparaszt-gazdaságok részaránya hirtelen megnövekedett, míg a kulákság részaránya és befolyása alaposan lecsökkent[174].

A földreform azonban természetesen nem tudta teljesen megszüntetni falun a kapitalista kizsákmányolási viszonyokat. A kulákság mint osztály megmaradt a földreform után is. Növekedésének lehetőségét az új szovjet köztársaságok törvényei korlátozták (földbérlet megtiltása stb.).

A német megszállás alóli felszabadulás után az új szovjet területek városaiban is mélyreható szociális változások történtek. Nagy léptekkel haladt előre ezeken a területeken az iparosítás. Így például Lettországban, a német megszállók okozta nagy rombolások ellenére, az ipari termelés 1947-ben már 27 százalékkal túlszárnyalta az 1940-es színvonalat. Lettország ipari termelésének pedig 1950-ben a köztársaság népgazdasága össztermelésének 56 százalékát kell kitennie.

Eltérően a „nep" első éveitől Szovjetoroszországban, az új

---

[174] Az Eszt Szovjet Szocialista Köztársaság idevágó adatai. Lásd *Weymer*. Az Eszt Szovjet Szocialista Köztársaság népgazdaságának problémái. 136. old.; és *Karotamm*. Esztország harca a szocializmusért. Cikkek és beszédek (1944—1947). Politikai irodalom, Tallin 1947. 343—344. old. (oroszul).

szovjet területeken nem volt gazdaságilag szükséges, hogy az ipar helyreállítására magántőkét vegyenek igénybe. Az egész Szovjetunió segítsége lehetővé tette a szocialista ipar gyors fejlődését ezeken a területeken. Ez a magántőke gyors kiszorítását eredményezte az iparból és kereskedelemből. A magánkapitalista termelés 1946-ban már nem érte el Lettország egész ipari termelésének 1 százalékát. Az ipari és kereskedelmi magánvállalatok száma évről-évre csökkent, Esztországban 1946 január 1-én az ipari termelésben a magántőke 7 százalékkal szerepelt, 1947 elején pedig körülbelül 0,5 százalék volt.

1947 tavaszán az új szovjet területeken megtiltották a magánkereskedelmet és bérmunkás alkalmazását a kézmű- és háziiparban. Így befejeződöttt a magántőke kiszorítása az iparból és a kereskedelemből. Az iparban és kereskedelemben az osztatlanul uralkodó gazdasági forma ma az állami és szövetkezeti vállalatok formájában jelentkező szocialista forma. Emellett azonban még megmaradt — részarányát tekintve jelentéktelen — a szövetkezeten kívüli egyéni munkán alapuló kézmű- és háziipari gazdálkodás. Ebből következik, hogy az új szovjet köztársaságok városaiban már teljesen megszünt a magánkapitalista kizsákmányolás.

Tekintetbe kell azonban venni, hogy a magánkereskedelem és bérmunkás alkalmazásának eltiltása a házi- és kézműiparban azzal járt, hogy a volt kereskedők és magániparosok egy része áttért az illegális tevékenységre és a különböző állami és szövetkezeti vállalatok és szervek mögött bujt el. Olyan tényeket állapítottak meg, amikor spekuláns üzletemberek a tulajdonukban lévő felszereléssel és nagy pénzértékekkel beléptek a szövetkezetbe. Ezeket a felszereléseket és értékeket a szövetkezetekben törvényellenesen úgy kezelték, mint a magánosok hosszúlejáratú külön betéteit, melyek tovább megmaradnak az illetők magántulajdonában. Gyakran előfordult, hogy állami intézmények és szövetkezeti szervezetek emberei magánosoknak bérbeadtak műhelyeket, éttermeket, teázókat, kereskedelmi vállalatokat. Így a magánosoknak lehetőségük nyílt arra, hogy szocialista vállalat cégére alatt tovább üzhessék tevékenységüket.

Ezek a tények azt bizonyítják, hogy a magántőke, a spekuláns elemek elleni harc a kereskedelemben, a kézmű- és háziiparban még nem fejeződött be. Szükséges a dolgozók éber-

sége a szovjet törvények pontos és hajthatatlan betartására, hogy megakadályozzuk a mindenfelé elszéledt volt kereskedők és iparüzök szélhámos mesterkedéseit.

*

Amint már kifejtettük, az új szovjet területek, felhasználva azokat a tapasztalatokat, amelyeket a Szovjetunió a szocializmus építése során nyert, továbbá az egész Szovjetunió segítségére támaszkodva, gyorsított ütemben menetelnek a szocializmus felé. Ez különösen megnyilvánul az ipar fejlesztésében, mert ezen a téren a Szovjetunió hatalmas szocialista iparának segítsége rendkívül meggyorsítja a fejlődést. Amíg a Szovjetunió ipari termelése 1940-hez képest a háborúutáni ötéves terv során átlagosan 48 százalékkal emelkedett, addig ez az emelkedés 1950-ig a Moldva Szovjet Szocialista Köztársaságban 78 százalék, a Litván és Lett Szovjet Szocialista Köztársaságokban 80 százalék, az Eszt Szovjet Szocialista Köztársaságban 200 százalék volt. Említésreméltó, hogy az Eszt Szovjet Szocialista Köztársaság beruházásainak mértéke jelentékenyen meghaladta a köztársaság népgazdasága össztermelésének értékét. Az Eszt Szovjet Szocialista Köztársaság beruházásokra az 1946—1950-es évek folyamán átlagosan évi 800 millió rubelt fordított, míg a népgazdaság össztermelésének értéke 1946-ban körülbelül 350 millió rubel volt és csak 1950 folyamán emelkedik 850 millióra. Ez bizonyítja, hogy a Szovjetunió milyen hatalmas segítséget nyujt az új köztársaságoknak iparuk fejlesztésében.

A szocialista ipar gyors fejlődése megteremtette az előfeltételeket az új szovjet területek mezögazdaságának szocialista átalakítására is. A közös beszerzéssel és értékesítéssel elkezdett mezögazdasági szövetkezeti mozgalom a fejlődés során elvezetett a termelési folyamatokra való szövetkezés széleskörü alkalmazásához. A szocialista építés új szakaszát jelző legfontosabb tény a tömeges és teljes kollektivizálás. Az új szovjet köztársaságokban és területeken az 1948—1949. évet tekinthetjük a kolhozrendszer kialakulási időszakának.

Néhány adat a kolhozok növekedéséről.

Moldvában 1941-ben még a háború előtt, a Dnyeszter jobbpartján 15 850 parasztgazdaság egyesítésével 120 kolhoz alakult. A háború után ez a növekedés folytatódott: 1947 fo-

lyamán több mint 400 új kolhoz alakult meg, 1949 február 1-ig Moldva nyugati területein a parasztgazdaságok 22 százaléka tömörült kolhozban, ami a vetésterület 32 százalékát jelentette. 1949 folyamán pedig nagyjában befejeződött a teljes kollektivizálás.

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság nyugati — Izmail- és Csernovic- — területein a kolhozok száma 1948-ban meghaladta a 2000-et, a kolhozba belépő parasztgazdaságok száma pedig elérte a 180 000-et[175]. 1949 január 1-ig Izmail-terület kolhozai a parasztgazdaságok 91 százalékát egyesítették magukba, a Volhinia- 80, a Drogobics- 79, a Csernovic- 77, a Kárpátontúl- 46, a Tyernopol- 34, a Lvov- 34, a Rovno- 25, a Sztanyiszlav- pedig 17 százalékát. Ezek a számok azt mutatják, hogy Ukrajna nyugati területein a *tömeges* kollektivizálás már 1948-ban kibontakozott.

A balti szovjet köztársaságokban, ahol a kolhozépítés csak az utóbbi években indult el, a tömegmozgalom 1949-ben kezdődött.

A Litván Szovjet Szocialista Köztársaságban 1946-ban még egyetlen kolhoz sem volt. Az 1947-es tavaszi vetés idején is csak két kolhoz működött: az M. Melnikajte nevéről elnevezett kolhoz a kedajni kerületben és a „Pirmin"-kolhoz a sjauljai kerületben. 1948 tavaszán a köztársaság területén már 20 kolhoz volt, 1948 végére pedig számuk meghaladta a 600-at. 1949-ben a litván pártszervezetek új sikereket értek el a kolhozmozgalom fejlesztése terén. Az 1949 július 10-i állapot szerint a kolhozok száma 4100-ra emelkedett, míg a kolhozban tömörült parasztgazdaságok száma 130 000 felett volt.

A Lett Szovjet Szocialista Köztársaság területén az 1947. évi tavaszi vetés idején mindössze 4 kolhoz volt, az év végén pedig 52. A lett mezőgazdasági szövetkezeti mozgalomban 1947 volt a fordulat éve: a fejlődés első fokára jellemző beszerző és értékesítő tevékenységről kezdtek áttérni az együttes termelést célzó intézkedésekre, azután pedig a kollektív alapon működő mezőgazdaság megszervezésére[176]. 1948 tavaszán a köztársaságban már 189 kolhozt tartottak nyilván. Jellemző,

[175] *Hruscsov.* Ukrajna pártszervezeteinek harca a mezőgazdaság fellendüléséért. Goszpolityizdat, Moszkva 1948. 74—75. old. (oroszul).

[176] *Kalnberzin.* Szovjet-Lettország a felemelkedés útján. Latgoszizdat, Riga 1948. 24. old. (oroszul).

hogy a kolhozba belépő parasztoknak több mint a fele középparaszt volt. 1949 júliusában a Lett Szovjet Szocialista Köztársaság kolhozainak száma majdnem 4000-re emelkedett és a kolhozok a parasztgazdaságok 82 százalékát egyesítették. A Lett Szovjet Szocialista Köztársaságban rendkívül gyorsan megvalósult a teljes kollektivizálás.

Az Eszt Szovjet Szocialista Köztársaságban is 1947 volt a kolhozépítés megkezdésének éve. 1948 végén a köztársaságban már 417 kolhoz volt, számuk 1949 júliusában pedig 3000-re emelkedett. A kollektivizálás a parasztgazdaságoknak több mint 70 százalékát ölelte fel.

Ezek az adatok csak még jobban megerősítik, hogy az új szovjet területek fejlődése gyorsított ütemben történik. Míg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után a Szovjetunió régebbi területein általában 12 év kellett a tömeges kollektivizálás elökészítésére, addig az új szovjet területek legnagyobb részén a tömeges kollektivizáláshoz 5—6 év szovjet élet már elegendönek bizonyult.

A kolhozmozgalom fejlödését az új szovjet területeken egész sor körülmény meggyorsította.

E tekintetben igen nagy jelentösége van annak a közvetlen segítségnek, amelyet a Szovjetunió szocialista ipara nyujt az új területeknek azzal, hogy ellátja új mezögazdasági technikával, valamint annak, hogy az új szovjet területek felhasználhatják a Szovjetunió kolhozmozgalmának tapasztalatait.

A Szovjetállam ezeken a területeken kiterjedt gép- és traktorállomás, valamint gép- és fogatkölcsönzöállomás hálózatot létesített. A Litván Szovjet Szocialista Köztársaság területén 1947-ben 59 gép- és traktorállomás, valamint 295 gép- és fogatkölcsönzöállomás müködött, a Lett Szovjet Szocialista Köztársaságban 53 gép- és traktorállomás és 350 gép- és fogatkölcsönzöállomást tartottak nyilván. Ukrajna nyugati területein 1948 végén 229 gép- és traktorállomás dolgozott. E területeken a gép- és traktorállomások fejlödésének az volt a sajátossága, hogy müködésük elsö idejében úgyszólván csak egyénileg dolgozó parasztnak volt alkalmuk segítséget nyujtani. A szocialista építés elsö pillanatától kezdve érvényesült a gép- és traktorállomások — mint az élenjáró technikával felszerelt állami vállalatok — és az egyénileg dolgozó parasztgazdaságok

együttmüködése. Ez az együttmüködés természetesen a kollektivizálás fejlödésének igen lényeges tényezöje lett.

E területek parasztságának áttérésében a kolhozok útjára döntö szerepet játszott a Szovjetunió kolhozparasztságának példája, mert látták, hogy a kolhozrendszer milyen jómódú és kulturális életet biztosít számukra. Az új szovjet területek pártszervezetei megismertették a parasztságot a kolhozok tapasztalataival tömeges politikai felvilágosító munka, kolhozlátogatások, vagy távolesö kolhozokba tett tanulmányi utazások segítségével. Így például Ukrajnában számos tanulmányi kirándulást rendeztek a keleti területek kolhozaiba a nyugati területek parasztjai részére. E kirándulások során a parasztoknak alkalmuk volt szemléltetö módon megismerkedni a kolhozrendszer fölényével, valamint azzal is, hogyan kell megszervezni és vezetni a kollektív gazdaságot. Rendkívül nagy jelentösége volt annak a tömegkirándulásnak, amelyet Sztálin elvtárs tanácsára az Ukrán K(b)P Központi Bizottsága és Szovjet-Ukrajna Minisztertanácsa rendezett 1948 novemberében.

Komoly jelentösége volt ezenkívül az új területeken 1945 és 1947 között megalakult kolhozok jó tapasztalatainak is. Olyan kolhozok, mint például a Lett Szovjet Szocialista Köztársaság jelgavi kerületében lévö „Nakotne", vagy a rigai kerületben lévö „Cinja", jó munkájukkal meggyözték a parasztokat a kollektív gazdálkodás elönyeiröl és arról, hogy a kolhoz-út az egyetlen helyes út.

Végül egyik legfontosabb alapfeltétele a kollektivizálás gyors kifejlödésének az új szovjet köztársaságokban a falu kapitalista elemei ellen indított sikeres támadás volt. A falu kapitalista elemeire megsemmisítö csapást mérve a Szovjethatalom megtisztította az utat a tömeges kolhozmozgalom számára.

Az új szovjet területek fejlödésének legfontosabb eredménye az 1948—1949-es években az volt, hogy a parasztság a kolhozok felé fordult. Az új szovjet területek számára ezek az évek ugyanúgy a nagy fordulat éveinek számítottak, mint az 1929-es év az egész Szovjetunió számára. A dolgozó parasztság széles tömegeinek támogatásával ezeken a területeken megvalósult az átmenet a kulákság mint osztály felszámolásának — a teljes kollektivizálás alapján történö felszámolásának politikájára.

*

A szocializmus építése az új szovjet területeken elkeseredett osztályharc útján valósult meg, bár e harc nem volt egyformán éles a különböző területeken.

Az új szovjet területek fejlődésének sajátos körülményei rányomták bélyegüket az osztályharc formáira és jellegére. E területek fejlődésének különleges sajátossága az volt, hogy itt a népgazdaság szocialista elemeinek győzelme a kapitalista rendszer felett nem ugyanaz a kérdés volt, mint a régi szovjet területeken. Míg a Szovjetunióban annakidején az a kérdés dőlt el, hogy „ki kit győz le", hogy a szocialista vagy a kapitalista elemek győznek-e, mert akkor még megvolt a kapitalista elemek győzelmének a lehetősége is, addig az új szovjet területeken ilyen lehetőségekről már nem lehetett szó. A szocialista és a kapitalista elemek közötti harc itt egészen más erőviszonyok között folyt, a Szovjetunió egész szocialista népgazdaságának részét alkotó szocialista elemek hatalmas fölényével. Ennek a harcnak a kimenetelét már előre meghatározta egyedül az a tény, hogy ezek a területek a Szovjetunió — a győztes szocializmus országának tagjai lettek. Ennek következtében az új szovjet területeken nem volt szükség a kizsákmányolók politikai elnyomásának olyan eszközére, mint a politikai jogok megvonása, amely annakidején a Szovjetunió régi területein elkerülhetetlennek mutatkozott.

A kizsákmányolók elnyomásának a Szovjetunióban alkalmazott egyéb formái és módszerei az új szovjet területen is sorrakerültek. A kizsákmányoló osztályok felszámolását itt is a kapitalista elemek korlátozásának és visszaszorításának politikája készítette elő.

Az osztályharc fejlődésére ezeken a területeken még egy további, közismert körülmény is rányomta bélyegét, mégpedig az, hogy ezek a területek a háború idején német fasiszta megszállás alá kerültek. Itt a megszállásnak mások voltak a körülményei, mint a Szovjetunió más területein. Az új szovjet területeken a megszállóknak lehetőségük nyílt arra, hogy kizsákmányoló osztályokra, a régi reakciós rendszer embereire, a burzsoá értelmiség egy részére stb. támaszkodjanak. Ezért a Szovjethatalomnak a felszabadulás után ezeken a területeken komoly munkát kellett végeznie, hogy kiirtsa a megszállók visszavonulása után hátrahagyott német ügynököket, felszámolja a burzsoá-nacionalista elemeket stb.

Az új szovjet területek osztályharcának egyik lényeges sajátossága az volt, hogy az ellenséges elemek nagy része burzsoá-nacionalista zászlóval lépett fel. A burzsoá-nacionalista elemek a megszállás alatt együttműködtek a fasisztákkal és elárulták a hazát a német megszállóknak. A német megszállók kiüzése után gazdát cseréltek és az angol-amerikai imperialisták szolgálatába léptek.

Az új szovjet területek felszabadulása utáni első időszakban a burzsoá-nacionalisták fegyveres bandákat szerveztek, terrorcselekményeket hajtottak végre stb. Így például Litvániában a litván-német nacionalisták maradványai erdőkben meghúzódó bandákat szerveztek, az ellenforradalmi „Kesztutisz", „Vasfarkas" szervezet néhány tagja pedig álcázva befurakodott a szovjet intézményekbe. A litván nacionalista bandák összetételéről ad képet a sjauljai kerület Grudzsjaj nevü helységében 1945 júniusában lefolytatott per. A szovjet bíróság előtt felelősségre vont bandavezetők a következők voltak: Pranasz Petrilo, volt tiszthelyettes, egy kulák fia, fivére, Antanasz Petrilo, Antanasz Bajtkusz kulák és mások. A banda a litván szovjetellenes földalatti szervezet utasítására alakult[177]. Más új szovjet területeken is sor került a burzsoá-nacionalisták rablást, terrorcselekményeket, diverziót végrehajtó fegyveres bandái elleni harcra.

A burzsoá-nacionalista bandák és a kulákság ellen folytatott elkeseredett harcok közt került sor ezeken az új szovjet területeken a földreform megvalósítására. Az osztályellenség megpróbálta megfélemlíteni a parasztokat és megkísérelte meghiúsítani az újgazdák mezőgazdasági munkáját, terrorcselekményeket szervezett a falusi aktíva, a földhözjutott szegényparasztok ellen. Az ellenségnek azonban nem sikerült meghiúsítani a földreform bevezetését, mivel a földreform megfelelt a paraszttömegek létérdekének, és lelkesen támogatták azt. A burzsoá-nacionalista bandákat szétzúzták. Ebben résztvettek az önkéntes megsemmisítő zászlóaljak, melyek a szovjet- és pártszervezetek kezdeményezésére a falusi aktívákból — szegény- és középparasztokból — alakultak.

Az új szovjet területek további szociális átalakulása éles

[177] Szovjet-Litvánia. 1945 augusztus 8.

osztályharcban valósult meg. Különösen élessé vált ez a harc a kollektivizálás megkezdésével.

A kulákok, vesztüket érezve, a legdühödtebb ellenállást fejtették ki a kolhozépítéssel szemben. Kolhoz- és szovjetellenes agitációt folytattak, szervezetten szabotálták a gabonabegyüjtést, a mezőgazdasági adó fizetését, tömegével vágták le az állatokat. A kolhozvezetők és kolhozaktívák ellen nyilt terrorcselekményeket követtek el. Amikor aztán látták az eredményes kolhozépítést, a kulákok megpróbálták álcázni magukat és így a kolhozokba bejutni, hogy ott azután alattomos módon bomlasszanak.

Az osztályellenségnek mindezekre a cselekményeire a dolgozó tömegek, a Szovjethatalom megsemmisítő választ adott.

Az osztályellenség az új szovjet területeken a szovjet rend ellen nemcsak politikai és gazdasági, hanem ideológiai téren is harcol. Reakciós ideológiájuk még behatol az alsó- és felsőfokú iskolák falai közé és néha a különféle tudományos intézmények kiadásában megjelent müvek lapjain is fellelhető. Mivel a burzsoá-nacionalisták általában nem mernek nyiltan fellépni a marxizmus-leninizmus ellen, előráncigálják reakciós ideológiájukat és mindenféle áltudományos elméletet hirdetnek. Így például az 1947-ben megjelent „A Lett Mezőgazdasági Akadémia közleményei"-ben a talaj csökkenő termékenységének úgynevezett „törvényét" ismertetik, dicshimnuszokat zengenek a burzsoá államok mezőgazdaságának szervezéséről, ideálisnak tüntetik fel a lett falu helyzetét a fasiszta Ulmanisz diktatúrája idején stb.

Ezek ellen az ellenséges kirohanások ellen az ideológiai fronton, a burzsoá Nyugat előtti hajbókolás szellemétől áthatott burzsoá-nacionalista ideológia ellen kitartó, kérlelhetetlen harcot kell folytatni.

Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy az új szovjet köztársaságok számára rendkívül nagy jelentősége van az új szovjet értelmiség kialakításának. Ennek a nehéz feladatnak a megoldását igen nagy mértékben megkönnyíti a többi szovjet köztársaság kulturális és ideológiai segítsége. Amikor annakidején a Szovjetunióban megkezdődött a munkásosztály új értelmiségének kialakítása, a burzsoá szakembereken kívül nem volt kitől tanulniok. Az új területek fiatal szovjet értelmisége ma sokkal előnyösebb helyzetben van. Felhasznál-

hatja a győzelmes szocializmus országában már kialakult szovjet kultúra gazdag kincsestárát. Ez szilárd alapot teremt a fiatal szovjet köztársaságok gyors kulturális fejlődése számára, formájában nemzeti és tartalmában szocialista kultúrájuk felvirágoztatására, a burzsoá ideológia nagyszámú és szívós maradványának sikeres leküzdésére.

Az új szovjet területeken a bolsevik párt vezetésével már döntő jelentőségü győzelmek valósultak meg a szocialista építés terén, leraktuk a szocialista gazdaság alapját. Ezeknek a területeknek a fejlődése újólag megerősítette Lenin—Sztálin tanításainak igazságát a kibékíthetetlen osztályharcról, mint a kapitalista osztályok felszámolásának elengedhetetlen feltételéről.

A SZOCIALIZMUSBÓL A KOMMUNIZMUSBA VALÓ FOKOZATOS ÁTMENET, A MUNKÁSOSZTÁLY, A PARASZTSÁG ÉS AZ ÉRTELMISÉG KÖZTI HATÁRVONALAK ELTÖRLÉSE

1. A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet alapvető feltételei

Sztálin elvtárs azzal, hogy kidolgozta a szocializmus felépítésének és a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet programját, továbbfejlesztette a marxizmus-leninizmus elméletét.

Sztálin elvtárs a szocializmust építő Szovjetunió tapasztalataira támaszkodva továbbfejlesztette Marx, Engels, Lenin eszméit a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet feltételeiről.

A szocializmus és kommunizmus főbb vonásait legelőször Marx és Engels határozták meg tudományosan. Marx és Engels az utópista szocialistákkal ellentétben a kommunizmust nem tekintették mozdulatlan, megmerevedett valaminek. Ellenkezőleg, dialektikus módszerüknek megfelelően azt tanították, hogy a kommunizmus a történelmi fejlődés szükségszerű eredménye és magát a kommunizmust fejlődésében kell vizsgálni. Marx és Engels a tényleges történelmi tapasztalat tanulmányozásából és a kommunizmus fejlődésének vizsgálatából kiindulva a jövő társadalom két szakaszát, két fázisát tárták fel: a szocializmust és a kommunizmust. Zseniális tudományos felfedezés volt ez, melyet most, sok évtized után fényesen igazol a Szovjetunió kommunizmust építő tapasztalata.

Irodalmunk általában azt tanítja, hogy Marx erre a következtetésre a mult század hetvenes éveiben jutott, „A gothai program kritikájá"-ban (amelyet 1875-ben írt). A történeti hűség kedvéért meg kellett volna jegyezni, hogy Marx már ko-

rábban, éspedig „A tőke" első kötetében (1867-ben) megfogalmazta ennek a felfedezésnek alapfeltételeit. „A tőke" első fejezetében az árufetisizmus kérdését tárgyalva, Marx a spontán fejlődő kapitalista társadalmat szembeállítja a szabad emberek szövetségét alkotó kommunista társadalommal, ahol az emberek a társadalmasított termelési eszközökkel dolgoznak és egyéni munkaerejüket tervszerűen mint egyetlen társadalmi termelőerőt fejtik ki. Marx rámutatott arra, hogy ebben a társadalomban a szabad emberek szövetségének minden munkaterméke társadalmi termék. Ennek a terméknek egy részét a társadalmi újratermelés szükségleteire fordítják, másik részével pedig a társadalom tagjainak szükségleteit elégítik ki, ezt a részt el kell közöttük osztani. „Ennek az elosztásnak a *módja* változni fog aszerint, hogy milyen maga a társadalmi termelőszervezet és a termelők ennek megfelelő történelmi fejlődési foka"[1].

Ebből a megjegyzésből világos: Marx előrelátta, hogy a kommunista társadalom fejlődésével megváltoznak az elosztás módjai is. Az elosztás módjának változását függővé tette a termelési mód fejlődésének jellegétől és fokától s maguknak a termelőknek történelmi fejlődésétől. „A gothai program kritikájá"-ban levonta ennek a tételnek következtetéseit és először fogalmazta meg felfedezését a kommunista társadalom két fázisáról.

A kommunista társadalom két fázisának történelmi szükségszerűségét az magyarázza, hogy a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet az emberiség történetében a leggyökeresebb és legnagyszerűbb forradalom, ami nem valósítható meg egyszerre. Az anyagi javak termelésének hatalmas fejlődése és maguk a termelők tudatában végbemenő gyökeres átalakulás szükséges ahhoz, hogy át lehessen térni a szükségletek szerinti elosztásra, ami szintén hosszú időt igényel. Mivel nem lehet egyszerre leküzdeni a kapitalizmus csökevényeit a gazdaságban és az emberek tudatában, kezdetben az új társadalom is elkerülhetetlenül magán fogja viselni annak a régi társadalomnak az „anyajegyeit", ahonnan kiindult. „... szocializmus az a társadalom, — írja Lenin — amely közvetlenül nő ki a kapitalizmusból, az új társadalom első formája.

[1] *Marx.* A tőke. 1. köt. Szikra 1949. 89. old.

A kommunizmus viszont a társadalom magasabbrendü formája, s csak akkor fejlödhet ki, amikor már teljesen megszilárdul a szocializmus"[2].

Amint Marx „A gothai program kritikájá"-ban megállapította, a szocializmus jellemzője, ami megkülönbözteti a kommunizmus felsö szakaszától, a munkaszerinti elosztás. „Mindenkitöl — képességei szerint, mindenkinek — munkája szerint" — ez a szocializmus elve. Az elosztásnak ez a módja elkerülhetetlen a kommunizmus első szakaszában, amíg a termelöerök és a termelékenység színvonala még nem elég magas ahhoz, hogy teljesen biztosíthassa az emberek szükségleteit és amíg nem küzdöttük le a kapitalizmus maradványait.

A kommunizmus felsö szakaszát a szocializmustól eltéröen a javaknak szükségletek szerinti elosztása jellemzi. A kommunizmus elve: „Mindenkitöl — képességei szerint, mindenkinek — szükségletei szerint."

A szocializmus és a kommunizmus nem külön gazdaságitársadalmi alakulat, hanem ugyanannak az alakulatnak különböző fázisa. Tehát mindkettöt *ugyanaz* a termelési mód jellemzi.

Ennek a termelési módnak fö sajátsága a termelési eszközök társadalmi tulajdona. A kapitalizmussal ellentétben, amely a termelési eszközök magántulajdonán épült fel, a szocializmusban és a kommunizmusban a termelési viszonyok alapját a társadalmi tulajdon képezi. A munkát közösen végzik és az emberek egymáshoz való viszonya a termelési folyamatban baráti együttmüködésen és kölcsönös segítésen alapul. Embernek ember által való kizsákmányolása a kommunista társadalom egyik fázisában sincs. Nincsenek kizsákmányoló osztályok, felszámoltuk öket. Az egész társadalom dolgozókból áll.

Végül a kommunista társadalom — mindkét fejlödési fázisának — alapját képezö új termelési módot a termelés anarchiájának, a kapitalista konkurrenciának, válságoknak megszünte és a népgazdaság tervszerü irányítása jellemzi, ami biztosítja a termelöerök szakadatlan növekedését és a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának állandó emelkedését.

---

[2] Lenin. A kommunista szombatokról. Lásd *Lenin—Sztálin.* A munkáról. Szikra 1950. 192. old.

Mindebből következik, hogy a szocializmust és kommunizmust nem a termelési mód jellege különbözteti meg egymástól, hanem ugyanannak a termelési módnak különböző fejlettségi foka, az új társadalmi rend gazdasági érettségének a foka. A termelési mód fejlettségi fokának különbözősége egyben meghatározza a javak elosztási módjának különbözőségét is a szocializmusban és a kommunizmusban.

Marx „A gothai program kritikájá"-ban általánosságban mutat rá az egységes termelési módon belüli változásokra, amelyek a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetkor mennek végbe. Lenin, összefoglalva Marx gondolatait, a következőképpen fogalmazza meg ezeket a változásokat:

„... *«a felső»* — «mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint». Mikor lehetséges ez? Amikor (1) eltűnik a szellemi és fizikai munka közötti ellentét; (2) a munka *elsőrendű élet*szükségletté válik (... a munka természetessé válik; kényszer nélkülivé!!); (3) a termelőerők nagy fejlődést érnek el stb."[3]

Azonban Marx és Engels, amikor megállapították a szocializmus és a kommunizmus közötti fő különbségeket, nem adtak határozott útmutatást arranézve, hogyan fog végbemenni az átmenet az egyik szakaszból a másikba. Útmutatásuk arra szorítkozott, hogy ugyanannak a társadalomnak különböző fejlődési fázisairól van szó, tehát a második szakasz az első alapján jön létre.

Lenin, Marx és Engels eszméit továbbfejlesztve, konkretizálta a kérdés ilyen felvetését. „Állam és forradalom" című 1917 nyarán írott könyvében Lenin megindokolta a szocializmusból a kommunizmusba való *fokozatos* átnövés tételét. Marx nyomán a szocializmust és a kommunizmust úgy tekintette, mint az új társadalom gazdasági érettségének különböző fokait. A szocializmust jellemezve Lenin megjegyezte: „Amennyiben a termelés eszközei *közös* tulajdonná válnak, annyiban a «kommunizmus» szó itt is alkalmazható, ha nem feledjük el, hogy ez *nem* teljes kommunizmus"[4]. Éppen ezért hangsúlyozza Lenin, hogy „... amikor a szocializmus felé törek-

[3] Lenin gyüjtemény. XIV. köt. 273. old. (oroszul).

[4] Lenin. Állam és forradalom. Lásd *Lenin.* Válogatott müvek. 2. köt Szikra 1949. 236. old.

szünk, meg vagyunk győződve arról, hogy ez át fog nőni a kommunizmusba . . ."[5]

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet feltételeit vizsgálva Lenin egy új és igen fontos körülményt vitt be a kérdés felvetésébe. Rámutatott arra, hogy a szocializmus funkcionálásának, majd későbbi átnövésének a kommunizmus felsőbb szakaszába, előfeltétele a legszigorúbb számvitel és ellenőrzés minden egyes munkás munkája és szükséglete mértékét illetően:

„Számvitel és ellenőrzés — ez a *legfontosabb*, ami a kommunista társadalom *első szakaszának* «elindításához», helyes működéséhez kell"[6].

Lenin ezt a következtetést az orosz forradalom tapasztalatai alapján vonta le, amikor a forradalom fejlődése folytán 1917-ben elengedhetetlennek mutatkozott a társadalmi termelés és a termékek elosztásának számvitele és ellenőrzése a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei által. Lenin rámutatott arra, hogy ennek az ellenőrzésnek a kapitalisták kisajátításával kell kezdődni, a továbbiakban pedig azt fogja jelenteni, hogy *minden* polgár egy nagy „szindikátus", éspedig az állam munkásává és alkalmazottjává válik és ez az állam a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek köztársasága. A szocialista forradalomnak ebből a fontos és aktuális kérdéséből kiindulva Lenin feltárta a számvitel és ellenőrzés hatalmas elvi jelentőségét. Az imperializmus sajátosságainak elemzése folytán Lenin arra a következtetésre jutott, hogy az imperializmus a termelés összpontosításának olyan fokát érte el, ami elkerülhetetlenné teszi az állami méretű számvitelt és ellenőrzést, hogy a kapitalizmus meg is teremtette a számvitelhez szükséges gépezetet bankok, szindikátusok stb. formájában. A szocializmusnak az a dolga, hogy felhasználja ezt a gépezetet és lenyesve róla a kapitalizmus torzításait, alárendelje a Szovjeteknek, még jobban kifejlessze és átfogóbbá tegye. „Egy mindennél hatalmasabb állami bank, amelynek fiókjai vannak minden kerületben, minden gyárban — ez már kilenctizedrészt *szocialista* gépezet — írta Lenin. — Ez állami méretű könyvvitel,

[5] Ugyanott, 222. old.
[6] Ugyanott, 239. old.

állami méretü számvitele a javak termelésének és elosztásának, valami olyan, mint a szocialista társadalom *váza*"[7].

Lenin a számvitelre és ellenőrzésre nemcsak úgy tekintett, mint a szocializmus megvalósításának feltételére, hanem mint a szocializmus továbbfejlesztésének, mint a kommunizmusba való átnövésének feltételére. A társadalomnak a munka és szükségletek mérésére vonatkozó legszigorúbb számvitel és ellenőrzés szakaszán kell keresztülhaladnia, hogy megvalósítható legyen a szükségletek szerinti elosztásra való átmenet. Lenin elgondolása szerint az egész népre kiterjedő számvitelnek és ellenőrzésnek arra kell szolgálnia, hogy a nép nevelésének és elökészítésének iskolája legyen a társadalmi fejlődésnek arra a fokára, amikor a társadalmi fegyelem elemi feltételeinek betartása szokássá válik. „... amikor majd *mindenki* megtanulta az igazgatást és valóban önállóan fogja igazgatni a társadalmi termelést, önállóan fogja megvalósítani a nyilvántartást és ellenőrzést a semmittevők, úri csemeték, csalók és a «kapitalista hagyományok» egyéb ilyen «örzöi» felett, akkor a kibújás ez alól az egész nép gyakorolta nyilvántartás és ellenőrzés alól olyan hihetetlenül nehézzé fog válni, olyan ritka kivétel lesz, valószínüleg olyan gyors és komoly büntetéssel jár majd,... hogy a minden társadalmi együttéléshez szükséges egyszerü alapvető szabályok megtartásának *szükségszerüsége* nagyon hamar *szokássá* fog válni.

És akkor szélesre tárul majd az ajtó az átmenethez a kommunista társadalom első szakaszából annak felsőbb szakaszába..."[8]

A tervszerüen megszervezett népgazdaság fejlődésének távolabbi fokát jelentő felsőbb szakasza a kommunizmusnak, természetesen, ugyancsak elképzelhetetlen számvitel és ellenőrzés nélkül. Azonban Lenin elgondolása szerint a számvitel és ellenőrzés másként valósul meg a kommunizmusban, mint a szocializmusban. A szocializmusban a számvitelnek és ellenőrzésnek az a célja, hogy minden egyes dolgozóra vonatkozóan szigorú összhangot teremtsen a munka és a fogyasztás mértéke között. Ezzel kapcsolatban Lenin megindokolta az állam szükségességéről szóló fontos tételt a szocializmusban, mert az ál-

[7] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXI. köt. 260. old. (oroszul).
[8] Lenin. Állam és forradalom. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 240. old.

lamnak „... a termelési eszközök köztulajdonának megőrzése mellett meg kell védenie a munka egyenlőségét és a termékek elosztásának egyenlőségét"[9].

A kérdésnek ilyen felvetése nagy haladást jelentett a tudományos szocializmus elméletének kidolgozásában[10]. Lenin azonban, akitől távol állt minden utópizmus, akkor még nem tartotta lehetségesnek, hogy jobban konkretizálja a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet körülményeit. A kérdés eldöntésére nem állt még anyag rendelkezésére és ezért nyitva hagyta az átmenet időpontjainak, valamint konkrét formáinak kérdését. Lenin szigorúan tartotta magát a meglévő alaphoz és csak azt szögezte le, amit a munkásosztály harci tapasztalatára alapítva tudományosan meg lehetett állapítani. Ez volt az oka annak, hogy amikor Lenin a szocializmusból a kommunizmusba való átnövésről beszél, a jövő fejlődés általános képét vázolja, de hangsúlyozza, „nem tudjuk és nem tudhatjuk", hogy milyen gyors lesz ennek a fejlődésnek a folytatása, „... hogy milyen átmenetek, milyen gyakorlati intézkedések útján jut el az emberiség ehhez a legmagasabb célhoz, nem tudjuk és nem tudhatjuk"[11].

A Szovjetunió építésének további tapasztalatai megadták a szükséges anyagot a kérdés megválaszolására. Sztálin elvtárs a Szovjetunió szocialista építésének tapasztalatait elméleti alapon általánosítva továbbfejlesztette a szocializmusról és kommunizmusról szóló tanítást és megmutatta a kommunizmus első szakaszából a második szakaszba való átmenet konkrét útját.

A legfőbb elméleti kérdés a szocialista állam kérdése volt, melynek megoldása összefüggött a kommunizmus szovjetunióbeli építésének lehetőségéről szóló sztálini tanítással és a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet gyakorlati módjainak kidolgozásával.

Az új társadalom építésének gyakorlati követelményei megértették a munkásosztállyal, hogy a Szovjetállamot mindenképpen meg kell erősíteni. A szocializmus győzelme a Szovjet-

[9] Ugyanott, 233. old.

[10] Figyelemreméltó, hogy „Állam és forradalom" című könyvének ezeket a részeit a továbbiakban maga Lenin is erősen hangsúlyozta. Lásd *Lenin* Művei. 3. kiad. XXII. köt. 527—528. old. (oroszul).

[11] Lenin. Állam és forradalom. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 237—238. old.

unióban nemcsak nem vezetett az állam elhalásához, hanem ellenkezőleg, megkövetelte a szocialista állam teljes gépezetének és egész szervezeti rendszerének további megszilárdítását és tökéletesítését. Ezt a szükségességet azonban elméletileg is meg kellett alapozni, mivel Marx és Engels müveiből ez hiányzott.

Sztálin elvtárs a bolsevik párt figyelmét éveken át következetesen és szívósan arra terelte, hogy a szocialista államot minden irányban erősíteni kell. Sztálin elvtársnak ezzel kapcsolatos felhívásai elökészítették a szocialista államról szóló teljes és befejezett elméletet, amelyet Sztálin elvtárs a XVIII. pártkongresszuson tartott beszámolójában fejtett ki. A Szovjetállam építése a kapitalista környezetben olyan tapasztalatokat adott, amelyekre támaszkodva Sztálin elvtárs konkretizálta a marxizmus általános tételeit az államról, szabatosan meghatározta és elmélyítette e tételeket.

Az állam sorsának kérdését a szocializmusban és a kommunizmusban Sztálin elvtárs új formában vetette fel és rámutatott arra, hogy ennek a kérdésnek eldöntésénél nem szabad mellözni az ország fejlettségének külső körülményeit. Marx és Engels munkáikban azzal a kérdéssel, hogy mi lesz az állam sorsa a szocializmusban, csak általános, elvont formában foglalkoztak. Engels ismert formulája az állam elhalásáról a szocializmus győzelmével, nem adhatott konkrét választ arra a kérdésre, hogy mi lesz az állam sorsa a mi országunkban. Ez a tétel csak a következő két feltétel egyike esetén maradhatott érvényben: a) ha a szocialista államot csakis az ország belső fejlödésének szempontjából tanulmányozzuk, ha a vizsgálódás könnyebbsége kedvéért elvonatkoztatjuk a nemzetközi környezettől, vagy b) ha feltételezzük, hogy a szocializmus már győzött minden országban, vagy legalábbis az országok többségében és nincs meg már a kívülről jövő támadás veszélye. „No, és ha a szocializmus csupán *egy*, magábanálló országban győzött s ha ennélfogva a nemzetközi viszonyokat semmiképpen sem lehet figyelmen kívül hagyni — hogy áll a dolog ebben az esetben? Erre a kérdésre Engels formulája nem ad választ“[12].

---

[12] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1951. 748. old.

Marx és Engels azért nem tették fel ezt a kérdést, mert a monopolkapitalizmus előtti időben éltek és abból a feltevésből indultak ki, hogy a szocializmus egyidőben győz a főbb országokban.

Lenin tanulmányozta az új korszak, az imperializmus viszonyait és arra a következtetésre jutott, hogy a szocializmus győzelme lehetséges először egy, magábanálló országban és hogy lehetetlen a szocializmus egyidejű győzelme minden országban. Lenin azonban már nem vonhatta le e lángeszű felfedezés minden következtetését a szocialista államelméletre vonatkozóan. Ismeretes, hogy Lenin az „Állam és forradalom" című könyvét közvetlenül a szocialista forradalom győzelme előtt írta és nem fejezte be; megiratlanul maradt a könyv második része, amelyben Lenin az országunkban fennálló Szovjethatalom tapasztalataira támaszkodva akarta az államelméletet feldolgozni és továbbfejleszteni.

Amit Lenin már nem végezhetett el, azt elvégezte Sztálin elvtárs. Leninnek abból a tanításából kiindulva, hogy a szocializmus győzelme lehetséges *egy* országban, Sztálin elvtárs részletesen kidolgozta a szocialista állam elméletét. Kimutatta, hogy a győzedelmes szocializmus országának, melyet „... kapitalista környezet vesz körül, amelyet kívülről jövő katonai támadás veszélye fenyeget, amely ennek folytán nem tekinthet el a nemzetközi helyzettől... jól kiképzett hadsereggel, jól szervezett büntető szervekkel, erős felderítő szolgálattal, következésképpen elég erős állammal kell rendelkeznie, hogy a szocializmus vívmányait a külső támadással szemben megvédhesse"[13]. Ennélfogva az ilyen államra nem lehet kiterjeszteni az általános formulát, hogy a kommunizmus győzelmével elhal az állam. Arra a kérdésre válaszolva, hogy mi lesz az állam sorsa a szocializmusból a kommunizmusba való áttéréskor, Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy az állam a kommunizmusban is fennmarad abban az esetben, ha megmarad a kapitalista környezet.

Ilyenformán a marxista irodalomban először bizonyította be, hogy bizonyos történelmi feltételek mellett — mégpedig kapitalista környezet esetén — a kommunizmus felsőbb szakaszában is megmarad és meg is kell maradnia az államnak.

---

[13] Ugyanott, 748—749. old.

Sztálin elvtárs e zseniális felfedezése döntő jelentőségű volt annak alátámasztásában is, hogy a kommunizmus építése lehetséges egy, magábanálló országban. A szocializmus győzelmével a bolsevik párt és a szovjet nép előtt teljes élességében merült fel a kommunizmus felé haladás távlatainak kérdése. A lenini-sztálini elméletet, a szocializmus építésének lehetőségéről *egy* országban, a gyakorlat igazolta. A szocializmus megvalósult a Szovjetunióban. Ebből azonban még nem lehetett magától értetődően azt a következtetést levonni, hogy a kommunizmus felsőbb szakasza is megvalósítható *egy* országban, mert hiszen ennek ellentmondott az az elképzelés, hogy a kommunizmus államnélküli társadalom. Sztálin elvtárs bebizonyítva, hogy bizonyos történelmi feltételek közt, mégpedig éppen a kapitalista környezet esetén, az államnak a kommunizmusban is fenn kell maradnia, kiküszöbölte az eddigi ellentmondást.

Sztálin elvtárs továbbfejlesztette a szocializmus építésének lehetőségéről szóló elméletet egy, magábanálló országban és arra a következtetésre jutott, hogy országunkban a kommunizmus építése lehetséges abban az esetben is, ha megmarad a kapitalista környezet. Sztálin elvtársnak ez a zseniális következtetése világos távlatot nyitott a bolsevik párt és az egész szovjet nép előtt; felfegyverezte azzal a biztos meggyőződéssel, hogy saját erőnkből fel tudjuk építeni a kommunizmust. Sztálin elvtárs konkretizálta azokat a politikai, gazdasági és kulturális feladatokat, amelyeket feltétlenül meg kell oldani, hogy országunkban befejezhessük a szocializmus építését és megvalósíthassuk a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetet.

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet összefügg az egész társadalmi élet gyökeres átalakításával, beleértve mind az anyagi javak termelésének területét, mind az ideológiai felépítmény területét.

Marx, Engels, Lenin műveikben kimutatták, hogy a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetnél múlhatatlanul szükséges a termelőerők magas fejlettsége, ami biztosítja a fogyasztási cikkek bőségét. Azonban a régebbi marxista irodalom nem határozta meg és nem is határozhatta meg konkrétan, hogy milyennek kell lennie a termelőerők e színvonalának. Sztálin elvtárs volt az első, aki megállapította, hogy mit jelent

a termelőerők fejlesztése arra a színvonalra, amely szükséges a kommunizmusba való átmenetre, milyen konkrét feladatokat kell megoldani ennek a nagy célnak az eléréséhez. A XVIII. pártkongresszuson tartott beszámolójában leszögezte, hogy el kell érnünk és túl kell szárnyalnunk a főbb kapitalista országokat gazdasági tekintetben, éspedig az egy főre számított ipari termelés tekintetében. „Csakis abban az esetben, ha gazdaságilag túlszárnyaljuk a főbb kapitalista országokat, csakis akkor számíthatunk arra, hogy országunk teljes mértékben el lesz látva fogyasztási cikkekkel, hogy bőségesen lesznek termékeink és lehetőségünk nyílik arra, hogy áttérjünk a kommunizmus első szakaszáról annak második szakaszára"[14].

Lenin már a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt megszabta azt a feladatot, hogy a főbb kapitalista országokat gazdaságilag el kell érni és túl kell szárnyalni. Azonban csak a szocialista építés gyakorlata tette lehetővé e feladat konkretizálását és jelentőségének meghatározását a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet szempontjából. Csak amikor a Szovjetunió a főbb kapitalista országokat már túlszárnyalta a termelés technikája és az ipari fejlődés üteme tekintetében, csak akkor vált lehetségessé, hogy ezeket az országokat az egy főre eső ipari termelés mértékét illetően is túlszárnyalja. Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a kommunista társadalomban szükséges ipari termelés szintjének mérésére csak az a méröeszköz alkalmas, amely tekintetbe veszi az egy főre eső termelés viszonylagos mértékét, mert a szükségletek szerinti elosztást csak akkor lehet megvalósítani, ha az ipari termelés terjedelme elegendő az egész lakosság szükségletének fedezésére.

A kommunizmus építése megköveteli szocialista iparunk minden módon való fejlesztését, a termelési technika tökéletesítését, a termelékenység további növelését. A háborúutáni ötéves terv szerint az ipari termelés színvonalát a háborúelőttinek másfélszeresére kell emelni. Ez megteremti az alapot a népgazdaság további erőteljes fejlesztésére, úgy, hogy iparunk színvonalát a háborúelőttinek körülbelül háromszorosára emelhetjük. Ez pedig minden eshetőség ellen biztosítja a Szovjetuniót. Sztálin elvtárs az 1946 február 9-i választói gyülésen meg-

[11] Ugyanott, 719. old.

szabta azt a feladatot, hogy iparunknak évente ötvenmillió tonna nyersvasat, hatvanmillió tonna acélt, ötszázmillió tonna szenet és hatvanmillió tonna ásványolajat kell termelnie. Ennek a gigászi tervnek a megvalósításával, amihez három újabb ötéves terv kell, ha nem több, a Szovjetunió ipari vonatkozásban messze maga mögött hagyja Európa valamennyi országát, sőt, túlhaladja az Amerikai Egyesült Államokat is. A terv megvalósítása egyben megteremti a kommunizmus első szakaszából a másodikba való átmenethez szükséges előfeltételeket.

A termelőerők fejlődése a kommunizmusba való átmenetnél nemcsak a termelés mennyiségének hatalmas megnövekedésében nyilvánul meg, hanem a termelési technika alapjának nagy minőségi változásában is.

A kommunista társadalom, csakúgy mint valamennyi megelőző társadalmi-gazdasági alakulat, megteremti a saját, *adekvát* technikai alapját. Fejlődésének első szakaszában felhasználja a kapitalizmustól örökségként kapott technikát, a kommunista társadalom a továbbiakban azonban megteremti az új technikát, amely minőségileg eltér a kapitalista technikától. Az átmenet a kommunizmusba mélyreható technikai forradalommal jár, amely méretét és lendületét tekintve, messze maga mögött hagyja a mult technikai forradalmait.

A kommunizmus technikáját az fogja jellemezni, hogy az ember meghódítja a természet új erőit, ezek között az atommagenergiát, a mozgás reaktív forrásait stb. A kommunizmus technikája a termelés általános gépesítését és automatizálását jelenti az egész ország villamosításának alapján. A technika magas fejlettségi foka lehetővé teszi minden főbb termelési folyamat automatizálását, gyökerében megváltoztatja az emberi munka jellegét és kiküszöböli a társadalmi munkamegosztás régi formáit.

Sztálin elvtárs e feladat sikeres megvalósításának lehetőségét a szocialista gazdasági rendszer fölényével magyarázza, mert ez a rendszer szabad teret nyit a termelőerők gyorsított fejlődése számára. Sztálin elvtárs úgy jellemezte a szocialista termelési módot, hogy annak sajátos vonása a termelőerők állapotának teljes összhangja a termelési viszonyokkal, mivel a termelés társadalmi jellegét alátámasztja a termelési eszközök társadalmi tulajdona. A Szovjetunió szocialista termelése

éppen ezért mentes a túltermelési válságoktól és a kapitalizmus egyéb gyógyíthatatlan betegségeitől. A Szovjetunió termelőeröi éppen azért fejlődnek gyorsított ütemben, mivel a velük összhangban lévő termelési viszonyok szabad teret nyitnak fejlődésük számára.

Sztálin elvtársnak ezek a tételei tudományosan megindokolják a legfőbb gazdasági feladatok megoldásának objektív lehetőségét. A Szovjetunió termelőeröit ezáltal arra a színvonalra lehet emelni, amely szükséges ahhoz, hogy a termékek munka szerinti elosztásáról rá lehessen térni a szükségletek szerinti elosztásra. Ennek a lehetőségnek a megvalósítása attól függ, hogy teljes mértékben ki tudjuk-e használni a szocialista rendszer minden előnyét.

A termelőerök ilyen hatalmas fejlődése alapján létrejönnek azok a gazdasági előfeltételek, melyekkel a szocializmusban még meglévő osztálykülönbségek teljesen leküzdhetők. E feladat megoldása elsősorban a város és a falu, a szellemi és a fizikai munka közti ellentét leküzdését tételezi fel.

„A nagy kezdeményezés" című munkájában Lenin rámutatott arra, hogy az osztályok teljes megszüntetéséhez nem elegendő a termelési eszközök magántulajdonának felszámolása, hanem meg kell szüntetni a város és a falu, a szellemi és a fizikai dolgozók közti ellentétet, mivel ebben az ellentétben az osztálytársadalmat jellemző régi munkamegosztás lényege jut kifejezésre. Tudott dolog, hogy az osztályok eredete történelmileg összefügg a társadalmi munkamegosztás és a termelési eszközök magántulajdonának megjelenésével és fejlődésével. A társadalom osztályokra tagozódásának alapját képező munkamegosztás a legélesebb és legteljesebb formában a város és a falu, a szellemi és a fizikai munka közti ellentétben nyilvánult meg.

Már Marx, Engels és Lenin rámutattak arra, hogy a város és a falu, a szellemi és a fizikai munka közötti ellentét leküzdése a kommunizmus egyik előfeltétele. Sztálin elvtárs nagy érdeme, hogy a Szovjetunió szocialista építésének általánosított tapasztalata alapján feltárta a fennálló ellentét leküzdésének konkrét módjait[15]. Sztálin elvtárs, többek között, azt is megállapította, hogy a szellemi és a fizikai munka közti ellenté-

[15] Errevonatkozólag lásd e fejezet későbbi 2. és 3. pontját.

tet csak úgy lehet leküzdeni, ha felemeljük a munkások kulturális és műszaki színvonalát a mérnökök és technikusok színvonalára. Sztálin elvtárs a Sztahanov-mozgalomban zseniálisan meglátta a kommunizmushoz vezető utat. Meglátta benne a magvát a munkásosztály jövendő kulturális és technikai felemelkedésének, ami elengedhetetlenül szükséges a szellemi és a fizikai munka közötti ellentét alapjainak felszámolásához, ami biztosítja a magas termelékenységet és a szükségleti cikkek bőségét. Ilyenformán a munkások kultúrájának emelésére vonatkozó általános távlatot, amelyet Marx, Engels és Lenin jelöltek meg, Sztálin elvtárs konkrét tartalommal töltötte meg azáltal, hogy célul tűzte ki annak a világos és határozott feladatnak a megoldását, hogy a munkásosztály kulturális és technikai színvonalát fel kell emelni a mérnökök és technikusok színvonalára.

E feladat sikeres megoldásának lehetőségét, Sztálin elvtárs szerint, maga a szovjet rend természete foglalja magában azáltal, hogy minden dolgozó számára nyitva áll az út a továbbképzésre. Sztálin elvtárs, amikor a munkásosztály kulturális és technikai színvonalának emelésében a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet egyik feltételét látja, megjegyzi: „Nevetséges volna azt gondolni, hogy ez megvalósíthatatlan. A szovjet rendszer viszonyai között a munkásosztály színvonalának e felemelése kétségkívül lehetséges, mert az ország termelőerői itt már megszabadultak a kapitalizmus bilincseitől, a munka felszabadult a kizsákmányolás igája alól, a munkásosztály van hatalmon s a munkásosztály ifjú nemzedékének minden lehetősége megvan arra, hogy biztosítsa a maga számára a megfelelő technikai kiképzést“[16].

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet nemcsak gazdasági vonatkozásban tételezi fel a kapitalizmus csökevényeinek megszüntetését, hanem az emberek tudatában is. Éppen ezért az átmenet megvalósításához szükséges és megoldandó feladatok közt Sztálin elvtárs felsorolja a tömegek kommunista nevelését is.

Már az utópista szocializmus számtalan művelője is felismerte, hogy az új társadalomba való átmenethez feltétlenül

---

[16] Sztálin. Beszéd a sztahanovisták első összszövetségi tanácskozásán. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 623. old.

szükséges az emberek tudatának, az emberek lelkivilágának megváltoztatása, az új ember kinevelése; a feladat megoldásának reális módjait azonban nem találták meg. Úgy képzelték, hogy az új embert valami különleges melegházban: falanszterben, kommunista telepeken stb. tenyészthetik ki. Ez volt az utópista szocializmus egyik gyengéje, amit a szocializmus ellenségei állandóan ki is használtak. Razumihin, Dosztojevszkij „Bün és bünhödés" című regényének egyik főalakja, kirohanást intéz az utópista szocialisták ellen és azt mondja: „A természetet kihagyják a számításból, a természetet számüzik, a természetnek nem adják meg a magáét... Falanszter és semmi egyéb, de a természet még nem tart a falanszternél, élni akar... Csupán logikával nem lehet átugrani a természetet!" Ez a megítélés összhangban van Raszkolnyikovnak, a regény főhösének pesszimista végső következtetésével, amelylyel az új emberrel kapcsolatos ábrándok tarthatatlanságának bizonyítására hajlik: „... nem lehet megváltoztatni az embereket, senki sem fogja átformálni öket, kár is a fáradságért!"[17]

Dosztojevszkij höseivel tulajdonképpen csak megismételtette a burzsoá filozófusok és szociológusok többségének állításait, akik arra való hivatkozással igyekeznek „megcáfolni" a szocializmust, hogy az emberi természetet lehetetlen átalakítani. Példaképpen utalhatunk Spencerre, a burzsoázia híres ideológusára, aki a szocializmus ellen intézett, „Az eljövendö rabság" című rágalmazó cikkében azt írta: „Bármilyen is legyen a társadalmi szervezet, polgárainak bünös természete mindig érezhetö lesz rossz cselekedeteikben. Nincs olyan politikai alkimia, amely az ólomösztönökböl aranyerkölcsöt tudna csinálni"[18].

A burzsoá filozófusoknak és szociológusoknak ezeket a rágalmazó feltevéseit, amelyekkel az emberi természetre akarják hárítani a kapitalizmus által kitermelt rossz szokásokért és bünökért való felelösséget, a tudományos szocializmus megalapítói tökéletesen megcáfolták. Sztálin elvtárs még egyik korai munkájában, az „Anarchizmus vagy szocializmus?"-ban kifejtette, hogy az emberek tudatának meg kell változnia és meg

---

[17] *Dosztojevszkij.* Bün és bünhödés. Gihl, Moszkva 1935. 251, 379. old. (oroszul).

[18] *Spencer.* The man versus the state. (Az ember az állam ellen.) London 1885. 43. old.

kell tisztulnia a magántulajdonosi törekvésektől, a kapzsiságtól, haszonleséstől és hasonló bűnöktől, életfeltételeik megváltoztatása révén. Sztálin elvtárs megcáfolta a kommunizmus ellenfeleinek érvelését, akik azt állították, hogy a kommunizmus nem valósítható meg, mivel az emberben sohasem lehet legyőzni az emberek „vad" érzéseit.

„Ami az emberek «vad» érzéseit és nézeteit illeti, — mondja Sztálin elvtárs — azok nem olyan örökkévalók, mint egyesek feltételezik: volt idő, az őskommunizmus ideje, amikor az ember nem ismerte el a magántulajdont; bekövetkezett az egyéni termelés ideje, amikor a magántulajdon kerítette hatalmába az emberek érzéseit és elméjét; bekövetkezik az új idő, a szocialista termelés ideje — és nem csoda, ha az emberek érzéseit és elméjét szocialista törekvések hatják át. Vajjon a lét nem határozza-e meg az emberek «érzéseit» és nézeteit?"[19].

A tudományos szocializmus bizonyította be először, menynyire egybevág az emberek tudatának csakis társadalmi létük megváltoztatásával elérhető változása éppen ennek a létnek megváltoztatásával, amelyet ugyanazok az emberek vannak hivatva megvalósítani, akik még nem szabadultak fel a kapitalizmus szokásai és hagyományai alól. A marxizmus-leninizmus megalapítói utaltak arra, hogy „fel lehet (és fel is kell) építeni a kommunizmust az emberi tömegeknek azzal az anyagával, amelyet mindíg csak rontott az évszázados és évezredes rabszolgaság, a hübériség, a kapitalizmus, az elaprózott kisgazdálkodás, mindenki harca mindenki ellen, a piac egy darabkájáért, magasabb termékárért és magasabb munkabérért"[20]. Az új társadalom építését csak azokkal az emberekkel kezdhetjük meg, akik burzsoá körülmények között nevelkedtek és ezért át vannak itatva burzsoá lelkiséggel. „Ebben van a kommunista társadalom felépítésének nehézsége, de ebben van a felépítés lehetőségének és sikerének is a záloga"[21]. A forradalmi harc során a dolgozó tömegek megváltoztatják és a kommunizmus elvei szerint átalakítják a környező világot, közben saját magukat is megváltoztatják, felszabadulnak a régi világ szokásai és hagyományai alól.

---

[19] *Sztálin* Művei. 1. köt. Szikra 1949. 355. old.
[20] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIII. köt. 458. old. (oroszul).
[21] Ugyanott. 457—458. old.

A szocialista építés gazdag tapasztalatai a Szovjetunióban megmutatták az utat, hogyan kell leküzdeni az emberek tudatában a kapitalizmus csökevényeit: a magántulajdonosi törekvést, a nyereségvágyat, a csalást, a népvagyon fosztogatását stb. Sztálin elvtárs a szocialista építés tapasztalatait általánosítva, vázolta a kommunista nevelés konkrét feladatait: szovjet hazafiságra, a társadalmi tulajdonhoz, mint a szovjet rend szent és érinthetetlen alapjához fűződő új viszonyra való nevelés, a munkához, mint a becsület, a dicsőség és a hősiesség dolgához való új viszonyra, a szocialista együttélés szabályainak tiszteletbentartására való nevelés stb. A Szovjetunió Alkotmánya, melynek szerzője Sztálin elvtárs, egész kódexét tartalmazza a szocialista társadalomban élő polgár magatartását meghatározó erkölcsi normáknak. Kalinyin szerint „... az alkotmány nemcsak az állampolgárok jogainak és kötelességeinek *jogi megfogalmazása*, *hanem* egyúttal hatalmas nevelői tényező is“[22].

A kommunista nevelés az osztálykülönbségek leküzdésének egyik legfontosabb fegyvere, mivel e különbségek teljes megszüntetéséhez biztosítani kell társadalmunk valamennyi szociális csoportja számára nemcsak a gazdasági, hanem a szellemi közeledést is. A parasztok és munkások növekvő szellemi közeledése, a magántulajdonosi lelkiség maradványainak leküzdése a parasztok közt, az értelmiség mind eröteljesebb egybeolvadása a néppel, mindez elválaszthatatlanul hozzátartozik az osztálykülönbségek leküzdésének közös feladatához.

A szocializmus győzelmével a tömegek kommunista nevelése egyik döntő feltétele haladásunknak. A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet elképzelhetetlen az emberek tudatában élő kapitalista csökevények leküzdése nélkül.

E feladat sikeres megoldásának lehetőségét mindenekelőtt az határozza meg, hogy a szocializmus győzelme megteremtette valamennyi *objektív előfeltételét* annak, hogy a szocialista törekvések uralják az emberek érzéseit és értelmét, és véglegesen kiirtsák a magántulajdonosi gazdálkodásban született „vad“ érzéseket és törekvéseket. Ezen az objektív alapon bontakozik ki az egész nép kommunista nevelésének kiterjedt munkája, amelyet a párt, a Szovjetállam, a dolgozók társadalmi és kulturális szervei valósítanak meg. A kommunista öntudat az a

[22] *Kalinyin.* A kommunista nevelésről. Szikra 1951. 87—88. old.

hatalmas erő, amelyik mérhetetlenül meggyorsítja haladásunkat a kommunizmus felé.

Így tehát látjuk, hogy Sztálin elvtárs konkréten megadta a fő feladatokat a társadalom anyagi alapjának, kultúrájának, szellemi életének átalakítására. Ennek megvalósítása múlhatatlanul szükséges a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet szempontjából.

Sztálin elvtárs egyben úgy konkretizálta a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetet, mint fokozatos folyamatot. A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet nem szociális forradalom útján történik, hanem a kommunizmus egyik szakaszából a másik szakaszába való átnövéssel. Ez érthető is, mert a szocializmus és a kommunizmus nem két különböző társadalmi-gazdasági alakulat, hanem ugyanannak a társadalomnak két foka, amelynek ugyanaz a termelési mód az alapja. A szocializmus és a kommunizmus közös alapja lehetővé teszi a fokozatos átnövést egyik szakaszból a másikba. Ezért van a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetnek elvileg más jellege, mint a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetnek, amely forradalmi változás útján megy végbe.

A Szovjetunióban végbemenő állandó fejlődési folyamat egyik fontos sajátossága az, hogy mi egyidöben fejezzük be a szocializmus építését és valósítjuk meg a fokozatos átmenetet a kommunizmusba. A szocialista társadalom építése nálunk még nincsen teljesen befejezve, de már keletkezőben vannak a kommunizmus csírái és lerakjuk a kommunizmus felsöbb fázisába való átmenet alapjait.

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet e sajátosságai határozzák meg a nálunk még meglévő osztálykülönbségek leküzdésének módjait is.

A szocializmus viszonyai között még meglévő osztálykülönbségek leküzdésének útjait és módjait először Sztálin elvtárs határozta meg „A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Alkotmánytervezetéről" tartott előadói beszédében. Társadalmunk osztályszerkezetében beállott mélyreható változást vázolva, Sztálin elvtárs felvetette a kérdést:

„Miről tanúskodnak ezek a változások?

Tanúskodnak, elöszöris, arról, hogy a határvonal a munkásosztály és a parasztság között, valamint ez osztályok és az értelmiség között elmosódóban van, a régi osztály-elkülönült-

ség pedig tünőfélben. Ez azt jelenti, hogy a távolság ezek között a társadalmi csoportok között egyre jobban és jobban csökken.

Tanúskodnak, másodszor, arról, hogy csökkennek és elmosódnak a gazdasági ellentétek ezek között a csoportok között.

Tanúskodnak végül arról, hogy csökkennek és elmosódnak közöttük a politikai ellentétek is"[23].

Sztálin elvtársnak ezek a megállapításai új megvilágításba helyezték az osztálykülönbségek leküzdésének módjait. Azelőtt, amíg a Szovjetunióban nem győzött a szocialista gazdálkodás, nem beszélhettünk az osztályok közötti határvonalak fokozatos elmosódásáról. Az osztályok megszüntetésének feladata akkor elsősorban a kizsákmányoló osztályok felszámolásának szükségességét jelentette, amit pedig csak *forradalmi átalakulással* lehetett megoldani. De, amikor már megtörtént a kizsákmányoló osztályok felszámolása, az országban csupán dolgozó osztályok maradtak, amelyek között már megszüntettük az alapvető különbségeket és a megmaradt, nem lényeges, nem alapvető különbségek fokozatosan elmosódnak. Ennélfogva a Szovjetunióban az osztálykülönbségek végleges leküzdésére már nincs szükség forradalmi átalakulásra. A munkásosztály és a parasztság közti különbség, továbbá ezek között az osztályok és az értelmiség közti különbség fokozatosan elmosódik, éspedig olyan mértékben, ahogyan létrejönnek a szükséges gazdasági és kulturális előfeltételek.

E folyamatot a következő sajátosságok jellemzik:

először, a *fokozatosság*, ami azt jelenti, hogy az osztályhatárok aszerint mosódnak el és omlanak le, ahogyan a szocialista társadalom gazdaságának és kultúrájának fejlődésével kapcsolatos feladatokat megoldjuk, aszerint, amint a kommunista társadalomba való átnövés végbemegy;

másodszor, az átalakulás nem osztályösszeütközések, hanem a munkások, parasztok és értelmiség *baráti együttműködése* alapján, a társadalom erkölcsi-politikai egysége mellett történik.

Azonban a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet fokozatossága egyáltalában nem jelenti azt, hogy ez az átmenet harc és minden ellentmondás nélkül valósul meg. Ellenkezőleg, az osztályhatárok eltörlése a párt és a Szovjetállam

[23] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 642. old.

szívós és kitartó harcát követeli meg a gazdasági életben és az emberek tudatában megmaradt kapitalista maradványok leküzdése ellen; öntudatos és szervezett harcot tételez fel a kommunizmus győzelméért.

Sztálin elvtársé az érdem, hogy lángeszüen feltárta a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet dialektikáját. Sztálin elvtárs harcban a nép ellenségei ellen, akik a szocializmus pilléreit gyöngíteni, aláásni igyekeztek, arra hívta fel a figyelmet, hogy a kommunizmusba nem a szocializmus elveinek gyengítésével, hanem ellenkezőleg, azoknak fejlesztésével és erősítésével jutunk el. Ezt mindenekelőtt a szocialista állam fejlődésének példájával bizonyította. A Párt XVI. kongresszusán Sztálin elvtárs kijelentette: „... amellett vagyunk, hogy erősíteni kell a proletárdiktatúrát, mely a legerősebb és legnagyobb hatalom minden eddig létező államhatalom közül. Végső fokig fejleszteni az államhatalmat *éppen* az államhatalom elhalásához szükséges feltételek elökészítése céljából — ez a marxista formula. Ez «ellentmondás»? Igen, «ellentmondás». De ez az élet ellentmondása és teljesen a marxi dialektikát tükrözi"[24]. A kommunizmus felé haladásnak ugyanilyen dialektikus jellege van a társadalmi élet egyéb területén, a gazdasági, a jogi viszonyok stb. területén is.

Sztálin elvtárs egész sor felszólalásában rámutatott arra, hogy a kommunizmusba való átmenethez szükséges a szocializmus gazdasági elveinek megerősítése és fejlesztése. Megdöntötte azokat a baloldaliaskodó állításokat, hogy a pénzt minél gyorsabban hatálytalanítani kell, meg kell szüntetni a kereskedelmet és bevezetni a közvetlen termékcserét. Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a Szovjethatalom a pénzt olyan eszköznek tekinti, amelyet arra használ fel, „... hogy a szovjet kereskedelmet teljes erővel kifejlessze és ezzel a közvetlen termékcsere elöfeltételeit elökészítse... hogy a termékcsere csak az ideálisan megszervezett szovjet kereskedelem leváltásaként és annak eredményeképpen jöhet el..."[25] Ezek szerint a szovjet kereskedelem mindenirányú fejlesztése, a pénznek, mint a szocialista gazdálkodás eszközének feltétlen megszilárdítása a kommunizmusba való átmenet elöfeltétele.

[24] *Sztálin* Művei. 12. köt. Szikra 1950. 394. old.

[25] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 584. old.

Sztálin elvtárs azt is hangsúlyozta, hogy a munka szerinti részesedés szocialista elvének nem gyengítését, hanem a legnagyobbfokú megerősítését a kommunizmusba való átmenet feltételének kell tekinteni. A nép ellenségei megkísérelték, hogy a munka szerinti részesedés szocialista elvét aláássák és a kispolgári egyenlősdivel váltsák fel. Sztálin elvtárs szétzúzta ezeket a kísérleteket és figyelmeztetett, hogy az egyenlősdinek semmi köze a kommunizmushoz.

Sztálin elvtárs rámutatott arra is, hogy nem szabad figyelmen kívül hagyni a dolgozók egyéni anyagi érdekeit, hanem ezeket az érdekeket össze kell kapcsolni a közös érdekekkel, az egyéni érdekeket fel kell használni a társadalmi gazdaság megszilárdítására. Az elosztás szocialista elvének jelentősége, többek között, az is, hogy egyesítse a dolgozók egyéni érdekeit a társadalom érdekeivel és a jól dolgozók erkölcsi ösztönzését anyagi ösztönzéssel támasztja alá.

Az ösztönzés e két fajtájának — az egyéni érdekeltségnek és a társadalmi buzdításnak — egyesítése kifejezésre jut mind a munka szerinti fizetés szocialista elvében, mind a tömegméretű szocialista verseny fejlődésében.

A szocialista építés gyakorlatában voltak olyan kísérletek, amelyek a munkások egyéni anyagi érdekeltségének megszüntetését célozták, ami állítólag „meggyorsítaná az átmenetet" a kommunizmusba. Így például, 1923-ban a „Proletár akarat" mezőgazdasági kommuna taggyűlése elhatározta: „Ezentúl nem fogjuk «hajszolni a rubelt», *mert ezt az öntudatos kommunatag számára éppen olyan szégyenletesnek tartjuk, mint amikor a burzsoá-rabszolga korszakban bennünket hajszoltak bottal.* Ehelyett bevezetjük a munka hőseinek a megbecsülését". Azt is kijelentették, hogy a kommuna tartja magát a jelszóhoz: „*Mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint*"[26]. Az élet megmutatta, hogy képtelenek és utópisztikusak az effajta kísérletek, amelyek egyszerre „átugranának" a kommunizmusba. A szocializmus építésének minden tapasztalata bizonyítja, hogy milyen fontos tényezője a termelés fejlődésének a munka szerinti díjazás elve.

A szocialista gazdaság fejlődésével tökéletesedik maga a

---

[26] *Kalinyin.* Azokban az években. 2. könyv. Moszkva—Leningrád 1926. 287—288. old. (oroszul).

munka szerinti fizetés rendszere is. Fejlődésének iránya a fizetés mind erősebb megkülönböztetése és minden egyes dolgozó munkájának egyéni értékelése. Az iparban mind jobban meghonosodik az elvégzett munkának progresszív teljesítménybér és prémiumos időbér szerinti fizetése, továbbá a mérnökök és műszaki dolgozók munkateljesítményének prémiumrendszerű fizetése a termelési terv teljesítéséért és túlteljesítéséért. A kolhozokban a munkaegység szerinti részesedés rendszerét erősíti a kiegészítő részesedés rendszere, amikoris tekintetbe veszik az egyes brigádok és munkacsapatok aratási, illetve állattenyésztési eredményeit. A kolhozépítés gyakorlata világosan megmutatta, hogyha következetesebben hajtják végre a részesedés egyénenkénti megállapítását (egyéni vagy kis csoportokra vonatkozó teljesítménykiszámítással), ha az elért eredményektől függően, a munkások anyagi ösztönzésére jobban megkülönböztetik a részesedést, a termelékenység magasabb lesz. A kolhozok részesedési rendszerének tökéletesítése jótékony hatással van a földek terméshozamának és az állattenyésztés eredményességének növekedésére.

A Szovjetunióban a dolgozók egyéni jólétének forrását a gazdaság szocialista rendszerének fejlődése és a társadalom egészének gazdagodása határozza meg. Éppen ezért a dolgozók egyéni anyagi érdekeltségének emelése a fizetés szocialista elve szerint történő megvalósításával nem hogy nem gyengíti a munka társadalmi ösztönzését, hanem ellenkezőleg még fokozza.

Ennek világos bizonyítéka a szocialista verseny, amely nem terjedhetett volna annyira el, ha nem vezettük volna be következetesen a munka szerinti fizetést. Teljesítménybérezés nélkül nem terjedhetett volna el olyan tömegesen az élmunkásmozgalom, nem bontakozhatott volna ki teljes nagyságában a Sztahanov-mozgalom. A jól dolgozók anyagi buzdítása magasabb fizetés által, elősegíti a szocialista verseny fejlődését, a szocialista verseny pedig megteremti a munka új, az egyszerű anyagi érdekeltségnél magasabb ösztönzőit.

A szocialista versenyben a munkásnak már nemcsak az a törekvése nyilvánul meg, hogy azért termeljen többet, hogy több fizetést kapjon, hanem elsősorban az a törekvése, hogy munkáját a társadalom javára hasznosítsa, hogy képességeiről tanúságot tegyen. A munka itt az élethez való eszközből az egyéniség és tehetség megnyilvánulásának formájává kezd

válni, ami már a kommunizmust jellemzi. Ezért nevezte Sztálin elvtárs a versenyt a szocializmus építése kommunista módszerének, mely a dolgozók milliós tömegeinek lehető legnagyobbfokú aktivitásán alapul[27].

A termelés fejlődését — írja Engels — legjobban az az elosztási mód segíti elő, amely a társadalom *valamennyi* tagja számára lehetővé teszi, hogy a lehető legnagyobb mértékben fejlessze, megőrizze és alkalmazza képességeit[28].

Ennek megfelelően a szocializmusban a leghaladóbb elosztási mód a munkások munkájuk szerinti fizetése. Az elosztás szocialista elve elősegíti a társadalmi munka termelékenységének emelkedését. Az elosztásnak ez az elve, amely szorosan összekapcsolja az egyéni érdeket a társadalmi érdekkel, fejleszti és erősíti a munkára való ösztönzést, egyben pedig arra serkenti a dolgozókat, hogy fejlesszék képességeiket, fokozzák szakképzettségüket. A szakképzett munkának a nem szakképzett munkával szembeni magasabb díjazása arra készteti a dolgozókat, hogy fejlesszék képességeiket és tökéletesítsék tudásukat. A munkának szocialista elvek szerint történő díjazása végül tudatos munkafegyelemre nevel, rászoktatja az embereket a társadalom számára végzett munkára és hozzászoktatja őket, hogy becsületesen és lelkiismeretesen dolgozzanak.

Ilyenformán a munka szerinti elosztás szocialista elvének általános fejlesztése és megszilárdítása útján haladunk a szükséglet szerinti elosztás kommunista elve felé.

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet megköveteli a szocialista gazdasági rendszer és a szocialista tulajdon minden eszközzel való megszilárdítását és fejlesztését, a munka szerinti fizetés szigorú és következetes alkalmazását, a termelékenység növekedésével arányos fizetés jelentőségének fokozását, a pénzrendszer és a szovjet kereskedelem megerősítését, a szovjet jog szabályainak megszilárdítását stb. Csak a szocializmus alapjainak megszilárdításával és általános fejlesztésével valósítható meg a kommunizmusba való átmenet.

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet e dialektikája, amelyet Sztálin elvtárs tárt fel, megadja a kulcsot olyan kérdések megoldásához is, mint a munkásosztály és a

[27] Sztálin. A verseny és a tömegek munkalendülete. Lásd *Lenin—Sztálin.* A munkáról. 230. old.

[28] Lásd *Engels.* Anti-Dühring. Szikra 1950. 154. old.

parasztság, valamint e két osztály és az értelmiség közti különbségek eltörlésének módjai.

2. A munkásság és a parasztság közti osztályhatárok eltörlésének módjai

Már Marx és Engels is zseniálisan előrelátták és tudományosan megindokolták a város és a falu közti ellentét megszüntetésének szükségességét. Azonban abban az időben, amint ezt Engels megjegyezte, lehetetlen volt „... előre megmondani, hogy milyen formában kell megoldani"[29] ezt az ellentétet. A város és a falu közti ellentét megszüntetésének konkrét útjait és módjait Lenin és Sztálin határozták meg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tapasztalatainak elméleti általánosítása révén.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme gyökeresen megváltoztatta a város és falu közti kölcsönös viszonyt, megszüntette a köztük lévő antagonizmust, végetvetett annak, hogy a kapitalista város kizsákmányolja a falut. A város és a falu közti kölcsönös viszony először is politikai téren változott meg, mivel szilárd szövetség jött létre a forradalom vezetője, a munkásosztály és a parasztság közt. Kezdtek kialakulni a város és falu közötti új kölcsönös gazdasági kapcsolatok is. A föld nacionalizálása megszüntette a Szovjetunióban az abszolút földjáradékot és ezáltal megkímélte a parasztokat attól, hogy föld vásárlására vagy bérletére kelljen költeniök. Az ipar és a bankok államosítása megszabadította a parasztságot a finánctőke kizsákmányolásától, a szorító adósságoktól, a pénz hatalmától, ami azelőtt mind nyomta a parasztságot. A szocialista város hatalmas erővé vált, amely átalakította a falu évszázados életét és segítette gazdasági, politikai és kulturális elmaradottságának leküzdésében. „A kapitalizmus alatt — írja Lenin — a város csupa olyasmit adott a falunak, ami azt politikailag, gazdaságilag, erkölcsileg, fizikailag stb. züllesztette. Nálunk a város... éppen az ellenkezőjét kezdi adni a falunak"[30].

A szocialista forradalom győzelmével megvalósult gyöke-

[29] Engels. A lakáskérdéshez. Lásd *Marx—Engels.* Válogatott művek. 1. köt. Szikra 1949. 610. old.

[30] Lenin. Naplójegyzetek. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 997. old.

res változás a város és a falu kölcsönös viszonyában azonban még nem jelentette a köztük lévő ellentét teljes megszünését. A népgazdaság két különböző alapja: a városban a szocialista nagyipar, a falun pedig az egyéni kisparaszti gazdálkodás, a város és a falu közt politikai és gazdasági ellentmondásokat hozott létre.

A város és a falu közti ellentét megszüntetésének útján új, hatalmas lépést jelentett a mezőgazdaság szocialista átalakítása, ami az ország iparosításának és a kolhozrendszer kialakításának alapján valósult meg. Sztálin elvtárs 1929 végén „A Szovjetunió agrárpolitikájának kérdéseihez" című beszédében a kollektivizálással kapcsolatban megállapította, hogy „... a város és a falu kölcsönös viszonyának kérdése új alapot kap, hogy a város és a falu közötti ellentét gyorsított ütemben el fog mosódni"[31].

A mezőgazdaság szocialista újjáalakításának jelentősége a város és falu közti ellentét leküzdése szempontjából az volt, hogy:

1) megszüntette az ellentétet népgazdaságunk két alapja — a szocialista ipar és a kisárutermelő mezőgazdaság között, biztosította a mezőgazdaság fejlődését az iparral azonos típusú szocialista alapon;

2) lehetővé tette, hogy leküzdjük a mezőgazdasági fejlődés ütemének rendszeres elmaradását az ipari fejlődés üteme mögött, ami mint ismeretes, a kapitalizmusban törvényszerü. A mezőgazdaságban is megvalósult bővített szocialista újratermelés alapján elkezdődött a falu a várostól való gazdasági elmaradottságának leküzdése;

3) elindította a mezőgazdasági munka közeledését az ipari munka felé és megvetette annak alapját, hogy a mezőgazdasági munka az ipari munka válfajává váljon;

4) megváltoztatta a falu képét, felszámolta a pauperizmust, az agrártúlnépesedést és a „falusi élet együgyüségét", megnyitotta az utat a falusi lakosság anyagi jólétének és kultúrájának szabad növekedéséhez;

5) megsokszorozta és megszilárdította a város és a falu közti gazdasági és kulturális kapcsolatokat és ezzel elősegítette további közeledésüket.

---

[31] *Sztálin* Művei. 12. köt. 172. old.

Sztálin elvtárs a párt XVII. kongresszusán tartott beszámolójában a város és falu közti ellentét megszüntetése terén elért eredményeinket jellemezve megállapította:

„Eltünöben van a város és falu közötti ellentét. A város megszünik a parasztok szemében kizsákmányolásuk központja lenni. A város és falu közötti gazdasági és kulturális kapcsolat szálai egyre erősödnek. A falu ma segítséget kap a várostól és annak iparától — traktorokat, mezögazdasági gépeket, automobilokat, embereket, anyagi eszközöket. Amellett magának a falunak is megvan a maga ipara, gép- és traktorállomások, javítómühelyek, a kolhozok mindenféle iparvállalatai, kis villanytelepek stb. képében. A város és falu közötti kulturális szakadék áthidalása folyamatban van"[32].

Ilyenformán a város és a falu közti ellentétet a Szovjetunióban gyökerében aláásták. Sztálin elvtárs idézett beszámolójában összefoglalja az elért eredményeket és megmutatja a város és falu közti ellentét végleges leküzdésének módjait. A cél eléréséhez szükséges a szocialista társadalom termelöeröinek általános fejlesztése, a szocialista ipar és mezögazdaság további növelése, a mezögazdaság minél nagyobbfokú gépesítése, a falu kulturális színvonalának emelése.

A Szovjetunió szocialista építésének gyakorlata megcáfolta a kispolgári szocialistákat, akik azt hirdették, hogy a város és falu közti ellentét felszámolásának módja az, hogy meg kell szüntetni vagy fel kell aprózni a városokat és a falu válfajává kell változtatni. A Szovjetunió tapasztalata megmutatta, hogy a város és falu közti ellentét leküzdésének útja nem a városok megszüntetésén keresztül vezet, sem a városok anyagi és szellemi kultúrközpont szerepének csökkentésén keresztül, hanem új, szocialista városok létesítésén, a régiek átépítésén, a falu gazdasági és kulturális elmaradottságának teljes felszámolásán, a város és falu gazdasági és kulturális szövetségének megerösítésén keresztül. Nem a várost kell leszállítani a falu színvonalára, hanem ellenkezöleg, a falut kell felemelni a város színvonalára.

A falu ilyen átfogó gazdasági és kulturális felemelésének biztosítása lehetetlen a szocialista ipar fejlesztése, a városok további fejlödése nélkül. A városok növekedése a szocialista

[32] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 579. old.

viszonyok közt is folytatódik. Ez azonban nem spontán történik, mint a kapitalizmusban, hanem a termelőerők tervszerű szétosztásával. A Szovjetállam tervszerűen változtatja a termelőerők földrajzi elhelyezését, hogy közelebb hozza az ipart a nyersanyagforrásokhoz, biztosítsa a régebben elhanyagolt területek gazdasági és kulturális felemelését, elősegítse a nagyipar egyenletes elhelyezését az egész országban.

A Szovjetunióban tizenöt év alatt (1927—1941) 285 új város született és közülük 158 (azaz 55 százalék) nemzeti köztársaságokban és területeken. A városok nagy része a keleti területeken létesült. A háború idején keleten tovább nőtt a városok száma: 1942—1945 közt a városok száma 67-tel szaporodott, amiből 53 a Volgántúlra és még távolabb keletre esik. Az ország iparosítása folytán a Szovjetunió területén egyenletesebbé vált a nagyvárosok elhelyezkedése. A háborúutáni ötéves terv kezdetén, 1946-ban, a régi, 1917 előtt létesült városok a városok összességének 53 százalékát tették ki, a forradalom után épült városok pedig 47 százalékát[33].

A kapitalizmusban a lakosság áramlását a városba a parasztság rétegeződése, az agrártúlnépesedés okozza, ami azután az osztályantagonizmus kiélesedéséhez vezet. Ezzel szemben a szocializmusban a városi lakosság növekedése már nem a falusi lakosság pusztulásának a tükörképe. A szocializmusban rohamosan fejlődnek a kollektív gazdaságok és fokozódik a tömegek jóléte a falun, a széleskörűen alkalmazott új technika pedig a dolgozók egy részét felszabadítja a szocialista ipar számára.

A kapitalizmusban a városok szaporodása elmélyíti a város és a falu közti ellentétet, mivel a város kizsákmányolja a falut és mint a pióca, kiszívja belőle a vért. Ezzel szemben a szocializmusban a városok növekedése a város és a falu közti ellentét leküzdésének előfeltétele, mivel a város segíti a falut gazdasági és kulturális fejlődésében.

A Szovjetunió városainak fejlődési folyamatában mutatkozó sajátosságra vonatkozólag Kaganovics megjegyezte:

„Azonkívül, hogy az ipari központokban új városok kelet-

[33] Az adatokat lásd Földrajzi kérdések. 6. gyüjtemény. (A Szovjetunió gazdasági földrajza.) Állami földrajzi könyvkiadó, Moszkva 1947. 22—24, 41, 43. old. (oroszul).

keznek, új városok nőnek fel már a nagyüzemi szocialista mezőgazdaság bázisain is. A nagy kolhozok és szovhozok százai, a gép- és traktorállomások ezrei új városok ezreinek képezik alapját a mezőgazdasági területeken, mivel ezek a mezőgazdasági területek Lenin szerint «az ipar és a földművelés egyesítése alapján, a tudomány tudatos alkalmazásával és a kollektív munka kombinációjával» alakulnak át...

Mi nem úgy fogunk hozzá a város és a falu közti ellentét felszámolásához, hogy felszámoljuk a városokat, hanem úgy, hogy megváltoztatjuk őket, szocialista módon átalakítjuk a falut és felemeljük az élenjáró városi kultúra szintjére"[34].

E feladat megoldásában nagy jelentősége van a termelőerők további fejlődésének, a mezőgazdasági munka termelékenysége emelkedésének és annak, hogy a mezőgazdasági munka véglegesen átalakuljon az ipari munka válfajává.

A mezőgazdasági termelőerők progresszív fejlődésének fő irányát a bolsevik párt és a Szovjetállam világosan meghatározta: 1) meg kell valósítani az észszerű földművelés rendszerét, ami lehetővé teszi a mezőgazdasági növények magas és állandó terméshozamát és biztosítani kell az állattenyésztés további fejlődését; 2) el kell érni a mezőgazdasági termelés teljes gépesítését, úgy, hogy a falut mind több traktorral és magasteljesítményű mezőgazdasági géppel kell ellátni és gondoskodni kell ezek további tökéletesítéséről; 3) villamosítani kell a mezőgazdaságot.

A szocialista rendszer volt az első, amelyik lehetővé tette, hogy a mezőgazdaság legnagyobb mértékben alkalmazhassa a modern tudomány vívmányait. Ismert tény, hogy a tudomány vívmányait a kapitalizmusban gyakorlatilag főleg az ipar alkalmazta, míg a mezőgazdaság e tekintetben állandóan háttérbe szorult. Marx megjegyezte, hogy az észszerű földművelés nem egyeztethető össze a kapitalista rendszerrel. A talaj észszerűbb megmunkálását akadályozza a föld és más termelési eszközök magántulajdona, a mezőgazdaság kiszolgáltatottsága az állandó árhullámzással járó kapitalista piac követelményeinek, akadályozza továbbá a kapitalista termelés egész szelleme, amely arra irányul, hogy a haszon minél hamarabb befolyjon. Ennek ered-

[34] *Kaganovics.* Moszkva és a Szovjetunió városainak szocialista újjáalakításáért. 1931. 72—73. old. (oroszul).

ménye a rablógazdálkodás a földdel, a talaj kimerülése, az erdők kiirtása stb. Stuart Chase amerikai közgazdász tanúsága szerint az Egyesült Államok rablógazdálkodása folytán az utolsó tíz évben hatalmasan megnőtt a talajerózió. Az Egyesült Államok szántóföldjeiről és legelőiről évente 3 milliárd tonna termőtalajt hord el a víz. Jelentékeny mennyiségű termőtalajt visz el a szél és az aszály.

A szocialista rendszer felszabadítja a mezőgazdaságot a piac spontán erői alól és megteremti a tudományos alapon történő tervszerű átszervezésének feltételeit. Nagy, közös földterületeken alkalmazzák a többszakaszos vetésforgót, amelyben sok a füvetés, új növényfajtákat termesztenek, a haladó agronómia követelményeinek megfelelően helyesen művelik és trágyázzák a talajt stb. A haladó agrobiológiai tudomány Tyimirjazev, Micsurin, Viljamsz, Liszenko nevéhez fűződő vívmányainak alkalmazása a mezőgazdaságban megnyitja az utat a mezőgazdasági termékek bőségéhez. A haladó agrobiológiai tudomány megmutatja a talaj, a növényzet és állatvilág befolyásolásának eszközeit és ezzel azt is, hogyan tudja a szocialista társadalom legyőzni a természet elemi erőit.

Megvalósulnak Micsurin látnoki szavai: „Látom, hogy a kolhozrendszer, melynek segítségével a kommunista párt megkezdi a föld felújításának nagy művét, elvezeti a dolgozó emberiséget odáig, hogy valóban uralma alá hajtsa a természetet"[35].

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet folyamán a mezőgazdaság mindjobban felszabadul a természet romboló elemi erőinek befolyása alól, mentesül a kedvezőtlen véletlenektől, aszálytól stb. A föld és a föld kincsei magántulajdonának megszüntetése, a legfontosabb termelési eszközök egyesítése az állam kezében, a kolhozrend győzelme és megszilárdítása, a gazdaság tervszerű irányítása hatalmas eszközöket ad a szocialista társadalom kezébe, hogy legyűrje a természet elemi erőit. Ezt fényesen bizonyítja a hatalmas természetátalakító terv sikeres megvalósítása. A természet átalakítására Sztálin elvtárs kezdeményezésére a Szovjetunió Minisztertanácsa és a SzK(b)P Központi Bizottsága „A Szovjetunió európai sztyeppés és erdös-sztyeppés területein a bö terméshozam biztosítása érdekében mezövédö erdösávok létesítésének, füves

[35] *Micsurin* Művei. 4. köt. Szelyhozgiz 1948. 293. old. (oroszul).

vetésforgó bevezetésének, tavak és víztárolók építésének tervéről" határozatot hozott. E terv szerint két-három ötéves terv során olyan hatalmas területen változik meg a föld képe, mint több európai állam együttes területe. Az aszály elleni harc e programjának megvalósítása komoly lökést, valóságos forradalmat jelent a mezögazdaság fejlödésében. Erre világosan utal is a határozat: „A Szovjetunió Minisztertanácsa és a SzK(b)P Központi Bizottsága azt tartja, hogy a sztyeppés és erdössztyeppés területek kolhozainak és szovhozainak, amelyek a termésért folytatott harcban tapasztalatot szereztek és fejlett mezögazdasági technikával vannak felszerelve, minden lehetöségük megvan arra, hogy a legközelebbi évek folyamán ugrásszerüen emeljék és továbbfejlesszék a mezögazdaságot és állattenyésztést. Jelenleg megvan minden szükséges feltétel ahhoz, hogy a legrövidebb idö alatt bevezessék a sztyeppés és erdössztyeppés területeken a földmüvelés szántófüves rendszerét és ezzel jelentékenyen növeljék a mezögazdasági növények termeseredményeit"[36].

A mezögazdasági kultúrák terméseredményeinek és az állattenyésztés produktivitásának további növelése elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy emeljük a mezögazdasági munka termelékenységét és leküzdjük a mezögazdaságnak az iparhoz viszonyított elmaradottságát.

A burzsoá irodalomban számos kísérlet történt, hogy a mezögazdaságnak az iparhoz viszonyított elmaradottságát természetes okokkal magyarázzák meg, mint például „a talaj csökkenö termékenységével". A szocialista mezögazdaság fejlödésének tapasztalata a Szovjetunióban megcáfolta ezeket a koholmányokat, melyek azt a célt szolgálták, hogy a kapitalizmus büneiért a természetet tegyék felelössé. A falu szociális viszonyaiban beálló gyökeres változás eddig soha nem látott lehetöséget nyujtott a terméshozam emelésére. Amíg a cári Oroszország gabonahozam tekintetében a világon majdnem az utolsó helyet foglalta el, addig a Szovjetunió a második ötéves terv végén megelözte a világ legföbb gabonatermelöit. 1937-ben a Szovjetunió átlagos búzatermése 12,9 mázsa volt hektáronként, az Egyesült Államokban 9,1, Kanadában 4,8, Argentinában 8,4 mázsa. 1937-ben a Szovjetunió egész vetésterületéböl több mint

[36] Pravda. 1948 október 24.

egymillió hektáron a gabona terméshozama hektáronként 18,9 mázsa volt, 385 000 hektáron pedig az őszi búza terméshozama 20,5 mázsa.

Hogy elérjük a mezőgazdasági termékek bőségét, valamennyi kolhoz terméshozamát arra a szintre kell emelni, amelyet az élenjáró kolhozok már elértek. Ez teljesen reális, megvalósítható, habár nem könnyű feladat.

A terméshozam emelését biztosítja a haladó agronómiai tudomány eredményeinek alkalmazása, a további gépesítés és a mezőgazdasági munka technikai felszereltségének fokozása.

Azt, hogy a munka termelékenysége alacsonyabb a mezőgazdaságban mint az iparban, egyéb okok mellett az is magyarázza, hogy a multban a mezőgazdaságnak, mint a gazdaság legelmaradottabb ágának, az iparral összehasonlítva lényegesen gyengébb volt a technikai felszereltsége. A Szovjetunióban azonban a mezőgazdaság termelőerői fejlődésének megfelelően nő a mezőgazdaság technikai felszereltsége is és a mezőgazdasági munka átalakul az ipari munka válfajává.

Ez mindenekelőtt a mezőgazdaság energiaforrásainak növekedésében jut kifejezésre. Míg 1916-ban a cári Oroszországban a gépek a mezőgazdaság energiaforrásainak mindössze 0,8 százalékát tették ki, addig a Szovjetunióban 1940-ben már 71 százalékát. Emellett a gép- és traktorállomásokon és a kolhozokban a munka gépi energiával való ellátottsága elérte a 69 százalékot, a szovhozokban pedig a 90 százalékot[37]. A mezőgazdasági munka energiaellátásának ez a hatalmas növekedése a mezőgazdaságban végbement technikai forradalom eredménye.

A mezőgazdasági munka nem csupán az energiaellátás tekintetében közelíti meg fokozatosan az ipari munkát, hanem a főbb termelési folyamatok gépesítésének mértékében is. 1928-ban a tavaszi szántásnak csupán 1 százalékát végezték traktoros ekével, 99 százalékát faekével és lófogatú ekével. 1938-ban a tavaszi szántás 71,5 százalékát végezték traktoros ekével és 28,5 százalékát lófogatú ekével[38]. A háborúutáni ötéves terv folyamán nemcsak helyreállítjuk a mezei munkák gépesítésének

[37] Az adatokat lásd „A szocialista mezőgazdaság a Szovjetunióban" című statisztikai gyüjteményben. Goszplanizdat 1939. 21. old. (oroszul) és Bolsevik. 1946. 10. sz. 41. old.

[38] Ugyanott, 24. old.

háborúelőtti színvonalát, hanem túl is szárnyaljuk. Az ötéves terv végén a szántás 90 százaléka, az őszi és tavaszi vetésnek pedig legalább 70 százaléka gépesítve lesz, a gabonabetakarítást 55 százalékban kombájnok végzik. Az ötéves terv ezenkívül előirányozza a gabonaelszállítás, tisztítás, a szalma- és pelyvagyüjtés, kazalberakás stb. további gépesítését.

A technika mai fejlettsége mellett nemcsak az iparban, hanem a mezőgazdaságban is alkalmazható a géprendszer. Marx megállapítása szerint a géprendszerrel megvalósított termelésben „... a munkatárgy lépcsőszerüen összefüggő müveletek sorát futja be s e müveleteket egy sor *különböző*, de egymást kiegészítő szerszámgép végzi el"[39]. A kapitalizmusban azonban a mezőgazdasági géprendszerek csak a nagy kapitalista gazdaságokban kezdenek kialakulni, de itt is csak részben és elszórtan. Ami a parasztgazdaságok túlnyomó többségét illeti, ezek számára nemcsak a géprendszer, de még az egyes gép használata sem hozzáférhető.

Csak a szocializmus teremti meg a feltételeket a mezőgazdasági termelés géprendszeren alapuló megszervezésére és következésképpen arra, hogy e tekintetben is megszünjön a mezőgazdaság elmaradottsága az ipar mögött. A Szovjetunióban minden jelentékenyebb mezőgazdasági folyamat — a szántástól a betakarításig — géprendszerrel történik. Azonban a különböző termelési folyamatokat még nem egyforma mértékben gépesítették: legjobban gépesített a szántás, kevésbbé a vetés és még kevésbbé a betakarítás. Ezért nem közelíti még meg a gabonatermelésnél a géprendszer fejlettségi foka azt a fokot, amit az iparban már elért. Az ipari és takarmánynövény termesztés, valamint az állattenyésztés terén még csak egyes termelési folyamatokat gépesítettek, de a géprendszert még nem honosították meg. A mezőgazdaság további fejlődése szempontjából igen nagy jelentősége van a mezőgazdasági munkák teljes gépesítésének, ami feltételezi valamennyi fontos mezőgazdasági munka gépesítését.

A mezőgazdasági munkák gépesítésénél nagy szerepe van annak, hogy az ipar berendezkedik új gépek gyártására. Így például most szervezik meg a tökéletesített rászerelt mezőgazdasági gépek gyártását. A müveletet végrehajtó gép szinte

[39] *Marx*. A tőke. 1. köt. 408. old.

egy egészet képez a traktorral és maga a traktorvezető kezeli hidraulikus emelővel. E gépek alkalmazása feleslegessé teszi a kisegítő munkásokat és így a leglázasabb mezei munkaidőben felszabadul vagy félmillió munkás. Az ipar nagy számban gyárt gépeket az ipari növények termelésénél előforduló munkaigényes folyamatok gépesítésére. Ilyenek: a traktoros lennyüvögép, a lentriör, a lentiloló, a kenderaratógép, a répakombájn stb. Ezekkel a gépekkel nagyon sok munkát lehet megtakarítani, ami által jelentékeny mennyiségü munkaerő szabadul fel. Így például az új réparendfelszedő gép 10 órai munkával felszedi a földről és gépkocsira rakja azt a répát, amit megelőzőleg a répaaratógépek 10—15 hektár területen csomóba gyüjtöttek[40].

A Szovjetunió mezőgazdaságában ezidőszerint többnyire olyan géprendszerek müködnek, amelyeknél robbanómotorral felszerelt traktorokat alkalmaznak. Ennek megfelelően épül fel a munkagépek rendszere is. A mezőgazdaságban azonban ezzel párhuzamosan már most kezd tért hódítani a meghajtóerő új forrása — a villamosenergia. A mezőgazdaság villamosítása igen nagy fejlődésen ment keresztül a Nagy Honvédő Háború utolsó éveiben és a háború után. A falu villamosításában az 1945. év tekinthető a fordulat évének, amikor a szovjet kormány külön határozatot hozott a falusi erőmüvek építésének meggyorsítása érdekében. Az 1945-ben üzembe helyezett falusi erőmüvek teljesítőképessége több mint ötszörösen meghaladta a háború előtt, 1940-ben felállított erőmüvek teljesítőképességét.

A háborúutáni ötéves terv nagyszámú kisméretü erőmü építését írta elő a falun, többek között 18 000 vízierőmüét, összesen egymillió kilowatt teljesítőképességgel. Az ötéves terv során villamosításra kerül 70 000 kolhoz (körülbelül az összes kolhozok 30 százaléka) és teljesen befejeződik a szovhozok és a gépállomások villamosítása.

A háborúutáni ötéves terv a helyi áramfejlesztő telepek építésén kívül azzal is foglalkozik, hogy a falusi villamosenergia fogyasztóit bekapcsolja kerületi, városi és egyéb erőmüvek hálózatába. Az ötéves terv végén a mezőgazdaságban felhasz-

---

[40] *Benegyiktov.* A mezőgazdaság fellendítésének feladatai a háborúutáni időszakban. Moszkva 1947. 17. old. (oroszul).

nált villamosenergia teljes mennyisége körülbelül eléri a 3,5 milliárd kilowattórát.

Már Engels előrelátta, hogy a villamosenergia alkalmazásának milyen nagy jelentősége lesz a város és falu közti ellentét leküzdésében. Hangsúlyozta, hogy a villamosenergia távvezetésének lehetősége „... felszabadítja az ipart minden helyi korlátozás alól, lehetővé teszi akár a legtávolabbi vízienergia felhasználását is, és ha eleinte ez csak a *városok* számára lesz is hasznos, végül a város és falu közti ellentét megszüntetésének leghathatósabb emelőjévé fog válni"[41]. Ugyancsak ismeretes, hogy milyen nagy jelentőséget tulajdonított Lenin a villamosításnak, mert abban a kommunizmus anyagi alapját látta.

Az élet igazolta a tudományos kommunizmus megalapítóinak zseniális előrelátását. Már ma látjuk, hogy mennyire megváltoztatja a villamosítás a falu képét. Megkönnyíti a paraszt munkáját, emeli annak termelékenységét, elősegíti a kolhozok közös gazdálkodásának általános fejlődését, a falu különböző mellékipari üzemeinek gyarapodását. Hozzájárul a falusi lakosság kulturális színvonala emeléséhez, életmódjának gyökeres megváltoztatásához.

Hogy a villamosítás milyen változást idéz elő a kolhozfalu életében, azt a Szverdlovszk-terület acsiti kerületében lévő „Zarja"-kolhoz példájából láthatjuk. A kolhoz 70 kilowatt áramot kap saját áramfejlesztő telepétől, amit a házak világításán kívül szivattyú üzembentartására is felhasznál, hogy biztosítsa a konyhakertek számára a vízszolgáltatást. Az öntözés eredménye, hogy a kolhoz 40 hektárnyi konyhakertészete háromszor annyi termést hoz, mint azelőtt. A kolhoz áramával villamosították a cséplőgépet. A kolhozáram segítségével villamosított transzportör továbbítja a kévéket a cséplőgéphez. Gép végzi a gabonaszemek rostálását, tisztítását, szárítását. Az állattenyésztő farmokon villanymotorok hozzák mozgásba a vizet szolgáltató szivattyúkat. A teheneket is elektromos úton fejik, miáltal a fejőnök kétszer annyi tehenet tudnak megfejni, mint azelőtt. A villamosenergia felhasználásával a kolhozban új termelési ágak létesültek: a mechanikai műhelyben esztergályosok, műszerészek, lakatosok dolgoznak és még olyan munkákat is elvégeznek, mint a hegesztés; villamosították a

[41] *Marx—Engels* Művei. XXVII. köt. 289. old. (oroszul).

kolhoz fürésztelepét is, amely évi 2000 köbmétert termel. Könnyebb lett a faluban az ácsok és asztalosok munkája: egy idény alatt elkészítenek vagy 100 szekeret; fellendült az új házak építése is. A „Zarja"-kolhozban a villamosárammal évente több mint 15 000 munkanapot és 5000 lófogat-napot takarítanak meg[42].

A „Zarja"-kolhoz példájából látható, hogy a mezőgazdaság villamosítása és gépesítése hogyan emeli a munka technikai felszereltségét. A „Zarja"-kolhozban egy munkaképes kolhoztagra az állóalapból 6500 rubel esik. Összehasonlítás céljából rá lehet mutatni, hogy a Szovjetunió iparában 1937-ben egy munkásra 8500 rubeltöl (például a textiliparban) 16 900 rubelig (a vegyészeti iparban) terjedő érték esett az állóalapból[43]. Ha egybevetjük ezeket a számokat, azt látjuk, hogy az élenjáró kolhozokban a munka technikai felszereltsége már eléri sok ipari vállalat szintjét.

A villamosenergia alkalmazásának nagy gazdasági hatása van és elősegíti a munka termelékenységének növekedését a mezőgazdaságban. Kiszámították, hogy az állattenyésztő telepek vízellátásánál felhasznált villamosenergia mentesíti a munkaerők 75 százalékát, az öntözési munkáknál felszabadul a munkaerő 80 százaléka, magtisztításnál — 65 százaléka, cséplésnél — 50 százaléka[44]. A földmüvelésnél alkalmazott villamosenergiával kapcsolatos első tapasztalatok megmutatták, hogy a villamostraktorral végzett szántás két-kétésfélszer olcsóbb, mint a robbanómotoros traktorral végzett szántás. Az üzemanyagot nem kell kiszállítani a szántóföldre. Ezáltal 30—35 százalékkal csökken a munkaerőszükséglet és hét-nyolcszorosan az állati vonóerőszükséglet a traktoros gépcsoportok ellátásánál.

A villamosenergiát ezidőszerint még nem használják ki eléggé a földmüvelésben: inkább csak a mellékipari üzemekben, az állattenyésztésnél, a cséplésnél, világításnál használják. 1947-ben a mindennapi élet szükségleteire 35,7 százalék villamosenergiát használtak fel, a falu javítómühelyeinek szükségletére 24,6 százalékot, a mellékipari üzemekre 13 százalékot, az

---

[42] Pravda. 1947 június 4.

[43] Voproszi Ekonomiki. 1948. 4. sz. 48. old.

[44] *Csernouszov.* Beszámoló a SzK(b)P Moszkva-terület és Moszkva Városi Bizottság plénumán. Moszkva-terület mezőgazdaságának villamosítása. „A Moszkvai Munkás" kiadó 1948. 24. old. (oroszul).

állattenyésztésnél 12 százalékot, cséplésre és magtisztításra 10 százalékot. A jövőben mind jobban növekednie kell a villamosenergia termelési célra fordított részarányának. Amikorra megvalósítjuk a mezőgazdasági termelés legfőbb folyamatainak, különösen a földmüvelésnek villamosítását, akkorra a villamossági berendezések döntő jelentőségre tesznek szert a falun. Hozzávetőleges számítások szerint a főbb mezőgazdasági folyamatok villamosításához az erőművek tízezreinek felállítása szükséges, összesen 10—12 millió kilowatt teljesítőképességgel. A Szovjetunió főbb gazdasági feladatainak megoldásával elérhetjük a mezőgazdaság villamossági felszerelésének ezt a fokát.

Az ipar hatalmas fejlődése a városokban lehetővé teszi, hogy a falut tökéletesen ellássuk a legújabb gépekkel, megvalósítsuk a mezőgazdasági munkák teljes gépesítését, alkalmazzuk a kémiát a földmüvelésben. Az egész ország villamosítása megteremti az energetikai alapot a mezőgazdasági termelés minden ága számára, megkönnyíti a földmüvelés és az állattenyésztés termékeit feldolgozó helyi ipar kifejlődését a falun. A vasúti, a vízi és a gépkocsiszállítás s a közlekedési eszközök fejlődése megkönnyíti a város és a falu közti árucserét, megerősíti a várost és a falut összekapcsoló gazdasági szálakat.

A város és a falu közti ellentét leküzdése nemcsak a mezőgazdaság technikai felszerelésének növekedésével kapcsolatos, hanem azzal is, hogy megváltoznak maguk a mezőgazdasági dolgozók, technikai és általános kulturális színvonaluk emelkedik. Tudjuk, hogy a munkaeszközök változásával mindig megváltoztak és fejlődtek a termelőerők legfontosabb elemei, az emberek is, fejlődött termelési tapasztalatuk, tökéletesedett a munkában való jártasságuk. A mezőgazdaságban meghonosodott új technika elősegíti a falun a képzett káderek, elsősorban a gépészkáderek, agronómusok, állattenyésztők stb. számának növekedését. A háborúutáni ötéves terv előírja 2 300 000 traktorista, kombájnvezető és más szakképzett munkás kiképzését a mezőgazdaság számára. A mezőgazdaság villamosításának 1950-ben legalább 200 000 új villamos-műszerészre és villanyszerelőre van szüksége a falusi áramfejlesztőtelepek kezeléséhez.

A termelőerők magas fejlettsége szilárd anyagi alapot te-

remt a falu kulturális színvonalának további emelkedése számára. A falu kulturális arculata már most is gyökerében megváltozott: a falun nemcsak iskolák, olvasószobák, klubok vannak, hanem megalakultak a kolhoz-színházak is, növekszik az új falusi értelmiség. A bolsevik párt és a Szovjetállam harcol a kultúra további emelkedéséért, ami mind közelebb és közelebb hozza a falut a városhoz.

A Szovjetunió viszonyai között a városokban kifejlődött magas kultúra terjed a falun is, és a paraszttömegekben izzik a vágy, hogy ők is hozzájussanak a kultúrához. Ezt a forró vágyat világosan kifejezi Polagutyin kombájnvezető felszólalása a kombájnvezetők 1935-ben tartott értekezletén: „Eljöttünk most ide Moszkvába és azt látjuk, hogy az emberek Moszkvában jól és kulturáltan élnek. *Azt akarjuk, hogy a mi falunk is úgy éljen mint Moszkva... Moszkvával egy színvonalra akarjuk hozni...* És ezt el fogjuk érni úgy, hogy Moszkva eljöhet majd hozzánk és megnézheti, hogy milyen kulturált és milyen tiszta is lesz a mi falunk"[45].

A falusi lakosság kulturális színvonalának és életszínvonalának emelésében nagy jelentősége van annak az építkezésnek, amely a kolhozokban újabban folyik. A Szovjetunió sok vidékén, különösen Ukrajnában, a pártszervezetek kezdeményezésére nagyméretű munkálatok folynak a kolhozfalu szebbétételére: átrendezik a falut, a kolhoz tagjai számára új, jól berendezett házakat építenek, középületeket emelnek. Ezek az építkezési munkálatok mind jobban kibontakoznak és elérjük, hogy „... fokozatosan nagy, városi jellegű települések keletkeznek. A parasztok élvezni fogják mindazokat a kulturális és jóléti szolgáltatásokat, amelyekben a városi lakosság részesül"[46].

Az élenjáró kolhozok példáján már meg lehet figyelni, hogyan közelíti meg a falu a várost gazdasági, kulturális és létfeltételekben. Vegyük például a Kirov-terület vozsgali járásában lévő „Vörös Október"-kolhozt. Ez igen fejlett gazdaság, amelyet a mezőgazdasági tudomány legújabb eredményeinek

---

[45] A Szovjetunió élenjáró kombájnvezetőinek és kombájnvezetőnőinek tanácskozása a SzK(b)P Központi Bizottsága és a kormány tagjaival. Partyizdat 1935. 40. old. (oroszul).

[46] *Hruscsov.* Ukrajna pártszervezeteinek harca a mezőgazdaság fellendüléséért. Goszpolityizdat, Moszkva 1948. 101. old. (oroszul).

felhasználásával vezetnek. A kolhoz terméseredménye minden évben magas. Két áramfejlesztő telepe van 200 kilowatt teljesítőképességgel, 22 villanymotorja, két vízvezetéke 73 800 liter befogadóképességű víztoronnyal. Kiterjedt mellékipari üzemei vannak, mint keretfürész, téglagyár évi 60 000 tégla termeléssel, kovácsmühely, malom, lakatosmühely, asztalosmühely, szabómühely, cipészmühely. A legtöbb kolhozházban van gőzfütés, vízvezeték, fürdő, zuhanyozó, villany, rádió, telefon. Nagy gondot fordítanak a kulturális színvonal emelésére, a kolhozkáderek továbbképzésére. 1946—1947 telén a „Vörös Október"-kolhoz valamennyi brigádvezetője egy hónapot töltött Moszkvában, hogy a Tyimirjazev Mezőgazdasági Akadémián kiképzésben részesüljön. Tizenkét munkacsapatvezető évente külön oktatást kap a területi mezőgazdasági intézetben. A kolhoz tagjainak képzettsége itt együtt nő és fejlődik magával a kolhozgazdasággal.

A háborúutáni években erős lendületet vett a falun a rádió bevezetése és mozik létesítése. A moszkvai pártszervezet kezdeményezésére a kolhozokat kivétel nélkül ellátják rádióval; Moszkva-terület kolhozait még 1950 folyamán. A falu széleskörü villamosítása megteremti a lehetőséget, hogy a szovjet falu kulturális színvonala a legközelebbi évek során soha nem látott méretekben emelkedjen.

Látjuk tehát, hogy a város és a falu közti ellentét leküzdésének alapja a szocialista ipar és mezőgazdaság termelőerőinek nagyfokú fejlesztése, ami biztosítja a falu széleskörü gazdasági és kulturális felemelkedését. Az utat ehhez a bolsevik párt mutatta meg, amikor a szovjet népet harcra szervezte a népgazdaság, új, hatalmas fellendítéséért.

A szocialista város elöl halad a kommunizmusért vívott harcban és viszi magával a kolhozfalut. A mezőgazdaság technikai átalakítása, a falu gazdasági és kulturális felemelkedése a szocialista város segítségével és irányításával történik. A városnak ez a segítsége különösen szemléltetően mutatkozott meg a mezőgazdaság villamosításában.

Nem kell külön bizonyítani, hogy hatalmas szocialista iparunk részvétele és támogatása nélkül a mezőgazdaság villamosítását nem lehetne megvalósítani. Ezt bizonyítja többek között az is, hogy a falu villamosítását legelőször és a legnagyobb méretekben a Szovjetunió legerősebb ipari területein kezdték

megvalósítani: a Szverdlovszk-területen, ahol a háború alatt az ipar hatalmasan fejlödött, Moszkva-területen, Cseljabinszk- és Molotov-területen, Ukrajnában stb.

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet idején változatlanul a szocialista iparon keresztül oldjuk meg a falu gazdasági és kulturális fejlödésének alapvetö feladatait. Amint Sztálin elvtárs megmondta: „... a párt a népgazdaság újabb hatalmas föllendülését szándékszik megszervezni, amely lehetövé teszi számunkra iparunk színvonalának emelését a háború-elötti színvonalnak körülbelül háromszorosára“[47]. És ez meg fogja teremteni az anyagi elöfeltételeket a mezögazdaság termelöeröinek olyan hatalmas fejlödése számára, amelyek feltétlenül szükségesek ahhoz, hogy teljesen felszámolhassuk a munkásosztály és a parasztság közti különbséget.

*

A szocializmus országában a termelöerök növekedése megváltoztatja a termelési viszonyokat is, ami végeredményben oda vezet, hogy eltünik a munkások és parasztok, mint külön gazdasági csoportok közti különbség. „... a munkások és parasztok, mint teljesen különböző gazdasági csoportok — fokozatosan — el fognak tünni, a föld és a gyár dolgozóivá válnak majd, vagyis gazdasági helyzetük tekintetében mindinkább egyenlövé válnak“[48]. A fejlödés során eltünnek a határok a szocialista tulajdon két formája — az állami és a szövetkezeti-kolhoztulajdon — között. A szocialista tulajdon két formája összeolvad és az egész nép egységes, kommunista tulajdonát képezi. Akkor megszünnek azok a különbségek a munkások és parasztok között, amelyek a termelési eszközökhöz való viszonyukban, a munka társadalmi szervezetében betöltött szerepükben, továbbá a társadalmi jövedelemböl való részesedésük módjában fennállanak.

E fejezet elözö részében arról beszéltünk, hogy az átmenet a szocializmusból a kommunizmusba dialektikus folyamat, amely a szocializmus elveinek széleskörü fejlödése és megszi-

---

[47] Sztálin. Beszéd Moszkva Sztálin-kerületének választói gyülésén. Lásd Olvasókönyv a marxizmus-leninizmus tanulmányozására. 1. kiad. I. rész. Szikra 1949. 215. old.

[48] Sztálin. A parasztságról, mint a munkásosztály szövetségeséről. Lásd *Sztálin*. A Szovjetunió agrárpolitikájáról. Szikra 1949. 151. old.

lárdulása útján megy végbe. Ez teljes mértékben vonatkozik a szocialista tulajdon formájának a kommunizmusba való átmenetnél történő változására is. A szocialista tulajdon két formájának egybeolvadása csak a két forma magasabb fejlettségi fokán érhető el. Az út ide mind az állami, mind a szövetkezeti-kolhoztulajdon fejlődésén és megszilárdulásán keresztül vezet el.

A szocialista össznépi tulajdon fejlődése a falun mindenekelőtt az állami vállalatok (gép- és traktorállomások, szovhozok, védőerdőtelepítő gépállomások stb.) növelésében nyilvánul meg és abban, hogyan fokozódik befolyásuk a falu termelő és kulturális életére.

A kolhozrendszer megerősítésében és fejlesztésében döntő szerep jut a gép- és traktorállomásoknak. Molotov elvtárs meghatározása szerint ezek „... nagyjelentőségű állami szervek, melyek a Szovjetállam kezében, a kolhozépítés terén hatalmas emelőkké válnak".

A gép- és traktorállomások nem egyszerre nyerték el mai végleges formájukat. „Ismeretes, — mondja Molotov elvtárs — hogy a gép- és traktorállomások nagyszabású építését 1929 elején kezdtük meg. De akkor még nem láttuk tisztán a gép- és traktorállomások állami jellegét. A gép- és traktorállomások építésének irányítását először úgy terveztük, hogy ... különleges részvénytársaságot alakítunk, amibe részvények eladásával a falun bevonjuk a paraszti lakosság anyagi eszközeit. De a tapasztalat hamarosan megmutatta, hogy a gép- és traktorállomásoknak milyen nagy szerepük van az egész kolhozkérdésben. Nyilvánvaló, hogy a részvényforma itt egyáltalában nem felelt meg"[49]. A gép- és traktorállomásoknak állami szerveknek kellett lenniök és valóban azokká is lettek. Felruházták őket a megfelelő állami tekintéllyel. Ennek értelmében 1938-ban megállapították a gép- és traktorállomások pénzellátásának új rendjét is az állami költségvetés terhére, kidolgozták a gép- és traktorállomások és a kolhozok egymásközti viszonyának minden részletét.

Országunkban közvetlenül a háború előtt 7069 gép- és traktorállomás volt és ezek ellátták úgyszólván az ország vala-

[49] *Molotov.* Beszéd a földmunkások értekezletén. Lásd Pravda. 1938 február 24.

mennyi kolhozát. A háborúutáni ötéves terv előírta az ellenség által feldúlt állomások helyreállítását és 950 új állomás felállítását.

A gép- és traktorállomások technikai felszerelésük és számuk növekedésével a mezőgazdasági munkák mind nagyobb hányadát fogják ellátni. Ennélfogva növekszik a mezőgazdaságban használt állami termelési eszközök részaránya, ami már ma is igen jelentékeny. 1936-ban a mezőgazdaság termelési állóalapjainak (beleértve a földeket, a hasznosított erdőket stb.) 76 százaléka volt az állam és 20,3 százaléka a kolhozok birtokában[50].

A kolhozrendszer fejlődésével gyorsan növekedtek a kolhozok termelési állóalapjai: nyolc év alatt, 1930-tól 1938-ig, majdnem huszonháromszorosára. De a gép- és traktorállomások termelési állóalapjai még ennél is gyorsabban növekedtek. Hasonlítsuk össze a kettő növekedésének egymáshoz való viszonyát (százalékosan az egész növekedéshez képest):

	1930	1932	1934	1937	1938
Gép- és traktorállomások	1,9	4,7	12,1	22,5	24,8
Kolhozok	98,1	95,3	87,9	77,5	75,2
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0[51]

Ez a táblázat bizonyos törvényszerűséget mutat, ami abból ered, hogy a mezőgazdasági munka folyamatosan átváltozik az ipari munka válfajává. A gép- és traktorállomások termelési állóalapjainak részaránya állandóan emelkedik, ami bizonyítja

[50] A Szovjetunió szocialista építése. 1933—1938. Statisztikai gyüjtemény. Goszplanizdat. 1939. 17. old. (oroszul).

[51] A táblázatot „A szocialista mezőgazdaság a Szovjetunióban" című gyüjtemény 43. old. lévő adatai alapján állítottam össze. A számok az év elejére vonatkoznak.

Figyelembe kell venni, hogy a felső sor csak a gép- és traktorállomások termelési állóalapjait tartalmazza, nem pedig az állam valamennyi mezőgazdasági állóalapját. Nem foglalja tehát magában a mezőgazdasági földeket, a hasznosított erdőket, sem a szovhozok termelési állóalapjait. Ha beleszámítjuk a gép- és traktorjavító műhelyek termelési állóeszközeit, akkor a gép- és traktorállomások termelési állóeszközeinek részaránya 1934 végén 19,3 százalékot, 1937 végén 29,2 százalékot tesz ki.

a gép- és traktorállomás növekvő szerepét, mint a szocialista mezőgazdaság fejlődésének vezérelvét.

Még szembetűnőbben bizonyítja ezt, ha megvizsgáljuk a gép- és traktorállomások, valamint a kolhozok termelési állóalapjainak szerkezetét. Az állam, a gép- és traktorállomások kezében összpontosulnak a legjelentékenyebb gépek, a munkának azok a gépi eszközei, amelyeket Marx úgy nevezett, hogy ezek „a termelés csont- és izomrendszere". 1937-ben a termelési alapok e részének már 79,2 százaléka, a fontosabb gabona- és gyapottermesztő vidékeken pedig 82—88 százaléka volt a gép- és traktorállomások kezén. Másszóval a kolhozok termelési munkájánál felhasznált gépek négyötöde az állam tulajdona volt[52].

A gép- és traktorállomások termelési állóalapjai főleg gépekből állnak, amelyek a mezőgazdasági termelőerő legfontosabb részét alkotják. 1937 végén a gépek (traktorok, kombájnok, cséplőgépek, gépesített szállítóeszközök stb.) a gép- és traktorállomások termelési állóalapjainak 84,5 százalékát alkották. A kolhozok termelési állóalapjainak nagyobbik része igavonó és haszonállatból, valamint épületekből áll (1937 végén a kolhozok valamennyi termelési állóalapjának 71,3 százaléka) és csak a kisebbik rész a mezőgazdasági felszerelés, gépek, gépkocsik[53].

A mezőgazdaság állóalapjainak újratermelésében az iparnak mindinkább növekvő szerepe van. A szocialista állam biztosítja az ipar azon ágainak gyors fejlődését, amelyek a mezőgazdaságot technikával ellátják, a gép- és traktorállomásokon keresztül pedig elvégzi a kolhozok legfontosabb teendőit. Így tehát a kolhozokban alkalmazásra kerülő termelőerők legfontosabb részének bővített újratermelése az össznépi (állami) tulajdon alapján valósul meg. Ez pedig a kolhozoknak is a legkedvezőbb feltételeket biztosítja termelési állóalapjaik bővített újratermeléséhez, a szövetkezeti-kolhoztulajdon mindgyorsabb növelésére. Ez megmutatja a szövetkezeti-kolhoztulajdon és az állami tulajdon fejlődése közti elszakíthatatlan kapcsolatot, to-

---

[52] A gép- és traktorállomások a második sztálini ötéves tervben. Statisztikai gyüjtemény. Goszplanizdat, Moszkva—Leningrád 1939. 33. old. (oroszul).

[53] A kolhozok a második sztálini ötéves tervben. Statisztikai gyüjtemény. Goszplanizdat, Moszkva—Leningrád 1939. 21. old. (oroszul).

vábbá az állam, az egész nép tulajdonának vezető szerepét.

A mezőgazdasági termék ma már nemcsak a paraszt munkájának a terméke, mind nagyobb mértékben testesül meg benne a munkásosztály, a szocialista ipar dolgozójának a munkája, amely ellátja a falut gépekkel, üzemanyaggal, mütrágyával stb. Sztrumilyin akadémikus hozzávetőleges számítása szerint a Szovjetunióban termelt minden tonna gabona a mezőgazdasági munka mellett körülbelül 50 százalék ipari munkát is tartalmaz[54]. Így a szocialista munka általános kooperációjában összefonódik a szoros szövetségben egybekovácsolódott munkás és paraszt erőfeszítése.

Annak arányában, ahogyan a gép- és traktorállomás szerepe növekszik a mezőgazdaságban, növekszik az állam számára a természetbeni fizetés részaránya is a begyüjtés egész mennyiségéhez viszonyítva. A gép- és traktorállomások természetbeni részesedése a teljes begyüjtésben (százalékszerüen) az egyes években a következő volt: 1933—1934-ben 14,7 százalék, 1935—1936-ban 20,3 százalék, 1936—1937-ben 30 százalék és 1940-ben 39,5 százalék. Ez bizonyítja a város és falu közti termelési kapcsolatok kiszélesedését és megerösödését és azt, hogy a falu a mezőgazdasági termékek mind nagyobb részét cserébe küldi a városba azért a segítségért, amit neki a város a mezőgazdaságban használt gépek formájában nyujt.

Feltétlenül meg kell említeni a gép- és traktorállomások növekvő hatását a kolhozgazdaságok fejlödésére. A gép- és traktorállomás jelentősége egyáltalában nem merül ki abban, hogy a parasztoknak lehetőséget nyujt a legmodernebb gépi technika felhasználására. A gép- és traktorállomás abban is segít, hogy a kolhozokban meghonosodjon a fejlett agrotechnika, emelkedjen a földmüvelés kultúrája és a termés-hozam. A gép- és traktorállomás, valamint a kolhoz közti típusszerződés értelmében, amelyet a Szovjetunió Minisztertanácsa 1948 januárjában jóváhagyott, a gép- és traktorállomásnak komoly kötelességei vannak, hogy harcoljon a termés-hozam fokozásáért az általa ellátott kolhozokban és elősegítse e kolhozok szervezeti és gazdasági megerösödését. A típusszerződés arra kötelezi a gép- és traktorállomást, hogy „állandó

[54] *Sztrumilyin.* A mezőgazdasági munka története Oroszországban. Lásd Voproszi ekonomiki. 1949. 2. sz. 61. old.

segítséget nyujtson a kolhoznak szervezeti és gazdasági megerösödésében, úgy, hogy az agronómia kérdéseiben állandóan rendelkezésére álljon, gondoskodjon a mezögazdasági tudomány vívmányainak meghonosításáról, támogassa a kolhozokat a munka helyes megszervezésében, termelési tervek és költségvetések összeállításában, törödjön a helyes vetésforgó alkalmazásával, a jövedelemelosztással, a kolhoz kádereinek nevelésével, a számvitel megfelelö felállításával"[55]. Ebböl látható, hogy a gép- és traktorállomások a kolhoztermelés szervezöi.

A gép- és traktorállomás befolyása a kolhozok fejlödésére abban is megnyilvánul, hogy a kolhozparasztok köréböl megszervezi a traktoristák, kombájnvezetök, traktorosbrigád-vezetök, müszerészek, javítómunkások stb., vagyis az emberek új ipari foglalkozásokra való kiképzését. A szovjet faluból a gépészkáderek egész hadserege nött ki és ez a gép- és traktorállomások fejlödésének egyik legfontosabb eredménye. Traktoros-brigádok vezetöi, traktoristák, söt a traktorhoz kapcsolt gépeken dolgozók is valójában kolhozparasztok, akik most az állam tulajdonát képezö gépeket kezelik. A falun így megjelenik az emberek új rétege és bizonyítja a munkások és a parasztok közeledését, valamint a köztük lévö határvonalak eltörlését. Kétségtelen, hogy ez a réteg növi fog, aszerint, amint a gép- és traktorállomások száma szaporodik, és amint bövülnek a mezögazdasági termelésben általuk végzett folyamatok.

Az állami szocialista tulajdon fejlödésével erösen fejlödik a szövetkezeti-kolhoztulajdon is.

A bolsevik párt harcol a kolhozok szervezeti és gazdasági megerösítéséért és a mezögazdasági artel általános fejlesztéséért. A szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet során a kolhozokat jelenlegi artelformájukban mindenképpen meg kell erösíteni, gazdaságukat összehasonlíthatatlanul sokoldalúbbá és fejlettebbé kell tenni. A Szovjetunió Minisztertanácsa és a SzK(b)P Központi Bizottsága megállapította, hogy „... a falu szocialista építésének legföbb feladata a

[55] A gép- és traktorállomás, valamint a kolhoz közti tipusszerzödés 7. §-a. Szocialista földmüvelés. 1948 január 31. (oroszul).

mezőgazdasági artelek további szervezeti és gazdasági megerősítése és a kolhoz társadalmi tulajdonának növelése"[56].

A párt és a kormány határozatai, melyekkel a kolhozok közös földjeit megvédik az elherdálás ellen, a kolhozok közös állattenyésztésének fejlesztése érdekében hozott határozatok, a mezőgazdasági termékek beszolgáltatásának és felvásárlásának rendje mutatják az irányt, amely felé az artelek további fejlődése halad. A fő szempont a kolhozmunka termelékenységének emelése, az artelek közös gazdaságának általános fejlesztése és megerősítése.

A mezőgazdaság termelőeröinek általános fejlődésével együtt nő a kolhozok közös vagyona is. Ez elsősorban a kolhoz oszthatatlan alapjának növekedésében nyilvánul meg. 1945—1947 közt a kolhozok oszthatatlan alapja néhány milliárd rubellel emelkedett. Az oszthatatlan alapba történő pénzbefizetések túlnyomó része (az egész befizetés $^4/_5$ része) a kolhoztermelés különböző ágaiban elért felhalmozódásból ered. Az oszthatatlan alap növekedése biztosítja a kolhoz bővített újratermelését és általában a közös kolhozgazdaság növekedését.

A Szovjetunió Minisztertanácsa a SzK(b)P Központi Bizottsága által jóváhagyott „Hároméves terv a kolhozok és szovhozok kollektív haszonállattenyésztésének fejlesztésére (1949—1951)" a párt és az állam számára központi feladattá teszi a mezőgazdaság fejlesztésén belül az állattenyésztés fejlesztését. A hároméves terv kötelezi a párt- és a szovjetszervezeteket, törekedjenek arra, hogy minden kolhozban szervezzenek meg négy állattenyésztő telepet éspedig: szarvasmarha-, juh-, sertéstenyésztésre (kivéve azokat a kerületeket, ahol az életfeltételek miatt a sertéstenyésztés nem fejlödött ki), továbbá baromfitenyésztésre (kivéve azokat a kolhozokat, ahol nem termelnek gabonát). A terv megvalósítása folytán erösen növekedik a *kollektív* állattenyésztés. 1951 végére a kolhozok állattenyésztő telepeinek szarvasmarhaállománya 78 százalékkal fogja felülmúlni a kolhoztagok személyes tulajdonában lévő jelenlegi szarvasmarhaállományt[57].

---

[56] A Szovjetunió Minisztertanácsának és a SzK(b)P Központi Bizottságának határozata. A kolhozok, gép- és traktorállomások, szovhozok előkészületei a tavaszi vetésre. Lásd Pravda. 1949 február 9.

[57] Hároméves terv a kolhozok és szovhozok kollektív haszonállattenyésztésének fejlesztésére (1949—1951). Goszpolityizdat 1949.

A mezögazdasági artel megerösödése és fejlesztése megváltoztatja a kolhozok kollektív gazdasága és a kolhoztagok személyes háztáji gazdasága közti arányt: a kollektív gazdaság részaránya nö, a személyes háztáji gazdaság jelentösége pedig csökken. A kolhozokban a földmüvelés mellett mindinkább kifejlödik az állattenyésztés, haltenyésztés, méhészet és fejlödnek a mezögazdasági termékek feldolgozására szolgáló mellékipari üzemek. Ez lehetövé teszi az artelek kollektív gazdasága számára, hogy mind fokozottabb mértékben kielégíthesse a kolhoztagok személyes szükségleteit.

Az artel kollektív gazdaságának megszilárdítása megköveteli a munka megszervezésének további javítását a kolhozban, a munkafegyelem fokozását, a munkáért járó részesedés rendezését. Az 1941-ben bevezetett kiegészítö részesedési rendszer a kolhozbrigádok és munkacsapatok keresetét nemcsak az elszámolt munkaegységektöl teszi függövé, hanem a terven felüli terméshozamtól és az állattenyésztés eredményétöl. 1948-tól kezdve pedig a Szovjetunió Minisztertanácsának határozata értelmében a kolhozokban nemcsak a kiegészítö részesedés, hanem az alaprészesedés is a brigád, munkacsapat, állattenyésztö telep és egyes kolhoztag munkájának eredményétöl függöen változik[58]. Ez a részesedési rendszer az egyes kolhoztagok által elvégzett munkának nemcsak a mennyiségét veszi tekintetbe, hanem minöségét is, ami lehetövé teszi a részesedés szocialista elvének megvalósítását a kolhozban, elösegíti a terméshozam és az állattenyésztés eredményének további fokozását. Azonkívül pedig ez a rendszer hozzájárul ahhoz, hogy emelje az alapvetö kollektív kolhozmunka jelentöségét a kolhoztag személyes háztáji gazdaságával szemben.

Jellemzö példát hozott fel erre a Kiev-terület párt-, szovjet- és kolhozaktíva tanácskozásán 1941 januárjában, a talnovi kerületben lévö „Zdobutok Zsovtnya"-kolhoz elnöke, Dubkoveckij elvtárs:

„Van nálunk egy fejönö, Marina Vronszkajának hívják. Az elmúlt évben tehenenként 3000 liter tejet fejt. Az új része-

[58] A kolhozok szervezeti megjavítására, a termelékenység emelésére, a részesedés rendezésére vonatkozó intézkedések. Lásd A Szovjetunió Minisztertanácsának 1948 április 19-i határozata. A kolhozépítés irányvonalait tartalmazó gyüjtemény. Jogi kiadó, Moszkva 1948. 287—310. old. (oroszul).

sedési rendszer alapján már 2000 liter tehenenkénti tervelőírásnál is 1800 liter tejet kapna tervtúlteljesítésért...

Hruscsov: Az ilyen fejőnő biztosan meggondolja, érdemes-e neki saját tehenet tartani.

Dubkoveckij: Hruscsov elvtárs, pontosan így is történt. Vronszkaja megmondta: «Most már nincs szükségem saját tehénre. Elég nekem az a tej, amit megkeresek az állattenyésztő telepen»"[59].

Nálunk már vannak olyan fejlett kolhozok, amelyek kollektív gazdálkodása nemcsak a tagok kollektív, hanem sok egyéni szükségletét is képesek kielégíteni. Így például a már említett Kirov-terület vozsgali kerületében lévő „Vörös Október"-kolhoz tagjai nem tartanak tehenet. Az egész csorda közös, a tejet munkaegység szerint kapják a tagok. Vannak családok, amelyek évente 2000 liter tejet is kapnak[60]. A Szaratov-terület krasznopartyizani kerületének „Komszomolec"-kolhozában a kolhoztagoknak már nincs saját konyhakertre szükségük. A kolhoz annyi főzelék- és zöldségfélét termel, hogy bőségesen el tudja látni a tagokat uborkával, káposztával, paradicsommal, répával és más főzelékfélével. Igy a háztáji telket most jobban fel lehet használni gyümölcstermesztésre. A kolhoz ötéves terve előírja, hogy minden telken almafát, szilvafát, málnabokrot stb. kell ültetni[61].

A személyes háztáji gazdaság aszerint fog változni, amint maga a kollektív gazdaság fejlődik. Egyik-másik ágazata a jövőben megszűnik, viszont, más ágazatok, amelyeket ezidőszerint elhanyagolnak, fejlődni fognak (például a gyümölcstermelés)[62].

Minél jobban kifejlődik számtalan ágával a kolhozok közös gazdasága, annál kisebb lesz a jelentősége a személyes háztáji gazdaságnak. A kolhozparaszt egész jövedelméhez képest személyes gazdaságából származó jövedelme mindinkább csökkenni fog.

---

[59] Pravda. 1941 január 30. Lásd még *Dubkoveckij.* Útban a kommunizmus felé. Feljegyzések. Pravda 1949. 37. old. (oroszul).

[60] Pravda. 1947 június 4.

[61] Pravda. 1946 május 23.

[62] 1940-ben a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa és a SzK(b)P Központi Bizottsága határozatot hozott: „Gyümölcsfák ültetéséről a háztáji telkeken épült házak, valamint vidéken lakó munkások és alkalmazottak házai körül". A határozat azt tanácsolja, hogy minden háztáji telken 15—20 gyümölcsfát ültessenek el.

Az élenjáró kolhozok tapasztalata azt mutatja, hogy éppen a kollektív gazdálkodás gazdasági előnyei késztetik a kolhozparasztot arra, hogy munkaerejének legnagyobb részét a kolhozban használja fel. A Gorkij-terület ksztovszki kerületében lévő, Kirovról elnevezett kolhoz elnöke, F. Glebov beszélte el a következőket: „A munkaegység szerinti részesedés felemelése kolhozunkban azt eredményezte, hogy a novolikejevi kolhoz tagjai számára egyszerűen értelmetlenné vált, hogy a közös kolhozmunkán kívül valami más munkát is végezzenek, főleg pedig hogy a saját háztáji gazdaságukat fejlesszék. A közös kolhozgazdaságban végzett munka a kolhoztagoknak állandó és magas keresetet biztosított"[63]. Ugyancsak erről beszél a Moszkva-terület rameni kerületében lévő „Plamja"-kolhoz elnöke, P. Szoljonov: „Amikor a kolhozparaszt azt látja, hogy a közös gazdaság nagy jövedelmet biztosít és neki előnyösebb, ha munkáját a közös és nem a háztáji gazdaságba fekteti, akkor egészen másképpen viszonylik a közös gazdasághoz, többet törődik a kolhozzal"[64].

A kolhoz közös gazdaságának általános fejlődése a továbbiakban előkészíti a feltételeket a személyes háztáji gazdaság fokozatos elhalásához. Sztálin elvtárs a SzK(b)P XVII. kongresszusán azt mondta, hogy az artel csak akkor nőhet át a kommunába, ha fejlett technikával rendelkezik, ha bővében lesz gabona, szarvasmarha, aprójószág, főzelékféle és más egyébnek, ha a kolhoztag meggyőződik arról, hogy számára előnyösebb, ha a kenyeret a pékségből kapja, mintha otthon süti a kemencében, ha a tejet a tejgazdaságból kapja, mintha saját tehenet tartana. Sztálin elvtárs ekkor figyelmeztetett arra, hogy „az artelnek a jövő kommunájába való átnövési folyamata fokozatosan kell hogy végbemenjen, olyan mértékben, ahogy az *összes* kolhoztagok meggyőződnek ennek az átnövésnek a szükségességéről"[65]. Az átnövés nem csupán az artel gazdaságának mindenirányú fejlődését és megerősödését tételezi fel, hanem a kolhoztagok szocialista tudatának további növekedését, *vala-*

---

[63] *F. I. Glebov, B. M. Gyomin, P. K. Szoljonov.* Helyesen kell összeegyeztetni a parasztok egyéni és kollektív érdekeit. (Élenjáró kolhozok elnökeinek elbeszélései.) Szelyhozgiz, Moszkva 1947. 8. old. (oroszul).

[64] Ugyanott, 28. old.

[65] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 592. old.

mennyi kolhoztagban a munkához való becsületes és lelkiismeretes viszony kialakítását, a társadalmi tulajdon gyarapodásáról és a kollektív gazdaság növekedéséről és felvirágzásáról való gondoskodást.

Ilyenformán a kolhozok további fejlődése folyamán a termelési eszközök magasabbfokú társadalmasítása következik be: megszünik a kolhozparasztok személyes tulajdona a termelési eszközöket illetően és a személyes tulajdon csak háztartási, használati tárgyakra, megtakarításokra stb. terjed majd ki, ami felett a munkás is rendelkezik. Ez nagy lépés lesz előre azon az úton, amely a munkások és parasztok közti osztálykülönbség leküzdéséhez vezet, mivel eltünik sok olyan vonás, amit a kolhozparaszt még a régi paraszttól kapott örökségbe.

A szocialista tulajdon két formájának közeledését elősegíti a köztük lévő gazdasági kapcsolatok megerősödése is, valamint a mezőgazdasági munka növekvő társadalmasítása.

A munka társadalmasításáról tudjuk, hogy az sok, apró, szétszórt, elkülönített termelési folyamatnak egy közös folyamatba való egyesítésében jut kifejezésre. Lenin, amikor a munka társadalmasítását jellemezte, mindenekelőtt megjegyezte, hogy a maga számára való termelés az egész társadalom számára való termelésre változik át, megszünik a termelés elaprózottsága és megvalósul eddig még soha nem látott koncentrációja.

A Szovjetunióban a munka társadalmasítva van és a termelésnek mind az iparban, mind a mezőgazdaságban társadalmi jellege van. Azonban más a munka társadalmasításának foka az iparban és más a mezőgazdaságban, ami kifejezésre jut a társadalmi tulajdon két formája közti különbségben is. Ez a különbség el fog mosódni, ha továbbfejlődik és elmélyül a mezőgazdasági munka társadalmasítása, amelynek végülis ugyanolyan magas fokot kell elérnie, mint az iparinak.

A mezőgazdasági termelőerők fejlődésének égető szükségessége mind hatalmasabb feladatok elé állítja a kolhozokat. Amint már említettük, az a törekvésünk, hogy a mezőgazdaságot teljesen felszabadítsuk a természet romboló elemi erőinek hatása alól, ami csak a mezőgazdaság országos méretben történő tervszerü megszervezése révén érhető el. Az aszály elleni harc a Szovjetunióban nem csupán az egyes kolhozok részéről folyik, hanem országos méretben. A szárazság elleni

harc nagyszerű programja, melyet Sztálin elvtárs kezdeményezésére dolgoztak ki, előírja óriási állami védőerdősávok létesítését, a kolhozok és szovhozok földjein helyi védőerdők ültetését, öntözőrendszerek létesítését, füves vetésforgó bevezetését stb. Ennek a programnak a megvalósításában együttes erővel vesznek részt az állami ipar, az állami védőerdőtelepítő gépállomások, szovhozok és sokezer kolhoz.

A hatalmas gazdasági feladatok megoldása szükségessé teszi sok kolhoz erőfeszítésének egyesítését. Így például több kolhoz tagjai együttesen állítanak fel öntöző- és talajjavító berendezéseket: víztárolókat, csatornákat, öntözőrendszereket, közösen végzik el a védőerdősávok ültetését stb. A gazdasági észszerűség azt diktálja, hogy a kolhozok együttesen állítsanak fel üzemeket építőanyag feldolgozására helyi nyersanyagból (például téglagyárat) és más mellékipari üzemeket, amelyeket értelmetlen lenne minden kolhozban külön felállítani. Az effajta berendezések és vállalatok néhány kolhoz közös tulajdonát képezik és a *kolhozközi* termelési alapba tartoznak. Minél jobban fejlődnek a mezőgazdaság termelőerői, annál jelentékenyebb lesz a közös tulajdonban lévő tárgyak száma, annál szilárdabb lesz a kolhozok közötti gazdasági kapcsolat.

A kolhozok közötti gazdasági kapcsolatok megerősítését különösképpen elősegíti a villamosítás fejlődése. A villamosenergia-szükséglet növekedése folytán már elkerülhetetlenné vált a kis kolhoz áramfejlesztő telepek építésén kívül egyidejűleg nagy, több kolhozt ellátó erőművek építése. Ilyen erőművek építésének célszerűségére rámutatott a Szovjetunió Minisztertanácsának 1948 május 29-i „A falu villamosításának 1948—1949. évi terve" című rendelete is. Néhány kolhoz- és kolhozközti áramfejlesztő telep már most helyi energetikai rendszerbe egyesült. Így például Molotov-területen az Ocser folyó partján két áramfejlesztő telep van egymástól 15 km távolságra — a gorjuhalini és a dubrovi, egyenként 300 kilowatt teljesítőképességgel. A gorjuhalini állami áramfejlesztő telep azelőtt túl volt terhelve, míg a dubrovi teljesítőképességének csak a felét használták ki. A két villanytelep egyesítése lehetővé tette az energiatermelés jelentékeny fokozását. 22 kolhozon, 2 gépállomáson és az ohani kerület központján kívül, melyeket ezek az állomások azelőtt is elláttak, most az ohani kerületből újabb 32 kolhozt és a szomszédos bolseszosznovi kerületből 8 kol-

hozt és egy gépállomást kapcsoltak a hálózatba. Ilyen energetikai rendszerek létesítése elősegíti a kolhozok közti gazdasági kapcsolatok kiszélesítését és megszilárdítását, fokozza a kolhoz munkájának társadalmasítását.

Jelenleg, amikor a villamosenergiát főleg az állattenyésztésnél és a mellékiparban használják, az energiaszükséglet nagy részét ellátják a kis kolhoz- és kolhozközti helyi áramfejlesztő telepek. A jövőben azonban, amikor majd a villamosenergiát messzemenőleg használják föl a főbb földművelési folyamatoknál, jelentékenyebb energiaforrásokra lesz szükség. A kolhoz- és kolhozközti áramfejlesztő telepeken alapuló helyi energetikai rendszerek majd hatalmas *állami* villamoserőművekre támaszkodó nagyobb energetikai rendszerekbe kapcsolódnak. Ez pedig múlhatatlanul a mezőgazdaság állami irányításának fokozását követeli meg. További fejlődést érnek majd el a gép- és traktorállomások, melyek a mezőgazdaság állami irányításának emelői. Ezzel kapcsolatban meg kell említeni azokat a kísérleteket, amelyeket jelenleg villamos gép- és traktorállomások szervezése terén folytatnak. Az ukrajnai korszunsevcsenkói kerületben hatalmas vízierőművet építettek, mely néhány kerület mezőgazdaságának villamosítási alapja és villamosenergiával látja el a korszunsevcsenkói gép- és traktorállomást. Ezt az állomást kísérleti villamos gép- és traktorállomássá alakították át. 1949-ben 10 villamostraktor működött azokban a kolhozokban, amelyeket ennek a gép- és traktorállomásnak kellett ellátnia. Ugyancsak villamos gép- és traktorállomást alapítottak 1949-ben Rjazan-terület ribnovi kerületében és Szverdlovszk-terület bazsenovi kerületében.

Abban, hogy a mezőgazdasági munkából az ipari munka válfaja lett, hogy a mezőgazdaságban kifejlődött és kibővült a munka kooperálása, hogy megerősödött a termelői kapcsolat a mezőgazdaság és a népgazdaság más ágai, mindenekelőtt a szocialista ipar között, hogy növekedett a nagyüzemű szocialista mezőgazdaság piacra kerülő termékeinek mennyisége, emelkedett a falu és a város közötti áruforgalom — mindezekben a tényekben kifejezésre jut a munka társadalmasításának fejlődése és elmélyülése, ami a szövetkezeti-kolhoztulajdon és az egész nép tulajdona közötti határok elmosódását segíti elő. Végül pedig odavezet, hogy a tulajdon szövetkezeti-kolhoz formája, mely a termelési eszközök társadalmi tulajdonának az

állami tulajdonhoz képest alacsonyabb foka, átnő az egész nép tulajdonába, tehát a termelési eszközök társadalmasításának magasabb fokába.

A társadalmi tulajdon két formája közti különbségek nem szociális forradalom útján szünnek meg. Ezek a különbségek véglegesen azzal kapcsolatban halnak el, hogy a munka szerinti elosztás szocialista elvét felváltja a szükséglet szerinti elosztás kommunista elve. Ismeretes, hogy a tulajdon minden formája a munkatermék elsajátításának ilyen vagy olyan módjában jut gyakorlatilag kifejezésre. Ha a társadalom tagjai szükségletük szerint részesülnek a javakban, akkor mind a mezö gazdaság, mind az ipar munkásai számára gyakorlatilag közömbös lesz a termelési eszközökhöz való viszony különbözősége, mert mindenki szükségletei szerint egyforma jogon jut a javakhoz. Így valósul meg az átmenet a kommunizmus felsöbb szakaszába, „... amikor osztályok már nem lesznek s amikor a munkások és parasztok majd átváltoznak az egységes kommunista társadalom dolgozóivá“[66].

Ilyenformán a munkásság és a parasztság közti különbségek leküzdésének útja az ország szocialista termelöerőinek magasabb fejlettségén, az ipar, a mezögazdaság, a közlekedés fejlödésén, a kolhozrendszer további megerösödésén és mindenirányú fejlödésén, a mezögazdaság állami irányításának fokozásán keresztül vezet, hogy végül eljusson a város és falu közti ellentétek maradványainak végleges eltörléséhez.

*

A kommunizmus építése során a város és a falu közti ellentétek leküzdésével együtt leküzdjük a munkásosztály és a parasztság közti ellentmondások maradványait is.

Az elöbbiekben kimutattuk, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában, tekintet nélkül a munkásság és a parasztság alapvető érdekközösségére, a két osztály közt gazdasági és politikai ellentmondások vannak. A bolsevik párt és a Szovjetállam helyes politikája folytán ezeket az ellentmondásokat a szocialista építés során sikeresen leküzdöttük. A pártnak és a Szovjethatalomnak sikerült mindenekelött

[66] Sztálin. A SzSzKSz Alkotmánytervezetéről. Lásd *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 659. old.

a politikai ellentmondásokat megoldani és a munkásság s a dolgozó parasztság közti tartós szövetséget biztosítani. Molotov elvtárs, amikor 1927-ben felállította a forradalom első tíz évének politikai mérlegét, megjegyezte, hogy tekintet nélkül a kispolgári demokrácia gazdasági alapját alkotó középparaszt túlsúlyára, megszünt a kispolgári pártok (nem is szólva a burzsoá-földesúri pártokról) létalapja és ezek feloszlottak[67]. Ennek az a magyarázata, hogy a munkás tényleges politikai vezetőnek bizonyult és magával tudta ragadni a parasztság zömét. A munkásosztály szövetsége a dolgozó parasztsággal, a munkásosztály vezető szerepének megőrzése mellett biztosította a Szovjetunióban a szocializmus építésének szükséges előfeltételeit.

A munkásosztály irányításával és segítségével a parasztság rátért a szocialista fejlődés útjára és a szocializmus építésének közös érdekei egységbe forrasztották a munkásosztállyal. A szocializmus győzelme a Szovjetunióban biztosította a munkásosztály és a parasztság közti ellentmondások leküzdését nemcsak politikai, hanem gazdasági vonatkozásban is.

Ebből azonban nem következik, hogy a munkásosztály és a parasztság közti ellentmondások teljesen megszüntek. Sztálin elvtárs kifejezése szerint csökkennek, elmosódnak.

A közös érdekek mellett, — amelyek a munkásokat és parasztokat, a szocializmus építöit egyesítik — ezeknek az osztályoknak megvannak a sajátos, külön érdekeik is. Ezekkel az érdekekkel számolni kell mind a nemzeti jövedelem elosztásánál, mind a mezögazdasági termékek felvásárlási árának meghatározásánál, mindpedig az iparcikkek eladási árának megállapításánál stb. De ezek a különbségek már másodrendü, egyéni, átmeneti érdekeket érintenek. Az ebből sarjadó ellentmondásokkal a Szovjetállam adandó alkalommal számol és meg is oldja azokat. Éspedig a terv keretén belül, állami méretben oldja meg, úgy hogy egészében biztosítja a szocialista gazdaság leggyorsabb fejlödése szempontjából legelönyösebb feltételeket, egyben pedig gondoskodik a dolgozók anyagi jólétének növeléséről.

A munkások és parasztok közti gazdasági ellentmondások

---

[67] A SzK(b)P XV. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. 1048. old. (oroszul).

maradványai megnyilvánulnak a kolhozpiacon tanúsított magatartásukban, amikoris még spontán erők és tendenciák érvényesülnek. A parasztoknak, akik a piacon (akár a kolhoz nevében, akár saját személyükben) eladóként jelennek meg, az az érdekük, hogy minél magasabb árakat érjenek el, míg a vevőként szereplő munkásoknak és alkalmazottaknak az az érdekük, hogy ezek az árak ne haladjanak meg bizonyos határvonalat. A Szovjetállam a rendelkezésére álló gazdasági tényezők segítségével befolyásolja a kolhozpiacot, biztosítja az egyensúlyt a munkások és alkalmazottak munkabérének szintje és az árak szintje közt. A piac spontaneitása folytán azonban mégis lehetőség nyílik spekulatív irányzatok megnyilvánulására a parasztok körében. Megtörténik, hogy nemcsak egyes kolhozparasztok, hanem kolhozok is spekulatív módszereket alkalmaznak az eladásnál, igyekeznek az árakat felverni és nem számolnak sem a fogyasztó, sem az állam érdekeivel.

Már szó volt róla, hogy a szocializmus útjára lépett parasztság még nem szabadult meg teljesen régi vonásaitól. És ezért a kolhozparasztok elmaradottabb részében még jelentkeznek a régi magántulajdonosi törekvések maradványai. De ezek nemcsak a piaccal kapcsolatban nyilvánulnak meg, ahol a paraszt eladó, hanem a kolhozon belül is. Ez annak az árukapitalista irányzatnak a maradványa, amely régebben a paraszt sajátossága volt és szembenállt a munkásosztály szocialista irányzatával. Ez a tendencia már nem az egész parasztság sajátossága, de csökevényei, mint az individualista lelkialkat maradványai, még fennmaradtak a kolhozparasztság elmaradottabb részében. Legjobban megmutatkozott ez a Mezőgazdasági artel alapszabályának megsértésében, amit a SzK(b)P Központi Bizottságának és a Népbiztosok Tanácsának 1939 május 27-i rendelete tár fel és melynek címe: „Rendszabályok a kolhozok kollektív földjeinek megvédéséről az elherdálás ellen". Ezzel a kérdéssel foglalkozik a Szovjetunió Minisztertanácsának és a SzK(b)P Központi Bizottságának 1946 szeptember 19-i „Rendszabályok a Mezőgazdasági artel alapszabálya megsértői ellen a kolhozokban" című rendelete is. Ezek a visszásságok kifejezésre jutnak a közös kolhozföldek kifosztásában, abban, hogy kolhozparasztok a kollektív gazdaság rovására mértéktelenül felduzzasztják egyéni gazdaságukat, megszegik a kolhoz munkafegyelmét. Mindez azért harapódzhatott el, mivel

sok párt- és szovjetfunkcionárius bűnös jóhiszeműséggel kezelte „... a kolhozokba behatoló, a kolhozrendszerrel szemben ellenséges és a szétvert kulákság maradványai által terjesztett burzsoá magántulajdonosi tendenciák"[68] kérdését.

Ha az ilyen magántulajdonosi törekvések akadálytalanul elterjedhetnének, aláásnák a kolhozrend alapjait és szembeállítanák a kolhozok gazdasági működését az állam, a munkásosztály érdekeivel. Éppen ezért a bolsevik párt és a Szovjetállam a kolhozparasztok hatalmas többségének segítségére támaszkodva — akik a szocializmus aktív, öntudatos építői, becsületes dolgozók — harcot indított a kolhozok harácsoló, spekulatív elemei ellen.

A bolsevik párt és a Szovjetállam következetesen és állhatatosan harcol azért, hogy megszilárdítsa a kolhozokban a munkafegyelmet. A kolhozparasztok túlnyomó többségének aktív részvételével lesujtottak a falu társadalomellenes, parazita elemeire, semmi engedékenységet nem mutattak a naplopókkal szemben, akik kolhozparasztnak álcázták magukat, de úgyszólván részt sem vettek a kolhoz közös munkájában. Ennek az lett az eredménye, hogy például Ukrajnában a kolhozok túlnyomó többségében jelentős mértékben megnőtt a munkafegyelem és fokozódott a kolhoztagok részvétele a közös kolhoztermelésben. 1948-ban 1947-hez képest felére, harmadára csökkent azoknak a kolhozparasztoknak a száma, akik nem teljesítették az előírt minimális munkaegységet[69]. A kolhozok további szervezeti és gazdasági megerősödésének biztosítása céljából fokozni kell a munkafegyelmet a kolhozokban, ki kell fejleszteni a kolhoztagokban a munkához és a kollektív tulajdonhoz való szocialista viszonyt, könyörtelenül harcolni kell azok ellen, akik nem dolgoznak, akik nem feszítik meg minden erejüket a társadalmi gazdaság fellendülésének érdekében és a becsületes, lelkiismeretes kolhoztagok munkájának rovására akarnak élni.

Az elmaradott kolhozparasztoknál még meglévő individualista pszichológia maradványai ellen, valamint a tömegek kom-

---

[68] A SzK(b)P kongresszusainak, konferenciáinak és Központi Bizottsága teljes üléseinek határozatai és döntései. II. rész. 770. old. (oroszul).

[69] *Hruscsov.* Ukrajna bolsevikjai harcban Szovjet-Ukrajna gazdaságának és kultúrájának helyreállításáért és fejlesztéséért. (Beszámoló az UK(b)P XVI. kongresszusán, 1949 január 25-én. Lásd Bolsevik. 1949. 3. sz. 22. old.

munista neveléséért vívott harcban döntő jelentősége van a párt- és szovjetszervezetek irányításának. A kolhozoknak mind az állam, mind a párt általi irányításában kifejezésre jut a munkásosztály vezető szerepe.

Mint a társadalom leghaladóbb osztálya, a munkásosztály irányítja a Szovjetunió fejlődését a kommunizmus felé. És habár jelenleg nagyon megváltozott társadalmunk szociális csoportjainak arculata, továbbra is a munkásosztály a leghaladóbb osztály. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy létének gazdasági alapja az állami vállalatoknál végzett munka, az állami vállalatok pedig a szocialista gazdaság legmagasabb formái és vezető szerepük van az egész népgazdaságban. További magyarázata pedig az, hogy a szocialista öntudat, szervezettség, egybeforrottság, politikai tapasztalat foka tekintetében a munkásosztály megelőz minden más társadalmi réteget.

Természetes, hogy a munkásosztály és a parasztság közti osztálykülönbségek kiküszöbölésének folyamatában a munkásosztályé a vezető szerep, mivel a munkásosztály valósította meg a társadalom állami vezetését. Ez abban jut kifejezésre, hogy országunkban minden állami, gazdasági és kulturális építést a bolsevikok pártja irányít, melynek programja és politikája azt szolgálja, hogy megvalósítsa a munkásosztály harcának végső célját, a kommunizmus felépítését.

A munkások és parasztok közti osztálykülönbség maradványainak leküzdésére nemcsak megfelelő anyagi előfeltételek szükségesek, hanem szükség van széleskörű nevelőmunka kifejtésére, hogy ez véget vessen az emberek tudatában meglévő kapitalista csökevénynek. A bolsevik párt politikai nevelőmunkával gyökerében kiirtja a dolgozók tudatából a kapitalizmus maradványait, megerősíti a munkásosztály és a parasztság közti szövetséget és elősegíti további közeledésüket.

3. Az értelmiség és a munkásság, valamint a parasztság közti határok eltörlésének módjai

A szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet során nemcsak a munkásság és a parasztság közti határok mosódnak el, hanem elmosódnak a határok e két osztály és az értelmiség közt is. Amíg az osztálykülönbségek a munkásság és a parasztság között a város és a falu közti ellentétek meg-

szüntetésével mosódnak el, addig az értelmiség és e két osztály közti különbségek a szellemi és a fizikai munka közti ellentét leküzdésével szünnek meg.

A szellemi és a fizikai munka közti ellentét eredete és fejlődése történelmileg elválaszthatatlanul összefügg azzal, hogy a társadalom antagonisztikus osztályokra szakadt. A termelési eszközök magántulajdona és az osztálykizsákmányolás megjelenésével a szellemi munka elhatárolta magát a testi munkától. A társadalom tagjainak túlnyomó többsége, amely a kizsákmányolás járma alatt nyögött, kizárólag fizikai munkára volt kárhoztatva, ugyanakkor pedig kisszámú kiváltságos monopolizálta az államügyek vezetését, a tudománnyal, a művészettel stb. való foglalkozást. A szellemi és fizikai munka közti szakadék az osztálytársadalom fejlődése során mindjobban elmélyült és különösen élesen jutott kifejezésre a kapitalizmusban.

Marx és Engels a kapitalista társadalom ellentmondásait mély elemzésnek vetették alá és megindokolták az osztályok, valamint az osztálytársadalom minden következményének, köztük a szellemi és a fizikai munka közti ellentét megszüntetésének szükségességét. Marx és Engels bebizonyították, hogy a kapitalizmust felváltó kommunista társadalomban nem lesz különbség a szellemi és a fizikai munkások közt, hogy ez a társadalom felszabadítja az embereket a régi munkamegosztás visszataszító befolyása és egyoldalúsága alól és tág teret nyit képességeik mindenirányú fejlesztésére.

Azonban Marx és Engels ezt a távlatot csak egész általános vonásokban jelölhették meg, csupán elméleti előrelátásuk alapján. Még nem volt meg és nem is lehetett meg a szükséges konkrét történelmi tapasztalatuk, hogy feltárhatták volna a szellemi és a fizikai munka közti különbség leküzdésének módjait.

Ezt a tapasztalatot a történelemben először a Szovjetunió győzelmes szocialista építése szolgáltatta. A Szovjetunió dolgozói, amikor Lenin—Sztálin pártjának vezetésével megalkotják az új társadalom fenséges épületét, egyben lefektetik az útját a szellemi és a fizikai munka közti határok teljes megszüntetésének. A Szovjetunió szocialista építésének tapasztalatára támaszkodva, Sztálin elvtárs továbbfejlesztette a szocializmusról és a kommunizmusról szóló marxi-lenini elméletet, megjelölte a kommunizmus első szakaszából a második szakaszba

való átmenet konkrét programját és megmutatta az utat a szellemi és a fizikai munka közti ellentét leküzdésére.

A leninizmus eszméivel felfegyverzett bolsevik párt Sztálin elvtárs vezetésével irányítja az ország gazdasági, politikai és kulturális fejlődését a kommunizmus útján, amely a szellemi és a fizikai munka közti ellentét teljes megszüntetéséhez vezet.

*

A szellemi és fizikai munka közti ellentét megszüntetésének folyamata a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal vette kezdetét. Az ellentét megszüntetésének első és legfontosabb feltétele az volt, hogy a proletariátus kiharcolta a hatalmat és megteremtette az új politikai rendet. A szocialista forradalom győzelme folytán a munkások és a parasztok kifejthették szervezőtehetségüket, felemelkedhettek arra a szintre, hogy állami feladatokat oldjanak meg, résztvehessenek az állam vezetésében.

A szovjet politikai rendszer alapvető sajátossága, — ami a szovjet demokrácia fejlődése során világosan megnyilvánult — hogy megteremti a feltételeket a tömegek állandó és feltétlen, egyben döntő részvételére az állam vezetésében. A dolgozók milliói a Szovjeteken, szakszervezeteken, szövetkezeteken, a Komszomolon és más tömegszervezeteken keresztül a kommunista párt vezetésével öntudatosan vesznek részt a társadalmi és állami feladatok megoldásában. Ezzel a szovjet rendszer megszünteti az állami tevékenység és a termelőmunka közti szakadékot, ami a kizsákmányoló államokat általában jellemzi.

A Szovjetunió gazdaságának szocialista átalakulása döntő jelentőségű volt, mert kialakította a szellemi és a fizikai munka közti ellentét megszüntetésének előfeltételeit. A szocializmus, miután felszabadította a munkásokat és parasztokat a kizsákmányolás alól, gyökeresen megváltoztatta a munka jellegét, az emberek leigázásának eszközéből felszabadulásuk, testi és szellemi képességeik fejlesztésének eszközévé tette.

A szocializmus elve: „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint“ azt jelenti, hogy a szocialista társadalomnak érdeke minden dolgozó képességét a legnagyobb mértékben fejleszteni és felhasználni és ehhez meg is teremti a szükséges feltételeket. A szocializmus minden dolgozó számára biztosítja a munkához való jogot és a lehetőséget, hogy

képzettségének megfelelő munkát kapjon. A munka szerinti fizetés alkalmazásával, a szakképzett munka magasabb díjazásával a szocialista társadalom arra ösztönzi a munkásokat, hogy növeljék szakképzettségüket, fejlesszék képességeiket.

A munkások és parasztok anyagi helyzetének gyökeres megjavítása, a munkanélküliség felszámolása a városokban és a nyomor megszüntetése a falvakban, az életfeltételek megváltoztatása, a nyomortanyák felszámolása a munkásnegyedekben, a lakásépítés nagyfokú fejlesztése stb., mindez előfeltétele volt a városi és a falusi lakosság hatalmas kulturális felemelkedésének.

A szocialista forradalom a művelődést, amely eddig a kizsákmányoló osztályok monopóliuma volt, a dolgozók közkincsévé változtatta és hozzáférhetővé tette a munkások és a parasztok milliói számára. A bolsevik párt a szocializmus építése során a népi tömegek kultúrájának szakadatlan fejlesztésére törekedett és törekszik.

Országunkban Sztálin elvtárssal az élen, a bolsevik párt vezetésével megvalósult a kultúrforradalom, amelyet Lenin előre látott és amelyről nem sokkal halála előtti cikkeiben írt. Sztálin elvtárs 1930-ban a SzK(b)P XVI. kongresszusán azt mondta: „Most az a legfontosabb, hogy megvalósítsuk az általános elemi iskolai tankötelezettséget. Azt mondom, hogy a «legfontosabb», mivel az általános tankötelezettség megvalósítása döntő lépést jelentene a kulturális forradalom terén"[70]. A bolsevik párt és a Szovjetállam ezt a tervet sikeresen megvalósította. A párt XVIII. kongresszusán 1939-ben Sztálin elvtárs kijelentette: „A nép kulturális fejlődésének szempontjából az elmúlt öt év valóban a kultúrforradalom időszaka volt"[71]. Először fordult elő a történelemben, hogy minden dolgozónak megadták a művelődéshez való jogot, mint a szocialista állam Alkotmányában lefektetett jogok egyik legfontosabbikát. A háborút közvetlenül megelőző időben a Szovjetunióban minden oktatási forma beszámításával összesen 47,4 millió ember tanult, ami azt jelentette, hogy a Szovjetunióban minden negyedik ember tanult. A kötelező elemi oktatás bevezetése a Szov-

[70] *Sztálin* Művei. 12. köt. 321. old.

[71] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 729. old.

jetunió népeinek nyelvén, az iskolák, főiskolák és tanulók számának hatalmas növekedése, új, népi szocialista értelmiség kialakítása, mindez a népi tömegek kulturális színvonalának nagyszerű emelkedéséről ad számot.

A kizsákmányoló osztályok felszámolása, a szovjet társadalom osztályszerkezetének átalakulása és a dolgozók helyzetének mélyreható megváltozása azt jelenti, hogy megszünt a szellemi és a fizikai munka közti ellentét osztályalapja. A szellemi és a fizikai munka a Szovjetunióban már nem áll szemben egymással, mint a kapitalizmusban, ahol a nép kizsákmányolt többségének a fizikai munka jut, a szellemi munka pedig a kizsákmányoló kisebbség és az öt kiszolgáló értelmiség monopóliuma. A Szovjetunióban még meglévő szellemi és fizikai munkásokra való tagozódás azonban már nem fejez ki osztályantagonizmust, mivel az osztályantagonizmus az országon belül már megszünt.

Az ellentét a szellemi és a fizikai munka között a kommunizmus első szakaszában még nem szünt meg teljesen. Sztálin elvtárs megállapítása szerint a szocializmusban „... a szellemi és fizikai munka közötti ellentét továbbra is megvan ...“[72] Ez végeredményben azt is megmagyarázza, hogy a szocializmusban még nem tüntek el a határok egyrészt az értelmiség, másrészt a munkások és parasztok között.

*

Sztálin elvtárs, a marxizmus-leninizmus elméletét továbbfejlesztve, rámutatott arra, hogy a szellemi és fizikai munka közti ellentét leküzdésének legjelentősebb eszköze a munkások kulturális és technikai színvonalának emelése.

„Egyesek azt gondolják, — mondja Sztálin elvtárs — hogy a szellemi és fizikai munka közti ellentét kiküszöbölését el lehet érni azon az úton, hogy a szellemi és fizikai munkásokat kulturális és technikai tekintetben bizonyos módon egyenlősítjük azon az alapon, hogy a mérnökök, technikusok és szellemi munkások kulturális és technikai színvonalát az átlagos szakképzett munkás színvonalára süllyesztjük le. Ez egyáltalában nem igaz. Csak kispolgári fecsegők gondolkozhatnak így a kommu-

[72] Sztálin. Beszéd a sztahanovisták első összszövetségi tanácskozásán. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 622. old.

nizmusról. A valóságban a szellemi és fizikai munka közti ellentét kiküszöbölését csakis azon az alapon lehet elérni, hogy a munkásosztály kulturális és technikai színvonalát a mérnökök és technikusok színvonalára emeljük"[73].

Sztálin elvtárs a Sztahanov-mozgalomban felfedezte a munkások kulturális és technikai felemelkedésének csíráját, amely felemelkedésre szükség van, hogy megszüntessük a szellemi és fizikai munka közötti ellentét alapját. Sztálin elvtárs, a sztahanovistákat jellemezve, rámutatott arra, hogy ezek művelt és technikailag jól képzett emberek, akik munkájukban a pontosság és fegyelmezettség mintaképei, akik értékelni tudják az idő szerepét a munkában, hogy legtöbbjük elsajátította a technikai minimumot és most technikailag továbbképzi magát.

A munkás kulturális és technikai színvonalát mindenekelőtt általános és technikai képzettsége, munkája kulturáltságának szintje, termelési tapasztalatainak és a munkában való ügyességének fejlettsége határozza meg.

A Sztahanov-mozgalom megmutatta, hogy a Szovjetunió élmunkásai és élmunkásnői már kezdik elérni a kulturális és a technikai színvonalnak azt a magas fokát, ami megnyitja az utat a fizikai és szellemi munka közötti ellentét leküzdéséhez. A sztahanovista munkája nemcsak fizikai munka. A sztahanovistákra jellemző, hogy technikai újítók, ami feltételezi a gondolkodás alkotó tevékenységét.

Vizsgáljuk meg ebből a szempontból a sztahanovisták tapasztalatait a Szovjetunió iparának különböző ágaiban. A sztahanovisták olyan emberek, akiket nem az jellemez, hogy el tudnak végezni bizonyos korlátozott termelési műveletet (ennyi tudás csak egy kivitelező munkás számára elegendő), hanem az, hogy összefüggésében értik a termelési folyamatot.

Bikov, az ismert sztahanovista esztergályos elmeséli, hogy első ipari kiképzését a Központi Munkaügyi Intézet tanfolyamain nyerte. Az oktatás módszere ezeken a tanfolyamokon kezdetben az volt, hogy a munkásokat megtanították a szakmának egy leszűkített részére, arra gondolva, hogy a munkásnak csak azt kell tudni, ami szigorúan az ő műveletéhez tartozik. De, ami elegendő volt a munkás számára egy kapitalista vállalatnál, ahol csak kivitelező szerepe volt, semmiesetre sem elég

[73] Ugyanott, 623. old.

a szocialista ipar munkása számára, aki a termelés gazdájának tudja magát. Bikov az első oktatási naptól fogva már azon volt, hogy behatóan megismerkedjen az egész gyártási folyamattal.

„Megfigyeltem a kés mozgását — meséli el Bikov — és azt gondoltam, hogyha a kés éle hosszabb lenne, több forgácsot vinne magával. Figyelmeztettem erre az instruktort, aki csodálkozva nézett rám, azután megkérdezett:

— Talán még azt is meg akarod tanulni, hogyan élesítik a késeket?

... Nem éreztem gúnyt a kérdésben és így válaszoltam:

— És miért ne?

Nemsokára sikerült is engedélyt kapnom, hogy a rendes foglalkozáson kívül meglátogathattam a köszörülőket. Igaz, hogy ezzel a munkanapom két órával meghosszabbodott, de legalább kiismertem magamat a késes körül, meg tudtam különböztetni a beszúrókést, a leszúrókést, a nagyolókést és megtanultam, hogyan kell őket «gusztusom» és kedvem szerint kiköszörülni"[74].

Bikov így kezdte tágítani technikai látókörét, ami nélkül munkája természetesen sohasem lehetett volna alkotómunka.

Az alkotómunka olyan munkást követel, aki nemcsak mechanikusan képes teljesíteni egy bizonyos műveletet, hanem feltétlenül ismeri a termelés egészének technológiáját, széles kulturális és technikai látókörrel rendelkezik.

Volkova, a ma már híres szövőnő, annakidején elvégezte a kétéves sztahanovista iskolát, ahol szaktárgyakon kívül az általános műveltséghez szükséges tárgyakat is tanítottak, mint az orosz nyelv, mennyiségtan, földrajz. A többiekhez hasonlóan eleinte ő is kételkedett abban, „kellenek-e ezek a tudományok ahhoz, hogy valakiből kitűnő szövőnő legyen". De a későbbiekben nemcsak a szaktudás vált hasznára, hanem a széleskörű szellemi fejlettség is, amire az iskolában tett szert. Amikor Volkova áttért egyszerre több gép kezelésére, komolyan kellett azzal foglalkoznia, hogyan szervezze meg legjobban a munkáját. Az egyes munkafolyamatoknál megtakarítható időről volt szó, amit percekben és másodpercekben számítottak ki. „A szövőnőnek — mondja Volkova — helyesen kell megterveznie a

---

[74] *Bikov.* Hozzájárulásunk az ötéves tervhez. Profizdat 1947. 4. old. (oroszul).

munkáját és jól ki kell számítania minden mozdulatát... Tegyük fel, egyszerre megáll két gép. Melyikhez nyuljon a szövönő először? Szabályként állapítottuk meg, hogy először ahhoz, amelynél a gépállást hamarabb tudjuk megszüntetni"[75]. Egyszerre több gép kezelésénél a szövönő munkafrontja kiszélesedik: a szélső gépek közti távolság néha 15—20 méter. Hogyan lehet ilyenkor megállapítani, miért állt meg a gép, melyikhez menjen előbb oda, melyiket lehet leghamarabb újra elindítani? Ebben az esetben a munkás alkotó gondolata adta meg az ösztönzést a feltalálónak. A mühely főnöke, Orlov, olyan jelzőkészüléket szerkesztett, amelyik egy tárcsa forgásával megmutatja a szövönőnek, miért állt meg a gép, lefogyott-e a cséve vagy elszakadt-e a vetülékfonál?

A Sztahanov-mozgalom fejlődése a fizikai és szellemi munkások erőfeszítéseinek szoros összefogásához vezet. A termelési technika igen sok kimagasló vívmánya és tökéletesítése munkás és mérnök közös munkájának az eredménye.

A technika alkotó elsajátítása az ipar és mezőgazdaság élmunkásait arra ösztönzi, hogy jobban elmélyedjenek a munkamódszerekben, emeljék kulturális látókörüket és általános képzettségüket. Kulturális és technikai színvonaluk ilyen módon el fogja érni a mérnökök és a műszaki dolgozók színvonalát.

Gyárainkban és üzemeinkben, legjobb kolhozainkban élenjáró munkások és kolhozparasztok egész rétege nőtt már föl, akik kulturális és műszaki színvonalukat tekintve alig különböznek a mérnököktől és agronómusoktól. A moszkvai „Sarló és kalapács" gyár Podvojszkij nevü mérnöke meséli: „Nem egyszer fordult elő, hogy műszaki értekezleteken, amikor a jegyzőkönyvet vezettem, bárha jól ismerem a gyári kollektívát, megtévedtem és olyankor, amikor a munkatársak egyikének valami különösen értékes és műszakilag megalapozott elgondolását kellett feljegyeznem, minden habozás nélkül odaírtam az illető neve mellé, hogy «mérnök», pedig az munkás vagy mester volt."

A gyárakban és kolhozokban dolgozó élmunkások arculatán és munkamódszerükben világosan felismerhetők az új ember vonásai, aki leküzdötte a régi szakadékot a fizikai és szellemi munka között. Sok kiváló sztahanovista, egyesítve

[75] *Volkova.* Tapasztalataink. Profizdat 1946. 17. old. (oroszul).

saját személyében a szellemi és fizikai munkát, új utat nyit meg a technikában, értékes újítással gazdagítja a tudományt. De ezek a sztahanovisták nemcsak újítók, hanem az élenjáró gyakorlat hirdetői is, akik gyakran tartanak előadásokat és ismertetik munkamódszerüket. Így például a „Vörös Viborgi" gyár sztahanovistája, Dubinyin, aki az elörajzolók leningrádi versenyének kezdeményezője volt, 1948-ban felolvasást tartott a leningrádi technológiai intézetben az általános gépszerkesztés tanfolyamának egyik részéből.

Ilyen emberek, akik egyesítik a fizikai és szellemi munkát, vannak kolhozfalvainkban is. A kolhozrendszer tág teret nyitott a modern tudomány vívmányainak alkalmazására a mezögazdaságban, egyben pedig kiképezett egy sereg tehetséges embert, akik az agronómia és az állattenyésztés tudományának további fejlesztésében vesznek részt. Micsurin egy alkalommal a következőket mesélte el:

„Mindíg emlékezetemben maradnak Kalinyin elvtárs igaz meggyőződéssel áthatott szavai, amelyeket 1930 februárjában mondott nekem, a megindult kolhozmozgalommal kapcsolatban.

Azt mondta: «Ivan Vlagyimirovics, mihelyt szervezetileg és gazdaságilag megerösödnek a kolhozok, nemcsak bázisai lesznek a természettudomány alkalmazásának, hanem a természettudomány hatalmas ösztönzöivé is válnak».

Ezek a látnoki szavak valósággá váltak"[76].

Most, amikor a kolhozrendszer véglegesen megerösödött, kialakult a falun az élenjáró munkások egész hadserege, akik gyakorlatilag alkalmazzák Viljamsz, Micsurin, Liszenko tanításait és új utakat nyitnak meg a mezögazdasági tudomány számára. Csak a kolhozrendszer termelhet ki olyan embereket, mint például Uljana Bagan, a híres sertéstenyésztö, akit Leninrenddel tüntettek ki. Ez az asszony nemrég beszámolt tapasztalatairól a Sertéstenyésztés Összszövetségi Tudományos Kísérleti Intézete Tudományos Tanácsának ülésén. Beszámolóját a tudományos munkatársak nagy érdeklödéssel hallgatták és egyhangúlag megválasztották az intézet tudományos tanácsának tagjává. Egy kolhozparasztasszonyból — a Tudományos Tanács tagja lett! Érdemes elgondolkozni ezen a tényen és

[76] *Micsurin* Művei. 4. köt. 290. old.

akkor megértjük, hogy milyen hatalmas szociális haladást mutat fel a mi falunk.

A Szovjetországban még nem tűntek el a határok a fizikai és szellemi munkát végző emberek között. Ezek a határok azonban a társadalmi élet új körülményeinek hatására — amelyek a bolsevik párt és a Szovjetállam irányító befolyására a szocializmusban kialakulnak — folyamatosan elmosódnak és eltűnnek.

Etekintetben figyelemreméltó a háborúutáni szocialista verseny új formáinak kialakulása. Kuznyecov, volt lakatos, jelenleg pedig a moszkvai keményötvözet kombinát nyomóformázó műhelye főnökének kezdeményezésére mérnöki-műszaki dolgozók és sztahanovisták komplex-brigádjai kezdtek kialakulni. Ezeket a brigádokat rendszerint technológusokból, géptervezőkből, beállító lakatosokból, mesterekből, élenjáró munkásokból állítják össze. A brigádok azt a célt tűzik ki maguk elé, hogy új gyártási módszereket dolgoznak ki és honosítanak meg, tökéletesítik a technológiai folyamatokat és bevezetik a sok munkát igénylő folyamatok gépesítését stb. A mérnöki-műszaki dolgozók és a sztahanovisták együttes alkotó tevékenységének nagyszerű eredményei vannak. Kuznyecov, az első komplex-brigád kezdeményezője, a következőket mondja:

„Kis kollektívánk munkája a kombinátnak már eddig 2 millió rubel megtakarítást eredményezett, amihez hozzá kell fűzni, hogy az általunk megvalósított újítások a legszerényebb számítások szerint is tízszer annyi időt vettek volna igénybe, ha az újítók és észszerűsítők egyedül dolgoztak volna"[77].

Ennek az Uralban, a Donyec-medencében és sok más iparvidéken széles körben elterjedt kezdeményezésnek elvi jelentősége az, hogy szoros alkotó együttműködést teremt az élenjáró munkásújítók és a mérnöki-műszaki munkatársak között. Országunkban igen különböző módon valósul meg ez az együttműködés. Az utóbbi években sok tudományos kutató intézet, főiskola munkatársai szerves kapcsolatot építettek ki a termeléssel. Patronálják a vállalatokat, a gyár dolgozóival együtt új technikai problémákat dolgoznak ki, ami végső fokon nemcsak a termelés fejlődését, hanem a tudomány fejlődését is előnyösen

[77] *Kuznyecov.* Újítók komplex-brigádjai. Lásd A tömeges újításokért. Gyüjtemény. Profizdat 1949. 56. old. (oroszul).

befolyásolja. Leningrád és Leningrád-terület ipari munkásságának és tudományos, valamint műszaki dolgozóinak kezdeményezésére széleskörű mozgalom bontakozott ki a tudomány és az ipar közti kapcsolat megerősítésére. „A tudósok, munkások, technikusok, mérnökök alkotó együttműködése megteremti a szocialista munka új formáit, elősegíti a szellemi és fizikai munka közti határok elmosódását, sietteti a győzedelmes előrehaladást a kommunizmus felé"[78].

A szellemi és fizikai munka közötti ellentét végleges leküzdését a Szovjetunió népgazdaságának és kultúrájának további felemelkedése hozza meg. Ennek előfeltételei: 1) a munkásosztály és a parasztság kulturális és technikai színvonalának felemelése a mérnöki-műszaki és agronómiai dolgozók színvonalára; 2) a tudomány egyesítése a termeléssel, az ipar és a mezőgazdaság technikai bázisának további tökéletesítése.

A munkások és parasztok kulturális és technikai színvonalának emelése a szocializmusban elválaszthatatlanul összefügg az új technika meghonosításával, ami *anyagi* alapját képezi a szellemi és fizikai munka közti ellentét leküzdésének.

Ennek az ellentétnek megszüntetése a fizikai munka jellegének gyökeres megváltoztatását követeli meg, olyan megváltoztatását, melynek eredményeképpen a nehéz és szakképzettséget nem igénylő munkával járó foglalkozásoknak el kell tűnniök. Sztálin elvtárs egyik régebbi, nagyszerű munkájában az „Anarchizmus vagy szocializmus?"-ban hangsúlyozza, hogy a jövő társadalmában teljesen el kell tűnni „a «durva» és «finom» munka szerinti megosztás"-nak[79]. Ezt azáltal érjük majd el, hogy általánosítjuk a termelés *gépesítését* és *automatizálását;* gép fogja pótolni a kézzel végzett munkát és feleslegessé teszi az úgynevezett „durva" munkát, ami a munkástól csak fizikai erőfeszítést követel.

A modern világban a technika már elérte a fejlődésnek azt a fokát, amely lehetővé teszi a termelés főbb folyamatainak automatizálását és megszabadítja a munkást a nehéz fizikai munkától. Azonban mindezek a lehetőségek, amelyek a modern

---

[78] Leningrád és Leningrád-terület ipari munkásainak, tudományos és műszaki dolgozóinak Sztálin elvtárshoz intézett leveléből. Lásd Pravda. 1949 április 2.

[79] *Sztálin* Művei. 1. köt. 378. old.

technikában rejlenek, csak a szocialista termelési móddal valósíthatók meg.

A termelés kapitalista módja már természeténél fogva kizárja a lehetőségét, hogy a technika és a tudomány vívmányait a munkás munkájának megkönnyítésére használják fel. Ellenkezőleg, ezek a vívmányok a kizsákmányolás még kegyetlenebb eszközeivé válnak. Az imperializmus korszakában a kapitalista világ a tudomány és a technika fejlődését mind jobban és jobban a háborús célok szolgálatába állítja. A tudomány militarizálása ma különösen az Egyesült Államokban nagyméretű. Morrison amerikai fizikusnak, a Cornell egyetem professzorának kijelentése szerint a tudománynak az Egyesült Államokban „... nem szánnak más szerepet, mint hogy fegyvereket találjon fel az új, még szörnyűbb háború számára".

Csak a kapitalizmus felszámolása, a kapitalista termelési mód megszüntetése és a termelési eszközök társadalmi tulajdonná nyilvánítása biztosíthatja, hogy a tudomány és technika vívmányainak felhasználása a nép érdekében történjék.

A tudomány és technika minden vívmányát, amit a kapitalizmusban a munkások kizsákmányolásának fokozására használnak fel, a szocializmusban a felszabadított munka szolgálatába állítják. „Az emberi elme, az emberi zseni régebben csak azért alkotott, hogy a technika és a kultúra minden java egyeseknek jusson, míg másokat megfosszanak a legelemibb művelődéstől és fejlődéstől. Most azonban a technika minden csodája, a kultúra minden vívmánya az egész nép kincse és az emberi elme, az emberi zseni mostantól fogva sohasem lesz az erőszak, a kizsákmányolás eszköze"[80] — mondja Lenin.

A szocializmus a gépet a dolgozó ember szolgálatába állítja és a technika minden vívmányát arra használja fel, hogy megkönnyítse vele a dolgozó munkáját. Lenin már a szocialista építés első éveiben megszabta a feladatot: fejleszteni és tökéletesíteni kell a technikát, gépesíteni a sok munkát igénylő folyamatokat, hogy felszabadítsuk az embereket a nehéz, kimerítő munka alól, amire a kapitalizmus kárhoztatta őket.

„Több gép kell mindenhová, át kell térni a gépi technika minél kiterjedtebb alkalmazására"[81] — hangoztatta Lenin.

---

[80] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXII. köt. 225. old. (oroszul).
[81] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVI. köt. 42. old. (oroszul).

És a Szovjetunióban valóban ebben az irányban fejlödik a termelés technikája. A háborúutáni ötéves terv előírja a sok munkát igénylő folyamatok széleskörü gépesítését, különösen a vaskohászatban, a fa- és tüzelőanyag iparban, az építkezésben. Egész iparunk központi feladata a munka gépesítése, minél tökéletesebb technológiai folyamatok bevezetése, az ipar további villamosítása és automatizálása.

A termelés gépesítése jelentékeny munkamegtakarítással jár. A tapasztalat azt mutatja, hogy egyetlen gépipari munkásnak a gépben megtestesült munkája legalább tíz munkás munkáját teszi feleslegessé ott, ahol ez a gép alkalmazásra kerül. A gépesítés sokszorosan növeli a munka termelékenységét, ugyanakkor pedig megszüntet sok olyan foglalkozási ágat, amely a munkástól nagy fizikai erőfeszítést követel. Így például a szénbányászatban 1929 és 1939 közt a kézierővel dolgozó réselők, vájárok, segédvájárok száma több mint a tizedrészére csökkent. A munkások e csoportjának részaránya a föld alatt dolgozó munkások számához képest tíz év alatt 34,2 százalékról 2 százalékra csökkent. Ezzel szemben ugrásszerüen megnőtt a fejtőkalapáccsal dolgozó vájárok és a réselőgépek gépészeinek száma.

A szovjet gépszerkesztők még a háború előtt kidolgozták a szénkombájnok típusait, amelyek egyesítik a szén réselését, fejtését, rakodását; kidolgozták azonkívül a szénkitermelés hidromechanikus módjait. Az új gépek alkalmazásával a szénbányákban több mint 40 új foglalkozás született. Kombájn- és gyalu-gépész, réselőrakodó- és közetrakodógép gépésze, fémácsolatkészítő, konvejer és fúró-fejtőgép gépésze. Ime néhány a szovjet szénbányászat gépesítésével kapcsolatos új foglalkozásokból. A gépesítés következtében sok, szakképzettséget nem igénylő foglalkozásból szakképzettséget igénylő foglalkozás lett. Így például azelőtt a réselésnél képződő daraszenet külön erre a célra beállított munkás, a szénpor-csillés vitte tovább. 1948-ban a bánya új réselőgépet kapott, az „MV-60"-at, amelyik a daraszenet maga szórja félre. A régi szénpor-csillés szakképzettséget igénylő munkát kapott, a gépész segédje lett belőle. A régi jövesztő-rakodó vájárokat, akik azelőtt a szenet fejtették és lapátolták, szakképzett munkások váltották fel, akik a szénrakodógépet kezelték.

A szénipar komplex gépesítése a továbbiakban oda vezet,

hogy a szénbányákban szinte teljesen eltűnik a nehéz kézi munka. A munka jellegét még jobban meg fogja változtatni a jövőben a szén földalatti elgázosítása. A földalatti elgázosító állomások kezelése, főleg mérnökök és műszaki dolgozók munkáját követeli meg és végeredményben feleslegessé teszi a nehéz kézi munkát.

Az energiagazdálkodás terén már ma is működnek kezelő személyzet nélküli automatikus vízierőművek. Példaként felhozhatjuk az egyik moszkvakörnyéki vízierőművet. Központi irányítóhelyről, amelyik 65 kilométerre van az erőműtől, gombnyomásra indítják el és állítják le a gépeket. Hetenként egyszer kimegy egy szerelő ellenőrizni a gépeket. Bármilyen üzemzavar esetén a gép automatikusan leáll és villamosjelzőkészülék figyelmezteti erre a szerelőt. Egy különleges táblán láthatóvá válik a felírás, amelyik jelzi, hogy mi a hiba, például: „szíjszakadás a szabályozó készüléken", „csapágy olajozásának szünetelése" stb. Ilymódon nemcsak egyes vízierőműveket, de egész villamosenergia-elosztóközpontokat is irányítanak. Ma már megvalósult a nagy teljesítőképességű uglicsi vízierőmű automatikus irányítása a „Moszenergo" irányító központból néhányszáz kilométer távolságra.

A fémkohászatban megvalósítják az olvasztókemencék gépesített és automatizált megtöltését. Görgők, lovasgörgők és napszámosok százai helyett a kohó udvarán és magánál a kemencénél mindössze pár ember marad: ezek a gépészek, akik a gépcsoportokat kezelik. A vaskohászatban a munkaigényes folyamatok gépesítésének jelentőségéről a következő számadatok alapján kaphatunk képet; egymillió tonna nyersvas olvasztásánál, ha a kiszolgáló személyzet kézzel dolgozik, 3000 munkásra van szükség, a gépesített nagyteljesítményű olvasztókemencéknél pedig csupán 290 munkásra, egyszóval a tizedrészére.

A gépiparban nagyon elterjedt az automatikus futószalagos gyártásmenet. Inocskin, a sztálingrádi traktorgyár volt lakatosa, még a háború előtt felállította az első ilyen szalagrendszert, amely öt munkagépből állott. Ez a szalagrendszer emberi munka közreműködése nélkül elvégezte az esztergályozást, csiszolást, kalibrálást, fúrást, csavarmenetvágást és az alkatrészek egymásba préselését. Azelőtt ezeknek a munkagépeknek kezeléséhez 6—7 közepesen képzett munkás kellett; Inocskin szalagrendszeréhez elegendő volt 1—2 magasképzettségű gép-

kezelő. 1946-ban a „Sztankokonsztrukcija"-gyár felállította az automatikus futószalagberendezést, amely arra volt hivatva, hogy a HTZ traktor motorjának dugattyúit készítse el. A berendezéshez 14 munkagép tartozik: a munkaciklus teljesen automatikus. A megmunkálandó alkatrész a szalag elején egy tartályba jut és automatikusan átkerül egyik munkafolyamatból a másikba. Három és fél percenként elkészül egy alkatrész. Az alkatrész megmunkálásának ideje a nyolcadrészére csökkent, a munkaerőmegtakarítás pedig 56 ember.

A sok munkát igénylő folyamatok gépesítése és a termelés automatizálása a szovjet technika fejlődésének fő irányzata. A termelőmunka módszere tökéletesítésének jutalmazására szolgáló Sztálin-díjjal kitüntetett kimagasló találmányok közül meg kell említeni a hatalmas teljesítőképességű exkavátort, melyet a nehéz gépipar urali gyárában szerkesztettek és amelyik egy fogásra megrak egy vagont; a szénkombájnt, amelyik nemcsak a réselést végzi el, hanem a fejtést és a berakást is, az automata villamos-másológépet, amelyik mint egy gépesített szobrász, bonyolult formájú alkatrészeket sokszorosít stb.

A szovjet technikának mindezek a vívmányai alapjában megváltoztatják a munka jellegét, felszabadítják a munkást a nehéz fizikai munka alól, amelyet gépekkel helyettesítenek.

Már Marx megjegyezte, hogy az automatikus géprendszerek az ember közreműködése nélkül végzik el a nyersanyag megmunkálásához szükséges mozdulatokat és a munkás számára csak az ellenőrzés marad. Ilyen automatikus gépsorok felállítása általában hosszadalmas folyamat, amelynek három szakasza van: 1) a termelés mindenirányú *gépesítése*, ami a kézi munkát gépekkel váltja fel; 2) a termelési folyamat *folytonosságának* megszervezése (például szalagrendszer); 3) a termelési folyamat *irányítására automatikus* géprendszer felállítása[82].

A kapitalista társadalomban a termelési eszközök magántulajdona akadályozza az általános automatizálást. Az automatizálás rendszerint még a technikailag fejlett vállalatoknál is abbamarad, mert a vállalkozó számára előnyösebb, ha olcsó munkaerővel dolgoztat, mintha drága gépeket állítana fel.

---

[82] *Granovszkij*. Automatikus géprendszer a Szovjetunió iparában. Szocekgiz, Moszkva 1939. 28—43. old. (oroszul).

A kapitalistának az az érdeke, hogy lealacsonyítsa a munkást arra a fokra, melyen a gép függelékévé válik. A kapitalizmusban a termelési folyamat számtalan apró müveletre oszlik, amelyeknek csak egy része gépesített, míg a többit kézzel végzik. Az ilyen müveletet végző munkásnak úgyszólván semmi képzettségre sincs szüksége. Jellemző, hogy a Ford gyárakban a munkás elözetes kiképzése a munkások 43 százalékánál mindössze egy nap, 36 százalékánál egytől nyolc nap, 6 százalékánál egytől két hét, 14 százalékánál egy hónaptól egy év, 1 százalékánál egytől hat év. Ezekből az adatokból látható, hogy a Ford-féle futószalagon dolgozó munkások túlnyomó többsége nem szakképzett munkás. A munkásoknak csak egy egészen jelentéktelen hányada (a gépkezelők, szerelők) rendelkezik magasabb képzettséggel[83]. Az ilyenfajta automatizálás elmélyíti a szakadékot a fizikai és a szellemi munka között és a legtöbb munkás munkáját megfosztja minden tartalomtól.

A szocialista termelési módban az automatizálásnak tökéletesen más értelme és rendeltetése van, mint a kapitalizmusban. A szocialista termelési módban megvalósul a teljes automatizálás, ami nemcsak felszabadítja a munkást a nehéz fizikai munka alól, mert munkáját géppel helyettesíti, hanem kiküszöböli a szakképzettséget nem igénylő munka szükségességét, vagyis azt, hogy a kezelőmunkás folyton ugyanazokat az egyszerü, egyhangú mozdulatokat végezze a futószalagnál. Így például Moszkva-terület tömeggyártásra berendezett egyik üzemének valamelyik mühelyében a teljes gépesítés folytán lehetővé vált, hogy a munkások létszámát majdnem a harmadára csökkentsék, úgy, hogy a gépnél dolgozó munkások teljesen feleslegessé váltak és csupán gépbeállítók, ellenörök maradtak meg.

A szovjet viszonyok között a termelés gépesítése és automatizálása elősegíti a dolgozók müszaki képzettségének növelését. Ez pedig megteremti a fizikai és szellemi munka közti ellentét leküzdésének előfeltételeit.

A burzsoá ideológiától megfertözött emberek nem akarták megérteni az elvi különbséget a gépesítés és automatizálás sze-

[83] Ezek a munkások magasabb fizetést kapnak és az úgynevezett munkásarisztokráciához tartoznak, amely hűségesen kiszolgálja a kapitalistákat és az opportunizmusnak, reformizmusnak szociális bázisa.

repe között a szocializmusban és a kapitalizmusban. Amikor a Szovjetunióban a harmincas évek elején tért hódított az új technika, a „fordizmus" egyes hívei azt az álelméletet hirdették, hogy az új technika meghonosítása a munkások szakmai dekvalifikációjához vezet. Ezek az emberek, akiket áthatott a kapitalista termelési rendszer előtti hajbókolás, nem akarták észrevenni, hogy a szocialista vállalatoknál a munkának teljesen más a jellege, hogy a munka itt valóban alkotó munka. A bolsevik párt ekkor szétzúzta a munkások „szakmai dekvalifikációjának" ellenséges álelméletét és biztosította a képzett munkáskáderek gyors növekedését. A SzK(b)P XVII. konferenciáján 1932 februárjában Kujbisev elvtárs azt mondta: „Feltétlenül kategórikusan meg kell cáfolni azt az esztelen feltevést, mintha a gazdaság magasabb technikai alapra való helyezése és a termelés gépesítése maga után vonná a munkások szakmai dekvalifikációját. Feltétlenül megsokszorozódnak a szakképzett esztergályos-, mechanikus-, öntő-, műszerész-, gépkezelőkáderek, akik képesek bonyolult automata és félautomata gépezetek kezelésére, ami mindjobban elmossa a szellemi és fizikai munka közti ellentétet"[84].

A termelés általános gépesítése és automatizálása a szocializmusban két fontos következménnyel jár:

először is, biztosítja a munka magas termelékenységét és ezáltal elősegíti a szükségleti cikkek bőségét, amire a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetnél feltétlenül szükség van;

másodszor, elősegíti, hogy a munkások, valamint a mérnökök és műszaki dolgozók munkája közelebb kerüljön egymáshoz, amivel előkészíti a fizikai és szellemi munka közti ellentét leküzdéséhez szükséges anyagi feltételeket.

A technika szakadatlan tökéletesedése alapján, a munkások és kolhozparasztok kulturális és technikai színvonalának emelkedése alapján el kell érni a munka termelékenységének olyan magas fokát, ami sokszorosan túlszárnyalja a kapitalizmusban elért termelékenységet. A társadalmasított munka termelékenységének hatalmas növekedése elengedhetetlen feltétele a szellemi és fizikai munka közti ellentét leküzdésének, mivel a

[84] A SzK(b)P XVII. konferenciája. Gyorsírói jegyzet. Partyizdat 1932. 181. old. (oroszul).

termelékenység fokozása biztosítja a dolgozók anyagi jólétének állandó emelkedését és mind több lehetőséget nyujt müveltségük továbbfejlesztésére és arra, hogy a legjobban kifejthessék képességeiket.

*

Abban a mértékben, ahogy kiküszöbölődnek a szellemi és fizikai munka közti ellentétek, fokozatosan megdőlnek, elmosódnak a határok, amelyek elválasztják az értelmiséget a munkásoktól és parasztoktól.

Tudjuk, hogy a szocializmus győzelmének következtében megnött az értelmiség részaránya és szociális szerepe. A Szovjetunió népessége 1926 és 1939 közti időszakban egészbenvéve 16 százalékkal emelkedett, míg az értelmiség száma sokkal nagyobb mértékben. A mérnökök száma 670 százalékkal, az agronómusoké 400 százalékkal, az agrotechnikai dolgozóké 780 százalékkal, a tudományos dolgozóké 600 százalékkal, a tanítóké 250 százalékkal, a kulturális és felvilágosító munkát végző dolgozóké 740 százalékkal és az orvosoké 130 százalékkal.

A szovjet társadalomban az értelmiség kialakulási folyamatának elvileg más jelentősége van, mint más társadalmakban. Az antagonisztikus osztálytársadalomban az értelmiség, mint külön társadalmi réteg, kialakulása a szellemi és fizikai munka közti ellentét *megszilárdítását* jelenti, a szellemi erők elkülönülését a néptől. A Szovjetunióban ezzel szemben az új szovjet értelmiségnek, mint népi értelmiségnek kialakulása, sajátos természeténél fogva újabb lépést jelent a szellemi és fizikai munka közti ellentét *leküzdésére*. Az értelmiség növekedése és fejlődése a Szovjetunióban azt jelenti, hogy a nép mind nagyobb és nagyobb mértékben bontakoztatja ki szellemi erőit. A szovjet értelmiségnek nagy szerepe van a szellemi és fizikai munka közti ellentét leküzdésének folyamatában azzal, hogy az értelmiség a munkások és parasztok felvilágosításának és kulturális, valamint müszaki színvonalának emelkedését szolgálja.

A szovjet társadalomban a munkások és parasztok egy része, miután megszerezte a szükséges képzettséget, átmegy az értelmiség soraiba és szellemi pályára lép. Ebben nyilvánul meg társadalmunk egyik legfontosabb sajátossága, a szocializmus egyik legnagyszerübb vívmánya, mégpedig az, hogy a nép

számára megnyitja az utat a tudományos és a művészeti pályák felé.

Azonban helytelen lenne azt képzelni, hogy ezentúl az értelmiség, mint a szellemi munkások külön rétege, döntő számbeli súlyra fog szert tenni az egész lakosság számarányában. Társadalmunkban az értelmiség növekedését végső fokon a fejlődés színvonala és a szocialista népgazdaság és kultúra szükséglete szabja meg; magától értetődik, hogy a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetnél a társadalmi munka legnagyobb részét az anyagi termelésre kell fordítani, mivel ez a terület alkotja a társadalom gazdagságának alapját.

Az értelmiség és a munkások, valamint a parasztok közti határokat nem az fogja elmosni, hogy a munkások és a parasztok az értelmiség soraiba lépnek, hanem az, hogy kulturális és műszaki színvonaluk eléri az értelmiség színvonalát. A szocialista társadalom hatalmas előnye éppen az, hogy a munkásoknak és parasztoknak, akik a lakosság zömét alkotják, megvan a reális lehetőségük arra, hogy egy színvonalra kerüljenek az értelmiséggel.

A Szovjethatalom éveiben jelentékenyen megnőtt a művelt emberek száma a munkások és a parasztok közt. Gyárainkban és üzemeinkben hatalmas középiskolai képzettségű munkásréteg van. Így például a Marxról elnevezett leningrádi gépgyárban 1923-ban még a munkások 5 százalékának sem volt meg a négyosztályos képzettsége, 1949-ben pedig a gyár munkásainak több mint 60 százaléka rendelkezett középiskolai vagy hétosztályos végzettséggel. Az állami munkaerőtartalék iskoláiból az üzemekbe kerülő utánpótlásnak általában legalább hétosztályos végzettsége van. A munkaerőtartalék kiképzésének az üzemi ipariskolák rendszerében, az ipariskolákban, a munkások továbbképzésének a dolgozó ifjúság esti iskoláiban stb., nagy jelentősége van a szakképzett munkások nevelésében, akik saját szakmájukon kívül jártasak a tudomány alapjaiban.

A parasztok között ugyan kisebb százalékban vannak olyanok, akiknek középiskolai vagy hétosztályos végzettsége van, de itt is állandóan javul a helyzet, mindenekelőtt azáltal, hogy gyarapszik az ipari foglalkozást üzők: traktoristák, kombájnvezetők, sofőrök stb., valamint a kolhoztermelés kisebb hatáskörű szervezőinek, brigádvezetőknek, munkacsapatvezetőknek stb. száma.

A fiatal élenjáró mezőgazdasági dolgozók legtöbbjének, akik megkapták a Szocialista Munka Hőse kitüntető címet, igen magas az általános képzettsége és alapos az agrotechnikai tudása is, amire tanfolyamokon vagy egyéni tanulás útján tettek szert. „Az én munkacsapatomban — beszéli el Ozjornoj, a Szocialista Munka Hőse — a lányok mind komszomol-tagok és mindegyiknek középiskolai képzettsége van. Már az iskolában tanultak fizikát, kémiát, természettudományt, ami most hasznukra válik. Képzettségük révén hamarabb elsajátítják az agrotechnikát és így a föld igazi mestereivé válnak"[85]. A gép- és traktorállomások traktorbrigádjainak élén már most találunk olyanokat, akiknek középfokú általános, sőt gyakran középfokú szakképzettségük van.

A szovjet rendszer megad minden lehetőséget a dolgozóknak, hogy műveltségre tegyenek szert. A Szovjetunióban fokozatosan növekszik a kötelező általános oktatás színvonala: először a kötelező általános elemi oktatást vezették be, azután a hétosztályos oktatást a városokban és munkástelepeken és az elemi (négyosztályos) oktatást faluhelyen. A harmadik ötéves terv meg akarta valósítani a városokban az általános középfokú oktatást, a hétosztályosat pedig falun és a nemzeti köztársaságokban. A háború megakadályozott bennünket a terv teljesítésében, de azt a jövőben mégis teljesítjük. A háborúutáni ötéves terv szerint az elemi-, hétosztályos és középiskolák számának 1950-ben el kellett érni a 193 000-et, a tanulók számának pedig a 31,8 milliót. Csak az általános műveltséget nyujtó iskolák tanulói 1948-ban már elérték a 33,2 milliót és ezzel túlszárnyalták a háborúelőtti színvonalat, 1949-ben pedig számuk 33,9 millióra emelkedett. 1949-ben megvalósult a Szovjetunió egész területén nemcsak a városban, hanem a falun is, a kötelező általános hétéves oktatás.

A Szovjetunió oktatási rendszerének jellemző sajátossága, hogy nagyszámú különböző iskolát, tanfolyamot és tanintézetet ölel fel, ahol a munkások és parasztok termelőmunkájuk megszakítása nélkül tanulhatnak. Nagyon elterjedtek nálunk a dolgozó ifjúság esti iskolái, valamint a parasztifjúság iskolái, ahol a tanulók középfokú oktatásban részesülnek. Nagyon sok vál-

---

[85] *Ozjornoj.* 136 mázsa tengeri hektáronként. Szelyhozgiz 1947. 16. old. (oroszul).

lalatnak külön iskolái és tanfolyamai vannak sztahanovisták számára, ahol összekötik a termeléssel kapcsolatos oktatást az általános müveltség tanításával. Mindez a legnagyobb lehetőségeket nyujtja a dolgozóknak ahhoz, hogy emeljék kulturális és technikai színvonalukat.

A lakosság kulturális színvonalának emelésében nagy szerepe van nálunk az iskolánkívüli képzés számos formájának, mint például: a klubok, könyvtárak, előadótermek, mozik, mozielőadások klubokban, vándormozik, ujságok, folyóiratok, rádió stb. Ezeknek a politikai és tudományos ismeretek terjesztésére szolgáló eszközöknek segítségével a lakosság széles tömegei jutnak kultúrához, müveltséghez.

A néptömegek művelődésének, kultúrájának fejlesztését azonban nem csupán az iskolák, tanfolyamok, tanintézetek gyarapítása biztosítja. A bolsevik párt felhasználja a szocialista rend lehetőségeit és a tömegeket arra serkenti, hogy vegyenek mind aktívabban részt a szocializmus építésében és fejtsenek ki minél nagyobb tevékenységet társadalmi és politikai téren, kapcsolódjanak be az állam igazgatásába. A dolgozók tudásvágyára és kultúrszomjára ösztönzőleg hat a társadalomban elfoglalt új helyzetük, az államigazgatásban, a társadalmi és a politikai életben való élénk részvételük, a termelésben végzett munkájuk aktív, alkotó jellege. A munkásokat és parasztokat termelő és társadalmi, valamint politikai tevékenységük általános körülményei a Szovjetunióban arra buzdítják, hogy fejlesszék, bővítsék látókörüket, szakadatlanul emeljék kulturális színvonalukat. A tudásvágy az az új sajátosság, ami jellemzi országunk dolgozóit és termékeny talaj szellemi fejlődésük számára. Ennek eredménye meg is mutatkozik a néptömegek kultúrájának és műveltségének állandó növekedésében.

A bolsevik párt politikája a kulturális építés terén arra irányul, hogy megvalósítsa azt a feladatot, amelyet Sztálin elvtárs kitüzött, hogy minden munkást és parasztot müveltté és képzetté kell tenni.

„Mi minden munkást és minden parasztot müvelt és képzett emberré akarunk tenni és idővel el is érjük ezt“[86] — mondta Sztálin elvtárs a SzK(b)P XVIII. kongresszusán. És

[86] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 755. old.

ha ezt elérjük, akkor végleg eltünnek a határok az értelmiség és a munkás, valamint a paraszt között.

Ennek a nagyszerü feladatnak a megoldásához természetesen nem kevés idö kell. Bár a szovjet nép kultúrája gyorsan fejlödött, a Szovjetunió lakosságának még viszonylag kicsiny része érte el a közép- vagy felsöfokú müveltséget. Az 1939. évi összeírás szerint a Szovjetunióban 13 178 522 embernek volt középiskolai képzettsége, ami azt jelenti, hogy minden 1000 lakosra 77,7 középfokú végzettségü jutott. Felsöbb képzettsége 1 080 097 embernek volt, tehát 1000 emberre 6,4 jutott[87]. Ahhoz, hogy minden munkást és minden parasztot müveltté és képzetté tegyünk, a középiskolai képzettségüek számát legalább néhányszorosára fel kell emelnünk.

A Szovjetország ebben az irányban halad. Kétségtelen, hogy a jövöben bevezetjük a kötelezö általános középfokú oktatást, elöször a városokban, azután a vidéken. „Nincs messze az az idö — mondta Kalinyin — amikor nemcsak a városi, hanem az egész falusi ifjúságnak is meglesz a teljes középiskolai képzettsége"[88].

A munkások és parasztok kulturális és technikai színvonalának emelkedése egészen a mérnökök és müszaki dolgozók színvonalára, ez a legföbb út, amelyen haladva elmosódik a szellemi és a fizikai munka közti ellentét. A párt és a Szovjetállam az intézkedések egész rendszerével gondoskodik e nagy történelmi feladat megoldásáról.

A sztálini háborúutáni ötéves terv új fontos szakaszt jelent a munkásosztály és a parasztság kulturális és technikai felemelkedésének útján. Az ötéves terv elöírja brigád- vagy egyéni oktatás útján 5,4 millió tömegfoglalkozású munkás betanítását a termelésbe, 13,9 millió munkás képzettségének fejlesztését közvetlenül a termelésben, 4,5 millió ifjúmunkás kiképzését a munkaerötartalék keretében, 2,3 millió traktorista, kombájnvezetö és más szakmunkás kiképzését a mezögazdaság

[87] A Szovjetunió kulturális építése. Statisztikai gyüjtemény. Goszplanizdat 1940. 29. old. (oroszul). Természetesen számításba kell venni, hogy a lakosság minden 1000 emberében, amihez a közép- és felsöfokú képzettséggel rendelkezöket viszonyítjuk, bennfoglaltatnak a kiskorúak is. Az 1939-es összeírás szerint a Szovjetunió minden 1000 lakosa közül 186 volt hét éven aluli, 265 pedig nyolc és tizenkilenc év közötti.

[88] *Kalinyin.* A kolhozrendszerről és a kolhozparasztasszonyokról. 1947. 14. old. (oroszul).

számára. Ezek a számok világosan megmutatják a szocialista társadalmat jellemző törvényszerűséget, hogy a népgazdaság folytonos emelkedése a munkásosztály és a kolhozparasztság kulturális és technikai színvonalának állandó emelkedését vonja maga után.

A bolsevik párt és a Szovjetállam politikájukkal elősegítik a szellemi és fizikai dolgozók közeledését és tudatukból a kapitalizmus csökevényeinek kiküszöbölését. A párt harcol az értelmiséggel szemben táplált régebbi bizalmatlanság ellen, magasra emeli az értelmiségnek mint „a szovjet föld savának-borsának" jelentőségét. Harcol a burzsoá csökevények leküzdéséért, melyek még megvannak az értelmiségben és kifejezésre jutnak egyes elmaradt emberek apolitikusságában, filiszterségében, a nyugati burzsoá kultúra előtti hajbókolásban és a néppel szemben uraskodó, lenéző magatartásban. A *Zvezda* és a *Leningrád* című folyóiratokról, a színházak műsoráról, „A nagy élet" című filmről, Muragyeli „Nagy barátság" című operájáról hozott határozataiban a bolsevik párt Központi Bizottsága elítélte a népellenes irányzatot a művészetben, szigorú kritika alá vette azokat a művészeket, akik műveiket nem a nép szolgálatában alkotják, hanem a néptől elszakadt, egyéni ízlésű esztéta-csoport kedvére.

A gyökeréig demokrata szovjet tudomány és művészet arra van hivatva, hogy kielégítse a nép szellemi szükségleteit, elősegítse kulturális felemelkedését. A bolsevik párt e felé a nemes, magasztos cél felé irányítja a szovjet tudomány és művészet fejlődését. És minél szélesebb körben terjednek el a tömegben a szovjet tudomány és művészet legkiválóbb alkotásai, annál gyorsabban omlanak le a válaszfalak a szellemi és fizikai dolgozók között.

Az elmondottakból látható, hogy az értelmiség és a munkások, valamint a parasztság közti határok eltörlése bonyolult és hosszantartó folyamat. Ha a munkások és parasztok közti határok eltörlése összefügg a szocializmus építésének befejezésével és a szocializmusból a kommunizmusba való átmenettel, akkor ezek között az osztályok és az értelmiség közti határok eltörlése ugyancsak összefügg a kommunizmus további fejlődésével, a kommunista társadalom felsőbb szakaszának kibontakozásával. Lenin megállapította, hogy az értelmiség „. . . külön réteg marad mindaddig, míg a kommunista társadalom fejlődé-

sének legmagasabb fokát el nem érjük . . ."[89] A szellemi és fizikai munka közti ellentét teljes megszüntetése az anyagi termelés olyan mélyreható változását, a társadalom minden tagjának olyan gigászi kulturális felemelkedését tételezi fel, ami csak a kommunizmus felsőbb szakaszában valósítható meg.

E változások egyik leglényegesebb előfeltétele a város és a falu közti ellentét megszüntetése, mivel a város és a falu elkülönülésében jut a legélesebben kifejezésre a szellemi és a fizikai munka megosztása. Marx és Engels már a „Német ideológiában" megjegyezték, hogy „. . . az anyagi és a szellemi munka legnagyobb megosztása éppen a város és a falu elkülönülése"[90]. Engels az „Anti-Dühring"-ben megállapította: „Már az első nagy munkamegosztás, a város és a falu elkülönülése, évezredekig tartó elbutulásra ítélte a falusi népességet, a városi lakosságban pedig mindenkit arra, hogy a maga külön mesterségének szolgája legyen. Megsemmisítette az alapot az egyiknek szellemi s a másiknak testi fejlődése számára"[91]. A szocialista építés befejezése és a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet során le fogjuk küzdeni mind a város és a falu, mind a szellemi és fizikai munka közti ellentétet. Habár ezek a folyamatok egyidejűleg és egymásba fonódva bontakoznak ki, mégis a szellemi és fizikai munka közti ellentét teljes leküzdése csak hosszabb idő mulva következik be.

*

A kommunizmusba való átmenet felszabadítja az embereket az alól a korlátozottság alól, amelyet a szellemi és fizikai munka közötti elkülönülés hozott létre. Eltűnnek a munkamegosztás régebbi formái, melyek elnyomorították az embereket, az emberek egy részét életfogytiglani egyhangú fizikai munkára kárhoztatták és megfosztották a lehetőségtől, hogy kifejleszthessék szellemi képességeiket, az emberek másik részét pedig arra ítélték, hogy egyoldalú szellemi munkát folytasson, ami megakadályozta fizikai képességeinek kifejlesztésében. A kommunista társadalom minden vonatkozásban fejlett emberek társadalma lesz, akik maradéktalanul felhasználhatják képességeiket.

---

[89] Lenin. A szakszervezetek szerepe és feladatai a „nep" viszonyai között. Lásd *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. 921. old.

[90] *Marx—Engels* Gesamtausgabe. I. rész. V. köt. 38—39. old.

[91] *Engels*. Anti-Dühring. 302. old.

Az embereknek ez a minden irányú fejlettsége nem zárja ki, söt ellenkezöleg, feltételezi a legnagyobb mértékü specializálást.

A Szovjetunió szocialista építésének gyakorlata bebizonyította, mennyire tarthatatlanok a „baloldaliaskodó" kísérletek, melyekkel el akarták vetni a specializálást, mint valami olyat, ami nem egyeztethetö össze az egyén fejlödésével. Az iparosítás első éveiben a Szovjetunióban például akadtak olyan emberek, akik azt követelték, hogy a munkást tegyék át állandóan egyik termelési müveletröl a másikra, hogy így „mindenirányú" fejlödéshez jusson. Ezzel próbálták igazolni az egyéni felelösség hiányát, amely iparunknak hatalmas károkat okozott. Voltak azután olyan zavarosfejüek is, akik politechnikai müveltség címén azt hirdették, hogy az ifjúság mondjon le a tudomány alapjainak biztos elsajátításáról és az ifjúságot a „mindenhez konyítás" szellemében nevelték. A bolsevik párt, Sztálin elvtárs irányításával, szétzúzta ezeket a káros „baloldaliaskodó" elméleteket. A párt útmutatása szerint a káderek kiképzésénél abból az elvből indultak ki, hogy egy bizonyos meghatározott szakmát mindenkinek jól el kell sajátítania. A technika növekedésével és tökéletesedésével új káderek is nevelödtek ki, akik Sztálin elvtárs felhívására elsajátították az új technikát.

A szocialista ipar fejlödésének nem „mindenhez konyító" munkásokra van szüksége, akiket munkabeosztásukban gyakran váltogatnak, hanem olyan szakmunkásokra, akik sokoldalú jártassággal bírnak, széles a müszaki látókörük és általánosan képzettek.

A specializálás jelentösége abban van, hogy hozzásegíti az embert gyártási tapasztalatok gyüjtéséhez és a munka fogásainak elsajátításához. Hogy valamilyen termelési ágat tökéletesíthessünk, magasfokú specializálásra van szükség. A tudomány és a technika fejlödésével a specializálás foka is mindjobban megnö. A szocialista építés gyakorlata a Szovjetunióban megmutatja, hogy mind az iparban, mind a mezögazdaságban emelkedik a szakmák száma. Megfigyelhetö ez mind az anyagi, mind a szellemi termelés területén. Természetesen, a termelés fejlödésével bizonyos szakmák elhalnak, ezeket mások váltják fel. Gyakran célszerünek mutatkozik az egymással határos, egymással összefüggö szakmák egyesítése (amint ezt a sztahanovisták teszik az iparban, a mezögazdaságban és a közleke-

désben). A szakmáknak ez az egyesítése természetesen egyáltalában nem azt jelenti, hogy lemondunk minden specializálásról, hanem csupán azt tételezi fel, hogy az illető munkás a szóbanforgó termelési ágban jól elsajátított különböző technológiai folyamatokat.

Jellemző, hogy a Sztahanov-mozgalom fejlődésében a munka termelékenysége fokozásának két különböző módszere figyelhető meg. Az esetek egyik részében a sztahanovisták a funkciók felosztásával érnek el eredményt, úgy hogy a munkát kisebb folyamatokra bontják. Ezt az utat választotta Sztahanov is, aki az aknamélyítésnél kettéosztotta a dúcolást és a mélyítést. Saját maga a mélyítést végezte a fejtőkalapáccsal, a dúcolást rábízta a segédmunkásokra. A sztahanovisták első összszövetségi tanácskozásán a „Központi Irmino" tárna pártszervezője, Diukanov, az új munkamódszerekről szólva, azt mondta: „Azelőtt mi magunk fejtettünk és magunk dúcoltunk, most pedig megosztottuk a munkát". „És ebben van a siker titka"[92] — felelte nekik Sztálin elvtárs.

Az esetek másik részében a sztahanovisták úgy érik el eredményeiket, hogy egyesítik a funkciókat és egy munkás kezében különböző műveletek elvégzése fut össze. Ezen az úton indult el tíz évvel Sztahanov után Boriszkin, a moszkvai szénmedence bányásza.

„Az utóbbi években — meséli Boriszkin — nálunk, a moszkvai medencében már a legtöbb tárnában a vájár, csillés és részben a dúcoló munkáját egyesítették az aknavájár foglalkozásban. Erre a munkára rendszerint jólképzett embert állítanak, aki az említett szakmákat már elsajátította. Én hosszú éveken át mint jövesztő-rakodó vájár dolgoztam, vagyis mint vájár a szénpadon, elsajátítottam néhány mesterséget és csak a legutóbbi hónapokban lettem aknavájár.

A foglalkozásoknak ez az egyesítése az előkészítő munkálatoknál nagy előnyt jelent. Az aknavájár, aki különböző műveleteket végez el, jobban ki tudja használni munkaidejét. Nem kell neki megvárnia, míg eltakarítják a szenet vagy a kőzetet, nem vár a dúcolóra stb., mert szükség esetén mindent maga is el tud végezni"[93]. Ebben az esetben a technika tőké-

[92] Sztahanovista munkások és munkásnők első összszovetségi tanácskozása. Gyorsírói jegyzet. Partyizdat 1935. 29. old. (oroszul).

[93] *Boriszkin.* Több szenet. Profizdat 1946. 21. old. (oroszul)

letesítése és az egyes müveletek leegyszerüsítése azáltal, hogy tökéletesebb technikai eszközökkel végzik el, lehetővé tette a munkafolyamatok egyesítését egyetlen magasképzettségü munkás kezében.

A munkások mindenirányú fejlesztését nem a munkamegosztás kiküszöbölésével érik el, hanem egy bizonyos meghatározott munkaterületen elért magasfokú specializálás összekapcsolásával az általános kulturális fejlettséggel és technikai látókörrel, a társadalmi életben, az államigazgatásban való aktív részvétellel stb.

A szocialista rendszer természete elősegíti a munkás látókörének kiszélesítését. Társadalmunk élenjáró dolgozói kitünnek azzal a törekvésükkel, hogy munkájukra úgy tekintsenek, mint a nagy társadalmi ügy egy részére, értenek hozzá, hogyan kell állami értelemben hozzáállni saját munkájukhoz. El sem lehet például képzelni, hogy egy bányász a kapitalista társadalomban érdeklödik a szénréteg geológiai összetétele vagy a tárna alacsony termelékenységének okai iránt stb. Mindez érdeklödési körén kívül esik, mert a bánya és a föld kincse a kapitalista tulajdona. Egészen más a helyzet a Szovjetunióban. „Figyelmes lettem arra — beszéli el Izotov réselögépkezelö — hogy körletünkben néhány új, nem nagy tárna idö elött kimerül vagy kevés szenet ad. Érdeklödésemre megtudtam, hogy a tárnát rosszul felkutatott részeken nyitották meg. Felvetettem a kérdést, hogy a krasznodoni körzetről állítsanak össze részletes geológiai térképet, ami pontosan megmutatja a szénkészletek elhelyezését és méreteit, különösképpen a kokszosítható szenekre vonatkozóan. Ennek folytán a körzetben megszervezték a részletes geológiai kutatásokat"[94]. Ez a példa mutatja, mennyire tágult a szovjet munkás látóköre. A szocialista rendszer kiküszöböli a látókör korlátoltságát és egyoldalúságát, amit a kapitalista vállalatoknál az aprólékos specializálás alakít ki a munkásnál.

A szocialista rendszer azonban nemcsak az anyagi, hanem a szellemi termelés terén is kiszélesíti a dolgozó szellemi látókörét és hozzászoktatja ahhoz, hogy munkáját általános állami szempontból nézze. Ez különösen akkor válik szemléltetövé, amikor a két különböző világ emberei akadnak össze,

[94] *Izotov.* A réselögép teljes kihasználása. Profizdat 1947. 25. old. (oroszul).

amikor a szovjet ember külföldi szakemberrel találkozik. A mi embereinket ilyenkor mindig megdöbbenti a burzsoá szakemberek korlátolt látóköre, sivár szellemi élete.

— Mérnök vagyok és ezzel mindent megmondtam! — jelentette ki egy alkalommal Kamisev szovjet mérnöknek egy amerikai szakember Detroitban, amikor megkérdezték tőle, hogy élete milyen elemekből tevődik össze. Válaszával hangsúlyozni akarta, hogy szűk szakmáján kívül semmi sem érdekli. Természetesen helytelen lenne azt állítani, hogy a külföldi szakemberek mind ilyenek, de tagadhatatlan, hogy a kapitalista rendszer, amelyben a munkát magánügynek, személyes ügynek tekintik, leszűkíti a dolgozó látókörét és arra neveli, hogy ne érdekelje semmi más, mint szűk szakmája és magánéletének kialakítása. Az egyik amerikai vállalatnál az öntöde „főnöke" így próbálta meggyőzni Tunkov szovjet mérnököt:

— Maga öntödei szakember. Maradjon az öntödében. Ne aprózza el magát. Nálunk az olyan mérnököt, aki minden iránt érdeklődik, haszontalan embernek tartják...

— De nekem tudnom kell, hová kerül az öntvényem, milyen követelményeket támasztanak vele szemben, hogyan tudom a termelés általános menetét befolyásolni és előbbrevinni — válaszolta Tunkov.

— Ez nem a maga dolga. Erre való a kereskedelmi osztály, a gyárigazgatóság. Magának csak azt kell tudni, amiért fizetik . . .

— Engedje meg, de bennünket nem így neveltek... — válaszolta Tunkov.

A szovjet munkásba, a szovjet mérnökbe beléoltották a tudatot, hogy a munkának társadalmi jelentősége van és ezért nagyon is érdekelt nemcsak a saját munkájában, hanem vállalatának, az egész iparnak munkájában, az egész ország gazdaságának fejlődésében. Ebben világosan megmutatkozik a szovjet ember fölénye a burzsoá világ szűk szellemi látókörű embere felett.

A kommunizmus felé való haladás megköveteli a szovjet embertől, hogy állandóan törődjön látókörének szélesítésével, szellemi gazdagodásával. Az új, magasabb társadalmi rendet, a kommunizmust építő szovjet ember kell hogy szellemi kultúrája tekintetében, tudásának gazdagságával és sokoldalúságával lényegesen felülmúlja a kapitalista világ embereit. Az el-

mélyült specializálás, szakmájának tökéletes elsajátítása széles szellemi látókörrel kell hogy társuljon.

Sztálin elvtárs, amikor meghatározta a káderek nevelésének feladatait, ismételten hangsúlyozta az alapos specializálás szükségességét. A Komszomol VIII. kongresszusán mondott beszédében elhangzott a felhívás, hogy olyan szakembereket kell nevelnünk, akik képesek arra, hogy az ügy gazdái legyenek: „A kontárság és a mindenhez konyítás — most megannyi béklyó számunkra. Most vas- és fémipari. textilipari, fűtőanyagipari, vegyiipari, mezőgazdasági, közlekedési, kereskedelmi, könyvelési stb. bolsevik *szakemberekre* van szükségünk"[95].

Sztálin elvtárs egyben arra is rámutatott, hogy a szovjet szakember nem zárkózhat be a maga szakmájába. Az élenjáró szovjet embert az jellemzi, hogy nem csupán kedvelt tudományának vagy technikai ágának specialistája, hanem egyúttal politikusnak és közéleti embernek is kell lennie, élénken kell érdeklődnie országa sorsa iránt és arra kell törekednie, hogy az ország politikai vezetésében aktív része legyen. Sztálin elvtárs a SzK(b)P XVIII. kongresszusán megmondta:

„A fiatal káderek nevelése és kialakítása nálunk rendszerint az egyes tudományok és technikai ágak szerint, szakmák szerint történik. Ez szükséges és célszerű. Nincs szükség arra, hogy az orvos-szakember egyúttal szakember legyen a fizikákában vagy a növénytanban és fordítva. De van egy tudományág, amelynek ismerete feltétlenül kötelező minden tudományág bolsevikjai számára — ez a marxista-leninista társadalomtudomány, a társadalom fejlődéstörvényeiről, a proletárforradalom fejlődéstörvényeiről, a szocialista építés fejlődéstörvényeiről, a kommunizmus győzelméről szóló tudomány"[96]. Ennek a tudománynak az ismerete a társadalmi fejlődés távlatát világosan érthetővé teszi, ami nélkül nem lehet sikeresen előremenni.

A szocialista rendszer megköveteli az alapos specializálást, ezzel együtt azonban megteremti a kedvező feltételeket az emberek látókörének kiszélesítésére és általános fejlesztésére.

---

[95] *Lenin—Sztálin.* Az ifjúságról. Szikra 1950. 179. old.

[96] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 743. old.

A szovjet embert szellemi igényeinek sokoldalúsága és gazdagsága jellemzi: a szovjet munkás vagy kolhozparaszt, mérnök vagy orvos nemcsak a szakmáját közvetlenül érintő kérdéseket tanulmányozza, hanem élénken érdeklődik a politikai élet, a tudomány és kultúra vívmányai iránt.

A kommunista társadalom még nagyobb lehetőséget nyujt a dolgozóknak, hogy sokoldalúan fejlődhessenek, hogy véglegesen leküzdhessék a szük specializálás káros következményeit. Lényegesen csökken majd a szükséges munkaidő, mivel a technika tökéletesítése és a dolgozók képzettségének növekedése sokszorosan növeli a munka termelékenységét. Szabad idejüket a dolgozók majd arra használják fel, hogy művészettel foglalkozzanak, kiegészítsék műveltségüket stb., másszóval, hogy fejlesszék képességeiket. Marx ezt így fejezte ki: „az idő — *térség* a képességek kifejtésére..."[97] A szükséglet szerinti elosztásra való átmenettel a napi kenyérgondoktól megszabadított emberek teljes mértékben kibontakoztathatják tehetségüket. Semmi sem akadályozza meg őket abban, hogy mindenirányban érvényre juttassák képességeiket. Ez azt jelenti, hogy alapszakmáján kívül mindenki bármi mással is foglalkozhat, amihez hajlamot vagy tehetséget érez.

A kommunista társadalom megszünteti a munkaidő szembeállítását a szabad idővel. A kizsákmányoló társadalmakban, ahol a munka tehernek számít, a munkaidőt olyan időnek tekintik, amit kitöröltek az ember életéből. Adam Smith megjegyzi, hogy a dolgozó „*nyugalmának, szabadságának, boldogságának*" bizonyos meghatározott részét kénytelen a munkának áldozni. Marx „A tőke" előzetes vázlatában foglalkozik ezzel a kitétellel és a következő megjegyzést füzi hozzá:

„És arcod verejtékében keresd meg kenyeredet! — hangzott Jehova átka, amellyel lesujtott Ádámra. És így Adam Smith átoknak tekinti a munkát. A «nyugalom» úgy jelenik meg Adam Smithnél, mint a «szabadság», a «boldogság» fogalmával egyenértékű, azonos állapot. Adam Smith egyáltalában nem érti meg, hogy az egyénnek ha egészsége, ereje, tevékenysége, ügyessége és jártassága normális, szüksége van normális adag munkára is és a pihenés megszakítására...

---

[97] *Marx.* Az értéktöbblet elméletek. 3. köt. Partyizdat 1932. 197. old. (oroszul).

Abban természetesen igaza van, hogy a munka — történelmi formája szerint mint rabszolga-, hűbéri vagy bérmunka — mindíg ellenszenves, mindíg külső *kényszerből eredő munka* volt, ezzel szemben a dologtalanság «szabadság és boldogság». Ez két vonatkozásban igaz: abban, hogy itt antagonisztikus munkáról van szó; igaz abban a vonatkozásban is, hogy a munka ezzel kapcsolatban olyan munka, amely még nem teremtette meg magának a szubjektív és objektív feltételeket arra, hogy vonzó munka, az egyén önmegvalósulása legyen. Ez azonban egyáltalában nem jelenti, hogy a munka puszta játék, szórakozás, amint ezt Fourier... naivan gondolja. A valóban szabad munka, például a zeneszerző munkája egyben ördögien komoly dolog és a legintenzívebb erőfeszítést követeli. Az anyagi termelésben kifejtett munka csak akkor nyerheti el ezt a jelleget, ha 1) társadalmi jellegűvé válik, 2) ha tudományos jellegü és egyben általános munka, nem az embernek mint meghatározott irányban fejlesztett természeti erőnek megerőltetése, hanem a személyiség tevékenysége, amely a termelési folyamatba nemcsak természetes, természetadta formájában, hanem mint valamennyi természeti erőt szabályozó tevékenység avatkozik bele"[98].

Ebben, a gondolatokban annyira gazdag töredékben különös figyelmet érdemel Marx zseniális előrelátása arranézve, hogy a kommunizmusban megváltozik a munka jellege. A munka nem lesz már nehéz teher, átok, de egyben nem is válik egyszerü játékká. Megköveteli az ember képességeinek teljes kifejtését, ugyanakkor azonban — éppen, mert ezeknek a képességeknek reális voltát, megvalósítását jelenti — az élet elsőrendü szükségletévé válik. Hogy a munka ilyen szükségletté váljék, valóban *alkotó* munkának kell lennie. És az anyagi termelésben résztvevő dolgozók munkája ebben a vonatkozásban közel kerül a zeneszerző, az író és más szellemi munkások munkájához. Marx zsenije hibátlan éleslátással meghatározza ennek a közeledésnek a feltételeit: először, a munka felszabadítása a tőke alól és társadalmivá tétele; másodszor, a természeti erők teljes alárendelése az embernek és a munka átváltozása a természet erőit kormányzó ember tevékenységévé.

[98] *Karl Marx.* Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie. (A politikai gazdaságtan bírálatának alapjai.) Moszkva 1939. 505. old.

A tudományos kommunizmus megalapozójának ezt az elörelátását fényesen igazolták a Szovjetunió szocialista építésének tapasztalatai. A szocializmus országának milliói számára a munka „pihenésének, szabadságának és boldogságának" feláldozásából szabadságának és boldogságának forrása lett. Abban a mértékben, ahogy a továbbiakban a kommunizmus felé haladunk, a munkás és paraszt munkája egyre inkább arra alapul, hogy a természet erőit maga alá rendeli és ezzel munkája mindinkább alkotó jellegűvé válik. És ez egyben a szellemi és fizikai munka közeledésének útja is.

4. A Szovjetállam az osztálykülönbségek megszüntetésének fő eszköze

A kommunizmus győzelmével befejeződik az osztálykülönbségek megszüntetése. A társadalom progresszív fejlődése, amely évezredekkel ezelőtt történelmi szükségszerűséggé tette az osztályok keletkezését, ugyanazzal a vitathatatlan szükségszerűséggel mindenfajta osztálytagozódás megszüntetéséhez vezet.

Az osztályok a távoli multban a társadalom *spontán* fejlődése révén jöttek létre. Az állam az ősközösségi társadalom romjain keletkezett és csak siettette a nemzetségi viszonyok végleges felbomlását, melyeket a társadalmi fejlődés spontán ereje belülről már aláásott. Az osztályok megszüntetése azonban csak a proletariátus *tudatos* osztályharcának eredménye lehet és spontán nem valósulhat meg. Az új proletárállam, amelyet a győzelmes proletariátus a kommunista párt vezetésével létrehozott, az osztályok megszüntetésének legfontosabb eszköze.

A proletárdiktatúrának történelmi rendeltetése az osztályok megszüntetése is. A marxisták-leninisták a proletariátus politikai uralmának megteremtését sohasem tekintették öncélnak, hanem csak eszköznek az osztálynélküli társadalomba való átmenetre.

Marx és Engels a proletárdiktatúra eszméjét mint valamennyi osztály megszüntetésének elengedhetetlen eszközét vetették fel és indokolták meg. Lenin és Sztálin továbbfejlesztették ezt az eszmét és minden irányban kifejtették a szocialista állam elméletét.

A győzelmes szocialista forradalom tapasztalata a Szovjetunióban rendkívüli erővel és világossággal megmutatta a proletárállam jelentőségét a kommunizmus megvalósításában. A marxisták-leninisták mindig azon az álláspontón voltak és ezt az álláspontjukat meg is védték, hogy a proletariátusnak feltétlenül ki kell vívnia az államhatalmat és fel kell használnia az új társadalom építésének eszközéül. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme előtt azonban még nem lehetett nálunk teljesen kidolgozni a szocialista államról szóló tanítást. Még voltak olyan elképzelések, hogy elkerülhetetlen az állam viszonylag gyors elhalása. Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy 1917-ben, amikor hegynek fel, Október felé haladtunk, úgy képzeltük el, hogy nálunk kommün lesz, hogy ez a dolgozók szabad társulása lesz, hogy az államot, ha nem is a legközelebbi időszakban. de két-három rövid időszak leforgása alatt sikerül a dolgozók szabad társulásává változtatni. A gyakorlat azonban azt mutatta, hogy ezt a felfogást felül kellett vizsgálni. A gyakorlat azt mutatta, hogy még nagyon hosszú utat kell megtennünk, „... a lakosság magas müveltségére van szükség, köröskörül teljesen biztosított békés helyzetre van szükség, mert csak akkor lehet majd fölösleges egy nagylétszámú hadsereg, amely rengeteg pénzt, nagy hivatalokat követel és létével rányomja bélyegét valamennyi többi állami intézményre“[99]. Amint Sztálin elvtárs a későbbiekben kifejtette, az országon belül ilyen teljesen biztosított békés helyzet csak úgy jöhet létre, ha a kizsákmányoló osztályokat teljesen felszámoljuk és kifelé pedig csak akkor, ha megszünik a kapitalista környezet, amely a háborús veszély állandó forrása.

A legfontosabb tanulsága annak az útnak, amelyet a bolsevik párt a szocialista építés éveiben megtett, az a következtetés volt, hogy a Szovjetállamot minden tekintetben meg kell erősíteni. Sztálin elvtárs ezt a következtetést egy egész sor felszólalásában megindokolta, így többek közt a SzK(b)P XVI. és XVII. kongresszusán tartott előadói beszédeiben, és 1937-ben a SzK(b)P Központi Bizottságának február-márciusi teljes ülésén elhangzott beszámolójában. Sztálin elvtárs útmutatásainak lényegét, amelyek a szocialista állam megerősítésére vonatkoztak, Molotov elvtárs 1938-ban a következőkben foglalta össze:

---

[99] Sztálin. A párt feladatairól. Lásd *Lenin—Sztálin.* Párt és pártépítés. Szikra 1950. 440. old.

„A mai körülmények között nem a Szovjetállam elhalásáról van szó, hanem arról, hogy államunk hatalmát megszilárdítsuk, arról van szó, hogy erös, hatalmas, bolsevik módra megszervezett szocialista államunk legyen... Sztálin elvtárs kapitalista környezetre vonatkozó utasításainak megértése és megvalósítása azt jelenti, hogy harci állásainkat megerösítsük bármilyen börbe bújt osztályellenségünk ellen, azt jelenti, hogy folytassuk munkánkat a szocializmus teljes győzelméig"[100].

Sztálin elvtárs a SzK(b)P XVIII. kongresszusán tartott beszámolójában a szocialista államról szóló elméletet továbbfejlesztette és új, magasabb fokra emelte. Sztálin elvtárs, amikor egészen és tökéletesen kidolgozta a szocialista állam elméletét, tudományosan megindokolta a Szovjetállam mindenképpeni megerösítésének szükségességét és felfegyverezte a bolsevik pártot azzal a világos tudattal, hogy a kommunizmus győzelméért vívott harcban az államnak hatalmas jelentösége van.

Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a kizsákmányoló osztályok felszámolása után még nem szünik meg az országon belül a szocialista állam fennállásának szükségessége. A belsö helyzet megváltozásával elhalhatnak a szocialista állam egyes funkciói, az államnak azonban mindaddig fenn kell állnia, míg a kapitalista környezet nem szünik meg.

Ennek a tételnek megindokolásánál Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a szocialista állam a fejlödés elsö szakaszában, mely az Októberi Forradalomtól a kizsákmányoló osztályok felszámolásáig tartott, két fö funkciót valósított meg: az országon belül a megdöntött osztályok felszámolásának funkcióját és az ország védelmének funkcióját a kívülről jövö támadás ellen. A Szovjetállam teljesítette ezeket a funkciókat és a proletariátus osztályharcának fegyvere volt a kizsákmányoló osztályok ellen az országon belül, a kizsákmányoló államok ellen az ország határain kívül. A Szovjetállam sikeresen megvalósította funkcióit és ennek következtében az országon belül a szocializmus javára teljesen megoldódott a „ki kit győz le" kérdés.

Azzal, hogy a kizsákmányoló osztályokat felszámolták az országon belül, a szocialista állam fejlödésének második sza-

---

[100] *Molotov.* Az Októberi Forradalom 21. évfordulója. Goszpolityizdat 1938. 19, 21. old. (oroszul).

kaszába lépett. Ezzel kapcsolatban megszűnt, elhalt a katonai elnyomás funkciója az országon belül, mivel a kizsákmányoló osztályok megszüntek és nem volt kit elnyomni. Az ország katonai védelmének funkciója teljességében megmaradt a kívülről jövő támadásokkal szemben. Ez a funkció a jelenlegi körülmények között állandó hadsereget, büntetőszerveket és felderítőszolgálatot követel, ezért az államhatalomnak mindezeket az eszközeit fenn kellett tartani és tovább kellett fejleszteni. Élüket azonban „... már nem befelé, a belső, hanem kifelé, a külső ellenségek ellen fordítják"[101]. Az államhatalmi eszközök működésében végbement irányváltoztatás teljesen törvényszerű, mert a kizsákmányoló osztályok felszámolásával a Szovjetunióban a „ki kit győz le" kérdés belülről teljes mértékben kívülre, nemzetközi térre ment át. A szocialista állam amikor megvédi az országot a külső támadás ellen, valójában a szovjet nép osztályharcának fegyvere a külső kapitalista világ ellen.

Az, hogy a szocialista állam megvalósítja az ország katonai védelmének funkcióját, hatalmas mértékben kihat a kommunizmus építésére, biztosítja a kommunizmus építésének lehetőségét a Szovjetunióban. A katonai védelem funkciójára nemcsak azért van szükség, hogy megvédjük szovjet hazánkat az imperialista rablók esetleges újabb támadási kísérletei ellen, hanem azért is, hogy hosszú időre biztosítsuk a békét. A történelmi tapasztalat azt bizonyítja, hogy a szovjet népek nem élvezhették volna a békés munka áldásait a Szovjetunió elleni első imperialista hadjárat befejezte (1918—1920) és a második (1941—1945) kezdete közti két évtizedben, ha nem erősítették volna meg hadseregüket és felderítőszolgálatukat. A második világháború befejezése után kialakult nemzetközi helyzet, az Egyesült Államok és Anglia imperialistáinak fokozott előkészületei, hogy új háborút indítsanak a Szovjetunió és a népi demokráciák országai ellen, még csak fokozzák a szocialista állam e funkciójának fontosságát és jelentőségét.

Amíg a szocialista állam külső funkciójának az a rendeltetése, hogy biztosítsa az ország védelmét, mint a kommunizmus építésének elengedhetetlen feltételét, addig belső funkciói jelenleg arra szolgálnak, hogy a szocializmusból a kommuniz-

[101] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 752. old.

musba való átmenet legdöntöbb feladatait megoldják. Amikor Sztálin elvtárs a szocialista állam fejlödésének második szakaszát jellemezte, rámutatott arra, hogy az állam tevékenységének azok a feladatai kerültek előtérbe az országon belül, melyek az új társadalom építésével kapcsolatosak. A fegyveres elnyomás funkciója helyett előtérbe lép államunknak az a funkciója, hogy megvédje a szocialista tulajdont a népvagyon tolvajaival és harácsolóival szemben. Ez a funkció kezdetben elsösorban a halódó osztályok maradványai ellen irányult, amelyek megkísérelték, hogy a népvagyon fosztogatásával aláássák a szovjet rendszer gazdasági alapját — a szocialista tulajdont; az osztályharc folytatását jelentette új formák közt (ezért mondta Sztálin elvtárs, hogy ez a funkció a kizsákmányoló osztályok elnyomásának funkciója *helyett* jelentkezett). Ez a funkció hivatott arra, hogy biztosítsa a szocialista tulajdonnak, mint társadalmi rendszerünk szent és sérthetetlen alapjának megszilárdítását, ami elengedhetetlen feltétele a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetnek. Az állam megvédi és fejleszti a szocialista tulajdon mindkét formáját — az állami és a szövetkezeti-kolhoztulajdont, — ezzel biztosítja a szocializmus pilléreinek megszilárdítását és egyben megteremti a Szovjetunióban a szükséges elöfeltételeket a kommunizmusba való átmenetre, az osztályhatárok eltörlésére.

A szocialista állam második szakaszában teljesen kifejlödött az állami szervek gazdasági-szervező és kulturális-nevelő munkájának funkciója, ami már az első szakaszban megkezdödött, de akkor még nem tudott komolyan kifejlödni.

A szovjet szocialista állam fejlödésének első szakasza az új társadalmi rend kialakulásának időszaka volt, a keletkező szocialista gazdasági rendszer harcának időszaka a régi, kapitalista rendszer maradványai ellen. A szocialista állam a forradalom győzelme után azonnal kezébe vette a gazdasági fejlödés fő emelöit, kiharcolta a népgazdaság parancsnoki magaslatait — a nagyipart, a bankokat, közlekedést, hiradást, bevezette a külkereskedelem monopóliumát stb. Ez lehetővé tette, hogy sikeresen irányítsa az ország gazdasági fejlödését a szocializmus útján. A szocialista építés első éveiben azonban a szocialista gazdasági forma a népgazdaság formáinak csupán egyike volt és részaránya, különösen a mezögazdaságban és a kereskedelemben, alatta maradt a kisárutermelő és a magán-

gazdasági kapitalista formáknak. Ennek következtében a szocialista államnak még csak korlátolt lehetőségei voltak a népgazdaság tervszerű irányítására. Abban az időben a szocialista állam fő tevékenységének iránya a belső és külső ellenség elleni osztályharc volt. Ezért a Szovjetállam szerveinek gazdasági-szervező tevékenysége ebben az időszakban még nem bontakozhatott ki teljesen.

A második szakaszban a Szovjetállam szerveinek *fő* feladata az országon belüli gazdasági-szervező és kulturális-nevelő munka. „Most államunk fő feladata az országon belül a békés gazdasági-szervező és kulturális-nevelő munkában rejlik"[102] — mondotta Sztálin elvtárs.

A szocializmus győzelme rendkívüli mértékben kiszélesítette a Szovjetállam szerveinek gazdasági-szervező munkáját és megsokszorozta a rendelkezésére álló gazdasági emelőket. Az ország gazdaságának szocialista átalakítása folytán a Szovjetállam kezében összpontosult a termelési eszközök túlnyomó része. A fő termelési eszközök birtokában az állam kezében tartotta a népgazdaság irányításának valamennyi emelőjét. A Szovjetállamnak, mint újtípusú államnak, ebben rejlik egyik fő sajátossága, amely minden előző államtól gyökeresen megkülönbözteti. A szovjet társadalom gazdasági élete az állam irányító befolyása alatt nem ösztönösen fejlődik, mint a régi társadalmakban, hanem tudatosan, átfogó állami terv szerint. Ennek a tervnek megvalósítása biztosítja a szovjet gazdaság fejlődését a kommunizmus irányában, a kommunizmus *anyagi* feltételeinek fokozatos megteremtését.

A Szovjetunióban törvényerejű állami népgazdasági terv segítségével a Szovjetállam irányítja az ország egész gazdasági életét. A Szovjetállam a terv irányító és szervező erejét arra használja fel, hogy: 1) biztosítsa a Szovjetunió gazdasági függetlenségét és megszilárdítsa védelmiképességét, 2) megerősítse a gazdálkodás szocialista formájának maradéktalan uralmát, 3) megállapítsa a helyes arányt a népgazdaság egyes ágai közt és ezáltal növelje a társadalmi vagyont és következetesen emelje a dolgozók anyagi és kulturális színvonalát, a szükséges tartalékok megteremtésével pedig harcoljon az aránytalanságok ellen.

---

[102] Ugyanott, 752. old.

Az állami szervek nemcsak kidolgozzák a népgazdasági tervet, hanem meg is szervezik annak megvalósítását. A tervnek megfelelően az anyagi és embertartalékokat a népgazdaság egyes ágain belül átcsoportosítják. A Szovjetállam irányítja a bővített szocialista újratermelés folyamatát, beleértve a szakképzett munkaerő újratermelését.

Nem szabad szem elől téveszteni, hogy a szocialista állam gazdasági-szervező tevékenységének, akárcsak többi funkcióinak is, *politikai* jellege van. A szocialista állam gazdasági-szervező tevékenysége a szocialista állam gazdasági politikájának megvalósítását szolgálja, végrehajtói pedig az állami szervek, harcban állva mindenfajta tervellenes, államellenes, a helyi érdekeket az állami érdekek fölé helyező irányzatokkal, melyek kifejezésre juttatják a kapitalizmus csökevényeinek nyomását.

A Szovjetállam a Szovjetunió gazdaságának legfontosabb irányítószerve. Teljes mértékben résztvesz a termelőerők fejlesztésében, a Szovjetunió alapvető gazdasági feladatának megoldásában: hogy gazdasági tekintetben utólérje és túlszárnyalja a főbb kapitalista országokat, megszilárdítsa a szocialista tulajdon két formáját — az állami és szövetkezeti-kolhoztulajdont. A munka szerinti elosztás szocialista elvének megvalósításával, a jól dolgozók anyagi buzdításának új politikájával államunk ösztönzi a termelés fokozását, emeli az ipari és mezőgazdasági dolgozók kulturális és technikai színvonalát és a dolgozókat a szocializmus szellemében neveli.

A Szovjetállam szerveinek kulturális-nevelő munkája elválaszthatatlanul össze van kötve a gazdasági-szervező munkával, amely ugyanannak a funkcióinak másik oldalát alkotja. E funkció két oldala közti elválaszthatatlan kapocs magából a szocialista gazdasági rendszer természetéből következik, amely elképzelhetetlen az emberek kultúrájának és öntudatának állandó növelése nélkül. A tömegek kulturális színvonalának és szocialista tudatának emelése a szocialista társadalom fejlődésének rendkívül fontos tényezője és sietteti haladását a kommunizmus felé. Egyben a gazdasági-szervező munkától függ nagy mértékben a kulturális-nevelő munka is, mert a szocialista kultúra fejlődésének anyagi alapja a szocialista gazdasági rendszer.

A szovjet állami szervek kulturális-nevelő munkájának

feladata az emberek átnevelése a szocializmus szellemében. A Szovjetállamnak, mint újtípusú, az eddigiektől gyökeresen elütő államnak, ez a tevékenység is különleges sajátossága. „Nem minden állam képes arra, — mondta Molotov elvtárs — hogy vállalja a nép politikai nevelését és amikor a fasiszta államok ezt megpróbálták, nem lett más eredménye, mint a szellemi élet, a kultúra és a népi jogok lábbaltiprása"[103].

A Szovjetállam megvalósította a nép politikai nevelésének feladatát és ezzel biztosította az emberek tudatában élő kapitalista csökevények fokozatos leküzdését, elökészítette a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet, az osztályhatárok eltörlésének *szellemi* előfeltételeit. A Szovjetállam nevelő munkájával elősegíti a szovjet ember tudatában meglévő kapitalista csökevények leküzdését, a szocialista tudat kialakítását, a tömegek kultúrájának növekedését és közreműködik abban, hogy a Szovjetunió dolgozói közt fokozatosan elmosódjanak az osztályhatárok.

A szocializmus gazdasági alapjának megteremtésével a város és a falu szocialista viszonyainak bővített újratermelése az osztályhatárok fokozatos elmosódásához vezet. A Szovjetállam és a bolsevik párt tudatos vezetése meggyorsítja ezt a folyamatot, a legrövidebb úton irányítja a cél felé, leküzdi az ellenhatást, amelyet a kapitalizmus csökevényei a gazdaságban és az emberek tudatában kifejtenek.

A szocialista állam fejlödésének első szakaszában az osztályok megszüntetésének eszközeként lépett fel, elsösorban azért, mert megvalósította a megdöntött osztályok ellenállásának erőszakos elnyomását és elökészítette a feltételeket teljes felszámolásukra. Fejlödésének második szakaszában a szocialista állam a megmaradt osztálykülönbségek leküzdésének eszközeként lép fel, amit mindenekelött gazdasági-szervező és kulturális-nevelö funkcióján keresztül valósít meg.

A Szovjetállam e funkciójának az a rendeltetése, hogy biztosítsa a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet anyagi és szellemi előfeltételeinek megteremtését. Ezért van döntő jelentősége abban, hogy a Szovjetunióban véglegesen leküzdjék az osztálykülönbségeket.

---

[103] *Molotov.* A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 28. évfordulója. Goszpolityizdat 1945. 24. old. (oroszul).

Az osztályhatárok eltörlésének folyamatában nagy szerep jut a Szovjetunióban azoknak a törvényeknek és jogszabályoknak, amelyeket a szocialista állam felállít. Tudjuk, hogy a jogszabályok a gazdasági fejlődés elért színvonalának alapján alakulnak ki és a gazdasági fejlődést a maguk részéről hatékonyan befolyásolják. Kalinyin megjegyezte, hogy „... a jog, mint a már kialakult gazdasági kölcsönviszony felépítménye, az a tényező, amelyik ezt a kölcsönviszonyt előreviszi és bizonyos meghatározott irányt ad neki. A jognak megvan az a sajátsága, hogy egyrészt megerősíti a már kialakult viszonyokat, másrészt mozgatja, előidézi, vagy legalábbis elősegíti azoknak a kölcsönös viszonyoknak a létrehozását, amelyek felé a törvényhozó tudatosan törekszik. Ebben van a törvényhozás alkotó szerepének a lényege"[104].

A szovjet törvényhozásnak ezt az alkotó szerepét szemléltetően mutatja például egy olyan okmány jelentősége, mint a Mezőgazdasági artel mintaalapszabálya. A mintaalapszabály a kolhoz által már elért gazdasági fejlődési fokot tükrözi, egyben azonban előbbrelendíti a kolhozt, segíti növekedését, szocialista tartalmának erősítését, segíti a kolhozon belül a kapitalista csökevények leküzdését. Sztálin elvtárs meghatározása szerint a mintaalapszabály — *„legfőbb törvény, alaptörvénye az új társadalom építésének a falun"*[105].

A bolsevik párt és a szovjet kormány nagy fontosságot tulajdonít annak, hogy a Mezőgazdasági artel mintaalapszabályát továbbjavítsák a kolhozépítésben résztvevők új tapasztalatai és indítványai alapján. Arról van szó, hogy a jogszabályok jellegétől, amelyek a kolhoz belső viszonyainak rendszerét szabályozzák (munkaszervezés, jövedelemelosztás stb.), meghatározzák a kolhoz és a kolhozporta közti viszonyt és megállapítják a kolhoz kötelességét az állammal szemben stb., sokban függ a kolhoz fejlődési iránya. Az elavult vagy az élet követelményeinek nem megfelelő szabályok akadályozhatják a fejlődést. És megfordítva, a szocialista társadalom és a kolhoz saját követelményeinek megfelelő jogszabályok igen nagy mértékben előbbreviszik a kolhozok további fejlődését.

---

[104] *Kalinyin.* Cikkek és beszédek, 1919—1935. Partyizdat 1936. 80. old. (oroszul).

[105] Sztálin elvtárs felszólalása az élenjáró kolhozparasztok II. kongresszusának bizottságában. Lásd Bolsevik. 1938. 10—11. sz. 18. old.

A Szovjetállam törvényei és jogszabályai nemcsak a szocialista gazdaság fejlődését befolyásolják, hanem a tömegek szocialista tudatának kialakulását is. Törvényeink hatalmas fegyverei a kommunista nevelésnek: a szovjet társadalom pilléreinek megvédésével, a kényszer alkalmazásával a kapitalista csökevények hordozóival szemben, elősegítik a szocialista együttélés szabályainak meghonosítását és kialakítják a tömegek mindennapi életmódját.

Lenin ismételten hangsúlyozta, hogy a szovjet törvényességet védő szervek, mint a bíróság és az ügyészség, nemcsak arra szolgálnak, hogy a bünözés ellen harcoljanak és megszüntessék a törvényszegést, hanem arra is, hogy a tömeget az új társadalmi fegyelemre neveljék és rászoktassák a szovjet jog és a kommunista erkölcsiség szabályainak legszigorúbb betartására. A szovjet jognak egyik legjellemzöbb sajátossága az a nevelö hatása, ami a kommunizmus teljes győzelméért vívott harc hatásos fegyverévé teszi.

A kommunizmus építésének magasztos feladata a szocialista állam további megszilárdítását követeli meg tölünk. „Ha a kommunizmust valóban fel akarjátok építeni, mindenképpen erösítsétek meg a Szovjetállamot"[106] — ezt a fontos gyakorlati következtetést vonta le Kalinyin elvtárs a Sztálin elvtárs által kifejtett szocialista államelméletből.

*

Az osztálykülönbségek fokozatos megszüntetése a Szovjetunióban egyáltalában nem azt jelenti, hogy ez a folyamat magától, minden harc nélkül megy végbe. Nem, elörehaladásunk a kommunizmus felé az ellentmondások leküzdésével jár, az új, a szocialista rendszer harcát jelenti a halódó, a kapitalista rendszer ellen. A harcnak azonban ma más formái vannak, mint régen, amikor nálunk még kizsákmányoló osztályok voltak.

Társadalmunk, mondotta Sztálin elvtárs, „... mentes az osztályösszeütközésektöl"[107]. A kizsákmányoló osztályok felszámolásával és a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysé-

[106] A SzK(b)P XVIII. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. Goszpolityizdat 1939. 397. old. (oroszul).

[107] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 732. old.

gének megteremtésével nagyobbrészt tárgytalanná váltak az osztályharcnak azok a formái, amelyekről Lenin beszélt az Októberi Forradalom kezdetén. Igy tárgytalanná vált a kizsákmányolók elnyomása, mivel kizsákmányoló osztályok a Szovjetunióban már nincsenek. Teljesen megszűnt a polgárháború lehetősége, mivel az országon belül nincsenek antagonisztikus, ellenséges osztályok, amelyek fegyverrel lépnének fel egymás ellen. Kiküszöböltük az osztályharcnak olyan formáját is, mint amilyen például a burzsoá szakemberek felhasználása volt, mivel van már új, népi értelmiségünk és a régi értelmiség maradványai feloldódtak az új értelmiségben.

Fennmaradt azonban még a parasztság állami irányításának szükségessége a munkásosztály által, megvan még az új fegyelemre való nevelés, az emberek tudatában lévő kapitalista csökevények, a szocializmussal szemben ellenséges ideológiai befolyások elleni harc szükségessége. Ezek a feladatok, amelyeket Lenin és Sztálin annakidején úgy értékeltek, mint a proletariátus osztályharcának sajátos formáit, megtartották jelentőségüket, de tartalmuk és jellegük lényegesen megváltozott. Helytelen lenne nem észrevenni a különbséget, ahogyan ezek a feladatok akkor vetődtek fel, amikor még léteztek a kizsákmányoló osztályok és ahogyan ma vetődnek fel, amikor már felszámoltuk a kizsákmányoló osztályokat és létrejött a társadalom erkölcsi-politikai egysége.

A munkásosztálynak azelőtt osztályharcot kellett folytatnia a burzsoázia ellen, hogy megnyerje a parasztságot. A parasztságot pedig kettős helyzete, mint kisárutermelőt, ingadozásra késztette a munkásosztály és a burzsoázia között. Ma nincs burzsoázia és a parasztság a szocializmus aktív és öntudatos építőjévé lett, ingadozása már csak a multé.

Sztálin elvtárs már 1929-ben hangsúlyozta, hogy a kolhozra való áttéréssel megváltozik az osztályharc kérdésének mikéntje a falun.

„Megvannak-e a kolhozokban az osztályharc elemei? — vetette fel a kérdést Sztálin elvtárs. — Igenis megvannak. Lehetetlen, hogy a kolhozokban ne legyenek meg az osztályharc elemei, ha ott még megvannak az individualista, söt kuláklélek csökevényei, ha ott még bizonyos egyenlötlenség van . . ."[108] De

[108] *Sztálin* Művei. 12. köt. 176—177. old.

ez a harc gyökerében más, mint a kolhozon kívüli osztályharc a kolhozok megalakulása előtt. Akkor a munkásosztálynak és a falusi szegényparasztságnak a kulák ellen kellett harcolnia, aki a termelési eszközök tulajdonosa volt és aki kizsákmányolta a szegényparasztságot. „És mit jelent a kolhozok *alapján* folyó osztályharc? Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy a kulákot szétzúzták és megfosztották a munka- és termelési eszközöktől. Másodszor, azt jelenti, hogy a szegény- és középparasztok a fő munka- és termelési eszközök társadalmasítása alapján kolhozokban egyesültek. Ez végül azt jelenti, hogy a harc a kolhoztagok közt folyik, akik közül egyesek még nem szabadultak meg az individualista és kulák csökevényektől és a maguk javára igyekeznek kihasználni a kolhozokban meglevő bizonyos egyenlőtlenséget, mások viszont szeretnék a kolhozokból ezeket a csökevényeket és ezt az egyenlőtlenséget számüzni“[109].

Két évtized múlt el azóta, hogy Sztálin elvtárs felállította ezeket a tételeket. Ez alatt az idő alatt a kolhozok gazdasági és szervezeti tekintetben végleg megerösödtek, a kolhozparasztok öntudatában, a munkához és a társadalmi tulajdonhoz való viszonyában pedig mélyreható fordulat állt be. A kolhozparasztok túlnyomó többsége becsületesen és lelkiismeretesen dolgozik a kolhozokban. A kolhozparasztot ma már szocialista öntudat hatja át.

Ez azonban egyáltalában nem jelenti, hogy fölöslegessé vált a harca az individualista lelki csökevények ellen, ami főleg a parasztság elmaradottabb részénél nyilvánul meg. Annál kevésbbé van arról szó, hogy feleslegessé válna a parasztság állami irányítása a munkásosztály által.

Az individualista lelki csökevények nemcsak a parasztság körében mutatkoznak meg, hanem megvannak a dolgozók más rétegeinél, így a munkásosztály elmaradottabb rétegeinél is. Erre való tekintettel rendszeres harcot kell folytatni a kapitalista csökevények hordozói ellen, azok ellen, akiket megfertözött a magántulajdonosi lélek, akik nem változtatták meg a munkához, a társadalmi vagyonhoz való régi viszonyukat, akik megszegik a munkafegyelmet és a szocialista együttélés szabályait.

---

[109] Ugyanott, 177. old.

Ez az a feladat, amiről Lenin a forradalom kezdetén beszélt és az „új fegyelemre való nevelés" fogalmával jelölt meg. Ma ez a feladat is új módon áll előttünk. Azelőtt az volt a helyzet, hogy a kapitalizmus örökségeként megmaradt szokásokat a kizsákmányoló osztályok a munkásság között állandóan élesztették és a dolgozók megbontására használták fel. Ma azonban, a kizsákmányló osztályok és a termelési eszközök magántulajdonának felszámolásával elapadt a legfontosabb forrás, amely táplálhatná a burzsoá és kispolgári szokásokat és előítéleteket. Ezek azonban még nem szüntek meg, egyrészt azért, mert az emberek tudatának fejlődése elmarad gazdasági helyzetük mögött, másrészt pedig azért, mert „... megvan még a kapitalista környezet, amely igyekszik feleleveníteni és támogatni a Szovjetunióban a kapitalizmus csökevényeit a gazdaságban és az emberek tudatában, s amely ellen nekünk, bolsevikoknak, a puskaport állandóan szárazon kell tartanunk"[110].

A kapitalizmus csökevényei elleni harcban a dolgozó tömegek új fegyelemre való nevelésének leghathatósabb fegyvere a bírálat és önbírálat. A bírálat és önbírálat az antagonisztikus osztályoktól mentes társadalom fejlődésének hajtóereje. A szocialista társadalomban a régi és az új közötti ellentmondásokat nem a szembenálló pártok, osztályok és politikai irányzatok összeütközésének útján, hanem a bírálat és önbírálat segítségével tárják fel és küszöbölik ki. Míg a kapitalista társadalomban az ellentmondások antagonisztikus jellegüek és spontán, krízisek, osztályösszeütközések stb. formájában nyilvánulnak meg és törnek elő, addig a szocialista társadalomban a bolsevik párt vezetésével a dolgozó tömegek tudatosan tárják fel és küzdik le azokat az ellentmondásokat, amelyek a fejlődés folyamán felmerülnek. A bírálat és önbírálat lehetővé teszi, hogy idejében leleplezzük és feltárjuk a keletkező ellentmondásokat, hogy mozgósítsuk a tömegek alkotóerejét mindannak kiküszöbölésére, ami elavult és idejét múlta. A bírálat és önbírálat elősegíti a társadalom fejlődésének tervszerű, tudatos irányítását.

Az elmondottakból levonhatjuk azt a következtetést, hogy a Szovjetunión belül már nincsenek osztályösszeütközések, az osztályharcnak azonban még megmaradtak bizonyos elemei,

---

[110] Sztálin. Beszámoló a SzK(b)P munkájáról a XVII. pártkongresszuson. Lásd *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 588. old.

jelenségei, amelyek a kapitalizmus örökségeként megmaradt csökevények, hagyományok, szokások elleni harcban nyilvánulnak meg. Ezt a harcot a Szovjetunió munkásai, parasztjai és értelmisége együttes erővel vívják az egész népet maga köré tömörítő bolsevik párt vezetésével és irányításával. A nép tömörülése élenjáró csapata, a kommunista párt köré, a dolgozók egységes fellépése a kommunizmus építéséért, megmutatja a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységén alapuló új viszonyok sajátosságát.

A szovjet emberek tudatában élő kapitalista maradványok elleni harc, harcot jelent a kapitalista világ eszmei ellenállása ellen, a nemzetközi burzsoázia által terjesztett és a dolgozókkal szemben ellenséges ideológia ellen.

Amikor szétzúztuk és felszámoltuk a kizsákmányoló osztályok maradványait, a nemzetközi burzsoázia elvesztette a Szovjetunión belül minden támaszát. Céljai elérésére ezért arra törekedett, hogy kihasználja a szovjet emberek tudatában megmaradt kapitalista csökevényeket: a magántulajdonosi lelkiség maradványait, a burzsoá erkölcs csökevényeit, egyes elmaradt emberek hajbókolását a Nyugat burzsoá kultúrája előtt, nacionalista megnyilvánulásokat stb. Éppen ezek a szovjet emberek tudatában megmaradt kapitalista csökevények könnyítik meg az angol-amerikai imperializmus kísérleteit, hogy támaszpontokat találjanak a Szovjetunión belül kémszolgálatuk és szovjetellenes propagandájuk számára.

A második világháború utáni években, midőn a harc az ideológiai fronton különösen éles lett, a bolsevik párt és a Szovjetállam szélesen kifejlesztett támadást indított a burzsoá ideológia ellen. Az ideológiai front olyan eseményei, mint a burzsoá esztétika „a művészet a művészetért" elmélet hirdetőinek szétzúzása, a Weismann—Morgan-féle biológia szétzúzása, a hazafiatlan szinházi és irodalmi kritikusok csoportjának szétzúzása a SzK(b)P Központi Bizottságának kezdeményezésére és vezetése alatt valósultak meg és a szovjet nép osztályharcának fényes győzelmét jelentik a burzsoá világ felett.

A szocializmusból a kommunizmusba vezető átmenet idején a bolsevik párt és a Szovjetállam legfontosabb politikai feladata a tömegek kommunista szellemben való nevelése és a tudatukban élő kapitalista csökevények kiküszöbölése. Ez a feladat mindenekelőtt azt jelenti, hogy a tömegekben meg kell szi-

lárdítani a szovjet hazafiság érzését. A szovjet hazafiság hatalmas hajtóereje társadalmunk fejlődésének. Nevelőmunkánk legfőbb feladata, központi kérdése most az éltető szovjet hazafiság megszilárdítása a szovjet ország valamennyi polgárában, a hazafias öntudat elmélyítése, mely abban a törekvésben nyilvánul meg, hogy a szovjet nép minden erejét odaadja a haza felvirágoztatásáért, végül a szovjet nemzeti büszkeség érzésének fejlesztése.

A feladat sikeres megoldása érdekében kíméletlenül le kell sujtani a szovjet rendszerrel szemben ellenséges burzsoá ideológiára, maradéktalanul ki kell irtani a burzsoá kozmopolitizmus megnyilvánulásait. A színházi és az irodalmi kritikában a kozmopoliták az „esztétikai tökély" megvédésének képmutató leple alatt támadást intéztek szovjet írók és színművek hazafias művei ellen, azon voltak, hogy tönkretegyék a szovjet művészet legkiválóbb alkotásait. Ezek a renegátok a szovjet patriotizmus nemes eszméivel szembeállították a hazátlan kozmopolitizmus megvetett eszméit, az árulás és a nemzeti hűtlenség „filozófiáját".

A kozmopolitizmus burzsoá ideológia, amely visszatükrözi az imperialista burzsoázia kozmopolita gyakorlatát. Az imperialista burzsoázia tagadja a nemzeti határokat, hogy felállíthassa határok nélküli uralmát és meghódítsa magának a világpiacot. A kozmopolitizmus ezidőszerint az amerikai imperializmus szellemi zászlaja, világuralmi igényeinek afféle ideológiai alátámasztása. Ugyanakkor pedig más országokban, ahova importálja a kozmopolita eszméket, arra szolgál, hogy leplezze a hitszegőket és árulókat, akik eladták hazájukat az amerikai tőkének. Ilyenformán a kozmopolitizmusnak két arca van: egyrészt nyilt soviniszta, imperialista ideológia az amerikai imperialisták rablópolitikájának alátámasztására, másrészt a nemzeti nihilizmus ideológiája a hitszegés és hazaárulás leplezésére.

A kozmopolitizmus olyan ideológia, amely engesztelhetetlen ellensége a szovjet hazafiságnak és az internacionalizmusnak. A „világkultúrát" hangoztató képmutató kozmopolita frázisok másik oldala a Nyugat burzsoá kultúrája előtti aljas megalázkodás. A kozmopolita lenézi saját népét, annak kultúráját, de hasoncsúszik és hétrét görnyed minden előtt, ami külföldi, burzsoá. Nincs mit csodálkozni azon, hogy a mi körül-

ményeink között a kozmopolita áleszmék csak fedezékül szolgáltak a szovjet rendszer és a szovjet nép számára mérhetetlenül káros hazafiatlan emberek cselekvéseinek.

A bolsevik párt és a Szovjetállam visszaverte és megsemmisítette a hazafiatlan kozmopolita renegátoknak számbelileg jelentéktelen csoportját, megtisztította az utat a szovjet kultúra további fejlödése és felvirágoztatása számára.

A SzK(b)P Központi Bizottságának az ideológia kérdéséről hozott történelmi jelentöségü határozatai bolsevik engesztelhetetlenségre tanítják a szovjet embert mindenfajta ideológiai ferdítéssel szemben és fokozott forradalmi éberségre oktatják. Fel kell számolni azt a magunkat megnyugtató és lelkinyugalmat árasztó hangulatot, mellyel azt képzeljük, hogy most a háború után „szélcsend" állott be, hogy a teljes erkölcsi-politikai egység megteremtésével eltüntek az ellenséges elemek, hogy az országon belül nincs is már talaja az osztályharcnak. Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a Szovjetunió nincs elszigetelve a külvilágtól és hogy az a harc, amit az országon belül az ellenséges elemek ellen vívunk, elszakíthatatlanul összekapcsolódik a kapitalista külvilág elleni harccal.

Az országon belül sikerrel oldottuk meg az osztályharc fö feladatait, de az annál élesebben vetödik fel a Szovjetunió és az imperialista államok közti viszonyban.

„Mivel a Szovjetunión belül felszámoltuk az antagonisztikus osztályokat és kivívtuk a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységét, az osztályharc egész éle a Szovjetunió szempontjából áttolódott a nemzetközi küzdötérre"[111]. Itt, a nemzetközi küzdötéren döl el most a kérdés: „ki kit győz le", a felnövekvö szocialista világ győzelmének kérdése az elhaló kapitalista világ felett.

A Szovjetunió harca katonai és gazdasági erejének megszilárdításáért, a harc az országba küldött kémek és diverzáns ügynökök ellen, a békeharc az új háborús veszély ellen, amelyet az angol-amerikai imperialisták készítenek elö, a demokratikus és felszabadító mozgalmak támogatása az egész világon — mindezek különböző formái és eszközei az osztályharcnak,

---

[111] *Malenkov.* A SzK(b)P Központi Bizottságának munkájáról. Néhány kommunista párt 1947 szeptember végén Lengyelországban tartott tájékoztató tanácskozása. Goszpolityizdat 1948. 154. old. (oroszul).

amelyet a szocializmus országa vezet az ellenséges imperialista tábor ellen.

Ez a harc nemcsak gazdasági és politikai, hanem ideológiai téren is folyik. A bolsevik harci szellemtől áthatott szovjet ideológia — a leghaladóbb és egyedül tudományos ideológia — hivatott arra, hogy megsemmisítő csapást mérjen a rothadt és aljas burzsoá ideológiára, a sötétség és az imperialista kalózkodás ideológiájára.

A szocializmus és a kommunizmus építésének ténye országunkban, már maga is a külső kapitalista világ elleni osztályharc frontja. A szovjet ember azáltal, hogy mindennapos törekvése a szocialista gazdaság megszilárdítása, hazája felvirágoztatása, munkája termelékenységének emelése, erősíti a szocializmus és demokrácia táborát és gyengíti az imperialista reakció helyzetét. A Szovjethatalom első éveiben, amikor országunk még éppen csak megkezdte a szocialista gazdaság építését, Lenin már azt mondta: „A nemzetközi forradalomra gyakorolt befolyásunk legfontosabb területe ma a gazdasági politika. Mindenki a Szovjet Orosz Köztársaságra tekint ma, túlzás nélkül mondhatjuk, hogy kivétel nélkül minden ország valamennyi dolgozója... A harc ezen a téren világméreteket öltött. Ha megoldjuk a feladatot, akkor biztosan és végérvényesen győztünk nemzetközi méretekben"[112].

A szovjet népnek főfegyvere ebben a harcban a bolsevik párt által irányított szocialista állam. Ezért elengedhetetlen előfeltétele a kommunizmus győzelmének a szocialista állam mindenirányú megerősítése, a kommunista párt, mint a szovjet nép elismert vezére és irányítója vezetőszerepének további erősítése.

*

Körülbelül másfél évtizeddel ezelőtt, 1936 decemberében, amikor a Szovjetek VIII., rendkívüli összszövetségi kongresszusán a Szovjetunió alkotmánytervezetét tárgyalták, Zsdanov elvtárs azt mondta: „... Archimedész, az ókori tudós gondolkodó arról elmélkedett, hogyan találhatna olyan fixpontot, amelynek segítségével kimozdíthatná helyéből a világot. Mi találtunk ilyen fixpontot, amely segített nekünk a földkerekség egyhatodát a szocializmus útjára vezetni. Ez a fixpont a pro-

[112] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVI. köt. 410—411. old. (oroszul).

letariátus diktatúrája, a Szovjetek hatalma, a bolsevik párt vezetése"[113]. Ebben a szemléltető összehasonlításban világosan kifejezésre jut a Szovjetállamnak és irányító erejének — a bolsevik pártnak nagy átalakító szerepe.

Az oroszországi proletárforradalmi mozgalom története, a Szovjetország szocialista építésének története megmutatja a dolgozó tömegek vezérének és szervezőjének, a bolsevik pártnak erejét és nagyságát. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme révén kormányzópárttá lett bolsevik párt biztosította a Szovjetállam fejlődését és megerősödését. A bolsevik párt vezetésével harcolta ki a szovjet nép történelmi győzelmeit.

A bolsevik párt vezetése mindenekelőtt abban nyilvánul meg, hogy távlatot ad, meghatározza a kommunizmus építésének útjait és módjait, kidolgozza a cselekvés helyes vonalát, a helyes *politikát*, melynek segítségével megvalósíthatók a munkásosztály diktatúrájának fő céljai s e célok elérésére megszervezi a munkásosztályt és valamennyi dolgozót.

A bolsevik párt bölcs lenini-sztálini politikája az alapja azoknak a nagy győzelmeknek, amelyeket a Szovjetunió a kommunizmus építése és az osztályok megszüntetése terén elért. Ez a záloga a kommunizmus teljes diadalának és az osztálykülönbségek végleges leküzdésének a Szovjetunióban.

„A politika a gazdaság legtöményebb kifejezője, egyben általánosítása és beteljesedése"[114]. Ez a lenini formula, amely bekerült a párt IX. kongresszusának határozataiba, kifejezi, hogy a politika és a gazdaság mennyire elválaszthatatlanul dialektikusan, kölcsönösen összefüggnek egymással. A bolsevik párt és a Szovjetállam politikáját a gazdaság szüli, de ugyanakkor, mert a legtöményebb kifejezője a gazdasági fejlődés irányzatainak, erőteljesen befolyásolja a gazdaságot.

A társadalmi rendnek a gazdasági fejlődés során előkészített átalakulása nem magától történik, hanem az élenjáró osztály és pártjának tudatos tevékenysége révén. És ebben az értelemben a politikának feltétlenül elsőbbsége van a gazdasággal szemben, habár a gazdaság megmarad az egész társadalmi élet alapjának. A politikának éppen erre az aktív szerepére való

[113] *Zsdanov.* A szocializmus győzelme és a szovjet demokrácia felvirágzása. Partyizdat 1936. 22. old. (oroszul).

[114] A SzK(b)P kongresszusainak, konferenciáinak és Központi Bizottsága teljes üléseinek határozatai és döntései. I. rész. 338. old.

tekintettel mondotta Lenin: „... nem lehet, hogy a politikának ne legyen elsőbbsége a gazdasággal szemben. Aki másként ítéli meg a dolgot, elfeledkezik a marxizmus ábécéjéről"[115].

A Szovjetunió szocialista építésének minden tapasztalata megerősíti ezt a lenini gondolatot és megvilágítja a *bolsevik párt politikájának döntő jelentőségét.* Ha megnézzük azt az utat, amelyet a Szovjetunió megtett, világosan látjuk, hogy a szocializmus sorsa országunkban, tehát hazánk sorsa a párt politikájától függött. A helyes sztálini-lenini politika lehetővé tette a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének fenntartását és megszilárdítását, elhárította a két osztály közti szakadást, biztosította a parasztság bevonását a szocializmus építésébe. A helyes lenini-sztálini politika, áthatva az osztályellenséggel szembeni kibékíthetetlenség szellemétől, lehetővé tette országunkban a kizsákmányoló osztályok felszámolásának elökészítését és megvalósítását. A párt szétzúzta a harc legaljasabb eszközeit is igénybevevő ellenség elkeseredett ellenállását, leküzdötte az elmaradottak és kishitüek ingadozását és az országot a szocializmus győzelmére vezette. A nagy átalakulás szovjet hazánk életében, — amely elmaradt országból élenjáró, hatalmas ipari és kolhozállam lett — a bolsevik párt politikája megvalósításának eredménye.

A bolsevik párt a Szovjetállam vezetőereje. Bölcs és előrelátó politikájával, amely a körülmények józan elemzésén alapul, Lenin—Sztálin pártja meghatározza a Szovjetállam tevékenységének irányát, állami és társadalmi szervezeteink munkájának irányvonalát. A párt hozzáértő szervezőmunkájával egybekovácsolja a nép erejét, egységes cél — a kommunizmus felső szakasza felé irányítja.

Molotov elvtárs a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 31. évfordulóján tartott beszámolójában ragyogóan jellemezte a bolsevik pártnak, mint a kommunizmus építését irányító erőnek nagy történelmi jelentőségét és a következőket mondta:

„Amikor 1917 nyarán, a háborús vereségek és gazdasági összeomlás időszakában ellenségeink kijelentették, hogy Oroszországban nincs olyan politikai párt, amely hajlandó lenne az államhatalmat teljes egészében kezébe venni, Vlagyimir Iljics Lenin azonnal azt felelte, hogy van ilyen párt, «a mi pártunk

[115] *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVI. 126. old. (oroszul).

ezt nem utasítja el: minden percben készen áll arra, hogy a hatalmat teljesen saját kezébe vegye». Ugyanebben az évben a bolsevik párt, melynek akkor mindössze 240 000 tagja volt, élére állt az Októberi Szocialista Forradalomnak és hazánkat a népi, Szovjethatalom győzelmére vezette ...

Ezt követően a bolsevik párt kivezette az országot az imperialista háborúból, a földesúri földeket átadta a parasztoknak és felszámolta a nagytőkések és nagybirtokosok ellenállási kísérleteit. Ugyanakkor győzelmet arattunk a külföldi beavatkozók fölött, akik létrehozták 14 állam bábszövetségét, s akik mind az intervenció. mind pedig azirányú próbálkozásaik terén, hogy Oroszországban visszaállítsák a burzsoá-nagybirtokosi hatalmat, vereséget szenvedtek.

Ezután a bolsevik párt főfeladata az volt, hogy legyőzze a gazdasági zürzavart, amelyet a soká elhúzódó polgárháború idézett elö. Ellenségeink azt mondották: «A bolsevikok csak rombolni tudnak». Hányszor esküdöztek arra, hogy nagybirtokosok és nagytőkések nélkül nem lehet helyreállítani a népgazdaságot. Lenin—Sztálin pártja mindezekre az esküdözésekre a szocialista iparosítás bolsevik tervével, a győzedelmes sztálini ötéves tervekkel válaszolt, amelyek országunkat átalakították ...

Ezután azt kezdték jövendölgetni, hogy «a bolsevikok nyakukat szegik a parasztkérdésben», hogy a mezögazdaság szocialista átalakítása lehetetlen. A bolsevik párt Sztálin elvtárs vezetésével megoldotta ezt a feladatot is, megvalósította a kulákságnak mint osztálynak felszámolását, valamint sokmillió parasztgazdaság kollektivizálását és ezzel eddig még soha nem látott elöfeltételeket teremtett meg a mezögazdaság fellendüléséhez és a parasztság létviszonyainak megjavításához. Ezen átszervezések eredményeként elértük azt, hogy a munkások és a parasztok szövetsége magasabb fokra emelkedett, a szocialista társadalom erkölcsi-politikai egységévé lett, amire az egész világtörténelem nem ismer példát ...

A párt, miközben ezeket a feladatokat megvalósította, gyakran ütközött az osztályellenség ügynökeinek ellenállásába, különösen a trockisták és buharinisták részéről, akiktől megszabadulva, a bolsevik párt még jobban megerösödött és Sztálin elvtárs köré tömörült ...

A Nagy Honvédö Háború eseményei mindenki emlékezeté-

ben élnek. Sztálin elvtárs hazánk védelmének élére állt, és kezébe vette az ország fegyveres erőinek vezetését — és a szovjet nép győzelmet aratott a német fasizmus és szövetségesei fölött. Azt hitték, hogy a Szovjetunió elszegényedik és meggyengül, ezzel szemben még jobban megerősödött a Nagy Honvédő Háború idején. Arra számítottak, hogy a háború után a Szovjetunió függőviszonyba kerül a főbb kapitalista országoktól, ezzel szemben a Szovjetállam, továbbra is, a szovjet nép és a nemzetközi biztonság érdekeitől vezettetve saját független sztálini külpolitikáját folytatja ...

A háború végetért. Megnyílt rá a lehetőségünk, hogy hozzáfogjunk a békés munkához. A Szovjetunió túlteljesíti új, háborúutáni ötéves tervét. Fellendülés tapasztalható a többi országokban is, amelyek a szocializmus útjára léptek. Most az uralkodó burzsoá-körökön mindenféle ostoba «félelmek» lettek úrrá: megijedtek sikereinktől, félnek a Szovjetunió egyre fokozódó gazdasági fellendülésétől. Ez természetesen nem gátolja, nem gyengíti a szovjet nép erőfeszítéseit, hanem ellenkezőleg, még fokozottabb munkára lelkesíti országunk dolgozóinak millióit: a munkásokat, kolhozparasztokat, a szovjet értelmiséget, ifjúságunkat.

Miben rejlik újabb és újabb sikereink alapja? Erre a kérdésre röviden válaszolhatunk. Sikereink alapja a bolsevik párt, a nagy Sztálin irányítása, mely a munkásosztályt és a dolgozó parasztokat egybekovácsolta a szocializmus győzelméért vívott harcukban"[116].

Lenin—Sztálin harcban edzett pártja a Szovjetunió népét a szocializmus győzelméhez vezette. A szovjet nép a párt irányítása mellett, Sztálin elvtárs lángeszétől lelkesítve halad előre, hogy országunkban megvalósítsa a kommunizmus felső szakaszát. A munkásosztály harcának nagy célja most közvetlen feladattá vált, amelyet a Szovjetunió dolgozói szilárdan és bizakodóan valósítanak meg. A cél eléréséhez gigászi módon fejleszteni kell az ország termelőerőit, le kell küzdeni a város és a falu közti különbséget, fel kell emelni a munkások és parasztok kulturális és technikai színvonalát a mérnökök és műszaki dol-

---

[116] *Molotov.* A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 31. évfordulója. Szikra. 22—23. old.

gozók színvonalára, ki kell irtani a kapitalizmus maradványait a gazdaságban és az emberek tudatában.

Mindezt a nagyszerű munkát a bolsevik párt vezeti, a Szovjetunió népeinek kollektív vezetője és tanítója, a dolgozók élcsapata, a szocialista állam esze és szíve. A bolsevik párt és a szocialista állam, élén a nagy Sztálinnal, következetesen és céltudatosan irányítja országunk fejlődését a kommunizmus felé, az osztálykülönbségek és a társadalom osztálytagozódása utolsó nyomainak teljes leküzdésére.

Agitáció, propaganda 119, 158; *lásd még* Oktatás, nevelés
Agrárkérdés Oroszországban *lásd* Oroszország
Agrárreform, a népi demokratikus országokban 190–91, 193
– sajátosságai 191
Agrártúlnépesedés
– megszűnt a Szovjetunióban 207, 228
Alkotmány, a SzSzKSz első alkotmánya 84, 314; *lásd még* Sztálini Alkotmány
Alkotmányozó Gyűlés (1917–1918) 84, 88
Albánia 193–94; *lásd még* Államosítás
Állam
– keletkezése 445
– burzsoá állam, összetörése, szétzúzása 48, 78, 84, 113–14
– szovjet, szocialista állam 445
– – újtípusú állam 450, 452
– – szerepe a kommunizmus felépítésében 446–47
– – erősítése 366, 446, 454, 461
– – elhalásának kérdése 366, 447
– – és a kapitalista környezet 366–68, 447
– *lásd még* Szovjetunió; Proletárdiktatúra, három funkciója
Állami gazdaságok, a népi demokratikus országokban 195
Államosítás 81, 87–91
– kapitalista 89–91
– a népi demokratikus országokban 190–93
– *lásd még* Albánia; Bulgária; Csehszlovákia; Magyarország; Románia; Anglia
Amerikai Egyesült Államok 48, 122, 205–07, 213–14, 216–18, 326, 425, 448, 458–59; *lásd még* Imperializmus; Háborús uszítók, gyujtogatók; Nemzeti jövedelem, megoszlása a kapitalizmusban; Sztrájkmozgalom növekedése Nyugaton
Anarchizmus, anarchisták 132, 320
– anarcho-szindikalisták 128
– úri anarchizmus 302
Anglia 42, 90, 122, 200, 206–07, 214, 216–17, 220, 448, 458–59; *lásd még* Imperializmus; Háborús uszítók, gyujtogatók; Államosítás; Nemzeti jövedelem, megoszlása a kapitalizmusban; Sztrájkmozgalom növekedése Nyugaton
Antant (Nagy) 122, 124–25
Átmeneti korszak
– a kapitalizmusból a szocializmusba 68, 189, 237
– – a népi demokratikus országokban 192
– a kapitalizmusból a kommunizmusba 10, 29, 62, 67, 223; *lásd még* Proletárdiktatúra
Ausztria 219–20

Békeharc 219, 448, 460; *lásd még* Szovjetunió; Nemzeti-gyarmati kérdés, a második világháború utáni időszakban
Belgium 219
Bírálat, önbírálat 457
Bolgár Kommunista Párt 195
Bolsevizmus, bolsevikok, bolsevik párt 8, 44, 60, 70–71, 75–76, 108, 117, 133, 137, 143, 145, 160, 416, 458, 462–64, 466
– történelmi szerepe 7, 77

– *lásd még* Marxizmus-leninizmus; Párt, pártépítés
Breszti béke 185
Buharinisták (jobboldali opportunisták) 60, 63, 76, 128, 154–57, 184–86, 221, 321, 464; *lásd még* Imperializmus; Trockizmus, trockisták
Bulgária 190, 192–94, 199
– mezőgazdaságának fejlődése 195
– *lásd még* Államosítás
Burzsoá nacionalisták *lásd* Nacionalizmus, nacionalisták
Burzsoázia, „hazafisága" 215–16; *lásd még* Oroszország, burzsoáziája
Burzsoá filozófusok 373

Csehszlovákia 190, 192–94; *lásd még* Államosítás

Darwinizmus 306
Dawes-terv 149
Dekrétumok, a Szovjethatalom első dekrétumai 85–86, 99–100, 114

Éberség 197, 460
Egyenlősdi, kispolgári, munkabér területén 379
Egyenlősítő földhasználat 99
Egyesült Államok *lásd* Amerikai Egyesült Államok
Egyéni és társadalmi érdek összekapcsolása 245, 253, 264–65, 379, 381; *lásd még* Szocialista bérezés
Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSz) 326
Engels
– „A lakáskérdéshez" (1872–1873) 382
– „Az oroszországi társadalmi viszonyokról" (1874–1875) 12
– „Anti-Dühring" (1877) 10, 13, 208, 381, 437
– „A család, a magántulajdon és az állam eredete" (1884) 10, 11
– „Az 1891. évi szociáldemokrata programtervezet bírálatához" (1879. IX. 17–18.) 28
– „A parasztkérdés Franciaországban és Németországban" (1894) 59, 91
Erkölcsi politikai egység 201, 211, 220, 289, 313–14, 319–20, 323–24, 329–32, 334–38, 454, 458, 460
Erőszak, történelmi szerepe 52–53; *lásd még* Proletárdiktatúra
Értéktöbblet 9–10; *lásd még* Kizsákmányolás
Értelmiség, régi 184
– a kapitalizmusban 281, 284, 287–91, 302–05, 431
– és a proletárforradalom 300, 303
– *lásd még* Szakemberek; Oroszország, forradalmi demokraták
Eszerek 122, 128–29, 131, 316, 320–21; *lásd még* mensevizmus, mensevikek

Észszerűsítési mozgalom 241–42

Fasizmus 40, 190, 197, 218; *lásd még* Imperializmus; Tito-klikk; Szociáldemokrácia, Nyugaton
Fegyelem, állami, munka 118, 364, 404, 413, 454–55, 457
– és nevelés 118, 184
– *lásd még* Oktatás, nevelés; Osztályharc
Felhalmozás, kapitalista, szocialista 146, 207
Forradalmi Katonai Bizottság (1917) 77
Földesúri földek elkobzása 85–86, 88, 126
Föld nacionalizálása 85–87, 194, 382
– és az abszolút földjáradék megszűnése 382
– mint a mezőgazdaság szocialista átépítésének egyik legfontosabb előfeltétele 87
Földről szóló dekrétum 85–86, 99, 114, 342
Földreform *lásd* Agrárreform, a népi demokratikus országokban
Franciaország 42–43, 122, 206, 219–20; *lásd még* Nemzeti jövedelem, megoszlása a kapitalizmusban

Gépesítés *lásd* Mezőgazdaság, gépesítése
Gép- és traktorállomások 158, 168, 172, 195, 252, 258, 260, 386, 398–402, 409, 433; *lásd még* Kolhozmozgalom, kollektivizálás, kolhozrendszer; Kolhozok

Hadikommunizmus 127–28, 142

Hajtóerők *lásd* Erkölcsi-politikai egység; Nemzetiségi és gyarmati kérdés, a Szovjetunió népeinek barátsága; Haza, szovjet haza, szovjet hazafiság; Osztályharc
Haza, szovjet haza, szovjet hazafiság 211, 242, 244, 324, 330–32, 337–38, 450
Háborús uszítók, gyujtogatók 219, 448, 460; *lásd még* Imperializmus; Amerikai Egyesült Államok; Anglia
Hegemónia *lásd* Proletariátus, vezetőszerepe
Helyreállítási időszak 132, 134; *lásd még* Osztályharc, a proletárdiktatúra időszakában
Hollandia 219
Honvédő Háború *lásd* Nagy Honvédő Háború

Ideiglenes Kormány (1917) 84, 96, 120
Imperializmus 32–33, 45, 72–73, 363, 367
– és szakadás a munkásmozgalomban 33
– ügynökségei 176–77 184–87
– – „jobboldaliak- és trockisták blokkja" 185
– – a népi demokratikus országokban 196–97
– angol-amerikai imperializmus 197, 219
– *lásd még* Opportunizmus; Munkásarisztokrácia; Buharinisták; Trockizmus, trockisták; Mensevizmus, mensevikek; Zinovjevisták; Fasizmus; Tito-klikk ; Kozmopolitizmus; Sovinizmus; Nacionalizmus; Kapitalizmus; Nemzeti-gyarmati kérdés, a második világháború után; Leninizmus (Lenin), a kapitalizmus fejlődésének egyenlőtlenségéről
Internacionalizmus, forradalmi, proletár 44, 332
Internacionále, II. (1889–1914) 33, 71–72, 96, 111, 220; *lásd még* Opportunizmus
Internacionále, III. *lásd* Kommunista Internacionále
Intervenció, katonai, gazdasági 124, 152, 184
Iparosítás a Szovjetunióban, szocialista ipar 127, 144–45, 172, 181, 204, 281–82, 285, 438, 463–64
– forrásai 144, 146
– üteme 172, 204
– nehézipar, a szocialista iparosítás magja, alapja 139, 144
– mint a mezőgazdaság átszervezésének előfeltétele 58–59, 139, 145–47, 163, 189
– mint a város és falu közti különbség megszűnésének előfeltétele 384
– mint gazdasági emelő 160, 189
– a Szovjetunió elmaradt országból élenjáró ország lett 204–05
– a Szovjetunió agrárországból ipari országgá változott 55, 144, 204–05
– *lásd még* Kolhozmozgalom, kollektivizálás, kolhozrendszer; Mezőgazdaság, gépesítése; Technika szerepe, új technikai alap; Termelékenység, a Szovjetunióban; Újjáalakítási időszak
Iparpárt 176-78, 185; *lásd még* Imperializmus, ügynökségei

Jobboldali szociáldemokraták 44, 198–99, 218, 220; *lásd még* Opportunizmus; Szociáldemokrácia, Nyugaton; Nemzeti-gyarmati kérdés, a második világháború után
Jövedelemeloszlás a szocializmusban 261–63
Jugoszlávia 197; *lásd még* Tito-klikk

Kapcsolat a tömegekkel 76, 189
– kommunisták és pártonkívüliek blokkja 323
– tömegek részvétele az állam vezetésében 416
– *lásd még* Szovjetek
Kapitalista csökevények, maradványok a szocializmus építésében, a szokás hatalma 117–18, 334, 436, 452, 455–58, 466
– harc a kapitalista csökevények ellen 49, 63–64, 81, 119, 181–83, 323, 338, 375, 378–414
– *lásd még* Kisárutermelés, kisüzem; Osztályharc, a proletárdiktatúra korszakában; Szocializmus, a kommunizmusba való átmenet feltételei
Kapitalista környezet és a Szovjetunió *lásd* Állam, szovjet, szocialista állam

Kapitalizmus 12–13, 49, 176, 200, 213, 325–27, 333, 335, 360, 437
– osztályszerkezete 56
– általános válsága 43
– és a proletariátus elnyomorodása 43–44, 214
– és a város és falu kapcsolata 382–83, 385
– *lásd még* Válságok, gazdasági; Imperializmus; Proletariátus
Káderek kiválasztása, előléptetése, elosztása, nevelése 77–79, 163, 273, 416, 438, 442
Kártevés, szabotázs 77–78, 151–53; *lásd még* Kulákság; Sahti-kártevők; Trockizmus, trockisták
Kereskedelem, szovjet 145–46
– a „nep" idején 128–29, 132
– *lásd még* Osztályharc, a proletárdiktatúra időszakában
Kétkulacsosság, politikai 150–51; *lásd még* Trockizmus, trockisták
Kisárutermelés, kisipar 49
– állandóan szüli a kapitalizmust 132, 140, 182
– *lásd még* Kapitalista csökevények, maradványok a szocializmus építésében, a szokás hatalma
„Ki kit győz le?" *lásd* Osztályharc
Kizsákmányolás 9–11
– formái 14–15
– megszüntetése a Szovjetunióban 7, 44, 143, 145, 188, 205, 208–09, 324, 328
– *lásd még* Értéktöbblet; Októberi Szocialista Forradalom
Kolhozmozgalom, kollektivizálás, kolhozrendszer 57–58, 99, 104, 109, 158–59, 161–64, 172, 176, 181, 245–47, 249–52, 254, 257, 272, 274–77, 279, 282, 383, 422, 464
– történelmi jelentősége 171
– teljes kollektivizálás 57, 159, 162, 168–70, 189, 194, 246–47
– – és az ipar fejlődése közti összefüggés 171
– nagyüzemi gazdálkodás 52, 54–55, 57, 253
– *lásd még* Kulákság mint osztály felszámolása; Meggyőzés és kényszer módszere; Iparosítás a Szovjetunióban, szocialista ipar; Újratermelés, szocialista; Kolhozok; Gép- és traktorállomások
Kolhozok (kollektív gazdaság) 155, 158, 165–66, 172, 179, 253, 258, 264, 268, 273, 279, 386, 413
– mint a gépek alkalmazásának legfőbb alapjai 250, 268
– és a háztáji gazdaság 257, 261–62, 404–05
– *lásd még* Kolhozmozgalom, kollektivizálás, kolhozrendszer; Gép- és traktorállomások
Kolhozparasztság *lásd* Szovjetunió, parasztsága
Kolhozrendszer *lásd* Kolhozmozgalom, kollektivizálás, kolhozrendszer
Kollektivizálás *lásd* Kolhozmozgalom, kollektivizálás, kolhozrendszer
Kommuna, mezőgazdasági 406
Kommunista Internacionále (Internacionále, III. 1918) 106
Kommunista Pártok Tájékoztató Irodája 199
Kommunista szombatok 80–81; *lásd még* Szocialista verseny; Proletariátus
„Kommunisták Szövetsége" (1847) 8, 29
Kommunizmus 65, 360–61, 374, 415, 437, 443, 445
– elve 329, 360–62, 371, 381, 410, 443
– két fázisa 359–62, 376
– és a város és falu közti különbség megszűnése 52, 223, 371, 382–84, 392, 394, 396, 437, 465
– – a falu kulturális színvonalának felemelkedése 395–96
– és a munkásosztály és parasztság közti különbség megszűnése 142–43, 376, 382, 407, 410–11, 414
– és a fizikai és szellemi munka közti különbség megszűnése 49, 223, 240, 371–72, 415–16, 418, 424, 429–31, 435–37, 445
– és a kapitalista maradványok megszüntetése 223
– és a társadalmi tulajdon két formája közti különbség megszűnése 397–98, 407, 410
– és a termékek bősége 368–69
– *lásd még* Termelés gépesítése és

automatizálása; Tudomány összekapcsolása a termeléssel; Szocializmus; Sztálin, a marxizmus-leninizmus továbbfejlesztője
Komszomol (Kommunista Ifjúsági Szövetség) — VIII. kongresszus (1928) 282
Kooperációk *lásd* Szövetkezetek, szövetkezeti tömörülés
Kornyilov-lázadás (1917) 79, 120
Kozmopolitizmus 218–19, 313, 459–60; *lásd még* Imperializmus, angol-amerikai; Sovinizmus; Nacionalizmus
Középparasztság 97–98, 267
– semlegesítése a szocialista forradalomban 74
– szövetség a középparasztsággal (VIII. Kongresszus után, 1918) 106–07, 113, 124, 141–42
– *lásd még* Leninizmus (Lenin), hármas jelszava a parasztkérdésben
Kulákság 97, 102, 153
– korlátozása és kiszorítása 104, 109, 135, 140, 160, 164, 166, 189
– ellenállása 101, 154, 157
– mint osztály felszámolása 57, 159, 162, 164, 166, 169, 176, 189, 194, 202, 206, 246, 464
– – anyagi bázis megteremtése a kulákság felszámolásához 164–66, 169
– aknamunkája, kártevése 178, 180–82
– *lásd még* Kolhozmozgalom, kollektivizálás, kolhozrendszer; Kártevés, szabotázs; Osztályok, megszüntetésének alapja, feltételei; Stratégia, taktika
Kultúra
– kultúrforradalom 284, 417
– új, szovjet kultúra 285–86, 294, 358

Labouristák 89–90, 198; *lásd még* Szociáldemokrácia, Nyugaton
Lengyelország 190, 192–94, 199; *lásd még* Államosítás
Lenin
– „Kik azok a «népbarátok» és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?" (1894. IV.) 96
– „Mozgalmunk legfontosabb feladatai" (1900) 71
– „Mi a teendő?" (1901—1902) 37, 39
– „Az orosz szociáldemokrácia agrárprogramja" (1902. III.) 93
– „Egy lépés előre, két lépés hátra" (1904) 39, 303
– „A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban" (1905. VI—VII.) 39–40
– „Marxizmus és revizionizmus" (1908. IV.) 32
– „Materializmus és empiriokriticizmus" (1908) 40
– „Marx Károly tanításának történelmi sorsfordulatai" (1913. III.) 23, 32
– „A mostani kormány (általános) agrárpolitikájának kérdéséhez" (1913. VI. 20.) 83
– „A fenyegető katasztrófa és hogyan kell ellene harcolni" (1917. IX. 10–14.) 221
– „A szociáldemokrácia agrárprogramja" (1917. IX. 28.) 82
– „Állam és forradalom" (1917. XI. 30.) 24–25, 30, 62–63, 335, 362, 364–65, 367
– „Hogyan szervezzük meg a versenyt?" (1918. I. 7–10.) 118, 304
– „Előadói beszéd a háborúról és a békéről az ÓK(b)P VII. Kongresszusán" (1918. III. 7.) 50, 57
– „A Szovjethatalom soronlevő feladatai" (1918. IV. 28.) 77
– „Az éhínségről" (1918. V. 24.) 103
– „Ujságaink jellegéről" (1918. IX. 20.) 118
– „A proletárforradalom és a renegát Kautsky" (1918. XI. 10.) 110
– „Kis kép nagy kérdések tisztázására" (1918) 116
– „Beszéd 1919 január 17-én" 103
– „Előadói beszéd az OK(b)P VIII. Kongresszusán a pártprogramról" (1919. III. 19.) 315
– „Az OK(b)P VIII. Kongresszusának anyagából" (1919. III. 23.) 53, 58, 104, 107
– „Üdvözlet a magyar munkásoknak" (1919. V. 27.) 61
– „A nagy kezdeményezés" (1919. VI. 28.) 46, 49, 66, 80, 222, 371
– „Gazdaság és politika a proletárdiktatúra korszakában" (1919. X. 30.) 51–52, 259
– „Az Alkotmányozó Gyűlési vá-

lasztások és a proletárdiktatúra" (1919. XII. 16.) 74, 113–14
– „A kommunista szombatokról" (1919. XII. 20.) 361
– „Az évszázados rendszer megdöntésétől egy új rendszer megteremtése felé" (1920. IV. 8.) 242
– „«Baloldaliság» — a kommunizmus gyermekbetegsége" (1920. IV—V.) 58, 65, 119, 281
– „Az ifjúsági szövetségek feladatai" (1920. X. 2.) 223
– „A proletariátus diktatúrájáról" (1920) 73, 75, 109–10
– „Beszéd a szállítómunkások összoroszországi kongresszusán" (1921. III. 27.) 106
– „Előadói beszéd a terményadóról" (1921. V. 26.) 127, 138
– „Az OK(b)P taktikájáról a Kominternben III. Kongresszusán" (1921. VI. 13.) 109, 126
– „A terményadóról" (1921. III—IV.) 138, 172
– „A szakszervezetek szerepe és feladatai a «nep» viszonyai között" (1922. I. 12.) 437
– „A szövetkezetekről" (1923. I. 6.) 137, 267
– „Forradalmunkról" (1923. I. 17.) 55
– „Hogyan szervezzük át a Munkás- és Paraszt-Ellenőrzést?" (1923. I. 23.) 137–38
– „Inkább kevesebbet, de jobban" (1923. III. 2.) 137–39
Leninizmus (Lenin) 73–74, 97, 155, 187
– a kapitalizmus fejlődésének egyenlőtlenségéről 73, *lásd még* Imperializmus
– hármas jelszava a parasztkérdésben 159; *lásd még* Szegényparasztság; Középparasztság; Kulákság
– három jelszava a parasztkérdésben 95–98, 106–07, 112–13
– szövetkezeti terve 139, 266
– a marxizmus továbbfejlesztése 45–46, 113, 445
– *lásd még* Marxizmus-leninizmus; Sztálin, a marxizmus-leninizmus továbbfejlesztője
Magántulajdon, megszüntetése a Szovjetunióban 16, 19, 45, 56, 222; *lásd még* Osztályok; Osztályharc; Proletariátus
Magyarország 190, 192–93, 197; *lásd még* Államosítás
Marx
– „P. V. Annyenkovhoz" (1846. XII. 28.) 330
– „Osztályharcok Franciaországban" (1850) 26, 94
– „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikája" (1851—1852) 29
– „J. Weydemeyerhez" (1852. III. 5.) 10
– „A kölni kommunista-per leleplezése" (1852) 29
– „Bevezetés a politikai gazdaságtan bírálatához" (1857–1858) 15
– „A politikai gazdaságtan bírálatának alapjai" (1857–1858) 444
– „A tőke" (1867) 10–11, 14, 200, 225, 249, 360, 390
– „A gothai program kritikája" (1875 V.) 29, 359–62
– „Engelshez" (1869. III. 5.) 27
– „A tőke" III. kötete (1894) 15, 47
– „Értéktöbblet elméletek" 3. köt. (1905–1910) 443
– „A kapitalista termelést megelőző formák" (Kézirat) 10
Marx és Engels
– „Szent család" (1844–1845) 19
– „Német ideológia" (1845–1846) 23, 437
– „A filozófia nyomora" (1846–1847) 23, 26
– „A Kommunista Párt kiáltványa" (1847–1848) 8, 20–23, 25–26, 53, 209
– „A. Bebelhez, W. Liebknechthez, W. Brackéhoz és másokhoz" (Körlevél) (1879. IX. 17–18.) 32
Marxizmus 9–10, 19, 23, 24; *lásd még* Utópista szocializmus; Tudományos szocializmus; Történelmi materializmus; Leninizmus; Osztályok; Osztályharc; Proletárdiktatúra
Marxizmus-leninizmus 7–9, 205, 323, 442; *lásd még* Bolsevizmus; bolsevikok, bolsevik párt; Párt; Sztálin, a marxizmus-leninizmus továbbfejlesztője
Meggyőzés és kényszer módszere 57, 112, 118; *lásd még* Kolhozmozga-

lom, kollektivizálás, kolhozrendszer
Mensevizmus, mensevikek 36, 55, 72, 117, 122, 128–29, 131, 161, 316, 320–21
– „Szovjetuniói Irodája" 176–77
– *lásd még* Eszerek; Trockizmus, trockisták; Imperializmus
Mezőgazdaság
– gépesítése 163, 204, 250–51, 384, 386, 389–90, 393–94
– villamosítása 386, 391–94, 396, 408
– és a tudomány alkalmazása 386–89, 402, 422
– *lásd még* Iparosítás a Szovjetunióban, szocialista ipar
Munka
– a kapitalizmusban, jellege 208, 230, 237, 429, 440–41, 443–44
– – konkurrencia 237–38
– „nálunk becsület és dicsőség dolga" 208, 230
– új jellege 208, 230, 370, 407, 416, 420–22, 427–28, 430, 441, 444
– mint az emberek felszabadításának eszköze 208
– specializálása, szakosítása 438–40, 442–43
– *lásd még* Szocialista verseny; Sztahanov-mozgalom
Munkabér *lásd* Szocialista bérezés
Munkaerő tervszerű toborzása, a szocializmusban 294
Munkaidő, kapitalizmusban, kommunizmusban 443
Munkanélküliség 213, 327
– megszűnt a Szovjetunióban 207, 227
Munkásarisztokrácia 32–33, 75; *lásd még* Opportunizmus; Imperializmus
Munkásellenőrzés 80
Munkásosztály és parasztság közti különbség megszűnése *lásd* Kommunizmus
Munkás-paraszt szövetség 57, 59, 73–74, 99, 108, 114, 128, 137, 143, 160, 189, 211, 315–16, 319, 324, 382, 411, 414, 463–64
– az osztályszövetség különleges formája 60
– – vezetőerő a proletariátus 59, 103, 138, 411
– a polgári demokratikus forradalomban 93–95
– februártól-októberig 95–96
– a népi demokratikus országokban 191
– *lásd még* Októberi Szocialista Forradalom; Proletárdiktatúra; „Nep"; Szegényparasztság

Nacionalizmus, nacionalisták 131, 182, 184, 218, 320
– a népi demokratikus országokban 199
– *lásd még* Kozmopolitizmus; Sovinizmus; Imperializmus
Nagy Honvédő Háború 187, 211, 221, 242, 277, 291, 311, 464–65
– és a szovjet társadalom egysége 211, 331
Németország 207, 220
Nemzeti-gyarmati kérdés
– a második világháború után 218–19
– megoldása a Szovjetunióban 210–11
– – a Szovjetunió népeinek egyenlősége 210, 285
– – a Szovjetunió népeinek barátsága 330, 332, 337
– *lásd még* Imperializmus, angol-amerikai; Jobboldali szociáldemokraták; Proletariátus, történelmi feladata a mai nemzetközi helyzetben; Békeharc; Proletariátus
Nemzeti jövedelem
– megoszlása a kapitalizmusban 42, 205–06, 213
– a cári Oroszországban 205
– a Szovjetunióban 140, 206–07, 411
– *lásd még* Amerikai Egyesült Államok; Anglia; Franciaország
Nemzetköziség *lásd* Internacionalizmus, forradalmi, proletár
„Nep" (új gazdasági politika) 128–30, 132–33, 135, 137–38, 141, 152, 157, 176, 316
– és a parasztság rétegeződése 135
– *lásd még* Munkás-paraszt szövetség; Osztályharc, a proletárdiktatúra időszakában
Népgazdasági tervek, feladatai 450
Népi demokratikus országok 190

– fejlődésének sajátosságai 191, 198
– és a fordulat éve 193
– munkásosztálya, parasztsága 194
– kommunista pártjai 190, 192–93, 195
– mezőgazdaságának szocialista átalakítása 194–95
– *lásd még* Államosítás

OK(b)P — Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt
– IX. kongresszus (1920) 462
– X. kongresszus (1921) 128
– XI. kongresszus (1922) 164
– XII. kongresszus (1923) 114, 133, 316
– XIV. konferencia (1924) 142
– XIV. kongresszustól *lásd* SzK(b)P
Oktatás, nevelés 118–19, 323–24, 334, 433–34, 442, 452, 454, 458
– kommunista nevelés 184, 229, 372, 375, 414
– *lásd még* Agitáció, propaganda; Fegyelem, állami, munka; Szovjet törvények; Szocializmus
Októberi Szocialista Forradalom 7, 68, 71–72, 77, 82, 84, 86, 126, 221
– történelmi jelentősége 202–03
– *lásd még* Oroszország; Proletárforradalom; Szocialista forradalom; Munkás-paraszt szövetség; Proletárdiktatúra; Szovjetunió; Kizsákmányolás, megszüntetése a Szovjetunióban; Szocializmus
Olaszország 43, 219–20
Opportunizmus 31–33, 36, 39, 45, 48, 52, 62, 71–74, 76, 111, 186, 198, 214–15, 217, 220
– osztályalapja 32–33
– politikai tartalma 34–35, 42
– és imperializmus 32
– és „az osztályok egyenlősítése" 27
– *lásd még* Imperializmus; Munkásarisztokrácia; Szociáldemokrácia, Nyugaton; Jobboldali szociáldemokraták; Revizionisták
Oroszország, cári
– elmaradottsága 46, 54, 76, 84, 203–04, 282, 388–89
– osztályszerkezete 46, 68, 82
– munkásosztálya 45, 70–72, 74, 75–76, 84, 94
– – munkásmozgalma 70–71
– parasztsága 93
– – agrárkövetelései 94–95
– – parasztmozgalma 85–86, 92, 94, 96, 274–75
– agrárkérdés 254
– – a kapitalizmus fejlődése a mezőgazdaságban, és hatása a parasztságra 88, 93
– – a jobbágyság csökevényei Oroszország mezőgazdaságában 82–83, 92
– értelmisége 307
– burzsoáziája 83–84, 94, 125
történelmi fejlődésének sajátosságai 70, 93
– és a kapitalizmus fejlődése 69–70, 74–75
– ipara, koncentrációja a forradalom előtt 71
– függő helyzete a nyugati kapitalizmustól 84, 203
– forradalmi demokraták 18
– – és a parasztforradalom eszméje 18
– 1905–1907-es forradalom 94, 161
– februári forradalom (1917) 84
– *lásd még* Októberi Szocialista Forradalom; Értelmiség, régi
OSzDMP – Oroszországi Szociáldemokrata Munkás Párt — VI. kongresszus (1917) 75
Osztályok 9–11, 14, 22, 24, 31, 35, 37, 45–48, 217, 222–23, 330, 358
– keletkezése 10–11, 371
– osztálytagozódás 9–11
– – alapja 9, 11, 13, 15, 19, 35, 48, 328, 371
– az osztályok megszüntetése 13, 16, 26, 28, 46, 194
– – alapja, feltételei 12–13, 49, 52, 55, 57; *lásd még* Társadalmi tulajdon
– osztályellentétek megszüntetése a Szovjetunióban 209
– *lásd még* Marxizmus; Magántulajdon, megszüntetése a Szovjetunióban; Kulákság; Proletariátus
Osztályharc
– formái 36
– osztályharc a proletárdiktatúra időszakában 10, 61–63, 89, 109–12, 115–16, 118–21, 147, 151, 155–56, 175, 189, 319, 378
– – az Októberi Forradalom győ-

zelme után, a proletárdiktatúra fejlődésének első szakaszában 87, 89, 91, 98–104, 109–11, 113, 115, 116–21, 123–24, 169, 183
– – a „nep" idején, és a kollektivizálás előkészítésének időszakában 100, 128, 130, 132, 141–43, 149
– – a teljes kollektivizálás idején 147–48, 151, 153, 154–57, 159, 168–69, 175–77, 179
– – az osztályharc új formái, a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet idején 183, 187, 449, 454–58, 460
– nemzetközi téren 186–87; *lásd még* Szovjetunió
– „Ki kit győz le?" 131–32, 137–38, 146, 178, 447
– – nemzetközi vonatkozásban 184, 448, 460
– a népi demokratikus országokban 192–93
– *lásd még* Kapitalizmus; Szocializmus; Marxizmus; Tudományos szocializmus; Proletariátus; Magántulajdon megszüntetése a Szovjetunióban; Fegyelem, állami, munka; Kapitalista csökevények, maradványok a szocializmus építésében, a szokás hatalma; Oktatás, nevelés; Kizsákmányolás, formái; Kolhozmozgalom, kollektivizálás, kolhozrendszer; Szegényparaszt Bizottságok; Helyreállítási időszak; Újjáalakítási időszak

Ökonomisták 36, 130; *lásd még* Tradeunionista harc
Önköltségcsökkentés 146
Ötéves tervek 244, 272, 281, 294, 335
– háborúutáni ötéves terv 244–45, 369–70, 385, 389, 390–91, 435, 465

Parasztság, helyzete, osztálytermészete
– a kapitalizmusban 20–21, 59
– – proletarizálódása 59, 326–27
– forradalmi képességei 61, 75, 97
– *lásd még* Oroszország; Szovjetunió
Párizsi Kommün (1871) 114
Párt, pártépítés
– újtípusú 39
– élcsapat 38–39, 322–23
– a proletariátus osztályszervezeteinek legmagasabb formája 38
– harc az opportunizmus ellen 189, 322
– egysége 321–22
– jelentősége az imperializmusban 33, 39
– monopolhelyzete a Szovjetunióban 320–22
– *lásd még* Bolsevizmus, bolsevikok, bolsevik párt; Marxizmus-leninizmus
Polgárháború, mint az osztályharc legélesebb formája 111, 120
Proletariátus (munkásosztály) 12, 20–21, 23, 26, 59, 74, 80–81, 97, 225
– történelmi hivatása 9, 19–22, 25, 35, 59
– vezetőszerepe (hegemóniája) 20, 97, 103, 139, 146–47, 159, 259–60, 315, 414
– hazafisága 216
– történelmi feladata a mai nemzetközi helyzetben 219–20
– *lásd még* Kapitalizmus; Magántulajdon, megszüntetése a Szovjetunióban; Osztályok; Osztályharc; Proletárdiktatúra; Kommunista szombatok; Nemzeti-gyarmati kérdés; Szovjetunió; Sztálin, a marxizmus-leninizmus továbbfejlesztője
Proletárdiktatúra 24–28, 30, 45, 52, 76, 81–82, 103, 113–14, 119–20, 187, 202–03, 247, 321, 416
– három funkciója 55, 64, 111, 118, 295, 447–50, 452
– mint az osztályok megszüntetésének előfeltétele 51, 445
– a népi demokratikus országokban 196
– *lásd még* Marxizmus; Átmeneti korszak, kapitalizmusból a kommunizmusba; Erőszak, történelmi szerepe; Proletariátus; Munkás-paraszt szövetség; Szegényparaszt Bizottságok; Állam, szovjet, szocialista állam; Sztálin, a marxizmus-leninizmus továbbfejlesztője
Proletárforradalom 64
– egyesítése a parasztmozgalmakkal (Marx) 98
– és a megdöntött burzsoázia ellenállásának ereje 121
– *lásd még* Októberi Szocialista Forradalom; Szocialista Forradalom

Reformizmus. *lásd* Opportunizmus
Revizionisták, és az „osztályok együttműködésének" elmélete 48; *lásd még* Opportunizmus
Románia 190–91, 195; *lásd még* Államosítás

Sahti-kártevők 151–52, 177, 185; *lásd még* Kártevés, szabotázs
Sovinizmus 218; *lásd még* Nacionalizmus; Kozmopolitizmus; Imperializmus
Stratégia, taktika 164–65; *lásd még* Kulákság mint osztály felszámolása

Szakemberek
– burzsoá szakemberek 153
– – ellenállása, szabotázsa, 77, 87, 152–53, 175
– felhasználása 115–17, 280–81
– – és átnevelése 281
– *lásd még* Értelmiség, régi; Osztályharc
Számvitel és ellenőrzés 363–64
Szegényparaszt Bizottságok 100–04, 107, 141; *lásd még* Osztályharc; Proletárdiktatúra; Kulákság
Szegényparasztság 97, 124, 267
– a munkásosztály szövetségese 74, 76
– középparasztosodása 104, 106, 136–38
– *lásd még* Leninizmus (Lenin), hármas jelszava a parasztkérdésben; Munkás-paraszt szövetség
SzK(b)P — Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja
– XIV. kongresszus (1925; „iparosítás") 144, 146
– XV. kongresszus (1927; „kollektivizálás") 146, 150, 163–64, 250
– XVI. kongresszus (1930; „a szocializmus általános támadása") 160–61, 175–76, 263, 378, 417, 446
– XVII. konferencia (1932) 255, 430
– XVII. kongresszus (1934; „a győzők kongresszusa") 178, 383, 406, 446
– XVIII. kongresszus (1939) 184, 201, 247, 255, 296, 329, 337, 366, 369, 417, 434, 442, 447
Szellemi és fizikai munka közti különbség megszűnése *lásd* Kommunizmus
Szocialista állam 113; *lásd még* Proletárdiktatúra
Szocialista bérezés 379–81, 417, 451
– mint ösztönző 380–81, 417
– nevelő hatása 381
– a kolhozokban (munkaegység) 404, 406
– *lásd még* Egyéni és társadalmi érdek összekapcsolása
Szocialista forradalom 28, 73, 274, 363; *lásd még* Proletárforradalom; Októberi Szocialista Forradalom
Szocialista verseny 209, 233, 238, 243–44, 259, 379–80, 423; *lásd még* Kommunista szombatok; Sztahanov-mozgalom; Munka, új jellege
Szocializmus, szocialista társadalom 7, 16, 50–51, 65, 202, 206, 208, 222, 327, 360, 362
– a kommunizmus alsó foka 223
– és a kommunizmusba való átmenet feltételei 240, 359, 362–64; 368, 372, 375–78, 381, 387, 397, 402, 410, 415, 436–37, 448–49, 452, 458
– elve 261, 329, 361, 371, 410, 416
– győzelme egy országban 45, 367
– és a város és falu kapcsolata 384, 401
– akarat és törekvés egysége 333–34
– *lásd még* Kizsákmányolás, megszüntetése a Szovjetunióban; Osztályok; Osztályharc; Imperializmus; Kapitalista csökevények, maradványok a szocializmus építésében, a szokás hatalma; Oktatás, nevelés; Sztálin, a marxizmus-leninizmus továbbfejlesztője
Szociáldemokrácia, Nyugaton 40–41, 91; *lásd még* Opportunizmus; Jobboldali szociáldemokraták; Fasizmus
Szovhozok (állami gazdaság) 99, 155, 158, 165–66, 174, 179, 386
Szovjetállam, politikai, szervező és nevelőmunkája 7, 64; *lásd még* Állam, szovjet, szocialista állam
Szovjetek, szovjet államforma 78, 85, 102, 110, 114, 119–20, 314, 363, 416; *lásd még* Kapcsolat a tömegekkel
Szovjetkongresszusok
– I. kongresszus (1917. VI–VII.) 120

– II. kongresszus (1917. XI.) 85–86
– III. kongresszus (1918. I.) 84, 88
– VIII. Összszövetségi (rendkívüli) kongresszus (1936) 461
Szovjet Hadsereg 196, 211, 276–77
Szovjethatalom 114, 123, 129, 133, 138, 141, 145, 160, 162; *lásd még* Szovjetunió
Szovjet hazafiság *lásd* Haza, szovjet haza
Szovjet törvények 119, 183, 453–54; *lásd még* Oktatás, nevelés
Szovjetunió 7, 200, 209
– hatása a nemzetközi életre 8, 188, 198, 200, 212, 461
– osztályösszetétele 173–74, 201, 210, 224, 259
– munkásosztálya 66, 76, 78–81, 134, 201–02, 209–11, 222, 224–25, 227, 244, 255, 259, 275
– – nem a régi értelemben vett proletariátus 225, 227
– – szociális természetének megváltozása 314
– – nemzeti összetétele 228
– – területi elhelyezkedése 228
– – állandó növekedése 227–28
– parasztsága 66, 135, 175, 182, 201–02, 209–11, 224, 248, 254–55, 257–59, 270, 275, 277–78, 315, 317, 456
– – szociális természetének megváltozása 314
– – és munkájának jellege 259–61
– – és kapitalista maradványok, csökevények 181–82, 265, 270, 279–80
– – nevelése 265–66, 268, 270, 279, 317
– értelmisége 66, 201, 209–11, 283–84, 291–92, 301–02, 304–05, 310–11, 313, 317–18, 431
– – összetétele, szociális természete 280, 284–88, 296, 314
– – új értelmiség kinevelése 280–82, 284–85, 299, 309, 310, 312–13, 318
– – szerepe 291, 293, 295, 297, 299, 311
– – tevékenységének jellege 289–90, 292–93, 301, 303, 307–09
– – kapitalista maradványok, csökevények 311–12
– és a munkásosztály és parasztság kulturális és technikai színvonalának emelése 229–30, 242, 372, 418, 421, 424, 430, 432, 434–36, 440–41, 465
– *lásd még* Állam, szovjet, szocialista állam; Békeharc; Osztályharc, nemzetközi téren; Parasztság, helyzete, osztálytermészete; Proletariátus; Világháború, második, és a két tábor kialakulása a második világháború után; Szovjethatalom
Szövetkezetek, szövetkezeti tömörülés 249
Sztahanov-mozgalom 209, 233, 240, 243–44, 259, 372–80, 419, 421, 439; *lásd még* Szocialista verseny; Kommunizmus, szellemi és fizikai munka közti különbség megszűnése; Munka, új jellege
Sztálin
– „Az osztályharc" (1906. XI. 14.) 37
– „Anarchizmus vagy szocializmus" (1906–1907) 373, 424
– „A párt feladatairól" (1923. XII. 2.) 446
– „Lenin halálára" (1924. I. 26.) 40
– „A leninizmus alapjairól" (1924. IV.) 39, 70, 95
– „A parasztkérdés" (1924. IV.) 275
– „Az ifjúság a leghálásabb talaj a jövő építése számára" (1924. VI. 17.) 119
– „A párt soronlevő falusi feladatairól" (1924. X. 22.) 135
– „A párt falusi feladatairól" (1924. X. 26.) 140, 141, 316
– „Az Októberi Forradalom és az orosz kommunisták taktikája" (1924. XII. 17.) 167
– „A párt politikája falun" (1925. V. 9.) 141
– „A szocializmus sorsa a Szovjetunióban" (1925. V. 9.) 106, 143
– „A J. M. Szverdlov-Egyetemhez" (1925. VI.) 133
– „Kérdések és feleletek" (1925. VI. 9.) 143
– „A parasztságról, mint a munkásosztály szövetségeséről" (1926. II. 9.) 267, 397
– „A párt három fő jelszava a parasztkérdésben" (1927. IV. 15.) 98, 99

– „Az első amerikai munkásküldöttséggel folytatott beszélgetésből" (1927. IX. 9.) 209, 237
– „Az ellenzéki blokk és a párt közötti nézeteltérésről" (1927. XII. 3.) 148
– „A Központi Bizottság politikai beszámolója a XV. kongresszusnak" (1927. XII.) 163
– „Beszéd a Komszomol VIII. kongresszusán" (1928. V. 16.) 442
– „A gabonafronton" (1928. V. 28.) 61
– „Sztálin elvtárs beszélgetése Campbell úrral 1929 január 28-án" 204
– „A verseny és a tömegek munkalendülete" (1929. V. 11.) 381
– „A nagy fordulat éve" (1929. XI. 3.) 104
– „Új helyzet — új feladatok a gazdasági építőmunkában" (1931. VI. 23.) 282–83
– „Az első ötéves terv eredményei" (1933. I. 7.) 180, 181, 279
– „A falusi munkáról" (1933. I. 11.) 295
– „Beszéd az élenjáró kolhozparasztok első összszövetségi kongresszusán" (1933. II. 19.) 202, 247
– „Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVII. pártkongresszuson" (1934. I. 26.) 406, 457
– „Beszámoló a párt XVII. kongresszusán" (1934. I. 26.) 176
– „Beszéd a sztahanovisták első szovjetuniói tanácskozásán" (1935. XI. 17.) 230, 240, 372, 419
– „A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Alkotmánytervezetéről" (1936. XI. 25.) 67, 210, 223, 225, 248, 254, 257, 259–60, 290, 316, 323, 327, 376–77, 410
– „A pártmunka fogyatékosságairól . . ." (1937. III. 3–5.) 187
– „Beszámoló a SzK(b)P KB munkájáról a XVIII. pártkongresszuson" (1939. III. 10.) 201, 209, 285, 311, 318–19, 330, 337, 366–67, 369, 378, 384, 417, 434, 448, 450, 454
– „Beszéd Moszkva Sztálin-kerületének választói gyűlésén" (1946. II. 9.) 205, 222, 397
– „A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról" 276, 291, 332
Sztálin, a marxizmus-leninizmus továbbfejlesztője 37, 142–43, 146–47, 359, 365, 415–18; *lásd még* Marxizmus-leninizmus; Leninizmus; Proletárdiktatúra; Proletariátus, vezetőszerepe; Szocializmus, szocialista társadalom, és a kommunizmusba való átmenet feltételei; Kommunizmus, és a munkásosztály és parasztság közti különbség megszűnése, és a fizikai és szellemi munka közti különbség megszűnése
Sztálini Alkotmány 223, 315, 375
Sztálini természetátalakító tervek 387–88, 407–08
Sztrájkmozgalom növekedése Nyugaton 217; *lásd még* Amerikai Egyesült Államok; Anglia

Takarékosság 145
Tartalékok felhasználása 145, 245
Taylor „verejtékeztető" rendszere 234–36, 239
Társadalmi és egyéni érdek összekapcsolása *lásd* Egyéni és társadalmi érdek összekapcsolása
Társadalmi formák 10
Társadalmi tulajdon 81, 208
– két formája 255–56, 258, 262, 397, 402
– *lásd még* Osztályok, megszüntetésének alapja; Kommunizmus
Technika szerepe, új technikai alap 139, 369–70; *lásd még* Iparosítás a Szovjetunióban, szocialista ipar
Termelékenység, a Szovjetunióban 145, 234, 369, 430
– *lásd még* Kommunizmus; Termelés gépesítése és automatizálása; Iparosítás a Szovjetunióban, szocialista ipar
Termelés gépesítése és automatizálása 424–30; *lásd még* Kommunizmus, szellemi és fizikai munka közti különbség megszűnése; Termelékenység, a Szovjetunióban
Termelőszövetkezeti mozgalom, a népi demokratikus országokban 195
Természetátalakító tervek *lásd* Sztálini természetátalakító tervek
Tervezés *lásd* Népgazdasági tervek, feladatai

Tito-klikk 197, 199
— trockista elméletük 199
— *lásd még* Imperializmus, angol-amerikai; Fasizmus
Torgprom 176–77 *lásd még* Imperializmus ügynökségei
Történelmi materializmus
— és a társadalom anyagi életfeltételei 7, 9, 13
— eszmék szerepe, jelentősége 38
— termelési mód 9, 14–15
— — termelőerők és termelési viszonyok spontán és tudatos fejlődése 7, 49
— termelési eszközök 14, 16
— termelőerők 11, 12, 207–09
— társadalmi lét és társadalmi tudat 374
— *lásd még* Kapitalizmus; Szocializmus; Osztályok, osztálytagozódás; Osztályharc; Marxizmus
Tradeunionista harc 37; *lásd még* Ökonomizmus
Trockizmus, trockisták 60–61, 63, 72, 76, 128, 147, 149–50, 184–86, 188, 221, 321, 464
— trockizmus lényege 149
— mint kém és kártevők bandája 150, 185, 321
— *lásd még* Imperializmus; Kétkulacsosság, politikai; Mensevizmus, mensevikek; Buharinisták; Kártevés, szabotázs
Trockista-zinovjevista, trockista-buharinista banda 148, 182
Tudomány
— a kapitalizmusban 298, 301, 309, 425
— a szocializmusban 298–99, 307
— — összekapcsolása a termeléssel 424
— — és pártosság 302, 313
— *lásd még* Marxizmus-leninizmus; Kommunizmus
Tudományos szocializmus 9, 13, 16, 19, 30
— taktikai alapja 36
— *lásd még* Marxizmus; Utópista szocializmus; Osztályharc

Új gazdasági politika *lásd* „Nep"
Újjáalakítási időszak 155; *lásd még* Osztályharc, a proletárdiktatúra időszakában; Iparosítás a Szovjetunióban, szocialista ipar; Kolhozmozgalom, kollektivizálás, kolhozrendszer
Újratermelés, szocialista 207, 227, 252, 336, 403; *lásd még* Kolhozmozgalom, kollektivizálás, kolhozrendszer
Új szovjet területek 340
— osztályszerkezetének megváltozása, osztályharc 338, 349, 355–57
— államosítások 342, 344
— iparosítás 344, 350–51, 353
— agrárpolitika
— — csatlakozás előtt 341–42
— — agrárreform 344
— — a föld nacionalizálása 342–44
— — földreform a második világháború után 346–48
— — mezőgazdaság szocialista átalakítása 351–54
— új értelmiség kialakítása 357
— és a Szovjetunió segítsége 339, 354, 357
Utópista szocializmus 9, 16, 22, 28, 359, 372–73
— a XIX. században 23
— és munkásmozgalom 16
— és idealista felfogásuk 17, 18
— *lásd még* Tudományos szocializmus; Marxizmus

Választójog
— 1924-ben 3, 14–15
— 1936-ban *lásd* Sztálini Alkotmány
Válságok, gazdasági
— a kapitalizmusban 200, 227
— nincsenek a Szovjetunióban 207, 227
— *lásd még* Kapitalizmus
Város és falu közti különbség megszűnése *lásd* Kommunizmus
Világháború
— második 196, 277
— — jellege 214, 216
— — és a népi demokratikus országok megalakulása 197
— — és a két tábor kialakulása a háború után 218; *lásd még* Békeharc; Szovjetunió
Villamosítás *lásd* Mezőgazdaság, villamosítása

Zinovjevisták 60–61, 147, 184, 221, 321; *lásd még* Imperializmus; Trockizmus, trockisták

TARTALOM

Előszó 5

I. fejezet

Marx és Engels, Lenin és Sztálin az osztályok megszüntetésének módjairól 7

II. fejezet

Osztályok és osztályharc a Szovjetunióban a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában 68

III. fejezet

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban és a szovjet társadalom osztály-szerkezetének megváltozása 201
1. A kizsákmányoló osztályok felszámolásának történelmi jelentősége 201
2. A munkásosztály szociális természetének megváltozása a Szovjetunióban 222
3. A szovjet parasztság szociális természetének megváltozása.... 245
4. Az értelmiség szociális természetének megváltozása 280
5. Az erkölcsi-politikai egység a szocializmus győzelmének eredménye és egyben a szovjet társadalom hajtóereje..... 314
6. Az új szovjet területek osztályszerkezetének megváltozása.... 338

IV. fejezet

A szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet, a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség közti határvonalak eltörlése 359
1. A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet alapvető feltételei 359
2. A munkásság és a parasztság közti osztályhatárok eltörlésének módjai 382
3. Az értelmiség és a munkásság, valamint a parasztság közti határok eltörlésének módjai..... 414
4. A Szovjetállam az osztálykülönbségek megszüntetésének fő eszköze 445

Tárgymutató 467

Felelős lektor: Pásztor Lajosné.

Ez a könyv az MNOSZ 5601—50 Á és MNOSZ 5602—50 Á szabványok szerint készült.

3859. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: Janka Gyula.